Vaderlandsch woordenboek. 35 deelen [and] Byvoegzels 1-3

Jacobus Kok

2385 d. 83

23e Deel —

Staat I Pag 26 —
II 102 —
III — 142 —
IV

24e Deel —

Staat I Pag 23 —
II 64 —
III — 143 —
IV — 212 —

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

XXIII. DEEL.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

OORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

DRIE-EN-TWINTIGSTE DEEL.

M — P.

MET KAARTEN, PLAATEN en PORTRAITTEN.

TE AMSTELDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCXC.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

ME.

MECHELEN. (N. VAN) Geene andere bijzonderheden zijn van deeze Jonkvrouwe bekend, dan dat zij uit een adelijk geſlagt in Brabant geſprooten was, en het oog van Prinſe MAURITS zodanig tot zich getrokken hadt, dat zijne Doorluchtigheid bij haar verſcheiden kinderen verwekte. Twee Zoonen van dezelve hebben zich inzonderheid beroemd gemaakt. De eerſte, WILLEM genaamd, erfde, bij 's Prinſen Uiterſten Wille, de Heerlijkheid van de *Lek*, en heeft, onder den naam van NASSAU LA LEK, zijn Geſlagt voortgeplant. De andere, LODEWYK geheeten, verkreeg de Heerlijkheden van *Polanen*, *Monſter* en *Monſter-Ambagt*. De Moeder wierdt insgelijks niet vergeeten. Prins MAURITS beſprak haar eene Lijfrente van tweeënveertighonderd Guldens 's jaars.

Zie AITZEMA.

MEDEMELACHA, waarſchijnlijk de aloude benaaming van het water de *Leek*, bij *Medenblik*, 't welk, in de vroegere Schriften, den naam van *Riviere* draagt.

Zie DOUSA *Annal.*

MEDENBLIK, op éene na de laatſte in rang onder de ſtemhebbende Hollandſche Steden, legt in het Noorder-Kwartier, onmiddelijk aan de Zuider Zee. 'Er zijn 'er, die den naamsoorſprong afleiden van het water de *Leek*, ſtraks genoemd, en meenen dat de eigenlijke naam van *Medemlek* of *Middenleek*

leek allengskens in dien van *Memelik*, gelijk de Stad nog dikmaals, vooral in Friesland, wordt genoemd, of *Medenblik* zou verbasterd zijn. Met de Steden *Enkhuizen* en *Hoorn* maakt zij, na genoeg, een gelijkzijdigen Driehoek uit; als leggende zij van beiden bijkans even verre, naamelijk om en bij de drie uuren gaans.

Medenblik is, buiten tegenspraak, eene der oudste Steden van het Gewest. Reeds in de Negende Eeuwe bezat de Utrechtsche Kerk aldaar eenige eigendommen. Doch of Koning RADBOUD, die in den Jaare 719 overleedt, aldaar zijn Hof gehouden hebbe, wordt voor twijfelagtig gehouden. Het Slot, welk men 'er nog heden ziet, wierdt door Graaf FLORIS DEN V gebouwd, in den Jaare 1287, met oogmerk om de Westfriezen te beter in bedwang te houden. In 't volgende jaar schonk de Graaf, aan de Medenblikkers, Stads- en Poorterregt. Hun deel neemen in het befaamde Kaas- en Broodspel kwam hun op eene diepe vernedering te staan. Tien Burgers, met ongedekten hoofde, ongegord en met een wit stokje in de hand, moesten den Hertog van *Saxen*, Stadhouder van 't Gewest, op hunne knieën om vergiffenis bidden, hem hunne Stedelijke Privilegiën in handen stellen, en eene boete van driehonderd gouden Andriesguldens betaalen. In de lotgevallen en rampen der Oorlogen, welke het gemeene Land, van tijd tot tijd, beroerden, heeft *Medenblik* rijklijk zijn aandeel gehad, en, daarenboven, meermaalen, groote schade geleeden van het aanspoelende Zeewater.

Te *Medenblik* telt men vier Havens: *de Oude* en de *Nieuwe Haven*, die onmiddelijk gemeenschap hebben met de Zee; voorts de *Eilands-* en de *Wester-Haven:* de laatste legt diep in de Stad, aan de landzijde. Zeer ruim zijn de laatstgenoemde Havens, en zouden, bij nood, meer dan driehonderd Schepen kunnen bergen. Nu ongeveer eene Eeuw geleeden, deedt de Regeering van *Medenblik* aanzoek bij 's Lands Staaten, om 'er een Dok voor de Oorlogschepen te doen maaken; doch hun aanzoek vondt geenen bijval. Even groot als dat der Havens, is het getal der Poorten; zij zijn de Westerpoort, de Oosterpoort, de Baanpoort en de Braakpoort.

Bij

Bij de jongſte opneeming, telde men binnen *Medenblik* zevenhonderd en elf Huizen; doch men verzekert dat dit getal, zedert, om en bij de vijftig is toegenomen. Onder de Openbaare Gebouwen, welke hier zeer weinig zijn, munt uit het *Slot* of *Kaſteel*, volgens zommigen, door de Frieſche Koningen, in de zevende of de achtſte Eeuw, doch, volgens anderen, meer naar waarheid, gelijk boven reeds is aangetekend, door FLORIS DEN V, in den Jaare 1287 gebouwd. Behalven de ouderwetſche Bouworde, vertoont het thans geringe blijken van zijnen voorigen ſtaat, welks luister hier uit is af te neemen, dat de aanzienlijkſte Edelen des Lands gemeenlijk den post van Kaſteleinen of Slotvoogden bekleedden, en eene aanzienlijke Bezetting onder zich hadden. Het *Stadthuis*, ſtaande op den Dam, is een vierkant gebouw, met een Toren. Merkwaardigheden ontmoet men 'er bijkans geene, dan, in Burgemeesterskamer, eene geſchilderde Afbeelding, voor den Schoorſteen van het Vertrek, van Koning RADBOUD. NIKOLAAS STELLINGWERF, Burgemeester van *Medenblik*, in den Jaare 1670, de Schilderij in *'s Hage* aantreffende, kogt dezelve, en maakte 'er een geſchenk van aan de Stad. Onder het Afbeeldzel ſtaat het volgende, in 't Latijn, met vergulden Romeinſche letters geſchreeven: „ RADBODUD, Zoon van Koning ADEGILLUS, de laatſte Heidenſche Koning der Friezen, „ is geweest de vijand van PEPYN DEN DIKKEN *van Herſtal*, „ en van deszelfs Zoon KAREL MARTEL, Rijkshoofden van „ Frankrijk, en heeft zwaare oorlogen, met verſchillenden uitslag, tegen hen gevoerd. Als hij eindelijk van WOLFRANDUS „ zoude gedoopt worden, en in deszelfs antwoord geen genoegen nam, heeft hij zijnen voet wederom uit de Doopvont „ gehaald. Zo is hij dan ongeloovig gebleeven, en is, kort „ daar naa, te weeten in den Jaare 734" (liever, volgens anderen, 719) „ zo als de meeste Schrijvers rekenen, uit het „ leeven geſcheiden." Uit eenen zijner Zoonen, met naame „ ALDGILLUS, heeft hij twee Neeven gehad, GONDEBALDUS en „ RADBODUS, Vorſten van Westfriesland, en eene Nigt, de „ moeder van FREDERICUS, den achtſten Biſchop van *Uitrecht*." De *Munt*, een tamelijk gebouw, niet verre van de Kerk. Op het Art. HOORN hebben wij reeds aangetekend, dat onze Stad,

met *Hoorn* en *Enkhuizen*, de Noordhollandſche Munt gemeen heeft; hoewel, volgens zommigen, hier, vroeger dan in eenige andere Westfrieſche Stad, geld zou geſlagen zijn. Van den tijd van Graave FLORIS DEN V zijn 'er nog Geldſtukken voorhanden, op welke men leest MONE: MEDENBLEC, *Medenblikker Munt*. Het *Gemeene Lands Krijgshuis*, ſtaande in het Zuidlijk gedeelte der Stad, bij de Baanpoort, dient tot eene Vergaderplaatze van Dijkgraave en verdere Regenten der vier Noorder Koggen. De Hervormde Kerk is een zeer goed gebouw. Van ouds was zij gewijd aan den H. BONIFACIUS en andere vroegere Geloofspredikers hier te Lande. Twee Predikanten neemen hier den Dienst waar. Voorts hebben de *Lutherſchen* en de *Doopsgezinden* 'er ieder eene Gemeente, doch die niet zeer talrijk zijn. Ook hebben 'er de Roomschgezinden eene Statie. De Scheepsbouw, en 't geen daar mede verknogt is, maakt een voornaamen handeltak uit. De Kaasneering heeft 'er, in de laatſte jaaren, eenigen opgang gemaakt. De Regeering beſtaat uit veertien Vroedſchappen, als mede een Kollegie van den Geregte, zamengeſteld uit Schout, drie Burgemeesteren en zeven Schepenen.

Zie *Kronijk van Medenblik.*

MEDINA CELI, (JOAN DE LA CERDA, *Hertog van*) was de Opvolger van den Aardsdwingeland Hertog VAN ALVA, in de Landvoogdijſchap over de Nederlanden. Groot was de blijdſchap der Landzaaten, op de tijding deezer kanswisſelinge; verlosſing van veel onheils en het genot van weezenlijk goed beloofde men zich van den nieuwen Landvoogd, welken het gerugt van minzaamheid en gemaatigdheid was vooruit gereisd. Intusſchen hadden de Vlisſingers en eenige andere Zeeuwen, van 's Hertogs komst ter Zee verwittigd, eenige Schepen uitgerust, onder den Admiraal BOUDEWYN EWOUTSZOON. Met deeze ſtaken zij in Zee, om op den Landvoogd te kruizen. De Vloot, welke den Landvoogd overvoerde, ontmoetten ze inderdaad, maakten een hevig vuur op dezelve, en veroverden eenige Koopvaardijſchepen, welke onder 't geleide zich bevon-

vonden; doch de Hertog zelve ontkwam hunne handen, en liep, omtrent het midden van Junij des Jaars 1572, te *Sluis in Vlaanderen* behouden binnen. Doch zijn bewind was van korten duur. De Nederlandſche Luchtgeſteldheid niet kunnende verdraagen, was hij veeltijds ongezond. Wel dra verzogt MEDINA CELI ontſlag van de Landvoogdij, en keerde, naa etlijke maanden vertoevens, na Spanje te rug.

Zie BOR en VIGLIUS *ad* HOPPERUM.

MEEKRAPPEN. Dus noemt men den Wortel van zekere plant, *Meede* genaamd, welke gedroogd, gemaalen en verder bereid zijnde, om rood te verwen wordt gebruikt. Volgens zommigen zou de Meede geene inlandſche plant, maar oorſpronklijk uit de *Indiën* afkomſtig, en door *Perſie*, over *Venetien*, *Spanje* en *Frankrijk*, reeds eeuwen geleeden, herwaarts zijn overgebragt. Zeeland is genoegzaam het eenige Gewest, alwaar, van het kweeken en bereiden van dit gewas, opzettelijk werk gemaakt wordt. Het gewigt der zaake verdient een uitvoeriger verſlag.

De Meekrap wordt aangekweekt van *Kiemen*; dus noemt men de jonge Scheuten, die van de Moederplant afgeſcheurd, en voorts geplant worden, evens eens als de Dragonplanten, met welke zij de naaste overeenkomst hebben. Dit plukken en planten geſchiedt gemeenlijk in het Voorjaar, of in den Voorzomer, naar gelange van het weder. Vooraf wordt de grond zorgvuldig bereid, en verdeeld in lange Bedden van twee voeten breed, door ondiepe Vooren van een geſcheiden. Vier of vijf Kiemen worden, over de breedte, naast elkander, in deeze Bedden geplant. Veel oppaſſens is 'er vast aan het wieden van den grond, en om denzelven van Onkruid te zuiveren. Twee, drie, zomtijds vier jaaren legt de Meede in den grond. 's Winters wordt zij met aarde overdekt. Naa dat de plant lang genoeg heeft geleegen, wordt zij gedolven, en voorts gebragt in *Stooven*, zijnde vrij groote gebouwen, om gedroogd te worden op doorluchtige latten Zolderingen, boven een Vuuroven, die met Frieſche Turf geſtookt wordt.

Nog eens wordt zij vervolgens gedroogd op een *Eest*, zijnde een Gewelf van ongeveer vijftig voeten in de lengte, met een hairen kleed beſpreid. Naa deeze behandeling op een Dorschvloer gebragt zijnde, om van de aangedroogde aarde en ander vuilens gezuiverd te worden, wordt de Meekrap geſtampt, in een groot uitgehold Blok, door middel van Stampers met ijzer beſlagen; welke Stampers aan den gang gebragt en gehouden worden door een Molen, na genoeg gelijk aan eenen Grutmolen. De Meede, dus geſtampt zijnde, wordt in drie bijzondere Kuipen gezift: in de eerſte Kuip de *Korte* of *Mulle*, in de tweede, de *Onberoofde* of *Gemeene*, en in de derde, de *Fijne Krap*; waar naa dezelve in Vaten wordt gepakt. In drie ſoorten wordt de dus bereide Meede verdeeld: de *Krap*, die van het Hart der plant gemaakt wordt; de *Gemeene*, koomende van het Vleesch, welk om het Hart zit; deeze twee ſoorten, onder elkander vermengd, geeven de *Onberoofde* Krap. *Mul* is de naam van de derde ſoort, die van den Buitenſchors of Vellen wordt gereed. Naa dat de Meede in Vaten is gepakt, wordt zij beproefd door beëedigde Keurmeesters, welke toegigt moeten houden op de vereischte zuivering, volgens 't voorſchrift van 's Lands Plakaaten, van tijd tot tijd afgekondigd. Het Zeeuwſche Eiland *Schouwen* is de plaats, alwaar men zich op dit bedrijf inzonderheid toelegt. In Friesland zogt men, omtrent het midden deezer Eeuwe, insgelijks zijn voordeel te doen met het kweeken deezer plant. Doch, met zwaar verlies, vondt men zich wel haast genoodzaakt daar van af te zien.

Zie SMALLEGANGE, REIGERSBERG en BOXHORN.

MEENTEN, of *Gemeene Weiden*, ook wel *Schaarweiden*. Dus noemt men in Holland, en voornaamlijk in 't *Gooiland*, zekere Landerijen, welke geene bijzondere eigenaars hebben, dan voor zo verre eenige Opgezeetenen het vrugtgebruik daar van genieten, zonder dat men den oorſprong dier toeëigeninge bepaaldelijk weet naa te gaan. Reeds zo vroeg, als in den aanvang der Vijftiende Eeuwe, vindt men daar van gewag gemaakt,

maakt, in eene Bekragtiging van zekere Overeenkomst tusſchen die van *Naarden* en de Gooilandſche Dorpen, gegeeven door Hertog ALBREGT VAN BEYEREN, in den Jaare 1404. Men ontmoet zulke *Meenten* bij *Naarden*, *Laren*, *Blaricum*, *Huizen* en *Hilverſum*; welker Opgezeetenen, evenwel, niet bepaald zijn tot het beweiden van hunne bijzondere Meenten; ieder Erf-Gooijer mag *ſchaaren* of weiden op welke Meente hij wil. De Landzaaten zijn verbonden aan zekere Keuren, *Schaarbrieven* genaamd, in welke bepaald wordt, hoe veele Runderbeesten, Paerden, Schaapen en Varkens elk mag in de Weide zenden. Om geregtigd te zijn tot het gebruik der Meenten, moeten de Opgezeetenen *Landwinning* of *Landweering* hebben, dat wil zeggen, Landen beziitten en bebouwen. Zij moeten, daarenboven, *Man uit Man in Gooiland geboren zijn*. Tot beſtuuring deezer *Meenten* of Gemeene Weiden, houdt men jaarlijks, op den zeventiendewintigſten, op het Stadshuis te *Naarden*, eene Vergadering; zij beſtaat uit drie Burgemeesteren van *Naarden*, nevens de Buurtmeesters en Gemagtigden van *Laren*, *Hilverſum*, *Huizen* en *Blaricum*. De Sekretaris van *Naarden* woont de Vergadering bij, om van het voorvallende aantekening te houden. Alles, wat de gemeene belangen betreft, wordt hier verhandeld en geregeld.

Zie *Tegenwoordige Staat.*

MEER, (FRANS VAN DER) Raad in de Vroedſchap der Stad *Leiden*, wierdt, in den Jaare 1724, door Hun Hoog Mogenden benoemd tot Gezant in Spanje. Hij vertrok derwaarts in het zelfde jaar, en kwam in de Maand Maij te *Madrid*, alwaar hij verſcheiden jaaren vertoefde, en zaaken van groote aangelegenheid behandelde. Reeds in den aanvang zijns verblijfs, was, tusſchen de Hoven van *Madrid* en *Weenen*, een Verdrag van Koophandel getroffen, tot groot nadeel der Ingezeetenen van Hun Hoog Mogenden. Hier tegen gaf de Heer VAN DER MEER een uitvoerig Vertoog over, in welks ſlot hij verzogt „ dat zijne Katholijke Majeſteit de bezwaarnisſen

„ wilde wegneemen, welke uit dit Verdrag van Koophandel „ ontſtaan waren; terwijl de Staaten, zijne Meesters, zich „ verzekerd hielden, dat niet de Koning, maar alleen deszelfs „ Staatsdienaars de ſchuld hadden van het ſluiten en tekenen „ van voorwaarden, die met de openbaare trouwe onbeſtaanbaar „ waren, en merkelijken inbreuk deeden op de Voorregten der „ Vereenigde Nederlanden." Naaderhand, ziende dat men hem op den tuil hieldt, en de zaak zogt te verſchuiven, leverde hij, bij herhaaling, zijne klagten en bedenkingen in, met welke hij, in ronde Vaderlandſche taale, den Spanjaarden hunne dubbelheid onder 't oog bragt. In 't bijzonder bediende zich ook de Gezant VAN DER MEER van den befaamden Hertoge VAN RIPPERDA, om uit denzelven de ontdekking te bekoomen van eenige geheimen punten, tuſſchen het Hof van *Madrid* en dat van *Weenen* geſlooten. In de maand November des Jaars 1729 tekende de Gezant, in naame van Hun Hoog Mogenden, het *Verdrag van Seville*, waar bij hij voegzaame zorge hadt gedraagen voor de belangen zijner Meesteren. Het laatſte bedrijf, welk wij, van den Heere VAN DER MEER, in de hoedanigheid van Gezant, vermeld vinden, is, dat hij, in de Jaaren 1738 en 1739, van het Spaanſche Hof, voldoening verworf, voor de geweldenarijen, door eenige Spaanſche Kustbewaarders, tegen Nederlandſche Schepen gepleegd.

MEER, (LAURENS VAN DER) een Koekebakker van bedrijf, en van ſoortgelijken inborst als de berugte Amſterdamſche DANIEL RAAP, hadt merkelijk aandeel in de beweegingen en veranderingen, in den Jaare 1747 te *Rotterdam* voorgevallen. Zijne welbeſpraaktheid, en om dat hij niet onbekend was ten Hove, deedt hem, onder de ſmalle Gemeente, veele aanhangers winnen. Van zijne bemoeijingen met de heerſchende geſchillen, en dat hij, in *'s Graavenhage*, niet altoos ongehoord wierdt weggezonden, dient, onder andere, ten bewijze, zeker Geſchrift, waar in hij, geſterkt met zes zijner Medeburgeren, verklaarde, „ van 't ongenoegen der Rotterdammers, „ over 't verwijten van 't beſluit der Vroedſchap, omtrent het „ begeerde verkoopen der Ampten, van tijd tot tijd kennis te „ hebben gegeeven aan zijne Hoogheid, en aan deszelfs *Minis-*

„ *ters*;

„ *ters*; als mede, onder andere, zich vervoegd te hebben bij „ den *Baron* VAN GROVESTINS, ('s Prinſen Opperſtalmeester) „ die *hem* geweezen hadt aan de Heere DE BAK, Geheim- „ ſchrijver van zijne Hoogheid, aan wien zij hunne vreeze „ voor oproer hadden te kennen gegeeven." Des Koekebakkers ſtaatsbemoeijingen bepaalden zich niet bij *Rotterdam* en *'s Hage*. Nu en dan deedt hij ook eenen keer na *Amſterdam*, alwaar hij, volgens zommigen, mede de hand zoude gehad hebben in het verſpreiden van zekere opruiende breſjes: hoewel anderen dit voor twijfelagtig houden. Meer geloof vindt het bij eenigen, dat het opſtel of ontwerp van de befaamde *drie Artikelen*, zedert het *Request van Raap* genoemd, door VAN DER MEER, uit *Rotterdam* na *Amſterdam* zou zijn overgebragt. Naa het bedaaren der opſchuddingen, keerde VAN DER MEER, nevens zijns gelijken, te rug tot het dagelijksch bedrijf, en wierdt zijn naam, bij de rustminnende en welgezinde Burgerij, doorgaans met veragting genoemd.

MEER, (*'t Huis ter*) in het Nederkwartier van *Utrecht*, aan de Vegt, in het Dorp *Maarſen*, tegenover de Kerk. De eerstbekende eigenaars, en, waarſchijnlijk, de ſtigters van dit Gebouw, waren die van het Geſlagt van VAN DER MEER. Als bezitter vindt men, in 't einde der Veertiende Eeuwe, genoemd FREDRIK VAN DER MEER. Uit dit Geſlagt kwam het op dat van AMERONGEN, en van daar, in den Jaare 1525, op STEVEN VAN ZUILEN VAN NYEVELT, Landkommandeur van de Duitſche Orde voor de Balie van *Utrecht*. Merkelijke veranderingen en verbeteringen maakte deeze aan het Slot, 't welk, zedert, het Huis te *Zuilenburg* genoemd wierdt. Ontijdig, verhaalt men, kwam deeze aan zijn einde. Eenen Soldaat, omdat dezelve in de Vijvers hengelde, door zijne Knegten hebbende doen doodſchieten, wierden de ſpitsbroeders des geſneuvelden dermaate in woede ontſtooken, dat zij Heer STEVEN overvielen, en vervolgens afmaakten. Het Huis, 't welk, in den Jaare 1536, door de Staaten der Provincie, voor eene Riddermaatige Hofſtede wierdt verklaard, behieldt zijne oude gedaante, tot in den Jaare 1672, wanneer de Franſchen in en aan hetzelve ſchroomlijke verwoestingen aan-

rigtten. Zedert herbouwd zijnde, en met de aloude benaaming van het *Huis ter Meer* benoemd, kwam het in het Geflagt van *Lockhorst*. Een der pragtigfte Landhuizen, in deeze Gewesten, is, ongetwijfeld, deeze Ridderhofftad, zo ten aanzien van 't Gebouw zelve, in den hedendaagfchen fmaak getimmerd, als van de uitgeftrekte Hoven en Plantaadjen, fraaie Laanen, Waterkommen, Kabinetten van heerlijk Grotwerk, Fonteinen, en 't geen verder fieraad en vermaak kan geeven.

MEERDERVOORT, eene Ambagtsheerlijkheid, in den Zwijndrechtfchen Waard, van kleine uitgebreidheid, als zijnde, op de Lijst der Verpondingen, aangeflagen voor weinig meer dan zesentachtig Morgens Lands; in welke men, egter, zevenenzestig Huizen en twee Zaagmolens telt. Eene Kerk vindt men 'er niet. Het Slot, of de Ridder Hofftad *Meerdervoort*, ftaande aan de Merwe, is eene zeer aanzienlijke Buitenplaats, pronkende met alle de gemakken, fieraaden en bekoorlijkheden, die het Landverblijf aangenaam kunnen maaken. Reeds in den Jaare 1338 was dit Huis bekend, onder den naam van *die Edele Hoeve van Meerdervoort*. Het oudadelijke Geflagt van dien naam, omtrent den aanvang der naastvoorgaande Eeuwe, zijnde uitgeftorven, kwam de Heerlijkheid aan het aanzienlijk Dordrechtsch Geflagt van POMPE, 't welk, zedert, zich POMPE VAN MEERDERVOORT deedt noemen.

MEERESTEIN, (OUD-) ook wel *de Schans* genaamd, is eene Lustplaats, van merkelijke uitgebreidheid, gelegen in de Banne van de *Beverwijk*. De Heer VAN HARENKARSPEL, Heer van de *Beverwijk*, *Wijk op Zee* en *Wijk aan Duin*, heeft het Geflagt nieuwen luister bijgezet en veraangenaamd, door het uitbreiden der plantaadjen en het aanleggen van oogftreelende fieraaden.

MEERKERK, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het Land van *Vianen*, verdeeld in twee Heerlijkheden, *Meerkerksbroek* en *Bloemendaal*, te zamen beftaande uit drie Polders, die ge-

gerekend worden op ruim veert'enhonderdzevenëntachtig, of, volgens eene andere opgave, op veertienhonderd achtenveertig Morgens gronds. Het getal der Huizen ſchat men op honderd achtenveertig. Het Dorp, 't welk niet groot, doch, zedert de jongſte verbeteringen, niet onaanzienlijk is, heeft eene deftige Kerk, met een ſpits Torentje, ten Dake uitrijzende. In een der drie gemelde Polders, *Kwakernaak* genaamd, ſtaat een deftig Heerenhuis, in den Jaare 1738 gebouwd, en van aangenaame plantaadjen omringd. Eertijds was *Meerkerk* eene Hooge Heerlijkheid. Nog tegenwoordig heeft de Ambagtsheer het regt der verkiezinge van de Regeering en van den Predikant, als mede van aanſtellinge van den Hoogdijkheemraad in den Alblasſerwaard.

MEERMAN, (JOAN) Burgemeester van *Leiden*, was de Zoon van GERARD FRANSZOON MEERMAN, Advokaat en Lid der Remonſtrantſche Gemeente te *Delft*, van waar hij zich met der woon na *Leiden* hadt begeeven, ter gelegenheid van zijn huwelijk met eene Dogter van den Leidſchen Burgemeester JOAN PIETERSZOON DE BYE, doch die, omdat hem het hart over de Remonſtrantſche begrippen hing, althans van vervolginge afkeerig was, in den Jaare 1618, uit de Regeering ontſlagen was. 's Mans Grootvader, insgelijks GERARD FRANSZOON genaamd, hadt eenen Zoon, en hij alzo eenen Oom, WILLEM genaamd, van wien wij, in 't volgende Artikel, zullen ſpreeken. Toen de Algemeene Staaten, naa het ſluiten van den Vrede van *Breda*, te raade wierden, een Gezantſchap na Engeland te zenden, viel, wegens Holland, daar toe de keuze op den Heer JOAN MEERMAN. Zeeland benoemde den Heer JOAN BOREEL, Burgemeester van *Middelburg*. De Heer MEERMAN, een boezemvriend van den Raadpenſionaris DE WIT, en deelgenoot van deszelfs geheimſte inzigten, vertrok in de maand September des Jaars 1667, wordende zijn Amptgenoot BOREEL, door onpaſſelijkheid, in 't voortzetten van de reize verhinderd. Niet langer dan een jaar duurde zijn Gezantſchap, vermids het onderwerp der bezendinge inderdaad te *Londen* bij de hand genomen, doch naderhand in *'s Hage* tot volkomenheid gebragt wierdt. Andermaal vertrok de

de Heer MEERMAN, als Buitengewoon Gezant, in den Jaare 1672, na Engeland, alwaar de Heer BOREEL, zints eenigen tijd, den post van Gewoonen Gezant bekleedde. Doch hij vertoefde 'er flegts vier weeken, en keerde, naa verloop van dezelve, genoegzaam onverrigter zaake, na Holland, alwaar hij, zedert, zijne dagen fleet, onder het loflijk waarneemen van verfcheiden Regeeringsposten. Hij liet kinderen naa, en hadt tot Agter-Kleinzoon den geleerden Heer Mr. GERARD MEERMAN, Raad en Penfionaris der Stad *Rotterdam*.

MEERMAN, (WILLEM) Zoon van GERARD FRANSZOON MEERMAN, Burgemeester, en naderhand Schout der Stad *Delft*, boven vermeld, was de Schrijver van het Boekje, *Comoedia Vetus*, of Bootsmans praatje. Van geleerdheid was hij niet ontbloot, en van de Natuure zo mild bedeeld, dat de Heer PIETER KORNELISZOON HOOFT hem, ergens, *een overedel vernuft* noemt. Eene overhellende neiging deedt hem het Zeeleeven kiezen, en menigen ftouten togt onderneemen. De laatfte van dezelve kostte hem het leeven. In den Jaare 1612 uitgezeild, om, door het Noordwesten van *Amerika*, eenen doortogt na de Oostindiën te zoeken, keerde hij van daar nooit te rug. Eer hij op de laatfte reize uitvoer, hadt hij het boven gemelde Gefchrift in 't licht gegeeven, 't welk, alzo het de nadeelen der Kerkelijke twisten op eene geestige wijze ten toon ftelde, bij veele geleerde tijdgenooten zo hoog gewaardeerd wierdt, dat zij het in éénen rang plaatften met de aartigfte Hekelfchriften, welke ooit uit eene Griekfche of Latijnfche penne gevloeid waren. Zijne hoofdbedoeling was, aan te toonen, dat, van 't oude Pausdom, onder de Hervormden verfcheiden gebreken waren overgebleeven. Zo wel den Remonftranten, wier begrippen, over 't geheel, hem meest bevielen, als den Contra-Remonftranten, zat hij op den tabbert. In zijn Gefchrift fprak MEERMAN, op zijn Bootsmans, de fcheepstaale. Het Kerkelijk weezen noemde hij de *Zeevaart*; de Leeraars, *Visfchers* en *Stuurlieden*; 's Lands Staaten, *Bewindhebbers*; de Remonftranten, *nieuwe Stuurlieden*; het Sijnode, het *Schippersgild*; het Stadshuis, de *Kajuit*; de Kerk, *de Hut*; den Predikftoel, de *Kampanje*; de hoofdartikelen des Geloofs, de *Streeken van het*

het Kompas. Een enkelen ſtaal van 's Mans ſchrijfwijze zullen wij den Leezer mededeelen. Spreekende van den vermaarden VORSTIUS, van Remonſtrantsgezindheid beſchuldigd, en bij zommigen van Socinianerije verdagt, vermeldde MEERMAN „ dat hij al wat meer dan de bulte Kaerten" (dus noemde hij de Leere der Remonſtranten) „ in 't hoofd hadt. 't Was dan „ over hem te roepen, wij ſinken, wij ſinken. Dees man" (dus gaat hij voort) „ ſal 't ſchip aan den grondt ſeilen, of al wat „ 'er op ſtaat van boven neêr helpen met ſijn ſtout ſeil voeren. „ Hij dorst digt bij de klippen langs varen, midden deur de „ barningen heen, dat het rookt, en dat m'er met een bootshaek „ op ſtooten ſou, en ſoo nabij den grondt, dat 'er niet een „ ſchelvisch onder deur magh; en dan gaat hij de Kollen (So„ cinianen van 't landt en heur ſchepen verpraeien, daer hij „ alree ſulke maetſchap meê gemaakt heeft, dat ſij hem vraeg„ den, of hij met haer op den buit wou vaeren, ſij wilden „ hem Kapitein maeken. Ja ſommighen van ſijne geſonſte Ma„ trooſen (Studenten) ſijn tot de Kollen (Socinianen) overge„ loopen, niet ſonder heur meesters voorweten; en hebben „ daernaa aanhang willen maken, om den Admiraal van Fries„ land (de Akademie te Franeker) af te lopen, daertoe ſij aller„ leij tuig van wapenen en vuirwerk gereedt hadden, en mede „ beknipt wierde." Nog een ander Geſchrift hadt MEERMAN opgeſteld, doch 't geen eerst naa zijnen dood het licht zag, onder den tijtel van *Malle Wagen:* het moest dienen als een vervolg en ter verdediginge van het *Bootsmans praatje*, en was, even als dit, doorzaaid met geestige kwinkſlagen.

Zie BRANDT, *Hiſt. der Reformatie.*

MEERSEN, een Dorp, in 't Land van *Valkenburg*, een uur gaans ten Oosten van *Maaſtricht*. Het getal der huizen is vrij aanmerkelijk. 'Er ſtaat eene Gereformeerde Kerk, welker Leeraar ook in het nabuurig Dorp *Schimmer* den Dienst waarneemt. Te *Meerſen* heeft men eene aanzienlijke Proostdij, aan welke de Grondheerlijkheid van het Dorp behoort.

MEES-

MEESTERKNAAPEN. Dus noemt men, in Holland, de aanzienlijke Amptenaars, welke, nevens den Lieutenant-Houtvester, het bewind voeren over de Wildernisſen en alles wat de Jagt betreft, de Wetten, daar omtrent afgekondigd, handhaaven, de overtreeders beregten, partijen hooren, en over de ingebragte beſchuldigingen uitſpraak doen. Tot Meesterknaapen worden, gemeenlijk, Edelen of andere aanzienlijken des Lands verkoozen.

MEEUWEN, eene Heerlijkheid en Dorp, in Holland, in 't Land van *Heusden*; beiden van meer dan gemeen belang. Tot veelerhande voortbrengzels is de grond der Heerlijkheid geſchikt. Hop, Vlas en Hennip worden 'er in menigte gekweekt. Van de Weilanden verzamelt men zeer goed Hooi, 't welk zo na andere oorden van Holland, als na Brabant wordt verzonden. Kap- en Schietwillingen groeien hier in grooten overvloed, gelijk ook allerhande Vrugtboomen, inzonderheid Nooteboomen. Van den welvaart der Ingezeetenen dienen ten bewijze, de fraaie en net gebouwde Huizen, waar mede het Dorp is betimmerd. De Kerk, die met een ſierlijken ſpitzen Toren pronkt, wordt door haaren eigen Leeraar bediend. Even buiten het Dorp ſtaat het *Huis te Meeuwen*, een oud Adelijk Slot, gebouwd in den Jaare 1360, en zints dien tijd, genoegzaam, in zijnen oorſpronklijken ſtand gebleeven. Hoewel van buiten van weinig aanziens, ontmoet men in het ruim Gebouw verſcheiden ruime Zaalen en veele gerieflijkheden. Zo wel de Voorburgt, als het Slot zelve, is uit het water opgetrokken. In den omtrek ziet men hoog geboomte en luſtige plantaadjen.

Zie GOUDHOVEN; VAN LEEUWEN, *Bat. Illuſt.*

MEGEN, (KAREL VAN BRIMEN, *Graaf van*) Toen Koning PHILIPS DE II, de regeering over de Nederlanden aanvaard hebbende, door gunſtbetooning, verſcheiden Nederlandſche Grooten aan zich zogt te verpligten, bevondt zich de Graaf VAN MEGEN onder de negentien Edelen, welke, door den nieuwen Vorst, tot Ridders van 't Gulden Vlies geſlagen wierden. Ook

Ook benoemde hem, onder andere, de Koning tot Lid van den Raad van Staate. Daarenboven ontving hij het bevel over *een* Regiment Voetvolk, om een waakend oog te houden *op* de beweegingen der Franſchen; hij hadt daar mede *post gevat* in het Land van *Luxemburg*. Nog hooger klom *zijn aanzien*, wanneer, in den Jaare 1559, bij de aanſtelling *van* verſcheiden Stadhouders, de Landvoogdij over *Gelderland en Zutfen* hem wierdt opgedraagen. Met dit alles ſcheen de Graaf niet in te ſtemmen met de ſtrenge maatregels van het Spaanſche Hof. Zeker is het ten minſte, dat wanneer de Prins VAN ORANJE en de Graaven VAN EGMOND en HOORNE zich tegen den berugten Kardinaal VAN GRANVELLE verklaarden, de Graaf VAN MEGEN, nevens anderen, hunne zijde koos, en deel nam in een geheim Verbond, 't welk plegtiglijk bezwooren wierdt. Voorts dagt hij zeer ongunſtig over de Inquiſitie en de Bloedplakaaten; nevens andere Stadhouders, aan de Landvoogdeſſe, rondelijk verklaarende „ dat zij „ even ongezind als onmagtig waren, om de Plakaaten uit te „ voeren, en de hand te leenen aan de Inquiſitie; als mede, „ dat indien de Koning en de Landvoogdes daar op bleeven „ aandringen, zij zich liever van hunne Ampten wilden ont„ ſlaan." Hoewel de Graaf geen deel nam aan de bemoeijingen der verbonden Edelen, hadt hij, evenwel, derzelver bijeenkomſten bijgewoond, in welke de maatregels, ter bewerkinge der Vrijheid, beraadſlaagd wierden. Met een loflijk oogmerk, en om, kennis bekoomen hebbende van de waare bedoelingen, het verzoek der Edelen te gereeder ingang te doen vinden, hadt hij, waarſchijnlijk, deezen ſtap gedaan. Zo uit het verſlag, welk de Graaf ten Hove deedt, als uit den raad, welken hij, vervolgens, der Landvoogdeſſe gaf, mogen wij zulks niet onwaarſchijnlijk beſluiten. Naa zijne wederkomst te *Bruſſel*, in den Raad verſcheenen zijnde, verhaalde hij aldaar, „ hoe eenige voornaame Heeren en Ede„ len, uit de groote menigte van Ketteren, welke de Neder„ landen overſtroomden, vijfenveertigduizend man, zo te „ paerd als te voet, in gereedheid gebragt hadden, die, bin„ nen kort, zouden optrekken, om 't Land alomme af te „ loopen, indien men hun geene vrijheid van Godsdienst toe„ ſtondt,

„ ſtondt, welke zij, binnen weinige dagen, ten getale van „ duizend of vijfhonderd, allen gewapend, te *Bruſſel* „ zouden koomen verzoeken." Op dat zijne opgave, of hij zelve, deswegen, geenen agterdogt mogt veroorzaaken, gaf hij voor, de gemelde bijzonderheden vernomen te hebben van eenen vreemden Edelman, onder plegtige belofte van den naam des verhaalers niet te zullen noemen. De Landvoogdes, niet weinig verzet over deeze berigten, vraagde den Leden om goeden raad. Toen vatte de Graaf VAN MEGEN, van nieuws, het woord op, en ſtaafde het boven vermelde vermoeden omtrent zijne goede gezintheid jegens de Vrijheidszoonen. Hij zeide dat 'er maar drie middelen waren, ter weeringe van het kwaad, 't welk den Lande dreigde. „ Men „ moest terſtond de wapens opvatten; 't welk, egter, niet „ buiten 's Konings last zou kunnen geſchieden, en dan nog „ wanneer het reeds te laat, en de anderen reeds lang op de „ been zouden geweest zijn. Of men moest bewilligen in het „ verzoek der Edelen; 't welk, meende hij, den Koning niet „ zoude behaagen. Of men moest, eindelijk, eenige verzagting vergunnen in het ſtuk der Plakaaten en der Inquiſitie, „ benevens vergiffenis van begaane misdaad." Hij voegde 'er nevens „ dat men de Stadhouders en eenige andere Heeren „ moest ten Hove roepen, voor dat de Edelen hun verzoek „ inleverden, en voorts van alles kennis geeven aan den Koning, zonder op deszelfs herwaarts komst aan te dringen." Zonder zich, voor als nog, omtrent het overige te verklaaren, gedroeg zich de Landvoogdes naar het laatſte gedeelte van den raad, welke ook die van den Graave VAN EGMOND was.

Verſchillende van het dus lang gehouden gedrag was dat van den Graave VAN MEGEN, zints de zaaken der Edelen verliepen, en de naam der Hervormden geſchandvlekt wierdt, door het baldaadig beeldeſtormen. De Landvoogdes, met de verdeeldheid der Onroomſchen haar voordeel willende doen, gaf last tot het ligten van eenig Krijgsvolk. De Graaf VAN MEGEN, onder andere, kreeg het bevel over een gedeelte van hetzelve. Ook deedt hij, nevens den Hertog VAN AARSCHOT, den Graaf VAN EGMOND en anderen, den nieuwen Eed, door de Landvoogdes ontworpen, waar bij alle Wethouders en Amptenaars be-

belooven moesten, het Roomsch Geloof te zullen handhaaven, de Beeldestormers straffen en de Ketterijen uitroeien. Met een deel van het Krijgsvolk, over 't welk MEGEN het bevel voerde, lag hij, in den Jaare 1567. in het Land van *Heusden* en *Altena*. De Heer VAN BREDERODE hadt thans een aanslag op *Utrecht* in den zin, en om het, onvoorziens, te verrassen. Doch hier in voorkwam hem de Graaf; in allerijl trok hij, met een Regiment, derwaarts op, en verzekerde zich van de Stad. Van daar begaf hij zich na Gelderland, alwaar hij de openbaare preeke der Onroomschen deedt staaken, en voorts eenige vergoeding bewerkte voor de schade, door de Beeldestormers, aan Kerken en Kloosters, veroorzaakt. Zints deezen tijd gedroeg zich de Graaf VAN MEGEN meer openlijk voor Spanje. Volgens last van den Hertog VAN ALVA, trok hij op, in den Jaare 1568, tegen Graaf LODEWYK VAN NASSAU, broeder van Prinse WILLEM DEN I, aan 't hoofd van vierhonderd Ruiters en vijftienhonderd Knegten. Aan 't gevegt, evenwel, welk tusschen Graaf LODEWYK en den Graaf VAN AREMBERG, kort daar op volgde, hadt hij geen aandeel, vermids hij te laat kwam. Om dit nadeel te vergoeden, trok hij binnen *Groningen*, om de Stad te verdeedigen tegen Graaf LODEWYK, die, kort naa het straks gemelde gevegt, om die Stad het beleg geslagen hadt. Hoewel het beleg slaauwelijk wierdt voortgezet, deeden, egter, de belegerden, van tijd tot tijd, eenen uitval. De Graaf VAN MEGEN, in eenen van dezelve tegenwoordig, bekwam eene zo zwaare wonde, dat hij, naa veel en lang zukkelens, aan dezelve overleedt.

Zie BOR en VAN METEREN.

MEIBOOMEN. Dus noemt men, in *'s Graavenhage*, zekere hooge Staaken of Masten, welke, jaarlijks, in de Hofplaatze, worden opgericht, ter eere van de Edele Mogende Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, van Hun Hoog Mogende de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, van den Prinse Erfstadhouder, deszelfs Gemaalinne en Kinderen, indien Hij gehuwd zij en kroost verwekt hebbe, voorts van de

Magiſtraat der Plaatze en van den Kolonel der Schutterije. Men is 't niet eens omtrent den oorſprong deezer gewoonte, zo min als omtrent den tijd, wanneer dezelve eenen aanvang heeft genomen. Dat dezelve al lang heeft ſtand gehouden, blijkt uit eene aantekening van den Heere VAN LOON, vermeldende de perſoonen, welke, in den Jaare 1635, de Meiboomen geplant hadden; zonder, egter, aan te wijzen, of de plegtigheid toen eerst in gebruik is gekoomen. Het oprigten of planten deezer *Meiboomen* geſchiedt, in den nacht tuſſchen den laatſten van April en den eerſten van Mei, door het Korporaalſchap van de Schutterije, 't welk in dien nacht de wagt heeft. Van hier dat de Staaken of Masten zijn beſchilderd met de grondkleur van het Vaandel van 't Regiment, waar toe het Korporaalſchap behoort. Langs heenen zijn dezelve met Ranken en Bladeren beſchilderd en met Meiloof bekranst. Van den Top waait een zijden Wimpel. Wat laager ziet men een ronddraaiend ſtijf Vendeltje, hebbende een Zinnebeeld met een Bijſchrift, veelal geſchikt naar de gelegenheid des tijds, en toepaſſelijk op het Kollegie of den Perſoon, voor welke een Meiboom geplant wordt. Onder aan in dit zelfde Vendeltje ſtaan de voorſte Letters van den naam of van den tijtel der vereerde Kollegien of Perſoonen. Het opſtellen der gemelde Zinnebeelden en Bijſchriften berust op den Rektor of Konrektor van het Latijnſche School in *'s Hage*. Hij is gehouden, een Drietal van dezelve te vervaardigen, waaruit de Haagſche Burgemeesters eene keuze doen.

MEIER, (JOANNES) wierdt gebooren, in den Jaare 1651, of 1652, te *Blomberg*, eene Stad in het Graafſchap van *der Lippe*. Tot ongeluk voor zijne aangeboorene zucht tot geleerdheid, hadt hij Ouders van gering vermogen. Zijn Vader was een Kuiper, en, onbekwaam om zijnen Zoon na hooger beroep te doen ſtreeven, zogt hij hem tot het zelfde bedrijf op te leiden. JOANNES, zijns ondanks, zich naar dien wil en den nood voegende, verzuimde, egter, niet, wanneer de gelegenheid zich aanboodt, zijnen leeslust bot te vieren. Op zekeren tijd betrapte hem zijn Vader, en deedt hem ſtraffe lijden, omdat hij den tijd, welken hij aan het kuipen van een

Vat

Vat moest beſteeden, met leezen verſpilde. Gelukkig voor den jongeling wierdt zulks opgemerkt door eenen Burgemeester der Plaatze, die, naar de reden van 's Vaders misnoegen gevraagd hebbende, den Jongman tot zich nam, en, bij onderzoek, een verheevenen Geest in hem beſpeurd hebbende, op eigen kosten ten ſchoole beſtelde. Ondanks dit alles volhardde de Vader bij zijn beſluit, om JOANNES tot eenen Kuiper op te trekken; die, zulks vernomen hebbende, liever verkoos, zijne Geboorteplaats heimelijk te verlaaten, dan zijner natuurdrift tegenſtand te bieden. Ten dien einde begaf hij zich, in den Jaare 1668, na *den Haam*, alwaar hij, onder het onderwijs van den geleerden Rector, zo ſpoedige en groote vorderingen maakte, dat hij, naa verloop van twee jaaren, tot hooger Onderwijs bevorderd wierdt. Niet meer dan drie jaaren verliepen 'er, of men oordeelde hem bekwaam om tot den Predikdienst bevorderd te worden. Zucht na grondiger kennis van verſcheiden takken der geleerdheid deedt hem thans eene uitlandſche reize onderneemen. In den Jaare 1674 bevondt hij zich te *Groningen*. Hier genoot hij niet ſlegts het onderwijs, maar ook de vriendſchap en dagelijkſche verkeering van den geleerden Oosterling Profeſſor ALTING. Naa een drie-jaarig verblijf in dat Gewest, begaf hij zich na *Leiden*, om onder de vermaarde Mannen FREDERIK SPANHEIM, den Zoon, CHRISTOPHORUS WITTICHIUS en STEPHANUS LE MOINE, zijnen Letterſchat nog hooger op te ſtapelen. Geduurende zijn vertoeven te *Leiden*, kwam de vermaardheid zijner uitgebreide kennisſe, vooral in de Oosterſche Taalen, ter ooren van de Heeren Bezorgeren van 't Hoogeſchool; die, uit zonderlinge hoogagtinge, hem eene gelegenheid aanbooden, om eenigen tijd te *Aleppo* zijn verblijf te houden, en aldus de Taal, Geleerdheid en Gewoonten der Oosterſche Volken van nabij te leeren kennen: opdat hij, met dien ſchat verrijkt, aan Kerk en Vaderland, vervolgens, te meer nuts en voordeels mogt aanbrengen. Gewisſelijk hadde MEIER deeze aanbieding omhelsd, ware hem niet de gelegenheid voorgekoomen tot het neemen van een vast verblijf, met zijne neiging ſtrookende. Te weeten, door het vertrek van den Heere ABRAHAM GULICHIUS, een Hoogleeraarsſtoel in *den Haam* zijnde open gekoomen, wierdt de Heer

MEIER, in den Jaare 1679, verzogt om dien te vervullen. Vijf jaaren bekleedde hij hier den post van Buitengewoon' Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, en van Gewoon' Hoogleeraar in de Welſpreekendheid, Wijsbegeerte en Hebreeuwſche Taalen. In den Jaare 1684 beriepen hem de Bezorgers van het Gelderſche Hoogeſchool tot Gewoon Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Oosterſche Taalen. Eer hij zijn Ampt aanvaardde, beklom hij den Eeretrap van Doktor in de Godgeleerdheid. De Heer FREDERIK SPANHEIM, weleer zijn Leermeester, door Brieven, zo van de Bezorgers, als van den Senaat van 't Hoogeſchool, daar toe uitgenodigd, kwam opzettelijk van *Leiden* te *Harderwijk*, om deeze plegtigheid te volvoeren. In den Jaare 1691 wierdt den Heere MEIER aangebooden het aanzienlijk Ampt van Generaal Superintendent in het Graafſchap *van der Lippe*, Kerkelijken Raad en Eerſten Predikant van *Detwolde*. Doch hij wees deeze ſtreelende aanbieding van de hand, verkiezende zijnen leeftijd te *Harderwijk* te ſlijten. Ondanks 's Mans aanhoudend letterblokken, deedt zijn ſterk lichaamsgeſtel en geregelde leevenswijze hem den hoogen ouderdom van vijfenzeventig jaaren bereiken. Hij overleedt op den vierentwintigſten April des Jaars 1725. Van 's Mans uitgebreide Geleerdheid kunnen getuigenis draagen de veelvuldige Schriften, over veelerhande onderwerpen, welke nog voorhanden zijn. Doch, 't geen alle Geleerdheid zeer verre overtreft, 's Hoogleeraars zedelijk Karakter wierdt hoogelijk geroemd.

MEIERY, (*De*) *van 's Hertogenbosch*, gelegen in *Staatsch Brabant*, ten Noorden aan Gelderland en Holland grenzende, is eene uitgebreide Landſtreeke: zij beſlaat, in haare grootſte lengte, van 't Noorden na het Zuiden, vijftien, en in de breedte, van 't Oost na 't West, ruim tien uuren gaans. De reden en oorſprong der benaaminge moet, naastdenkelijk, gezogt worden in het woord *Major* of *Meier*, zo veel als Hoofdſchout. Dus zou de oorſpronklijke betekenis van Meierij zo veel zijn als Hoofdſchoutsampt. Uit den aart is de doorgaande grondgeſteldheid van de Meierij dor en ſchraal, heiën duinagtig, moetende door herhaald mesten en geſtadigen arbeid

arbeid, tot vrugtdraagen als genoodzaakt worden. Langs de Maaze en andere riviertjes, welke het Gewest doorſtroomen, ontmoet men alleenlijk eenige uitzonderinge op deezen regel. Door zulk een geſtadig en vlijtig bewerken van den grond, geeft dezelve, ginds en elders, meer dan middelmaatige Rogge, Boekweit, Haver en Vlas, als mede zeer goede Boomvrugten en Peulvrugten. Volgens herhaalde Plakaaten der Algemeene Staaten, zijn de Landzaaten gehouden tot het planten van Eiken-Beuken- en Berkenboomen, tot Brand- en Timmerhout. Men ademt 'er eene gezonde lucht; waar van ten bewijze dienen de veelvuldige oude lieden, welke men 'er aantreft. Behalven de Maaze, vindt men 'er verſcheiden kleine rivieren, en langs dezelve de beste Dorpen van het Land. De inwooners van de Meierij zijn gemeenlijk arm, dewijl ze, door den zuuren arbeid, van de ſchraale Landerijen naauwlijks meer dan volſtrekt noodigen lijftogt kunnen verzamelen. Eer men, door zwaare ſtrafoeffeningen, daar tegen hadt voorzien, ontmoette men, hierom, meer dan in eenige andere Gewesten der Generaliteit, zeer veele Dieven in de Meierij. Veele Landzaaten geneeren zich met de Veehoederij, waar toe de ſchraale Heilanden overbekwaame gelegenheid verſchaffen. Van de Schaapen, welke men 'er in groote menigte aanfokt, wordt de Wolle gebruikt in de Lakenweeverijen te *Tilburg*, *Oofterwijk*, *Geldorp* en elders. In vier hoofddeelen of *Kwartieren* is de Meierij van *'s Hertogenbosch* verdeeld: het Kwartier van *Oosterwijk*, het Kwartier van *Kempenland*, het Kwartier van *Peelland*, en het Kwartier van *Maasland*.

Betreffende de Regeering van de Meierij; de Hoogſchout van de Stad *'s Hertogenbosch* oeffent insgelijks in de Meierij zijn gezag over lijfſtraffelijke misdaaden, in alle zodanige plaatzen, die van de Algemeene Staaten onmiddelijk afhangen. Daarenboven kan hij eene algemeene Vergadering van alle de Kwartieren beſchrijven, wanneer 'er zaaken voorvallen, de Meierij in 't algemeen raakende. Doch in Burgerlijke zaaken heeft hij geen zeggen. Over ieder der vier gemelde Kwartieren ſtellen de Algemeene Staaten een Amptenaar aan, onder

den naam van Kwartierſchouten. Hun gezag bepaalt zich alleen tot Burgerlijke zaaken. De Plakaaten en Ordonnantien der Algemeene Staaten en van den Raad van Staate worden door hen afgekondigd. Wijders ſtaan zij over de Verpagting der Gemeene Middelen, en over het hooren van de Rekeningen der Ontvangers. Van de burgerlijke Geldboeten en de overtreedingen van 's Lands Plakaaten moeten zij voornaamelijk hun beſtaan hebben: want hunne vaste wedde bedraagt ſlegts vijfhonderd Guldens Jaarlijks. Ten tijde der Verpagtinge van 's Lands Tienden, wordt in ieder Kwartier eene algemeene bijeenkomst gehouden, Kwartiersvergaderinge genoemd. Een Griffier, over ieder Kwartier aangeſteld, houdt aantekening van het voorgevallene in deeze Vergaderingen. Daarenboven houden de Algemeene Staaten, in de bijzondere Kwartieren, verſcheiden Bedienden, tot het ontvangen van de Verpondingen, en van de Inkomſten der Kerkelijke en andere Gemeene Lands Goederen. — In de geheele Meierij zijn honderdenzes Kerken, welke bediend worden door zestig vaste Leeraars; de meeste van welke op twee of drie Plaatzen den Dienst moeten waarneemen. In twee Klaſſen zijn de Gemeenten verdeeld: de Klaſſis van *'s Hertogenbosch*, en de Klaſſis van *Peelland en Kempenland*. Beiden behooren tot het Sijnode van Gelderland. Uitgezonderd de Heerlijkheden, welke het regt van Patroonſchap bezitten, moeten de overige Gemeenten, wanneer zij eenen Leeraar noodig hebben, handopening en goedkeuring verzoeken van den Raad van Staate. Ten platten Lande beloopt de Jaarwedde der Predikanten zeshonderd Guldens. Doch die twee of drie Gemeenten bedienen, trekken nog honderdvijftig Guldens daar boven. Van de Rentmeesters der Geestlijke Goederen ontvangen zij, elk vierendeel jaars, hunne betaaling. Zeer veele Roomschgezinden ontmoet men in de Meierij; tegen de betaaling van zekere Recognitie, genieten ze 'er vrijheid van Openbaare Godsdienstoeffeninge. Eene Kerk, welke niet meer dan éénen Prieſter heeft, moet vijftig Guldens opbrengen; doch, zo 'er een tweede bijkoome, nog vijfentwintig Guldens daar boven. Het Gemeene Land trekt niets van deeze belastinge; dezelve wordt ge-

geheel onder de Officieren verdeeld, behalven dat de Ontvangers der Recognitiegelden den veertigſten penning voor hunne moeite genieten.

Zie OUDENHOVEN; VAN DER HOUVE; *Groot Plakaatboek.*

MELISKERKE, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in Zeeland, op het Eiland *Walcheren*, wordende door een eigen Predikant bediend.

MELIS STOKE, een Monnik, en, naar gelange van den tijd, in welken hij leefde, een man van eenige geleerdheid. Hij ſchijnt eenigen ſmaak gehad te hebben voor de Dichtkunde, of liever het ſchrijven in rijm. Dit blijkt uit zijn bekend Werk, het *Rijmkronijk*; 't welk, van wegen de kreupele en ongelijke regels, van dien kant geene de minſte waarde bezit; doch, voor 't overige, als een waardig Gedenkſtuk der Vaderlandſche Geſchiedenisſen hoog geſchat moet worden, als verhaalende de Schrijver, meestal, geene andere gebeurtenisſen, dan die in zijnen eigen leeftijd waren voorgevallen, en welke hij zelve bijgewoond, of uit geloofwaardige Ooggetuigen verſtaan hadt. Hij begon zijn werk onder de Regeering en op verzoek van den ongelukkigen Graave FLORIS DEN V, vervolgde het onder de Graaven JAN DEN I en JAN DEN II, en droeg het op aan den derden Graave, naa FLORIS, WILLEM DEN III, met wiens huwelijk hij zijn verhaal beſluit. MELIS, toen, waarſchijnlijk, reeds hoogbejaard, voegde aan het einde zijns Werks eene Slotrede, in welke hij den jongen Graaf, toen negentien jaaren oud, ernſtig tot zijnen pligt vermaande.

MELISZAND, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in Zuidholland, in 't Land van *Voorn*. De uitgebreidheid wordt zeer verſchillende opgegeeven, deels om den aanwas van Landen, deels om de verknogtheid der Heerlijkheid met nabuurige Polders. Het Dorpje heeft eene Kerk, doch geenen Leeraar; die van 't nabij gelegen *Dirksland* koomt 'er, viermaalen 's jaars, den Dienst verrigten.

MENALDUM, gemeenlijk *Menaam* geheeten, een Dorp in Friesland, onder 't Kwartier van *Westergo*, in de Grietenij *Menaldumadeel*, welke daar van haaren naam ontleend heeft. Het Dorp, 't welk alomme van voortreffelijke Bouw- en Weilanden wordt omringd, is reeds vroeg bekend geweest. De Kerk, welke op eene hoogte ſtaat, maakt eene fraaie vertooning, met haaren ſierlijken hoogen Toren. Genoegzaam in de rondte om het Kerkgebouw ſtaan de Huizen der Ingezeetenen, welke, door hunne netheid en zindelijkheid, blijken draagen van den welvaart der bewooneren. Ten Zuiden van het Dorp legt de aanzienlijke State *Dekama*, zijnde eene deftige huizing, leggende rondom in Vijvers, en wel aangeleide beplantingen. Lang heeft dezelve behoord aan het Geſlagt van KAMSTRA. *Gralda-State* behoort, zedert geruimen tijd, in eigendom aan deftige lieden uit den Burgerſtaat. Zints den toeneemenden Aardappelteelt, is *Menaldum* in welvaarendheid nog meer geklommen. Achtenzestig Stemdraagende Boerderijen, welke onder dat Dorp behooren, kunnen van deszelfs aangelegenheid getuigenis draagen. De Hervormde Predikant trekt zijne Jaarwedde uit de zo genaamde Paſtorijelanden, of geweezene Geestlijke Goederen. Van wegen den hoogen huur der Landerijen, is deeze beſolding thans vrij aanzienlijk.

MENALDUMADEEL, boven vermeld, in rang de eerſte Grietenij in het Kwartier van *Westergo*, binnenlands, in het Noordlijk gedeelte van het Gewest gelegen, is een zeer vrugtbaare Landſtreek, van wegen de uitſteekende Kleigronden, tot den Graan- en Aardappelteelt zeer geſchikt, en de uitmuntende Weid- en Hooilanden, waar toe de laagere landen zeer geſchikt zijn. Hoewel thans op een aanmerkelijken afſtand van den Zeekant gelegen, ziet men, in deeze Grietenij, nog de overblijfzels van den alouden Zeedijk, welke eertijds tot eene waterkeeringe tegen de aanklotzende Golven diende, doch tegenwoordig tot een voortreffelijken binnenlandſchen Rijdweg verſtrekt. Van de aloude ſterkte des Dijks, kan deszelfs hoogte en breedte, op verſcheiden plaatzen, nog een zigtbaar getuigenis draagen. In *Menaldumadeel* telt men twaalf Dorpen.

Zie WINSEMIUS.

MEN-

MENNO *SIMONS*; zie SIMONS. (MENNO)

MENYN, (JOOST VAN) bekleedde, in den Jaare 1585, den post van Penſionaris van *Dordrecht*, en was in zo goeden reuk bij 's Lands Staaten, dat hij mede benoemd wierdt tot het bekleeden van het plegtig en talrijk Gezantſchap, 't welk, na den dood van Prinſe WILLEM DEN I, na Engeland wierdt gezonden, om met Koninginne ELIZABETH over de opdragt van de Opperheerſchappij der Vereenigde Nederlanden in onderhandeling te treeden. Doch haare Majeſteit konde thans niet goedvinden, aan den wensch der Staaten te voldoen. Nogthans gaf men hier omtrent alle hoop niet geheel verlooren. Ondanks de tegenkantingen van *Anſterdam*, *Gouda* en *Rotterdam*, beſloot men, andermaal, in den Jaare 1587, tot eene ſtaatelijke Bezending. MENYN was wederom een der Afgevaardigden, en voerde het woord ten Engelſchen Hove. Breed mat hij, in zijne Aanſpraak, de weldaaden uit, door de Koningin beweezen, en verklaarde vervolgens, als den hoofdzaaklijken inhoud van den last der Gezanten „dat de Vereenig„de Landſchappen nog al bleeven hoopen, dat haare Majeſteit, zich thans nader bedagt hebbende, de aangeboedene Heerſchappij, onder billijke voorwaarden, eindelijk zoude „gelleven te aanvaarden, alzo zij dit beſchouwden als het be„kwaamſte middel, tot reddinge van hunne vervallene zaa„ken." Van elders is bekend, dat haare Majeſteit de Opperheerſchappij beſtendig van de hand wees, en geen anderen bijſtand verleende, dan door het zenden van den Graave VAN LEICESTER, tot Opper-Landvoogd, met een bepaalden onderſtand. Met den huichelenden LEICESTER ſchijnt, zedert, DE MENYN naauwe gemeenſchap gehouden te hebben. Althans vindt men aangetekend, dat hij, door den Landvoogd, zich liet gebruiken, om ter Vergaderinge van Holland eenen voorſlag te doen, omtrent het maaken van Vrede met Spanje, op redelijke voorwaarden. Zedert begon hij, bij zommigen, in 't oog te loopen. De Regeering van *Leiden* lag, ten deezen tijde, overhoop met den Graave VAN LEICESTER. In een gevaarlijken opſtand, binnen deeze Stad ontſtaan, wierdt DE MENYN beſchuldigd, heimelijk de hand gehad te hebben, vermids dezelve dai-

delijk ten voordeele van LEICESTER was verwekt. Niet zo laag nogthans daalde hier door zijn aanzien en gezag, of men zondt hem, in den Jaare 1594, in Gezantſchap na *Deenemarken*, om de verbintenisſen met dat Rijk en den jongen Koning CHRISTIAAN DEN IV te vernieuwen. Doch deeze eere was de grond van zijnen val. Een Affchrift van het Verdrag, hier geſlooten, en, tot nog toe, zorgvuldig geheim gehouden, hadt hij vertrouwd aan Jonkheere AREND VAN DORP, die 'er den vijand den inhoud van hadt medegedeeld. Gedagvaard voor het Hof, bekende DE MENYN, het gemelde Affchrift aan VAN DORP bezorgd te hebben; doch voegde 'er nevens, vermids hij den Heer VAN DORP altoos hadt gehouden voor een trouwen liefhebber des Vaderlands, dat hij daarom ook geene zwaarigheid hadt gevonden in 't mededeelen van 't Geſchrift, waar in hij gemeend hadt geen geheim te ſteeken. Maar DE MENYN was, volgens 't ſchrijven van DE GROOT, een man van een onrustigen Geest, welken men gaarne wilde loozen. Men bediende zich daarom, van het gemelde bedrijf, als een voorwendzel om hem van zijn Penſionarisſchap te ontſlaan, en voorts buiten bewind te houden. Dit niettegenſtaande wierden de Staaten van Holland, in 't volgende jaar, te raade, om hem aan te ſtellen tot Hiſtoriegſchrijver van het Gewest, op eene wedde van twaalfhonderd Guldens. Uitgezonderd een verhaal van het gevegt bij *Turnhout*, in den Jaare 1597, 't welk men meent door hem te zijn opgeſteld, heeft men geene vrugten van zijnen arbeid gezien.

Zie BOR en *Reſolutien van Holland.*

MEPPEL, een open Steedtje, in de Provincie van *Overyſſel*, in het Zuidwestlijk gedeelte van het Landſchap *Drente*. Het is eene bloeiende, volkrijke en zeer welvaarende Plaats, alwaar veel binnenlandſche handel omgaat. De Hervormde Gemeente wordt 'er door twee Leeraars bediend.

MERCATOR, (GERARDUS) in den Jaare 1512, te *Rupelmonde* geboóren, woonde, nevens zijne Ouders, lieden van gering ver-

GERARDUS MERCATOR.

vermogen, bij zijns Vaders broeder, welke, in de gemelde Plaats, het Priesterampt bekleedde. Zijn Oom, in den jongeling een vluggen en leerzieken geest beſpeurende, zondt hem na *'s Hertogenbosch*, om 'er in de Taalen, en voorts na *Leuven*, om in de Wiskunde te worden onderweezen. Om een weinig ruimer beſtaan te hebben, dan zijn Oom hem konde bezorgen, nam GERARDUS, midlerwijl, het plaatſnijden bij de hand; de kennis van de Wiskunde kwam hem hier in merkelijk te ſtade, naardien hij zich inzonderheid op het maaken van Landkaarten toeleide. GEMMA FRISIUS, met welken hij kennis en vriendſchap hadt gemaakt, lichtte hem, bij wijlen, voor, met het mededeelen van ondderrigtingen. De eerſte vrugt van zijnen arbeid, welke tot rijpheid kwam, was eene Kaart van het Heilige Land. Wel haast wierdt deeze gevolgd van eene Landkaart van *Vlaanderen*, en van verſcheiden andere Gewesten. Door alle deeze werkzaamheden verkreeg MERCATOR zo veel vermaardheids, dat dezelve den Keizerlijken troon bereikte. KAREL DE V ſtelde hem te werk tot het vervaardigen van verſcheiden Wiskundige Werktuigen. Naa verloop van tijd vervaardigde hij eene waereldkloot, en voegde daar nevens eene beſchrijving van het nut en gebruik van denzelven.

Intusſchen was MERCATOR, te *Leuven*, in 't huwelijk getreeden, en wierdt, eerlang, te raade, van woonplaatze te veranderen. Hij verkoos dezelve in de nabuurſchap van *Duisburg*. Hier ging hij voort met werken voor Keizer KAREL, en vervaardigde voor zijne Majeſteit twee Waereldklooten, niet grooter dan de bal van eene hand, eene Hemelglobe van zuiver Kristal, en eene Aardglobe van Hout. Zijnen tijd beſteedde hij hier in aanhoudende werkzaamheid; de vrugt daar van waren Algemeene en Bijzondere Landkaarten van Europa, nevens verbeteringen in de Kaarten van PTOLEMEUS, ter ophelderinge van de Aardrijkskunde en tot beter verſtand van de Oude Schrijvers. Om zijne ſnipperuuren niet nutteloos door te brengen, oeffende hij zich in de Tijdrekenkunde en in de Godgeleerdheid. Van de vorderingen, in beide Weetenſchappen gemaakt, gaf hij proeven in eene *Overeenſtemming der Euangelisten*, *Uitleggingen over den Brief aan de Romeinen*, als mede over *eenige Hoofdſtukken van Ezechiel*, en

en van *het Boek der Openbaaringen.* De uitgave van zijnen Atlas mogt hij, egter, niet beleeven; de geleerde Aardrijkskundige HONDIUS voltooide 't geen 'er nog aan ontbrak, en gaf het Werk in 't licht. Op het tachtigſte jaar zijns ouderdoms wierdt MERCATOR bevangen van eene Beroerte in zijne ſlinker zijde, welke hem bijbleef tot aan zijnen dood, welke voorviel in den Jaare 1594, het tweeëntachtigſte zijns ouderdoms.

Zie MELCHIOR ADAM; en GUALTERUS GYMMIUS.

MERIAN. (MARIA SIBYLLA) De waereldvermaarde Vrouw, van wier leevensloop wij hier en kort bericht mededeelen, wierdt geboren te *Frankfort aan den Main*, op den tweeden April des Jaars 1647; haar Vader was de beroemde Plaatſnijder MATTHEUS MERIAN. Op haar elfde jaar gaf zij al blijken, dat haare geneigdheid meer overhelde naar het Penceel dan naar de Breinaald, naar de Kunstoeffening dan naar huislijke bezigheden. Haare Moeder beſtrafte haar deswegens dikwijls, zonder dat evenwel haar aart en neiging daar door in 't minst veranderde. Ook verſtrekte haar Stiefvader haar tot een ſterken voorſpraak, die de Moeder dikwijls herinnerde, 't geen zij voorheen wel verhaald hadt, te weeten, dat, terwijl zij van deeze Dochter zwanger was, zij meer dan voormaals genegenheid hadt tot allerleie zeldzaamheden; ja, daar zij anders onverſchillig in de beſchouwing van dit alles was, zij toen zelf werk gemaakt hadt van Inſecten te behandelen, opgezette Vlindertjes, en allerhande ſoorten van bloedlooze diertjes, ſchulpen en zeegewaſſen, op hunne orde in Kabinetlaaden te ſchikken, en de afbeeldingen met vermaak te beſchouwen: weshalven zij zelve de oorzaak van de aangeboorene drift en geaartheid haarer Dochter was. Kortom, haar goedaartige Stiefvader, JAKOB MUREL genaamd, zelf een Minnaar der kunſte, wist het zo verre te brengen, dat haar vrijheid wierdt gegeeven, haare heerſchende neigingen op te volgen. Zij wierdt dan openlijk aanbevolen aan het onderwijs van ABRAHAM MINJON, een beroemd Bloemſchilder, Leerling van haaren behuwd-Vader.

De

De geneigdheid tot de kunst groeide, naar gelang van het toeneemen haarer jaaren, en zo veel ſterker, als de roem van haare kunst alomme zich verſpreidde.

In den Jaare 1665, op den zestienden Mai, tradt zij in het huwelijk met JOHANNES ANDRIES GRAFF; deeze was een goed Schilder, doch bovenal in de Bouwkunde ervaren, gelijk blijkt uit de naauwkeurige aftekening van de St. Pieters Kerk te *Rome*, in den Jaare 1696, door JOAN ULRICH KRAUS in het koper gebragt, beſtaande negen groote bladen papier. Niettegenſtaande haar huwelijk, bleef MARIA haaren Vaderlijken naam behouden, dewijl die van MERIAN bekender was, dan welken zij, door haaren echt, van regtswege moest draagen.

Het huwelijk belette haar ondertusſchen niet, de liefde tot de kunst aan te kweeken; zij groeide veeleer, onder het vermeerderen haars gezins en de huislijke bezigheden, beſtendig aan. 't Was haar niet genoeg, de Natuur, ten aanzien van derzelver menigvuldige Diertjes, met haare eigene koleuren op Perkament na te bootzen, maar de lust beving haar insgelijks, om de verandering der gedierten, en de wonderbaare hervorming van Rupſen in gevleugelde Uikjes, Witjes enz., nevens den menigvuldig verſchillenden aart en wijze van voortkominge, te ontdekken, als ook het voedzel, waar door zij beſtaan, naa te ſpooren. Dit alles deedt zij, op dat de menſchen, door de klaare beſchouwing dier Wonderen, de verwonderenswaardige wijsheid en kragt Gods, in de minſte ſchepzelen, zouden leeren opmerken en erkennen. En op dat de Waereld te gereeder haare kunſtige aftekeningen en vlijtige naſpooringen zou deelagtig worden, beſloot zij, dezelve in koper te doen ſnijden, en, met bijvoeging van haare naauwkeurige Waarneemingen, door den druk algemeen te maaken. Ingevolge hier van zag het eerſte ſtuk het licht, te *Neurenberg*, in den Jaare 1679, onder deezen tijtel: *Der Rupſen begin, voedzel, en wonderbaare verandering. Waarin de oorſprong, ſpijs, en geſtaltenwisſeling: als ook de tijd, plaats, en eigenſchappen der Rupſen, Wormen, Kappellen, Uiltjes, Vliegen, en andere diergelijke bloedelooze Beesjes, vertoont worden.* In den Jaare 1683 volgde het tweede ſtuk, 't welk van gelijken aart was.

Doch

Doch dit alles ſtrekte ſlegts tot een voorbode van het manlijk beſluit, 't welk zij moedigljk opvatte, en gelukkig ter uitvoer bragt, in den Jaare 1698. De onderzoeklust, om agter de waare geſteldheid der zaaken te koomen, en de ongegrondheid veeler beuzelagtige verhaalen aan den dag te brengen, was in haar zo groot, dat zij, niet ſchroomende de gevaaren en ongemakken der zee, in den gemelden jaare, de reize ondernam na de Westindien; zij bleef omtrent twee jaaren op *Suriname*, enkel en alleen om alles, wat tot haar oogmerk diende, naar 't leeven af te tekenen en in den grond naa te ſpooren. Wat nut haar ijver aan de weetgierigen gedaan hebbe, getuigen de geenen, welke het groote werk gezien hebben, dat zij, niet lang naa haare wederkomst in het Vaderland, in 't licht gaf, in den Jaare 1705, onder den tijtel: *Metamorphoſis Inſectorum Surinamenſium*; of, Gedaanteverandering der Surinaamſche Inſecten. In dat verwonderlijk Boek ziet men alle de bloedlooze diertjes, op de zelfde gewasſen, bloemen en vrugten, waarop zij ze heeft gevonden, alles zo natuurlijk verbeeld, dat het voor 't leeven naauwlijks behoeve te wijken. Ook is dit werk verrijkt met een berigt wegens de voortteeling der Kikvorſchen, Padden, Hagedisſen, Slangen en Spinnen; alle welke dieren zij, in de brandende luchtſtreeken van America, naar 't leven heeft getekend.

Verſcheiden werkjes van minder belang heeft zij, behalven de gemelde, in 't licht gegeeven. Zij overleedt op den drieëntwintigſten Januarij des Jaars 1717, nalaatende twee dochters, JOHANNA HELENA en DOROTHEA MARIA, welke zij zelve in het bloemſchilderen heeft onderweezen. De jongſte, DOROTHEA MARIA, verzelde haare Moeder op de reize na *Suriname*, en is, behalven de kunstoeffening, ook bedreeven geweest in de Hebreeuwſche taale.

MERULA, (ENGEL WILLEMSZOON) of DE MARLE, wierdt gebooren in *den Briel*. Onder de geenen, die, in de Nederlanden, al voor het aanbreeken van het licht der Kerkhervorminge, de gemoederen tot het inlaaten van hetzelve hadden voorbereid, verdient deeze beroemde Man eene voornaame plaats.

Hij

Hij wierdt gebooren in den Jaare 1482, en wierdt te *Utrecht* tot den dienst der Kerke toegelaaten. Zijne geleerdheid en voorbeeldig vroom leeven deeden hem weinhaast bekend worden. De Kerk van *Heenvliet*, een dorp in Zuidholland gelegen, verkreeg hem, door de beſtelling van een aanzienlijk perſoonaadje in dat gewest, MERULA bijzonder gunſtig, tot haaren Prieſter. Al vroeg hadt hij een gezigt van de menigvuldige misbruiken en gebreken, ter Roomſche Kerke ingeſloopen, en gaf zich daarom geheel over aan het leezen en onderzoeken der H. Schriftuure; doch het liep aan tot den Jaare 1552, eer hij beſtondt eenige veranderingen te maaken in het gedeelte van den dienst der Miſſe, alwaar van de verdienſten en de voorſpraak der Heiligen wordt geſproken; voorts, zo in zijne Leerredenen als gemeenzaame geſprekken, openlijk beweerende, dat de Kerk eene Hervorminge volſtrekt noodig hadt. Zijne groote vrijmoedigheid deedt hem wel haast in 't oog loopen; in den Jaare 1553 verzekerde men zich, eerst van zijne Boeken en Papieren, en daarnaa van zijn perſoon zelven, dien men in de gevangenis wierp. Men beſchuldigde hem, dat hij zoude gezegd hebben „ dat het beter was tien „ Miſſen, dan eene Leerrede te verzuimen; dat 'er niets ter „ zaligheid noodzaaklijk is, dan 't geen in Gods woord duidelijk ſtaat uitgedrukt; dat het Geloof zonder de liefde „ geen waar geloof is; dat men moet leeven overeenkomſtig „ met de regelen van het Euangelie, zonder eenigen anderen „ regel te volgen; dat de zulken, die hunne eigen goederen „ verlaaten, om die van anderen te beedelen, geene waare „ armen zijn. ——— Dat de H. Schriftuure ons volkomene „ onderrigting geeft omtrent alles, wat ter zaligheid noodzaaklijk is; dat de onſterflijkheid der ziele en de opſtanding „ in *Italie* niet geloofd wierden; dat eene zekere zeer gruwelijke zonde hier te lande, en zelfs in de Stad *Rome*, „ heerschte; — dat de Sijnoden en Kerkvergaderingen, al „ beſtonden zij uit alle de Geestlijken der geheele waereld, „ ons van de geboden Gods niet moesten aftrekken." Op alle deeze beſchuldigingen antwoordde MERULA met de uiterſte omzigtigheid en wijsheid. Hij wierdt vervolgens overgebragt

na

na den *Hage*, en aldaar genoodzaakt te antwoorden op honderd acht Artikelen, welke men uit zijne ſchriften hadt opgemaakt. Vergeefs tragtte men hem zijne gevoelens te doen afzweeren. De Staaten van Holland waren zeer begaan met het ongelukkig lot des vroomen Grijzaarts; zij bewonderden zijne groote geleerdheid, welſpreekendheid, vroomheid en liefde jegens de armen. De traanen, welke deeze in 't openbaar ſtortten, waren de getuigen hunner droefheid; zij zeiden openlijk, *dat zij beroofd waren van hunnen Vader, hunnen Voorſpraak, hunnen Beſchermer, en hunnen Vertrooster in hunne behoeften en ongelegenheden.* Onder andere liefdewerken, welke hij, van tijd tot tijd, verrigtte, hadt hij in zijne Vaderſtad, *den Briel*, voor de armen een Gasthuis doen ſtigten. Ieder een klaagde openlijk, dat de Inquiſiteurs de regten van het Hof van Holland ſchonden. Van wijd en zijd kwamen menſchen in *'s Graavenhage* te zamen, om voor den gevangenen te ſpreeken.

Midlerwijl waren de Geloofsonderzoekers vlijtig bedagt op middelen, om den armen man van 't leeven te berooven, te verbranden, of diergelijke ſtraffe, het gewoon lot der zogenaamde Ketteren, te doen ondergaan; doch, zo groot was de vermaardheid van 's Mans vroomheid en Godsvrugt, uit vreeze voor het volk durfden zij hun ſnood voornemen niet ten uitvoer brengen. Om het gevaar te ontgaan, waar mede zij gedreigd wierden, en met een van deeze zaak af te koomen, namen zij de toevlugt tot een zeer zonderlingen list. Een aanzienlijk Kerkelijke, die den tijtel van Biſchop van *Hebron* voerde, valt, voor den gevangenen, op zijne knieën, met ontblooten hoofde, de armen over elkanderen geſlagen en met ſchreiende oogen, en ſpreekt hem in deezer voege aan: „ Gij zijt honderdmaal geleerder dan wij allen. Wij zijn „ overtuigd van uwe goede oogmerken, en zijn het met u eens „ omtrent de voornaamſte ſtukken. Wij verſchillen van u, al„ leen omtrent eenige Kerkelijke gewoonten en plegtigheden, „ die onverſchillige dingen zijn, en van de Beſtuurders der „ Kerke eeniglijk afhangen. Onderwerp u, derhalven, bidden „ wij u, aan de Kerk en haare uitſpraaken, om oproeren en „ ongelegenheden te vermijden. Gij ziet dat het volk zeer

„ ver-

„ verbitterd *is*. Zoudt gij ons aan de woede en geweldenaa-
„ rij van *het* graauw willen blootſtellen? Behoud uw leeven,
„ ter *liefde* der armen, die, met heete traanen, daarom
„ ſmeeken. Behoud ons leeven: want dit hangt van u af.
„ *Het* eenige, dat wij verzoeken, is, dat gij erkent, *dat gij*
„ *onvoorzigtig en ontijdig ondernomen hebt, het afſchaffen*
„ *van etlijke gewoonten en plegtigheden, die in haaren eigen*
„ *aart onverſchillig zijn, en dat u deeze handelwijze leed*
„ *doet*. Indien deeze bekentenis met uw Geweeten ſtrijdt,
„ wij verbinden onze zielen voor de uwe," enz. Naa het uitſpreeken der laatſte woorden reikte de Bisſchop den Gevangenen de eene hand toe, en leide de andere op zijnen borst. Deeze aanſpraak hadt zo veel invloeds op het gemoed van MERULA, dat hij beloofde dat geen te zullen doen, 't welk van hem begeerd wierdt. Kort daarnaa wierdt hij openlijk ten toon geſteld op een Schavot; en in plaats van in zijne tegenwoordigheid de Artikelen te leezen, omtrent welke men was overeengekomen, las men de voornaamſte Artikelen van zijn geloof, met eene zo zagte ſtemme en zo ſchielijk, dat MERULA, die aan het gehoor belemmerd was, dezelve niet verſtaan konde. Men voegde 'er, daar benevens, bij, „ dat
„ hij afzwoor de Ketterijen van LUTHER, en alle dwaalingen
„ die tegen het rechtzinnig geloof der Roomſche Kerke ſtree-
„ den; dat hij alles geloofde 't geen deeze Kerk leerde; dat
„ hij onder eede beloofde, in haare Gemeenſchap te zullen
„ volharden; en dat hij verklaarde, dat een iegelijk, die het
„ tegendeel deedt, zou verdoemd worden: dat zo hij, in 't
„ vervolg, andere begrippen voedde, hij zich onderwierp aan
„ de ſtrengheid der Kerkelijke wetten; dat hij de omſtanders
„ ſmeekte, God voor hem te bidden van wegen de Ketter-
„ rijen, die hij afzwoer; en dat hij vergiffenis verzogt van
„ alle de zulken, die hij tot dwaaling vervoerd hadt." Vervolgens vraagde men hem met luider ſtemme, of hij alles herriep, wat men geleezen hadt. Onkundig zijnde van de laage middelen, door welke men hem zo eerloos hadt misleid, gaf hij een toeſtemmend antwoord. Alleen verzogt hij, zijne Afzweering te mogen leezen, voor dat hij die ondertekende; doch de Geloofsonderzoekers gaven hem tot antwoord, dat

zij haast hadden, dat het tijd was zich van daar weg te begeeven, dewijl het volk veel gerugts maakte.

Het verdient onze opmerking, dat, onder de menigte, eene zeer groote verandering wierdt befpeurd; de liefde en het medelijden, welke zij omtrent MERULA hadt betoond, veranderden in haat en gramfchap tegen hem.

De Afzweering wierdt gevolgd van een Vonnis, behelzende, dat de fchriften en papieren van MERULA zouden verbrand, hij zelf van zijn Kerkelijk ampt verlaaten, en voorts onbekwaam verklaard worden tot het waarneemen van eenige hoe genaamde Kerkelijke verrigtingen; dat hij zijne Afzweering, op eenen Zondag, of op een plegtigen Feestdag, te *Heenvliet*, van den predikftoel zou voorleezen, dat hij zou verweezen worden tot eene eeuwige gevangenis, dat hij zijne zonden alle de dagen zijns leevens zou betreuren, en de kosten van zijn Regtsgeding betaalen.

MERULA, kondfchap ontvangen hebbende van het laag bedrog der Inquifiteuren, beklaagde zich deswegen, en riep uit met luider ftemme: „ô Mijn God; is het mogelijk, dat deeze „ Lasteraars mij op eene zo fchandelijke wijze hebben bedroo„ gen! Ben ik zwak genoeg geweest om de Waarheid af te „ zweeren, daar ik met den eenen voet in het Graf ftond, en, „ om zo te fpreeken, reeds half dood was! Neen, mijn God, „ nimmer heb ik zulk een gedagte gevoed; nimmer is een zo „ eerloos ontwerp in mijn hart opgekoomen; nimmer heb ik „ dusdaanig een befluit genomen met de vijanden van uwen „ naam. ô Mijn God! zij hebben mij op eene haatelijke wij„ ze, en, nevens mij, uw Volk, bedroogen."

Zo diep griefde, ondertusfchen, deeze affchuwelijke handelwijze het gemoed van den tederhartigen MERULA, dat hij in eene zwaare ziekte ftortte. Men bragt hem hierom over, uit zijne gevangenisfe in '*sGraavenhage*, in een Klooster te *Delft*, alwaar hij eene Wederlegging van het over hem gevelde Vonnis opftelde. In den Jaare 1555, wierdt hij uit Holland na *Leuven* gevoerd, en genoodzaakt, alle Maandagen, Woensdagen en Vrijdagen, van water en brood te leeven. Hij verklaarde hier openlijk, dat hij geloofde 't geen hij gepredikt of gefchreeven hadt, en dat hij van voorneemen was, zich daaraan

te

te houden. In 't volgende jaar tragtte men vergeefs, door onderhandelingen en bedreigingen, hem zijne gevoelens te doen afzweeren. Ieder een bewonderde zijne ſtandvastigheid, en zelfs verſcheiden Leden van 't Hoogeſchoole verklaarden openlijk, dat deeze Grijzaart onregtvaardig en wreed wierdt behandeld. De Inquiſiteur TAPPER deedt hem van *Leuven* overbrengen in eene Abtdij in *Henegouwen*, daar hij bijkans een jaar bleef. De Koning van Spanje, MERULA voor eenen wederafvalligen houdende, gaf bevel, dat hij uit deeze Abtdij zou gebragt worden naar eene Gevangenis te *Bergen in Henegouwen*, en dat men van zijn Regtsgeding een einde zoude maaken. Dit was 't, het geen de Inquiſiteurs verlangden. Dit bevel wierdt volbragt, op den vierden van Zomermaand des Jaars 1557. MERULA kreeg thans tot zijn verblijf een zeer akeligen Kerker. TAPPER deedt hem, eindelijk, verklaaren voor een wederafgevallenen Ketter, en hij wierdt gevonnisd om verbrand te worden.

Zo dra was dit vonnis niet geveld, of MERULA wierdt, heimelijk, te *Bergen* overgebragt, op dat men hem ter dood mogt brengen, vóór dat zijne Vrienden in Holland gelegenheid zouden hebben, om zich tegen het voorneemen der Inquiſitie aan te kanten: want de Inquiſiteur TAPPER, en zijne bedienden, vreesden, dat de Staaten van Holland zouden klaagen over het ſchenden hunner regten, volgens welke niemand hunner Onderdaanen, buitenlands, mogt worden te regt geſteld; 't geen in het geval van MERULA geſchied was. Een zijner Neeven, niet weetende dat zijn Oom te *Bergen* gevangen was, kwam in deeze Stad, op den zevenentwintigſten Julij, 's voormiddags omtrent tien uuren, het tijdſtip dat MERULA uit zijne gevangenisſe kwam, om na de ſtrafplaats geleid te worden. De goede oude Man leunde op eenen ſtok, en vermids hij zes weeken lang in een akelig gat gezucht hadt, was hij dermaate vermagerd en verzwakt, dat zijn Neef moeite hadt om hem te herkennen.

Zo dra MERULA deezen waarden Neef in 't oog kreeg, gevoelde hij eene ongemeene blijdſchap, en ſprak hem aldus aan. „ Mijn Zoon, dit is de uur" (dit zeggende, verhefte hij zijne oogen en handen hemelwaarts) „ dit is de uur, in welke God

„ wil, dat ik met mijn bloed verzegele de waarheid, die ik „ uit zijn Woord geſchept heb. Men heeft mij buiten mijn „ Vaderland gevoerd, en, naa mij alvorens van de eene naar de „ andere plaats geleid te hebben, heeft men, einde ijk, mij „ herwaarts gebragt; ik ben bereid om aan JEZUS CHRISTUS te „ worden opgeofferd, als eene reine offerhande; mijne Ziel „ verlangt om bij God te zijn. De Dieven en Moordenaars „ worden zagter dan ik behandeld. Verhaal, alles wat gij ge„ zien hebt, aan onze bloedverwanten en vrienden, in ons „ lieve Vaderland. Gij zijt mij altoos getrouw geweest; gij „ zoudt mijn erfgenaam geweest zijn; ik verzoek u, het ver„ lies deezer erfenisſe te draagen, met dezelfde kloekmoedig„ heid, als ik het verlies van mijn leeven draag. Het ontbreekt „ u aan geen gezond verſtand en geleerdheid, en gij weet, dat, „ zo lang het in mijn vermogen was, ik mij altoos heb benaar„ ſtigd, deeze beide hoedanigheden in u aan te kweeken. Gij „ zijt meerderjaarig; trouw de Vrouw, die ik u had toegelegd. „ Vertrouw op God. Draag zorge voor het Gasthuis, welk ik, „ in *den Briel*, voor de armen heb geſtigt. Ik hoop dat men „ 't geen ik den armen heb gegeeven, hun in vrede zal laaten „ genieten, en dat de Procureur Fiscaal der Staaten minder on„ meedogende zijn zal dan de Inquiſiteurs." Naadat MERULA deeze woorden hadt geſproken, nam hij affcheid van zijnen Neef. De welbeſneedenſte pen is niet bekwaam om eene beſchrijving te geeven van de aandoeningen van medelijden en tederhartigheid, welke deeze twee perſoonen, bij het affcheidneemen, vertoonden. MERULA vervolgde zijnen weg, gaande tusſchen een Monnik en den Scherpregter, het Volk ſteeds vermaanende, *God te vreezen, en de Waarheid lief te hebben.* Toen hij den Brandpaal was genaderd, verzogt hij verlof om een Gebed tot God te doen; dit wierdt hem vergund, en voor het Brandhuisje op de knieën vallende, deedt hij een zeer vuurig gebed. Terwijl hij in deeze heilige oeffening bezig was, viel hij ter aarde, uit vreeze, gelijk de meesten zich verbeeldden, voor den kort aanſtaanden ſmartlijken dood; doch toen men hem wilde opheffen, ontdekte men, dat hij den Geest hadt uitgeblaazen. De Scherpregter, dit bemerkende, weigerde de hand aan hem te ſlaan. ——— Zulk een zonderling einde hadt

EN-

ENGEL WILLEMSZOON MERULA, in het vijf en zeventigſte jaar zijns ouderdoms. Men koelde nogthans den wreeden moed, door het Lijk tot asch te verbranden.

MERULA, (PAULUS) wierdt gebooren te *Dordrecht*, in den Jaare 1558. Naa alvoorens, in zijn Vaderland, de gronden der Taalkennisſe geleid te hebben, ſleet hij acht jaaren aan de Hoogeſchoolen van *Orleans* en *Geneve*, in de beoeffeninge voornaamelijk der Regtsgeleerdheid. Vervolgens Duitschland, Italie, en ook Engeland bezogt hebbende, keerde hij weder na zijn Vaderland, met oogmerk om zich met het pleitbezorgen te generen. Omtrent deezen tijd verliet de vermaarde JUSTUS LIPSIUS het Leidſche Hoogeſchool. Dit bewoog de Heeren Bezorgers, den post van Hoogleeraar in de Geſchiedenisſen aan MERULA op te draagen, als zijnde hem het gerugt zijner geleerdheid na 't Vaderland vooruit geloopen. Vijftien jaaren hadt hij deezen post, met grooten roem, bekleed, wanneer hij, ter gelegenheid van het overlijden van den jongen DOUSA, daarenboven tot Opziener van de Boekerije van 't Hoogeſchool wierdt aangeſteld. Ter herſtellinge van zijne zwakke gezondheid, als mede om de bloedverwanten zijner Huisvrouwe te *Roſtock* te bezoeken, deed MERULA derwaarts eene reize, in den Zomer des Jaars 1607. Hij ſtondt nu gereed om weder te keeren na Holland, wanneer hij overvallen wierdt van eene Bloedſpuwinge, die wel haast een einde van zijn leeven maakte, in 't negenenveertigſte jaar zijns Ouderdoms. Van 's mans vlijt en geleerdheid draagen getuigenis de veelvuldige Schriften, van hem voorhanden: onder andere, *Cosmographia generalis et ſpecialis*; *Praxis Civilis Curiæ Provincialis apud Batavos*, in 't Nederduitsch bekend onder den tijtel van *Praktijk Civiel van 't Hof van Holland*; *Ennii Fragmenta cum Commentariis*; *Plakkaaten en Ordonnantien op 't ſtuk der Houtvesterij*; *Tijdtreſoor der Kerkelijke en Wereldlijke Regeeringe, van Christus geboorte af tot het Jaar* 1200. Dit laatſte Werk is naderhand, door zijnen Zoon, WILLEM MERULA, vervolgd tot op het Jaar 1614.

Zie MEURSIUS, *Vitæ Profeſſ. Leid.* VALERIUS ANDREAS, enz.

MERWE, eene Rivier in Zuidholland, oorſpronklijk uit de *Waal*, welke een Tak van den Rhijn is, is niet vroeger bij dien naam bekend, dan naa haare vereeniging met de Boven-Maas, bij de Stad *Woudrichem* en het Kaſteel *Loeveſtein*. Zo veel de berigten aanwijzen, heeft deeze Rivier, wat haaren loop aangaat, zints de vroegſte tijden, weinig verandering van gedaante ondergaan, hoewel zij eertijds veel wijder moet geweest zijn, en over de Landen, ten Noorden geleegen, een vrijer loop gehad hebben. Gantsch onregelmaatig is, intuſſchen, haare gedaante. Nu eens vertoont zij zich als eene geheele Zee; dan wederom wordt zij tot naauwlijks een derde gedeelte van haare voorgaande wijdte vernaauwd; terwijl zij, op andere plaatzen, hoewel, van nieuws, meerder uitgebreidheid beſlaande, met veelvuldige Eilandtjes en droogten is bedekt. Hier uit ontſtaan veelvuldige overſtroomingen, veroorzaakt voornaamelijk door het hoog en veelvuldig Bovenwater, 't welk dikmaals dijken en dammen doet ſcheuren, en het omleggende Land onder water zetten; waar bij koomt de belemmering van het afſtroomende water, door de Kribben, Dammen en Hoofden, welke in de Rivier uitſtecken, om Grond te winnen, of tot behoud der aanleggende Landen en Dijken.

Zie *Tegenw. Staat van Holland.*

MERWEDE, (*Baanderij en vrije Heerlijkheid van de*) gelegen in Zuidholland, nabij *Dordrecht*, en aan die Stad in eigendom behoorende, reeds zedert den aanvang der jongſt voorgaande Eeuwe. Vóór den befaamden *Elizabets-Vloed*, in den Jaare 1421, die den grooten Zuidhollandſchen Waard overſtroomde, was ook deeze Heerlijkheid van merkelijk grooter uitgeſtrektheid dan tegenwoordig. Hemels breedte beſloeg zij meer dan achthonderd Morgens gronds. Als iet bijzonders vindt men aangetekend, dat de Heerlijkheid zich uitſtrekte zelf tot binnen de Stad *Dordrecht*, en 'er eene Hoofdkerk hadt, aan ST. NIKOLAAS gewijd, die nog in weezen is. Boven alle andere Geſtigten, in de Heerlijkheid, muntte uit het *Huis* of *Slot te Merwede*, waar van men nog heden eenige Overblijf-

blijfzels ziet, doch van minder belang dan die van den Jaare 1646, welke bij SMIDS, in de *Schatkamer der Nederlandſche Oudheden*, vertoond worden. Zij leggen op een klein Eilandtje, in de *Merwe*, een weinig Oostwaarts van *Dordrecht*; waar aan zij, eertijds, naar men wil, zo na grensden, dat de plantzadjen van 't Huis aan de Stads Muuren liepen. De gisſing der zulken, die den naamsoorſprong afleiden van den Franſchen Koning MEROVEUS, die, in den Jaare 437, daar van de ſtigter zou geweest zijn, ſchijnt willekeurig, althans minder gegrond dan 't gevoelen der zulken, die willen dat de nabuurige Merweſtroom daar aan den naam zou gegeeven hebben. Het Kaſteel is van zeer grooten, harden, vasten gebakken ſteen gebouwd. Aan de zijde van de Merwe vertoont zich het Muurwerk met Ruiten, welker pinten op en neder ſtaan. De Ruiten beſtaan uit zwaare verglaasde Steenen, van ongemeene groote. Van binnen ziet men nog ſteenen Trappen; die, evenwel, door ouderdom, bijkans onbruikbaar zijn. Wijders ontmoet men 'er kleine zwaarbemuurde Vertrekken, welke, eertijds, tot berginge van Krijgsvolk ſchijnen gediend te hebben. Een langen reeks van Jaaren was de Heerlijkheid, nevens het *Huis te Merwede*, de eigendom van het aanzienlijk Geſlagt van dien naam, waar van wij, in een volgend Artikel, zullen ſpreeken. Naderhand gekoomen zijnde aan het Geſlagt van PRAAT, en ruim honderd jaaren daar in gebleeven zijnde, kwamen zij, bij erfenisſe, in den Jaare 1550, aan het Geſlagt van BOETZELAAR. WESSEL VAN BOETZELAAR verkogt dezelve, in den Jaare 1604, aan de Stad *Dordrecht*, voor achtendertigduizend Guldens. De Heerlijkheid *Merwede*, welke hoog, middelbaar en laag Geregt heeft, bezit verſcheiden Voorregten, als Viſcherij, Zwaanedrift, Vogelrij, Tiende Regt, Erfpagten, en andere. Een groot getal Agterleenen hangen van de Heerlijkheid af; niet zo veele, egter, als vóór den Vloed van 1421, in welken eenigen verdronken zijn. Een zeer bijzonder Voorregt is nog aan de Heerlijkheid *Merwede* verknogt, wel waardig om hier vermeld te worden. Drie Markten hielde men, van ouds, binnen *Dordrecht*; een van deeze voerde den naam van *Heer-Daniels-Markt*, naar eenen van de eerſte Heeren van de *Merwede*: zij begon op den vijfden Junij, en eindigde op den dertienden.

Volgens eene oude Overeenkomst, plagt de *Heer van de Merwede* regtsgebied over de Stad te hebben; ten bewijze waar van de Roede van Juſtitie zijnen Baljuw plagt overhandigd te worden. Deeze gewoonte duurt nog, hoewel de Jaarmarkt niet meer gehouden wordt. Op den vijfden Junij begeeven zich de Schout van *Dordrecht*, de Burgemeester, die, als Ambagtsheer, den Heer van de *Merwede* vertegenwoordigt, en de Baljuw van de *Merwede*, die thans den naam van *Schout van acht dagen voert*, verzeld van Penſionaris en Sekretarisſen, na de plaats, alwaar de *Heer Daniels-Markt* plagt gehouden te worden, zijnde aan het Sloebord, tusſchen de Boomſtraat en het Torentje. De Schout, ſtaande aan de zijde van de Stad, overhandigt hier de Roede van Juſtitie aan den Burgemeester-Ambagtsheere, onder beding dat dezelve, naa 't eindigen der acht dagen van de Heer-Daniels-Markt, hem wederom zal bezorgd worden. De Burgemeester, ſtaande aan den kant van den Riedijk, reikt hier op de Roede over aan den Schout van acht dagen; die, geduurende het tijdverloop van acht dagen, het Schoutampt van *Dordrecht* hebbende waargenomen, op den dertienden der Maand, de Roede aan den Burgemeester wederom overlevert, van wien zij, vervolgens, den gewoonlijken Schout in handen wordt geſteld.

Zie BALEN, *Beſchr. van Dordrecht*;
BOXHORN, *Toneel van Holland*;
VAN LEUVEN, *Batt. Ill.*

MERWEDE, (*Het Geſlagt van*) bij ouds van zeer veel aanziens en vermogens, in Zuidholland, alwaar het, behalven de opgemelde Heerlijkheid, zeer groote goederen bezat; van welke het, egter, een aanmerkelijk gedeelte verloor in den beſchreienswaardigen Watervloed van den Jaare 1421. In 't algemeen merken wij hier aan, dat de oudſte Zoonen van dit Geſlagt, gemeenlijk, den naam van DANIEL gevoerd hebben, gelijk het veelal gebruikelijk was in andere Hollandſche Geſlagten, dat de Erfzoonen doorgaans den zelfden naam van GERRIT, JAN, PIETER of andere voerden.

De

De eerſte Heer van Merwede, dien wij vermeld vinden, was

DANIEL: hij leefde in den Jaare 1150, en liet na, DANIEL, die volgt, als mede eene Dogter, welke in 't huwelijk tradt met *Hugo* van Teilingen, Zoon van Gerrit van Teilingen. *Hugo* ſtorf in den Jaare 1172, nalaatende drie kinderen, de jongſte van welke, *Floris* genaamd, de Stamvader wierdt van het Geſlagt van *Tol*, zedert te Leiden en Dordrecht vermaard.

DANIEL VAN DER MERWEDE, boven genoemd, leefde nog in den Jaare 1200. Hij hadt in huwelijk eene Dogter van den Heere *van Linde*, en verwekte bij dezelve DANIEL, die volgt; eene Dogter, die de Echtgenoote wierdt van Philips van Uiternesſe, Heere van Mathenes, Stamvader van het Geſlagt van dien naam; en *Diderik van der Merwede*, Dijkgraaf van den Grooten Hollandſchen Waart. Volgens zommigen zou het Geſlagt van *Riede* van hem afkomſtig zijn.

DANIEL VAN DER MERWEDE, de derde van dien naam, Heer ter Merwede, deedt, met Boudewijn van Vlaanderen, eenen keer na *Jeruſalem*, en was tegenwoordig bij de veroveringe van Conſtantinopole, in den Jaare 1204. Tot loon zijner dapperheid, wierdt zijn Wapen vermeerderd met vijftien Gouden Bollen. Hij leefde nog in den Jaare 1226. Den naam zijner Huisvrouwe vinden wij niet vermeld. Zijne kinderen waren DANIEL, die volgt, en *Herbert van der Merwede*, Knaap, in den Jaare 1277 vermeld onder de Raaden van Floris den V, Graave van Holland.

DANIEL VAN DER MERWEDE, de Vierde, Knaap, Heer ter Merwede, hadt drie kinderen: DANIEL, die volgt; *Jan van der Merwede*, Stamvader van die van *Tolloiſen*, en *Adriaan van der Merwede*, van welken die van *Kloetwijk* zijn voortgeſprooten.

DANIEL VAN DER MERWEDE, de Vijfde, Schildknaap, in den Jaare 1293, liet de volgende kinderen naa:

1. DANIEL, de volgt;

2. *Dirk van der Merwede*, Ridder te Dordrecht, vermeld in den Jaare 1344, en, te gader met zijnen broeder Jan, op het Jaar 1369. Hij hadt eenen Zoon, *Diderik van der Mer-*

wede genoemd, vermeld op het Jaar 1393, welke naliet *Dirk van der Merwede*, Ridder, Heer van Ethen, Meeuwen, Baardwijk, Baljuw van Zuidholland in de Jaaren 1414 en 1421; als mede Kaſtelein van Geertruidenberg, waar binnen die van Dordrecht en de Kabbeljaauwſchen hem belegerden. Hij overleedt in den Jaare 1459, en wierdt begraaven te Meeuwen, onder eene verhevene Tombe, met zijne vier kwartieren. Bij zijne Huisvrouwe *Catharina van Ranst*, uit Brabant, verwekte hij eene Erfdochter, *Odilia van der Merwede*, Vrouwe van Ethen, Meeuwen en Waalwijk, die de echtgenoote wierdt van Robbert van Drongelen, en vervolgens Moeder van

I. *Jan van Drongelen*, Landkommandeur van het Duitſche Huis te Utrecht, geſtorven in den Jaare 1492.

II. *Hadewij van Drongelen*, getrouwd met Raas van Borghoven.

III. *Odilia van Drongelen*, getrouwd met Philips van Ranst, en bij hem Moeder van de volgende kinderen:

(1) *Daniel van Ranst.*

(2) *Henrik van Ranst*; beide ongehuwd geſtorven.

(3) *Kornelis van Ranst*, Vrouwe van Ethen en Meeuwen, naa haars broeders dood, gehuwd met Jan van Leefdaal, een Gelderſch' Ridder, baarde haaren Man:

A. *Magaretha van Leefdaal*, hadt eerst tot Echtgenoot, Balthaſar van Weeſe; vervolgens, Jan, Heer van Vliet, bij Oudewater; en eindelijk Diderik van Kroonenburg.

B. *Philips van Leefdaal*, Heer van Waalwijk, Ethen en Meeuwen, trouwde, in den Jaare 1516, met Anna van Gaveren van Liefringen, en verwekte, onder andere,

a. Rogier van Leefdaal, Heer van Waalwijk, Ethen en Meeuwen, die in den echt tradt met Jenne van Schoonhoven, en Vader wierdt van

(*a*). *Philips van Leefdaale*, Heere van Ethen, Meeuwen en Babijlonienbroek, getrouwd met Margareta van Westerholt, welker Moeder uit het Geſlagt van Duuvenvoorde was.

(*b*). *Jan van Leefdaal*, Heere van Waalwijk, eerst getrouwd met Klara van Hees, overleeden in den Jaare 1613, en naderhand met N. N. Gijſel, Weduwe van Jan van Boshuizen. (*c*)

(1) *Anna van Leefdaal*, getrouwd met Koenraad, Heere van Westerholt.

b. *Christoffel van Leefdaal*, een der zamen verbondene Edelen, in den Jaare 1566, was getrouwd met Maria van Schoonhoven, en bij haar Vader van

Fredrik van Leefdaal, eerst gehuwd met Maria Aalbout, en naderhand met Emerentia van Oestrum, in den Jaare 1607 overleeden.

C. *Jan van Leefdaal*, Drost van Montfoort, ongehuwd overleeden.

(4) *Adriana van Ranst*, Vrouwe van Waalwijk, getrouwd met Jan Milling, een Gelderſch' Ridder, doch zonder kinderen geſtorven.

Diderik van der Merwede, Baljuw van Zuidholland, boven genoemd, liet drie onechte Zoonen naa: 1. *Daniel*, overleeden in den Jaare 1512, en, bij Agnes van Bouheſen, Vader van twee Zoonen, *Jan* en *Dirk*. 2. *Jan van der Merwede*, overleeden, in den Jaare 1580, in den ouderdom van 92 jaaren, was eerst getrouwd geweest met eene Zuster van Willem van der Merwede, vervolgens met Lijsbet van Zandwijk. Zij waren de Grootouders van *Hendrik van der Merwede*, Drosſaart van Vianen. *Dirk van der Merwede*, boven genoemd, overleedt te Dordrecht, in den Jaare 1526, gehuwd geweest met N. N. van Bekeſtein van Haarlem, en verwekte bij dezelve drie Dogters, eene van welke, *Agnes* genaamd, in den Jaare 1572, Nonne te Loosduinen was. 3. *Nikolaas van der Merwede*, was Heer van Baardwijk; hij overleedt in den Jaare 1505. In den Jaare 1427 was hij in den echt getreeden met Margareta Bogaards, te Dordrecht, overleeden in den Jaare 1473. De vrugten van deezen echt waren (1) *Jan van der Merwede*, die kinderen hadt. (2) *Willem van der Merwede*, geſneuveld in den Oorlog tegen de Franſchen, in den Jaare 1477, voor het Stedeken Avennes: (3) *Machteld van der Merwede*, Vrouwe van Baardwijk, gehuwd met Mr. Kornelis de Jonge, Penſionaris van Dordrecht, en vervolgens Rekenmeester in 's Graavenhage, alwaar hij in den Jaare 1504 overleedt. (4) *Lijsbet van der Merwede*, getrouwd met Willem van Bokhoven, in Brabant. (5) *Maria van der Mer-*

Merwede, getrouwd met Pieter Schief, te Antwerpen, en Moeder van *Margareta Schief*, welke tot haaren eerſte Man hadt Karel van Immerſeel, en vervolgens Willem van der Werve, Ridder te Antwerpen, bij welken zij Moeder wierdt van *Karel van der Werve*, die in den Jaare 1604 overleedt, en, bij Anna Schets van Weſemale, verwekte Jan van der Werve, Heer van Urk en Emelandt, die eerst trouwde met Machtelt van der Werwe, en vervolgens, te Dordrecht, in den Jaare 1605, met Catharina, Dogter van Willem van Drenkwaart, Heere van Gijsſenburg.

3. *Floris van der Merwede*, derde Zoon van DANIEL den vierden van dien naam, Ridder, nevens zijnen broeder Daniel, in eenen togt tegen de Friezen, geſneuveld, liet eenen Zoon naa, *Floris van der Merwede*, Ambagtsheer van Slijdrecht, en Ridder, vermeld in den Jaare 1399. — Omtrent deezen tijd leefde eene N. N. *van der Merwede*, getrouwd met Adam van Lokhorst, welken zij het Ambagt van Slijdrecht ten huwelijk bragt.

4. *Willem van der Merwede*, Ridder, vermeld in den Jaare 1341.

5. *Jan van der Merwede*, genoemd op het Jaar 1369.

6. *N. van der Merwede*, getrouwd met Amelis van Amſtel van Mijnden, in den Jaare 1348.

7. *Alijd van der Merwede*, Minnaaresſe van Willem den IV, Graave van Holland, en bij denzelven Moeder van eenen Zoon, *Daniel van den Poel*, die, in den Jaare 1408, door de Lu'kenaars wierdt verſlagen. Hij liet vier Zoonen naa: *Gijsbert van den Poel*; *Dirk van den Poel*; *Jakob van den Poel*, Ridder; en *Clauwert van den Poel*, Kaſtelein van Geertruidenberg. *Jakob* hadt eenen Zoon, *Gooswijn van den Poel*, in den Jaare 1412 getrouwd met Geertruid van Dorp, en verwekte een Zoon, *Dirk van den Poel.*

DANIEL VAN DER MERWEDE, de Zesde van dien naam, Ridder, Heer van der Merwede en Wieldrecht, wierdt, in den Jaare 1341, door Willem den IV, Graaf van Holland, verheven tot Baron van de Merwede, 't welk hij van hem tot een onſterflijk Leen ontving; te vooren was deeze Heerlijkheid ter Leen gehouden van den Heere van Voorn en 't Huis

te

te Gaas, gelijk blijken kan uit een Vonnis, op den achttienden Mai des Jaars 1560, door den Hoogen Raad van Mechelen geweezen. Heer DANIEL was een van de zeven Baarrotzen, die, nevens zijnen Broeder Floris, met den gemelden Graave, in de maand October des Jaars 1345, in een gevegt tegen de Friezen, bij Stavoren, ſneuvelde. Bij *Jenne van der Eem*, uit het Land van Utrecht, zijne Huisvrouwe, liet hij naa:

DANIEL VAN DER MERWEDE, den Zevenden, Ridder, als Dijkgraaf van den Grooten Zuidhollandſchen Waart vermeld in de Jaaren 1369 en 1390. Zijne Huisvrouwe was de Erfdogter van den Heere van Stein, op de Maze, bij Maſeik en Hoorn, en hij bij dezelve Vader van

I. DANIEL VAN DER MERWEDE, die volgt.

II. *Willem van der Merwede*, Ridder, Ambagtsheere van Muilkerk, geſtorven in den Jaare 1413, nalaatende eene Erfdogter,

Jenne van der Merwede, Vrouwe van Muilkerk, getrouwd aan Jan van Herlaar, Ridder, Heere van Meerwijk, en naderhand met Adriaan van Herlaar, die, in den Jaare 1455, met Muilkerk wierdt beleend. Naa eenige Graaden is van deezen voortgeſprooten,

Jenne van Herlaar, Echtgenoote van Arend van Lauwijk, die, in den Jaare 1599, Muilkerk verkogt aan Bruin de Feeter, te Gorichem.

III. *Machtelt van der Merwede*, getrouwd met Gerrit van Vliet, Zoone van Jan, Heere van Vliet en Poelsbroek, en van N. N. van der Lek, of Polanen, Dirks Dogter. Met Hertog ALBREGT was hij, in den Jaare 1396, tegenwoordig in eenen Veldtogt tegen de Friezen, en overleedt, in den bloei zijns leevens, in den Jaare 1404.

DANIEL VAN DER MERWEDE, de Achtſte, Ridder, Heer van der Merwede, Stein, Poelwijk en Leerambacht. Hij ſtorf jong, naalaatende, bij zijne Huisvrouwe *Margareta van Heinen*, uit Vlaanderen, Weduwe van Lodewijk van Praat, twee Dogters:

1. *Margareta van der Merwede*, Erfdogter ter Merwede, Stein en Poelwijk, getrouwd met Willem van Brederode,

rode, jongſten Zoone van Reinoud van Brederode, en van Jolente, Erfdogter van Gennip op de Maaze. Zij baarde geene kinderen, en verkogt, op den zevenden Mai des Jaars 1424, de Heerlijkheid en het Slot Merwede, aan Lodewijk van Praat, Ridder, Heere van Moerkerk en Moerkerkerland, haaren Halvenbroeder van Moeders zijde. Nevens haaren Man deedt Margareta eenen bedevaart na Rome. Niet lang naa de wederkomst, overleeden zij beiden, in hoogen ouderdom, in den Jaare 1451.

2. *Jenne van der Merwede*, gehuwd aan Philips van Spangen, Ridder, Raad in den Hove van Holland, Zoon van Engebrecht van Spangen, en van Evertje van Alkemade, Floris Dogter, overleedt insgelijks zonder kinderen, in den Jaare 1469. Met haaren Vader DANIEL den Achtſten, was dus dit aanzienlijk Geſlagt, in het manlijk oir, uitgeſtorven.

Het Wapen van *Merwede* was, eerst een Veld van Keel, doorſneeden met een Zilveren Faſce, doch wierdt, in den Jaare 1304, vermeerderd met vijftien Bijſans, of bollen van goud.

Zie GOUDHOEVEN, *Oude Holl. Kronijk*; VAN LEEUWEN, *Batav. Illuſtr.*

MESSEN. (JOAN VAN) Deezen naam voerde de eerſte Klerk van den Raadpenſionaris JOAN DE WITT, doch, om zijne trouwloosheid, dien gewigtigen post onwaardig. In het Vonnis, naderhand over hem geſtreeken, worden hem verſcheiden verraaderlijke misdrijven ten laste geleid, eene zwaarder ſtraffe waardig, dan hem wierdt opgeleid. Hij maakte zijn werk om de geheimſte Staatspapieren, Brieven en Reſolutien af te ſchrijven, en voorts dezelve te ſtellen in handen van zekeren DIRK VAN RUIVEN, die de zaaken van Prinſe WILLEM VAN NASSAU, in *'s Graavenhage*, waarnam, aan welken hij, vervolgens, 't geen hij meldenswaardig van VAN MESSEN hadt ontvangen, overbriefde. De verraaderlijke Klerk vergenoegde zich niet met het openbaar maaken van geheime waarheden, maar hij verdigtte, daarenboven, dingen, ten nadeele van zijnen Meester, welke, indien ze waar geweest waren, hem ten hoogſten

ſten ſtrafwaardig zouden gemaakt hebben. Dus verſpreidde hij, dat DE WITT, door middel van de Heeren BEVERNINGK en NIEUWPOORT, den Engelſchen Protektor KROMWELL zou getragt hebben te beweegen tot het zenden van eene Vloot op de Zeeuwſche Kusten, om daar door de Provincie Zeeland te dwingen tot eenpaarigheid met Holland, in 't ſtuk der Uitſluiting van den jongen Prinſe; waar naa men, zelf in Holland, Engelsch Krijgsvolk zou brengen, onder een Engelſchen Overſte. DE WITT, volgens des lasterenden booswigts zeggen, zou, daarenboven, het Haarlemsch Linnen in Engeland hebben willen doen verbieden. VAN MESSEN zou wijders eene Kist met geheime papieren uit des Raadpenſionarisſen wooninge hebben zoeken te vervoeren. Zelf hadt men eenig ſpoor, dat hij een toeleg op des Heeren DE WITTS leeven hadt geſmeed. Geene zwaarder ſtraffe volgde op zo veele reeds begaane of ontworpene euveldaaden, dan eerloosheid en eeuwige ballingſchap uit Holland, Zeeland, Westfriesland en Utrecht. Niet weinig liep zulk een zagt vonnis, naar gelange der misdaad, bij veelen in 't oog. De Raadpenſionaris zelve betuigde daar over zijne verwondering en misnoegen.

Zie DE WITT's *Brieven*; *Secreete Reſolutien van Holland*; AITZEMA, Deel III.

METEREN, een Dorp in Gelderland, in den *Tielerwaart*, tusſchen *Bommel* en *Geldermalsſem*. Met het nabuurig *Elſt*, wordt de Hervormde Gemeente door éénen Leeraar bediend. Niet verre buiten het Dorp, aan den gewoonen Rijweg, legt een fraai Heerenhuis, *het Huis te Meteren* genaamd; een hedendaagsch geſtigt, leggende rondom in eene Graft, met een ruimen Voorhof, en voorts van aangenaame beplantingen omringd.

METEREN, (EMANUEL VAN) gebooren te *Antwerpen*, in den Jaare 1535. Zijn Vader was een Boekdrukker, en wierdt, uit dien hoofde, verdagt gehouden van mede de hand te hebben in het vervaardigen van Schriften, der Onroomſche Leere toe-

toegedaan. Omtrent den tijd als zijne Huisvrouwe, van EMANUEL, zich zwanger bevondt, hadt hij eenen Bijbel in de Engelſche taale gedrukt, en was daar mede na Engeland gereisd, om met het verkoopen winst te doen. Midlerwijl deedt de Regeering zijn Huis doorzoeken, of men 'er niet, veelligt, verbooden Boeken vondt. Zijne Echtgenoote, weetende dat haar Man inderdaad een goed aantal dusdanige Schriften bewaarde, en vreezende voor 't gevaar, welk haar dreigde, deedt eene gelofte, het kind, welk zij onder het hart droeg, indien 't een Zoon ware, EMANUEL, dat is, *God met ons*, te zullen noemen, bijaldien de gezogte Boeken niet gevonden wierden. Tot haar geluk deeden de Huiszoekers vrugtlooze moeite. In zijne jeugd oeffende zich VAN METEREN in de Taalen en verſcheiden Weetenſchappen. Doch zijne neiging ſtrekte zich uit tot den Koophandel, toen hij den ouderdom bereikt hadt, om zich tot een vast beroep te moeten bepaalen. Voor zekeren beſtemden tijd nam hij, diensvolgens, zijn verblijf bij eenen Koopman. Intusſchen wierden zijne Ouders te raade, om de vervolgingen te ontgaan, na Engeland te verhuizen. Op hunnen overtogt derwaarts trof hen het ongeluk, dat het Schip, welk hen zou overvoeren, door eenen Franschman aangevallenen in brand wierdt geſchooten: zodat het, met volk en al, in de lucht ſprong. Naadat VAN METEREN zijne leerjaaren hadt voleindigd, begaf hij zich na *Londen:* een ruim beſtaan hadt hij in deeze Stad, door het waarneemen van de zaaken van veele Nederlandſche Kooplieden, tot op de overgave van *Antwerpen* aan de Spanjaarden. Met het verval van den Koophandel, leedt hij hier door insgelijks merkelijk nadeel. Onder het waarneemen van zijn beroep, hadt VAN METEREN zijn werk gemaakt van het verzamelen van Stukken, de Geſchiedenisſen der Nederlanden betreffende. Thans weinig anders te verrigten hebbende, vermaande hem zijn Neef, de Geleerde ABRAHAM ORTELIUS, aan het opſtellen eener Nederlandſche Hiſtorie de hand te ſlaan. VAN METEREN volgde dien raad, en beſteedde zijnen overigen leeftijd aan het zamenſtellen van een Werk, 't welk nog bij alle Kenners en Hoogſchatters van echte Gedenkſtukken in eere en waarde wordt gehouden. Hij overleedt

leedt te *Londen*, in den Jaare 1612, het zevenenzeventigſte zijns ouderdoms.

Zie RUYTING, *Leven van van Meteren.*

METIUS, (ADRIANUS) gebooren te *Alkmaar*, bragt zijne jeugd en jongelingſchap inzonderheid door in Duitschland, om 'er zich in de Starrekunde te oeffenen. In den Jaare 1557 beriepen hem de Bezorgers van 't Hoogeſchool te *Franeker* tot Hoogleeraar in die Weetenſchap, welke hij 'er, met grooten lof, geduurende eenen reeks van achtendertig jaaren, onderwees. In den Jaare 1635 overleedt hij in hoogen ouderdom. Behalven verſcheiden Schriften, de Starre- en Landmeetkunde betreffende, welke van hem het licht zien, heeft hij ook eenige Werktuigen vervaardigd, tot die Weetenſchappen behoorende.

Zie VAL. ANDR. *Biblioth. Belg.*

METSLAWIER, een Dorp in Frieslând, in 't Kwartier van *Oostergo*, in de Grietenij *Oostdongeradeel*. Zeer vermaaklijk is de legging van dit Dorp: reden, waarom men, in de nabuurſchap, van ouds, een aanzienlijk getal Staten of adelijke Landhuizen vondt. *Wibalda-State*, zijnde eene fraaie huizing met aangenaame plantaadjen, en Ropta- of *Ropperda* State, zijn daar van nog in weezen.

METZU, (GABRIEL) een vermaard Kunstſchilder, in den Jaare 1615 te *Leiden* gebooren, hoewel hij zijnen meesten leeftijd te *Amſterdam* heeft doorgebragt. De vrugten van 's Mans penſeel worden, bij de Kunstkenners, in hooge waarde gehouden. Twee Stukken, in 't bijzonder, treffen het bewonderend oog, en worden algemeen toegejuicht. Het een verbeeldt een Kraambezoek van Mannen en Vrouw; het ander eene Juffrouw, wasſchende haare handen boven een Lampetſchotel, die van eene Dienstmaagd wordt vastgehouden, ter wijl een Heer, ter Kamer in treedende, voor haar eene bui-

ging maakt. Behalven den roem van Kunstkennisse, ging METZU ook die van een prijzelijken wandel naa. Een pijnlijk ongemak, en daar door verhaaste dood, was oorzaak dat hij zijne uitsteekende vorderingen in de behandeling van 't penseel nog niet verder bragt. Een Steen in de Blaas deedt hem onduldelijke smarten lijden. Hij wierdt daar van gesneeden, doch overleedt aan de Kunstbewerkinge, in den Jaare 1658, het drieënveertigste zijns ouderdoms.

Zie HOUBRAKEN.

MEULEKATEN, een Heerenhuis, in Gelderland, in het Landdrostampt van Veluwe. - Het legt midden in 't geboomte, in eene wijde Graft beslooten, in eene zeer vermaaklijke Landsdouwe, die nog veraangenaamd wordt door eene menigte Beekjes, welke van de hoogten na beneden vloeien. Volgens zommigen zou het Gestigt, bij ouds, den naam van *Lennepestein* gevoerd hebben.

MEURSIUS, (JOANNES) in den Jaare 1579 geboren te *Loosduinen*, bij *'s Graavenhage*, uit aanzienlijke Ouderen. Reeds vóór zijn zesde jaar hadt hij, onder 't opzigt van zijnen Vader, eenig onderwijs genooten in de Latijnsche Taale, welke, nevens de Griekssche, hij verder beoeffende, eerst in *'s Hage*, en vervolgens te *Leiden*, onder den geleerden Rektor NIKOLAAS STOKIUS, onder wiens opzigt MEURSIUS, op zijn twaalfde jaar, eene Latijnsche Redevoering schreef. Intusschen helde zijne neiging voornaamelijk over tot de Griekssche Taale, en maakte hij daar in zo snelle vorderingen, dat hij op zijn dertiende jaar Griekssche Vaerzen maakte, en op zijn zestiende over een moeilijken Grieksschen Schrijver Aanmerkingen schreef. Bij de kennisse der Taale voegde hij eene grondige bedreevenheid in de Geschiedenissen en Oudheden der Grieken. Door dit alles behaalde MEURSIUS zo veel vermaardheids, dat 's Lands Advokaat JOAN VAN OLDENBARNEVELT hem den post van Onderwijzer zijner kinderen opdroeg, en hem niet alleen in huis en aan zijnen tafel nam, maar ook met zijne vriendschap vereerde; welke hij, tot op den dood des Staatsmans, bestendig genooten heeft.

Ter

Ter gelegenheid dat de Advokaat, als Gezant, eenen keer na Frankrijk deedt, bevondt zich MEURSIUS onder deszelfs gevolg, in de hoedanigheid van Hofmeester. Ten nutte maakte hij zich deeze reize, door het bezoeken van de voornaamſte Boekerijen, en het verzamelen van veele zeldzaame Schriften, welke hij naderhand in 't licht gaf. Te *Orleans* beklom hij den Eeretrap van Meester in de Regten. Naa zijne wederkomst in Holland, droegen de Bezorgers van het Hoogeſchool te *Leiden*, in den Jaare 1610, aan MEURSIUS op, het Hoogleerampt in de Geſchiedenisſen; en kort daar naa dat der Grieksche Taale. Hij bekleedde dien post tot in den Jaare 1625, wanneer CHRISTIAAN DE IV, Koning van *Deenemarke*, hem beriep tot Hoogleeraar in de Geſchiedenisſen en de Staatkunde te *Sora*; 't welk hij greetig aannam. Veel leedt MEURSIUS, in zijnen ouderdom, van den Steen. Door pijnen en aanhoudend werken afgemat, overleedt hij op den twintigſten September des Jaars 1639, het zestigſte zijns ouderdoms. Eene geheele lijst van Schriften, door hem uitgegeeven, draagen kenmerken van zijnen onvermoeiden vlijt en uitgebreide geleerdheid.

Zie VAL. ANDR. *Bibl. Belg.* SWEERTIUS, *Athenæ Belg.* &c.

MEY, (JOANNES DE) was Dokter in de Geneeskunde, en bekleedde, onder 't waarneemen van dit beroep, den post van Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Bedienaar van het Euangelium, te *Middelburg*. Van 's Mans naarſtigheid getuigen de veelvuldige Schriften, deels in 't Latijn, deels in 't Nederduitsch, welke van hem het licht zien. Bekend is zijne *Phyſiologia Sacra*, of Heilige Natuurkunde, waar in veele Schriftuurtexten, de Natuurkunde betreffende, worden opgehelderd.

Zie BAYLE, *Dict. Crit.*

MEYERING, (ALBERT) geboóren te *Amſterdam*, in den Jaare 1645, wierdt, op 't voorbeeld van zijnen Vader PRE-

DRIK, en zijnen broeder HENRIK, die beiden het penſeel hanteerden, al vroeg tot de Schilderkunst opgebragt. Doch ſtreevende na hooger vorderingen, dan deeze, die meestal met het ſchilderen van Kamerſchutten zich onledig hielden, begaf ALBERT zich na *Italie* en *Frankrijk*, alwaar hij tien jaaren doorbragt, om 'er zich te oeffenen naar voortreffelijke Origineelen en onder het oog van kundige Leermeesters. Zeer vlug en vaardig zijnde in de behandeling van het penſeel, ondernam hij meestal zeer groote en uitvoerige Stukken, behangzels in Zaalen en Kamers, en ſoortgelijken. Tuſſchen beide ſchilderde hij Landſchappen, inzonderheid gezigten op Vorſtelijke Lusthuizen, die, door derzelven lommerrijk geboomte, eene verrukkende ſpiegeling in het water maakten. ALBERT overleedt op den zeventienden Julij des Jaars 1714 het zeventigſte van zijnen ouderdom.

Zie HOUBRAKEN.

MICHIELS-GESTEL, een Dorp in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, aan de Rivier de *Dommel*, omgeveer een uur gaans ten Zuiden van die Stad gelegen, en, te gader met het Dorp *Gemonde*, den tijtel van Heerlijkheid voerende. *Michiels-Geſtel* heeft zijnen eigen Regtbank, beſtaande uit een Drosſaart en zeven Schepenen. De Kerk is een fraai gebouw, pronkende met een hoogen ſpitzen Toren, en omringd van een Kerkhof met een hoogen ſteenen Muur. De Predikant heeft 'er eene fraaie wooning, welker Tuin agter aan den Dommel uitkoomt, doch moet ook te *Germonde* den predikdienst waarneemen. Verſcheiden adelijke huizen leggen in deeze Heerlijkheid.

MIDDAGTEN, (*'t Huis te*) een oud adelijk geſtigt, in Gelderland, in 't Regterampt van *Veluwenzoom*, niet verre van 't *Huis te Dieren*. In laatere tijden heeft men daar nevens geſtigt een fraai hedendaagsch Gebouw. Reeds vroeger dan in den Jaare 1315 was het Slot ter Leen uitgegeeven door de Hertogen van Gelderland.

Zie SLIGTENHORST.

M.D-

MIDDELBEERS; zie OOSTERBEERS.

MIDDELBURG, de hoofd- en aanzienlijkſte Stad van *Zeeland*, geleegen op het Eiland *Walcheren*, genoegzaam in het midden, hebbende gemeenſchap, door middel van eenen Straatweg, met de twee nabuurige Steden *Vliſſingen en Veere*, van welke zij, na genoeg, even verre, te weeten ruim een uur gaans af legt. In de ligging der Stad zoekt men, met reden, den oorſprong der benaaminge, als zijnde, van ouds, geweest een *Burgt* of Sterkte, midden in het Eiland gelegen: waarom ook de Stad, bij oude Schrijvers, den naam van *Mediobur-gum* en *Medium Caſtrum* voert.

Te weeten, volgens de waarſchijnlijkſte giſſingen, omtrent den oorſprong en ſtigtingstijd der Steden, moet die van *Middelburg* gezogt worden in den Jaare 856, wanneer EGGARD, Graaf van *Walcheren*, om zich tegen de invallen en ſtrooperijen der *Normannen* te verſterken, eenen Burgt of Kaſteel opworp. Ruim honderdvijftig jaaren laater, in den afloop der Tiende Eeuwe, wierdt daar nevens eene Kerk gebouwd, en aan ST. MAARTEN toegewijd. De voordeelige legging der Plaatze, tot het drijven van Koophandel, deedt haar, wel haast, in getal van Huizen en Inwooners toeneemen. Op het Jaar 1100 was *Middelburg* reeds eene Stad, en zes jaaren laater aldaar een aanzienlijk Klooster gebouwd, naderhand in eene Abtdij veranderd.

Duister zijn de vroegſte lotgevallen van *Middelburg*. Een vernielende Brand, tot tweemaalen toe in de Stad uitgeborſten, is daar van de oorzaak: als waar door de oudſte Papieren en Beſcheiden in de vlammen verteerd zijn. Een van dezelve, in den Jaare 1492 voorgevallen, leidé, nevens driehonderd Huizen, de Abtdij in koolen, in welke de oudſte en ſchoonſte Boekerij van Zeeland bewaard wierdt. Zo verre de hiſtoriſche berigten uitwijzen, deelde *Middelburg*, al vroeg, in de opſchuddingen en verdeeldheden, welke het Gemeene Land beroerden. In de laatſte helft der Veertiende Eeuwe nam de Handel en Scheepvaart van *Middelburg* derwijze toe, dat het deel nam aan het vermaarde Hanze-Verbond. De Lakenhandel op Engeland en de Vaart op *Portugal* ontvingen telkens nieuwen bloei, en de

Stad meerdere inwooners. Veel deedt daar toe, het Stapelregt, door WILLEM DEN IV, Hertog van *Beijeren*, aan die van *Middelburg* geſchonken, in den Jaare 1404, waar bij hij beval, dat geenerhande Goederen, voor den Lande van *Walcheren*, overgeſcheept zouden worden, zonder dat dezelve alvoorens te *Middelburg* waren opgeſlagen. In den Jaare 1478 ontving de Stad een bezoek van den Aardshertog, naderhand Keizer MAXIMILIAAN; en vervolgens van deszelfs Zoone, die 'er, nevens zijne Gemaalinne, eenigen tijd vertoefde, in de Abtdij eene Vergadering van 't Guldens Vlies hieldt, en, ter dier gelegenheid, tien nieuwe Ridders ſloeg. Keizer KAREL DE V ontving 'er, in den Jaare 1515, de Hulde van de Landzaaten, als Graaf van Zeeland. Bij de opregting van eenige nieuwe Biſſchoplijke Stoelen, in de Nederlanden, wierdt de Abtdij van *Middelburg* tot een Biſdom verheven, en NICOLAAS DE CASTRO, van laatſten Abt, tot eerſten Biſſchop bevorderd.

Intuſſchen vondt de Hervormde Leere ook toegang in *Middelburg*. In den Jaare 1559 bediende GELEIN JANSZOON DE HOORNE, van beroep een Schoenmaaker, doch, egter, een geleerd Man, de Hervormde Gemeente: welker Leden, zeven jaaren daar naa, zo zeer waren vermenigvuldigd, dat de Wetthouderſchap, uit vreeze voor dezelve, de Bloedplakaaten tegen de Onroomſchen niet durfde afkondigen. In het zelfde jaar verzogten de Hervormden om eene Kerk binnen de Stad. Op eene heuſche wijze, *met Beden en ſmeekinge aan de Predikanten gedaan*, wierdt dezelve, door de Overheid, geweigerd; doch het zelfde verzoek, *door die van de Confiſſorie der nieuwe Religie in competenten getale, andermaal gedaan*, in zo verre ingewilligd, dat hun eene Schuur of Pakhuis buiten de Stad wierdt aangeweezen; wordende hun tevens een der Burgemeesteren met zijne Lijffchutters ter hunner beſcherminge toegevoegd. Eene nieuw bewijs van inſchikkelijkheid jegens de Hervormden, was het bevel der Stads Regenten aan de Roomſchen, om de Ommegangen langs de ſtraaten op te ſchorten, en dezelve alleen binnen de Kerken te houden. Een ongunſtigen keer nam deeze toeſtand van zaaken, onder 't bewind van ALVA, hoewel ſlegts voor een kor-

ten

ten tijd. Want naa een zeer ſtreng beleg, 't welk twee jaaren duurde, waarin de belegerden de uiterſte rampen leeden, van gebrek aan de dringendſte noodwendigheden, wierdt Prins WILLEM DE I meester van de Stad, en voegde zich dezelve aan de Staatſche zijde, aan welke zij zedert altoos gebleeven is, hoewel zij niet altoos bevrijd bleef van inwendige opſchuddingen en beroerten.

Op dit kort berigt aangaande de Hiſtorie, gaan wij nu over tot eene meer bijzondere beſchrijving der Stad. *Middelburg*, zo als wij boven aanmerkten, na genoeg in 't midden van het Eiland *Walcheren* gelegen, is van eene rondagtige gedaante. Rondom loopt eene wijde Graft, van versch water en zeer vischrijk. Zij is voorzien van dertien Aarden Bolwerken. Acht Poorten telt men 'er: de Veerſche of Noordampoort, de Koepoort, de Noordpoort, de Seispoort, de Langevijlepoort, de Vliſſingerpoort, de Seegers- of St. Geertepoort, en de Zuiddam- of Slijkpoort. De Veerſche, Vliſſinger en Koepoort munten onder dezelve uit in fraaiheid. De ſchoone en lijnrechte Haven, aan den Zuidkant der Stad, omtrent een half uur gaans lang, is wijd en diep genoeg om van de grootſte Schepen te kunnen bevaaren worden. Dezelve wierdt gegraaven in de plaats van de oude Haven, die zeer krom liep, en niet verre van *Arnemuiden* uitkwam. Zij droeg den naam van de *Arne*; en men wil dat het Huis *Arneſtein* het oude Tolhuis van die Haven geweest is. De oude vierkante Toren, nevens de Wagthuisjes, op deszelfs hoeken geplaatst, zouden dit gevoelen aanneemelijk kunnen maaken. Van wegen den aangroeienden Scheepvaart, is de tegenwoordige Haven, volgens Oktrooi van Keizer KAREL DEN V, verbreed en door de Vesten binnen de Stad verlengd, tot aan eenen Toren, de *Duivelstoren* genaamd: ten welken einde de St. Janskerk moest worden afgebroken.

Verſcheiden fraaie *Gebouwen* ontmoet men binnen *Middelburg*. Eerst zullen wij de *Waereldlijke*, vervolgens de *Kerkelijke* of *Geestlijke* Geſtigten vermelden.

Het *Stadhuis* is een overdeftig en fraai gebouw, naar gelange der Bouworde van den tijd, in welken het geſtigt wierdt. De eerſte aanlegger daar van was KAREL DE STOUTE, in den

Jaare 1468. De Voor- en Zijgevels, van witten Arduinſteen opgehaald, pronken, tuſſchen de Venſters, met de beelden, meer dan leevensgroot, en meestal ongeſchonden, van Vijfentwintig Graaven en Graavinnen van Zeeland. Een ſierlijke Toren, van diergelijken Steen, rijst ſtaatelijk ten dake uit. In laatere tijden is het gebouw, door het bijvoegen van verſcheiden vertrekken, merkelijk uitgebreid. Voorts ontmoet men binnen dit Geſtigt de vereischte Kamers, zo voor de Heeren van de Wet, als voor andere Kollegien geſchikt. Een fraaie overwelfde Vleeschhal wordt onder hetzelve gehouden.

De *Abtdij*, eertijds een Geestlijk, is thans een Waereldlijk geſtigt, als zijnde, zedert de invoering der Hervorminge, in het *Hof van Zeeland* veranderd. Van veel aanziens en vermogens was, bij ouds, deeze Abtdij, welke, zints haaren oorſprong, eenen volgreeks van vijfendertig Abten heeft gehad. Perſoonen van den hoogſten rang verkoozen, bij hun leeven, in tijd en wijle daar in begraaven te worden: Koning WILLEM, Graaf van Holland en Zeeland; deszelfs broeder FLORIS, Voogd van Holland; ADA, Gemaalin van Graave FLORIS DEN III, en anderen. De Abtdij, zijnde een ruim Plein, met boomen beplant en rondom met deſtige Gebouwen bezet, dient, zedert een langen reeks van jaaren, tot eene Vergaderplaats voor de Staaten van het Gewest, en andere aanzienlijke Kollegien. Ten hoogſten bezienswaardig zijn de vermaarde Tapijten, met welke de Kamer van Hun Edel Mogende rondom hangen is. Zij zijn het Kunstgewrogt van eene JOHANNA DE MAAGD, en verbeelden de doorluchtigſte overwinningen, door de Zeeuwen op de Spanjaards behaald. Onder ieder Tafereel ſtaat de inhoud, in een vierregelig Latijnsch Vaers, uitgedrukt. Wijders heeft men, in de Abtdij, de Vergaderplaats der Heeren Gekommitteerde Raaden, en in dezelve een Schoorſteenſtuk, verbeeldende Koning WILLEM DEN III, in zijn plegtgewaat. De Vergaderplaats der Heeren Gekommitteerde Raaden ter Admiraliteit in Zeeland, insgelijks onder het zelfde dak, pronkt met de afbeeldzels van Prinſe WILLEM DEN III, als Admiraal-Generaal van Zeeland, en voorts met de afbeeldingen der drie beroemde Zeehelden MICHIEL ADRIAANSZOON DE RUITER, door hem zelven aan den Raad ten geſchenke gegeeven,

ven, JAN en KORNELISZOON EVERTZEN. Een fierlijk Model van een Oorlogſchip verſiert wijders dit Vertrek. Voorts vergaderen *in* de Abtdij de Leden van den Raad en Leenhove van *Brabant*, de Staaten van *Walcheren* en de Rekenkamer van *Zeeland*. Ook vindt men 'er de Wooningen der Heeren Eerſte Edelen, de Gekommitteerde Raaden en den Raadpenſionaris van 't Gewest; nevens de intrekken voor de Afgevaardigden der Steden *Zierikzee*, *Goes* en *Tholen* ter Vergaderinge der Provincie. Eindelijk wordt ook de Graaflijke Munt in de Abtdij gehouden.

De *Wisſelbank*, een vrij goed Gebouw, ſtaat op den hoek der Lange Giſtſtraat. Van meer aanziens, egter, is de *Bank van Leeninge*, voorzien van een aanzienlijk getal ruime vertrekken; zommige van welke, egter, ten dienſte der Weſtindiſche Maatſchappije geſchikt zijn. Het *Latijnſche School* overtreft, misſchien, in fraaiheid en ruimte, alle foortgelijke Geſtigten in gantſch Nederland. De Schoolen zijn vier in getal.

Drie *Schuttershoven* of *Doelen* heeft men te *Middelburg*: den *Handboog*, *Voetboog* en de *Busſe*; allen deftige Gebouwen, met ruime Zaalen en welbeplante Hoven. De Kamers zijn verſierd met een menigte Schilderijen, verbeeldende de Schutters van vroegere en laatere tijden. Even als in andere Herbergen, kan men 'er, over dag, van het noodige voorzien worden; doch 'er geene huisvesting neemen, dan in zekere buitengewoone gevallen. Van ouds hadt men te *Middelburg* een *Rhetorijkkamer*. Het Gebouw, waar in dezelve geplaatst was, ruim en aanzienlijk, wordt nog aangeweezen op de Groote Markt, ter ſlinkerzijde van het Stadhuis. Thans dient het voor eene Herberg. *'s Graavenſtein*, of het Gevangenhuis, ſtaande op het hoogſte gedeelte der Stad, op den grond van den alouden Burgt, wierdt in den Jaare 1526 gebouwd, en bevat een goed getal welverzekerde Kamers. Hoewel het Huis aan 't Gemeene Land behoort, dient het ook tot een Stads Gevangenhuis. Het *Oostindiſch Huis*, ſtaande aan de Haven, is een fraai Gebouw, in den aanvang der tegenwoordige Eeuwe geſtigt. Men vindt in hetzelve, zo wel de noodige Pakhuizen, in welke de Oosterſche Voortbrengzels worden opgeſlagen, als de Vergaderplaats van Heeren Bewindheb-

beren. Pragtig bovenal is de Vergaderzaal, pronkende, onder andere, met de afbeeldingen van verſcheiden Bezittingen der Maatſchappije in het Oosten. Tegenover het aanzienlijk Geſtigt, aan de andere zijde van de Haven, legt de Oostindiſche *Timmerwerf*, nevens verſcheiden groote Pak- en Werkhuizen, daar toe behoorende. Het *Westindisch Huis* is reeds vermeld, als een gedeelte van den Bank van Leeninge. Andere Gebouwen, van minder aangelegenheid, gaan wij voorbij.

Van Pleinen of Markten is ook deeze Stad niet ontbloot. Een der ruimſte Pleinen, in alle de Nederlandſche Steden, is de *Groote Markt*, groot ruim zeshonderd Roeden. Acht Straaten hebben toegang op dezelve. Behalven de Weeklijkſche, worden hier ook de Jaarlijkſche Markten gehouden.

Acht *Kerken*, ten dienſte der Hervormden, telt men te *Middelburg*: zes voor de Nederduitſchen, eene voor de Franſchen en eene voor de Engelſchen. De eerſte in rang, de *Oude* of *Noordmunſter Kerk*, eertijds aan ST. PIETER gewijd, wierdt gebouwd in den aanvang der Veertiende Eeuwe. Het is eene kruiskerk, lang, van het Oost na 't West, tweehonderdentien, en breed, van 't Noord na 't Zuiden, honderdachtenvijftig Middelburgſche voeten. Ten tijde der aanſtellinge van nieuwe Biſchoppen in de Nederlanden, wierdt deeze Kerk tot eene Kathedraale of Hoofdkerk verheven. De vermaarde HADRIANUS JUNIUS, nevens de dappere Vlootvoogden EVERTSEN, leggen in deeze Kerk begraaven.

De *Nieuwe Kerk*, eertijds het Klooster genaamd, is een langwerpig, vierkantig en luchtig gebouw, pronkende met een overfraai Orgel, een Preekſtoel, die weinigen zijns gelijken heeft in fraaiheid van Schrijnwerkerskunst, en twee Kaarskroonen van ongemeene grootte, hebbende drie Tranſen boven elkander. De Raadpenſionaris DE BRUNE, welken het ongeval trof, in één maand, twee volwaſſene Zoonen te verliezen, deedt dezelve in deeze Kerk begraaven, en, op een Bord aan den Muur, met vergulden letters, deeze regels ſchrijven:

„ Gij jonge en dertel lien,
„ Komt aan dit Graf bezien,

„ 't Geen

„ 't Geen dienſtig is te weten:
„ Twee broeders, jong en ſterk,
„ Bedekt hier deeze zerck;
„ Beid' in een maandt verbeten."

De Choorkerk, eertijds het Koor, en dus een gedeelte der *Abtdij*, of Nieuwe Kerk, doch thans daar van afgeſcheiden, *is insgelijks* een langwerpig gebouw, hebbende aan 't Weſtende een luchtig Koepeltje. In de Konſiſtorie of Kerkenkamer, ſtaande ten Oosten van deeze Kerk, worden alle Kerkelijke Vergaderingen gehouden, zo gewoone als buitengewoone, jaarlijkſche en maandelijkſche, als mede de weeklijkſche Kerkenraaden. Wijders heeft men hier eene Boekerij, meestal beſtaande uit Oude Boeken. — Een gedeelte van deeze Kerk wordt tot een *Auditorium* of *Gehoorplaats* gebruikt. Aanleiding tot het oprigten van hetzelve gaven de berugte Kerkgeſchillen, in het begin der voorgaande Eeuwe, aan het Leidſche Hoogeſchool. Op dat de Zeeuwſche Jeugd door dezelve niet zou beſmet worden, wierden de Regenten van *Middelburg* te raade, dezelve gelegenheid tot onderwijs te geeven in haar eigen Gewest. Dit ontwerp leide den grond van een *Gymnaſium Illuſtre*, of Doorluchtig School, 't welk in den Jaare 1650 ſtaatelijk wierdt ingewijd. Zints dien tijd heeft men hier gehad eenen volgreeks van bekwaame Mannen, welke, met den tijtel van *Hoogleeraaren* bekleed, leſſen geeven over de voornaamſte deelen der Geleerdheid en Weetenſchappen. — Tuſſchen de twee ſtraks genoemde Kerken, ſtaat de *Abtdijtoren*, driemaalen door blixemvuur getroffen, doch telkens luisterrijk uit de aſſche verreezen. De tweede ramp vernielde tevens een heerlijk Schilderſtuk, op kosten van eenen Middelburgſchen Abt, in den Jaare 1524, door den Schilder JAN VAN MAUBEUZE gemaakt, 't welk veele duizenden waardig geſchat, en geagt wierdt, geenen weergaê in de Christen waereld te hebben. Naa den derden Brand, in den Jaare 1712 voorgevallen, is de tegenwoordige Toren ten voorſchijn gekoomen; een uitmuntend werkſtuk der Bouwkunde. Het vierkant of Steenwerk heeft de hoogte van ruim honderdvierenzestig, het Opwerk, tot aan den Haan, van honderdtwintig voeten,

ten, dus in 't geheel tweehonderd vierentachtig voeten. De Klokken, buiten de twee gewoone Luidklokken, weegen zesenvijftigduizend vijfhonderd ponden; de Klok, die het uur ſlaat, weegt dertienduizend ponden.

De *Oosterkerk* is een fraai gewrogt der hedendaagſche Bouwkunde; zijnde een regelmaatig Achtkant, buitenswerks, over 't Kruis, zesennegentig voeten en vier duimen wijd. Het Muurwerk, hoog vijfenzestig voeten, is gedekt met een grooten Koepel van negentwintig voeten hoog. Een ſierlijke Lantaarn ſteekt ten Koepel uit. Eene grootſche vertooning maakt deeze Kerk, aan 't einde der Breéſtraat. In de maand Julij des Jaars 1667 wierdt zij voor de eerſte maal gebruikt.

De *Gasthuiskerk*, een oud eenvoudig Gebouw, dus genaamd naar het nevenſtaande Gasthuis, in den Langendelſt.

De laatſte Kerk is de *Vischmarktskerk*, dus genaamd, om dat zij nabij de Vischmarkt ſtaat. Haar eigenlijke naam is *Bachtsgraavenhovekerk*, zo veel als agter 's Graavenhof, 't welk eertijds ſtondt in de nabuurſge Graaveſtraat. Deeze Kerk, eertijds van kleinen omtrek, is naderhand merkelijk vergroot.

Twaalf Leeraars verrigten hier den gewoonen predikdienst. Met vierentwintig Ouderlingen en even zo veele Diakenen, maaken zij den Grooten Kerkeraad uit.

De *Franſche Kerk*, een ruim gebouw, ſtaande in de St. Pietersſtraat, wordt bediend door drie Predikanten; nevens zes Ouderlingen en zes Diakenen, zijn zij Leden van den Kerkeraad.

Niet zo groot als de voorgaande is de *Engelſche Kerk*, doch een zindelijk gebouw. Eén Predikant verrigt 'er den Predikdienst.

De *Lutherſche Kerk* ſtaat aan den Zuidkant van het Molenwater. Voorheen hielden de Leden deezer Gezinte hunne Vergaderingen in de Spuiſtraat. Doch vermids de plaats, om het toeneemend getal van Ledemaaten, te klein wierdt, verkreegen de Opzieners verlof, om eene nieuwe Kerk te ſtigten, ter ſtraks genoemde plaatze. Dit viel voor in den Jaare 1740. Het gebouw, langwerpig van gedaante, is keurlijk verſierd. Twee Leeraars neemen 'er den dienst waar.

De

De *Doopsgezinde Kerk*, ſtaande op de Hoogſtraat, hoewel klein, is een luchtig vierkantig gebouw. Zij wordt bediend door twee Leeraars, beiden Leerlingen van het Amſterdamſche Kweekſchool.

Eindelijk hebben 'er ook de *Roomschgezinden* en de *Jooden* ieder eene afzonderlijke Godsdienſtige Vergaderplaats.

Behalven de Kerken, ontmoet men ook te *Middelburg* verſcheiden Geſtigten, tot liefdaadige oogmerken ingerigt: een *Gasthuis*; een *Oude-Mannen- en Vrouwenhuis*, een ruim gebouw; een *Armen-Weeshuis*; een *Burger-Weeshuis*, ſtaande aan de Oostzijde van het Molenwater, een ſierlijk gebouw, niet lang naa het begin deezer Eeuwe geſtigt, ten groote deele, uit eene liefdaadige maakinge eener Middelburgſche Burgeresſe, LYDIA BORREYS genaamd; een *Armenſchool*, geſtigt uit de naalaatenſchap van JAKOB HENDRIKSZ VAN GRYPSKERKE en zijne Huisvrouwe JOHANNA HENDRIKS; het *Simpelhuis*; het *Pesthuis*, en het *Cellebroershof*, bewoond van lieden, die de dooden van wegens de Armen of uit de Godshuizen begraaven.

Meer dan eens hebben wij het *Molenwater* genoemd. Het is een ruime Kom, omtrent het midden der Zestiende Eeuwe binnen de Stad gegraaven, beſlaande eene uitgeſtrektheid van elf Gemeten en tweeënveertig Roeden, omgeeven van een aangenaamen wandelweg, met boomen beplant, het uitzigt hebbende op verſcheiden Openbaare Gebouwen, welke eene overheerlijke vertooning uitleveren. De oorſpronklijke beſtemming van deezen Kom, is, het rijzende Zeewater in denzelven te ontvangen en op te houden, om, voorts, door middel van twee Sluizen, de Kaai en Haven te ſchuuren en diep te houden. *Molenwater* noemt men het, omdat een Koornmolen, door het losgelaaten water, wordt rond gedreeven.

Ten behoeve van de Scheepvaart, heeft men hier een *Scheepsbank* gemaakt, die elders, misſchien, geenen weergaê heeft. Men zet 'er de Schepen op met hoog water; 't welk afgeloopen zijnde, ſtaan ze op een harden grond, over welken men droogsvoets gaan kan, om de Schepen te kalefaaten en ſchoon te maaken. Een groot gemak, vooral in Oorlogstijden, voor Oorlogſchepen en Kaapers: zo als inzonderheid bleek in 't begin

gin der tegenwoordige Eeuwe, wanneer, ter beſchaaminge der naakoomelingen, alleen van *Middelburg*, tweeëntwintig Scheepen ter Kaapvaart wierden uitgerust, bemand met drieduizend driehonderdeenenzestig Koppen, en gewapend met vijfhonderdveertien Stukken Geſchut.

Vijftig *Gilden* telt men te *Middelburg*. De *Schutterij* is verdeeld in vier Regimenten, het *Oranje*, *Witte*, *Groene* en *Blaauwe* genaamd, en ieder Regiment wederom geſmaldeeld in zes Vaandels of Kompagnien; eene van welke ieder nacht de Wagt betrekt.

De *Regeering* beſtaat uit Baljuw, twee Burgemeesteren, elf Schepenen, twaalf Raaden, twee Penſionarisſen en twee Sekretarisſen. Daarenboven heeft men 'er een Kollegie van twaalf Kiezers, die jaarlijks de Wet helpen vermaaken. Naar gelange van het toeneemende vermogen der Stad, heeft zij, van tijd tot tijd, Ambagten en Ambagtsheerlijkheden aangewonnen, op het Eiland *Walcheren*.

Middelburg heeft, in vroegere en laatere tijden, verſcheiden Geleerde Mannen voortgebragt. De Heer Mr. PIETER DE LA RUE, Rekenmeester in de Provinciaale Rekenkamer van Zeeland, die zelve een Zeeuw en een geleerd Man was, geeft daar van eene lijst in zijn *Geletterd Zeeland*. Noemenswaardig, boven al, zijn onder dezelve PETRUS CAPITANEUS, Geneesheer, Wiskunſtenaar en Lijfarts des Konings van Deenemarke; JAKOBUS ANTONII, Hoogleeraar in het Kanonijke Regt; PAULUS MIDDELBURGIUS, Biſchop van *Fossombrone*, Arts en Wiskunſtenaar; NICOLAAS EVERHARDI, Preſident in den Grooten Raad te *Mechelen*, een uitmuntend Regtsgeleerde, en Vader van verſcheiden geleerde Zoonen; THEODALDUS VAN HOOGELANDE, een Wijsgeer; HUGO FAVOLIUS, een goed Dichter; JOANNES WALÆUS, Hoogleeraar in de Geneeskunde; WILLEM GOEREE, zeer geoeffend in de Joodſche Oudheden; GUALTERUS BOUDAEN, MELCHIOR en JAKOBUS LEIDEKKER en JOHANNES D'OUTREIN, alle beroemde Godgeleerden; KORNELIS VAN BYNKERSHOEK, Regtsgeleerde, Preſident in den Hoogen Raad. Behalven deeze en andere, worden, door den zelfden Schrijver, in zijn *Staatkundig Zeeland*, veele aanzienlijke Middelburgſche Staatsmannen opgenoemd: JOHAN en WILLEM

BO-

BOREEL, PIETER DE HUYBERT, AARNOUT VAN CITTERS en verſcheiden anderen.

Het *Wapen* van *Middelburg* is een Gouden Burgt, op een Rood Veld, geplaatst op de borst van eenen met de Keizerlijke Kroon gedekten zwarten Arend.

MIDDELBURG, een Dorp en Ambagt, in Rhijnland, niet verre van de Heerlijkheid *Boskoop*; beide van kleine aangelegenheid; wordende de uitgeſtrektheid begroot op ruim vierhonderdvijfendertig Morgens Lands, en het getal der Huizen op niet meer dan veertien. Dit niettegenſtaande ſtaat 'er eene Kerk; doch, om het gering getal van Ledemaaten, wordt zij ſlegts tweemaal 's jaars bepredikt, door den Leeraar van *Boskoop*, te weeten, op den tweeden Paasch- en den tweeden Pinxterdag, telkens 's naamiddags.

MIDDELBURG, eene Heerlijkheid of Graaſſchap, nevens een Steedtje, in Staatsch Vlaanderen, in het Vrije van *Sluis*. Slegts een gedeelte daar van behoort aan den Staat; het ander gedeelte is, bij het regelen der Grensſcheidingen, aan 't Huis van Oostenrijk afgeſtaan. Het Steedtje *Middelburg*, een klein uur gaans ten Zuiden van *Aardenburg* gelegen, was, in den beginne, ſlegts een Gehugt. PIETER BLADELIN, Schatmeester van de Orde van 't Gulden Vlies, in den Jaare 1446, daar van eigenaar geworden zijnde, omringde het met Muuren en Grafften. Zedert is het dikmaals van bezitters veranderd, doch telkens de eigendom geworden van een bijzonderen Graave, welke Stad en Graaſſchap ter leen houdt, deels van het Vrije van *Brugge*, deels van het Vrije van *Sluis*. Geduurende de Oorlogen, welke, van tijd tot tijd, ook deezen Oord beroerden, is het Graaſſchap, meermaalen, van meesters veranderd, zijnde nu eens in Spaanſche, dan in Franſche, en op andere tijden in Staatſche handen gevallen. De Regeering, beſtaande uit een Baljuw, een Burgemeester, acht Schepenen en eenen Sekretaris, wordt door den Graaf aangeſteld, en is Roomschgezind, behalven twee Schepenen, die door Hun Hoog Mogenden worden verkoozen, en van den Hervormden Godsdienst zijn. De Kerk te *Middelburg* wordt door de Roomschgezinden gebruikt.

De

De weinige Hervormden oeffenen hunnen openbaaren Godsdienst in het nabij gelegen *Eede*.

MIDDELBURG, (*Het Huis te*) weleer een fterk Kafteel of Burgt, door Graaf FLORIS DEN V, tusfchen *Alkmaar* en *Vronen*, tegen de *Weftfriezen*, opgeworpen. Het ontleende dien naam van zijne legginge, tusfchen de twee Sterkten *Toorneburg* en *Nijenburg*.

MIDDELBURGO, (NICOLAUS EVERHARDI A) geboóren in het Dorp *Grijpskerke*, op 't Eiland *Walcheren*, niet verre van de Stad *Middelburg*, bekleedde eerst den post van Kerkelijk Regter van den Prins en Aardsbisfchop van *Kamerijk*; wierdt, vervolgens, Deken der Kollegiaale Kerk van ST. GUIDO; bekleedde, voorts, het ampt van Raadsheer van den Grooten Raad van *Mechelen*; wierdt, daarnaa, verheeven tot de waardigheid van Prefident in 't Hof van Holland en Zeeland, en eindelijk geplaatst aan 't hoofd van den Grooten Raad te *Mechelen*. Met den algemeenen lof van bekwaamheid en onbaatzuchtigheid, bekleedde hij, achttien jaaren lang, deezen aanzienlijken post, en overleedt te *Mechelen*, in den Jaare 1532, het zeventigfte zijns ouderdoms. Behalven drie dogters, eene van welke, ISABELLE genaamd, eene geleerde Nonne was, liet hij acht Zoonen naa; vijf van dezelve hebben, door hunne geleerdheid, een beroemden naam verworven: PETRUS HIERONYMUS NICOLAUS, van de Orde der Premonftratenfers, en der beide Regten Doktor te *Leuven*; EVERHARDUS NICOLAI, eerst Prefident van 't Hof van Friesland, en naderhand van den Grooten Raad te *Mechelen*; NICOLAUS GRUDIUS, Griffier van de Orde van 't Gulden Vlies; ANDREAS MARIUS, Kanfelier van het Hertogdom Gelderland en het Graafschap *Zutfen*; en, eindelijk, JOANNES SECUNDUS, Sekretaris van Paufe PAULUS DEN IV. De drie laatstgenoemden waren voortreffelijke Dichters.

MIDDELHARNIS, eene Hooge Heerlijkheid en Dorp, in Zuidholland, in het Noordlijk gedeelte van het Eiland *Over-Flakkee*, aan het *Haringvliet*. De naam van *St. Michiel in Putten*,

ten, welke eertijds deeze Heerlijkheid voerde, is afkomſtig van haare gedeeltlijke onderhoorigheid aan de Abtdij van *St. Michiel, te Antwerpen.* Van de tegenwoordige benaaminge weet men geene voldoende reden te geeven. Volgens de laatſte en naauwkeurigſte opneeming, vondt men in de Heerlijkheid, zevenentwintighonderd eenentwintig Gemeten en honderdacht Roeden Lands, nevens driehonderd negenendertig Huizen en andere Gebouwen. Het Dorp *Middelharnis* is groot en fraai, en mag, met regt, onder de ſchoonſte Dorpen van Zuidholland genoemd worden. Men heeft 'er verſcheiden Straaten; onder dezelve munt uit de Voorſtraat, die lang en breed, en met eene dubbele rije boomen beplant is. In 't midden ſtaat een groote ſteenen Pomp. Het Raadhuis, een fraai gebouw, maakt eene heerlijke vertooning aan het eene einde der Straat. Een ſierlijk Torentje rijst ten Dake uit. De toegang na de *Kerk* is onder het Raadhuis, als door eene Poort. Het is een vrij groot en ruim gebouw, pronkende met een aanzienlijken Toren, hebbende de gedaante, en zijnde gebouwd naar dien van het St. Michielsklooster te *Antwerpen.* Als eene bijzonderheid vindt men aangetekend, dat twee agtervolgende Predikanten, NICOLAUS MAGERUS en JACOBUS RIDDERUS, weinig minder dan honderd jaaren den predikdienst aldaar hebben waargenomen. De *Doopsgezinde* Gemeente, voorheen vrij talrijk, is thans op eenige weinige Leden na verſmolten. Behalven den Landbouw, hebben die van *Middelharnis* hun hoofdbeſtaan van den Vischvangst, welke hier, vooral in vroegere dagen, met een zo goeden uitſlag wierdt gedreeven, dat men vindt aangetekend, dat in Januarij des Jaars 1745, nevens anderen Visch, op éénen dag negenduizend Kabeljaauwen wierden aangebragt, in vier of vijf dagen gevangen.

MIDDELIE, of *Middelije*, met *Axwijk*, een Dorp in *Waterland*, dus genaamd, meent men, omdat het van ouds tuſſchen twee Yën gelegen heeft, waar van het eene dien naam heeft behouden in een Stroompje tuſſchen de Bannen van *Middelie* en *Warder*, doch het ander thans *de Purmer* zou geheeten worden. De Landerijen worden op ruim achthon-

derdachtenzestig Morgens begroot, en 't getal der Huizen op honderdvijfenveertig, met vier Molens. *Middelie*, even als veele andere Waterlandſche Dorpen, in de lengte gebouwd, beſlaat zevenhonderd Roeden. Door tuſchenruimten wordt de dubbele ſtreek huizen dikmaals afgebroken. De Hervormde Kerk is voorzien van een vierkantigen zwaaren ſteenen Toren. De *Doopsgezinden* zijn hier vrij talrijk. Door drie Leeraars wordt thans de predikdienst onder hen waargenomen. Het maaken en ſlijten van zo genaamde Edammer Kaas en andere zuivelneering, is het hoofdbedrijf der Ingezetenen.

MIDDELSTUM, een Dorp, bijkans zo groot en aanzienlijk als elders meenig kleine Stad, in de Groninger Ommelanden, onder het Kwartier *Hunſingo*. De vrugtbaarheid der omleggende landſtreeke is de bron van den bloei der Plaatze en van den welvaart der Ingezeetenen. *Middelſtum* is de Hoofdkerk van het kwartier, houdende de Klasſis alhier haare Vergaderingen. De *Doopsgezinden*, vrij talrijk in het gantſche Gewest, hebben ook hier eene Gemeente, welke thans door éénen Leeraar wordt bediend.

MIDDENDORP, (JAKOB) geboóren te *Oldenzeel*, in de Provincie *Overyſel*, in den Jaare 1540. Onder den vermaarden *Zwolſchen* Rektor BOËTHIUS EPO leide hij de gronden zijner Taalgeleerdheid, zo in 't Grieksch als Latijn. Vervolgens begaf hij zich na *Keulen*, om 'er zich in de Wijsbegeerte en Regtsgeleerdheid te oeffenen. Naa den geſtelden loop volbragt te hebben, bevorderde men hem tot Leeraar in de beide Regten en tot Licentiaat in de Godgeleerdheid: waar naa hij, eerst te *Keulen*, en vervolgens aan andere Hoogeſchoolen, het Hoogleeraarampt in de toen heerſchende Peripatetiſche Philoſophie bekleedde. In 't laatst gedeelte van zijn leeven was hij Priester, Kanunnik der Metropolitaanſche Kerke te *Keulen*, Deken van het St. Andries-Kapittel, Onderkanſelier, en voor de tweede maal Rektor van het Hoogeſchool. Van wegen 's Mans uitgebreide kennisſe, bedienden zich aanzienlijke Vorſten van hem als Raadsman in de gewigtigſte zaaken. Hij overleedt op den dertienden Januarij des Jaars 1613, in den

den ouderdom van drieënzeventig jaaren. Verſcheiden Werken heeft hij in 't Latijn geſchreeven: onder andere *De Academiis orbis Univerſi*; *Hiſtoria Ariſteæ de LXX Interpretibus S. Scripturæ*; *Quæſtiones Juridicæ*, *Theologicæ* en *Politicæ Imperatorum, Regum & Principum, cum reſponſis.*

Zie ZWEERTII, *Ath. Bat.* VALER. ANDR. *Bibl. Belgica*; MIRÆUS.

MIDLUM, een Dorp in Friesland, in het Kwartier *Weſtergo*, onder de Grietenij *Franekeradeel*, klein van omtrek, doch niet onvermaaklijk gelegen, op het hoogſte gedeelte der zo genaamde *Midlummer* Terpen, aan den gewoonen Rijdweg tuſſchen de Steden *Harlingen* en *Franeker*, welke midden over deeze Terpen loopt. De Toren der Kerke, in zijne ſoort een fraai gebouw, in zich zelven tamelijk hoog, koomt nog meer uit, door zijnen verhevenen ſtand. Ten Zuiden van het Kerkhof legt een plek gronds, van ouds *Frittema Weerſtal* genaamd, op welken, even als op veele andere plaatzen in Friesland, eertijds het Regt onder den blaauwen Hemel plagt gehouden te worden. Aanzienlijke Staten, eertijds onder het Dorp gelegen, hebben al voor lang hunne aloude gedaante verlooren, en zijn, zedert, in kostbaare Boerderijen verandert. *Midlum* draagt, in de gemeene zaaken der Grietenije, met twintig ſtemmen.

Zie WINSEMIUS.

MIDSLAND, een Dorp op het Eiland *Oost- ter Schelling*, dus genaamd naar zijne legging na genoeg in 't midden van het Eiland. Het beſtaat uit eene lange Straat, op welke de Huizen digt aan elkander gebouwd ſtaan. Volgens zommigen zou, op een Kerkhof, buiten het Dorp, weleer een Klooster geſtaan hebben. *Oost- ter Schelling* heeft hier zijn Raadhuis of Regtkamer.

MIDWOLDE, een Dorp in Groningerland, een groot uur gaans van de Stad *Groningen*, niet verre van de grenzen van het Landſchap *Drenthe*. Zeer vermaard is dit Dorp, van wegens de overſraaie Graftombe, behoorende aan het Edel Geſlagt van NIËNROODE, waar mede de Kerk der Hervormden pronkt. Het Gevaarte vertoont eene Graavin uit dat huis, leevens grootte, in Marmer uitgehouwen, leggende naast haaren eerſten Echtgenoot, terwijl haar tweede Gemaal, geharnast, aan haare voeten ſtaat. Boven de Tombe ziet men de Graaſlijke Kwartieren, en ter zijde van dezelve een verheeven Kersgeſtoelte. De Predikant van dit Dorp neemt insgelijks den predikdienst waar op de Leeke.

MIDWOUD, een Deſtrikt of Ban, dus genoemd, in het gedeelte van het Noorderkwartier van Holland, de *Vier Noorder Koggen* geheeten, begroot op eene uitgeſtrektheid van ruim drie honderd een en zestig Morgens Lands. De Huizen zijn 'er, van tijd tot tijd, verminderd, en kunnen geen hooger, dan den naam van eene Buurt dragen. 'Er ſtaat nog eene Kerk; doch deeze is zeer oud en vervallen.

MIEREVELD, (MICHIEL) een der beroemdſte Nederlandſche Kunstſchilders, hadt tot geboorteplaats de Stad *Delft*, in den Jaare 1567. De eerſte blijken zijner bekwaamheid vertoonde hij in zijne vroege vorderingen in de ſchrijfkunst. Reeds op zijn achtſte jaar overtrof hij, ten dien opzigte, alle de Schoolmeesters van zijne Vaderſtad. In den ouderdom van twaalf jaaren wierdt hij beſteed bij den vermaarden ANTHONY BLOKLAND, om zich, onder diens onderwijs, in de Schilderkunst te oeffenen. In weinige jaaren maakte hij zich eigen de wijze, op welke deeze groote Man het Penceel behandelde. Zeer uitgebreid en wijdklinkende was de roem, welken MIEREVELD, hoe langs zo meer, behaalde. Lieden van den eerſten rang vereerden hem met hunne gunst en beſcherming. Belijdenis doende van de leerbegrippen, welke bijzonderlijk aan MENNO SIMONSZ worden toegeſchreeven, ware zijn openbaar verblijf, daarom, ten uiterſte onveilig geworden, alzo de begrippen van dien Kerkhervormer, vooral bij de Roomsch-

ge-

gezinden, zeer gehaat waren. De gunst van Hertoge ALBERT behoede hem tegen overlast. Want, volgens 't getuigenis van SANDRARD, was MIEREVELD, om zijne kunst, zo aangenaam geworden *bij dien* Hertog, dat deeze hem vrijheid gaf ter ongeſtoorde beleevinge van zijne belijdenisſe. In de oude Gedenkſtukken van *Delft* vindt men, wijders, ter zijner eere aangetekend, dat wanneer CAREL DE I, Koning van *Engeland*, in den Jaare 1625, in 't huwelijk tradt met HENRIETTE VAN BOURBON, dogter van Koning HENRIK DEN IV *van Frankrijk*, MIEREVELD verzogt wierdt, na *Londen* te willen overkoomen tot het konterfeiten van hunne Majeſteiten. Eene vernielende Peſtziekte, welke, ten deezen tijde, te *Londen* begon te woeden, en het gantſche Hof de Hoofdſtad deedt verlaaten, was oorzaak dat deeze reize geenen voortgang hadt. Het getal van Portretten, door hem vervaardigd, wordt op ruim vijfduizend begroot. Voor zommigen van dezelve ontving hij honderdvijftig Guldens, eene goede ſomme in dien tijd. Zeer veele dier Afbeeldingen zijn in 't Koper gebragt, door zijnen Zwager WILLEM DELFF, en den prentverzamelaaren overbekend. MIEREVELD overleedt in zijne Geboorteſtad, op den zevenden Julij des Jaars 1641, nalaatende twee Zoonen. Een van dezelve, PIETER MIEREVELD, gebooren in den Jaare 1595, was insgelijks een zeer beroemd Portretſchilder.

Zie HOUBRAKEN.

MIERIS, (FRANS VAN) even als de naastvoorgaande, een zeer vermaard Schilder, wierdt gebooren te *Leiden*, op den 16 April des Jaars 1635. Zijn Vader, JAN BASTIAANSZOON VAN MIERIS, en Goudſmid en Juwelier, hadt ten oogmerke, om deezen Zoon tot zijn eigen bedrijf op te leiden. De vroege blijken eener ingeſchapene Natuurdrift verijdelde dit Plan. In plaats van zich te bemoeien met de onderrigtingen, hem medegedeeld, beſchilderde hij de wanden van zijns Vader Werkplaatze met beesten en beelden. De fraaie behandeling trok wel haast de opmerking van des kundigen, onder andere van den beroemden Glasſchrijver WILLEM VAN HEEMSKERK. 't Was inzonderheid op diens raad, dat de oude VAN MIERIS van plan ver-

anderde met opzigt tot zijnen Zoon, en deezen opdroeg aan het onderwijs van den Glasſchilder en Tekenaar ABRAHAM TORENVLIET. Naa deezen wierdt de groote GERRIT DOUW zijn Leermeester. Reuzenſtappen deedt hij onder 't oog en onderwijs diens onſterflijken Kunſtenaars, die hem dikmaals plagt te noemen den Prins zijner Leerlingen. Naa zich, geruimen tijd, in dit School, in het tekenen te hebben geoeffend, ging hij over in dat van den kunſtigen ADRIAAN VAN DEN TEMPEL, om zijn kloek Penceel en natuurlijk *Coloriet*, onder de eerſte Meeſters gerekend. Naderhand, egter, keerde hij weder tot den naastvoorgenden Meeſter, voornamelijk om denzelven de kunst eener naauwkeurige naabootzinge van leevende en leevenlooze voorwerpen af te zien. De groote vorderingen, welke hij ook hier in maakte, bewogen zijne vrienden hem aan te raaden, om zijnen Meeſter te verlaaten, en zijne eigen zaaken te beginnen, met belofte van alle de voortbrengzelen van zijn Penceel te zullen koopen. VAN MIERIS, het oor leenende aan deezen raad, begon nu wel haast alomme bekend te worden: inzonderheid, zints Aartshertog LEOPOLD VAN OOSTENRIJK zo veel behaagens in 's Mans kunstbehandeling vondt, dat hij voor een ſtukje duizend Guldens betaald, en den Maaker na *Weenen* zogt te lokken, door de toezegging van een jaargeld van duizend Rijksdaalders; die, egter, beleefdelijk wierdt van de hand geweezen.

't Bleek nu wel haast, dat de Landzaaten de gewrogten der edele Schilderkunst op prijs wisten te ſchatten. De Heer KORNELIS PAATS, Burgemeeſter van Leiden, gaf daar van een ſpreekend voorbeeld. Deeze, zelve een kunstkenner, en leerling van MIERIS, wierdt eigenaar van een Kabinetſtukje, 't welk, lang in 's Mans geſlagt bewaard, thans berust in de vermaarde Verzameling van den Keurvorst van den Palts te *Duſſeldorp*. Het verbeeld eene jonge Juffer, in ſlaauwte gevallen, nevens eenen Geneesheer, en eene ſchreiende oude Vrouw. Zo lang VAN MIERIS aan dit Kunstſtuk arbeidde, trok hij ieder uur een Dukaat. Het Tafereel kwam alzo den Heere PAATS te ſtaan op ruim vijftienhonderd Guldens; uit wiens handen de Groothertog van *Toskanen* het naderhand zogt te breeken, door de uitlooving van een winst van evengelijke ſomme.

En,

En, inderdaad, in hooge agting moet de Leidenſche Kunſtenaar bij den Groothertog geſtaan hebben. Want als deeze zich in Holland bevondt, deedt hij VAN MIERIS de eere van een bezoek, en kogt van hem, voor duizend Rijksdaalders, een ſchilderijtje, verbeeldende een gezelſchap van Heeren en Juffers. Op twee onderſcheidene wijzen, de eene in 't klein, de andere in 't groot, ſchilderde, daarenboven, VAN MIERIS des Groothertogs afbeelding. De roem, door dit alles behaald, wierdt eindelijk bezoedeld door de ſchandelijke en heillooze ondeugd van dronkenſchap, van welke hij een ſlaaf wierdt. De gemeenzaame verkeering met zijnen Kunstbroeder, den berugten JAN STEEN, ſchijnt inzonderheid hem daar toe vervoerd te hebben. Spoediger, dan veelligt anderzins zoude gebeurd zijn, kwam hij hier door aan zijn einde, in den jaare 1681, het zesenveertigſte zijns ouderdoms. Hij liet twee Zoonen naa, JOANNES en WILLEM. De eerſte, om zich in de kunst te volmaaken, na *Rome* gezeid, overleedt aldaar in den ouderdom van dertig jaaren. De andere heeft, met veel roems en toejuichinge, de kunst geoeffend in zijne geboorteſtad, tot eenen merkelijk gevorderden leeftijd.

Zie HOUBRAKEN.

MIERLO, een Dorp en Heerlijkheid, in de Meierij van 's Hertogenbosch, een uur gaans ten Zuidwesten van *Helmond*, en twee uuren beoosten *Eindhoven*, aan het Beekje *de Mierlo*, van 't welk het Dorp zijnen naam ontleend heeft. De Kerk van het Dorp, ſtaande op eenigen afſtand van hetzelve, midden op eenen Akker, en met eenen muur omſingeld, is een tamelijk fraai en luchtig gebouw. Behalven een vrij hoogen Toren, aan het einde van het gebouw, rijst 'er een fraai Torentje ten dake uit. Het Gasthuis, door den Kardinaal WILLEM VAN ENKEVOORT, uit dat Dorp geboortig, geſtigt, eertijds een aanzienlijk gebouw, is al voorlang in 't verval. Het getal der Huizen wordt op tweehonderdveertig begroot. De Leeraar van dit Dorp neemt ook den predikdienst waar te *Stiphout*. Nevens den Landbouw, is de Linnenweeverij de voornaame bron van het beſtaan der Inwooneren. Een groot vie-

rendeel uurs van het Dorp ſtaat het Slot der Heeren VAN GREVENBROEK, wel eer de eigenaaren der Heerlijkheid Het is een ouderwetsch gebouw, leggende rondom in zijne Grafften, voorts beſtaande uit zwaar muurwerk en eenige dikke Torens.

MIL, een Dorp in 't *Land van Kuik en Stad Grave*, een groot uur ten Zuidwesten van Kuik. Bij ouds was de Kerk een groot gebouw, doch nu merkelijk verkleind, door het inſtorten van de Buik, al lang geleeden voorgevallen. Zedert heeft men het Koor toebereid tot eene Vergaderplaatze voor de Roomschgezinden.

MINELLIUS, (JOHANNES) van geboorte een Nederlander, doch onzeker van welke plaatze, is bekend door zijne korte uitbreidingen of aantekeningen op de meeſte oude Latijnſche Schrijvers, welke in de Schoolen in gebruik zijn. Behalven de bekende uitgaven, zoude hij nog veele andere Aanmerkingen hebben naagelaaten, die nimmer door den druk zijn gemeen gemaakt. MINELLIUS overleedt in den Jaare 1683.

MIRAKEL. (*Amſterdamsch*) Zeer vermaard, in de Geſchiedenisſen van Amſterdam, is het *Mirakel* of Wonderwerk, 't geen, naar men wil, een weinig voor het midden der Veertiende Eeuwe, aldaar zou gebeurd zijn. Het beloop en de omſtandigheden daar van worden aldus verhaald. Een zeker perſoon, leggende op het krankbedde, op Dingsdag den zestienden van Maart des jaars 1345, kort naa Vespertijd, het Sacrament ontvangen, doch lang naa zonnenondergang, hetzelve wederom hebbende uitgebraakt, wierdt het door de Vrouwen, die den kranke oppaſten, ontvangen in een zuiver vat, en voorts in 't vuur geworpen. Eene der Vrouwen, 's anderendaags, omtrent *Priemtijd*, zijnde gaan zitten bij het vuur, 't welk den gantſchen nacht gebrand hadt, zag, midden in de vlammen, de Hoſtie, zo geheel wit, als zij ze in de hand des Prieſters ooit gezien hadt. Zonder zich te branden, greep zij de Hoſtie uit het vuur, en leide dezelve van de eene hand in de andere. De Hoſtie, midlerwijl, eene vuurige gedaante hebben-

bende aangenomen, wierdt gegeeven aan eene Vrouwe, die dezelve, bewonden in een zuiveren doek, in een kist ſloot. De man deezer Vrouwe, thuis gekomen zijnde, en gehoord hebbende wat 'er gebeurd was, nam de Hoſtie uit de kist, en ontdekte, bij het naauwkeurig bezigtigen van dezelve, dat zij zich in zijne hand bewoog, even als het hart van eenen ſnoek, die geopend was. Ter plaatze, alwaar de man de Hoſtie hadt aangeraakt, bekwam dezelve eene vlak, die 'er, honderd en meer jaaren daarnaa, nog duidelijk aan te zien was. De Prieſter, dus vervolgt het verhaal, vervolgens gehaald zijnde, nam de Hoſtie uit de hand, en leide haar neder in de Ciborie; doch deeze wierdt, kort daar op, ledig, en de Hoſtie, van nieuws, in de kist bevonden. Twee of drie maalen gebeurde dit wonderverſchijnzel, zelf naa dat de Hoſtie in de Oude Kerk was overgebragt. Dit bewoog, eindelijk, den Prieſter, de Hoſtie, ſtaatelijk en met veel plegtigheids, van daar te haalen, en na de voorganade plaats over te brengen. Het verhaal voegt 'er nevens, dat een kind van meergenoemde Man en Vrouw, met vallende ziekte gekweld zijnde, van die kwaale geneezen wierdt, naa dat de Ouders en Vrienden het Sacrament, in de Oude Kerk, eerbiediglijk bezogt, en aldaar hunne offeranden gedaan hadden.

Dus luidt het verhaal van een voorval, 't welk, hoe twijfelagtig ook, en aan verſcheiden bedenkelijkheden onderhevig, nogthans aanleiding gaf tot het ſtigten van eene Kapel, op de plaats, alwaar het Wonderwerk gezegd wordt gebeurd te zijn, welke, onder den naam van *Kapelle der Heilige Stede*, thans de Nieuwezijds Kapelle, eeuwen agter elkander vermaard is gebleeven.

Zie WAGENAAR, *Beſchr. van Amſterdam.*

MODET, (HERMAN) bekend in 's Lands Geſchiedenisſen voor eenen dier onrustige Predikers, welke, ſchrijft HOOFT, „ met „ zaaijen van een zaadt, 't welk, ontſonkbaar als busſekruidt, „ in 't begin bij vlaagkens geblikkert, naderhand vuurigher vuur „ gegeeven, endtlijk met zo ijslijke ſlaghen geboldert, dat „ nooit van ander onheijl, de Stad in gevaarlijker brandt ge„ ſtelt, of wreedelijker en weldigher geſchudt werd." In den

jaare 1566, ten tijde der Beeldſtorminge, bevondt hij zich binnen *Antwerpen*, alwaar hij zich zeer onbeſcheiden aanſtelde, in het onbezonnen beklimmen van den Predikſtoel in de Groote Kerk, en het doen van aanſpraaken tot de Gemeente. Zedert, naa het omſlaan van *Zierikzee*, door de Watergeuzen, tot Leernar beroepen, gaf hij aldaar meer dan eene blijk van onbeſcheid en geestlijken hoogmoed. In de hoop en verwagting, dat Middelburg insgelijks wel haast van Heer zoude wisſelen, vervoegde hij zich bij den kloekhartigen Hopman JAKOB SIMONSZOON DE RIJK, met verzoek om toezegging van 't bewind over de Abtdij der gemelde Stad, tegen dat dezelve wierdt omgezet. Doch als DE RYK, in beſcheidene taale, hem onder 't oog bragt, hoe het beſtel over dusdanige zaaken niet aan de Krijgslieden, maar aan de Overheid ſtondt, verbeeldde hij zich, dat de Hopman, uit gebrek aan genegenheid, hem zulk een antwoord te gemoet voerde. Zo euvel nam hij dit afwijzen, dat hij op den Predikſtoel daar over begon uit te vaaren, tot groote ontſtigtinge van de zulken, die hem kwamen hooren. Prins WILLEM, zulks vernomen hebbende, verzogt om nader berigt deswegen aan DE RIJK; die voorts tot antwoord ſchreef, dat MODETS heerschzucht zo wijd gaapte, dat hij niet ſlegts in 't geestlijke, maar ook over 't waereldlijke en het krijgsbeſtier, den meeſter wel zoude willen ſpeelen. Zijne Doorluchtigheid, kennende den aart der tijden, en dat dezelve meer beleid dan ſtrengheid vorderden, ontboodt hem van *Zierikzee* ten Hove, en benoemde hem, onder ſchijn van verheffinge, tot zijnen Hofprediker. In welken post, en zelf onder het oog van zijne Doorluchtigheid, bij zijnen onbezonnen ijver zo weinig wist te beteugelen, dat CHARLOTTE VAN BOURBON, 's Prinſen Gemalin, in plaats van MODET, hem, in haare moederſpraak, *immodet*, dat is, *onzedig* of *onbeſcheiden*, noemde.

In den jaare 1586 ontmoeten wij dezen Oneuangelifchen Man te *Utrecht*, alwaar hij insgelijks ander weerwerk zogt, dan zich enkel te bepaalen bij de bevordering van het geestlijk heil zijner Gemeente. Althans 's Lands Advokaat JOAN VAN OLDENBARNEVELD, in onderhandeling zijnde met den Grave VAN LEICESTER, noemde hem bij naame onder de zulken, die alle Orde, Vrijheden en Voorregten om verre werpende, ten hoogſten be-

bewind waren ingebroken. Dat de Staatsman geene onwaarheid ſprak, bleek naderhand, toen de Leeraar, naa het vertrek van LEICESTER, den last aanvaardde, hem door den Kerkeraad opgedraagen, om eenen keer te doen na Engeland, en, om de ſpoedige wederkomst van den Landvoogd, bij Koningin ELIZABETH aan te houden, en zich dus, zo 't heette, de zaak der benaauwde Kerke aan te trekken. Gemoedigd door het antwoord, welk hij, van wegens haare Majeſteit, herwaarts bragt, inhoudende, dat LEICESTER, binnen kort, met grooter luister en breeder bewind, zonde wederkeeren, rees hem daar door nog hooger de moed, of liever laatdunkende onbeſchaamdheid, die, ligtelijk, een onherſtelbaare val ten gevolge konde gehad hebben. Binnen Utrecht viel in den jaare 1587 veel te doen, over het Stadhouderſchap van 't Gewest, 't welk thans bekleed wierdt door den Graaf VAN NIEUWENAAR, die zich, op dat pas, in Duitschland bevondt, om Krijgsvolk te werven. Een zekere aanhang, onder welken MODET in bemoeizucht uitſtak, zogt den Graaf van zijnen post te ontzetten, en dien op te draagen aan den Baron NORT, man, door gunst van LEICESTER, uit het voetzand opgeholpen. Om zijn wit te beſchieten, zogt de Prediker het gerugt van 's Graaven overlijden te doen loopen. Zelf ging 's mans onbeſchoftheid zo verre, dat hij, bij de Graavinne VAN NIEUWVAAR zich vervoegd hebbende, dezelve vraagde, of zij geene tijding hadde van den dood haars Gemaals, dien men zeide in Duitschland te zijn geſtorven. De Stadhouder, naa zijne wederkomst, hier van verwittigd, nam 's Mans bedrijf zo euvel, dat hij hem deedt vatten en in verzekering neemen: tot merkelijk ongenoegen, egter, der Burgerije, welke ſtraks in 't geweer kwam, de poorten geſlooten hieldt, en alleen door de tusſchenſpraak van den geweezen Oud-Keurvorst van *Keulen* en den Oud-Veldheere NORRITS, zich van daadelijkheden liet te rugge houden. Om den Graave te believen, ontzeide de Magiſtraat den Leeraar MODET zijnen dienst; in welken, egter, naa eenige weeken ſtilzitten, hij wederom herſteld wierdt. Zedert maakte MODET de peis met den Stadhouder, in wiens gunst hij zo diep wist te dringen, dat hij dikwijls van hem geraadpleegd wierdt, en vervolgens in gemeenzaame vriendſchap

ſchap leefde. Waarſchijnlijk zal de Leeraar te *Utrecht* zijne dagen geëindigd hebben.

Zie P. C. HOOFT, *Nederl. Hiſt.*

MOERDIJK, een gehugt in het *Land van Zevenbergen*, om geene andere reden merkwaardig, dan om den menigvuldigen overtogt van en na het *Strijenſche Sas*.

MOERGESTEL, bij verkorting ook *Geſtel* genaamd, van wegen de menigvuldige *Moeren* in den omtrek, dus geheeten, is een Dorp, gelegen in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, pronkende met den tijtel van Heerlijkheid. De aloude eigenaars plagten hier een Kasteel te bewoonen, 't welk al zints veele jaaren vervallen is. Niet onvermaaklijk is de legging van dit Dorp, aan het rivlertje *de Nemer*, 't welk hier tamelijk breed is, en, om zijne vischrijkheid, aan de bewooners eenig beſtaan geeft. De Kerk, een fraai Kruisgebouw, met een hoogen ſpitzen Toren, ſtaat midden in het Dorp, en wordt door haaren eigen Leeraar bedient.

MOERKAPELLE, met *Wildeveenen*, een Ambagt in *Schieland*, te zamen, in de Quohieren der Verpondinge, aangeſlagen voor zeshonderd zevenenveertig Morgens Lands. Doch vermids ruim zeshonderd Morgens daar van vergraaven waren, heeft men, van tijd tot tijd, de uitgeveende Plasſen beginnen droog te maaken. In het geheele Ambagt, 't welk aan de Stad Rotterdam in eigendom behoort, telt men ruim zeventig huizen. Het Dorp, 't welk, voor het overige, weinig aanzíens heeft, ontvangt eenigen bloei en leevendigheid van den doortogt uit Rijnland na Schieland en Delfland.

MOERKERKE, eene Heerlijkheid in Vlaanderen; het Steedtje Middelburg en Aardenburger-Ambagt behooren onder dezelve.

MOERKERKE, anders genaamd *Moerkerkerland*, of ook wel *Mijns Heeren Land van Moerkerke*, een Baljuwſchap in Zuidholland, in den *Hoekſchen Waard*, bevattende de Ambagtsheerlijkheden *Puttershoek*, *Maasdam*, *Mijns Heeren Land van*

van Moerkerke en *Heinenoord*. De Landſtreeke ontleent haaren naam van den Stamvader des Geſlagts VAN MOERKERKE, waar van in het volgende artikel. LODEWIJK VAN PRAAT, *Heere van Moerkerke*, welke hier eenige Gorzingen kogt, noemde den droog gemaakten grond naar zijnen Vlaamſchen naam.

Zie OUDENHOVEN, *Zuidholland*; VAN LEEUWEN, *Bat. Ill.*

MOERKERKE, (*Het Geſlagt van*) hoewel uit Vlaanderen afkomſtig, is in Holland vermaard geworden, reeds in de vijftiende Eeuwe. LODEWIJK VAN PRAAT VAN MOERKERKE, Ridder, de eerſte, welken wij van dit geſlagt genoemd vinden, was, waarſchijnlijk reeds in 't laatst der Veertiende Eeuwe, getrouwd met *Margareta van Heine*, bij welke hij eenen Zoon verwekte, insgelijks LODEWIJK genaamd. Zij, Weduwe geworden zijnde, hertrouwde met Daniel van de Merwede, bij welken zij Moeder wierdt van Margareta van der Merwede, die in 't huwelijk tradt met Willem van Brederode.

LODEWIJK VAN PRAAT VAN MOERKERKE, Ridder, boven genoemd, was de Edelman, in het voorgaande artikel bedoeld, die, door eigendom, eene nadere betrekking tot Holland verkreeg. Het Land, zedert naar zijnen naam vernoemd, kogt hij van gemelde zijne halve Zuster Margareta. LODEWIJK, overleeden op den zesden September des Jaars 1440, hadt tot Echtgenoote *Jacoba van Esſen*, en bij haar verwekt

FRANK VAN PRAAT VAN MOERKERKE, Ridder, Heer van Moerkerke, ter Merwede en Moerkerkerland. Zijne Huisvrouw was *Elizabet van Loon*, Vrouwe van Karnis en Kijfhoek, oudſte dogter van Arend van Loon, Schildknaap, Schepen te Dordrecht, en van Petronella, Dogter van Abel Verkoop, Pieterszoon, Burgemeeſter in die zelfde Stad. In hoogen ouderdom overleedt hij in den Jaare 1514, en wierdt te Moerkerke, bij Dordrecht, begraaven; nalaatende,

A. DANIEL VAN PRAAT VAN MOERKERKE, die volgt
B. FRANK

B. Frank van praat van moerkerke, die insgelijks volgt

A. Daniel van praat van moerkerke, Ridder, was Heer van ter Merwede, in den Jaare 1473, en van Moerkerke, wijders Baljuw van Zuidholland, en Kamerheer van Hertoge Karel van Bourgondien, in den Jaare 1475. Hij ſtorf in den Jaare 1512, en liet naa

Margareta van Praat van Moerkerke, Vrouwe van ter Merwede, gehuwd met Gerrit van Arkel, Heere van Heukelom, Zoone van Otho van Arkel. Dertien jaaren naa haaren Echtgenoot, in den Jaare 1560, overleedt hij zonder kinderen. Bij uiterſten wille beſprak zij de Heerlijkheid Merwede aan Daniel van den Boetſelaar, Zoone van eene dogter van haaren Oom. De Heerlijkheid bleef in dat geſlagt tot op Weſel van den Boetſelaar, die dezelve, voor achtendertigduizend Guldens, aan de Stad Dordrecht verkogt.

Lodewijk van Praat van Moerkerke, Ambagtsheer van Karnis en Barendrecht, overleedt in den jaare 1537. Bij Catharina van Egmond, Baſtaartdogter van den Graave van Buuren, verwekte zij de volgende zes kinderen.

I. *Joost van Praat van Moerkerke*, Dom-Kanunnik te Utrecht, welke twee Baſtaartzoonen naaliet.

1. *Lodewijk*, Drost van Stein, getrouwd met Jolente Dennetieres, van Doornik, Zuster van Louis Dennetieres, Secretaris van den Koning van Spanje; hij liet twee dogters na.

2. *Jan van Moerkerke*, Schout voor acht dagen binnen Dordrecht, van wegens den Heere van Asperen en Merwede, ſtierf in den Jaare 1615, zijnde geweest, bij Margareta van Riebeke, van Gent, Vader van vier dogteren.

II. *Lodewijk van Praat van Moerkerke*, Heer van Karnis, ſtorf ongehuwd, in den Jaare 1537.

III. *Willem van Praat van Moerkerke*, Heer van Barendrecht, doch, alzo hij, te Schoonhoven, verre beneden zijnen ſtaat getrouwd was, van het genot der inkomſten dier Heerlijkheid uitgeſlooten, volgens den uiterſten wille van zijnen Vader. Hij verwekte:

1. *Flo-*

1. *Floris van Moerkerke*, en

2. *Gerrit van Moerkerke*, beiden ongehuwd overleeden.

3. *Willem van Moerkerke*, gehuwd te Utrecht met Alijd Ram, wier Zuster de Echtgenoote was van Willem van Nieveld, Heere van Bergambagt en Schout van Dordrecht. Zijne dogter *Willemina van Praat van Moerkerke* wierdt de huisvrouw van Jakob van Valladolid, Heere van Sombeke, doch ſtorf zonder kinderen.

IV. *François van Moerkerke*, in den Jaare 1535 ongehuwd overleden.

V. *Françoiſe van Praat van Moerkerke*, Vrouwe van Karnis, was getrouwd met Wesfel van den Boetſelaar, Heere van Asperen en Langerak. Deeze overleedt in den Jaare 1575, dertien jaaren naa zijne Huisvrouwe. Zij hebben kinderen gehad.

VI. *Petronella van Praat van Moerkerke*, Vrouwe van Barendregt, in den Jaare 1519 gehuwd aan Philips van Cats, uit Zeeland, en, naa diens overlijden, zonder kinderen, aan Harmen van Bronkhorst, Heere van Batenburg en Stein. In hoogen ouderdom overleedt zij, in den Jaare 1594, nalaatende zeven kinderen.

1. *Willem van Bronkhorst*, Heer van Batenburg en Stein, geduurende het beleg van Haarlem, in den Jaare 1573, door de hand der Spanjaarden geſneuveld. Bij zijne tweede Echtgenoote Erika, dogter van den Graave van Manderſcheid, verwekte zij *Herman van Bronkhorst*, Heer van Batenburg, in den Jaare 1602 ongehuwd overleeden.

2. *Karel van Bronkhorst*, Heer van Barendregt, te Keulen dood geſtoken, was, bij Alferade van Flodorp, Vrouwe van Biegt, uit Kleefsland, vader van

a. *Maximiliaan van Bronkhorst*, Heere van Batenburg, getrouwd met Agnes van Kettelaar en Vader van kinderen.

b. *Anna van Bronkhorst*, die de Echtgenoote wierdt van Jozef de Malangamba, een Italiaan.

c. *Petronella van Bronkhorst*, gehuwd aan Marten Bentinck, uit Gelderland.

3. *Dirk van Bronkhorst*, van Batenburg, in den Jaare 1561, te Brusfel, op de Savel, onthoofd.

4. *Cijs-*

4. *Gijsbert van Bronkhorst*, die een gelijk lot als zijn broeder onderging.

5. *Maria van Bronkhorst*, bij N. van Elteren, Heer van Vogelzank, Moeder van

Eriana van Elteren, getrouwd met Ido van Inhauzen, Heere van Kniphauzen, en bij denzelven, onder anderen, Moeder van *Eva van Inhauzen*, gehuwd aan Maximiliaan, Heere van Cruningen en Heenvliet. Zij eindigde haare dagen te Rijswijk, bij 's Gravenhage, in den Jaare 1615, kinderen nalaatende.

6. *Swaantje van Bronkhorst*, ongehuwd geſtorven.

7. *Lijsbeth van Bronkhorst*, getrouwd met Gerrit van Luxemburg, Ridder, Heere van Houloigne, in Luikerland, en bij denzelven Moeder van *Bouwe van Luxemburg*, Heere van Houloigne.

B. FRANK VAN PRAAT VAN MOERKERKE, Heere van Moere van Moerkerke en van Kijfhoek, boven vermeld, in de Jaaren 1471 en 1479, verwekte, in zijn eerſte huwelijk met N. van Boschhuizen,

Karel van Praat van Moerkerke, Heer van Moerkerke, in Zuidholland. Bij Catharina van Halewijn, dogter van Karel van Halewijn, Heere van Maldeghem, in Vlaanderen, wierdt hij Vader van twee Dogters:

1. *Joſina van Praat van Moerkerke*, Vrouwe van Moerkerke in Zuidholland, getrouwd met Lodewijk van Vlaanderen, Heere van Praat, Ridder van 't Gulden Vlies, en, in den Jaare 1541, Stadhouder van Holland. Bij haar overlijden, in den Jaare 1540, het vijfenzestigſte haars ouderdoms, liet zij naa,

Jan van Vlaanderen, Heer van Moerkerke, geſtorven in den Jaare 1545, zonder kinderen verwekt te hebben bij zijne Huisvrouwe Jacoba van Bourgondie, Zuster van Maximiliaan van Bourgondie, Markgraave van ter Veere.

2. *Anna van Praat van Moerkerke*, naa haars Neefs overlijden Vrouwe van Moerkerke, in den Jaare 1535 gehuwd met Joost van St. Omer, genoemt Moerbeke, Heere van Damoul-

moultre in Walschland. Bij haaren dood, voorgevallen in den Jaare 1559, hadt zij twee kinderen:

a. *Karel van St. Omer*, Heer van Damoultre en van Moerkerkerland, bij Dordrecht, 't welk hij, in den Jaare 1559, verkogt, voor eenenvijftigduizend Guldens, aan Goſewijn van Raasveld. Arend van der Mijle, Schildknaap, Burgemeeſter van Dordrecht, kogt van hem zijn aandeel in Kijfhoek. In twee huwelijken, eerst met N. van Treslong, daar naa met N. van Oignes, beide in Walschland, hadt hij geene kinderen verwekt.

b. *Johanna van St. Omer*, liet insgelijks geene kinderen naa bij Hollart van Halewijn, Heere van Boeſingen, in Vlaanderen, zo min als bij haaren tweeden Man, Willem van Bronkhorst, Heere van Batenburg.

Naa het overlijden zijner eerſte huisvrouwe, tradt FRANK VAN PRAAT VAN MOERKERKE in den echt met Rijnsburg van Sonneveld, en wierdt bij haar Vader, behalven twee andere Zoonen, die den Geeſtlijken Staat omhelsden, van

KORNELIS VAN MOERKERKE, gehuwd met Leonora van den Werve, Jans Dogter, te Antwerpen, en Vader van

MAXIMILIAAN VAN MOERKERKE, die, uit twee huwelijken, kinderen naaliet.

Zie verder W. VAN GOUTHOEVEN, *Oude Holl. Krontijk*; VAN LEEUWEN, *Batav. Iluſtr.*

MOERMONT, een oud Adelijk Huis, in Zeeland, op het Eiland *Schouwen*, nabij het Dorp *Renesſe*, en het Stamhuis zo wel als de gewoone verblijfplaats, der Heeren VAN RENESSE. Van ouds was het een ſterk Kaſteel, leggende rondsom in diepe Graften, en met vijf Torens verſterkt. Heer JAN VAN RENESSE, door WOLFAART VAN BORSELEN, van zamenzweeringe tegen den Graaf beſchuldigd, ſtondt daar binnen een beleg uit, met eene Bezetting van driehonderdzestig gewapende Knegten. Honger en gebrek noodzaakte hem, naa een beleg van etlijke maanden, tot de overgaave. Het Kaſteel wierdt bijkans geheel vernield, doch naderhand herbouwd,

en vooral in den Jaare 1751, tot een aanzienlijk Landverblijf, voor eenen bewooner met een talrijken ſtoet, vervaardigd.

Zie SMALLEGANGE, enz.

MOERSBERGEN, eene Ridder-Hofſtad, in het Overkwartier van het Sticht, een half uur gaans van het Dorp *Doorn*. Twee eeuwen was dezelve de eigendom van het geſlagt van VAN WAAL, 't welk zich, diensvolgens, VAN WAAL VAN MOERSBERGEN liet noemen. Bij huwelijk kwam het Huis in het Geſlagt van VAN OOSTRUM, welk het bijkans honderd jaaren heeft bezeeten. Zedert is het verſcheiden maalen van eigenaar veranderd. Onder de eigenaars van het eerstgenoemde Geſlagt is meest bekend,

MOERSBERGEN, (ADOLPH VAN DE WAAL, *Heer van*) Zoon van BARTHOLOMEUS, en, van wegens de genoemde Ridderhofſtad, Gemagtigde ter Vergaderinge van de Staaten van het Gewest. Geduurende de heillooze opſchuddingen en onlusten, in den Jaare 1615, te *Leeuwarden* voorgevallen, wierdt Heer ADOLPH, nevens anderen, derwaarts afgevaardigd, om 'er de rust te herſtellen, en der tegenwoordige Regeeringe de hand boven 't hoofd te houden. Geen klein aandeel ſchijnt hij, naderhand, gehad te hebben, aan het voorgevallene in den Jaare 1618, en toegedaan geweest te zijn de denkwijze van de zulken, die 't met den Advokaat VAN OLDENBARNEVELD hielden. Althans wierdt hij in 't geheim genomen van het voorneemen om zich van *Woerden* te verzekeren, door den mond van den Predikant UITENBOGAARD, die zulks te *Leiden* vernomen hebbende van den Penſionaris HOGERBEETS, volgens de uitgedrukte begeerte diens Staatsmans, daar van kennis gaf aan den Heere VAN MOERSBERGEN, welke zich op dat pas in *'s Hage* bevondt. Hij briefde zulks over aan den Sekretaris IEDENBERG, 'er nevens voegende, „ dat deeze zaak heimelijk „ behandeld moest worden, en 'er, in de tegenwoordige „ omſtandigheden der tijden, voorraad van wapenen noodig „ was; als mede, dat men de *Huizen te Duurſtede*, *ter*

„ *Eem*

„ *Eem* en te *Abkoude* behoorde te bezetten." Niet lang daar naa, was hij, nevens andere Utrechtſche Gemagtigden, tegenwoordig in de vermaarde onderhandeling, ten huize van DANIEL TRESEL, eerſten Klerk der Algemeene Staaten, met eenige Hollandſche Afgevaardigden, waar in geſproken wierdt over de handhaaving van 's Lands Vrijheid tegen de aanſlagen, welke thans gevreesd wierden. Niet vreemd was het, overzulks, dat, bij de verandering, in het ſtraks genoemde jaar voorgevallen, de Heer VAN MOERSBERGEN uit het Lid der Ridderſchap gezet wierdt, en, niet lang daar naa, zints de gevangeneeming van 's Lands Advokaat, en om de vriendſchap met hem gehouden, het Vaderland verliet, de wijk neemende na Munſterland. Eenige Ruiters, op hem afgezonden, betrapten hem aldaar, hoewel buiten de grenzen van den Staat, en voerden hem, onder een ſterk geleide, eerst na *Zutfen*, en vervolgens na *'s Graavenhage*, alwaar hij, geduurende den tijd van drie weeken, bijna dagelijks ondervraagd wierdt. De handel over 't verzekeren van *Woerden*, boven vermeld, alzo dezelve 's Prinſen oogmerken wederſtreefde, was de zwaarſte misdaad, welke men hem te laste leide. Hoewel hij zich zelven als onſchuldig aanmerkte, gaf hij 'er, egter, zijne Huisvrouwe kennis van, en verzogt haar, de gunst van zijne Doorluchtigheid Prinſe MAURITS te zoeken. Doch, toen hij vernam, dat, naa het onthoofden van 's Lands Advokaat, het Schavot eenige dagen ſtaan bleef, en de Scherpregters in *'s Hage* vertoefden, liet hij, door de ſmeekingen zijner Echtgenoote en den raad zijner Vrienden, zich beweegen, den Algemeene Staaten om vergiffenis te verzoeken. Hij verwierf dezelve, op voorwaarde „ dat hij zich eene maand onthouden „ zoude op zijn Huis te *Moersbergen*, om orde op zijne „ zaaken te ſtellen, zonder met iemand te mogen ſpreeken, „ dan met bewilliging van Graave ERNST KAZIMIR VAN NASSAU, welke, om op hem het oog te houden, eenige Soldaaten op het Huis zoude leggen. Daar naa zou hij ten „ Lande uit trekken, zes jaaren daar buiten blijven, doch „ buiten verlof der Algemeene Staaten en die van *Utrecht*, „ niet wederom daar binnen keeren." Naa verloop van de geſtelde maand, reisde hij, door het Land van Kleeve, na

Holſtein, alwaar hij vertoefde, tot dat de veranderde toeſtand van 's Lands zaaken hem deedt wederkeeren.

Zie BRANDT, *Rechtspleeging*.

MOERSCHANS, een Fort, in *Hulſter-Ambagt*, omtrent een vierendeel uur gaans van de Stad *Hulst*. Eene Bende Soldaaten, ſtaande onder eenen Majoor, houdt aldaar Bezetting. De Schans dient ter dekkinge van eene Linie, voor welke een groot deel Land onder water kan gezet worden; 't welk de voornaamſte ſterkte der genoemde Stad uitmaakt.

MOGGE, (PIETER) Heer van *Renesſe*, Burgemeester van *Zierikzee*, en, wegens die Stad, Afgevaardigde ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten, was, in den Jaare 1747, nevens andere Regenten, in den haat van het Gemeen gevallen, alzo hij geoordeeld wierdt, 's Prinſen verheffing te hebben tegen gehouden. Bijkans ware hij een ſlagtoffer geworden van de moorddaadige woede, bij zijne aankomst uit *'s Hage*, met den gewoonen Rotterdamſchen Beurtman, te *Zierikzee*. Aan 't einde van de Haven opgewagt van eene raazende menigte, rukte men den Heere MOGGE den hoed van het hoofd, tooide dien met een Oranjelint, ontnam hem den Degen, en voerde hem, op eenen Wagen, na het Heeren Logement, alwaar hij eene maand lang in bewaaring wierdt gehouden. Men wil dat deeze opſluiting het werk was van eenen der nieuwe Regenten, welke, met den Burgemeester begaan, dit middel verzonnen hadt, om hem voor het woedend Graauw te beveiligen. Niet vroeger, dan naa de aankomst van zijne Hoogheid, wierdt de Heer MOGGE uit zijne hegtenisſe ontſlagen.

MOINE, (STEPHANUS LE) gebooren te *Caan*, in Frankrijk, bekleedde, met veele toejuiching, het Leeraarampt te *Rouen*, onder de Franſche Hervormden, toen hij beroepen wierdt tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan 't Hoogeſchool, en gewoon Leeraar in de Walſche Gemeente, te *Leiden*. Hij aanvaard-

vaardde dien dubbelen post; niet, evenwel, zonder alvoorens *Engeland* bezogt te hebben, alwaar hij, te *Oxfort*, den Eeretrap van Dokter in de Godgeleerdheid beklom. Tot in het vijfenzestigſte jaar zijns ouderdoms, bekleedde hij 't een en ander beroep tot bijkans algemeen genoegen. Bekend is het Werk, door LE MOINE in 't licht gegeeven, onder den tijtel van *Varia Sacra*, of *Heilige Stoffen*.

Zie *Memoires du Temps*.

MOLENAARS-GRAAF, een Ambagt en Dorp, in Zuidholland, in den *Alblasſerwaard*, dus genaamd naar het ſtroompje *de Graaf*. Het Ambagt wordt geſchat op zevenhonderd drieënzeventig Morgens Lands, en het getal der Huizen, op ruim vijftig. De Hervormden hebben 'er eene Kerk, en worden door eenen eigen Leeraar bediend.

MOLENBEEK, een loopend water, in Gelderland, in de nabuurſchap van *Arnhem*, zijnen oorſprong neemende uit de nabij gelegene bergen. Het wordt dus genaamd, naar de *Molens*, welke het, om en in de zo even gemelde Stad, aan den gang houdt. De Beek ontlast zich in den Rhijn.

MOLENBERG, eene heerlijke Lustplaats, in Zeeland, op het Eiland *Schouwen*, weleer de eigendom van den Heere Mr. ADRIAAN DE HUYBERT, Burgemeester van *Zierikzee*, en Dijkgraave van den Lande van *Schouwen*.

MOLINÆUS, (JOANNES) weleer Leeraar onder de Remonſtranten, en zeer bekend door zijn Ontwerp van Godgeleerdheid, onder den titel van *Geeſtlijk Wapenhuis*, 't welk als een kort begrip kan worden aangemerkt van het zamenſtelzel van Godgeleerdheid en Zedekunde van den vermaarden PHILIPPUS VAN LIMBURCH.

MOLINÆUS, (PETRUS) gebooren in Frankrijk, in den Jaare 1568, zou, waarſchijnlijk, in zijne vroege jeugd, het leeven

verlooren hebben, in den berugten Parijſchen moord, zonder de trouwhartigheid eener Dienſtmaaged. In rijpen ouderdom verliet hij zijn Vaderland, ſtak over na Engeland, en oeffende zich aldaar in de Godgeleerdheid onder WITACKER, REINOLD en andere vermaarde Mannen van dien tijd. Vervolgens eenen keer na *Leiden* gedaan hebbende, om 'er den beroemden FRANCISCUS JUNIUS te hooren, wierdt hem, zedert, in den Jaare 1594, het Hoogleeraarampt in de Wijsbegeerte, aan 't Hoogeſchool dier Stad, opgedraagen. Zes jaaren hadt hij dien post bekleed, toen de Hervormde Gemeente te *Parijs* hem tot haaren Leeraar verkoos. Eene wijl tijds naa zijne wederkomst in Frankrijk, begaf hij zich na de Provincie *Lotharingen*, bij de Prinſesſe CATHARINA, Zuster van Koning HENRIK DEN IV, om derzelver waggelend Hervormd Geloof te ſchraagen. Hij ſlaagde daar in gelukkig, en keerde niet te rug te *Parijs*, dan naa den dood dier Prinſesſe. Thans te *Parijs* wedergekeerd, beriepen hem de Verzorgers van 't Leidſche Hoogeſchool, zo wel als die van *Saumur*, tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid. Doch, vermids hij zo min van zijne Gemeente, als van het Franſche Sijnode, geen ontſlag konde bekoomen, was hij genoodzaakt, die beide aanbiedingen van de hand te wijzen. Nogthans vertrok hij, naderhand, na *Sedan*, in die hoedanigheid, en te gelijk als gewoon Euangeliebrediker. Hij overleedt, eindelijk, in het eenennégentigſte jaar zijns ouderdoms, nalaatende eene menigte Schriften, over verſcheiden onderwerpen. 's Mans *Schild des Geloofs* is ook den Nederduitſche Leezeren bekend.

MOMBER. Deezen naam voert, in de Provincie Gelderland, de Amptenaar, welken men, elders, Advokaat-Fiskaal of Prokureur noemt. Hij heeft, in het gemelde Gewest, eenen Subſtitut-Momber onder zich.

MOMMA, (WILHELMUS) zeer bekend in de Geſchiedenisſe der Nederlandſche Kerke, uit hoofde der geſchillen, zijnent wegen, te *Middelburg* voorgevallen. Hij bekleedde het Hoogleeraarampt in de Godgeleerdheid, onder het waarneemen van den gewoonen predikdienst, te *Ham*; wanneer 'er eene Predikants-

dikantsplaats, in de ſtraks genoemde Zeeuwſche Stad, opengevallen zijnde, hij, tot het vervullen van dezelve, verkoozen wierdt, door het *Collegium Qualificatum*, beſtaande uit Afgevaardigden van de Wethouderſchap en van den Kerkenraad, aan welke, in dat Gewest, die verkiezing ſtaat. Doch de Klaſſis van *Walcheren*, om haare goedkeuring van dit beroep verzogt zijnde, weigerde dezelve; voor reden geevende dat MOMMA verdagt was van ſchadelijke nieuwigheden doelende hier mede op de *Carteſiaanſche* leerſtellingen, en zijne Hoogheid, Prins WILLEM DE III, daarenboven, kort te vooren, aan de Zeeuwſche Kerken hadt geſchreeven, zij hadden, ter handhaavinge van de rust, in het vervullen van Leeraarampten, vooral het oog te houden op het weeren van dusdanige nieuwigheden. Van haare weigeringe zondt, daarenboven, de Klaſſis berigt aan den Prinſe, die thans ('t was in den Jaare 1677) met het Leger van den Staat, voor *Maaſtricht* lag. Doch het gemelde Kollegie liet zich hier door niet omzetten, maar vervoegde zich bij de Regeering van *Middelburg*, met verzoek om derzelver tusſchenkomst met raad en daad. Niet vrugteloos was dit aanzoek. Het beroep van MOMMA wierdt niet ſlegts voor wettig verklaard, maar hij, daarenboven, tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Hebreeuwſche Taale, aan het Doorluchtig School der Stad, aangeſteld. Zints dien tijd wierden der eenige Afgevaardigden benoemd, om zich bij MOMMA te vervoegen, en denzelven na zijne nieuwe ſtandplaats te geleiden.

Intusſchen hadt men zijne Hoogheid, van het voorgevallene, niet onkundig gelaaten; welke hier op twee Brieven ſchreef, eenen aan den beroepenen Leeraar, waar in hij denzelven raadde, zijn ontſlag niet te verzoeken, voor dat het geſchil was bijgeleid, en een anderen aan de Regeering van *Middelburg*, om de zaak niet verder voort te zetten, voor en aleer hij zelve nadere ſchikkingen zoude gemaakt hebben. Van gelijken inhoud was ook een Brief aan het Kollegie gerigt. MOMMA zondt een antwoord aan zijne Hoogheid, in beleefde bewoordingen, doch liet zich, egter, door de Zeeuwſche Afgevaardigden, die reeds bij hem waren, overhaalen tot de reize na *Middelburg*, niettegenſtaande de Klaſſis van *Walcheren* hem

hadt verzogt, het beroep te willen afflaan, alzo hij nooit als een waar Herder zou worden aangezien, maar als een Huurling, die niet door de rechte deur in de Schaapenſtal van CHRISTUS was gekoomen.

Onder dit alles kwam MOMMA te *Middelburg*, alwaar men, eerlang, toeſtel maakte om hem te bevestigen en op den predikſtoel te brengen; te gereeder ging men daar toe over, alzo de Burger-Krijgsraad zich in de zaak gemengd, en voor den nieuwen Leeraar hadt verklaard. Vergeefs zondt zijne Hoogheid ſcherpe Brieven aan de Regeering, het Kollegie en aan MOMMA, inhoudende ernſtig verbod om met de bevestiging voort te gaan. De Krijgsraad en veele voornaame Burgers begeerden het tegendeel, in 't midden brengende het gevaar van oproer, indien het werk geenen voortgang hadde. MOMMA, welken de Regeering onder haare beſcherming hadt genomen, wierdt dan bevestigd, op den negentienden Julij des Jaars 677, en deedt, nog dien zelfden dag, zijne Intreerede, onder een ongehoorden toeloop van lieden van hoogen en laagen rang. De Prins, dit vernomen hebbende, zondt bevel aan de Klasſis, om de orde der Kerke te handhaaven tegen de zulken, welke de aanvoerders geweest waren van de ongeregeldheid, zo als men die noemde. De Klasſis, zich te *Middelburg* niet veilig oordeelende, zat thans te *Vliſſingen*, en dagvaarde aldaar het meer gemelde Kollegie. Doch vermits de Regeering der eerstgenoemde Stad niet gedoogde, dat iemand haarer Burgeren elders, 't zij Kerkelijk of Waereldlijk, te regt ſtondt, ging de Klasſis over tot het Kerkelijk afdoen der zaake, tegen de niet verſcheenen gedaagden. De Predikanten VAN DER WAAYEN en DE MEY, die in het beroep van MOMMA inzonderheid gewerkt hadden, wierden uit de Klasſis gezet. Naa de komst van Prinſe WILLEM te *Middelburg*, verliet MOMMA de Stad, en vertrok na *Delft*, tot zijnen Vriend WILHEM ANSLAAR, Schoonzoon van den beroemden JOANNES COCCEJUS, en Leeraar in die Stad. Hier gaf hij zich over aan zijne geliefde Letteroefeningen; die, egter, ſpoedig wierden afgebroken door een verhaasten dood, veroorzaakt door geweldige hartkloppingen, ontſtaan uit droefheid over de uitgeſtaane vervolgingen. Der opmerkinge waardig

dig is het, dat MOMMA, zints zijn vertrek uit *Middelburg*, een Jaargeld bekwam, volgens zommigen uit 's Prinfen goederen, en dat de Raad van zijne Hoogheid hem gaarne zou bevorderd hebben tot Hoogleeraar aan 't Hoogefchool te *Duisburg*. Van 's Mans werkzaamheid en denkwijze getuigen de Schriften, door hem in 't licht gegeeven.

Zie *Eerfte Oorfprong der Broedertwisten*; *Hollandfche Mercurius*, enz.

MONDRAGON, (CHRISTOFFEL VAN) een Spanjaard, doch overbekend in 'sLands Gefchiedenisfen, zo om zijne dapperheid, als loflijken inborst, om welken hij, zelfs bij veelen der Landzaaten, in waarde wierdt gehouden. Van 't een en ander zullen wij eenige ftaalen openleggen. Van zijn beleid gaf hij eene proeve in 't ontzet van de Stad *Goes*, in Zeeland, die, in den Jaare 1572, door de Nasfaufchen belegerd was. MONDRAGON, die den rang van Kolonel bekleedde, tot het ontzetten der Stad last ontvangen hebbende van den Hertog VAN ALVA, ging, op den twintigften October, te fcheep, te *Bergen op den Zoom*, met zijn Regiment Waalen, waar bij zich eenige Spanjaards en Hoogduitfchen voegden, in alles drieduizend man. Zich gelaatende, alsof hij 't op de Nasfaufche Vloot gemunt hadde, wendde hij den ftevn Zeewaarts, doch deedt, wel haast, het meerendeel van zijn Volk te water gaan, om te voet na het Eiland *Zuidbeveland* te trekken, hoewel 'er twee mijlen verdronken Land en drie diepe Killen moesten doorwaad worden. Zeker Brabander, DIRK BLOEMAART, in dien oord woonagtig, hadt hem deezen weg geweezen. Elk zijner Soldaaten hadt hij een zakje met Buskruid en Tweebak op het hoofd, of aan den hals gehangen. MONDRAGON, volgende zijnen Gids, en vooraan treedende, ftapte, met de zijnen, tot de knieën, zomtijds tot de lendenen in 't water, en bragt het, in ruim vier uuren tijds, aan de overzijde, met verlies van flegts negen man, die in den ftroom verdronken waren. De belegeraars, hier van verwittigd, dreeven 'er den fpot mede, en gunden, daarenboven, den Spanjaarden den gantfche nacht om zich te

droogen en te ververſchen. Met het aanbreeken van den dag trok MONDRAGON op de Stad aan; 't welk bij de belegerden vernomen zijnde, dezelven tot eenen uitval deedt beſluiten: waar door de Kolonel een opening hebbende bekoomen, rukte hij ter Stad in, en dreef de belegeraars op de vlugt; waarna hij, ongemoeid, wederkeerde na de plaats, van welke hij was afgevaaren. Door dit bedrijf bragt hij geen kleinen ſchrik in zijnen vijand, hoewel zommigen, zelf onder de zijnen, hem des van roekeloosheid beſchuldigden. Tot loon van dit, en meenig ander kloek bedrijf, bekwam hij, in 't volgende jaar 1573, de waardigheid van Stadhouder van Zeeland. In deeze hoedanigheid voerde hij, in 't volgende jaar, het bevel binnen *Middelburg*, 't welk, door Prins WILLEM DEN I, zeer naauw ingeſlooten wierdt gehouden. Naa drie weeken lijdens van alle de onheilen eener belegerde Stad, beſloot de Spaanſche Kolonel, met zijne Doorluchtigheid in onderhandeling te treeden en de Stad over te geeven, mids men hem en zijne Soldaaten, met pakkaadje, wapens en vliegende Vaandels liet uittrekken, en de burgers, die zulks begeeren mogten, onbeſchadigd aan Vriendenbodem aan land zette. De Prins zulks weigerende, en de belegerden op geene andere voorwaarden, dan van genade of ongenade, willende ontvangen, zondt MONDRAGON tot antwoord, eerder dan in deeze voorwaarde te berusten, de Stad aan twintig plaatzen te zullen in brand ſteeken, en vervolgens, in eenen uitval, zich zelven al vegtende laaten in ſtukken hakken. Toen leende zijne Doorluchtigheid het oor aan eene nadere onderhandeling, bij welke bedongen wierdt, „ dat MONDRAGON en de zijnen, met geweer en pak„ kaadje, het Eiland *Walcheren* zouden ruimen, mits laatende „ de Vestingwerken en Oorlogſchepen onbeſchadigd. Op zijn „ woord van eere zou hij, binnen twee maanden, tot den „ Prins wederkeeren, of den Heer van ST. ALDEGONDE, den „ Hopman JAKOB SIMONSZOON DE RYK en eenige anderen, op „ vrije voeten ſtellen." Op den eenentwintigſten Februarij verliet MONDRAGON de Stad, en wierdt te *Ter Neuze* aan land gezet. Ten aanzien der even gemelde gevangenen hieldt hij zijn woord, en ſprak, daar 't pas gaf, Mannentaal, om derzelver ontſlag te bevorderen.

In

In de maand Junij des Jaars 1575 ontmoeten wij MONDRAGON, in eenen aanflag op de *Klunder't*, de *Fijnaard* en de *Ruigenhil*, drie Polders aan het Hollandſche Diep, bij *Dordrecht*. De gelegenheid diens oord vernomen hebbende uit eenige Spaanſchgezinde Ingezeetenen, bragt hij duizend Schutters van zijn Waalſch Regiment, met twee Vaandelen Spanjaarden, deels te ſcheep, deels te voet en half naakt, bij laag water, op het Eiland; daar hij, ſpoedig, meester wierdt, alzo de Staatſche ſchepen ſtraks de wijk namen. *Zierikzee* viel hem in de volgende maand in handen. Gelegenheid tot blijkvertoon van zijnen edelmoedigen aart verſchafte deeze bemagtiging aan MONDRAGON. GASPAR VAN VOSBERGEN, Hoogbaljuw der Stad, hadt, geduurende het beleg, met eenige andere Stedelingen, zich in 't Spaanſche Leger, 't welk daar voor lag, vervoegd, met last, zo als zij voorgáven, om de Stad, bij verdrag, over te geeven; niet, evenwel, zonder in herzelve eenige Oorlogſchepen te begrijpen, met welker Bevelhebbers zij vooraf moesten ſpreeken: weshalven zij Vrijgeleide derwaarts verzogten. MONDRAGON bewilligde in dit verzoek. Doch VOSBERGEN en de zijnen bewerkten het tegendeel, aanwijzing doende aan de Scheepsoverſten, welke Dijken, tot beveiliginge der Stad, men hadt door te ſteeken, en tevens zeinen beraamende van wederzijdſche verkondſchappinge. Zelfs beſchikten zij, dat 'er, bij nacht, volk in de Stad gebragt wierdt. Bij hunne wederkomst uit de Vloot, maakten zij den Spanjaarden diets, dat zij, alvoorens in onderhandeling te treeden, in de Stad verſlag moesten doen van de bewilliginge der Schepelingen. VOSBERGEN, naa 't overgaan der Stad, diens bedrijfs gedagtig, en het ergſte voor zich zelven vreezende, hadt zich te zoek gemaakt, doch wierdt ontdekt en voor MONDRAGON gebragt; die hem, voorts, zijn voorgaande bedrijf herinnerde, en, met eenige ſcherpheid, vraagde, of hij wel wist, de bemagtiging der Stad daar door zes maanden verwijld, en, door zijn wederſtreeven van den Koning, den dood verdiend te hebben? VOSBERGEN, op de best mogelijke wijze, hier tegen zijne veronſchuldiging hebbende ingebragt, liet zich voorts de Spaanſche Bevelhebber dus edelmoedig uit „ dat hij, 't geen anderen den dood waardig zouden keuren, prees, en vergiftuisſe waardig agte;

„ en

„ en zo hij den dienst zijner Majeſteit aanvaarden wilde, op „ grooter verheffing dan ergens konde hoopen." Doch VOSBERGEN wees deeze aanbieding van de hand, voor reden geevende, dat hij door Eed aan den Prinſe en de Staaten, en door 't Geweeten aan den gezuiverden Godsdienst verbonden was.

Merkelijke moeite hadt MONDRAGON, kort daar naa, van 't Spaanſche Krijgsvolk, 't welk, naa de bemagtiging van *Zierikzee*, wel tweeëntwintig maanden ſoldije ten agteren zijnde, met harde en dreigende woorden, om betaaling vraagde. Meer dan eens bragt de Kolonel de dreigende Gemeente, met klem van woorden en een agtbaar gelaat, tot bedaaren. Niet op den duur konde hij, egter, dezelve hier door in bedwang houden. Een aantal Knegten, 't eenigen dage, zijnen herberg omſingelende, dreigde hem om hals te brengen. Vol moed begaf hij zich hier op onder 't midden der muitelingen, en, zijnen borst ontbloot hebbende, boodt hij aan, hunne Kogels en Spiezen op denzelven te willen ontvangen, om alzo met zijn bloed eene ſoldij te betaalen, welke hij betaalen konde, noch ſchuldig was, maar wel de Koning. Dit was genoeg om den hoop met ſchaamte te doen afdruipen, en de handen thuis te houden van eenen Overſte, die zijne Soldaaten altoos met tedere liefde gekweekt hadt.

In den Jaare 1579 bevondt zich MONDRAGON voor *Maastricht*, en bevorderde de bemagtiging der Stad. Minder voorſpoedig ſlaagde hij, vijf jaaren laater, in zijnen aanſlag op *Lillo*. Naa een beleg van ruim drie weeken, geenen kans ziende om iets van aanbelang te verrigten, brak hij op met zijne Knegten; laatende alleenlijk eenige huizen bezet. Deeze te leurſtelling, en dat hij, zints eenigen tijd, tot Burgtvoogd van *Antwerpen* was aangeſteld, konde hem niet wederhouden, van telkens eenen nieuwen kans te waagen. De Sterkten, rondom *Hulst*, heroverde hij, in den Jaare 1591. Vier jaaren laater, noodzaakte hij Prins MAURITS, het beleg van *Grol* op te breeken, kort naa dat het om de Stad geſlagen was; om vervolgens PHILIPS VAN NASSAU, met zijne gantſche Ruiterij, te keer te gaan, en dezelve eerst in wanorde te brengen, en vervolgens op de vlugt te jaagen. De laatſte veldtogt was deeze, welken MONDRAGON bijwoonde. Hij hadt nu den hoogen ouderdom van bijkans twee-

tweeënnegentig jaaren bereikt, en overleedt, op den derden Januarij des Jaars 1596, den roem van dapperheid en beſcheidenheid, bij vijanden en vrienden, mede ten grave draagende.

Zie HOOFT, BOR, enz.

Monnikendam, eene Stad in Noordholland, in rang de vijfde onder de Steden van het Kwartier, legt aan eenen inham van de Zuiderzee, welke zich uitſtrekt langs den vasten Wal en het Eilandtje *Marken*. Haaren naam ontleent de Stad van het Meertje de *Monnik*, 't welk, eertijds, met de Zuiderzee vereenigd geweest zijnde, door het leggen van eenen Dam daar van afgeſcheiden is geworden. Al aan het einde der Dertiende Eeuwe vindt men van *Monnikendam*, onder de benaaming van Stad, gewag gemaakt. Veel heeft *Monnikendam*, in oude tijden, geleeden, zo door de inlandſche verdeeldheden, als door brand en andere rampen. In den Jaare 1572 koos het de zijde van Prinſe WILLEM DEN I, ondanks de poogingen der Amſterdammers, die, in eenen togt derwaarts, van de veertig Vaartuigen, met welke zij gekoomen waren, wel achttien in den loop lieten.

Monnikendam heeft vier Poorten: de Nieuwe-Poort, de Zakſteegs-Poort, de Noordeinder-Poort en de Zuideinder-Poort. Rondom de Stad loopt een Aarden Wal, met boomen beplant, verſtrekkende tot eenen niet onvermaakelijken Wandelweg, waar van men een fraai gezigt heeft over de omleggende vrugtbaare Weilanden en op eenen reeks Dorpen. De Koophandel, welke, bij ouds, hier merkelijk bloeide, wierdt bevorderd door eene goede en welgelegene Haven; doch die, al voor lange, door verzanding, onbekwaam is geworden tot het ontvangen van groote Schepen. Het getal der Huizen, welk men, in den Jaare 1632, op achthonderd en achttien ſchatte, was, bij de opneeming, eene Eeuw daar naa, op zes honderd negenenzeventig verminderd. De Inwooners zouden omtrent tweeduizend bedraagen. Weinig zijn hier de Openbaare Gebouwen. Het Stadhuis vertoont niets merkwaardigs, dan zijnen Toren van eene zonderlinge gedaante. Van binnen be-

bewaart men nog het Ridderteken van het Gulden Vlies, naa den merkwaardigen Zeeſlag van den Jaare 1573, door den Graaf van BOSSU, aan den Burgemeester KORNELIS DIRKSZOON, verceerd. De Gereformeerde Kerke ſtaat bijkans onmiddelijk aan den Wal, bij de Nieuwe-Poort. Van ouds was zij aan den H. NIKOLAAS gewijd. Het is een ruim Gebouw, voorzien van eenen hoogen zwaaren Toren. De Lutherſchen en de Doopsgezinden hebben 'er ieder eene nette Vergaderplaats, en de Room-chgezinden eene Statie. Al voor lang plagt *Monnikendam* den naam te hebben, dat 'er beter dan ergens zwarte zijde geverfd wierdt. De Regeering der Stad beſtaat uit vijftien Vroedſchappen, als mede uit Schout, vier Burgemeesters en zeven Schepenen.

Zie *Handvesten van Monnikendam*; VELIUS, *Kronijk van Hoorn*, enz.

MONNIKENHOF. Dus noemt men de Puinen en Overblijfzels van het eertijds vermaarde Klooster der *Tempelieren*, 't welk eertijds ſtondt in de Heerlijkheid *H'ijk*, in het Land van *Heusden*. Eene vervallene Voorpoort, nevens eenig zwaar en grof Muurwerk, is 't al, 't geen men van het vermaarde gebouw ziet.

MONNIKENHUIZEN, een van ouds beroemd Klooster, 't welk te ſtaan plagt boven de Stad en in het Schependom van *Arnhem*. In den Jaare 1328 wierdt het door Hertog REINOUD DEN II gebouwd. Zedert diende het insgelijks tot eene begraafplaats van Gelderſche Grooten. Onder andere bewaarde men aldaar het Ingewand van Hertoge KAREL VAN GELDER. Naa de verdelging van het Geſtigt, heeft men den grond gebruikt tot het aanleggen van een Bosch, 't welk thans uitmaakt een gedeelte der plantaadjen van het vermaaklijk *Klaarenbeek*.

MONSTER, te gader met *Poeldijk*, *ter Heide* en *Half Loosduinen*, eene Hooge Heerlijkheid uitmaakende, zijnde eertijds, naar men wil, geweest de vermaarde Heerlijkheid van *Poſtanen*, is

is een fraai en vermaaklijk Dorp, een klein half uur gaans ter Noordwesten van *'s Graavenhage*, nabij de Duinen, doch, egter, op een vrugtbaare grond gelegen. *Monſter* is zekerlijk eene der oudſte plaatzen van het Gewest; men vindt 'er reeds gewag van in het begin der Elfde Eeuwe. Veele eeuwen vroeger hadden 'er de Romeinen, indien niet een Kaſteel, althans eene verblijfplaats gehad. Den berugten Mijlpaal van de Keizers AURELIUS ANTONINUS en AURELIUS VERUS, dienende ter aanwijzinge van de afſtanden der Plaatzen, heeft men hier uit den grond opgedolven. *Monſter* beſtaat hoofdzaakelijk uit eenen langen, met nette huizen bebouwden ſtraatweg, op welken verſcheiden Bijſtraaten uitloopen, alles met fraai geboomte beplant, en rondsomme van vermaaklijke Buitenwooningen voorzien. De ſtevige vierkante Toren, welke bij de ruime Kerk ſtaat, eindigt in een laagen Spits. De oud-adelijke Hofſtad *Polanen*, de gewoone verblijfplaats der Heeren van dat aanzienlijk Geſlagt, ſtondt eertijds in de nabuurſchap. Tegenwoordig is het niet meer dan eene Boerenwooning.

MONSTER, een Dorp in Zeeland, op het Eiland *Zuidbeveland*, in de Hooge Heerlijkheid van *Borſelen*. De gedaante van het Dorp is een langwerpig vierkant. Men hadt 'er, voormaals, het Ontwerp van eene Kerk gemaakt, en den grond van 't Kerkhof reeds afgetekend. Doch, om de hoog loopende kosten, aan andere noodige werken, hadt de Kerkbouw geenen voortgang, en hieldt men, zedert, de godsdienſtige bijeenkomſten in het Parochiehuis, waar in de Leeraar van *Borſelen* den predikdienst verrigt. Aan den Noordkant van het Dorp vindt men eene voortreffelijke Put, ruimte van keurlijk water uitleverende voor de inwooners. Eene hoogte, of Vliedberg, een weinig ten Noorden gelegen, is hier te Lande bij den naam van *Berg van Trooien* bekend.

MONTBAS, (JAN BARTHON DE) Kommisſaris-Generaal der Ruiterije van den Staat, in den Jaare 1672, ten tijde als de, Franſchen Gelderland met eenen inval dreigden, ontving last ten einde om dien toeleg te verhinderen, de Betuwe, op drie plaatzen, tuſschen *Heuſen* en het Tolhuis te bezetten. Doch

naauw-

naauwlijks hadt de Prins VAN CONDÉ toeſtel gemaakt, om dien post te bemagtigen, of MONTBAS verliet denzelven, heimelijk, tot geene kleine verwondering van den Franſchen Veldheer; die, in 't eerst, daar van geene andere reden wist te geeven, dan een vermoeden, dat men geweeken was, alleen met oogmerk, om naderhand met te meer magts op hem aan te vallen. Om deeze laſhartigheid wierdt MONTBAS in hegtenisſe genomen, en eenigen tijd gehouden, in 't Leger bij *Bodegrave*; uit welke hij, egter, ontvlugtte, de wijk neemende na *Utrecht*, 't welk thans in de magt der Franſchen was. Om dit overloopen tot den vijand, zo als men 't noemde, zo wel als om het verlaaten van den boven gemelden post, ſtreek men, eerlang, over hem het vonnis, om in beeldtenisſe te worden opgehangen; een zinnebeeld der ſtraffe, welke hij te wagten hadt, indien men zijnen perſoon in handen kreeg. Doch hij hieldt zich buiten ſchoots, met aanbieding, nogthans, van zich voor onzijdige Regters te willen verdeedigen, indien men hem van lijfsveiligheid verzekerde. Zedert verdeedigde hij zijn gedrag in openbaaren druk, beweerende dat hij den post in de Betuwe niet verlaaten hadt, dan op uitgedrukten last der Afgevaardigden te Velden. Zommigen voegen 'er nevens, dat hij, van zijn wijken, de ſchuld leide op den Prinſe VAN ORANJE, die, met voordagt, om hem te bederven, als behoorende tot de zogenaamde Louveſteinſche Factie, ſlegts een klein getal manſchap hem gegeeven hadt. Wat laater daagde hij de Heeren VAN ZUILENSTEIN en 's GRAAVENMOER, gelijk ook de Graaven VAN STYRUM en FLODOOP, tot een tweegevegt. Doch men deedt, zijne uitdaagingen beantwoorden door den Scherpregter van 't Leger, en het antwoord aan den Franſchen Generaal, Hertog VAN LUXEMBURG, toezenden. MONTBAS begaf zich, naaderhand, na Frankrijk, van waar hij herkomſtig was, en ging over in den dienst des Konings. Hoewel hij veele jaaren in Staatſchen dienst geweest was, en in huwelijk hadt eene dogter van den vermaarden HUGO DE GROOT, diende hij, egter, naderhand tegen den Staat; wordende, onder andere, verdagt gehouden, van eenen toeleg op *Sas van Gend* gesmeed te hebben.

Zie VALKENIER, *Verward Europa*; *Letires de* MONTBAS.

MONT-

MONTFOORT, een Ampt, in Staats Opper-Gelderland, 't welk ten Noorden van de *Maaze*, ten Oosten van de *Roer* beſpoeld wordt, en ten Zuiden en Westen aan Gulikerland grenst. *Bij* de verdeeling der nalaatenſchap van Prinſe WILLEM DEN *III*, *kwam* dit Ampt aan den Koning van Pruisſen. Reeds in de *voorgaande* Eeuwe waren de jaarlijkſche inkomſten daar van *begroot* op vijfentwintigduizend guldens. Behalven de twee kleine Steedtjes *Nieuwſtad* en *Egt*, en eenige Dorpen, *bezitten* de Algemeene Staaten, in dit Ampt,

MONTFOORT, (*het Dorp*) van 't welk het geheele Ampt zijnen naam ontleent, hoewel het tegenwoordig niets meer of beter is dan een gering Vlek, midden in eene moerasſige Landſtreek geleegen. Weleer plagt hier een ſterk Kaſteel te leggen, op 't welk de Gelderſche Vorſten dikmaals hun verblijf hielden. HENRIK VAN MONTFOORT, Biſſchop van *Luik*, zou hetzelve, omtrent het midden der Dertiende Eeuwe, geſtigt hebben. Van de verwoestingen, geduurende de Nederlandſche Oorlogen tegen het gebouw aangerigt, zijn geene andere Overblijfzels, dan die tot eene wooning kunnen dienen voor den Drosſaart.

MONTFOORT, (*Het Land van*) is het tweede Kwartier, of Maarſchalksampt van de Provincie van *Utrecht*, grenzende ten Westen en ten Noorden aan den Hollandſchen bodem. Behalven de Stad van dien naam, leggen in hetzelve verſcheiden Ambagtsheerlijkheden.

MONTFOORT, (*de Stad*) de vijfde en laatſte onder de ſtemmende Steden van *Utrecht*, ter ſlinker zijde van den Yſſel, die, bij ouds, voor de Stad merkelijke diepte plagt te hebben, en niet weinig toebragt tot den toenmaaligen bloei en welvaart der Stad. Een ſterk Kaſteel, met muuren en torens voorzien, eertijds gelegen ten Zuiden van *Montfoort*, doch door de Franſchen, in den Jaare 1672, geheel verwoest, zal, meent men, de vroegſte aanleiding tot den opbouw der Stad gegeeven hebben. Biſſchop GODEFRID VAN RHENEN ſligtte hetzelve, in den Jaare 1170, om te dienen tot eenen voor-

muur tegen de ſtrooperijen der Hollanders. *Montfoort* of *Montfort* noemde hij het Kaſteel, omdat hij het als een *ſterken Berg* wilde hebben aangezien. De bewaaring daar van wierdt toevertrouwd aan *Burggraaven*, van welke men een langen reeks vindt opgenoemd. *Montfoort* bevat niet veel merkwaardigs. Men heeft 'er drie Poorten: de *Willeskopper-Poort*, de *Heeswijker-Poort* en de *Yſel-Poort*. De Muur, rondom de Stad, draagt nog kenmerken van zijne oude ſterkte, in de kleine Torentjes en Rondeelen. Tegen de gewoonte van andere Steden, ſtaat het Stadshuis, niet midden in de Plaats, maar tegen den Wal, over welken men, op de omleggende landerijen, een vermaaklijk uitzigt heeft. Van ouds hadden de Ridders van Malta eene Kommanderij te *Montfoort*, die nog in weezen is, en thans onder de Balije van *Utrecht* behoort. De Kerk der Hervormden, eertijds aan JOANNES DEN DOOPER gewijd, een ruim gebouw, met een vrij hoogen ſpitzen Toren, ſtaat op een ruim Plein, midden in zwaar geboomte. In het Zuidlijk Kruis ziet men de Begraafplaats der Heeren VAN MONTFOORT. Twee Predikanten neemen hier den Predikdienst waar. Eene Walſche Gemeente, die men 'er plagt te hebben, is al voor lang uitgeſtorven. De Roomschgezinden hebben 'er insgelijks eene Kerk. De Regeering der Stad is tweeledig; het eene deel beſtaat uit een Kollegie van twaalf Vroedſchappen, zamengeſteld uit Schout, Oud- en Regeerende Burgemeesters en Schepens; het ander, het Kollegie van de Wet genaamd, beſtaat uit Schout, twee Burgemeesters en zeven Schepenen. Veel Touw wordt 'er te *Montfoort* geſlagen. De veelvuldige Hennip, welke in de nabuurſchap wordt geteeld, geeft daartoe goede gelegenheid. Het een en ander is de hoofdbron van het beſtaan der Ingezeetenen.

Zie ALTING, *Notit. German. Infer.* CORTGEEN, *Stichts Kronijk*; VAN LEEUWEN, *Batav. Illuſtr.*

MONTFOORT, (*Geſlagt van*) is zeer vermaard in 's Lands Geſchiedenisſen, onder den naam van *Kaſteleinen*, *Burggraaven*,

ven, of ook wel *Heeren* van dien naam. Men ontmoet dezelve, voor 't eerst, in den Jaare 1227, in den perſoon van EVERHARD VAN MONTFOORT, en voor de laatſte reize, in den Jaare 1554, in JAKOB VAN MONTFOORT, op den zeventienden Maart diens Jaars, te *Leiden* overleeden. Hij hadt verſcheiden kinderen. Doch het blijkt niet, dat een van dezelve het Burggraafſchap bekleed heeft. Zijne Huisvrouw was DIRKJE BOEL VAN LINDENBURG, dogter van DIRK BOEL, Burgemeester van Amſterdam, in den Jaare 1457.

MONTIGNI, (FLORIS VAN MOMMERANCI, *Baron van*) broeder des Graaven VAN HOORNE, Stadhouder over *Doornik* en het *Doornikſche*, en Ridder van het Gulden Vlies, wierdt, door de Landvoogdes, in den Jaare 1561, na Spanje gezonden, met den neteligen laste, om den Koning den bedrukten ſtaat der Nederlanden onder 't oog te brengen, en tevens om eenigen onderſtand in geld te verzoeken. In den aanvang des volgende jaars keerde hij van daar te rug, geen ander ſteunzel medebrengende, dan goede woorden en beloften. Zedert liep een gerugt door 't Land, waarſchijnlijk door den Baron eerst aan den gang geholpen, dat PHILIPS DE II zich de Nederlandſche zaaken luttel aantrok. Ook wil men, dat hij den Kardinaal de GRANVELLE, in Spanje, zeer zwart hadt afgemaald. Zeker is het, dat hij, nevens zijnen broeder, met den Prins VAN ORANJE en den Graave VAN EGMOND, zich tegen dien Kerkvoogd verklaarde, en zedert een Verbondſchrift tekende, welks inhoud niet gemeld wordt, doch, hoogstwaarſchijnelijk, onder andere op de verdrijving van GRANVELLE doelde. Meer en meer openbaarde hij zijne denkwijze en inzigten, toen hij, gemoedigd door het Ontwerp der Verbondene Edelen, nevens andere Stadhouders, zo in geſchrift als bij monde, aan de Landvoogdesſe verklaarde, dat zij noch den wil, noch het vermogen hadden om de Plakaaten uit te voeren, en de hand te leenen aan de handhaaving der Inquiſitie; 'er nevens voegende, dat zo de Koning en haare Hoogheid daar op bleeven aandringen, zij liever hunne Ampten wilden nederleggen.

Zulk eene aarzeling der voornaamſte Edelen was oorzaak, dat men bedagt was op eenige verzagting der Plakaaten. Met een Ontwerp, deswegen beraamd, beſloot men, den Heer VAN MONTIGNI, nevens den Markgraaf VAN BERGEN, na Spanje af te vaardigen, om het goeddunken zijner Majeſteit te verſtaan, en dezelve, ware 't mogelijk, ter bewilliginge over te haalen. MONTIGNI reisde vooruit; wordende de andere opgehouden door een ongemak aan zijn been. Berouw over de aangevangene reize beving hem reeds te *Parijs*, alwaar hij het misnoegen des Konings, over het Verzoekſchrift der Nederlandſche Edelen aan de Landvoogdesſe, zo zwaar hoorde weegen, dat hij het gevoelen van eenen Franſchen Raadsheer innam, nopens 't volvoeren van zijnen last. Deeze raadde hem, door eene gemaakte ziekte, zich van het verder voortzetten der reize te verontſchuldigen. Te veel moeds, nogthans, bezat MONTIGNI, dan dat hij met blaauwe uitvlugten zich wilde behelpen, of de opgenomene taak van den halze ſchuiven. Hij vervolgde dan zijnen togt, en kwam, in het begin van de maand Junij, in Spanje, om nooit van daar in 't Vaderland te rug te keeren. Minzaam wierdt MONTIGNI, nevens zijnen Amptgenoot BERGEN, die hem, eerlang, op de hielen volgde, in 't eerst ten Spaanſchen Hove ontvangen. Het voornaamſte van den last, welken zij ontvouwden, hieldt in, affchaffing der Inquiſitie, maatiging der Plakaaten en eene algemeene Vergiffenis omtrent allen, die geoordeeld wierden, tegen den Koning zich te hebben vergreepen. Men verbergde, eenigen tijd, het misnoegen, welk zo ſtout eene boodſchap wrogt, en hieldt de Gezanten op, onder allerlei voorwendzels. Doch de onthoofding van MONTIGNIS broeder, den Graave VAN HOORNE, hadt men in Spanje naauwlijks vernomen, of men ſtelde hem in hegtenisſe, op een hoogen Toren van het Kaſteel van *Segovia*. Van zijns broeders ongeval was MONTIGNI tot nog toe onkundig. Om hem des te verwittigen, bedienden zich zijne maagen van den volgende vond. Men was, in Spanje, ten dien tijde, gewoon, onder andere vreemdelingen, ook dikmaals Nederlanders te zien, die na ST. JAKOB *van Gallicie* te bedevaart gingen, en, om den kost te beedelen, eenige Pſalmen, of andere liederen, in hunne moedertaal, daar te

Lande

Lande niet verſtaan, agter ſtraat zongen. Zekere lieden dan, in Pellegrims gewaat verkleed, en geleerd hebbende een Lied, voorbedagtelijk daar toe gedigt, inhoudende een verhaal van het Bruſſelſche Treurtooneel, zongen hetzelve, etlijke maalen, in de nabijheid van het Kaſteel. MONTIGNI, op deeze wijze, zijns broeders ongeval, en 't gevaar, welk hem zelven dreigde, vernomen hebbende, drong nu niet meer, zo als hij menigmaalen hadt gedaan, om zich in Regten te verantwoorden. Alleenlijk ſpitſte hij zijn vernuft, om zijne oppaſſers te ontſlippen, of van de acht, die hem bewaakten, éénen op zijne zijde te krijgen. Het laatſte gelukte hem. Deeze dan, af en aan gaande, tuſſchen hem en zijn gezin, onder 't welk een Kok was, die het brood op de Nederlandſche wijze bakte, deedt hem, door brieven, daar in geſlooten, berigt van zaaken toekoomen. Daarenboven ontving hij, desgelijks in een brood, kleine vijlen, om eenige ijzers los te maaken. Wijders vondt men raad, om hem een kistje te bezorgen, inhoudende een touwen Ladder. Doch toen nu alles tot de ontkooming en vlugt beſteld was, viel het ontwerp in duigen, door de onvoorzigtigheid des Hofmeesters, die het brood, bevattende de laatſte afſpraake, verkeerd beſtelde. Zedert wierdt de zaak van MONTIGNI, buiten zijn weeten, in den Bloedraad, bepleit, en hem, kwanswijze, een Advokaat toegevoegd, doch die nimmer met den gevangene raadpleegde. ANNA VAN OOSTENRYK, Bruid van Koning PHILIPS, intuſſchen, door Nederland, na Spanje reizende, bewoogen haar de Moeder en de Gemaalin van MONTIGNI, door eenen voetval, om bij haaren Bruidegom een goed woord te doen voor den gevangene. Doch, bij ongeluk, hadt de Hertog VAN ALVA hier van de weet bekoomen, en briefde zulks over na Spanje, met zulk een gevolg, dat MONTIGNI, eer nog de Koningin voet aan land hadt gezet, door zijnen eigen Paadje, wien men zulks op den hals gebooden hadt, met een vergiftigden ſchotel, aan eene heete koorts geholpen wierdt, die hem, op den eerſten October des Jaare 1570, uit het leeven rukte. Naa zo zwaar een ſlag, trof nog de Weduwe het onheil van verbeurdverklaaringe van MONTIGNI's goederen. Hij wierdt gehouden voor eenen der verſtandigſte en bekwaamſte Nederlandſche Heeren: zo als duidelijk genoeg kan

worden afgeleid uit het gewigt der zaaken, zijner behandelinge aanbevolen. De reden van het heimelijk en zonder plegtigheid doen ſterven van MONTIGNI, zal, ſchrijft de Ridder HOOFT, geweest zijn, „omdat, misſchien, men aan EGMONDT en HOORN „ had geleert, dat, gelijk d'oopenbaare ſtraf van geringe, en „ zulx ontwijfelijk verdient hebbende luiden, tot ootmoedt en „ eerbiedenis beweegt, alzoo het ſchandelijk ombrengen van „ doorluchtighe en der gemeente aangenaame perſonaadjen, „ welker daaden anders en anders duidbaar zijn, eer verbol- „ ghenheit en wraakzucht, dan ontzagh en verbaastheit baart, „ Want, zeeker" dus gaat hij voort, „ nocht meerder oevel- „ moedt, nocht afgrijzen van de Spaanſche regeeringe, moght „ onder 't volk ontſteeken worden, dan derzelven, door de „ ſtomme hoofden der Graaven, van die haatlijke ſtaaken af, „ was ingepreekt."

Zie BOR en HOOFT.

MOOKER-HEIDE, een Heiveld in Gelderland, ten Zuiden van de Stad *Nieuwmegen*, dus genaamd naar het bijgelegen Dorpje *Mook*. De uitgeſtrektheid wordt op drie uuren gaans in de lengte gerekend. Zeer vermaard in deeze Heide, door het gevegt, op den veertienden April des Jaars 1574, op dezelve voorgevallen, tuſſchen den Spaanſchen Veldheer SANCHO D'AVILA en Graaf LODEWYK VAN NASSAU, broeder van Prinſe WILLEM DEN I, waar in deeze, benevens de nederlaag van 't Leger, het verlies zijns leevens leedt.

MOOR, (KAREL DE) Ridder, een vermaard Kunſtſchilder, gebooren te *Leiden*, op den 25 Februarij 1656, hadt tot Vader eenen Kunsthandelaar. Deeze, opgemerkt hebbende zijns Zoons natuurlijke geſchiktheid en neiging tot de Teken- en Schilderkunst, ſtelde hem onder het opzigt van den vermaarden GERARD DOU. Naderhand wierdt hij een Leerling van den beroemden Amſterdamſchen Portretſchilder ABRAHAM VAN DEN TEMPEL. Doch vermits deeze, kort daar naa, overleedt, keerde hij te rug na *Leiden*, om FRANS VAN MIERIS de kunst af te zien; en eindelijk na *Dordrecht*, om zich onder GODEFRIED SCHAL-

DE GEMAALIN EN MOEDER VAN MONTIGNI SMEEKEN ANNA VAN OOSTENRIJK, BRUID VAN KONING PHILIPS, OM VOORSPRAAK, BIJ HAAREN BRUIDEGOM, VOOR DEN GEVANGENE.

SCHALKEN te oeffenen. Klein is het getal der Kunstſtukken van DE MOOR, en worden, zo uit dien hoofde, als om de keurige uitvoering, greetig gezogt. De Schoorſteen van Schepenkamer op het Stadshuis te *Leiden* pronkt met een van 's Mans Kunststafereelen. In den Jaare 1702 zondt hij zijn eigen afbeeldzel aan den Groothertog van *Toskanen*, die hem daar voor ten geſchenke zondt een gouden Medailje, hangende aan een Keten van het zelfde metaal. Voor den Graave VAN ZINTZENDORF, Keizerlijken Gezant bij Hun Hoog Mogenden, ſchilderde hij een groot ſtuk, verbeeldende Prins EUGENIUS en den Hertog VAN MARLBOROUGH te paerd.

Zie HOUBRAKEN.

MOORDRECHT, bij verkorting *Moord* genaamd, een Ambagt en Dorp, in Holland, in het Hoog-Baljuwſchap van *Schieland*, aan den weg tuſſchen *Rotterdam* en *Gouda*. Niet verre van dit Dorp zouden, eertijds, de Hollandſche Graaven een Tolhuis gehad hebben, aan den Yſſel, ter plaatze, alwaar men, in den grond, bij wijlen, de overblijfzels van fundamenten van Huizen aantreft, en ook, nu en dan, Romeinſche penningen heeft gevonden. In den Jaare 1489 leeden de Hoekſchen, onder Jonker FRANS VAN BREDERODE, eene zwaare nederlaage bij het Dorp. Het geheele Ambagt wordt gerekend op ruim achthonderd zesenveertig Morgens Lands, en het getal der Huizen geſteld op ruim driehonderd, behalven de ſteenplaatzen. Honderd jaaren vóór de laatſte opneeming, telde men 'er ſlegts honderd zevenenzestig Huizen. De legging van het Dorp, langs den Yſſeldijk, maakt hetzelve zeer leevendig, door de drukte van den binnenlandſchen Scheepvaart, en den doortogt van Rijtuigen tuſſchen de twee boven genoemde Steden. Men ziet 'er een goed getal zindelijke burgerwooningen. Behalven die der Hervormden, hebben 'er ook de Remonſtranten eene Kerk, en de Roomſchgezinden een Statie. De Ambagtsheerlijkheid behoort aan de Stad *Rotterdam*.

Zie GOUDHOEVEN, *Kronijk*.

MOREELSEN, (PAULUS) Schepen en Raad te *Utrecht*, doch tevens zo vermaard om zijne behandeling van het Penceel, dat de Regeering van *Amſterdam* zijne Kunſtſtukken waardig keurde, om daar mede haar nieuw gebouwd Stadshuis te verſieren. Van de Schuttersſtukken, hangende in het Portaal, voor de Kamer van het Groot-Kraamersgild, zijne twee door MOREELSEN vervaardigd. Het Tafereel, welk den Schoorſteen van de kleine Krijgsraadskamer verſiert, is insgelijks van zijne hand.

MORGENTALEN, ook wel *Schildtalen* geheeten, is de aloude benaaming, waar mede eertijds de Verponding op Huizen en Landerijen wierdt aangeduid.

MORTIERE, eene kleine Ambagtsheerlijkheid in het Zeeuwſche Eiland *Walcheren*. De nieuwe Haven van *Middelburg* loopt midden door dezelve.

MORUS, (ALEXANDER) gebooren te *Caſtres*, in *Languedoc*, eene Provincie van Frankrijk, in den Jaare 1616, reisde na *Geneve*, om 'er zich in de Godgeleerdheid te oeffenen. Naderhand verving hij aldaar de plaats van den vermaarden Profeſſor SPANHEIM, toen dezelve na *Leiden* vertrok, om 'er de Godgeleerdheid te onderwijzen. Het Hoogleeraarampt in de Griekſche Taale bekleedde toen reeds MORUS te *Geneve*. Zijne Vriendſchap met SALMASIUS was oorzaak, dat deeze hem het Leeraarampt, nevens de Profeſſoraale waardigheid, te *Middelburg* bezorgde. Hij omhelsde deeze aanbieding, bij voorkeuze van die der Gelderſchen, welke hem, ten zelfden tijde, te *Harderwijk* hadden beroepen; als mede van de Regeeringe van *Amſterdam*, die het onderwijs in de Hiſtorien, aan het Doorluchtig School dier Stad, aan hem hadt opgedraagen. Doch, wanneer de zelfde Regeering, eenige jaaren laater, andermaal bij hem aanzoek deedt, waren de aangeboodene voorwaarden te voordeelig, om dezelve te kunnen van de hand wijzen. Niet lang naa zijne komst te *Amſterdam*, verworf hij verlof tot het doen eener reize na *Italie*. Van zijn lang uitblijven hadt hij veele moeite, bij zijne thuiskomst, zich

zich te verontſchuldigen. Geduurende zijn vertoeven te *Geneve*, hadt men eenige bezwaarnisſen geopperd tegen zijne Leere. Deeze wierden thans hervat, en woogen zo zwaar bij de Walſche Sijnoden, dat hem, deswegen, alle Kerkelijke dienst, hier te Lande, ontzeid wierdt. Daarenboven gaven hem Burgemeesteren van *Amſterdam* zijn afſcheid als Hoogleeraar, in de maand Maart des Jaars 1659. Vervolgens na Frankrijk gereisd, met oogmerk om de eene of andere Gemeente te bedienen, ondervondt hij ook hier het misnoegen der Kerkvergaderingen. Eene ſchuilplaats met noodig onderhoud vondt hij, ten langen laatſte, in het huis der Hertoginne VAN ROHAN, en overleedt aldaar, in de maand September des Jaars 1670. Behalven eenen bondel Latijnſche Redevoeringen en Gedigten, zien van hem het licht eenige Schriftverklaaringen en andere Godgeleerde Werken.

Zie BAYLE, *Dict. Crit.*

MOSSEL, (....) Gouverneur Generaal van Neêrlands Indie, en niet onverdienſtelijk aan de Vereenigde Maatſchappij. 's Mans naageſlagt is nog in weezen.

MOUCHERON, (BALTHASAR) was een aanzienlijk Hollandsch Koopman, doch te gelijk, volgens de gewoonte dier tijden, een Zeeman. In den Jaare 1598 maakte hij zich meester van het Prinſen-Eiland in *Ethiopie*. Tot nog toe hadden de Spanjaarden en Portugeezen aldaar het bewind gevoerd. Door zijne ſchranderheid en gulheid, wist hij de inwooners zo verre te brengen, dat zij dezelven van daar verdreeven. Niet lang genot, nogthans, hadt hij van deeze verovering. Van wegens de geſladige muiterij en weerbarſtigheid der Opgezeetenen, was hij genoodzaakt, het Land te ruimen.

Zie DE GROOT, *Nederl. Hiſt.*

MOUCHERON, (FREDERIK) geboóren te *Embden*, in den Jaare 1633, hadt, in de Schilderkunst, tot zijnen eerſten

Leermeester JAN ASSELYN, gezegd KRABBETJE. Naderhand deedt hij eene reize na Frankrijk, van waar hij, naa verſcheiden jaaren toevens, afzakte na *Amſterdam*, om 'er, van 't oeffenen zijner kunst, een eerlijk beſtaan te hebben. Hij overleedt aldaar in den Jaare 1686, naalaatende eenen Zoon,

MOUCHERON, (ISAAK) welken hij, met een zeer gelukkigen uitſlag, in de Kunst onderweezen hadt. Van 's Mans Ordonnantie getuigen nog verſcheiden Zaalen, in aanzienlijke Burgerhuizen, in zijne Geboorteſtad, door hem beſchilderd; zij trekken nog heden het Kunstkennend oog van vreemdelingen. Vooral muntte hij uit in het ſchilderen in waterverf. De deftige Schilder overleedt in de maand Julij des Jaars 1744.

Zie HOUBRAKEN en VAN GOOL.

MUIDEN, eene Stad in Holland, eertijds ter Dagvaart van 't Gewest beſchreeven, doch nu, zints langen tijd, daar van uitgeſlooten, legt aan de Zuiderzee, bijkans twee uuren gaans ten Oosten van *Amſterdam*. De Rivier de *Vecht*, ſtroomende door de Stad, verdeelt dezelve in twee deelen, welke, door middel van een houten Brug, gemeenſchap hebben met elkander. Buiten en ten Noorden van deezen Brug legt een zwaare ſteenen Schutſluis; door middel van dezelve kan de Vechtſtroom opgeſtopt, en alzo het omleggende Land onder water gezet worden. Alle Schepen, welke de Rivier op en af vaaren, en niet door de *Nieuwerſluis* of door *Weesp* kunnen ſchieten, moeten door deeze Sluis ſchutten. Dit maakt *Muiden* tot eene leevendige plaats. *Muiden* meent men dien naam ontleend te hebben van het aloud woord *Muden*, den Mond betekenende, als zijnde hier de Mond van de Vecht, welke zich in de Zuiderzee ontlast.

Reeds in den Jaare 953 vindt men *Muiden* vermeld, wanneer het aan de Kerk van *Utrecht* wierdt geſchonken. Veel heeft de Plaats geleeden, geduurende de vroegſte en laatere Nederland'ſche onlusten. Zeer lang hieldt *Muiden* de zijde van Spanje. Waarſchijnlijk zullen de Spaanschgezinde Amſter-

dam-

dammers daar onder geroeid hebben, uit hoofde van het gewigt der plaatze om hunne Stad te dekken. Vergeefs zogt DIDERIK SONOY zich van het Slot te verzekeren, naadat hij de Stad reeds gewonnen hadt. 't Liep aan tot in den aanvang des Jaars 1577, eer Prins WILLEM DE I, bij Verdrag, daar van meester wierdt. Wonder is het, dat de Stad, in den Jaare 1672, insgelijks niet bukte voor de alverwinnende Franſche wapenen.

Muiden heeft drie Poorten, doch van binnen weinig aanziens. Het Stadshuis is een klein gebouw, voorzien van een laag ſpits Torentje, waar in een klein Klokje hangt. De Waag, tot zijne oorſpronklijke beſtemminge van weinig gebruik, dient nevens tot een Wagthuis voor de Schutterije. De Kerk, een overoud gebouw, is, zo wel als haar laage dikke Toren, geheel van Duiſſteen opgemetzeld. Twee Predikanten neemen 'er den Predikdienst waar. De Roomschgezinden hebben 'er eene Statie. Al voor lang is het geweezen Katharijner Kloo ter tot een Weeshuis bekwaam gemaakt. Het voornaamſte Gebouw der Stad, is het *Slot* of *Kaſteel*, een overoud en in zijne ſoort een der deſtigſte geſtigten van geheel Holland. Graaf FLORIS DE V deedt hetzelve bouwen, waarſchijnelijk omtrent het Jaar 1290. Het Slot rust op zeer zwaare gewelven, en pronkt met vier ſtevige ronde Torens. Eenen derzelven plagt de Drost PIETER KORNELISZOON HOOFT tot zijn Boekvertrek te gebruiken, en ſchreef daar in zijn onſterflijk Werk, de *Nederlandſche Hiſtorien*. Voor het Slot legt een ruim Plein. Van binnen ontmoet men eene menigte Vertrekken. Bij ouds plagten de Drosſaarten van *Muiden* aldaar hun gewoon verblijf te houden; doch zij zijn daar toe thans niet verpligt. Voorts beſtaat de Regeering der Plaatze uit den Drosſaart, twee Burgemeesteren, vijf Schepenen, drie Weesmeesters en eenen Armmeester.

Ondanks de minaanzienlijkheid der Stad, voedden zich, van ouds, de Ingezeetenen met de hoop op beſtendigheid, in gevolge van het zegswoord: *Muden zal Muden blieven, Muden ſal noit beclíven.* Eene Meermin zou deeze voorſpelling gedaan hebben, naadat dezelve door Visſchers van *Muiden* gevangen was. Gewisſelijk zou de Leezer onze moeite kwalijk on-

nee-

neemen, indien wij hem zogten te beduiden, dat dit verhaal op de lijst der Sprookjes moet geſteld worden.

MUIDERBERG, een Dorp in Gooiland, een half uur gaans ten Oosten van de Stad *Muiden*, aan de Zuiderzee. De verhevenheid des gronds, op welken het Dorp legt, zal daar aan den naam gegeeven hebben. Waarſchijnlijk is de Kerk, een klein en lang gebouw, haaren oorſprong verſchuldigd aan het ſtigten van eene Kapel, om daar in Zielmisſen te doen ten behoeve van Graave FLORIS DEN V, in de nabuurſchap, door eenige zamengezwoorene Hollandſche Edelen, moorddaadig omgebragt. Te *Muiderberg* heeft men, in een klein beſtek, alle de veranderingen van het Gooiland: Heuvelen, Zaai- en Weilanden, en Bosſchaadjen. Ook leggen hier eenige bekoorlijke Lusthoven. Een derzelven, onlangs veranderd in eenen deftigen Herberg, is vermaard uit hoofde van eenen zonderlingen Echo, die uit den grond ſchijnt voort te koomen. Bij MARTINET, in zijnen *Catechismus der Natuur*, kan men deswegen nader berigt vinden.

MUIDERZAND, eene droogte in de Zuiderzee, welke, inzonderheid bij *Muiden*, haaren aanvang neemende, met verſcheiden wendingen en bogten, zich uitſtrekt tot zelf in de Stad *Amſterdam*, zo niet verder. Volgens zommigen zou een gedeelte der Oude Kerke daar op gebouwd zijn, en de grond aldaar zo veel vastheid hebben, dat men 'er niet behoefde te heijen. Ook leveren de Putten aldaar beter water dan elders. Op nog andere plaatzen der Stad ontmoet men de zelfde ſtevigheid.

MUIS VAN HOLY, een aloud en zeer vermaard Hollandsch Geſlagt, uit den Huize van HEEMSTEDE afkomſtig. Als Stamvader daar van vinden wij vermeld, hoewel een jonger Zoon uit dat Geſlagt,

ALLARD, die voor zijn Vaderlijk Erfdeel bekwam de Hofſtede *Holy*, gelegen bij *Schiedam*, van 't welk zijne naazaaten den naam hebben aangenomen. De naam zijner Moeder was AGATHA of AAGJE MUIS. In het Leenregister van den Huize

Huize van Hodenpijl, alwaar hij gebooren wierdt, draagt hij, op den Jaare 1342, den naam van *Allert Aagje Muis Zoon*; welke Aagje de dogter was van Aarnout Muis, Wouters Zoon van den Wale. ALLART liet eenen Zoon naa,

DIRK MUIS VAN HOLY, vermeld te Delft, op het Jaar 1372; hij hadt eenen Zoon,

HUGO MUIS VAN HOLY, eigenaar van de boven vermelde Hofſtede Holij. Hij was Vader van

1. *Muis Hugens van Holy*, in den Jaare 1404 met de Hofſtede Holij beleend, en Vader van

a. *Geertruid Muis*, Hugens dogter, beleend met de Hofſtede Holij, in den Jaare 1421, en zonder kinderen geſtorven.

b. *Catharina Muis*, Priorin of Abtdiſſe van de Abtdij van Koningsveld.

2. *Gerrit Hugens Holy*, naa den dood van gemelde zijne Nigt Geertruij, in den Jaare 1426, met de Hofſtede Holij beleend. Naa zijn kinderloos overlijden kwam dezelve op zijne jongſten broeder,

3. JAKOB HUGENS MUIS VAN HOLY, die eenen Zoon naaliet,

WARBOUT MUIS VAN HOLY, in den Jaare 1443 met de meergenoemde Hofſtede beleend, en Vader van

JAKOB MUIS VAN HOLY, met Holij beleend in den Jaare 1446; hij liet naa,

Jakob Muis van Holy, met de Hofſtede beleend in den Jaare 1482. Hij wordt vermeld als Advokaat in Holland, in den Jaare 1502.

ANTHONY MUIS VAN HOLY, was Burgemeester te Schiedam. Bij *Sophia van der Meulen*, Nikolaas dogter, verwekte hij

JAKOB MUIS VAN HOLY, die volgt.

Willem Muis van Holy, getrouwd met Bartha Vink, Gijsberts dogter, te Leiden, bij welke hij naliet,

I. *Anthony Muis van Holy*, in den Jaare 1572 Burgemeester van Schiedam, geſtorven in den Jaare 1581, nalaatende, bij Maria, Allards dogter,

1. *Alida Muis van Holy.*
2. *Anna Muis van Holy.*
3. *Wouter Muis van Holy*, Prokureur Generaal van den

den Hove van Holland, bij zijne huisvrouwe Maria van Renoij, dogter van Gerrit van Renoij, Heere van Spijk, Eerſten Rekenmeester van Holland, Vader van drie Zoonen en ééne Dogter:

a. *Gerard Muis van Holy*, Penſionaris van Schiedam.
b. *Nikolaas Muis van Holy.*
c. *Allert Muis van Holy.*
d. *Lidewy Muis van Holy*, getrouwd met Jakob Paats, Korneliszoon, te Leiden.

4. *Albert Muis van Holy*, beleend met de Hofſtede van Diepenburg, gelegen in Maasland, in den Jaare 1570. Hij zijne Huisvrouwe Weintje van Hogeveen, Melis dogter, verwekte hij eenen Zoon en twee dogters:

a. *Maria Muis van Holy.*
b. *Willem Muis van Holy.*
c. *Lidewy Muis van Holy*, die met de Hofſtede van Diepenburg beleend wierdt, in de maand Octobber des Jaars 1619, en getrouwd was met Diderik van Melisſand, Heere van Melisſand.

5. *Catharina Muis van Holy*, getrouwd met Joost van der Burg, Arends Zoon.
6. *Baartz Muis van Holy.*

II. *Gijsbert Muis van Holy*, getrouwd met Agatha Sasbout, dogter van Jan Sasbout, die, van den Jaare 1532 tot in den Jaare 1562, vijfentwintigmaalen de Burgemeesterlijke waardigheid te Delſt bekleed hadt. Hij liet naa:

1. *Willem Muis van Holy*, zonder kinderen geſtorven.
2. *Joost Muis van Holy*, Prieſter.
3. *Sasbout Muis van Holy*, welke, bij Maria, Coenraats dogter, verwekte:

a. *Godefrido Muis van Holy.*
b. *Sasbout Muis van Holy.*

4. *Jakob Muis van Holy*, zonder kinderen overleeden.
5. *Lisbeth Muis van Holy*, Bagijn.
6. *Catharina Muis van Holy.*
7. *Alida Muis van Holy.*
8. *Bartha Muis van Holy.*
9. *Maria Muis van Holy.*
10. *Machtelt Muis van Holy.*

Alle

Alle deeze waren zonder kinderen overleeden.

JAKOB MUIS VAN HOLY, boven vermeld, als de Zoon van Anthonij Muis van Holij, was Burgemeester te Schiedam. In den Jaare 1489 tradt hij in 't huwelijk met Catharina van Putten, Lamberts dogter, bij welke hij, bij zijn overlijden, voorgevallen in den Jaare 1537, naaliet:

Anthonij Muis van Holy, Vader van

1. *Jakob Muis van Holy.*
2. *Jooſje Muis van Holy.*
3. *Cornelia Muis van Holy*, getrouwd met Diderik van der Meer.

PIETER MUIS VAN HOLY, die volgt.

Sophia Muis van Holy.

Alida Muis van Holy, die de echtgenoote wierdt van Pieter van Bevere, Zoon van Willem van Bevere en van Maria van Brakel; hij was Burgemeester van Dordrecht, Gecommitteerde ter Dagvaart te Brusſel in den maand Maart des Jaars 1552, en geſtorven in den Jaare 1554.

Cornelia Muis van Holy, getrouwd met Willem Welhonk, Melchiors Zoone.

Maria Muis van Holy, gehuwd met Tielman Oem, Burgemeester te Shiedam, en bij hem Moeder van eene dogter, Maria genaamd, getrouwd met Pieter van der Burg.

PIETER MUIS VAN HOLY, gebooren op den tienden Februarij des Jaars 1500, was verſcheiden maalen Schepen te Dordrecht. Hij trouwde, op den 6 Februarij 1536, met *Ermgard van Alblas*, dogter van Jan van Alblas, Heere van der Mijl, Dubbeldam, St. Antonijpolder, en van Maria de Jeude. Bij zijn overlijden, voorgevallen in den Jaare 1569, liet hij naa:

Anthony Muis van Holy, jong geſtorven.

Jakob Muis van Holy, insgelijks jong overleeden.

Jakob Muis van Holy, Man van verdienſte voor het Vaderland, in zijnen leeftijd, alzo, onder andere op zijnen raad, de Stad *Dordrecht* tot de zijde van Prinſe WILLEM DEN I overging, in den Jaare 1572. Ten deezen tijde reeds lid zijnde van de Vroedſchap, wierdt hij vervolgens nog verder bevorderd. In het ſtraks genoemde jaar wierdt hij Schout, en in den Jaare

1577

1577 Burgemeester van Dordrecht; vervolgens Baljuw van Zuidholland, en, in gevolge des tijds, andermaal Schout van zijne Geboorteſtad. Intusſchen bekleedde hij, in den Jaare 1574, den post van Ontvanger Generaal van Holland, Theſaurier van Oorlog en Gecommitteerde ter Finantie. Bij *Elizabeth van der Linde*, dogter van Hugo, Heere van der Linde en Woude, liet hij naa, bij zijnen dood, voorgevallen in den Jaare 1592, het zeventigſte zijns ouderdoms:

I. HUGO MUIS VAN HOLY, die volgt.

II. *Arend Muis van Holy*, naa zijns Vaders overlijden, bij voorraad, Schout van Dordrecht in den Jaare 1592, Baljuw van Zuidholland, en naderhand Burgemeester der Stad, zonder kinderen overleeden.

III. *Cornelia Muis van Holy*, getrouwd met Wijnant Rutgers.

IV. *Maria Muis van Holy*, de huisvrouw van Frederik van der Heide.

V. *Margareta Muis van Holy*, getrouwd met Pompejus van Rovere, Heere van Hardinxvelt, Schout van Dordrecht en Baljuw van Zuidholland.

HUGO MUIS VAN HOLY, boven genoemd, Ridder, Heer van Woude, Ketel en Spaland, was Schout en Burgemeester van Dordrecht, Baljuw en Dijkgraaf van Strijen, en, van tijd tot tijd, Lid van genoegzaam alle Collegien van den Staat. In den Jaare 1616 trok hij, nevens HUGO DE GROOT en andere Staatsleden, na Amſterdam, om de Regeering dier Stad te beweegen tot handhaaving van een Staatsbeſluit, onlangs genomen, ſtaande op het verbieden van alle partijſchap, ſcheuring en oneenigheid. In den Jaare 1618 bewoog hij Prins MAURITS, bij welken hij zeer gezien was, om geene verandering te maaken in de Regeering, of eenige Leden daar van af te zetten; voor reden geevende, dat de Wethouders te Dordrecht, door huwelijken en bloedverwantſchap, naauw aan elkander verknogt waren; zo dat het ongelijk, eenigen aangedaan, op allen zoude nederdaalen. In dat zelfde jaar liet hij zich gebruiken tot het onderzoek van de drie doorluchtige Staatsgevangenen OLDENBARNEVELD, HOGERBEETS en DE GROOT, en was, zedert, een der vierentwintig Regters. HUGO hadt in

In zijn eerſte huwelijk Philippotte Caſimbroot, dogter van Leonard Caſimbroot, Raadsheer in den Hove van Holland. Naa het overlijden van deeze, hertrouwde hij met *Catharina Rataller*, jongſte dogter van Georg Rataller, Preſident in den Hove van Utrecht, en van Margareta van Loo, uit Friesland. Hij overleedt in den Jaare 1626, en wierdt, nevens zijne Echtgenoote, in het Hooge Koor te Dordrecht begraaven. Op zijnen Grafzerk ſtaat, onder deeze zestien Kwartieren, het volgende Opſchrift:

HOLY.	RATALLER.
PUTTEN.	AUSBACH.
ALBLAS.	SONK.
JEUDE.	BEUKELAAR.
LINDE.	LOO.
TURPINE.	KRANENBURG.
MOL.	HEEMSKERK.
AMERONGE.	DIEMEN.

Hier onder rust HUGO MUIS VAN HOLY, Ridder, *Heer van Ketel en in Spalandt met zijne Compagnie voor Bommel leggende beroepen tot het ſchoutampt binnen deezer ſteden; kort daar na vereert met het baljuwsampt van Strijen en ſedert Gedeputeerde in de eerſte Collegien van deze Republijk; ten laatſten, na dat hij het Burgermeesterampt alhier hadt bedient, den XXVIII May des jaars MDCXXVI dezer wereldt overleden.*

Ende

Vrouwe CATHARINA RATALLER, *zijne geëchte huisvrouwe, jongſte dogter van den Heere Meester* GEORG RATALLER, *Preſident van den hove van Utrecht*, enz. *Nata XXIX MDLXVIII. denata II September MDCCXXVIII.*

's Mans eerſte huisvrouw was zonder kinderen geſtorven, doch bij de tweede hadt hij de volgende verwekt.

I. *Jakob Muis van Holy*, Ridder Baronnet, Heer van de Ketel, Woude en in Spalandt; gehuwd met Martina Joachimi, dogter van Albert Joachimi, Heere van Oosteinde, in Oedekenskerke en Vinnige, Ambasſadeur van den Staat aan 't Hof van Engeland. Hij liet geene kinderen na.

II. *Margareta Muis van Holy*, ongehuwd overleeden.

III. *Philippote Muis van Holy*, naa haars broeders overlijden Vrouwe van Ketel, Woude en in Spalandt, getrouwd met Jakob de Braauw, Ridder, Burgemeester van Rotterdam, en bij haar Vader van

1. *Jakob de Braauw*, Heer van de Ketel, Burgemeester van Rotterdam.

2. *Hugo de Braauw*, Sergeant Major in dienst van den Staat.

IV. *Maria Muis van Holy*, getrouwd met Guilain de Zegers van Ydegem, Ridder, Heer van Wasſenhoven, Bergambacht en Amors, Zoon van Jan de Zegers van Ydegem, Schildknaap, Heere van Wasſenhove en Amors, en van Margareta van Wijngaarden. Hij was Raad van zijne Keizerlijke Majeſteit, en liet naa de volgende kinderen:

1. *Guilain de Zegers*, van Ydegem van Wasſenhoven, Ritmeester, ongehuwd.

2. *Jan de Zegers* van Ydegem van Wasſenhoven, getrouwd eerst met Anna van Wasſenhoven, zijne Nigt, en daar naa met Elizabet Copier van Kalſlagen. Zij hadde kinderen.

3. *Guilain de Zegers* van Ydegem van Wasſenhoven, getrouwd met N. van der Laan, welken zij twee Zoonen en eene dogter baarde, gehuwd aan haaren Neeve.

V. *Jan Muis van Holy*, jong geſtorven.

VI. *Cornelis Muis van Holy*, die de echtgenoote wierdt van Arend Storm, Martens Zoon.

VII. *Jan Muis van Holy*, jong geſtorven.

VIII. *Jan Muis van Holy*, in het Beleg van Haarlem, in den Jaare 1573, gekwetst, te Leiden overleeden, en aldaar in de St. Pieters Kerk begraaven.

IX. ANTHONY MUIS VAN HOLY, die volgt.

X. *Catharina Muis van Holy.*

XI. *Hillegond.*

XII. *Willem.*

XIII. *Lamberth.*

XIV. *Herman.*

XV. *Adriaan.*

XVI. *Maria.* — Allen zonder kinderen geſtorven.

An-

Anthony Muis van Holy, boven vermeld, getrouwd met *Maria van Slingelandt*, overleedt in den Jaare 1577, en liet na

Simon Muis van Holy, die volgt.

Geertruid Muis van Holy, getrouwd met Dirk van Musſenberg.

Simon Muis van Holy, trouwde eerst met Maria van Rhijn, en daar naa met Johanna van Kortenhoef. Bij de eerſte Vrouw hadt hij

Anthony Muis van Holy, zonder kinderen geſtorven.

Ermgard, en

Cornelia Muis van Holy.

Bij de tweede Vrouw verwekte hij

Arend Muis van Holy, die volgt.

Jan Muis van Holy, Kapitein Luitenant, zonder kinderen overleeden.

Arend Muis van Holy, Burgemeester van Dordrecht, Raad en Rentmeester Generaal van Zuidholland, trouwde eerst met Catharina van Carpentier; daar naa met *Maria de Witt*, Jans dogter, en verwekte bij haar:

Simon Muis van Holy.

Maria Muis van Holy, jong geſtorven.

Zie s. van Leeuwen, *Bat. Ill.*

Munnigs, (Joannes) gebooren te *Utrecht*, op den 16 October des Jaars 1652, uit een oud Geſlagt, afkomſtig uit het Graafſchap Benthen, alwaar deszelfs Stamhuis, *Munnikshof*, geleegen was. Naa de eerſte gronden der Taalkennisſe geleid te hebben, bevlijtigde hij zich inzonderheid in de kunst van het bereiden van Artzenijen, als mede in de Kruidkunde. Onder het opzigt van zijnen Vader, een bekwaam Apotheker, maakte hij daar in zo ſpoedige vorderingen, dat hij, op zijn vijftiende jaar, met veel lof in de Artzenij bereidkunst zijne proef deedt. Thans gaf hij zich geheel over aan de beoeffening der Geneeskunde, en beklom, op den 23 December des Jaars 1670, den trap van Leeraar in die weetenſchap.

In den Jaare 1677 verkoozen hem de Bezorgers van het Hoogeſchool in zijne Geboorteſtad tot *Lector* in de Ontleedkunde, ruim een jaar daar naa tot Buitengewoon Hoogleeraar in de Geneeskunde, en in den Jaare 1680 tot Gewoon Hoogleeraar in de Ontleed- en Kruidkunde. Met algemeenen lof bekleedde hij deeze onderſcheidene posten, tot zijnen dood toe, welke voorviel op den negenden Junij des Jaars 1711, het achtenvijftigſte jaar zijns ouderdoms. Hij liet verſcheiden kinderen naa, onder andere JAN HENRIK MUNNIKS, welke te *Amſterdam* de Geneeskunde heeft geoeffend. Eene zijner dogteren is gehuwd geweest met Mr. HENRIK VAN BAARLE, Raad op *Batavia*. Van hem zien eenige Werken het licht.

MUNTKAMER. (*Generaliteits*) Uit kragt der ſouvereiniteit van alle de zeven Verééenigde Provincien, heeft ſeder derzelven het regt van Geld te mogen ſlaan aan zich gehouden. Met dit alles ſlooten dezelve, al vroeg, een Verdrag, volgens 't welk de Munt van ieder Provincie in alle de overigen zoude gangbaar zijn, mids bezittende de zelfde innerlijke waarde. Dit leide den grond der oprigtinge van de boven genoemde *Muntkamer*. Zij beſtaat uit drie Raaden en Generaale Muntmeesters, een Esſaieur Generaal en eenen Sekretaris. Deeze Leden, welke hunne bijeenkomſten houden in *'s Hage*, in een der Vertrekken van het Hof, hebben het opzigt over alle zaaken, het Muntweezen deezer Landen raakende. Zij vergelijken de nieuwe Munt met de oude, en beproeven het geſlagen Geld en de Geldſtoffe. De geſchillen, over de innerlijke waarde van het Geld, worden door hen afgedaan, als mede die van Juweliers, Goud- en Zilverſmeden onder elkander. Voorts houden zij de hand naa de Plakaaten, door 's Lands Staaten, betreffende de Munt, afgekondigd. Ten overſtaan van eenige Afgevaardigden uit verſcheiden Kollegien, wordt jaarlijks, in de Generaliteits Muntkamer, een naauwkeurig onderzoek gedaan omtrent de gouden en zilveren Munten van den Staat. Men gebruikt daar toe eene zeer nette Weegſchaal, hangende in een beſlooten Kasje.

Zie VAN LOON, en *Groot Plakaatb.*

MUN-

MUNTING, (ABRAHAM) gebooren te *Groningen*, in den Jaare 1626, was de Zoon van HENRIK MUNTING, Hoogleeraar in de Kruid- en Stoffcheidkunde, aan 't Hoogeſchool van gemelde Stad. Naa zich alvoorens, in zijne Geboorteſtad, in de Kruidkunde te hebben geoeffend, deedt hij eene reize na *Frankrijk*, om 'er de voornaamſte Kruidhoven te bezoeken. Naa zijne wederkomst en zijns Vaders overlijden, verving hij deszelfs plaats, als Hoogleeraar in de gemelde Weetenſchap. MUNTING overleedt in den Jaare 1683, nalaatende eenige Schriften over zijne geliefde weetenſchap.

Zie MENSING, *Orat. Funebr.*

MUSCH, (KORNELIS) Griffier der Algemeene Staaten, wierdt, in den Jaare 1635, gebruikt, om met *Don* MARTIN AXPE, Geheimſchrijver van den Koning van Spanje, in onderhandeling te treeden, over het aangaan van een Verbond van Vrede. Van wegen het Franſche Hof wedervoeren hem deswegen eenige onaangenaamheden, verwijtende hem deszelfs Gezant, dat AXPE hem honderdduizend Kroonen hadt beloofd, indien hij een Beſtand met Spanje, met uitſluiting van Frankrijk, wist te bewerken. In den Jaare 1650, het laatſte zijns leevens, was hij de ſteller van een gewigtig Beſluit, ten behoeve van Prinſe WILLEM DEN II, behelzende, dat men, overeenkomſtig met den voorſlag des Raads van Staate, aan de Bevelhebbers der Steden zoude ſchrijven, dat men eene plegtige Bezending doen zoude aan de Hollandſche Steden, om dezelve te doen afſtaan van het beſluit, omtrent de bijzondere afdanking van Krijgstroepen, en dat de Prins deeze Bezending, als mede de perſoonen, uit welke zij beſtaan zoude, zou regelen; „ wordende zijne Hoog„ heid te gelijk verzogt en geauthoriſeerd, om alle noodige „ orde te ſtellen, en die voorziening te doen, ten einde dat „ alles in goede ruste en vrede werde geconſerveerd; en inzon„ derheid gemainteneert en vastgehouden de Unie, met den „ gevolge en aankleeven van dien, en integendeel geweerd en „ te gemoet getreeden, dat daartegen zou mogen worden „ voorgenomen." Twee Geſchriften maakten thans veel ge-

rugts, beiden opgeſteld in naame van Prinſe WILLEM DEN II; zij voerden tot tijtel: *Redenen en Motiven*; en *Klagten over die van Amſterdam*. Veel werks maakten de Staaten van Holland, om den ſteller van dezelve op te ſpooren. Bij onderzoek bleek deeze geweest te zijn de Griffier MUSCH. Doch hij was toen reeds overleeden, te weeten, op den zesentwintigſten December des Jaars 1650.

Zie *Reſol. van Holland*; *Hollandſche Merkurius*.

MUSIUS. (KORNELIS) Op het Artikel LEIDEN hebben wij het akelig lot des vroomen Grijsaarts verhaald.

MYDRECHT, eene Heerlijkheid, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, in haare uitgeſtrektheid beſlaande achttienhonderd zesendertig Morgens en tweehonderd vierenzestig Roeden gronds. Reeds in den Jaare 1085 vindt men daar van gewag gemaakt. Drie Polders vindt men in de Heerlijkheid, die gedeeltelijk beſtaan uit uitgeveende Plasſen. Midden door loopt een weg, *de Zuwe* genaamd, een half uur gaans lang, van wederzijde met water en gebroken akkers bezet. Dezelve loopt van de Uithoornſche brug tot aan den Mijdrechtſchen Dijk.

MYDRECHT, (*Het Dorp*) in den boven gemelde Heerlijkheid, rondom in Veenlanden gelegen, is groot, en bevat eenen reeks van fraaie Huizen, ter wederzijden van een breeden Dijk gebouwd. In den omtrek ziet men, behalven de Veengronden, vrugtbaare Weilanden en Hennipakkers. De Kerk, met haaren hoogen ſpitzen Toren, maakt eene ſchoone vertooning, als ſtaande midden in het Dorp. De Roomschgezinden hebben 'er eene Statie.

MYDRECHT, (*Huis te*) van ouds zeer vermaard, plagt te ſtaan een weinig ten Oosten van de Dorpkerk. De fondamenten, hoewel met gras begroeid, zijn daar van nog over-

go-

gebleeven. Het voerde ook den naam van het *Huis der Proostdije* of *het Prooſtenhuis*. In den Jaare 1536 erkenden de Staaten des Lands van *Utrecht* hetzelve voor eene Ridder-Hofſtad. Tot heden toe heeft het die waardigheid behouden.

MYEROP, (VAN) of *Mierop*, een aloud, zeer vermaard Nederlandsch Geſlagt, reeds voor lang, althans in het mannelijk oir, uitgeſtorven. De eerſte, welken men daar van vermeld vindt, was

OTTHO VAN MYEROP, geſprooten uit den Huize der Baanderheeren van *Kuik*, Zoon van *Ottho van Kuik*, gezegd van *Mijerop*, broeder van *Raſo van Mijerop*, beide Zoonen van *Jan van Mijerop*, Ridder, Heere van Mijerop, getrouwd met Maria Berlaar, na den dood van zijnen broeder Ottho, Heere van Kuik en Grave, Heer van Kuik geworden, en overleeden in den Jaare 1354. OTTHO, boven genoemd, geſtorven in den Jaare 1420, hadt twee Zoonen:

A. AARNOUD VAN MYEROP.

B. KORNELIS VAN MYEROP.

A. AARNOUD VAN MYEROP, Schildknaap, die geleefd heeft omtrent het Jaar 1460, was Vader van

KORNELIS VAN MYEROP, getrouwd met *Johanna van Muizen*, dogter van Jan, Ridder, Heere van Muizen, en van Elizabeth van Rinkelberg, te Mechelen, liet na:

1. JOACHIM VAN MYEROP, die volgt.

2. *Chriſtoffel van Mijerop.*

JOACHIM VAN MYEROP, ſtraks genoemd, trouwde met *Maria van Schouten*, Zuster van *Willem van Schouten*, Rekenmeester van Holland, en verwekte bij haar:

1. KORNELIS VAN MYEROP, die volgt.

2. *Vincent van Mijerop*, overleeden in den Jaare 1558, en in 's Graavenhage begraaven.

KORNELIS VAN KUIK VAN MYEROP, zo even genoemd, was Heer van Hoogwoude, Eertswoude, Nieuweveen, Kalſlagen, Kudelſtaart, Uitenbuurt, 's Grevelsrecht en in Alblasſerdam, Ontvanger Generaal van Holland, en Hoogheemraad van Delfsland. In de maand October des Jaars 1561 tradt hij in 't huwelijk met *Elizabeth van Alkemade*, dogter van Dirk van

Alkemade, Heere van Leeuwenſtein, en overleedt in den Jaare 1608. Zij hadden de volgende kinderen:

HUGO VAN KUIK VAN MYEROP, die volgt.

Vincent van Kuik van Mijerop, jong geſtorven in den Jaare 1565, en begraaven in het Koor der Kerke te Rijswijk, onder een Zarkje, waar op ſtaat uitgehouwen een kindeke, met de Wapens van Mijerop en Alkemade.

Maria van Kuik van Mijerop, getrouwd, eerst met Pieter van Room, Ruwaard en Baljuw van Putten en Geervliet, en vervolgens met N. van Beringen, Kapitein.

Joachin van Kuik van Mijerop, Heer van 's Grevelsrecht en in Alblasſerdam, Ontvanger Generaal van Holland, gehuwd met Anna Benning, en bij dezelve Vader van

1. *Jan van Kuik van Mijerop*, gehuwd met Maria de Vlaming van Oudshoorn, dogter van Diderik de Vlaming van Oudshoorn, Heere van Oudshoorn, Griephoek en in Heemſtede, bij welke hij verwekte twee dogters:

a. *Anna van Kuik van Mijerop*, gehuwd met George le Vaſſeur Congries, Marquis de Thouars.

b. *Amaranta van Kuik van Mijerop*, getrouwd met Louis Gaspe le Vaſſeur Congries, Marquis van Ardenné.

2. *Elizabeth van Kuik van Mijerop*, de echtgenoote van Jan van Mommorenci, Marquis van Villeroi.

3. *Anna van Kuik van Mijerop*, de huisvrouw van Philippe Nicolas, Marquis van Haucourt, Heere van Villert, Outreau, Mondetour, Gennes en Marché.

4. *Dirk van Kuik van Mijerop*, kinderloos geſtorven.

5. *Sophia van Kuik van Mijerop*, insgelijks kinderloos.

6. *Kornelis van Kuik van Mijerop*, Kapitein, en Kommandeur te Rees, getrouwd met N. van Ledenberg, Vrouwe van Willige-Langerak, en Vader van

Joachim van Kuik van Mijerop, jong geſtorven.

HUGO VAN KUIK VAN MYEROP, boven vermeld, tradt, voor de eerſte maal, in den echt met *Heſter van Oudshoorn*, Pieters dogter, Vrouwe van Sonneveldt, en verwekte bij haar:

PIETER VAN KUIK VAN MYEROP, die volgt.

Cornelia van Kuik van Mijerop, gehuwd met Karel van Bernagie, Ridder, Heere van Dierendonk, Kolonel te paerd,

Eliza-

Elizabeth van Kuik van Mijerop, Religieuſe van St. Clara, te Brusſel.

Maria van Kuik van Mijerop, zonder kinderen geſtorven.

Kornelis.

Willem.

Joachim, allen zonder naakroost overleeden.

Naa het overlijden zijner eerſte huisvrouwe, hertrouwde Heer HUGO met *Alida van der Sloot*, dogter van Henrik van der Sloot, en wierdt, bij dezelve, Vader van

Ottho van Kuik van Mijerop, getrouwd met Agatha van Alkemade, Jans dogter, Heere van Oud-Alkemade, en van Christina van Arkel; uit welk huwelijk gebooren wierden:

1. *Hugo van Kuik van Mijerop.*
2. *Floris van Kuik van Mijerop*; — beiden van de Orde der Karmeliten.
3. *Sijbrand Jozef*, te Delft overleeden.
4. *Elizabeth Franciſca.*
5. *Maria Christina.*

Maria van Kuik van Mijerop.

PIETER VAN KUIK VAN MYEROP, boven vermeld, hadt tot zijne eerſte Vrouwe *Catharina Lievens*, en bij dezelve verwekt:

Hugo van Kuik van Mijerop, welke nagelaaten heeft:

1. *Henrik*, en
2. *Maria van Kuik van Mijerop.*

Frederik van Kuik van Mijerop, Heer van Kalſlagen, getrouwd met Izabella Maria Dimmer, Willems dogter.

Kornelis van Kuik van Mijerop, Heer van Sonnevelt, Kapitein, welke ter Vrouwe nam Johanna Reinera op den Berge, en Vader was van:

Margareta van Kuik van Mijerop.

Hester van Kuik van Mijerop.

Anna van Kuik van Mijerop, Annunciate te Wijk.

De tweede Huisvrouw van Heere Pieter was *Maria Talje*, Engelbrechts dogter, Ridder, Baron van Wemmel, en bij hem Moeder van

Dirk van Kuik van Mijerop, welke in den echt tradt met Maria Oda van der Steen, en verwekte:

1. *Pieter van Kuik van Mijerop.*
2. *Godefroi van Kuik van Mijerop.*
3. *Jan van Kuik van Mijerop.*

Henrik van Kuik van Mijerop.

Pieter van Kuik van Mijerop, Kapitein.

Maria Anna van Kuik van Mijerop, eerst getrouwd met Abraham van Hoogbroek, Heere van Asperen en Axel, Theſaurier der Stad Gend; en daar naa met Don Francisco de Salſedo, Kolonel van een Regiment Dragonders, in dienst des Konings van Spanje.

B. KORNELIS VAN MYEROP, boven vermeld, tradt in den echt met *N. van Boschhuizen.* Hij overleedt in den Jaare 1484, en liet naa,

Mr. VINCENT VAN MYEROP, Ridder, bijgenaamd de *Groote Vincent*, Heer van Ketel, Spaland, Cabau, Spierinxhoek, Dortsmonde en in Ruiven, eerst Rekenmeester van Holland, en naderhand Theſaurier Generaal der Nederlanden. Hij trouwde met *Maria Ruisch*, Vrouwe van Cabau, overleedt in den Jaare 1550, oud eenentagtig jaaren, wierdt begraaven bij de Augustijnen te Brusſel, en liet naa:

HEYMAN VAN MYEROP, die volgt.

Kornelis van Mijerop, Heer van Ketel en Spaland, Raad in den Hove van Holland, daar naa Domproost te Utrecht, geſtorven in den Jaare 1572, en begraaven in de Domkerk, onder een Zark, overdekt met Koper, waar in zijn afbeeldzel en Wapen zijn uitgeſneeden.

Mr. *Jakob van Mijerop*, Heer van Cabau in den Jaare 1551, van de Ketel en Spalandt in den Jaare 1573, en in Ruiven, Raad in den Hove van Vlaanderen te Gend, zonder kinderen overleeden, in den Jaare 1593, het drieënnegentigſte zijns ouderdoms.

Ottho van Mijerop, Religieus in het Klooster der Minderbroederen te Brusſel.

Margareta van Mijerop, getrouwd met Mr. Vincent Dammas, Zoon van Drogendijk, Rekenmeester van Holland, geſtorven den 23 Augustus des Jaars 1554.

Eva van Mijerop, gehuwd, in den Jaare 1515, met Mr. Adriaan Stalpaart van der Wiel, Heere van Roſenburg en Ruiven,

ven, Rekenmeester van Holland, en Rentmeester Generaal van Kennemerland, geſtorven in den Jaare 1557.

Catharina van Mijerop, gehuwd met Pieter Bol, Rekenmeester van Holland.

Martha van Mijerop, getrouwd met Witte, Jakobszoon de Witte, Burgemeester te Zierikzee.

Magdalena van Mijerop, die de huisvrouw wierdt van Jan van Haamſtede.

Mr. HEYMAN VAN MYEROP, gezegd van Ketel, Heer van de Ketel en Spalandt, Rekenmeester van Holland, trouwde met Johanna Vranken, Jans dogter, Burgemeester te Dordregt. Hij ſtorf in den Jaare 1560, nalaatende twee Zoonen:

Sebastiaan van Mijerop, gezegt van Ketel, Heer van de Ketel en Spaland, in den Jaare 1567 zonder kinderen overleeden.

Jan van Mijerop, gezegt van de Ketel, naa zijnen broeder Heer van de Ketel en Spaland, in den Jaare 1570 kinderloos geſtorven.

Zie S. VAN LEEUWEN, *Bat. Ill.*

MYL, eene Ambagtsheerlijkheid, in Zuidholland, op het Eiland van Dordrecht, hoewel een gedeelte daar van legt over de 's Graavendeelſche Kil, in den Hoekſchen Waart; volgens de opgave van den Jaare 1732, beſlaande ruim honderd vijfentachtig Morgens Lands, met achttien Huizen, drie Zoutkeeten en dertien Molens.

Zie OUDENHOVEN, *Zuidholland.*

MYLE, (*Het Geſlagt van* VAN DER) zeer vermaard in de Nederlandſche Geſchiedenisſen, heeft verſcheiden doorluchtige Staatsleden voortgebragt. Van de voornaamſte, die ons zijn voorgekoomen, in de vroegere tijden, zullen wij gewag maaken. De eerſte, welken wij vermeld vinden, is

AREND VAN DER MYLE, *Korneliszoon*, verſcheiden maalen Burgemeester te Dordrecht, zints het Jaar 1541 tot in den Jaare 1572. Hij hadt in huwelijk *Cornelia van Alblas*, dogter van Jan van Alblas, Ambagtsheer van Mijl, Dubbeldam en

St.

St. Antonijpolder, Burgemeester van Dordrecht, en van Maria de Jode, Adriaans dogter. Hij ſtierf in den Jaare 1580, oud zevenennegentig jaaren, en liet na:

Maria van der Mijle, getrouwd met Albert van Loo, Heere van Hodenpijl, Commis van 's Konings Finantien te Brusſel; zij hadden te gader verwekt:

1. *Albert van Loo.*
2. *Catharina van Loo.*
3. *Kornelis van Loo.*
4. *Gerrit van Loo.*
5. *Willem van Loo.*
6. *Maria van Loo.*
7. *Arend van Loo.*
8. *Hillegonda van Loo.*
9. *Margareta van Loo.*
10. *Cornelia van Loo.*
11. *Damas van Loo.*

Kornelis van der Mijle, Ambagtsheer van der Mijle, Dubbeldam en St. Antonijspolder, en in den Jaare 1568 Kaſtelein, Baljuw en Schout van Gouda, in den Jaare 1605 te Leiden, overleeden, zonder kinderen na te laaten, zo min uit zijnen eerſten echt met Catharina Hoppers, dogter van den vermaarden Joachim Hoppers, Raad der Nederlanden in Spanje, als uit zijn tweede huwelijk met Adriana van der Does, dogter van Jacob van der Does, Raad des Prinſen van Oranje, en Gouverneur van Leiden. Even als het zijnen Vader gelukt was, zo wel ſlaagde ook Kornelis van der Mijle te Dordrecht, om het ſchandelijk beeldeſtormen te beletten.

ADRIAAN VAN DER MYLE, die volgt.

Jan van der Mijle, Ambagtsheer van Dubbeldam, Bleskensgraaf, Kijfhoek en, naa zijns broeders dood, Ambagtsheer van van der Mijle en St. Antonijspolder, Schepen te Dordrecht in den Jaare 1582. In zijn eerſte huwelijk, met Agatha van der Burg, dogter van Anthonij van der Burg, eigenaar van het Huis te Adrichum, en Burgemeester van Zierikzee, hadt hij verwekt:

1. *Elizabeth van der Mijle*, Ambagtsvrouwe van Kijfhoek, getrouwd, eerst met Jakob de Witte, Baljuw van Goes, en bij denzelven Moeder van

Wil-

Wilhelma Agatha de Witte.

Naa het overlijden van haare eerſten Man, hertrouwde zij met Jacob van Landskroon, doch uit deezen echt kwamen geene kinderen.

2. *Kornelis van der Mijle*, in den Jaare 1612 ongehuwd overleeden.

3. *Arend van der Mijle*, geſtorven in den Jaare 1606, ongehuwd.

4. *Wilhelma van der Mijle*, getrouwd met Jan Ruigrok, in den Jaare 1600 kinderloos geſtorven.

Uit een tweede huwelijk van Jan der Mijle, met Christina van Blijenburg, doger van Heiman van Blijenburg, Heere van Dortsmonde, wierden gebooren:

1. *Arend van der Mijle*, ongehuwd geſtorven, in den Jaare 1607.

2. *Heijman van der Mijle*, Ambagtsheer van der Mijle, en van St. Antonijspolder, het welk hij, bij Uiterſten Wille, beſprak aan zijnen Neeve Cornelis.

3. *Cornelia van der Mijle.*

ADRIAAN VAN DER MYLE, boven vermeld, Ambagtsheer van Bleskenshoek en Dubbeldam, tradt in 't huwelijk met Magdalena van Egmond van der Nijenburg, dogter van Kornelis van Egmond van der Nijenburg, Raad in den Hove van Holland. Hij was zeer bedreeven in de kennis der Regten en een geoeffend Staatsman. In den Jaare 1563 wierdt hij Lid van den Raad van Holland, Zeeland en Westfriesland. Onder voorwendzel van zijne gekrenkte gezondheid te herſtellen, doch inderdaad uit vreeze voor den wreeden Hertog VAN ALVA, ondernam hij, in den Jaare 1568, met toeſtemming van den Koning van Spanje, eene buitenlandſche reize. Tot in den Jaare 1572 vertoefde hij inzonderheid te Venetie en te Padua. Op zijne wederreize een bezoek afleggende bij den doorluchtigen Keurvorst Frederik, Paltsgraave, vermaande deeze hem zeer ernſtig om na zijn Vaderland te rug te keeren, en hetzelve, zo wel als den Prinſe van Oranje, met raad en daad bij te ſtaan. Straks naa zijne wederkomst, verkoos hem zijne Doorluchtigheid, onder andere, tot Lid van den Landraad over Holland. In den Jaare 1575 en 1576 verſcheen hij, als

als Afgevaardigde van Holland, op de Vredehandelingen van Breda en Gend. Twee jaaren laater bevondt hij zich, nevens de Heeren Joan van Mathenes en François Maalſon, te Amſterdam, naa dat hetzelve de zijde van Spanje hadt verlaaten, om 'er de noodige orde te ſtellen op de Regeering. Een nieuw bewijs van het vertrouwen, welk 's Lands Staaten in hem ſtelden, gaf het Jaar 1579, wanneer hem de last wierdt opgedraagen, om te Keulen over den Vrede te handelen. Zedert bekleedde hij nog verſchelden andere posten van de hoogſte aangelegenheid, onder andere die van Raad van Prinſe MAURITS, naa de afſlijvigheid van deszelfs Vader. Hij overleedt in den Jaare 1590, het tweeënvijftigſte zijns ouderdoms De vermaarde Justus Lipſius ſtelde op hem het volgende Graffchrift:

Hic ſitus eſt
Vir nobilis et Clariſſ.
Hadrianus Mijſius, Arnoldi F. Dordracenus,
Juris ſcientia et titulo eximius:
Varia prudentia præditus, et ad varia,
Dignitates erectus,
Iisque cum ſua laude et bono publico functus:
Conſiliarius in Curia Bataviæ, et in ea
Denique Præſes:
Vigilans, incorruptus, et verus,
Juſtitiæ Antiſtes:
Qui omni vita laudabilus aſtd ſubito
Obiit XVI. Jul. Ann. Chr. MDXC.
Vixit ann. LII.
Lector et Patria
Dolete.

In zijn huwelijk hadt Heer ADRIAAN verwekt:

KORNELIS VAN DER MYLE, die volgt.

Kornelia van der Mijle, getrouwd, in den Jaare 1603, met Daniel van Hartaing, Heere van Marquette, Kolonel en Lieutenant Generaal van de Ruitenij, beſchreeven in de Ridderſchap van Holland, en bij hem Moeder van:

1. *Willem van Hartaing*, Heere van Marquette.

2.

2. *Adriaan van Hertaing* van Marquette.

KORNELIS VAN DER MYLE, boven vermeld, Heer van der Mijl, Dubbeldam, Baccum, Alblas, Bleskensgraaf en St. Antoniipolder, beſchreeven onder de Edelen en Ridderſchap van Holland, Curator van 's Lands Hoogeſchool te Leiden. In den Jaare 1610, vertrok hij, nevens Heer WALRAVEN VAN BREDERODE en JAKOB VAN MALDERE, in Gezantſchap na Frankrijk, om 'er te handelen over de zaaken van Gulik en Kleeve; en nogmaals, alleen, in dat zelfde jaar, om de Verbonden, met wijlen Koning HENRIK DEN IV aangegaan, met deszelfs Zoon en opvolger LODEWYK DEN XIII, te vernieuwen. Naauwlijks van daar thuis gekoomen, vertrok hij na Venetie, om met dien vrijen Staat een Verbond van Vriendſchap en Koophandel te ſluiten. De Heer VAN DER MYLE hadt in huwelijk eene dogter van 's Lands Advokaat JOAN VAN OLDENBARNEVELD. Geen wonder, derhalven, dat hij bij Prins MAURITS aanhieldt, dat de grijze Staatsman, naa dat dezelve in verzekering was genomen, uit zijne Gevangenisſe ontſlagen, en hem zijn eigen huis tot eene bewaarplaats mogt gegeeven worden. Zedert, onder de hand, gewaarſchuwd zijnde, dat men naauwe agt op hem gaf, verliet hij den Hage, en begaf zich buitens lands na Frankrijk; alwaar hij, egter, niet langer dan tot in het volgende jaar vertoefde. Hij keerde toen te rug in Holland, doch kreeg geen aandeel in de Regeering. Integendeel, naa dat men hem van zijnen post van Kurator van 's Lands Hoogeſchool hadt ontſlagen, beſchreef men hem insgelijks niet meer onder de Edelen van het Gewest. Daarenboven wierdt hij gebannen op het Eiland *Goeree*, omdat hij eenige Brieven hadt geſchreeven, in welke hij geoordeeld wierdt, der tegenwoordige Regeeringe en den Prinſe te na te hebben geſproken. Vergeefs verzogt de verdreeven Koning van Bohemen, in den Jaare 1621, aan de Algemeene Staaten, dat het wederkeeren in den Hage hem mogt worden toegeſtaan. Alleenlijk bragt het de Koningin van Boheme zo verre, in het volgende jaar, dat hem verlof wierdt gegeeven, zich in de *Beverwijk* te mogen onthouden. Van daar haalde men hem na 's Hage, om te onderzoeken, of hij medepligtig ware aan den toeleg op het leeven van Prinſe MAURITS, in den Jaare 1623; 's Mans voldoende verantwoor-

ding

ding was oorzaak, dat hij ſpoedig ontſlagen wierdt. Met 's Prinſen overlijden veranderde het gelaat zijner zaaken ten goede. Kort naa het ſterfgeval gaven hem 's Lands Staaten verlof om weder te keeren in 's Hage, alwaar hij tot zijnen dood toe heeft gewoond. Uit zijn huwelijk met *Maria van Oldenbarneveld*, wierden gebooren:

ADRIAAN VAN DER MYLE, die volgt.

Jan van der Mijle.

Magdalena van der Mijle, getrouwd met Charles de Loges, Kapitein van de Hollandſche Lijfwagt.

Geertruid van der Mijle.

ADRIAAN VAN DER MYLE, Heer van der Mijl, Baccum, Dubbeldam, Albſas, Bleskensgraaf, St. Antonijpolder, Kolonel, Gouverneur van de Willemſtad, Hoogheemraad van Delfland, beſchreeven in de Ridderſchap en Edelen van Holland. Hij is tweemaal getrouwd geweest: eerst met *Agatha van Raaphorst*, Vrouwe van Raaphorst, en bij dezelve Vader van

Kornelia van der Mijle, Vrouwe van Raaphorst, getrouwd, in den Jaare 1656, met Philips Jacob van den Boetſelaar, Baron van Asperen, en bij haar Vader van

Philips Jacob van den Boetſelaar.

Uit een tweede huwelijk, met *Peternella van Waſſenaar van Duivenvoorde*, dogter van Jan van Waſſenaar, Heere van Duivenvoorde, verwekte Heer ADRIAAN:

Kornelis van der Mijle, en

Jan van der Mijle; — beiden ongehuwd overleedsn.

Clara Elizabeth van der Mijle, in den Jaare 1676 getrouwd met Frederik van Reede van Renswoude, Heer van Lier, Zoon van Jan van Reede, Heere van Renswoude, Woudenberg, Preſident van de Staaten des Lands van Utrecht.

Maria van der Mijle.

Anna Magdalena van der Mijle.

Volgens deeze opgave, is het aanzienlijk Geſlagt, in het manlijk oir, uitgeſtorven.

Zie S. v. LEEUWEN, *Bat. Ill.*

MYN,

MYN, (HEROMAN VAN DER) een beroemd Kunstſchilder, gebooren te *Amſterdam*, in den Jaare 1684. Tot het ſchilderen van fruiten en bloemen bepaalde hij zich in zijne eerſte aankoomende jeugd. Naaderhand maakte hij meer bijzonderlijk zijn werk van Hiſtorien en Portretten. Den meesten tijd zijns leevens ſleet hij buitenslands, aan het Paltſiſche Hof, te *Antwerpen* en te *Londen*. Onder veele andere ſtukken, vervaardigde hij, in de laatstgenoemde Stad, een zinnebeeldig Tafereel op het huwelijk van den jongstvoorgaanden Stadhouder Prinſe WILLEM DEN IV, met ANNA, Kroonprinſesſe van Groot-Britannie, 't welk, zedert, op het Lusthuis *'t Loo* is overgebragt. Daarenboven verſiert een zijner Kunſtſtukken de Regentenkamer van het Leproozenhuis te *Amſterdam*. VAN DER MYN overleedt te *Londen*, in de maand November des Jaars 1741.

Zie VAN GOOL.

MYNDEN, een Ambagtsheerlijkheid, met de *Loosdrechten* en *Tekkoop* één Baljuwſchap uitmaakende, grenzende, ten Zuiden, aan het Geregt van *Breukelenveen*, onder de Provincie van *Utrecht* behoorende. De uitgeſtrektheid wordt gerekend op tweehonderdzesennegentig Morgens en honderd Roeden Lands, en het getal der Huizen op ruim twintig. De Regtbank van het Ambagt beſtaat uit Schout, Sekretaris en drie Schepenen. Nabij de Mijnder-Sluis ziet men eenen Heuvel, met ruigte begroeid. Volgens overlevering, geſchraagd door den omtrek der hoogte, alwaar men eenige holligheden, onder de gedaante van Graften, ontmoet, zou men hier moeten zoeken de Overblijfzels van het *Huis te Mijnden*, voormaals van veel aanzien, en van hooge oudheid, als zijnde gebouwd, in den Jaare 1227, door eenen uit den Huize van *Amſtel*, uit hetwelk de Heeren VAN MYNDEN hunne afkomst rekenen. In het Kerkelijke behooren de Opgezeetenen van *Mijnden* onder *Loenen*.

Zie S. VAN LEEUWEN, *Batt. Ill.* COMMELIN, *Beſchrijving van Amſterdam.*

MYZEN, (*Oost-*) een Ban, in het gedeelte van Noordholland, of Westfriesland, *Dregterland* genaamd, grenzende aan de Beemſter. Van kleine uitgeſtrektheid is deeze Landſtreek, als bevattende weinig meer dan honderd Morgens Lands, en zeer weinige, volgens de opgave van den Jaare 1732, ſlegts vijf Huizen.

MYZEN, (*West-*) eene Buurt of Dorp, insgelijks in Noordholland, in het Baljuwſchap van de *Nieuwburgen*, ruim twee uuren gaans ten Oosten van *Alkmaar*. Voormaals ſtondt hier een Kerkje, 't welk in den Jaare 1744 is afgebroken. Al zedert het Jaar 1700 behoort de Ambagtsheerlijkheid van *West-Mijzen* aan de Stad *Alkmaar*; zij kogt dezelve voor negentienduizend tweehonderd Guldens.

N.

NAAKTLOOPERS. Bij deezen naam zijn bekend, eenige uitzinnige lieden, van den Aanhang der Munſterſche Herdoopers, dus geheeten naar hun dweepziek gedrag, in den Jaare 1535, te *Amſterdam* gehouden. Zij hadden tot hoofd en aanvoerder zekeren HENRIK HENRIKSZOON SNYDER, en maakten te zamen uit een getal van zeven mannen en vijf vrouwen. SNYDER, die zich, onder deeze luiden, als Profeet gedroeg, met de zijnen vergaderd in de Zoutſteeg, in het huis van zekeren Lakenkooper, in het holle van den nacht, wierp zich voor over op het aangezigt, in eene biddende geſtalte. Eene innige ontroering beving alle de aanweezenden. Tot zich zelven gekoomen zijnde, gaf hij voor, den hemel en de hel, en God en deszelfs heerlijkheid gezien te hebben, en dat de jongſte dag nabij was. In eene volgende nachtvergadering, naa een geruimen tijd in het Gebed te hebben doorgebragt, ontdeedt de Leugenprofeet zich van alle zijne klederen, worp de-

dezelve op het vuur, en beval dat alle de aanweezenden zijn voorbeeld zouden volgen. Straks ſtonden mannen en vrouwen moedernaakt in het Vertrek, zonder dat iemand wist, wat hier van het gevolg zijn zoude. Nu beval SNYDER den misleiden hoop, hem te volgen, en te roepen zo als hij hun zoude voordoen. Terſtond begeeft hij zich op ſtraat, gevolgd van de anderen, loopende te zamen ſtraat op ſtraat neder, onder een ſchrikwekkend getier *wee! wee! wee! de wraake Gods! de wraake Gods! de wraake Gods!* Spoedig bragt dit de Stad in beweeging, en de Burgerij op de been, die, met kleine moeite, de Naaktloopers gevangen kreeg, op één vrouw na, die men nooit heeft opgeſpeurd. Bij hunne te regtſtelling boodt men hun klederen aan; doch zij weezen dezelve van de hand, hoewel het in de maand Februarij en zeer koud was. *De waarheid*, zeiden ze, *moest naakt zijn.* Het vermoeden viel, en, meent men, niet ongegrond, bij de Wethouders, dat de oploop was aangeleid om de Stad te overrompelen. De Mannen wierden, zedert, onthalsd, en de vrouwen in 't water geſmoord.

Zie WAGENAAR, *Beſchrijving van Amſterdam.*

NAALDWYK, eene Heerlijkheid en Dorp, in Zuidholland, onder *Delfland* gelegen, omtrent twee uuren gaans ten Zuidwesten van *'sGraavenhage*, in het vermaaklijkſte en vrugtbaarſte gedeelte van het *Westland*; praalende met vrugtbaare landen, ſchaduwrijke boomen, pragtige Lusthoven, en 't geen verder kan dienen om het Landverblijf te veraangenaamen. De Heerlijkheid wordt begroot op tweeëntwintighonderd vijfenzeventig Morgens Lands, en het getal der huizen, volgens de jongſte opgave, op tweehonderdvijfenzestig en één Molen. Het Lusthuis *Honsholredijk* legt in de Heerlijkheid. Het Dorp is tamelijk groot en wel bebouwd, zijnde verdeeld in verſcheiden Straaten. De Kerk is een aanzienlijk gebouw; zij ſtaat midden in het Dorp, op een Kerkhof, rondom met boomen beplant. Een weinig van daar, in 't Zuidoosten, ſtaat eene oude Kapel, met een laag Torentje, en naast daar aan een Oude-

mannenhuis. *Naaldwijk* is de geboorteplaats van den geleerden MARTINUS DORPIUS, in leeven Hoogleeraar in de Welſpreekendheid, Wijsbegeerte en Godgeleerdheid te *Leuven*. Daarenboven zag hier het eerſte licht, de kundige Artz PIETER VAN NAALDWYK, die, te *Gottenburg*, met veel lof de Geneeskunde heeft geoeffend. Hij ſchreef, daarenboven, een Werk over den aart, verkiezinge, tuchtiging en geneezing der paerden.

Zie BOXHORN, *Toneel van Hollandt; Oudheden en Geſtigten van Delfland.*

NAALDWYK, (*Heeren van*) een overoud en aanzienlijk Geſlagt, volgens VAN LEEUWEN, uit Koninklijken bloede voortgeſprooten. Behalven een Slot, in het boven gemelde Dorp, nu reeds voor lang verdweenen, bezaten ze ook een huis te *Leiden*, op de Breeſtraat, tegenover het Stadshuis. Men verhaalt dat men, in het omgraaven der fundamenten van dit Gebouw, aan dezelve eenen ſteen heeft gevonden, waar op te leezen ſtonden de naamen der Romeinſche Keizeren M. AURELIUS ANTONINUS en L. AURELIUS VERUS. Duister, intuſſchen, is de volgreeks der vroegſte leden des doorluchtigen Geſlagts. De eerſte, welken men met zekerheid daar van genoemd vindt, was

WILLEM VAN NAALDWYK, vermeld in den Jaare 1250. Den naam zijner Huisvrouwe vinden wij niet vermeld, maar wel eenen Zoon van hem,

BOUDEWYN VAN NAALDWYK, Ridder, en, zo wel als zijne Opvolgers, betijteld met den naam van Maarſchalk van den Graave van Holland. In den Jaare 1296 was hij Kaſtelein op het Slot te Wedenesſe, in Westfriesland, waar binnen hij belegerd wierdt door de Friezen: zodat hij zich moest overgeeven. Hij liet naa

N. van Naaldwijk, getrouwd met Hugeman van Zevenbergen, Zoon van Willem van Strijen, die van zijnen Grootvader, Willem van Strijen, het Land van Zevenbergen hadt geërfd, en eerſte Heer van Zevenbergen was.

WIL-

WILLEM VAN NAALDWYK, ſtigter van een Kapittel te Naaldwijk van eenen Deken en zes Kanunniken. In tamelijk gevorderden ouderdom ſneuvelde hij, in den Jaare 1345, nevens Graave WILLEM en veele andere Edelen, in een Gevegt tegen de Friezen, bij Stavoren. Uit zijn huwelijk, met *Sophia van Raaphorst*, dogter van Gerrit van Raaphorst en Agnes van Duivenvoorde, wierdt gebooren

HENRIK VAN NAALDWYK, Ridder en Maarſchalk van Holland. In den Jaare 1396 verzelde hij Hertog Albregt op eenen togt tegen de Friezen. Hij hadt in huwelijk eene dogter uit den Huize van Schalkwijk, en verwekte bij dezelve:

WILLEM VAN NAALDWYK, die volgt.

Kleisje van Naaldwijk, getrouwd met N. van Matenesſe.

Haasje van Naaldwijk, in den Jaare 1381 gehuwd met Gijsbrecht van Hardenbroek, en bij haar Stamvader des Geſlagts van dien naam.

WILLEM VAN NAALDWYK, ſtraks genoemd, Ridder en Maarſchalk van Holland, overleedt in den bloei zijns leevens, naalvoorens, bij *Sophia van Teilingen*, dogter van Dirk van Teilingen en van eene dogter des Heeren van Heukelom, verwekt te hebben:

HENRIK VAN NAALDWYK, die volgt.

Barta van Naaldwijk, getrouwd met Dirk van Poelgeest, Zoon van Gerrit van Poelgeest, Heere van Homade, Ridder, en van Beatrix van Schoonhout, overleeden, met kinderen, in den Jaare 1419.

Willemina van Naaldwijk, de echtgenoote van Gerrit van Poelgeest, Ridder, Zoone van Jan van Poelgeest, en broeder van de vermaarde Aleid of Alida van Poelgeest, Bijzit van Hertog ALBREGT, in den Jaare 1392, door eenige Hovelingen, op het Buitenhof in 's Graavenhage, omgebragt.

Haasje van Naaldwijk, getrouwd met Floris van Maalſtede, Vlaamſch' Ridder.

Sophia van Naaldwijk, zonder kinderen geſtorven.

HENRIK VAN NAALDWYK, boven vermeld, Ridder en Maarſchalk van Holland, overleeden in den Jaare 1419, hadt, bij *Catharina van Heenvliet*, in den Jaare 1421 geſtorven, verwekt:

I. WILLEM VAN NAALDWYK, die volgt.

II. *Adriaan van Naaldwijk*, kinderloos geſtorven.

III. ALBERT VAN NAALDWYK, Heer van Bergambagt, in Zuidholland, Dijkgraaf van den Krimpener Waart, nam ter Vrouwe N. N. van Vleuten, uit het Sticht van Utrecht, en teelde bij haar:

1. ADRIAAN VAN NAALDWYK, die volgt.

2. *Jakob van Naaldwijk*, vermeld op den Jaare 1477.

3. *Henrika van Naaldwijk*, Ambagtsvrouwe van Bergambagt, en gehuwd aan Gerrit, Heere van Vliet, Polsbroek, Oukoop en Aartsbergen, Zoone van Jan van Vliet, Ridder, en van Beatrix, Bastaardtdogter van Graave Willem van Beijeren. Zij hadden kinderen.

4. *Catharina van Naaldwijk*, huisvrouwe van Paulus van Haastrecht, Willems Zoone, Heere van Tilborg, Loon, Druinen en Goorle.

5. *Elizabeth van Naaldwijk*, eerst getrouwd met Michiel van Soutelande, en, naa diens overlijden, met Jan van Vianen van Jaarsveld.

ADRIAAN VAN NAALDWYK, Albertszoon, naa zijns Vaders dood, Heer van Bergambagt, van den Aanhang der Hoekſchen, holp, in den Jaare 1482, de Stad Hoorn, bij verraſſing, inneemen. Hij was getrouwd met Agnes van den Woude, dogter van Jakob van den Woude, Heere van Warmond en Alkemade, en van Reinoutje van Brakel, van Dordrecht, en verwekte bij haar.

a. *Jan van Naaldwijk*, Ridder, Heer van Bergambagt, een ijverig voorſtander van de gezinte der Hoekſchen. Naa in eenen Scheepsſtrijd, op de Lek, zijne vrijheid verlooren, en, geſlaakt zijnde, op de Zuiderzee geſchuimd, en de Eilanden Texel en Wieringen bemagtigd te hebben, week hij ten Lande uit, na Frankrijk, en ſtorf te Parijs. Hij hadt in huwelijk gehad Gillisje van der Lek, of Polanen, dogter van [illegible] van der Lek, Ridder, en van Alida van Egmont, voormaals Weduwe van Floris van Kijfhoek, Schildknaap. Vermits hij geene kinderen naliet, kwam, naa zijn overlijden, zijne Heerlijkheid Bergambagt in den Huize van Nijvelt.

1 Jan.

b. Ja-

b. *Jakob van Naaldwijk*, zonder kinderen overleeden.

c. *Adriana van Naaldwijk*, getrouwd met Willem van Nijvelt, van Utrecht, bij welke hij verwekte,

Frederik van Nijvelt, in den Jaare 1530, Heer van Bergambagt; die ter Vrouwe nam. Steventje de Gruiter, en bij dezelve, behalven andere kinderen, Vader wierdt van

Willem van Nijvelt, Heere van Bergambagt, geſtorven in den Jaare 1543, zijnde getrouwd geweest met Agnes Foeijt, en, bij haar, Vader van

Willem van Nijvelt, Heere van Bergambagt, Lid der zamenverbondene Edelen, in den Jaare 1566; in den Jaare 1572 Baljuw van Zuidholland en Hoofdſchout van Dordrecht, en vervolgens Kaſtelein van Muiden en Drost van Gooiland. Hij overleedt in den Jaare 1608, het zeventigſte zijns ouderdoms. Driemaalen was hij getrouwd geweest: eerst met Catharina Ram, van Utrecht; vervolgens met Agatha Booth, dogter van Aart Booth, Meesterknaap van de Wildernisſe en Baljuw van den Hage, naderhand Kaſtelein van Franeker en Grietman van het Bildt; en eindelijk met Agnes Tſerraats, Weduwe van Diderik van Duivenvoorde. Alleen uit het eerſte huwelijk verwekte hij kinderen, te weeten:

(1) *Willem van Nijvelt*, in den Oorlog tegen de Friezen ongetrouwd geſneuveld.

(2) *Adam van Nijvelt*, Kapitein, daar naa, in den Jaare 1583, Baljuw van Schoonhoven, en in den Jaare 1595 overleeden. Twee Vrouwen hadt hij gehad: Eva van Bonnargia en Anna van Galen, Weduw van Jan van Yſſelſtein. Het laatſte huwelijk was kinderloos, doch het eerſte gezegend met vier kinderen:

(a) *Arend van Nijvelt*, Gouverneur van Schenkenſchans, in den Jaare 1608 ongehuwd overleeden.

(b) *Frederik van Nijvelt*, Heer van Bergambagt, Gouverneur van Woudrichem, en, in de Jaaren 1618 en 1619, een der Afgevaardigden van 's Lands Staaten op het Sijnode te Dordrecht; getrouwd met Anna van Uitteneng, bij welke hij kinderen verwekte.

a. Abraham van Nijvelt, in Engeland, zonder kinderen, geſtorven.

b. Catharina van Nijvelt.

d. *Agnes van Naaldwijk*, getrouwd met Jan van Nederveen, Hofmeester van den Graave van Nasſau, in den Jaare 1457. Zij overleefde haaren Man, en wordt, als Weduwe, vermeld in den Jaare 1503.

e. *N. van Naaldwijk*, Nonne te Warmont.

f. *N. van Naaldwijk*, Nonne te Delft.

IV. *Philips van Naaldwijk*, zonder kinderen geſtorven.

WILLEM VAN NAALDWYK, boven vermeld, Ridder en Maarſchalk, Raad en Rentmeester Generaal van Holland, overleeden in den Jaare 1444, verwekte, bij *Willemina van Egmont*, Vrouwe van Wateringe, de volgende kinderen:

I. *Henrik van Naaldwijk*, Heer van Wateringen, Capelle op den Yſſel, Ridder en Erfmaarſchalk van Holland. Het Slot te Wateringe deedt hij vervaardigen tot een Klooster voor Monniken. In den Jaare 1465 nam hij deel in den Krijg tegen de Luikenaars, en overleedt in den Jaare 1496. Uit zijn huwelijk, met Machtelt van Raaphorst, dogter van Bartholomeus van Raaphorst, was ſlegts éene dogter geboren,

Willemina van Naaldwijk, Erfgenaame van Naaldwijk, Capelle en Wateringen, gehuwd aan Jan, Burggraave van Montfoort, overleeden in den Jaare 1506 en Moeder van twee kinderen.

1. *Machtelt van Montfoort*, Vrouwe van Naaldwijk, Capelle en Wateringe, getrouwd met Robbert van der Mark, Heere van Arenberg, en, in den Jaare 1550, in hoogen ouderdom overleeden, naa den dood van haaren Zoone,

Robbert van der Mark, Heere van Arenberg, overleeden in den Jaare 1536, gehuwd met Walburg van Egmont, Zuster van Maximiliaan, Graave van Buuren, en bij haar Vader van

Robbert van der Mark, eerſten Graave van Arenberg, in den Jaare 1543, te Brusſel getrouwd met Anna, Zuster van Jan, Markgraave van Bergen op den Zoom, doch, reeds in 't volgende jaar, in den bloei zijns leevens, zonder kinderen overleeden. Van hier dat, naa het overlijden van *Machtelt*

telt van Montfoort, Weduwe van den Heere van Aremberg, Naaldwijk met Capelle, en de andere goederen, nevens Aremberg, overgingen op *Margareta van der Mark*, haare Kleindogter, en Zuster van de derden van der Mark, die tot Man hadt Jan van Ligne, Heer van Berbançon, Zevenbergen, Noordeloos, Heemskerk, enz. welken zij eenen Zoon baarde, Karel genaamd, zedert Graaf van Aremberg, Baanderheer van Naaldwijk en Zevenbergen, Maarschalk van Holland.

2. *Barbara van Montfoort*, gehuwd aan Maximiliaan van Hoorne, Heere van Gaasbeek, en bij haar Vader van

a. *Philips van Hoorn*, Proost van St. Jan, te Utrecht.

b. *Maarten van Hoorn*, Baanderheer van Gaasbeek, gestorven in den Jaare 1570, hebbende, bij Anna van Croij, Vrouwe van Stavele, verwekt

(1) *Georg van Hoorn*, Graaf van Houtekerke, getrouwd met Leonora, dogter van Lamoraal, Graave van Egmont.

(2) *Philips van Hoorn*, Heer van Heezen, in den Jaare 1580, te Quesnoi, in Henegouwen, onthoofd.

(3) *Maria van Hoorn*, getrouwd, eerst met Philips, Graave van Egmont, daar naa met Gaspar van Geneve, Marquis van Lullin; doch zonder kinderen gestorven.

II. *Jan van Naaldwijk*, getrouwd met Alida Grebbert, dogter van Nikolaas Grebbert, te Leiden, en bij haar Vader van

1. *Willem van Naaldwijk*, zonder kinderen.

2. *Catharina van Naaldwijk*, tweemaal gehuwd, eerst met Jakob Suis, vervolgens met Mr. Gerrit van Berkenrode, doch kinderloos gestorven.

3. *Peternella van Naaldwijk*, Nonne te Gouda.

III. ADRIAAN VAN NAALDWYK, die volgt.

IV. *Catharina van Naaldwijk.*

V. *Izabelle van Naaldwijk*, Moeder van kinderen, bij Jan van Hodenpijl, Zoone van Jan van Hodenpijl en van N. N. van Barlemont.

VI. *N. van Naaldwijk*, Nonne.

ADRIAAN VAN NAALDWYK, zo even genoemd, eerst getrouwd met *Petronella van Florij*, en daar naa met Dirkje van Haaften, verwekte uit zijn eerſte huwelijk,

JAN VAN NAALDWYK; hij leefde nog in den Jaare 1503, en wierdt, bij *Geertruid van Haaften*, uit Gelderland, Vader van:

1. ADRIAAN VAN NAALDWYK, die volgt.

2. *Willem van Naaldwijk*, Monnik in de Abtdij van Middelburg.

3. *Henrik van Naaldwijk*, getrouwd met N. van Alphen, bij welke hij verwekte

Henrik van Naaldwijk, in Spanje ongehuwd overleeden.

4. *Jan van Naaldwijk*, Kanunnik, en Protonotaris van Rome.

5. *Alida van Naaldwijk*, eerst Nonne, doch naderhand getrouwd met Antonij van Liedekerke, Lijfarts van den Hertog van Kleef.

6. *Barbara van Naaldwijk*, getrouwd met N. van Kuik, Heere van Meteren.

ADRIAAN VAN NAALDWYK, ſtraks genoemd, overleedt in den Jaare 1567, te Leiden, nalaatende, bij Alida van Ophemert, gezegt Bloemendaal:

1. JAN VAN NAALDWYK, die volgt.

2. *Joſina van Naaldwijk*, getrouwd met Adriaan van Zwieten, Zoon van Kornelis van Zwieten en van Anna van Borſelen, Adriaans dogter. De Heer van Zwieten was lid der zamenverbondene Edelen, en, in den Jaare 1572, tegenwoordig in de bemagtiging van den Briele. Zedert wierdt hij Stadvoogd van Gouda, en overleedt aldaar, in den Jaare 1584.

JAN VAN NAALDWYK, ſtraks vermeld, verwekte, bij *Françoiſe van Naaldwijk*, van Zierikzee,

Adriana van Haamſtede, welke tot haaren eerſte Man hadt Willem van Giſſelles, in Vlaanderen, Kapitein, geſneuveld in den Veldſlag van den Jaare 1600. Haar tweede Man was Henrik Sitton, Engelſche Kolonel, en deeze, bij haar Vader van

Maximiliaan Sitton.

Heer

Heer JAN, naa het overlijden zijner eerſte Vrouwe, hertrouwd zijnde met *Anna van Kuilenburg*, Weduwe van Jan van Drongelen, verwekte bij dezelve

ADRIAAN VAN NAALDWYK, in wiens naakoomelingen het aanzienlijk Geſlagt is uitgeſtorven.

Zie s. VAN LEEUWEN, *Bat. Ill. Oude Holl. Kronijk.*

NAARDEN, de eenige Stad in *Gooiland*, aan drie zijden omringd van hooge Heilanden, terwijl het alleen aan de Weſtzijde laage Weilanden heeft, eertijds beſchreeven ter Dagvaart onder de Hollandſche Steden, doch reeds voor lang van die waardigheid ontbloot. Met de onzekere giſſingen van den oorſprong des naams zullen wij ons niet ophouden. Het tegenwoordig *Naarden* legt op een geheel anderen grond dan de oude Stad, nog heden *Oud-Naarden* geheeten, waar van men de overblijfzels vindt in een klein gehugt en eene aanzienlijke Lustplaats, veel nader gelegen aan de Zuiderzee, welke de Oude Stad, allengskens, overſtelpt heeft. De tegenwoordige Stad wierdt gebouwd omtrent het Jaar 1350, volgens Handvest van Hertog WILLEM VAN BEYEREN. Zedert verworven de Stedelingen, van de Graaven des Gewests, verſcheiden Voorregten. De Lakenweeverij, met hetgeen daar toe behoort, bevorderde, van tijd tot tijd, den bloei en welvaart der Stad; waar van, egter, het genot merkelijk geſtoord wierdt, door de binnenlandſche onlusten, in welke de Plaats rijklijk deel hadt. In den eerſten opgang der Hervorminge, genoot de Stad inwendige rust, boven veele andere. Men hoorde 'er van Beeldeſtorminge, noch van vreemde Predikers. Een rampzaligen keer nam, eerlang, de toeſtand van *Naarden*, zints het zich voor de zijde van ORANJE hadt verklaard. 'Er lagen niet meer dan honderdentwintig Duitſchers binnen. Honderd Ruiters, door BOSSU na de Stad gezonden, om dezelve op te eiſchen, wierden afgeweezen, met het beſcheid „ dat men ze voor zijne Majeſteit en den Prinſe dagt te be„ waaren." Doch op het berigt, dat *Don* FREDERIK, met het

het gantſche heir, in aantogt was, ontzonk elk de moed. Eenige Gemagtigden, en onder deeze de vermaarde LAMBERTUS HORTENSIUS, Rektor van 't Latijnſche Schoole, ter Stad uitgetrokken, om een Verdrag te treffen met den Spaanſchen *Don*, ontmoetten, onder weg, den Spaanſchen Bevelhebber JULIAAN ROMERO, die hun verklaard hebbende, dat *Don* FREDERIK de zaak van *Naarden* aan hem hadt gelaaten, hem te voet vielen, de Sleutels der Stad aanbooden, en voorts, op hun aanhoudend ſmeeken, de toezegging verworven, dat Burgers noch bezettelingen aan lijf of goed zouden beſchadigd worden. Straks trok ROMERO na binnen, aan het hoofd van ruim vierhonderd man, en wierdt deftig ter maaltijd onthaald bij GERRIT PIETER AARTSZOON, Schepen der Stad, zo wel als de Soldaaten bij de Burgers en Ingezeetenen. Naa den maaltijd deedt ROMERO, door eenen Trommelſlager, omroepen, dat alle de burgers en bezettelingen, ongewapend, zich hadden te vervoegen in de Gasthuiskerk, welke thans voor Stadshuis diende, om 'er den Eed aan zijne Majeſteit te vernieuwen. Uitgezonderd eenige weinigen, die de Spaanſche trouwe mistrouwden, voldeedt de onkundige menigte aan dit bevel. Intuſſchen wandelde zeker Priester, midden onder de Spanjaards, voor de Kerk vergaderd, op en neder; doch kwam wel haast de veege opgeſlootenen aanzeggen, zij hadden met hun Geweeten peis te maaken, en op hun einde te letten.

„ Maar (wij ſpreeken, in de beſchrijving van dit Treurtooneel, met de welgeſpierde woorden van den Ridder HOOFT), „ 't aanzeggen, bereijden en ſterven, was één ding. Men „ rukt de groote poort open; leijdt eenpaarlijk aan, en ſchiet „ af, plompverlooren in 't hondert; met een gillen en ſchreeu„ wen, dat ijder 't hart deedt ſluijten, en de hairen te bergh „ ſtaan. Dat wordt, bij die van binnen ſchichtig beantwoordt, „ met krijten en karmen, zuchten, en janken, om ſteen en „ ſtaal te vermurven. 't Koude zweet breekt hun uit. Wer„ waarts ook zij zich keeren, de wanten ſtaan pal, en de „ doodt in de deur. Voorts vlieghen de vijanden, tot het „ Kerkje in, als verwoede wolven, den ſtaaghenden drom, „ met deeghen en doggen, op 't lijf. Dat weemelen, onder el„ kandere, van eene ſchaare, in zoo eng een' plaats gepakt,

„ dat

„ dat buijtelen in hun eijghen oft hunner medeburgheren, en „ ſpitsbroederen bloedt, dat root- en doodtverwen van troon„ jen, breeken van gezight, krimpen van leeden, vlechten van „ vingeren, wringen van handen, was wel 't grouwzaamſte „ weezen, dat ooit oogh oft oore moght voorſtaan. Maar niet „ den Spanjaardt heeft zoo deerlijk een' vertooning gejammert. „ Hij houdt 'er, eeven fel, met punt en ſnede, op aan, zon„ der ijemant te ſpaaren, uitgezeijt vier perſoonen alleenlijk, „ die, door beloften van zwaar ranſoen, gevankenis verwor„ ven. Naa 't plonderen en uitſchudden der lichaamen, ſteekt „ men 't vuur in 't gebouw, om de geenen, die zieltijghende „ reeds onder de dooden gedolven laaghen, voorts met vlam „ en ſmook te verdelghen. Ende werden alzo omtrent vier„ hondert burghers, boven een goedt getal ſoldaaten, onder „ één dak, om hals geholpen.

„ 't Geheele heir Spanjaarden, nu," (dus vervolgt de Dros-ſaart) „ had men binnen de muuren, den roover in de huij„ zen en het wee door al de ſtadt; gaande 't onderſte boo„ ven, met rennen, rukken, breeken, ſcheuren, ſleepen, „ weghtorſen; en ten hemel toe 't huijlen van wijven en kin„ deren, ondermengt met de naarheit van 't loeijen en blaa„ ten der beesten, van ſtal gedreeven, oft daarop gelaaten in „ den brandt, die, naa 't mannen van den meesten buijt, „ haast aan alle gashoeken geſticht werd. Dezelve ſtommelt „ de ſchuijlers ten ſluijphoolen uit, en leevert der wreedheit „ verſche ſtof. D'ellendighen, tot omtrent vierhondert toe, „ te voorſchijn koomende, worden ten deel aan rappieren „ gereeghen, ten deel met dolken doordrukt, ten deel van „ lidt tot lidt gemartelt, en aan ſtukken gekapt, met bijlen, „ verſchaft door de Spaanſche vleeshouwers. Zommighen, „ die, fors van vertwijfeltheit, en trachtende hunne huijdt, „ ten dierſte, te verkoopen, zich te weere ſtelden, werden, „ wen zij meer niet moghten, als visſchen gekorven, en „ lankzaamelijk gewentelt in een' taaije doodt. Etlijken, die „ zonder bodt van weederſtandt, in handen vielen, werden „ tot op het bloote vel ontkleedt, en alzoo voor de ooghen „ hunner huijsvrouwen en kinderen, doorſteeken. Anderen, „ omvangen op ſtraat, van achter en voore, dienden de moord-

„ daa-

„ daadigheit tot ſpel: dewijl hen, de Spanjaardt al lachende
„ en ſchettrende, met de ſpitzen van 't geweer, d'een den
„ andere toejoeghen, en om hun kortswijl afmaakten. Nocht
„ Kerke, nocht Klooster, nocht ander Godshuijs, oft eenighe
„ gewijde of ongewijde plaatſe, die van ſchenden, van ſchaa-
„ ken, van plaaghen, van pijnighen, moorden oft bernen, ver-
„ ſchoont bleef. Onder andere onmenschlijkheeden, quetſte
„ men eenen burgher van tſeeventigh jaaren, in den hals; ont-
„ ſink 't bloedt met de handen; dronk het op; en gaf hem,
„ daarnaa, de doodſteek. Drie kranken van gelijke ouder-
„ dom, een vierde van vijftigh jaaren, werden in 't bedde
„ vermoordt. Ende was niet min noosſelijk het ombrenghen
„ van twee ſtommen, en eenen dwaazen beedelaar. Stokouwde
„ luijden, van tachtentigh, van hondert jaaren, ter gekochte
„ koſt gaande, de zieken, armen, en afgeleefden, onderhou-
„ den in de gasthuijzen, moeten gelijke grimmigheit uitſtaan.
„ Verſcheijde burgers werden in de groote Kerk, zoo op het
„ welffel, als op den tooren, en de trappen, geprieмt, oft
„ van booven needer geworpen. Anderen, gedwongen den
„ buijt na 't leegher te helpen draaghen, betaalde men, met-
„ klingh of koeghel, hunnen arbeijdt. Aan HORTENSIUS, als
„ hij door orde des Graaven VAN BOSSU, ter naauwe noodt
„ van 't uijterſte beſchermt was, quam ſtrax een argher over-
„ wordende, in zijn huis en aangezight, zijnen Zoone 't hart
„ uit den lijve gelicht. Noch vier andere perſoonen maakten
„ zij daar af, onder zijn' ooghen. Verſcheijde vrouwen wer-
„ den bij de voeten; zommighe bevruchte bij de borſten, op-
„ gehangen: en dermaate gefoltert met knellen en wurghen,
„ dat ze onder hunne handen doodt bleeven. Dan de lijken
„ in putten geſmakt, als hun de oeveldaadt verwijtende. Eener,
„ ten grooſſte zwanger, rukten zij 't kind uit den buijk, naa
„ dat zij dien met den galjlheit hunner vuijle lusten bezoedelt
„ hadden. Men voeght 'er bij, dat zij 't verſcheurden; de
„ ſlukken in hunne djizakken ſtaaken; endtlijk zooden oft brie-
„ den, en verſlonden. De afgemartelde moeder gaf kortelinx
„ haaren geest. Maeghden, meijskens van dertien en minder
„ jaaren, werden tot gelijke ſmaadt, en eerlooze deelheit
„ misbruijkt. Onder andere kraamvrouwen, deeden zij 'er

„ eene,

WREEDE MISHANDELING, DOOR DE SPANJAARDS GEPLEEGD, AAN DE ZOON VAN L. HORTENSIUS, IN DE MOORD, TE NAARDEN.

„ eene, barvoets, in een mouweloos onderroxken, met een „ wighjen van eenen dagh, het tweede van achttien maanden, „ oover de doode lichaamen heene, ter poort uitgaan. Van „ waar *zij* voorts, door de ſneeuw treedende, in 't Dorp „ *Huijzen*, een' uure van der ſtadt, en ſeedert nochtans tot „ haar' voorighe gezontheit, quam. Eenen merkelijken hoop „ burgheren, achterhaalt ter platte lande, in 't vluchten, „ ſtroopte men zoo wollen als lijngewaadt af, en hing hen „ moeder naakt op: der wijze, dat 'er, in alles, niet boo- „ ven tſestigh te lijf bleeven, van de welke veertigh ont- „ quamen, de rest geranſoent werd. — *Don* FREDERIK, daar- „ enbovens, verbood, bij oopenbaaren uitroep, aan al d'om- „ leggende plaatſen, op lijf ſtraf, eenighen burgher te herber- „ ghen: en binnen der ſtadt, ijemandt ter aarde te brenghen, „ eer hij daar anders in voorzien hadde. Zulx de lijken, „ langen tijdt, tot aas van honden, vooghelen, en allerleij „ onreijn gedierte, bleeven leggen: en de weduwen benoo- „ dight werden oover haare rottende mannen, kinderen oover „ ouwders, vrienden oover maaghen te ſtappen, waar zij voet „ uit de huijzen zetten, die, om een deel van den buijt te „ berghen, teeghens den brandt, behoedt waaren. HENRIK „ LAMFERTSZOON, Burghemeester, zijnde met ijslijk pijntuijgh „ aangetast, en eijndtlijk zijn' zoolen teghens een vuur ver- „ brand, had tweehondert kroonen ranſoens belooft; daar- „ naa zijn oopen gezien, en toevlucht, aan 't Klooster, ge- „ noomen; maar werd verſpiet, den Baljuw oovergeleevert, „ en op 't huijs te Muijde gebraght. Thans quamp 'er, van „ *Don* FREDRIK, een vonnis, luijdende, dat men hem, als „ eenen Majeſteijtſchender, en den Prinſe gezwooren hebben- „ de, in zijn eijghe deure zouw hangen; voorts vierendee- „ len, en de ſtukken ter poorten uitſteeken. — Als alles, wat „ eenigh gevoelen had, aan 't eijndt geplaaght was, moest „ het ongevoelijke voorhouden. Poorten, muuren, toorens, „ werden in de graften geworpen, en tot beneeden de ſtraa- „ ten geſlecht, door die van de Goeiſche Dorpen, daartoe „ gedreeven, en opgeprest, bij peene van hen daatlijk aan „ koolen te leggen. En dit, in voldoening van een vonnis, „ dat, toenmaals ongeſchaapen, noch elf maanden daarnaa in

„ de

„ de penne bleef, en eerst den zesten van Slagtmaandt des „ volgenden Jaars (1573), door den Landtvoogdt, gevelt „ werd. T'zelve verklaarde ook alle handtvesten, vrijdoo„ men, goederen en inkoomsten der steede, verbeurt te zijn. „ Dus" (en met deeze aanmerkingen besluit de Ridder zijn treffend verhaal) „ dus eer- en godtvergeetelijken, sprong met „ *Naarden* de Spanjaardt om; viellicht zich inbeeldende, der „ werelt te kunnen diets maaken, dat de stadt zonder ver„ ding oovergegaan was, omdat z' 'er geen schriftelijk blijk „ af had. Maar, gelijk zij den vijandt, alzoo heeft Hollandt, „ zonder brief oft zeeghel te zien, dier burgherije bij haar „ enkele woordt gelooft, en het daar voor gehouden, dat zij „ trouwloozelijk bedrooghen en bijgebracht was. Der voo„ ghe, dat deeze schrik, waanende een' algemeene verslee„ ghenheit te baaren, recht anders uitviel, en, zoo in geeste„ lijken als weirlijken, d'alderhooghste stijfzinnigheit, tot tee„ genstant, wrocht: gemerkt beijde Roomschen en Onroom„ schen, oover een' zelve kam geschooren niet meer veijlig„ heits in 't dåadinghen, dan in 't weerbieden, vonden."

Zedert ging *Naarden* over tot de zijde der Staaten, en wierdt niet, dan honderd jaaren daar naa, voor eene korte poos, van dezelve afgetrokken, door de Franschen, die, geholpen door den schrik der Ingezeetenen, in den Jaare 1672, de Stad, zonder slag of stoot, innamen, om, in de maand September des volgenden Jaars, uit dezelve wederom verdreeven te worden, onder het bewind van Prinse WILLEM DEN III.

Naarden, opdat wij nu tot eene meer bijzondere beschrijving daar van overgaan, is voorzien van zeer goede Vestingwerken, aangeleid naar het ontwerp van den bekwaamen Ingenieur Baron VAN COEHOORN. Doch haare voornaamste sterkte bestaat in de afgegraavene Velden, rondom de Stad, die nog gestadig uitgebreid, en door middel van den Vegtstroom, tot een aanmerkelijken afstand, onder water kunnen gezet worden. Volgens de opneeming van den Jaare 1732, bedraagt het getal der huizen, binnen de Stad, vierhonderd zeven, en in haare Geregtigheid en het Gehugt *Laag-Bussum*, drieënzeventig. De openbaare Gebouwen zijn weinig in getal. Men

ziet

ziet 'er nog het oude Stadshuis, waar in de boven vermelde moord gepleegd wierdt, doch thans dienende voor eene Waag, en in hetzelve, in drie Steenen, afgebeeld het treurig ſchouwſpel, nevens Bijſchriften in Rijm, van dien tijd. Het tegenwoordige *Stadshuis*, een in zijne ſoort fraai Gebouw, pronkt van binnen met eenige kunſtige Schilderijen. Het hout, daar toe gebruikt, zou gehaald zijn uit het zo genaamde *Gooier-Bosch*, wel eer ten Zuiden van het Dorp *Hilverſum* geleegen. De *Kerk* der Hervormden is groot en ruim, voorzien van een Toren van aanmerkelijke hoogte; die nog te meer uitſteekt, omdat de grond der Stad tamelijk hoog legt. Men ziet hier de Begraafplaats, met een deftig Opſchrift, van den geleerden Rektor LAMBERTUS HORTENSIUS Behalven de Nederduitſche, is 'er ook eene Walſche Hervormde Gemeente, als mede eene Statie der Roomſchgezinden. Het *Weeshuis* bezit zeer aanzienlijke goederen en inkomſten. De Laken- en Fluweelweeverij zijn 'er nog in eenigen bloei, hoewel minder dan voorheen. De Regeering beſtaat uit den Baljuw van Gooiland, Schout, drie Burgemeesters, zeven Schepenen en eenendertig Vroedſchappen, benevens een Theſaurier, drie Weestmeesters en twee Sekretarisſen.

Zie HOOFT; VALKENIER, enz.

NAARDEN, (*Oud-*) waarſchijnlijk een gedeelte van den grond der oude Stad, niet verre van de Zuiderzee, in welke de verdere Overblijfzels, al voor lang, begraaven zijn geweest. De Hofſtede, welke hier plagt te leggen, is, zedert, veranderd in eene Boerenwooning; de legging daar van is zeer bekoorlijk, midden in bosſchen, akkers en heuvelen, van welke het gezigt op eenmaal wordt verwisſeld, met eene verraſſende vertooning van de Zuiderzee.

NAARSEN, (LEONARD VAN) Rotterdammer, op zijne wijze, een ijverig voorſtander van het Huis van ORANJE, zogt deszelfs grootheid en verheffing te bevorderen, door middelen, welke de goedkeuring van weldenkenden geenzins konden

wegdraagen. Toen WILLEM DE III nog een kind was, vertoonde NAARSEN reeds een voorſpel van zijne toekoomende verrigtingen: tot groot ongenoegen der Rotterdamſche Regenten, welke, in den Jaare 1653, hem geregtelijk vervolgden, over 't voeren van eene taal, die geoordeeld wierdt, aanleiding te kunnen geeven tot ſtoornisſe van de rust en het verwekken van oproerige beweegingen. Zedert ſchijnt hij gezweegen te hebben, geduurende een geruimen tijd; immers wij verneemen niets van hem, tot in den Jaare 1672. Te ſchoon ſtondt nu de kans, tot het bevorderen van zijne hoofdbedoelinge, om de voorkoomende gelegenheid niet greetig aan te grijpen. Van tijd tot tijd hieldt hij zameukomſten met eenigen zijner medeburgeren, om, op hunne manier, over 's Lands oirbaar te handelen. In naauwe gemeenſchap ſtondt hij, daarenboven, met HERMAN VAN ZOELEN, Oud-Burgemeester, en eenige anderen. Onder 't geleide van deeze, verſcheen NAARSEN, in de maand Junij des gemelden jaars, dikmaals ten Stadhuize, doende allerleie voorſlagen, zo 't heete, uit naam der Burgerije. Uit vreeze voor eenen aanſlag der Franſchen op de Stad, begeerden ze, nu eens, dat men de Ingezeetenen zoude doen werken aan de verbeteringe der Vestingwerken; doch, wanneer de Regeering deeze begeerte inwilligde, vielen ze, op andere tijden, klagtig, dat het Volk verdriet kreeg in 't werken, en, ten zij men, op de eene of andere wijze, daar tegen voorzag, ligtelijk tot plonderen konde overſlaan. Allengskens voerde NAARSEN eene meer verſtaanbaare taal, door openlijk te dringen op de verheffing van zijne Hoogheid. Op den vijfentwintigſten der ſtraks genoemde maand Junij, zich ten Stadshuize vervoegd hebbende, hieldt hij de Heeren voor, dat men den vrede met Engeland in de hand hadt, en dien konde bekoomen, wanneer men wilde, door alleenlijk den Prins VAN CRANJE tot Stadhouder aan te ſtellen; als hebbende zijne Groot-Brittanniſche Majeſteit, in 't voeren van den Oorlog tegen den Staat, geene andere bedoeling, dan om deeze bevordering van zijnen Neeve te bewerken.

Door deeze en ſoortgelijke bemoeijingen behaalde NAARSEN de gunst van het gros zijner medeburgeren. Een ſtreelend be-

bewijs hier van ondervondt hij, in 't begin van Julij des boven genoemden jaars. *Rotterdam* was thans vol van oproerige beweegingen. De Gemeente, uit wantrouwen op de tegenwoordige Regeering, deed neemende in het bewind van zaaken, hadt verſcheiden punten van dezelve gevorderd, in welke men, door nooddwang, hadt bewilligd. Een van dezelve hieldt in, de benoeming van een Drietal, ter vervullinge van eene open ſtaande Vroedſchapsplaats. LEONARD VAN NAARSEN hadt de eere, dat zijn naam, op de Lijst, in de eerſte plaats, geſteld was. De daadelijke verkiezing hadt toen nog geenen voortgang, maar wel een weinig naa het midden der volgende maand Augustus. Naa dat de verdagte Regenten afſtand gedaan hadden van hunne Ampten, ter begeerte der Burgerije, wierdt, op den voorſlag van dezelve, een driedubbel getal benoemd. Twee dagen laater deedt zijne Hoogheid, uit de benoemde perſoonen, eene verkiezing; onder andere lieden, welke deel hadden gehad aan de opſchuddingen en beweegingen, viel dezelve op onzen LEONARD VAN NAARSEN; wiens naam, egter, wij, zedert, niet meer vermeld vinden.

Zie VALKENIER, *Verwerd Europa.*

NAAUWERNA, een Gehugt, ten Noorden aan het Westlijkſte gedeelte van Y, bijkans recht tegenover het Huis te Zwaanenburg, op Halfwegen tuſſchen *Haarlem* en *Amſterdam*. In den Ydijk legt hier eene Sluis, door welke de Schepen, den wil hebbende na *Krommenie* en andere Noordhollandſche plaatzen, welke, om den wind of andere redenen, den Zaanſtroom mijden, geſchut worden in een Vaarwater, de *Naauwernaſche* Vaart genaamd.

NANNIUS, (PETRUS) geboren te *Alkmaar*, in den Jaare 1500, wierdt, om zijne bekwaamheden, bevorderd tot de waardigheid van Kanunnik te *Atrecht*, en Hoogleeraar op 't Hoogeſchool te *Leuven*, alwaar hij, gedurende den tijd van achttien jaaren, dien post, met veel loſs, bekleedde, en zijne dagen eindigde, op den eenentwintigſten Julij des Jaars 1557.

Van zijne uitgebreide geleerdheid getuigen 's Mans naagelaatene Schriften, over veelerhande onderwerpen, de Oordeelkunde, de kennis der Schriftuure en der aloude ongewijde Schrijvers en de Regtsgeleerdheid betreffende.

Zie VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belgica.*

NANNO, van geboorte uit Friesland, vermaard om zijne geleerdheid en kennis van veelerhande Weetenschappen, inzonderheid de Wijsbegeerte. Hij leefde in de laatste helft der Negende Eeuwe, en was de Leermeester van RADBODUS, Vijftienden Bisschop van *Utrecht.*

Zie VAL. ANDREAS, *Bibl. Belg.*

NATEWISCH, (*Het Huis*) eene Ridderhofstad, in het Overkwartier van het Sticht van *Utrecht*, onder de Hooge Heerlijkheid *Amerongen.* Het was reeds bekend in den Jaare 1270, doch wierdt eerst in den Jaare 1536 voor Riddermaatig verklaard. Het oude Gebouw, 't welk nog veele tekens van zijn voorig aanzien vertoont, wierdt, in den Jaare 1721, merkelijk vergroot en verbeterd. De tuinen en beplantingen zijn fraai en in een keurigen smaak aangeleid.

NECK, (JAKOB VAN) Zoon van KORNELIS VAN NECK, gebooren te *Amsterdam*, uit een niet onaanzienlijk geslagt, hadt, zints zijne vroege jeugd, waarschijnlijk tot het drijven van Koophandel, de Zee beploegd, en daar door zo veel kunde en ervarenisse opgedaan, dat de Oostindische Maatschappij, straks naa haare oprigting, op hem het oog liet vallen, als een bevoegd voorwerp tot het voeren van het opperbewind haarer onderneemingen, in de afgelegene Gewesten. Reeds in den Jaare 1598 liep hij in Zee, in de hoedanigheid van Admiraal, met acht Schepen, na de *Oostindiën* bestemd, en door 's Lands Staaten van Geschut voorzien. Zeer voorspoedig slaagde deeze togt. Vier van zijne Schepen deeden de reize in vijftien maan-

maanden, medebrengende, onder andere, vierhonderd lasten Peper en honderd lasten Nagelen. De vier andere Schepen, insgelijks rijk beladen, kwamen wat laater in 't Vaderland te rug.

De gelukkige uitſlag deezer onderneeminge was oorzaak, dat VAN NECK, ſtraks in 't midden van den Jaare 1600, van nieuws, wierdt uitgezonden; hebbende thans zes Schepen onder de Vlag. Bij zijne aankomst in de Oostindien vondt hij den Koning van *Ternate*, Bondgenoot der Maatſchappije, misnoegd op de Portugeezen, met welke hij, in 't volgende jaar, in eenen Scheepsſtrijd wierdt ingewikkeld. Naa een Logie, te *Patane*, opgeſlagen, en een voordeeligen inkoop van Peper gedaan te hebben, keerde de Admiraal weder na het Vaderland, alwaar, in zijne Geboorteſtad, de gedaane dienſten met eere bekroond wierden. Voor de eerſte maal in den Jaare 1609, en vervolgens in de Jaaren 1612, 1615 en 1617, ontmoeten wij hem op de Lijst der Schepenen. In den Jaare 1621 wierdt hij Raad, en 't jaar daar aan, Burgemeester. Driemaalen bekleedde hij, zedert, deeze waardigheid, de laatſte reize, als aangebleeven Heer, in den Jaare 1626.

Zie J. WAGENAAR, *Vad. Hiſt.* en *Beſchrijv. van Amſterdam.*

NECK, (REINIER SIMONSZOON VAN) Amſterdammer, en, veelligt, een bloedverwant, des boven genoemden, was een der aanzienlijke burgeren, welke, in hunne geboorteſtad, het werk der Hervorminge ijverig voorſtonden en meer en meer velds zogten te doen winnen. In goeden reuk moet hij geſtaan hebben bij de nog Roomschgezinde Regeering; althans vindt men aangetekend, dat deeze bij VAN NECK aanzoek deedt, uit vreeze voor opſchuddinge onder de Onroomſchen, om hunnen Leeraar JAN ARENDSZOON op den predikſtoel te brengen, in de Minderbroeders Kerk, binnen de Stad, terwijl ze, tot nog toe ('t was in den Jaare 1566) buiten dezelve hunne godsdienſtige Vergaderingen gehouden hadden. Hier door aangemoedigd, verſtoutte zich VAN NECK, nevens ADRIAAN

PAUW, aan Burgemeesteren te verzoeken, dat het Boekvertrek der Monniken hun tot eene Kerkekamer mogt worden opgeruimd. Hoewel dit verzoek wierdt afgeslagen, was hun, egter, onder de hand, te verstaan gegeeven, dat men 't niet zoude beletten, indien zij, tot het genoemde oogmerk, daar van gebruik maakten: zo als zij met 'er daad deeden. In 't volgende jaar, terwijl de Heer VAN BREDERODE zich binnen *Amsterdam* onthielt, bezorgde VAN NECK, te gader met LAURENS JAKOBSZOON REAAL, dat hem, door de Hervormde Gemeente, tweeduizend vierhonderd guldens wierden opgeschooten. BREDERODE, zedert, tot Overste van *Amsterdam* zijnde aangesteld, namen Burgemeesteren het besluit, *van de beide Religien*, dat wil zeggen, van de Roomschen en Onroomschen, negen personen te doen verkiezen, om met dezelven, als 't noodig of oorbaar zijn mogt, over zaaken, de bewaaring der Stede betreffende, te spreeken. VAN NECK was een der beroemden; die, kort daar naa, driehonderd Ingezeetenen, van de schamele Gemeente, aannamen om de Nachtwagt waar te neemen. Een gevolg van zo veel deelneeminge en hartlijkheid voor de goede zaak, was oorzaak, dat, straks naa het omslaan van *Amsterdam*, in den Jaare 1578, VAN NECK, nevens anderen, tot Raad in de Vroedschap der Stad wierdt verkoozen.

Zie J. WAGENAAR, *Beschr. van Amsterdam*.

NEDERHORST, eene Ridderhofstad, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, in den zo genaamden Hornpolder, aan de rivier de Vegt, een weinig ten Zuiden van het Dorp, gemeenlijk *den Stichtschen Berg* genaamd. In zijne gedaante, met eenen Toren op ieder der vier hoeken, draagt het nog de kenmerken der aloude Bouworde, hoewel het, in de tegenwoordige Eeuwe, in den hedendaagschen smaak vertimmerd is. Het Gebouw ligt rondom in zijne Graften, en heeft een bekoorlijk uitzigt over den Vegtstroom. Heer PHILIPS VAN WASSENAAR, welke overleedt in den Jaare 1225, wordt voor den stigter gehouden.

NE-

NEDERLANDEN, (*De Vereenigde*) zijn zeven onderſcheidene en van elkander volſtrekt onafhanklijke Landſchappen, wat derzelver beheering aanbelangt, bekend bij de naamen van *Gelderland*, *Holland*, *Zeeland*, *Utrecht*, *Friesland*, *Overijsſel* en *Groningen*. Niet zo zeer naar gelange van derzelver vermogen, aanzien of rijkdom, maar uit hoofde van derzelver aloude waardigheid van Hertogdom, Graafſchap of Heerlijkheid, worden ze aldus gerangſchikt. Van de doorgaans *laage* ligginge van den grond deezer Gewesten, in vergelijking van hoogere bovenlanden, ontleenen zij den naam van *Nederlanden*. De benaaming van *Vereenigde* is 't gevolg van een Verdrag of Verbond, in den Jaare 1579, tuſſchen dezelven, te *Utrecht*, geſlooten, waar bij zij, met behoud der Souvereiniteit in ieder bijzonder Landſchap, den Koning van Spanje hebbende afgezworen, over en weder hulp en bijſtand beloofden tegen den gemeenen vijand; ten welken einde zij eenen omſlag maakten omtrent het aandeel, welk ieder Gewest hadt te draagen in de gemeene Lasten: over welken omſlag, naaderhand, dikmaals geſchillen zijn gereezen, naardien zommigen zich verbeeldden, te hoog te zijn aangeſlagen; als mede, omdat het tegenwoordig vermogen van zommigen niet gelijk is aan den toeſtand van zaaken, ten tijde als de ſchikkingen op dit ſtuk beraamd zijn. Al zints eenigen tijd, en nog heden, terwijl wij dit ſchrijven, zijn 'er Afgevaardigden uit de onderſcheidene Landſchappen werkzaam, tot een meer evenredige verdeeling der Aandeelen, welke men gemeenlijk *Quota's* noemt. Veelal is men gewoon, de bovengemelde Gewesten met den naam van *Provincien* te beſtempelen, hoewel, naar 't oordeel van zommigen, 't onregt, als wordende, met deeze benaaming, bij de aloude Romeinen, Gewesten aangeduid, welke zij buiten *Italie* bezaten, en door de Wapenen bemagtigd hadden. Doch 't is bekend, dat de betekenis van dit woord, zedert, meerdere uitgebreidheid heeft gekreegen, en ook op de bijzondere Landſchappen van 't oorſpronklijk Romeinsch Gebied wierdt toegepast. Uit het waare oogpunt worden de zeven Landſchappen beſchouwd, wanneer men dezelve aanmerkt als één *Republiek* of Gemeenebest, 't welk zekere algemeene belangen heeft, die gelijkerhand

hand en met vereenigde kragten moeten behartigd worden, en dus onder een algemeen beſtuur en opzigt zijn geſteld; doch welks bijzondere Leden, in zaaken, den gemeenen toeſtand of welvaart niet raakende, meesters zijn in hunne afzonderlijke huishouding, en, zonder toeſtemming of medeweeten van de andere, maatregels kunnen beraamen, welke zij, ten hunnen bijzonderen nutte en oirbaar, meest dienſtig oordeelen. Terwijl de afzonderlijk toeſtand van ieder Provincie onder bijzondere Artikelen wordt vermeld, oordeelen wij, geenen ondienst te zullen doen aan den Leezer, met het mededeelen van een kort begrip, raakende den algemeenen ſtaat deezer Landen, omtrent welken veele Landzaaten ſchandelijk onkundig zijn.

De legging der Vereenigde Provincien, op de Aardglobe, is tusſchen de eenenvijftig en vierenvijftig Graaden, Noorder breedte. Ten Noorden en Westen worden zij van de Noordzee beſpoeld; voor 't overige grenzen zij aan de vaste Kusten van nabuurige Mogendheden. Haare grootſte lengte wordt op achtenvijftig, de grootſte breedte op vijfenveertig uuren gaans begroot. Binnen zulk eene uitgeſtrektheid ontmoet men bijkans allerlei ſoorten van grond: hooge en laage, vrugtbaare en ſchraale landen; hier vette wei- en bouwlanden, ginds dorre hei- en zandgronden. Nu eens trekken de Landzaaten meer voordeels van hunnen grond, dan zij tot eigen gebruik behoeven; elders moeten de Opgezeetenen, door hunne nabuuren, van 't noodige verzorgd worden; terwijl de gemeene behoeften van buitenslands rijkelijk worden aangevuld: waar toe van uitſteekenden dienst is, zo de nabijheid der Zee, als het overgroot getal van binnenwateren, tot groot gerief van den onderlingen Koophandel en met vreemde Gewesten. Aan de voordeelen, hier uit ontſtaande, is het nadeel verknogt, ontſtaande uit het onderhoud van Dijken en andere Waterwerken, door middel van welke, met zeer zwaare kosten, de Landen, op zeer veele plaatzen, tegen overſtroomingen, zo van de Zee, als van de Rivieren, Meiren en andere wateren, moeten behoed worden. De onderſcheidene legging deezer Landen, aan Zee, of binnenslands, is oorzaak, dat de luchtgeſteldheid allerwegen niet de zelfde is, en men verſcheidenheid van heerſchende ziekten aantreft. Zelf mag men hier aan, gepaard met andere oorzaaken,

toe-

toeſchrijven, eenige verſcheidenheid in het karakter en de leevenswijze der Nederlanders; waar omtrent zij merkelijk uit één loopen.

Hoewel de Hervormde, hier te Lande, de heerſchende, dat wil zeggen, door hoog gezag vastgeſtelde, Godsdienst is, volgens het plan, daar omtrent beraamd in het Nationaal Sijnode, gehouden te *Dordrecht*, in de Jaaren 1618 en 1619, wordt 'er, egter, aan alle Gezinten, wier leerbegrippen niet ſtrijdig zijn met de openbaare rust en veiligheid, vrijheid van openbaare Godsdienstoeffeninge toegeſtaan, en in deeze vrijheid, met reden, gezogt de grond en reden van 's Lands bloei en welvaart. Jooden ontmoet men 'er, allerwege, hier en daar in zeer grooten getale, gelijk ook de Roomsch-Katholijken; van welke alleen de Jeſuiten niet geduld worden, van wegen derzelver meer bijzondere onderwerpinge aan den Roomſchen Biſchop, waar van men, nu en dan, nadeelige uitwerkzels ondervonden heeft. Nog leggen de Roomschgezinden onder de bepaaling, van geenerlei Godsdienſtige verrigtingen openlijk te mogen bedrijven. Daarenboven heeft men 'er Lutherſchen, Remonſtranten, Doopsgezinden, Kollegianten of Rhijnsburgers, Kwakers; van alle welken zie de bijzondere ARTIKELEN. Ter handhaavinge zo van de Godsdienſtige als Burgerlijke Vrijheid, welke laatſte ook hier, in grooter maate dan in veele andere Landen, nog wordt genooten, dient de onzijde Regtoeffening, naar vastgeſtelde wetten, nevens eene aanzienlijke Krijgsmagt, zo te water als te lande; waar van, egter, de ſterkte verſchilt, naar gelange der omſtandigheden. Zwaar zijn, oudertusſchen, de Schattingen en Belastingen, welke, door de Ingezeetenen, moeten worden opgebragt, ter goedmaakinge van de algemeene uitgaven. Vreemdelingen betuigen, meermaalen, hunne verwondering over derzelver gewigt, en hoe zij kunnen gedraagen worden. Huizen, Landerijen, Fabrieken, eetbaare waaren, dranken: alle deeze zijn aan meerdere of mindere belastingen onderhevig. Tot drie klasſen kunnen dezelve gevoegelijk gebragt worden: *Regten op de inkoomende en uitgaande Goederen*; *Belastingen op de vaste Goederen, Erfenisſen en Perſoonen*; *Imposten op de Verteeringen en Huislijken omſlag.* Dewijl alle deeze inkomſten, hoe aanmerkelijk ook, niet kon-

den toereiken, ter goedmaakinge van de algemeene uitgaven, heeft het gemeene land, daarenboven, de toevlugt moeten neemen tot den rijkdom der Ingezeetenen, door aanzienlijke Geldleeningen, van welke Schuldbrieven zijn uitgegeeven, onder den naam van *Obligatien*, van welke, aan de houders, jaarlijkſche renten betaald worden. Om zich te meer te ſterken, en den bloei der Nederlanden, tegen vijandige aanvallen, te beſchermen, hebben de Overheden, van tijd tot tijd, aanzienlijke verbintenisſen aangegaan met buitenlandſche Mogendheden; welke het niet beneden haare waardigheid rekenden, ondanks haare eigen overtreffende magt en grootheid, zich zelve voor Vrienden en Bondgenooten te verklaaren.

Zonder ons op te houden met een kort begrip van de Hiſtorie der Vereenigde Nederlanden, bepaalen wij ons nu tot eene korte ſchetze van derzelver *Regeeringsvorm.*

Geheel te onregt verbeelden zich veele uitlanders, ja zelf Ingezeetenen, als of de Oppermagt over de Vereenigde Nederlanden beruste in den ſchoot der Vergaderinge van de Algemeene Staaten of STAATEN GENERAAL. Meer dan eens, wanneer zelf dit Lichaam zich eenige onwettige magt toeëigende, hebben de Staaten der bijzondere Provincien zich tegen die inkruipingen aangekant, en het tegendeel, door hoog gezag, verklaard. Geen zeggen altoos hebben de Algemeene Staaten in de bijzondere Gewesten. Dit kan blijken, zo uit den aart van hun Regtsgebied, als uit de Omſchrijvinge, door kundige Vaderlanders, van dit Lichaam gegeeven, zijnde *eene Vergadering van Gevolmagtigde Afgevaardigden uit zeven Oppermagtige en naauw Verbondene Landſchappen, tot waarneeminge en handhaaminge van het gemeene belang der Bondgenooten.* Niet naar eigen goeddunken, evenwel, mogen deeze Afgevaardigden te werk gaan, maar zij zijn verbonden aan hunnen last, en moeten, in zaaken van gewigt, alvoorens deswegen iets te beſluiten, het goedvinden inneemen der Provincien, uit welke zij ter algemeene Vergaderinge gezonden worden. Hoewel het getal der Afgezondenen uit de onderſcheidene Landſchappen niet even groot is, zijn 'er, egter, niet meer dan zeven Stemmen in de Vergadering. Zie verder het *Art.* GENERAAL. (STAATEN) —— De RAAD VAN STAATE, aan

aan de Algemeene Staaten onderworpen, is eene Vergadering, zamengeſteld uit twaalf Afgevaardigden der bijzondere Gewesten, welke het bewind oeffenen over het voeren van den Oorlog, en de beſcherming van het Land in tijden van Vrede, en het bewind der Geldmiddelen, herkomſtig zo uit de Generaliteits Landen, buiten de Vereenigde Nederlanden geleegen, als uit den opbrengst der gezamentlijke Bondgenooten. Omtrent de laatſte heeft men, in den Jaare 1612, eene ſchikking gemaakt, onder de benaaming van *Quota's*, boven ter loops vermeld, aan welke men zich, zedert, over 't geheel genomen, gehouden heeft, hoewel zommige Provincien, voornaamelijk Friesland, over te hoogen aanſlag, bij herhaaling, klagtig zijn gevallen. Zie hier de verdeeling, met toevoeging van het Landſchap *Drente*; 't welk, hoewel niet onder het Bondgenootſchap begreepen, nogthans daar van de beſcherming geniet, en, overzulks, het zijne toebrengt in de algemeene Schatkist. Ieder hondert Guldens, en grooter ſommen, naar evenredigheid, welke tot de algemeene behoefte, worden opgebragt, zijn aldus omgeſlagen:

	Guld.	Stuiv.	Den.
GELDERLAND	5	11	2.
HOLLAND	57	14	8.
ZEELAND	9	1	10.
UTRECHT	5	15	5.
FRIESLAND	11	10	11.
OVERYSSEL	3	10	8.
GRONINGEN	5	15	6.
DRENTE	0	19	10.
	100	0	0.

Behalven de reeds gemelde twaalf, zijn ook Leden van den Raad van Staate, de Theſaurier-Generaal, de Ontvanger-Generaal en een Sekretaris.

Het meer onmiddelijk bewind, over de beſcherming van 's Lands Koophandel en Scheepvaart, en het voeren van Oorlog ter Zee, is vertrouwd aan de *Admiraliteit*, welke verdeeld is in vijf Kollegien; op de Maaze, of te *Rotterdam*; te *Amſterdam*; in *Weſtfriesland* en het *Noorderkwartier*;

't

't welk, om de drie maanden, beginnende met December, vergadert nu te *Hoorn* en dan te *Enkhuizen*; en eindelijk het Kollegie te *Harlingen*. Ter goedmaakinge der kosten, dienen de inkoomende en uitgaande Regten op de Schepen en Koopmanſchappen; welke, bij ongemeene gelegenheden, zomtijds verhoogd worden. Tot het gaaren van deeze inkomſten hebben de Admiraliteits-Kollegien hunne bijzondere Bedienden. Nu en dan is men bedagt geweest op de vernietiging der vijf onderſcheidene Kollegien, en om dezelve in één Lichaam te vereenigen. Eene Staats-Commisſie, benoemd tot het Defenſieweezen deezer Landen, was, in den Jaare 1789, van zulk een gevoelen.

Een voornaam aandeel, in het bewind van zaaken, zo van Regeeringe, als van Oorlog en Vrede, heeft de hoogstaanzienlijke Amptenaar, bekend bij den naam van *Stadhouder*, *Kapitein*- en *Admiraal-Generaal*. Over de noodzaaklijkheid van dit Ampt heeft men meermaalen getwist. Het algemeen gevoelen der Natie verklaart zich voor dezelve. Van hier dat telkens, als de Stadhouderlijke waardigheid open ſtondt, men veelerhande beweegingen beſpeurde, dikmaals van een oproerigen aart, om dezelve te doen vervullen. Prins WILLEM DE V, welke thans den gewigtigen post bekleedt, is de zesde onder de Stadhouders, van welker aanzien en gezag wij, in een afzonderlijk Artikel, zullen ſpreeken. Hier tekenen wij alleenlijk aan, dat de hoofdbedoeling der inſtellinge van het Stadhouderſchap medebrengt, 's Lands Privilegien, nevens de Vrijheid en Regten der Ingezeetenen, te handhaaven, en de ſchikkingen der hooge Overheid, betreffende Oorlog en Vrede, ter uitvoer te brengen.

Behalven de aanwinningen te Lande, door de Vereenigde Nederlanden gemaakt, bekend bij den naam van Generaliteits-Landen, en over welke de Algemeene Staaten als eigenlijke Souvereinen moeten worden aangemerkt, bezitten dezelve zeer uitgeſtrekte Landſchappen, zo in de Nieuwe, als inzonderheid in de Oude Waereld. De drukke Scheepvaart, al vroeg door de Landzaaten gedreeven, heeft daar van den grond geleid. Van hier de oprigting der *Oost*- en der *Westindiſche* Maatſchappije, als mede het Genootſchap of de Societeit van *Surina-*

rinamen; welke, van tijd tot tijd, nu meer dan minder, aanzienlijke voordeelen den Lande hebben aangebragt. Eene rijke bron van 's Lands welvaaren is, daarenboven, geweest, de groote Visscherij of Haringvangst, nevens den Walvischvangst, welke, egter, nu reeds, geduurende een groot aantal van jaaren, merkelijk is opgedroogd. Geen Land, eindelijk, op den geheelen aardbodem, is 'er, waar eenige beschaafdheid plaats heeft, op 't welk de Nederlanden geenen Koophandel drijven. Van hier dat het Gemeenebest, hoe klein in zijnen omvang, eenen naam heeft verworven onder de Mogendheden van Europa.

Zie JANIÇON, *Republiek der Vereenigde Nederlanden*; en *Tegenwoordige Staat.*

NEER, (EGLON VAN DER) een uitmuntende Portretschilder, hoewel hij zijne kunst meest buitenlands geoeffend hebbe, wierdt, nogthans, gebooren te *Amsterdam*, in den Jaare 1643. Den meesten tijd zijns leevens sleet hij in Duitschland en in Brabant. Te *Brussel* leide hij zich inzonderheid toe op het schilderen van Landschappen, Kruiden en Aardgewassen. Tot geen kleinen lof voor zijne naagedagtenisse dient het, en kan strekken om een denkbeeld te geeven van 's Mans vermaardheid, dat de vermaarde Ridder VAN DER WERF, als zijn Leerling, zeer veel aan hem verpligt was. De twee Vrouwen, welke hij, de eene naa de andere, in huwelijk heeft gehad, waren niet onvermaarde Schilderessen. VAN DER NEER is overleeden te *Dusseldorp*, in den Jaare 1703.

Zie HOUBRAKEN.

NEERHEMERT, eene Heerlijkheid en Dorp, in Gelderland, in den *Bommeler-Waart*, op een Eilandtje aan de Maaze, de *Hemertsche Waard* genaamd. Gedenkwaardig is dit Dorp, om het treurig ongeval, Graave FLORIS DEN I, bij hetzelve wedervaaren. In den Oorlog tegen de Stichtenaars, den Bischop en deszelfs bondgenooten bij *Neerhemert* ontmoet heb-

hebbende, raakten de beide Leger aan elkander, met eenen gelukkigen uitſlag voor den Graave; die, vermoeid van den ſtrijd, zich nederleide om te rusten onder het geboomte, alwaar hij, door den Heere VAN KUIK, met eenige verzamelde benden, overvallen en gedood wierdt. Voorts is deeze Plaats eene ſoort van Vestinge, met Bolwerken omgeeven. In 't midden ſtaat een groot en zwaar Slot, hebbende verſcheiden Torens. *Neerhemert* heeft eene Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend.

NEHALENNIA, eene Godin, weleer, in Zeeland, aangebeeden. Verſcheiden beelden van haar, en van andere voorwerpen van den Heidenſchen Eerdienst, worden bewaard in de Kerk te *Domburg*, op het Zeeuwſche Eiland *Walcheren*. Bij zeer laag water wierden de Overblijfzels uit het Strand opgedolven. Zie verder de Artt. DOMBURG en ZEELAND.

NEOMAGUS, (JOANNES) dus genaamd naar zijne Geboorteplaats *Nijmeegen*, in Gelderland. Zich voornaamelijk op de Wiskunde hebbende toegeleid, wierdt hij beroepen te *Roſtok*, en gaf aldaar, als Hoogleeraar, onderwijs in die Weetenſchap, in den Jaaren 1537. Behalven twee Verhandelingen over de Rekenkunst, door hem in 't licht gegeeven, heeft hij Aanmerkingen gemaakt op eenige Verhandelingen van BEDA, de Aardrijkskunde van PTOLOMEUS in 't Latijn overgezet, en daar nevens gevoegd Registers van Landen en Steden.

Zie ZWEERTIUS, *Ann. Belg.*

NES, eene Buurt, aan den *Amſtel*, van *Amſterdam* gerekend, een weinig voorbij *Ouderkerk*.

NES, een klein Eiland, in de Rivier de Vecht, van eene driekantige gedaante, een weinig van het Dorp *Vreeland* gelegen.

NES, voormaals een Dorp, in Friesland, van merkelijk aanzien, als hebbende eene Parochiekerk, doch, zedert, door de

AERT VAN NES,
L. Adm. van Holl. en Westfr:

de woede der Golven merkelijk verminderd, en thans van eenige Visschers bewoond. — Een ander Dorp van dien naam legt op het Eiland *Ameland*, hebbende zijnen eigen Leeraar; doch die onder geene Klassis staat.

NES, (AART VAN) Luitenant-Admiraal van Holland, een der dapperste Zeevoogden, geduurende de Oorlogen, in de voorgaande Eeuwe, met de Engelschen, welken hij, meer dan eens, zeer gevoelige neepen toebragt.

NEUZE, (*Ter*) in *Staats-Vlaanderen*, aan den oever der *Wester-Schelde*, eertijds eene niet onaanzienlijke Stad, doch, geduurende den loop der binnenlandsche beroerten, in een open Vlek veranderd. Toen men de hand hieldt aan de Vestingwerken, was de Plaats, onder andere om haare legging in een Moeras, bijkans onwinbaar; zodat 'er de Hertog VAN PARMA het hoofd voor stootte. Zedert zijn ze gedeeltelijk geslegt, en, 't geen 'er nog van overig was, door het Zeewater ingezwolgen. Het getal der huizen wordt op negentig, en dat der inwooneren op driehonderd geschat. 'Er woonen veele Visschers.

NEYEN, (JAN) Zoon van MAARTEN NEYEN, gebooren in *Zeeland*, doch, zedert, met der woon vertrokken na *Antwerpen*, alwaar hij den post van gezwooren Klerk en Griffier der Rekenkamer bekleedde, en de zijde hieldt van Prinse WILLEM DEN I, met wien hij heimelijk verstand hadt, in den Jaare 1574; zodat hij zijner Doorluchtigheid de hand boodt in eenen aanslag op die Stad; welke, egter, mislukte. Belijdenis doende van den Protestantschen Godsdienst, voedde hij zijnen Zoon insgelijks op in die Leere; welke hij aankleefde tot op zijn eenentwintigste jaar. Toen omhelsde hij de Roomsche Leerbegrippen, en begaf zich in de Orde der Minderbroederen, over welke hij, eerlang, tot Generaal of Overste wierdt aangesteld. Hij was een Man van beleid, van taalkennisse en geleerdheid niet ontbloot, en in Staatszaaken zeer ervaren. Van hier, dat hij, van de Spaansche Regeering, dikmaals, over zaaken van aangelegenheid geraadpleegd wierdt.

In

In den Jaare 1607, was men, zo wel aan de zijde van het Spaanſche Hof, als van die der Algemeene Staaten, het oorlogvoeren moede. Van eene Vredehandelinge wierdt hierom thans de grond geleid. Van hunnen kant ſtelden de Aardshertogen Pater JAN NEYEN te werk. Hij vertrok dan na Holland, vertoefde, eenigen tijd, in ſtilte, te *Rijswijk*, in de nabuurſchap van *'s Graavenhage*, om de zwaarigheden der Vredehandelinge in ſtilte te peilen, en hieldt vervolgens een mondgeſprek met Prins MAURITS. Thans eenen keer doende na *Brusſel*, kwam hij, binnen weinige dagen, te rug, en leverde, ter Algemeene Staatsvergaderinge, Brieven over, van wegen het Brusſelſche Hof, behelzende voorſlagen, op welke men in onderhandeling wilde treeden. Op den twaalfden April ſloot NEYEN, met de Staaten, eene Wapenſchorzing van acht maanden, met beloſte van te zullen bezorgen, dat het Verdrag, daar omtrent getroffen, binnen twaalf dagen, daar de Aardshertogen, zoude getekend worden: zo als ook met 'er daad geſchiede. Een bewijs van looze Staatkunde vertoonde NEYEN bij deeze gelegenheid. Hij bevondt zich te *Brusſel*. Om den ſtaat der Vereenigde Nederlanden nader te leeren kennen, en den handel, tot Vrede, verder voort te zetten, verzogt hij verlof om na *'s Hage* te mogen wederkeeren; om daar toe vrijheid te bekoomen, gebruikte hij tot een voorwendzel, dat in het geſlooten Verdrag eenige duiſterheden waren, omtrent welke hij nadere opheldering verlangde van de Staaten. Het niet bekoomen van antwoord voor toeſtemming houdende, begaf hij zich na Holland. Op den elfden Mai verſcheen hij ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten, en begeerde aldaar, dat 's Lands Vloot, naa de overwinning, onder HEEMSKERK, op de Spanjaards behaald, zoude opontbooden worden. In 't begin van Junij wierdt daar toe beſlooten, en te gelijk een nieuw Verdrag, raakende de Wapenſchorzing, getroffen.

Een duidelijk inzigt, aangaande den toeſtand van zaaken, hadt de listige Monnik nu bekoomen. Hij doorzag, hoe Prins MAURITS, en verſcheiden Staatsleden, zijner Doorluchtigheid toegedaan, afkeerig van den Vrede waren. Om de laatſten tot vreedzaame gedagten te brengen, ſtelde hij allerlei middelen te werke. De Griffier KORNELIS AARSENS was een der zul-

zulken, welke, indien zij gewonnen konden worden, tot het ſluiten van eenen vasten Vrede veel zouden kuunen toebrengen. Te *Delft*, alwaar NEYEN zich thans bevondt, nodigde hij den Griffier tot een heimelijk mondgeſprek. Om 's Mans eerzucht te ſtreelen, betuigde NEYEN zijne dankbaarheid, om dat, door zijne bewerking, de Vredehandeling eenen aanvang hadt genomen, en mat zeer breed uit, de gevaaren, in welke AARSSENS zich daar door hadt geſtoken; eene gezintheid, zeide hij, zo aangenaam aan de Aardshertogen, dat zij hem aanbooden de wedergave van het huis, welk hij eertijds te *Brusſel* hadt bezeeten. De Monnik ging nog eenen ſtap verder, door het vertoonen van eenen Schuldbrief van vijſtigduizend Kroonen, door den Spaanſchen Veldheer SPINOLA met eigen hand getekend, indien 'er Vrede, of Beſtand voor negen jaaren wierdt geſlooten, van welke ſomme, op zijn begeeren, hem ſtraks vijſtienduizend Kroonen zouden worden toegeteld. Daarenboven boodt hij, uit SPINOLA'S naam, eenen Diamant aan, van groote waarde, voor AARSSENS Echtgenoote. In 't eerst wees deeze de geſchenken van de hand, doch nam ze, eindelijk, aan, daar van kennis geevende aan Prinſe MAURITS en 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD. Omtrent nog andere Staatsleden ſtelde NEYEN de zelfde middelen te werk, hoewel met ongelijken uitſlag.

Naa deeze verrigtingen, keerde de Pater te rug na *Brusſel*, tot het haalen van een nadere bekragtiging der Wapenſchorzing, op de voorwaarden, door de Staaten beraamd. Van *Brusſel* reisde hij voort tot heel in *Spanje*, om 's Konings goedvinden te verneemen. Met heen en weder trekken ſleet hij genoegzaam al het overig gedeelte des jaars, en kwam, in het begin van Februarij des volgenden jaars, herwaarts, onder het gevolg van den Markgraave van SPINOLA, om over een veeljaarig Beſtand te handelen. Om eenige hapering in den handel, welke, eerlang, geopend wierdt, zondt men NEYEN na *Spanje*, onder voorwaarde van binnen veertig dagen herwaarts te zullen wederkeeren. Doch deeze was de laatſte reize, dat hij Holland bezogt.

NICHTEVEGT, eene Heerlijkheid en Dorp, in het Nederkwartier van *Utrecht*, gelegen aan den Westlijken oever van de Rivier *de Vegt*, tusschen de Stad *Wijk* en het Dorp *Vreeland*. De Heerlijkheid, zich uitstrekkende langs den gemelden Stroom, wordt begroot op zevenhonderd drieëntachtig Morgens en tweehonderd vijfentwintig Roeden gronds, en het getal der Huizen op vijfenvijftig. Zeer aangenaam is de legging van het Dorp van dien naam, aan de genoemde Riviere. De Kerk, welke door eenen eigen Leeraar wordt bediend, is net en ruim, en pronkt met een fraaien Toren. Deerlijk waren de verwoestingen, door de Franschen, in den Jaare 1672, in deeze Plaats aangerigt.

NIËLLIUS, (KAREL) was een der gebannene Remonstrantsche Predikanten, in den Jaare 1619, die, zich na *Antwerpen* begeeven hebbende, aldaar, nevens vijf anderen, Lid was van een Kollegie van Directeuren of Bestuurderen, opgerigt tot het stellen van de noodige orders, om de Gemeenten, in Holland en elders, in stilte te doen bedienen. Tot zijn ongeluk kwam hij, eerlang, wederom in 't Land, wierdt, in het begin des Jaars 1621, te *Haarlem* ontdekt en gevat, en tot eene eeuwige gevangenisse op *Loevestein* verweezen. Nevens PETRUS CUPUS, BERNHERUS VEZEKIUS, SIMON LUCÆ BYSTERUS, THEODORUS BOOM, PAULUS VAN DER LINDEN en ARNOLDUS GEESTERANUS, zat hij aldaar nog in den Zomer des Jaars 1631, hoewel met genot van eenige meerdere vrijheid, onder oogluiking der Algemeene Staaten. Met verlof van den Slotvoogd DE BYE, mogten ze zich met eene wandeling langs de Wallen van het Kasteel verlustigen. Intusschen hadt NIËLLIUS kennis gemaakt met zekeren Soldaat, die binnen de Vesting in bezetting lag, en de gevangene Predikanten zeer hard plagt te behandelen, in den waan dat zij in de gevoelens der Contra-Remonstranten stonden; doch, zedert hij, door zeker voorval, beter onderrigt was, het toegebragte leed verzoette, door het betoon van vriendschap en dienstvaardigheid. Een dienstig hulpmiddel, tot meerdere vrijheid, hun door de gemelde wandelingen smaaklijker geworden, meenden ze in deezen persoon gevonden te hebben. NIËLLIUS, kiesch van Geweeten, vondt hier in zuwa-

rig-

righeid, om de belofte, bij het bekoomen verlof gedaan, van niet te zullen ontvlugten. Doch hij liet zich ten laatſte gezeggen. De vlugt was bepaald op eenen donkeren nacht. Langs de muuren van 't Kaſteel zou men zich nederlaaten in eene Schuit, om daar mede na *Rotterdam* te roeien. Twee onoverkoomelijke zwaarigheden deeden zich op tegen dit ontwerp. Tegen den muur van 't Kaſteel ſtondt zeer veel Rietgewas; 't welk het naderen met een Vaartuig ondoenlijk maakte. Een groote Hond, den Slotvoogd toebehoorende, was zeer waakzaam, en liet, op 't minſte gedruis, bij nacht, zijne ſtemme lustig hooren. Beide zwaarigheden wierden uit den weg geruimd: de eerſte, door het wegneemen van het Riet, alzo de Spaanſche Soldaaten, zints eenigen tijd, zich daar in plagten te verſchuilen, om voorts op roof uit te gaan; de andere, door de ſnoeperije van den Hond, die hierom van den Slotvoogd doorſchooten was. Nu beſlooten de Predikanten, hun ontwerp te volvoeren. Zij verkoozen daar toe den nacht naa den negentienden Julij, die zeer donker en regenagtig was, en waar in de boven gemelde Soldaat de wagt hadt. Gelukkig kwamen ze over den muur, en, 's anderendaags, op den middag, te *Rotterdam*. Men vindt 'er, die willen dat deeze ontkooming oogluikende was toegelaaten.

Zie LIMBORCH, *Leven van Episcopius*; HOOFTS *Brieven*.

NIERVAART, of DE KLUNDERT, eene Heerlijkheid, in Zuidholland, ten Noorden van het Hollandſche Diep, en ten Oosten en Zuiden grenzende aan de Heerlijkheid van *Zevenbergen*. *Niervaart* meent men eene verbastering te zijn van *Nieuwen Vaart*. De Polder deezer Heerlijkheid wordt begroot op eene uitgeſtrektheid van ongeveer anderhalf uur gaans, van 't Oosten na het Westen, en van een half uur van het Noord na het Zuiden, bevattende ongeveer achthonderd veertig Morgens Lands. Te gader met die van de Stede *Klundert*, telde men 'er, in den Jaare 1732, tweehonderd zevenentachtig Huizen en één' Koornmolen. Beroemd was, van

ouds, het Dorp *Niervaart*, en zeer bloeiende, van wegen den veelvuldigen doortogt van Schepen, en de Tollen, welke aldaar geheven wierden. Het pronkte met dubbelde Straaten, eene fraaie Kerk en ſterk Kaſteel, en hadt wel zeven Wijnherbergen. Een zwaare brand leide, in den Jaare 1420, het Dorp in koolen: de Watervloed van het volgende jaar overſtroomde den geheelen Polder; die niet voor het Jaar 1652 wederom uit de wateren ten voorſchijn kwam. Door huwelijken veranderde de Heerlijkheid, meermaalen, van eigenaar, en kwam, ten laatſte, in den Huize van *Oranje*, 't welk 'er nog bezitter van is. Zie voorts het Art. KLUNDERT.

NIEUWBOKSWOUDE, een Ban en Dorp, in Westfriesland, in de zogenaamde Vier-Noorderkoggen. Men begroot den eerſten op ruim vierhonderd Morgens Lands, en het getal der Huizen op drieënderrig. De Dorpkerk, die oud en meest van Duiſſteen is opgemetzeld, wordt bediend door den Predikant van *Benningbroek*. De Toren is van een zeer zonderling maakzel. Ongelijk grooter, dan dat der Hervormden, is het getal der Roomſchgezinde Inwooners; deeze hebben hier eene Statie.

NIEUWBROEK, of *Nijenbroek*, een Dorp op de grenzen van Gelderland, tusſchen de Overijsſelſche Stad *Deventer* en de Gelderſche Stad *Hattem*. Aan weerkanten loopen twee ſtroomende Watertjes of Beeken. Hoewel het Dorp ſlegts weinige huisgezinnen bevat, heeft het, egter, zijn eigen Kerkje, dat door éénen eigen Leeraar wordt bepredikt. Men ziet hier een oud Heerenhuis of Slot, *Franſenburg* genaamd.

NIEUWBURGEN, (*De*) een Baljuwſchap, ten deele onder *Kennemerland*, en anderdeels onder Westfriesland behoorende. Den naam daar van leidt men af van het Slot *Nieuwburg*, door Graaf FLORIS DEN V, in den Jaare 1287, ten Noorden van *Alkmaar* gebouwd, ter beteugelinge der Landzaaten, of om de Gevangenen op hetzelve in bewaaring te ſtellen. Reeds van vroegere herkomſte, meent men, is dit Baljuwſchap, dan men eene Lijst van Baljuwen aantreft; deeze klimt niet hooger op, dan tot aan het Jaar 1439 of 1436. De Hooge Vierſchaar deezer

derzer Landſtreeke wordt geſpannen door Baljuw en zeven Leenmannen, nevens eenen Sekretaris. Het Kollegie heeft eenen Bode ten zijnen dienſte. Men ontmoet in dit Baljuwſchap verſcheiden Ambagten en Dorpen, en in dezelve, behalven de Hervormden, ook een goed getal Doops- en Roomschgezinden. Dien van *Urshem* alleen uitgezonderd, behooren de Hervormde Leeraars van alle de overige Dorpen onder de Klasſis van *Alkmaar*.

NIEUWBURG, eene aanzienlijke Lustplaats, met uitgeſtrekte beplantingen, in Kennemerland, tusſchen *Alkmaar* en het Dorp *Heiloo*. De oude benaaming, *Tpenlaan*, heeft het Geſlagt der EGMONDEN *van den Nijenburg*, daar van eigenaar geworden zijnde, met den tegenwoordigen naam verwisſeld.

NIEUWDORP, (*Nieuwe en Oude*) twee Dorpen, in Westfriesland, in de *Nieuwdorper-Kogge*, in het Kerkelijke van elkander onderſcheiden, doch in 't Burgerlijke zamengevoegd, met eene gemeene Vrijheid en Poortregt bevoorregt, en, onder den naam van *Nieuwdorp*, tot eene *Stede* verheven. De Regeering van dezelve beſtaat uit Schout, vijftig Vroedſchappen en vier Burgemeesters. De meeste deezer Regenten worden gekoozen uit de ingezeetenen van *Nieuwe-Nieuwdorp*. Dit is ook het geval ten aanzien van de zeven Schepenen. Aan allen gezamentlijk ſtaat het regt van goedkeuringe van den Predikant, die hier door de Gemeente wordt verkoozen. Te gader hebben de beide Dorpen één Doopsgezinde Gemeente.

De Ban van *Nieuwe-Nieuwdorp* bevat, volgens de Lijsten der Verpondinge, veertienhonderd vijſenveertig Morgens en achtennegentig Roeden Lands. Volgens de opgave van den Jaare 1749, ſtonden 'er toen tweehonderd drieëntwintig Huizen en een Molen. Zij zijn in de lengte getimmerd, langs eene Vaart van ongeveer vierhonderdvijftig Roeden. De Kerk, welke midden in het Dorp ſtaat, hoewel een oud gebouw, is fraai, en pronkt met een ſpitzen Toren. Men heeft 'er ook een Raadhuis.

Van mindere uitgeſtrektheid is de Ban van *Oude-Nieuwdorp*, en kleiner het getal der Huizen. De eerſte wordt begroot op negenhonderd zesennegentig Morgens, driehonderd-eenentachtig Roeden Lands; het laatſte op honderdtweeënzestig, doch met twee Molens. In eene ſtreek, die, evenwel, op zommige plaatzen, is afgebroken, zijn ze getimmerd, ter lengte van tweehonderd Roeden. De Kerk is tamelijk fraai, en de Toren zo goed als nieuw, zijnde getimmerd in den Jaare 1738. Niet verre van daar legt eene Buurt, *Zijdewind* genaamd. De Leeraar van *Oude-Nieuwdorp* neemt aldaar, in eene Kerk zonder Toren, gelijk ook te *Veenhuizen*, den predikdienst waar.

NIEUWE DIEP, eene bekende Haven, of Legplaats voor Schepen, aan de Texelſche Ree, ten Oosten van de *Helder*.

NIEUWE-GOOTE, een Polder, in het gedeelte van Zuidholland, het *Land van Putten* genaamd, begroot op ruim dertienhonderd tweeënzestig Gemeten. Volgens de laatſte opneeming zouden 'er niet meer dan acht Huizen ſtaan.

NIEUWE-HOORN, een Polder, in Zuidholland, in het *Land van Voorn*, beſlaande, in alles, eene uitgeſtrektheid van iets meer dan zeventienhonderd vierenzeventig Gemeten gronds, honderd en een Huizen, een Meeſtoof en een Koornmolen. Het Dorp van deezen Polder legt op den doortogt van den *Briel* na *Hellevoet*.

NIEUWENAAR, (ADOLF, *Graaf van*) als ook van *Meurs*, was, in den Jaare 1583, de opvolger in het Stadhouderſchap over Gelderland, van den afvalligen Graave WILLEM VAN DEN BERG. Handen vol werks gaven hem, in het tweede jaar zijns bewinds, de Roomschgezinden van *Nieuwmegen*, die, om eene fraaier en beter Kerk, tot oeffeninge van den Godsdienst, verzogt hebbende, den Stadhouder deeden vreezen, dat hier iets meer agter ſchool, en, diensvolgens, raadzaam vinden, de Stad te verſterken met meer dan tweehonderd Ruiters;

ters: zijnde al de bezetting, die 'er thans binnen lag. De Roomschgezinden hadden daar van de lucht niet bekoomen, of zij ſtelden zich daar tegen, met het houden van ſcherpe wagt; zelf begonnen ze te mompelen van het uitdrijven der bezettelingen. NIEUWENAAR, dus in zijn voorneemen verijdeld, zogt de ſtoutſte belhamels uit de Stad te zetten, om daar door de overigen te verbluffen. In eigen perſoon kwam hij, ten dien einde, in de Stad, met een klein hofgezin. In merkelijk gevaar raakte hij, kort daar naa, uit haat tegen de volvoering van zijn opzet. Twee Molenaars losten op hem te vergeefs hun Schietgeweer. Van twee Brouwers zogt de een hem een hellebaart in 't lijf te jaagen, de andere, met een bijl, hem het hoofd te klieven. Door den nood geperst, moest hij dan ook dit ontwerp laaten vaaren. Zijne muitende Burgers, daarentegen, gelukte het, niet lang daar naa, de Staatſche Knegten en Ruiters ter Stad uit te jaagen. Gelukkiger ſlaagde hij omtrent *Arnhem*, alwaar de Burgerij iet diergelijks in den zin hadt, doch, in haar plan, verijdeld wierdt, alzo de Stadhouder, behendiglijk, eenig volk in de Stad wist te brengen.

Intuſſchen hieldt het Aardsbisdom *Keulen* den Graaf VAN NIEUWENAAR onledig. In naame des verdreevenen Keurvorſten TRUCHSES deedt hij eenen inval in dat Sticht, en verzamelde, in den naanacht voor den tienden Maij, eenige manſchap onder *Nuis*. 't Was hier thans Jaarmarkt, en, uit dien hoofde, de gelegenheid hem gunſtig, om, in burgers- en kraamers gewaat, een goed aantal Soldaaten te doen binnen ſluipen. Wel haast hadden zij de Poorten van binnen vermeesterd, en hunne ſpitsbroeders van buiten eenen open na de Stad, die, met bedrijf van grooten moedwil en vuile dartelheid, geplonderd, en voorts, door den Stadhouder, verſterkt en van eene bekwaame bezettinge wierdt voorzien.

Terwijl de Graaf VAN NIEUWENAAR zich in deezen oord onthieldt, tradt met hem in heimelijke onderhandeling, om tot de Staatſche zijde, welke hij, voor eenigen tijd, hadt verlaaten, weder te keeren de vermaarde MARTEN SCHENK VAN NIDEGHEM. Men wierdt het eens, op voorwaarde dat hem een Veldmaarſchalkſchap, of ander hoog Krijgsampt, in 't

Legerder Algemeene Staaten, met eene behoorlijke wedde, zou worden toegevoegd. Op zo vasten voet wierdt het Verdrag gefteld, dat de Graaf van NIEUWENAAR, nog in het zelfde Jaar 1585, met SCHENK en den Heer VAN VILLERS, tegen den Spaanfchen Overfte TASSIS optrok. Zij ontmoetten elkander bij het Stichtfche Dorp *Ameronge*n, doch met zo heilloozen uitflag voor den Stadhouder, dat hij, in allerijl, op de vlugt toog, en met dertien van de zijnen, binnen *Amersfoort*, eene fchuilplaats zogt.

Ondanks deeze nederlaage, hadt, nogthans, de Graaf het oor der Stichtenaaren, met naame van de Utrechtfche Burgers. Ter gelegenheid der gevangenneeminge van hunnen Stadhouder, den Heere VAN VILLERS, in het ftraks vermelde gevegt, beftonden eenigen van hun, en onder deeze de Koster van de Buurkerke, op de Wethouderfchap te begeeren, om NIEUWENAAR diens plaats te doen vervullen. In 't eerst kantten de Staaten zich daar tegen; doch voor opfchuddingen bedugt, gaven ze de toeftemming, om hem, bij voorraad, en geduurende des Heeren VAN VILLERS begtenisfe, dien post te doen bekleeden. Niet lang daar naa trok hij, met achttien Vaandels, Engelfchen en Duitfchers, in de *Veluwe*, en bemagtigde den Schans bij *Tfeloord*. Van hier nam hij zijnen weg na een Blokhuis, boven *Heusfen*, aan 't Bergfche Hooft, en maakte 'er zich insgelijks meester van. Ten zelfden tijde hieldt NIEUWENAAR heimelijk verftand binnen *Nieuwmegen*, met eenen JAN HAARENTS, die in eenen Toren aan de Veste woonde. Door middel van deezen was hij voorneemens, volk in de Stad te brengen; en 't ware gewisfelijk gelukt, indien hij, in dronkenfchap, zich niet iets van het ontwerp hadde laaten ontvallen: hier door wierdt hij op den Pijnbank, en ter belijdenisfe van het geheim gebragt. Om zijne teleurftelling eenigzins te vergoeden, deedt de Stadhouder eenen Schans te *Lent* volbouwen, en daar uit de Stad, zomtijds zelf met gloeiende Kogels, heftiglijk befchieten. Doch dit hadt geene andere uitwerking, dan dat eenige huizen befchadigd, of in brand gefchooten wierden, welken men fpoedig bluschte. Een inval van den Heere van HAUTEPENNE, in de *Betuwe*, met vijfduizend man, deedt hem, eerlang, dien oord verlaaten.

In

In blaakende gunst moet gewisselijk de Graaf VAN NIEUWENAAR gestaan hebben bij den Engelschen Landvoogd, Graaf VAN LEICESTER. Want als deeze, naar zijne gewoonte, op eigen gezag, eene Kamer van Geldmiddelen oprigtte, benoemde hij den Graaf tot Hoofd van dezelve. Van het gezag, 't zij dan aangemaatigd of wettig, welk de Stadhouder in *Utrecht* oeffende, vertoonde hij eenen staal, in den Jaare 1586. Verregaande oneenigheden waren aldaar voorgevallen, en de rust niet hersteld, dan ten koste van uitlandigheid van eenige aanzienlijke Burgers. Thans vondt ook de Stadhouder geraaden, de Staaten des Lands van *Utrecht*, de Wethouderschap, nevens de Amptenaars der Stad, waar bij vervolgens kwam de gantsche gewapende Burgerij, onder een nieuwen Eed te brengen, van getrouwheid aan de Algemeene Staaten, aan LEICESTER als Landvoogd, en aan hem zelven als Stadhouder over 't Land van *Utrecht*. Men beloofde, onder andere, bij deezen Eed, alle gemeenschap met de uitgezette Burgers te zullen mijden, en niet spreeken van anderen Vrede met Spanje, dan die ten grondslage hadt de eenpaarige bewilliging van alle de Gewesten.

Het voorgevallene tusschen den Stadhouder en den Predikant MODET, is boven verhaald, op het Artikel van deezen. Van geen langen duur was, intusschen, NIEUWENAARS verknogtheid aan LEICESTER. Deeze hadt, zonder hem te kennen, te *Utrecht* de Wethouderschap versteld, die daarom van de hand des Engelsmans vloog, en den Stadhouder deedt dugten, voor vermindering van zijn Stadhouderlijk gezag, zo lang dezelve op het kussen zat. Ligt begreep hij, evenwel, dat daar in verandering te maaken, veel voeten zoude in de aarde hebben, alzo het Krijgsvolk, hoewel LEICESTER reeds na Engeland was te rug gekeerd, nog in diens eed stondt, en de Burgerhoplieden het met de tegenwoordige Regeering hielden. Met beleid moest dan de begeerde verandering ondernomen, en daar toe eene voegzaame gelegenheid worden aangegreepen. Deeze vondt hij in het misnoegen van eenige Edelen, die, bij LEICESTER, op herstelling van eenige misbruiken hebbende aangedrongen, daarom in hegtenis waren genomen, doch, zedert, geslaakt zijnde, een sterk Protest had-

den opgeſteld, waar in de Utrechtſche Regeering vinnig doorgeſtreeken, en de misbruiken, van nieuws, wierden opgehaald. Dit Protest zonden ze aan den Graave VAN NIEUWENAAR, in de hoope van gunſtig gehoor te zullen vinden. De Stadhouder, thans den kans ſchoon ziende, ter bereikinge van zijn doelwit, gaf, van het Klaagſchrift, kennis aan de Staaten van het Landſchap. De Wethouderſchap, hier van de lucht gekreegen hebbende, deedt hier op eene bezending na Engeland, om te beproeven, zo als zij reeds voormaals hadt gedaan, of de Koningin ELIZABETH niet zoude te beweegen zijn tot het aanvaarden van de algemeene opperheerſchappije over de Nederlanden. De Afgevaardigden keerde van daar te rug, met ſchrijven van LEICESTER aan den Stadhouder, om den Burgemeester PROUNINK, hoofd der thans bovendrijvende partij, in 't bewind te houden. Doch NIEUWENAAR hadt thans andere inzigten. Zints eenigen tijd hieldt hij geheime zamenkomſten met eenige afgezette Burgerhoplieden, die op PROUNINK en den Leicesterſchen Aanhang gebeeten waren. De Engelſche brieven vertoonde hij aan de Staaten, 'er nevens voegende, geen oogmerk te hebben, om den last, daar in gegeeven, te agtervolgen. Zelf ſchroomde hij niet, aan de Koninginne zelve, hier van kennis te geeven, en in den Brief, daar toe ingerigt, tegen PROUNINKS heerschzucht geweldig uit te vaaren. Niet verholen kon dit alles blijven voor de Burgers, van beiderleien Aanhang, onder welke, tegen den tijd der gewoonlijke veranderinge der Wethouderſchap, eene zo hevige oneenigheid ontſtondt, dat ze, over en weder, te wapen liepen. 't Bleek wel haast dat de meerderheid zich verklaarde voor den Graave VAN NIEUWENAAR; die, zich genoegzaam meester van de Stad ziende, de Staaten deedt vergaderen, welke hem magtigden tot veranderinge der Regeeringe, vijf dagen vóór den gewoonen tijd.

Zeer ongelukkig kwam de Stadhouder Graaf VAN NIEUWENAAR, in 't volgende Jaar 1589, aan zijn einde. *Rijnberk* was thans belegerd door den Hertog VAN PARMA, en te *Utrecht* eenige Krijgsvoorraad bij een gebragt, tot ontzet dier Stad beſtemd. Terwijl de Stadhouder bezig was met het bezigtigen der behoeften, viel 'er ongelukkig een vonk in het

Bus-

Buskruid, en deedt ſtraks, onverhoeds, twee Schietgereedſchappen, van eene nieuwe vindinge, afgaan, met het heilloos gevolg voor den Graave, dat hij 'er eene wonde door bekwam, aan welke hij, naa tien dagen lijdens, overleedt. Hij liet geene kinderen naa bij zijne Gemaalinne, voormaals gehuwd geweest aan den onthalsden Graave VAN HOORNE.

Zie BOR.

NIEUWENDAM, een Dorp, tegen over *Amſterdam*, aan het Y, aan den Waterlandſchen Zeedijk gelegen, tuſſchen de Dorpen *Buikſloot* en *Schellingwoude*. Ter lengte van ongeveer tweehonderd Roeden zijn de Huizen langs en meest aan den binnenkant van den Dijk gebouwd, en hebben een aangenaam uitzigt, over het Y, op de ſtraks genoemde Stad. Men ontmoet 'er verſcheiden welgeſtelde inwooners, en, behalven een groote Scheepstimmerwerf, eenige Molens van onderſcheiden gebruik. De Haven is vrij ruim, en bekwaam voor Schepen, om 'er winterlaag te houden. De Hervormde Gemeente heeft haaren eigen Leeraar.

NIEUWENTYT, (BERNARD) gebooren in het Dorp *Westgraftdijk*, op den tienden Augustus des Jaars 1654, leide zich toe, volgens den wil zijner Ouderen en door eigen neiging gedreeven, op het beſchouwende gedeelte der Geneeskunde, en oeffende naderhand dezelve, als Artz, in de Stad *Purmerende*. Hier was hij tevens Raad in de Vroedſchap en bekleedde de Burgemeesterlijke waardigheid. 's Mans wel beſteede leeftijd nam een einde, op den achtentwintigſten Maij des Jaars 1718. Bekend, bij de Natuurkundigen, zijn de menigvuldige Mikroskoopiſche waarneemingen, met onvermoeide vlijt, door hem gedaan. Zijn Werk, getijteld *Regt Gebruik der Wereldbeſchouwinge*, is in ieders handen.

NIEUWERKERK, een Ambagt, in Schieland, groot ruim elfhonderd en tien Morgens, nevens een aanzienlijk Dorp, ter onderſcheidinge van andere, *Nieuwerkerk op den Yſel* gebijnaamd,

naamd, als leggende aan die Riviere, twee uuren gaans van *Rotterdam*. Merkelijk, van tijd tot tijd, is dit Dorp, in bloei, welvaart en uitgebreidheid, toegenomen. In ſtede van honderd eenenzestig, welke men op de oudſte Lijsten ontmoet, telde men 'er, bij de jongſte opneeming, driehonderd Huizen, nevens vijf Steenplaatzen en één' Koornmolen. De Kerk, een tamelijk goed gebouw, heeft eenen ſpitzen Toren. De Stad *Dordrecht* is Ambagtsvrouw van dit *Nieuwerkerk*.

NIEUWERKERK, 't welk met *Zuid-Schalkwijk* en *Vijf-Huizen*, ééne Ambagtsheerlijkheid uitmaakt, gelegen in *Kennemerland*, aan 't Haarlemmermeir, plagt, in vroegere dagen, een aanzienlijk Dorp te weezen, met eene eigen Kerk. Doch deeze, nevens een goed getal Huizen en eene ruime ſtreek lands, is, al voor lang, door het genoemde Meir verzwolgen. In het tijdverloop van honderd jaaren, gerekend van 1632 tot 1732, was het getal der Huizen, van achtentwintig, op acht gedund.

NIEUWERKERK, eene Heerlijkheid en Dorp, in Zeeland, op het Eiland *Duiveland*. Aan de eerſte zijn verſcheiden Voorregten verknogt; en het laatſte is een der grootſte en aanzienlijkſte Dorpen des geheelen Eilands. Vóór de Hervorming was 'er eene Kollegiaale Kerk, met eenen Paſtoor en Onder-Paſtoor. Van het gebouw, 't welk, in zijnen oorſpronklijken ſtaat, zeer groot was, is een goed gedeelte afgebroken: zodat 'er eene ruimte van etlijke Roeden is, tuſſchen de Kerk en den Toren. De Baljuw, of wel deszelfs Stedehouder, woont op een vrij aanzienlijk Heerenhuis, ſtaande ter zijden van het Dorp. Het getal der Huizen kan nog gene honderd uitmaaken. Zeer druk moet, weleer, de Paerdemarkt geweest zijn, welke 'er in de Pinxterweek wordt gehouden. Uit het Oktrooi en de Voorregten, in den Jaare 1656, daar aan verleend, mag men zulks afleiden.

NIEUWERKERK, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, insgelijks in Zeeland, op het Eiland *Schouwen*. Den verminderden ſtaat deezes Dorp mag men afleiden uit het afbreeken, en niet her-

herbouwen, van de Kerk; van welke, egter, de Toren met het Kerkhof nog in weezen is. De ingezeetenen behooren, in het Kerkelijke, onder 't nabuurig Dorp *Kerkwerve*, van wiens Kerkenraad altijd een hunner Lid is.

NIEUWERSLUIS, gelegen aan de Rivier de Vegt, tusſchen de twee vermaarde Dorpen *Loenen* en *Breukelen*. De Sluis dient tot eene Waterkeeringe van het Vegtwater, 't welk, door dezelve, kan gelaaten worden in eene gegraaven Vaart, loopende na de Dorpen *Bambrugge* en *Abkoude*. De Trekſchuiten en andere kleine Vaartuigen, den wil hebbende van *Amſterdam* na *Utrecht*, moeten hier doorſchutten. Bij de Sluis ſtaan eenige huizen, en onder dezelve een vermaard Fransch Kostſchool. Om eenen vijandelijken inval, uit het Sticht, in de Provincie Holland te weeren, heeft men 'er eenige Vestingwerken aangeleid, tot welker uitbreidinge men den grond eener Lustplaatze heeft moeten aantasten. Het maaken en onderhouden van dezelve kwam voor Hollandſche rekeninge. Doch het Regtsgebied over den grond behoort aan de Stichtſche Heeren. Geduurende de jongſte onlusten, lagen hier, nevens het Krijgsvolk, tot het Cordon behorende, eenige uitgetrokkene Burgers in bezetting.

NIEUWE-TONGE, een Ambagt en Dorp, in Zuidholland, in het *Land van Voorn*. Volgens de nieuwe Lijsten word de uitgeſtrektheid van het eerſte begroot op vierentwintighonderd zevenenzeventig Gemeten, tweehonderd achtenzeventig Roeden, en het getal der Huizen op honderdzevenentwintig, met twee Meeſtooven en één' Koornmolen. Het Dorp van dien naam is tamelijk regelmaatig betimmerd. De Kerk is een ruim gebouw, en de Toren met een langen dikken Spits gedekt.

NIEUWEVEEN, eene Ambagtsheerlijkheid, in *Delfland*, van ouds ook *'s Graavenveen* genaamd, begroot op tweehonderdvierenzeventig Morgens en honderdvijftig Roeden Lands, en op vierenvijftig Huizen. Deeze zijn niet regelmaatig bij elkander, maar hier en daar gebouwd. Van hier dat men 'er

geene

geene Kerk of Leeraar heeft. In het Regtsgebied van *Nieuweveen* ſtaat eene voornaame Roomſche Kerke, in welke de opgezeetenen van verſcheiden nabuurige Ambagten hunnen Godsdienst koomen oeffenen.

NIEUWKERK, of *Nijkerk*, een open Steedtje, in Gelderland, in het Landdrostampt van *Veluwe*, tuſschen de Steden *Wageningen* en *Amersfoort*. Het wordt van verſcheiden Straaten doorſneeden, en heeft eene bekwaame Haven, aan de Zuider Zee. De Kerk is een ruim en aanzienlijk gebouw. Voorts heeft men 'er een Gasthuis, Weeshuis, Bank van Leeninge en Latijnſche School. Een oud gebouw, agter de Kerk, *Hulkeſtein*, gemeenlijk *Torenhuis* genaamd, naar een zeskantig Torentje, wierdt geſtigt door het Geſlagt der PANNEKOEKEN, 't welk, van ouds, zeer vermaard was. Van den Tabaks- en Koornteelt hebben de meeste ingezeetenen hun beſtaan. — Zeer berugt is *Nieuwkerk*, van wegens de Beroerten, onder het houden van Godsdienſtige zamenkomſten, welke, in den naazoomer of herfst des Jaars 1749, aldaar eenen aanvang namen, en voorts, als eene aanſteekende ziekte, tot andere Plaatzen overſloegen. Het Leeraarampt onder de Hervormden bekleedde hier thans GERARDUS KUIPERS, naderhand Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan 't Hoogeſchool van Stad en Lande; Man van veel welſpreekendheid, en die de Hartstogten zonderling wist te roeren. Onder de Leerredenen of Gebeden, vernam men, onder de toehoorders, handenwringen, roepen, tieren, ſlaan en kloppen, het luidkeels verſoeien van zonden en afzweeren van den Duivel. Hier toe ſloegen, zomtijds, ſtuiptrekkingen en bezwijmingen, gevolgd, dikmaals, van zingen in de volle vergaderinge, en andere ſtoornisſen van den Openbaaren Eerdienst. De Leeraar KUIPERS voedde deeze beweegingen, welke hij voor werkingen der hemelſche Genade ſcheen aan te zien, door het houden van oeffeningen, ten zijnen huize en elders, in welke de gemoederen tot ſoortgelijke aandoeningen, meer en meer, geſtemd wierden. Van *Nieuwkerk* ſloeg het beroeringswerk over tot andere Oorden, heel tot in Zuidholland. Doch zedert de Waereldlijke Overheid zich 'er mede bemoeide, en men, ter hand-

handhaaving der goede orde, Schout en Dienaars in de Vergaderingen zondt, namen de Opfchuddingen een einde.

NIEUWKOOP, met een gedeelte van NOORDEN, eene Hooge Heerlijkheid en Dorp in Holland, onder *Rijnland*, te zamen begroot op zestienhonderd eenenveertig Morgens en vierhonderd negen Roeden Lands, en het getal der Huizen op vijfhonderd. *Nieuwkoop* is een aanzienlijk Dorp. Onder de Openbaare Gebouwen mag men noemen het Regthuis, Raadhuis en het Huis der Heeren van *Nieuwkoop*, geftigt in den Jaare 1627; een fraai gebouw, met een hoogen vierkanten Toren, van welks Omgang men een verrukkend gezigt heeft over de omleggende Landerijen en Veenplasfen, en op verfcheiden Dorpen. Het School is ook een goed gebouw. De Kerk der Hervormden is groot en ruim, doch de Toren flegts een kleine Spits. De Gemeente der Remonftranten, in dit Dorp, is eene der talrijkften van die Gezinte ten platten Lande. De Roomschgezinden hebben 'er twee Vergaderplaatzen, doch flegts éénen Priester. De Vierfchaar der Heerlijkheid wordt gefpannen door Baljuw en negen Welgeboorene Mannen. Als Schout zit, daarenboven, de Baljuw te regt, in het Burgerlijke, met zeven Schepenen.

NIEUWLAND, eene Heerlijkheid en Dorp, in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, hebbende eenen eigen Regtbank van Drosfaart en zeven Schepenen. De Kerk der Hervormden, op zich zelve een treffelijk Gebouw, praalt, van binnen, met eene overheerlijke Graftombe, onder welke de Heeren der Heerlijkheid begraaven worden. De Toren is hoog, en heeft, aan 't boveneinde, een grooten knop. De Predikant van *Ceffen* neemt ook hier den predikdienst waar. Twee voornaame Jaarmarkten worden hier gehouden.

NIEUWLAND, een Polder in Delfland, met twee andere Polders, *Kortland* en *'s Graavenland*, éene Ambagtsheerlijkheid uitmaakende; een eigendom der Stad *Schiedam*. *Nieuwland* is de grootfte der drie Polders.

NIEUW-

NIEUWLAND, een Ambagt en Dorp, in Zuidholland, in het *Land van Arkel.* Op duizend achtenzeventig Morgens en vierhonderd Roeden Lands wordt het eerſte begroot, en het getal der Huizen op twee en vijftig; deeze zouden dus, zints de optelling in de voorgaande Eeuwe, tot op de helft gedund zijn. De Kerk, zo wel als het geheele Dorp, wierdt geſtigt door eenen Heer uit den Huize VAN ARKEL. Het is een goed gebouw, pronkende met een hoogen ſpitzen Toren. Het Dorp heeft zijnen eigen Leeraar.

NIEUWLAND, een Dorp in Friesland, in 't Kwartier *Weſtergoo*, onder de Grietenij *Wimbritzeradeel*, aan den Rijdweg, tuſſchen de Steden *Bolswerd* en *Sneek*. Kerk en Toren munten uit boven veele andere, ten platten Lande. De laatſte is een vrij hooge Spits.

NIEUWLAND, het eenige Dorp op een klein Eilandtje, *St. Joosland* genaamd, in Zeeland, ten Zuidoosten van het Eiland *Walcheren*, waar van het alleen door een ſmal water geſcheiden wordt. Het Dorp, recht over de Haven van *Middelburg* gelegen, wierdt gebouwd omtrent het midden der jongstvoorgaande Eeuwe, en heeft zijnen eigen Leeraar.

NIEUWMEGEN, (*Kwartier van*) het eerſte in rang onder de drie Kwartieren, in welke de Proviucie *Gelderland* verdeeld is. Tuſſchen *Rhijn* en *Maas* gelegen, en in de lengte van de Waal doorſneeden, grenst het ten Oosten aan Kleefsland, en ten Westen aan Zuidholland. In de grootſte lengte beſlaat het zestien, en in de breedte vijf uuren gaans. Behalven *Nieuwmegen*, leggen de Steden *Tiel* en *Bommel* in dit Kwartier; 't welk voorts verdeeld wordt in zeven *Ampten*: het Rijk van *Nieuwmegen*; de Overbetuwe; de Nederbetuwe; het Ampt tuſſche Maas en Waal; Tielerwaard; Bommelerwaard; Beest en Renooi. De Regeering des Kwartiers beſtaat uit Ridderſchap en Steden. Voor Ridders worden, volgens de oorſpronklijke inrigting, erkend de zulken, wier Voorouders als zodanigen verſchreeven zijn geweest en nog verſchreeven worden; of, indien ze van elders afkomſtig zijn, moe-

moeten ze althans zes jaaren in het Kwartier gewoond hebben, en bewijzen kunnen bijbrengen, dat Nieuwmeegſche Ridders ook in hun Land onder de Edelen kunnen verſchreeven worden. Wijders moeten ze ten minſte tweeëntwintig jaaren oud zijn, belijdenis doen van den Hervormden Godsdienst, in geenen daadelijken Krijgsdienst zijn, en niet minder dan tienduizend Guldens vrij en onbezwaard goed binnen het Kwartier bezitten. De Steden hebben wij reeds genoemd. De Kwartiers-Vergaderingen worden uitgeſchreeven door de Regeering van *Nieuwmegen*, en binnen die Stad gehouden. De zaaken, welke aldaar verhandeld worden, betreffen, hoofdzaakelijk, de Geldmiddelen en de bijzondere huishouding des Kwartiers. De regeerende Burgemeesters der Stad *Nieuwmegen* zitten voor in dezelve. Uit de Leden der Vergaderinge, die gezamentlijk den tijtel voeren van *Ridderſchap en Steden, de Staaten des Kwartiers van Nieuwmegen*, worden benoemd de *Ordinaris Gedeputeerde Staaten*, en de *Extraordinaris Gecommitteerden.*

NIEUWMEGEN, (*Het Rijk van*) een der zeven Ampten, en het eerſte in rang, in het Nieuwmeegſche Kwartier, grenst ten Noorden aan de Waal, en 't Schependom van *Nieuwmegen*, ten Oosten aan Kleefsland, ten Zuiden aan de Maaze, en ten Westen aan het Ampt tuſſchen Maas en Waal. Zeven Kerspels en acht hooge Heerlijkheden leggen in deeze Landſtreeke. Die van *Wichem* en *Beuningen* zijn de Hoofdbanken des Rijks; alle de overige Regtsbanken zijn daar aan onderhoorig. In burgerlijke zaaken worden dezelve geſpannen op den Burgt te *Nieuwmegen*; doch in lijfſtraffelijke zaaken, in het Rijk voorvallende, wordt regt gedaan door Schepenen van die Stad, op aanklagte des Burggraafs. Het ampt van deezen, den tijtel voerende van *Burggraaf des Rijks van Nieuwmegen*, is het aanzienlijkſte van het Kwartier, en wordt gemeenlijk door een Lid der Ridderſchap bekleed.

NIEUWMEGEN, van zommigen *Nijmegen*, en in de wandeling *Nimwegen* genaamd, is de hoofdſtad niet alleen van het Kwartier van dien naam, maar ook de eerſte in rang in de

Provincie *Gelderland*, gelegen aan de *Waal*, niet verre van de grenzen van *Kleefsland*. Naar gelange van de verſchillende wijze, op welke de naam geſpeld wordt, is ook daar van de afleiding onderſcheiden. Zo men met de Latijnſche benaaming, *Neomagum*, te raade gaa, zal *Nieuwmegen* de beste leezing zijn. Doch de zaak is van te klein belang, om ons daar mede op te houden. *Nieuwmegen* legt in 't hangen van een berg, of liever op vijf onderſcheidene Heuvels: de Hesſen- of Heezenberg; de Marienberg; de Gruitberg; de Klokkenberg; en de Hunner- of Hoenderberg. Van hier dat men, de Stad doorwandelende, dikmaals, en nu en dan niet zonder moeite, moet op en afklimmen. Men heeft 'er tien Poorten; zes aan den Rivierkant: de Veerpoort; de Kraanpoort; de St. Stevenspoort; de Meijpoort; de St. Jakobspoort; 't Bezienderspoortje; vier aan de Landzijde: de Hesſen- of Heezepoort; de Molenpoort; de Hartſteegs-, of volgens zommigen, de Hertogspoort; de Hunner- of Hoenderpoort. In het Weſtelijke gedeelte der Stad, aan de Riviere, heeft men eene Haven, binnen welke de Schepen, tegen den Ysgang, veilig kunnen leggen. Zeer uitgebreid zijn de Vestingwerken, en hebben, meermaalen, tegen vijandlijke aanvallen wederſtand geboodem. De hooge Oudheid der Stad wordt, met reden, afgeleid uit de menigvuldige Overblijfzels, van tijd tot tijd uit den grond opgegraaven, en die een gegrond vermoeden geeven, dat de Romeinen, bij ouds, hier hun verblijf gehouden hebben. Doch, of JULIUS CEZAR dezelve geſtigt hebbe, is niet volkomen zeker. Reeds in de Achtſte Eeuwe hadt de Stad merkelijk aanziens. Keizer KAREL DE GROOTE wierdt 'er, in 't begin der Negende Eeuwe, gekroond. Meermaalen, gedurende de binnenlandſche onlusten, oorlogen en beroerten is de Stad van Heere verwisſeld. De *Noormannen* ſtaken haar in brand, in den Jaare 881; zo deedt ook de Hertog van *Lotharingen*, een weinig voor het midden der Elfde Eeuwe. Naa vrugtlooze aanſlagen van den Overſte MARTEN SCHENK, bragt Prins MAURITS dezelve over in de magt der Staatſchen, en verſtelde 'er de Wet. De Maarſchalk DE TURENNE maakte 'er zich meester van, in den Jaare 1672. Drie jaaren daar naa diende zij tot eene Verzamelplaats van de Afgevaardigden

der

der Oorlogvoerende Mogendheden. De Vrede, zedert, aldaar geſlooten, ontleende den naam van de Stad der onderhandelinge.

Wij gaan over tot eene meer bijzondere beſchrijving der Stad. Het getal der Huizen wordt begroot op tweeduizend, en dat der Ingezeetenen op omtrent twaalfduizend. Men ontmoet 'er verſcheiden aanzienlijke Gebouwen; van de voornaamſten zullen wij kortelijk verſlag doen.

Het *Valkhof*, ook wel het *Frankenhof* genaamd, is een overoud geſtigt, van een zonderling maakzel, in de Noordwestzijde der Stad, beſtaande uit verſcheiden ronde Torens, van onderſcheidene hoogte. Onder andere Vertrekken wordt den vreemdelingen vertoond eene ronde Kapel, aan welke men doorgaans den naam van Heidenſche Tempel geeft. Bij de aloude Schrijvers draagt het Hof den naam van een *zeer groot, wonderlijk kunſtig en ſterk Koninklijk Paleis.* Keizer KAREL DE GROOTE en deszelfs naazaaten, de Frankiſche Koningen, hielden 'er, meermaalen, hun winterverblijf. Zints veele jaaren is het de woonplaats van den Burggraave des Rijks van *Nieuwmegen* in den tijd. — Niet verre van het Valkhof legt het *Kalver-*, eigenlijk het *Kelfhensbosch*, dus genaamd naar eenen Nieuwmeegſchen Burgemeester, ARNOLD KELFKEN, welke het heeft aangeleid. Behalven de lommerrijke Laanen en bekoorlijke uitzigten, is dit Boschje, op eenen Berg gelegen, merkwaardig door een klein Poeltje, boven op den kruin, 't welk geduurig water opgeeft. — Een Toren, *Belvidére* of *Schoonzigt* genaamd, aan het Boschje grenzende, wierdt op Stads kosten gebouwd, in 't begin der voorgaande Eeuwe. Veel bezoeks heeft deeze Toren, van wegen de verrukkende en uitgebreide gezigten over de Betuwe, en de Dorpen in dien oord. Ook kan men van daar het oog verlustigen, met het gadeſlaan van den loop der vier Rivieren, de Waal, de Maas, den Rhijn en den Yſſel. — Het *Stadshuis* is een hoog Gebouw, pronkende, in den Voorgevel, met de afbeeldingen van KAREL DEN GROOTEN en verſcheiden andere Keizers. In eene Gaanderij, van binnen, valt het oog des opmerkenden op eene reeks van Opſchriften en andere Oudheden, in den muur gemetzeld. Een zwaard, welk den Vreemdelingen wordt vertoond, zou gediend hebben ter onthoofdinge der Graaven van EGMOND en HOORNE,

te *Brusfel*, in den Jaare 1568. Ook hangt aldaar de befaamde Schilderij, verbeeldende eene Vrouw, zonder bloedfchennis getrouwd geweest met den Vader van vier kinderen, twee van welke haars Vaders, en de twee andere haars Moeders Broeders waren. In een der Vertrekken van dit Stadshuis wierdt, in de Jaaren 1677 en 1678, de Vredehandeling gehouden. ——— Het geweezen Klooster der Minderbroederen, digt bij de Haven, 't welk, zedert, tot een Oude-Mannenhuis diende, verftrekt thans tot een *Ammunitiehuis*. ——— Onder verfcheiden fraaie Huizen, ftaande aan de Groote Markt, munt uit de *Hoofdwagt*, onder welke de Vleeschhal wordt gehouden.

Twee Kerken hebben de Nederduitfche Hervormden tot hunnen dienst. De *Groote Kerk*, voormaals aan ST. STEVEN gewijd, in den Jaare 1273, ftaat aan de Groote Markt. De Toren, meer dan eens, door hemelsch vuur, in brand geflagen en merkelijk befchadigd, is telkens fraaier herbouwd. Het Lijk van ANNA CATHARINA VAN BOURBON, Gemaalinne van Hertoge ADOLF VAN GELDER, geftorven op den tweeëntwintigften Mai des Jaars 1469, legt in het Koor deezer Kerke begraaven, en haare beeltenis, leevensgrootte, op haare Grafftede, in Koper uitgehouwen. Toen men, in den Jaare 1739, den Grafkelder opende, vondt men 'er een Latijnsch Opfchrift, behelzende haare tijtels en fterftijd. —— De *Breuren-* of Broederkerk, door de Predikbroeders, weleer, geftigt, is een laag en klein gebouw, met een fpitzen Toren. Beide deeze Kerken worden door vijf Leeraars bediend. ——— De *Walfche* of Franfche Hervormden hebben eene eigen Kerk, in welke één Leeraar den dienst waarneemt. — Voorts hebben 'er de *Lutherfchen* en de Doopsgezinden ieder eene Vergaderplaats. ——— Behalven de nu gemelde Gebouwen, heeft men, te *Nieuwmegen*, een Oude-Mannen en Vrouwenhuis, Dolhuis, Burger-Weeshuis, Arme Kinderenhuis en Latijnfche School.

De Regeering van *Nieuwmegen* beftaat uit twaalf Raaden, uit welke, jaarlijks, twee regeerende Burgemeesters gekoozen worden. De zelfde twaalf Raaden bekleeden 'er ook den post van Schepenen. Daarenboven is 'er een Rigter, zo veel als Schout; zijn ampt brengt mede, het fpannen van den Regtbank van Schepenen, zo in burgerlijke als lijfftraffelijke zaaken. Behal-

halven de gemelden, heeft men 'er ook een Kollegie van Gemeenslieden. Het Regtsgebied der Stad ſtrekt zich uit over het zo genaamde *Schependom van Nieuwmegen*, bevattende de Dorpen *Hees*, *Nederbosch* en *Hatert*, benevens het *Hogeveld*, en een gedeelte van *Ooy* en *Lent*.

Zie SCHLIGTENHORST, PONTANUS, ARKSTEE, enz.

NIEUWPOORT, eene kleine Stad, of Vlek, in Zuidholland, in den Alblasſerwaart, op de uiterſte grenzen der Provincie, aan den kant van het Sticht, aan de rivier de Lek, tegenover *Schoonhoven*. De Stads Geregtigheden, welke het nog geniet, zijn de gevolgen en overblijfzels van den voorgaanden bloeienden ſtaat der Plaatze, naardien men 'er verſcheiden Brouwerijen en Olijmolens telde. Meermaalen lag *Nieuwpoort* bloot voor vijandelijke aanvallen: waarom men het ook, van tijd tot tijd, verſterkt heeft, vooral in den Jaare 1673, volgens uitwijzen van een Latijnsch Opſchrift, boven eene Poort aan de zijde van de *Alblasſerwaart*, betekenende dat men, „ ter verdeediginge van den Godsdienſt en de Vrijheid des „ Vaderlands, de Stad met Graften en Vestingwerken heeft „ omgeeven." In goeden ſtaat worden deeze Verſterkingen onderhouden. Openbaare Gebouwen vindt men 'er geene andere dan het *Stadshuis*, een klein doch zindelijk gebouw, ſtaande op eene Sluis, door welke, bij vijandelijken aanval, het water na binnen kan gelaaten worden; en de *Hervormde Kerk*, een klein gebouw, met een laagen Toren, die door éénen Leeraar wordt bediend. Het maaken van Hoepelen is eene hoofdbron van het beſtaan der Ingezeetenen; veele van welke, voormaals, in merkelijken getale, ter Haring- en Walvischvangst plagten te vaaren. De Hooge Heerlijkheid deezer Plaatze behoort aan den Prinſe Erfſtadhouder, die 'er een Baljuw en Schout aanſtelt, en daarenboven, jaarlijks, twee Burgemeesteren, zeven Schepenen en eenen Theſaurier.

NIEUWPOORT, (WILLEM) bekleedde eene plaats in de Vroedſchap der Stad *Schiedam*, in den Jaare 1650, ten tijde als het beſluit wierdt genomen tot het doen van eene bezendinge aan de bijzondere Gewesten, ten einde dezelve te vermaanen tot het handhaaven van den Stadhouderloozen Regeeringsform, en eene algemeene ſtaatelijke Vergadering te beleggen, naa den dood van Prinſe WILLEM DEN II, om 's Lands zaaken op een vasten voet te brengen. NIEUWPOORT vertrok, met KOENRAAD VAN BEUNINGEN, Penſionaris van *Amſterdam*, en KORNELIS RIPPERTS, Burgemeester van *Hoorn*, na *Friesland* en *Stad en Lande*. In het volgende Jaar 1651 deedt hij, van wegen de Staaten van Holland, in gelijke hoedanigheid, eenen keer na *Zeeland*, om de Staaten van dat Gewest te overtuigen van de noodeloosheid van eenen Kapitein Generaal, tot welken aanzienlijken post eenige Gewesten den jongen Prins WILLEM DEN III, toen naauwlijks één jaar oud, wilden verkoozen hebben. De ijver, met welken NIEUWPOORT, in deeze beide bezendingen, zich tot genoegen zijner Meesteren kweet, was oorzaak, dat op hem, nevens den Heer HIERONYMUS VAN BEVERNINGK, in den Jaare 1653, de keuze viel, om, van wegens Holland, naar Engeland te vertrekken om over een Vredeverbond te handelen. Met voordagt viel op hem de keuze, omdat hij, meer dan één's, blijken hadt gegeeven van kleine gezindheid omtrent het Huis *van Oranje*. Zij hadden tot Amptgenooten de Heeren VAN DE PERRE, wegens Zeeland, en ALLARD PIETER JONGESTAL, eerſten Raad in den Hove van Friesland. NIEUWPOORT en BEVERNINGK, egter, hadden 't voornaamſte bewind in handen, en handelden zeer bedektelijk, niet ſiegts voor de twee andere Gezanten, maar zelf voor de Vergadering der Algemeene Staaten in *'s Hage*. Niet zonder grond was, hierom, het vermoeden, welk, bij zommigen, gevoed wierdt, aangaande een geheimen last, door die van Holland hun gegeeven, om ten nadeele des Prinſen VAN ORANJE iets te ſluiten in Engeland: te meer, zedert het rugtbaar wierdt, dat hij en de Heer BEVERNINGK geheime briefwisſeling onderhielden met den Raadpenſionaris JOAN DE WITT. Van tijd tot tijd deedt, midlerwijl, NIEUWPOORT eenen keer na Hollaud, om verſlag te doen van den toeſtand van zaaken, en

en om nieuwen last te haalen. Onder andere deedt hij, nevens JONGESTAL, verſlag ter Algemeene Staatsvergaderinge, omtrent een Ontwerp van Coalitie of Zamenſmeltinge der beide Gewesten, Engeland en de Nederlanden; doch ontving tevens bevel om te bewerken, dat men daar van zoude afzien, en alleen te beſluiten in een naauw Verbond. In 't laatst van October des Jaars 1653 keerde hij, met dien last, te rug na *Londen*.

Tot nog toe hadt het werk van den Vrede traagen voortgang gehad. Het maakte grooter ſpoed, zints de wederkomst van alle de bovengenoemde Gezanten, uit de Nederlanden, werwaarts zij eenen keer gedaan hadden, in den aanvang des Jaars 1654. Met een pragtigen trein van ruim zeventig Koetzen, en het gejuig der menigte, *God zegene de Ambasſadeurs*! *God geeve ons Vrede*! te *Londen* ſtaatelijk ingehaald, wierdt, eerlang, de Vrede getroffen. Terwijl NIEUWPOORT zich in Engeland bevondt, betoonden de Staaten van Friesland, openlijk, tegen hem hun misnoegen, door hem verdagt te houden van den Protektor CROMWEL aan de hand te hebben gegeeven de beſaamde *Akte van Seclufie*, bij welke de Prins *van Oranje*, voor altoos, van het Stadhouderſchap, en de verdere waardigheden zijne Voorouderen, wierdt uitgeſlooten. — Men wilde hem herroepen en naar verdienſte geſtraft hebben. Doch Holland verklaarde zich daar tegen; en de Ambasſadeur zuiverde zich, zedert, van gegrond vermoeden daar omtrent, bij plegtigen Eede verklaarende, nimmer daar toe aanleiding gegeeven te hebben.

Ondanks den wensch van veelen, zo in Engeland als in de Nederlanden, welke NIEUWPOORT wel gaarne den voet zouden geligt hebben, volhardde hij in zijn Gezantſchap, ſteeds bezig met de gewigtigſte handelingen, ten voordeele van zijn Vaderland: het ſluiten van een Verdrag van Zeevaart; het vernietigen van de beſaamde en voor de Vereenigde Gewesten zeer nadeelige Akte van Scheepvaart van den Jaare 1651; het doen ophouden van den overlast, door de Engelſchen, den Nederlandſche Kooplieden aangedaan, en andere gewigtige onderwerpen.

Tot in den Jaare 1660 vertoefde NIEUWPOORT in Engeland, en, in de laatſte jaaren, als gewoonlijke Gezant der Algemeene Staaten. Doch hij hieldt op, aldaar aangenaam, en dus van nut te zijn, zints de herſtelling van Koning KAREL DEN II, die openlijk de zijde hieldt van den Prinſe VAN ORANJE, welken men, niet 't onregt, oordeelde, dat de Gezant minder genegen was. Zedert handelde hij, meermaalen, met eenige uitgeweekene Engelſchen, die, uit misnoegen op de tegenwoordige Regeering, Engeland verlaaten, en zich na de Nederlanden begeeven hadden. 's Mans bewind van zaaken liep ten einde in het Jaar 1672, toen hij, in eenen oproer om de bevordering van Prinſe WILLEM DEN III, in de handen van het Graauw viel, doch, naa eenige mishandeling geleeden te hebben, wederom geſlaakt wierdt.

NIEUWSTAD, gelegen in Staats Opper-Gelderland, in het *Ampt Montfoort*, aan de grenzen van *Gulikerland*, was, vóór en tot in het Jaar 1573, eene ſterke Stad. Toen wierdt zij ontmanteld, en met een verarmd. Nogthans heeft zij, onder den naam van Vlek, Stads Geregtigheden behouden. Zo min talrijk zijn 'er de Gereformeerden, dat ze 'er geene Kerk hebben, maar wel de Roomschgezinden.

NIEUWVEEN, een Ambagt en Dorp, in Rhijnland, te gader met *Uiterhaurt* begroot op honderd drieënzeventig Huizen. *Nieuwveen* is een vermaaklijk Dorp; de Kerk is een aanzienlijk gebouw, en de Toren van merkelijke hoogte. De Ambagtsheerlijkheid behoort aan de Stad *Haarlem*.

NIEUWVLIET, een Dorp en Heerlijkheid, in Staats Vlaanderen, onder *'t Vrije van Sluis*, omtrent een uur gaans ten Oosten van het Dorp *Kadzand*. Het Dorp heeft ééne aanzienlijke Straat. Men vindt 'er eene Gereformeerde Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend. Ook woonen 'er eenige Doopsgezinden.

NISPEN, een Dorp van weinig aanziens, in de Baronnij van *Breda*, doch voorzien van eene Gereformeerde Kerk, die door

door eenen eigen Leeraar wordt bediend. Het Dorp behoort onder de Heerlijkheid *Roozendaal*, mede in de Baronnij gelegen.

NOIRKARMES, (PHILIPS VAN ST. ALDEGONDE, *Heer van*) bekleedde, in den Jaare 1566, van wegen den Markgraave VAN BERGEN, Stadhouder van *Henegouwen*, den post van deszelfs plaatsbekleeder. In merkelijke bekommernis bevondt zich deeze, ter gelegenheid van het bemagtigen van verſcheiden Kerken, te *Valenchijn*, door de Onroomſchen; welke, zich op hun getal en vermogen verlaatende, dezelve weigerden te ontruimen. Van hier dat NOIRKARMES, in de onmagt ter volvoeringe van de uitgegaane Bloedplakaaten, bij brief op brief, deswegen klagtig viel aan de Landvoogdesſe MARGARETA, haar te verſtaan geevende, dat 'er, zonder geweld, geen helpen en redden zijn zoude aan den gegeeven last. Men nam hier op eene proeve, in de maand November des gemelden jaars, om Bezetting binnen de Stad te brengen; doch deeze wierdt buiten gehouden. Thans verklaarde men *Valenchijn* voor wederſpanning en vijandelijk, en ontving NOIRKARMES, in de volgende maand, bevel, om, aan 't hoofd van een aanzienlijk getal Knegten, tegen de Stad op te trekken. Met tien Vaandels Voetvolk en zeshonderd Paerden, ontmoette hij de Onroomſchen, ten getale van drieduizend tegen hem uitgetrokken, verſtrooide dezelve, of dreef ze wederom na binnen: waar naa hij regelrecht op de Stad aantrok, en dezelve beſchooten hebbende, in de maand Maart des Jaars 1567 bemagtigde. De weigering der Ingezeetenen, om zich aan 's Konings genade over te geeven, was oorzaak dat de Stedehouder merkelijke ſtrengheid omtrent dezelven te werk ſtelde. Hij hadt zijne voeten naauwlijks binnen de Stad gezet, of hij liet verſcheiden aanzienlijke burgers en twee Kalviniſche Leeraars vatten en ter dood brengen. Even eens handelde hij te *Doornik*, 't welk ten zelfden tijde, hem in handen was gevallen.

Gelukkig ſlaagde, in den Jaare 1567, de Heer VAN NOIRKARMES, in 't bemagtig n der Steden *Maaſtricht* en *'s Hertogenbosch*. Intuſſchen leide men ten Hove in beraad, om Be-

zetting te brengen binnen *Amſterdam*, zints de toeſtand van zaaken, naa het vertrek van den Heere VAN BREDERODE en deszelfs aanhang, aldaar een ongunſtigen keer hadt genomen ten aanzien der Onroomſchen. Ondanks de poogingen der Wethouderſchap en den wensch der Gemeente, om van vreemd Krijgsvolk verſchoond te blijven, ontving NOIRKARMES bevel om op *Amſterdam* aan te trekken. Op den achtſten van de maand Mai vertoonde hij zich voor de Haarlemmerpoort, begeerende om binnen gelaaten te worden. Men voldeedt, 's anderendaags, aan dien eisch; niet, egter, zonder dat alvoorens, door Burgemeesteren, de Vroedſchap en de drie Schutterijen waren bij een geroepen. Nog meer goldt de eisch, omdat de Veldheer van eenige Stukken metmalen Geſchut voorzien was, en hij gedreigd hadt, in gevalle van weigeringe, de Stad met geweld aan te tasten. Het gevolg deezer bemagtiginge was, eene afkondiging, zo wel op naame van NOIRKARMES, als op dien van Schout, Burgemeesteren, Schepene en Raaden, waar bij de Vergaderingen der Onroomſchen verbooden, en de Roomschgezinden in derzelver luister en aanzien herſteld wierden.

't Kon niet uitblijven, of de Heer VAN NOIRKARMES moest, door zulke blijken van ijver, ten dienſte des Spaanſchen Konings, aangenaam zijn bij den Hertog VAN ALVA. Naa deezen wreedaart, bij deszelfs overkomst uit *Spanje*, in 't Leger bij *Diedenhoven*, begroet te hebben, wierdt hij, door denzelven, benoemd tot Lid van den Raad der Beroerten; in welken, egter, onzeker om welke redenen, hij nimmer zitting nam. In den Jaare 1572 was hij tegenwoordig in het beleg van *Haarlem*. 's Jaars daar aan wierdt aan hem vertrouwd het bewind van Oorlog in Holland, zints de Graaf VAN BOSSU, in eenen Scheepſtrijd op de Zuiderzee, zijne vrijheid hadt verlooren; ook bekleedde hij, in 's Graaven plaats, den post van Stadhouder van *Utrecht*. Een geheimen aanſlag ondernam hij op *Gouda*; doch deeze mislukte, door het uitlekken der zamenſpanninge. In den Jaare 1574 liet hij, door den Landvoogd *Don* LOUIS DE REQUESENS, zich gebruiken tot het bewerken van eene bevrediging van de Algemeene Staaten met de Provincien Holland en Zeeland. Doch de dood voorkwam de volvoering

van

van deezen handel; NOIRKARMES overleedt op den vierden Maart des Jaars 1574.

Zie BOR.

NOODDORP, een Dorp en Ambagt, in Zuidholland, onder *Delfland*. Het laatſte, meestal uit Veenlanden beſtaande, wordt begroot op honderdzesennegentig Morgens en vierhonderd vijfenzeventig Roeden; het getal der Huizen op achtenvijftig en één Koornmolen. Het Dorp, dat voornaamelijk beſtaat uit eene lange Straat, heeft eene kleine Kerk, en een Toren, met een kleinen dikken Spits gedekt.

NOORDBEVELAND, een der kleine Eilanden, in Zeeland, *Bewester-Schelde*, was, bij ouds, van merkelijk grooter uitgebreidheid dan tegenwoordig. Niet minder dan drie Dorpen met zevenhonderd Gemeten Lands, zouden, van tijd tot tijd, door de Golven verſlonden zijn. Om zijne vrugtbaarheid en vermaaklijke Landsdouwe, plagt men het den Lusthof van Zeeland te noemen. Behalven het Stedeken *Kortgene*, leggen op hetzelve de Dorpen *Kats*, *Kolijnsplate*, *Wisſekerke* met het Dorpje *Geertsdijke*. Het geheele Eiland wordt begroot op dertienduizend tweehonderdëneen Gemeten en honderd negenentachtig Roeden Lands.

NOORDDORP, eene Buurt in Kennemerland, onder *Heemskerk*, aan den Postweg tusſchen *Haarlem* en *Alkmaar*. Het is de gewoone Pleisterplaats der Postwagens, welke tusſchen de beide Steden rijden.

NOORDEINDE, eene welbetimmerde Buurt, in 't gedeelte van het Noorderkwartier van Holland, het *Baljuwſchap van de Nieuwburgen*, ongeveer een vierendeel uur gaans ten Noorden van het Dorp *Graft*; van waar het den eigenlijke naam van *Noordeinde van Graft* ontleent. Hier is geene Hervormde Kerk, maar wel eene Vergaderplaats der *Doopsgezinden*, die 'er hunnen eigen Leeraar hebben; als mede eene Statie van Roomschgezinden, tot welke ook die van *Graft* behooren.

NOOR-

NOORDELOOS, eene Hooge Heerlijkheid en Dorp, in Zuidholland, in de *Alblasserwaard*. De Landen worden begroot op ruim zestienhonderd achtenzestig Morgens, en de Huizen op honderddrieëntwintig met één Koornmolen. Het Dorp, in den Jaare 1025, gebouwd door Heer JAN VAN ARKEL, den Vijfden van dien naam, heeft een deftig aanzien. Van den Toren der Kerke, die oud is, fteekt een achtkantig Spits ten vierkanten dake uit. Eertijds ftondt hier een deftig Slot, 't welk reeds voor lang verdweenen is. Thans heeft men 'er een aanzienlijk hedendaagsch Heerenhuis, met fchoone plantaadjen, 't welk bij den Heere der Heerlijkheid bewoond wordt.

NOORDEN; zie ZEVENHOVEN.

NOORDEN, een Dorp in *Rhijnland*, te gader met *Nieuwkoop*, één Heerlijkheid. *Noorden* heeft het aanzien van één Dorp te zijn met *Nieuwkoop*, doch is daar van afgefcheiden door den Vliet. Ook heeft het eene afzonderlijke Kerk en Leeraar, hoewel in gemeenfchap met die van de zo genaamde *Noordfche Buurt* onder *Zevenhoven*, en van *Agttienhoven* en van *Westveen* onder het Sticht. In de Roomfche tijden plagt de tegenwoordige Hervormde Kerk eene Kapel te zijn.

NOORDGEEST, een Dorp in het Markgraaffchap van *Bergen op den Zoom*, ongeveer een vierendeel uur gaans ten Noorden van de Stad van dien naam. Het regtsgebied van dit Dorp, hoewel thans merkelijk kleiner dan in vroegere dagen, ftrekt, egter, nog heden tot aan de Vestingwerken der Stad. Wijders heeft het zijnen afzonderlijken Regtbank, beftaande uit één Burgemeester, vijf Schepenen en twee Gemeensmannen. Aan Verpondingen draagt het jaarlijks vijfhonderdzesendertig Guldens en tien Stuivers.

NOORDGOUWE, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in Zeeland, op het Eiland *Schouwen*, dus genaamd naar een Water of Vaart, *de Gouwe*, in 't begin der Veertiende Eeuwe bevaarbaar door Oorlogfchepen van dien tijd, doch, zedert, en wel

wel nog vóór het einde dier Eeuwe zodanig uitgedroogd, dat het, om tot een nieuw Land bedijkt te worden, wierdt uitgegeeven. De Ambagtsheerlijkheid, zijnde een goed onverfterfelijk Erfleen, is verdeeld in *Beoosten-* en *Bewesten-Steene*, naar de blaauwe Steenen, met het eene einde in den grond geplaatst, welke tot eene Grensfcheidinge dienen. Beide deelen worden te zamen begroot op ruim negenhonderd en twintig Gemeten. Wel eer behoorde zij aan het van ouds vermaarde Zeeuwfche Geflagt VAN DER MEER VAN BERENDRECHT. Door hûwelijken is de Ambagtsheerlijkheid, verfcheiden maalen, van eigenaar veranderd. Het Dorp *Noordgouwe*, hoewel niet groot, legt zeer vermaaklijk, in een vrugtbaaren en boomrijken oord, hebbende, in zijnen omtrek, eene menigte van Landhuizen, hier Hoffteden genaamd. Van de Stad *Zierikzee*, van welke het rijklijk een uur gaans legt, loopt een zeer goede weg derwaarts, die zo wel bij winter als in den zomer kan bereeden worden. De Hervormde Kerk wordt door haaren eigen Leeraar bediend.

NOORDHORN, een Dorp, in het Westerkwartier der Provincie van Stad en Lande van *Groningen*. In veele opzigten heeft het de gedaante van eene kleine Stad. Zo wel als de Hervormden, hebben hier ook de Doopsgezinden eene afzonderlijke Kerk of Vergaderplaats.

NOORDLAREN, insgelijks een Dorp in Groningerland, aan de buitenfte grenzen dier Provincie, aan den kant van het Landfchap *Drenthe*. Het heeft zijne eigen Kerk, die door een afzonderlijken Leeraar wordt bediend.

NOORD-SCHERMER; zie SCHERMERHORN.

NOORDSCHERWOUDE, eene Heerlijkheid in Westfriesland, onder 't Baljuwfchap van de *Nieuwburgen*, begroot op vierhonderd vierennegentig Morgens en driehonderd zevenenzestig Roeden Lands. Van honderdvijfentwintig, welke men 'er in den Jaare 1632 telde, was, in den Jaare 1749, het getal van Huizen op honderdenelf verminderd. Het Dorp van dien

naam

naam is in de lengte gebouwd, en heeft eigen Kerk en Predikant. Behalven het kweeken van Papaver of Slaapbollen, geneeren zich de Ingezeetenen met het planten en inzamelen van Kool, Uijen, Wortelen en andere Aardvrugten.

Noordwelle, een Dorp, in Zeeland, op het Eiland *Schouwen*. Het heeft eene eigen Kerk, doch den Leeraar met die van *Renesse* gemeen. Schrikwekkende was het lot, welk, in den Jaare 1576, hier eenige Spanjaarden wedervoer. De Staatschen, eenig Boots- en Krijgsvolk op de vijanden, in dat Dorp gelegerd, hebbende afgezonden, noodzaakten zij deeze, in de Kerk de vlugt te neemen. Op hunne weigering, om zich over te geeven, ſtaken ze den brand in de Kerk, en vervolgens ook in den Toren, naadat de Spanjaards aldaar eene ſchuilplaats gezogt hadden. Thans wilden de opgeſlootenen zich Krijgsgevangen geeven; doch deeze genade wierdt hun geweigerd. Tweeëntwintig Knegten, om niet leevende verbrand te worden, ſprongen hier op na beneden; de meesten vielen te pletten: die 'er 't leeven afdroegen, wierden ſtraks afgemaakt. Onder de opgeſlootenen in den Toren bevonden zich eenige Vrouwen van Spaanſche Soldaaten. In 't gezigt der beneden ſtaande Zeeuwen, wierp eene van deeze na beneden haar kind van zes weeken, en deedt voorts daar op een gelijken ſprong. Zij bezuurde zulks met den dood; doch het kind, door de Staatſchen op hunne handen gevangen, ontving geenerhande letzel. Die den gevaarlijken ſprong niet durfden waagen, ſneuvelden in de vlammen, op twee Soldaaten na; zij wierden door de Overwinnaars in 't leeven geſpaard.

Noordwyk, eene Heerlijkheid, in Holland, onder Rijnland, een der aanzienlijkſte Riddermaatige Goederen van den Hollandſchen Adel. Eertijds was het eene Ambagtsheerlijkheid, tot in den Jaare 1604, wanneer zij tot eene Hooge Heerlijkheid verheven wierdt, ten behoeve van Jonkheere jan van der does *Janszoon*, welks naageſlagt dezelve tot heden toe bezit; zijnde de Heeren van *Noordwijk*, zonder tuſſchenpoozen, bekend geweest als Leden van het Lichaam der Ridder-

derſchap en Edelen van het Gewest. In deeze Heerlijkheid leggen twee Dorppen: *Noordwijk binnen* en *Noordwijk op Zee.*

NOORDWYK BINNEN, een treffelijk Dorp, in een aangenaamen en vrugtbaaren oord gelegen, heeft, door de menigte en fraaiheid van Huizen, het getal van Straaten, en in andere opzigten, het voorkoomen meer van eene Stad, dan van een Dorp. De Kerk, een treffelijk, hoewel oud gebouw, pronkt met een hoogen vierkanten Toren, en een klein Spitsje, 't welk uit het agterſte gedeelte der Kerke ten dake uitſteekt. In 't Gewelf der Kerke vindt men eenige Overblijfzels der Schilderije, verbeeldende den Marteldood van ST. JEROEN, den Patroon daar van, zo wel als van 't geheele Dorp. Zo wel als elders, aan den Zeekant, heeft men ook alhier op het Kerkhof gevonden uitgeholde Steenen Doodkisten, in welke, meent men, de eerſte Predikers van 't Euangelie, hier te Lande, begraaven wierden. De Hervormden te *Noordwijk binnen* worden door hunnen eigen Leeraar bediend. De Remonſtranten hebben 'er eene Kerk en Leeraar, en de Roomschgezinden eene Statie. Wijders heeft men 'er een Gasthuis en een Weeshuis, eene Waag en een zeer vermaard Franſche School. Behalven de Lijnbaanen, geeft het kweeken der alom beroemde Noordwijker Kruiden een beſtaan aan een goed gedeelte der Ingezeetenen.

NOORDWYK OP ZEE, ten aanzien van het voorgaande ook wel *Noordwijk buiten* genaamd, als meer Zeewaarts gelegen, legt genoegzaam in de Duinen, tuſschen de Zeedorpen *Zandvoort* en *Katwijk op Zee.* De Kerk is ruim en luchtig, en pronkt met een bevallig Torentje. Tot op den Jaare 1646 plagten beide Dorpen door éénen Predikant bediend te worden. Zedert heeft ook *Noordwijk op Zee* zijnen eigen Leeraar gehad. In de golven der Zee, zou, volgens het verhaal van JUNIUS, een aanmerkelijk gedeelte deezes Dorps begraaven zijn. Zelf in de tegenwoordige Eeuwe moest de Vuurbaak, ſtaande op een hoogen Duin, om het aanſpoelen der Zee, meer binnenwaarts verplaatst worden.

Zie ALTING, *Notit. German. Infer.* s. VAN LEEUWEN, *Batav. Illuſtr. Handvesten van Rhijnland*; JUNII *Batavia.*

NOORD-

NOORDWYKERHOUT, met *Hillegom*, *Liſſe* en *Voorhout*, tot in het einde der Zestiende Eeuwe, als afzonderlijke Ambagts-heerlijkheden onderhoorig aan het Baljuwſchap van Rijnland, doch zedert het Jaar 1581 daar van afgeſcheiden, en te zamen onder éénen Baljuw gebragt. De Hooge Vierſchaar beſtaat uit Baljuw en negen Welgeboorene Mannen. Uit ieder der vier gemelde Dorpen worden twee Leden van dien Vierſchaar verkoozen, en de negende uit *Zilk*, een Ambagt, onder *Noordwijkerhout* behoorende. In dit Dorp wordt de Hooge Vierſchaar geſpannen, het Schavot onderhouden en opgeregt, en buiten hetzelve de Galg geſteld. Het legt ten Westen van den Trekvaart tuſchen *Haarlem* en *Leiden*, digtst aan de laatstgenoemde Stad. Den naam leidt men af van een *Hout* of Bosch, voormaals in dien oord geleegen. Het Ambagt wordt begroot op iets meer dan tweeduizendnegenendertig Morgens; en het getal der Huizen op honderdzesentwintig, behalven één Molen. De Kerk, een oud gebouw, wierdt, door de binnenlandſche oorlogen, zo zeer beſchadigd, dat 'er van het Koor alleenlijk de Muuren zijn overgebleven. Het voorſte gedeelte heeft men tot de oeffening van den Openbaaren Godsdienst bekwaam gemaakt. Daar boven rijst een achtkantig Spitsje ten dake van een vierkantig Torentje uit. Door het overſtuiven der naastgelegene Duinen, is het Land, in den omtrek van dit Dorp, doorgaans ſchraal en onvrugtbaar.

Zie *Koſtum. van Rijnland*; RADEMAKER, *Kabinet*.

NORCH, een Dorp, in het Landſchap *Drenthe*, beroemd wegens eene aanzienlijke Paerdemarkt, welke jaarlijks aldaar gehouden wordt. Voorts dient het tot eene Pleisterplaats voor de Postwagens, welke van *Groningen* en de *Lemmer* af en aan rijden.

NORRITS, (JOHAN) bekleedde, in den Jaare 1580, den post van Kolonel over een Regiment Schotten, in dienst der Staaten van de Verééngde Nederlanden. Hij, met zijn volk, zich te

te *Zwartſluis*, in Overijsſel, bevindende, zondt van daar een aantal Schutters na *Giethoorn*, op den vijand af, van welken zij een Vaandel verrasten en verſtrooiden. In perſoon trok hij, in 't laatst diens jaars, na *Meppel*, met weinige Paerden, en drieëntwintig Vaandelen Voetvolk, te zamen uitmaakende weinig meer dan achttienhonderd man; laatende *Zwartſluis* met ſlegts drie Vaandels bezet. Dit bekoorde den Spaanschgezinden Graaf VAN RENNENBERG, eene zo zwakke bezetting aan te tasten. NORRITS, bij tijds daar van verwittigd, zondt derwaarts een deel Engelſchen en Waalen; die, in den Schans binnen gelaaten, te gader met de Bezettelingen eenen uitval deeden op den vijand, hem op de vlugt dreeven en wel driehonderd man verſloegen. Aan buit bekwamen ze, behalven het geweer van ruim vijfhonderd man, twee Standaarten, eenen van welke hij den belegerden toezondt, nevens ruim zevenhonderd ponden Buskruid, en, weinige dagen laater, zestienhonderd Guldens aan Goud. Omtrent dien zelfden tijd waagde NORRITS, over het Moeras, eenen kans op de Rennenbergſchen, doch met kleine baate.

Het ontzet van *Steenwijk*, 't geen thans, door RENNENBERG, belegerd wierdt, was het groote doelwit der poogingen van den Engelſchen Overſte. Op eene wedde van twaalfhonderd ponden ter maand, was hij nu tot Veldheer der Staaten aangeſteld, en door deeze blijk der goedkeuringe van zijnen handel geſtijfd tot nadere beſtooking van 's Lands vijand. Met het begin des Jaars 1581 verliet hij zijne Legerplaats te *Meppelt*, en ſloeg zich, van nieuws, te *Giethoorn* neder. Hier kwam men hem aanzeggen, dat *Steenwijk* het geene vier dagen langer konde uithouden. NORRITS, hierop, aan SONOY om eenige tonnen Bier en andere mondbehoeften, gezonden hebbende, deedt, ten zelfden tijde ('t was de zeventiende van Januarij des genoemden jaars) aan de belegerden weeten, zij hadden zich gereed te houden, alzo hij, in den volgenden nacht, iets tegen den vijand dagt te onderneemen. Met zijn Regiment Engelſchen, dat van Graave WILLEM LODEWYK VAN NASSAU en eenig ander Volk, in alles nog geene tweeduizend man, trok hij, in ſtilte, na *Steenwijkerwoud*, viel onverhoeds op de Rennenbergſche Ruiters, ſtak de huizen in brand, en

te gelijk een goed aantal ſchoone paerden. Intuſſchen deeden de belegerden eenen uitval, en raakten handgemeen met den vijand. Veel volks ſneuvelde 'er aan weerkanten; doch de uitvallers keerden eerlang na binnen. NORRITS, insgelijks zijnde afgetrokken, na een kamp digt met boomen bezet, wierdt derwaarts gevolgd van RENNENBERG, die hem naauw hieldt ingeſlooten. In groote zwaarigheid bevondt zich hier de Staatſche Veldoverſte: zonder leeftogt, zonder Ruiterij, en onkundig van den weg, langs welken hij zich na 't Leger konde begeeven. De weg na de Stad ſtondt hem wel open; doch hij vondt het ongeraaden, binnen dezelve meer eeters te brengen, gemerkt de ſchaarsheid van lijftogt aldaar; welke hem zeer hoog was opgegeeven. Ten einde raade, en terwijl vast veelen van zijn Volk verliepen, trof hij, ten allen gelukke, eenen Steenwijker aan, die hem den weg wees na *Blokzijl;* van waar hij, door den zelfden gids, de belegerden liet weeten, dat hij, geſterkt met Frieſche hulpbenden, die van uur tot uur verwagt wierden, binnen kort zijne voorgaande legerplaats dagt te betrekken.

In gevolge diens berigts zijne benden hebbende verzameld, floeg hij zich neder in het Klooster van *St. Jans Kamp.* RENNENBERG, daar van verwittigd, floeg derwaarts op weg, den vierentwintigſten Januarij, en worp, in allerijl, eenige Schanzen op. NORRITS, dus rondom ingeſlooten, bevondt zich in grooten kommer. Met den mondkost kwam het wel haast zo ſchraal om, dat men zich met paerdenvleesch moest behelpen. Nogthans ontbrak het de zijnen niet aan moed. Want als RENNENBERG bijkans een geheelen dag met ſchieten en ſtormen hadt geſleeten, was hij zo moedig afgeweerd door de Staatſchen, dat hij, ook op de tijding der aankomſte van Frieſche hulp, in den nacht, met zwijgenden trom, aftrok na *Steenwijk*, met agterlaating van zijnen lijftogt, nevens dooden, gekwetſten en gevangenen. Een anderen afbreuk leedt RENNENBERG, in den aanvang der volgende maand. Eenig volk van NORRITS, zo te voet als te paerd, 's nachts naa den negenden, ter ſluik zijnde uitgetrokken, verraste en floeg bij *Dieveren*, een Dorp in *Drenthe*, een deel van zijne Ruiters, en kreeg tot buit, onder andere, honderdzesentwintig paerden;

den; voorts den brand ſteekende in de huizen en eenige wagens met mond- en krijgsbehoeften, voor hun bezwaarlijk te vervoeren.

Dit alles ſtijfde den moed van den Staatſchen Veldoverſte, die, gewoon om bij nacht en dag alles met eigen oogen te zien, thans den kans ſchoon meende te hebben, tot ontzet der belegerde Stad. Met drieduizendvijfhonderd Knegten en zes Kornetten Paerden opgebroken, legerde hij zich in 't Oosteinde van *Steenwijkerwoud*, en deedt 'er eene plaats afperken met aarden wallen, die den Soldaaten tot Borstweeringen dienden. Zijne Vaandels deedt hij in zulker voege op de hoogſten planten, dat ze binnen *Steenwijk* konden gezien worden. Niet onbeſtookt liet hem hier de vijand leggen, maar viel 'er eene ſchermutzeling voor, tot wederzijdſche ſchade; die, evenwel, NORRITS niet belette, zich nader aan de Stad te legeren, van waar hij het den Rennenbergſchen, eerlang, zo bang wist te maaken, dat dezelve, vermoeid van arbeid en honger, begonnen te deinzen, onder een vloekend en dreigend roepen om betaaling van ſoldij. Op zulk eenen toeſtand van zaaken ſliep de wakkere NORRITS niet. Door brieven, geſlooten in looden Kogels, welke men over en weder ſchoot, de belegerden vermaand hebbende, wat hun te doen ſtondt, zondt hij, in den vroegen morgen, van den tweeëntwintigſten Februarij, eenen ſtevigen hoop Stedewaarts, die ontmoet wierdt van een goed deel der belegerden, medevoerende zwaare horden, om de Slooten te vloeren. Daar over trokken nu de ontzetters, met koorn, meel en buskruid; een welkoome voorraad, door welken voorts de Stad geſpijsd wierdt; die, ondanks het ſchieten van den vijand, nogmaals gelijken aanvoer bekwam. Graaf RENNENBERG, hier door wanhoopende aan de bemagtiginge van *Steenwijk*, trok heimelijk af, in den nacht naa den tweeëntwintigſten: zulks men, met het aanbreeken van den dag, geenen Schildwagt meer vernam. NORRITS deedt hier op zijne intrede binnen de Stad, doch reedt terſtond wederom ter Oosterpoorte uit, om 's vijands toeſtand te bezigtigen. Wel bekroop hem de lust om hem in den ſtaart te vallen. Doch vermids de dikke lucht het naaſpooren belette, en gemerkt des Graaven geregelden aftogt, ſtelde hij dit uit

den zin, maar zondt zijne benden deels na *Vollenhoven*, deels na *Meppel*, om 'er eenige rust te genieten.

Zij vonden wel haast wederwerk. Aan de grenzen van de Provincie Stad en Lande, rigtten, in den Zomer des gemelden Jaars 1581, de Rennenbergschen, in Friesland, menigte van vijandlijkheden aan. Om deeze te beteugelen, zonden de Gemagtigden der nadere Vereeniginge, in de maand Julij, NORRITS met zijne Engelschen, nevens acht Vaandels Sonoijschen en eenig ander volk, die zich bij *Rinsmageest*, een Dorp in Friesland, vereenigden. De Rennenbergschen, die te *Kollum* gelegerd waren, van daar na *Grijpskerk* zijnde opgebroken, deedt NORRITS *Monnikerzijl* bespringen en bemagtigen. Thans wierdt de vijand te raade, uit gemelde zijne Legerplaatze, in slagorde op te breeken. Wel dra kwamen de Benden aan elkander, met zo een goed gevolg voor den Staatschen Veldoverste, dat hij den vijand te rug dreef, en tot onder de muuren van *Groningen* vervolgde; hebbende dezelve in den loop gelaaten verscheiden Vaandels, vier Stukken Geschut, eene menigte geweer, al de pakkaadje, veele gevangenen, en wel zevenhonderd dooden. Nog grooter slagting hadde NORRITS aangerigt, ware hij niet zo schaars voorzien geweest van Paerdevolk.

Naa 't overlijden van den Graave VAN RENNENBERG, 't welk kort daar naa voorviel, hadt NORRITS nu te doen met diens opvolger FRANÇOIS VERDUGO. Deeze, het gedeelte der Ommelanden, 't welk nog Staatsch was, gewonnen hebbende, lag thans te *Noordhoorn*. Om hem het hoofd te bieden, begaf zich de Landraad na *Leeuwarden*, verzamelde alle de Ruiters in dien oord, en vereenigde dezelve met het Voetvolk van NORRITS, die thans bij *Kollum* lag. Hier begonnen, eerlang, de Friezen te morren, dat 'er niets wierdt uitgevoerd. De Staatsche Veldheer, korzel van hoofd, nam hier op een hachelijk besluit. Met ruim tweeduizend Knegten en vijfhonderd Paerden, sloeg hij, den laatsten September, op weg, met oogmerk om de Spaanschgezinden aan te tasten. Hij deedt den aanval, en scheen den kans schoon te hebben op de zege, door middel van zijn grof geschut, waar van VERDUGO onvoorzien was, wiens Volk reeds aan 't wijken sloeg. Het te

vuurig

vuurig en onbezonnen aanloopen der Staatſchen was oorzaak, dat de Spaanſche Veldheer, een open ziende, daar op inbrak, en doordrong tot aan 't grof geſchut, 't welk ſchandelijk verlaaten wierdt. Nu ging het, onder de Staatſchen, op een vlugten, met zwaar verlies zo van Bevelhebbers als gemeenen. NORRITS zelve bekwam eene wonde aan zijne rechterhand.

De laatſte Veldtogt was deeze van onzen moedigen Krijgsoverſte. Hij vertoefde nog eenigen tijd in de Nederlanden, dienst doende daar 't pas gaf, zo met het ſtillen van inwendige beroerten, als andere blijken van genegenheid voor 's Lands welvaart. Doch even hier door viel hij in den haat van den Engelſchen Landvoogd, Graave VAN LEICESTER. In den Jaare 1587 zondt deeze hem ſchriftlijken last van Koninginne ELIZABET, om zich na Engeland, en voorts na Ierland te begeeven, tot weeringe, zo 't heette, van eenen inval der Spanjaarden; doch, inderdaad, meende men, omdat hij den Landvoogd over de hand was, als ſtaande hij zeer wel met de Staaten van den Lande, en om zijn oeffenen van goede tugt onder 't Engelſche Krijgsvolk, 't welk hem ontzag, doch te gelijk beminde.

Zie BOR en HOOFT.

NOUE, (FRANÇOIS DE LA) bijgenaamd *Bras de fer*, of *Yzerenarm*, naar den geenen, welken hij droeg, in de plaats van zijnen natuurlijken, dien hij verlooren hadt in de binnenlandſche Oorlogen in *Frankrijk*, uit welk Koninkrijk hij geboortig was. Hij was, ſchrijft HOOFT, „ een Heer van den „ gezuijverden Godsdienst, en wijdbefaamt om zijn' Krijgs„ kund' en voorzichtigheit; maar wiens deughdzaamer, op„ rechter, en zoetelijker van zeeden, misſchien veele eeuwen „ opwaarts niet hadden voortgebraght." Gemoedigd door zo treffelijke hoedanigheden, en op voorſlag des Prinſen VAN ORANJE, benoemden hem de Algemeene Staaten tot hunnen Legermaarſchalk, in den Jaare 1578. Een blijk van zijnen moed vertoonde de Heer DE LA NOUE, in de maand April des volgenden jaars. Want als de Heer LA MOTTE, met zijn

volk, zich bij *Duinkerken* gelegerd hadt, viel hij, met tweeduizend Knegten en zeshonderd Paerden, denzelven onverhoeds op 't lijf, doodde 'er tweehonderdvijftig van, en floeg de overigen op de vlugt. Van nieuws verzamelde LA MOTTE zijne Benden, en maakte onze Legermaarschalk rekening, andermaal hem aan te vallen. Doch de agterlijkheid der Vlamingen, in het verzorgen van mond- en krijgsbehoeften, was oorzaak dat hij niets meer konde uitregten, dan, met kleine benden, hem het stroopen en brandschatten beletten.

In de volgende maand, naa deeze ontmoeting, floeg de Hertog VAN PARMA het beleg om *Maastricht*, en wierdt de Heer DE LA NOUE tot Bevelhebber daar binnen verkoozen. Hij kende de aangelegenheid dier Stad, en was ijverig bedagt op haare behoudenis. Maar van oordeel zijnde dat deeze inzonderheid hing aan ondersland van buiten, en hij, met het verzorgen van dien, het meeste nut konde doen, vondt hij niet geraaden, zich te laaten opsluiten binnen eene Stad, welke, aan Bezettinge, slegts duizend, en, aan alle de weerbaare manschap, niet meer dan vierduizend man telde. Yverig hieldt hij daarom aan, om vermeerdering van magt, bij de Algemeene Staaten; die, evenwel, uit hoofde der oneenigheid, welke onder hen regeerde, traaglijk aan zijn verzoek voldeeden. Toen floeg hij op weg na *Maastricht*; maar de Stad, op eenigen afstand, genaderd zijnde, vondt hij de toegangen zo digt geslooten, dat hij den doortogt onmogelijk rekende.

Dus ongelukkig, buiten zijne schuld, hier het hoofd gestooten hebbende, zondt hem Prins WILLEM DE I, in de maand November, na *Warwijk*, alwaar de Malkontenten verzameld waren; hij kwam aldaar, op den veertienden der maand, met ongeveer vijfentwintighonderd man, en maakte, naa merkelijken tegenstand ontmoet te hebben, zich meester van dit rooversnest. Die door de vlugt ontkwamen, wierden door hem naagezet, en deels gedood, deels uit het Land verdreeven: zodat het hem gelukte, dien hoek van Vlaanderen zo goed als te zuiveren. Men roemt een zegswoord van 's Heeren LA NOUE's Troepen, omtrent deezen tijd gesproken, en waar uit de aart des Veldheeren mag worden afgeleid. Gehoord hebbende dat hunne agterstallige soldij te *Meenen* was aangekoomen, *'t gaf toen*

geen

geen pas, zeiden de edelaartige Franſchen, *om aan geld, maar op elks pligt en weldoen te denken*: een blijk, dat hun, zo wel als den Overſte, de eere ter harte ging.

In den Jaare 1580 hadt de Heer DE LA NOUE, in Vlaanderen, eenige Troepen op de been. In verwagting van Engelſche benden, belegerde hij daar mede *Ingelmunſter*, een kleinen Burgt aan de vliet *Mander*, uit welken de Waalen of Malkontenten de naaſte Dorpen grootlijks beſchadigden. Intuſſchen ontving hij berigt, van etlijke burgers van *Rijſſel*, hoe 'er kans ware, die Stad, bij verraſſing, te bemagtigen. Eene uitgeleezene bende van Ruiters en Knegten tot zich genomen hebbende, ſlaat hij daar mede op weg. Doch, verneemende dat de Burggraaf van *Gent*, met meerder manſchap dan hij zelve hadt, in aantogt was, vondt hij geraaden, te wijken na *Wakken*, een Dorp twee mijlen van *Ingelmunſter*. Van daar, om den vijand te keeren, zondt hij, om den brug over de *Mander* af te breeken, den Heer VAN MARQUETTE; die, egter, deezen last niet volvoerde, maar SIMON DE RYK, Zoon van den vermaarden JAKOB SIMONSZOON, nevens eenen Edelman van LA NOUE, aan MYHOVEN zondt, om den last, hem gegeeven, te doen volvoeren. Dit bleef agter; en de Markgraaf, met kleine moeite den brug bemagtigd hebbende, viel aan op 't Leger van LA NOUE; die, kwalijk ingevolgd van de zijnen, in den ſlag, welke daar op volgde, de nederlaage bekwam, en met een zijne vrijheid verloor. Bitterlijk ſmartte den Staaten het verlies van zo getrouwen Krijgsoverſte, dien zij nu voor altoos kwijt raakten. Want overgeleverd zijnde, door den Burggraaf van *Gent*, welken hij in den bloede beſtondt, aan den Hertog VAN PARMA, bleef hij in hegtenisſe, tot in den Jaare 1585, wanneer hij zijne vrijheid bekwam, op de harde voorwaarde, met eede geſtaafd, van nimmer tegen de Spaanſchen te zullen dienen, zonder uitgedrukt bevel van zijnen Opperheere den Franſchen Koning. De Heer VAN TELIGNY, insgelijks in 's Lands Geſchiedenisſen bekend, was de Zoon van den Heere DE LA NOUE.

Zie HOOFT, *Nederl. Hiſtorien.*

NYEBERKOOP, eigenlijk *Nieuweberkoop*, een Dorp in Friesland, in het Kwartier van de *Zevenwouden*, onder de Grietenij *Stellingwerf*-Oosteinde. Het heeft eene Kerk, doch eenen Leeraar gemeen met het nabuurig Dorp *Oldeberkoop*.

NYEGA. Vier Dorpen van deezen naam, doch allen van klein beſtek, ontmoet men in de Provincie Friesland. Een daar van legt in 't Kwartier van *Oostergo*, in de Grietenij *Smallingerland*; een ander in het Kwartier van *Westergo*, in de Grietenij *Hemelummer Oldevaart* en *Noordwolde*; de twee overigen in het Kwartier van *Zevenwouden*, in de Grietenijen *Schooterland* en *Doniawerſtal*.

NYEHOLTWOLDE, een Dorp in Friesland, in het Kwartier van *Zevenwouden*, in de Grietenij *Stellingwerf*-Westeinde. Het ontleent, naar men wil, zijnen naam van het veelvuldig Hout of Bosch, welk, in overoude tijden, hier omſtreeks plagt te ſtaan. Behalven ander Wild, maakte men 'er jagt op Herten en Reeën.

Zie WINSEMIUS.

NYENRODE, (*Het Huis*) hoewel leenroerig aan de Graaflijkheid van Holland, legt op Stichtſchen bodem, in het Nederkwartier van dat Gewest, ongeveer een vierendeel uurs gaans ten Zuiden van het Dorp *Breukelen*, aan de rivier de Vegt. Het was reeds bekend in 't begin der Veertiende Eeuwe. Omtrent het Jaar 1482 wierdt het, door de burgers van *Utrecht*, ingenomen en verbrand. Zedert herbouwd zijnde, rigtten 'er de Franſchen, in den Jaare 1672, deerlijke verwoestingen aan; van welke het, op de oude grondvesten, naderhand herſteld wierdt. Het Gebouw heeft een deftig aanzien, pronkende met eene pragtige Voorpoort, tot welke men over eenen Valbrug nadert. De Graft, binnen welke het Huis rondom beſlooten legt, is tamelijk breed. Fraaie Lusthoven en Plantaadjen maaken 'er het verblijf zeer vermaaklijk.

NYKOOP, eene Buurt en Ambagtsheerlijkheid, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, groot tweehonderdzeventig Morgens, en leenroerig aan den Huize van *Vianen*.

NYVELD, (*Huis te*) eene Ridderhofſtad, in de Heerlijkheid van *Veldhuizen*, onder het Nederkwartier van het Sticht, een weinig bezuiden den Rhijn. Reeds vóór het Jaar 1200 was dit Huis bekend, en is, zedert, zeer vermaard geweest in 's Lands Geſchiedenisſen, deels door deszelfs aanzienlijke eigenaars, welke 'er den naam van ontleend hebben, deels door de vijandlijke aanvallen, geduurende de binnenlandſche Oorlogen en beroerten daar op gedaan. Thans vertoont het Huis niets anders, dan eenige vervallene overblijfzels van den alouden luister.

Zie *Utr. Placaatboek.*

NYVELD, (WILLEM VAN ZUILEN VAN) uit het aanzienlijk Geſlagt van dien naam, wordt beſchuldigd, in den Jaare 1566, de hand geleend te hebben, te *Utrecht*, tot de befaamde Beeldeſtorming, nevens verſcheiden andere Edelen, onder aanvoering van Heere JAN VAN RENESSE, *Heere van Wilp*. Hoewel hij, door een verkeerden ijver vervoerd, deel kan gehad hebben in dit ſchandelijk bedrijf, gedroeg hij zich, egter, zints dien tijd, als een Voorſtander der vrijheid tegen de Graaflijke dwingelandij. Zich vervoegd hebbende onder den ſtandaart des Heeren VAN BREDERODE, diende hij, onder denzelven, als Kapitein, en ontving, in die hoedanigheid, de nederlaage van Hertog ERYK VAN BRUNSWYK, terwijl hij bezig was met het bemagtigen van eenen Schans aan de Vaart, buiten *Utrecht*. Een blijk van het vertrouwen, welk de Staaten en zijne Doorluchtigheid in hem ſtelden, vernam men in den Jaare 1575, wanneer hij benoemd wierdt onder de Gemagtigden tot de Vredehandeling te *Breda*. Den zelfden post bekleedde hij, in 't volgende jaar, op de zamenkomst te *Gent*. Met zo veel ijvers, ten behoeve van de goede zaak, kweet hij zich in de beide Vredehandelingen, dat wanneer, in den Jaare 1577, *Muiden* voldoening van Prinſe WIL-

LEM DEN I ontving, NYVELD tot Slotvoogd van die Stad en tot Baljuw van Gooiland wierdt aangeſteld; twee zeer gewigtige posten, welke, toenmaals, alleen aan Mannen van bekende Vrijheids- en Vaderlandsliefde wierden opgedraagen. Zo zeer won NYVELD, in deeze en andere posten, het vertrouwen van 's Lands Staaten, dat wanneer, in den Jaare 1587, van nieuws het beſluit wierdt genomen, de heerſchappij over de Nederlanden, aan Koninginne ELIZABETH van Engeland op te draagen, hij nevens eenige andere bekende Vaderlanders wierdt benoemd, tot het afleggen van de gewigtige boodſchap. Naa de overkomst van den Graave VAN LEICESTER, viel hij, om het wederſtreeven van deszelfs maatregelen, zo zeer in den haat van den heerschzuchtigen Engelsman, dat deeze hem heimelijk zogt op te ligten, en, waarſchijnlijk, zijn oogmerk zou bereikt hebben, ware hij niet verhinderd door eenige Gooiſche boeren, die hunnen Drosſaart beminden, en voor de geleide laagen waarſchuwden. Zulk een beſtaan ontſtak nog meer den afkeer des vrijheidminnenden Edelmans tegen den Landvoogd. Hij zogt hem zulks te doen ondervinden, door zich te verzekeren van *Naarden*, welk het met LEICESTER hieldt, en Engelſche Bezetting binnen hadt. De trouwloosheid van den Schout dier Stad, zich houdende alsof hij het met NYVELD hieldt, deedt den toeleg mislukken. Niet lang daarnaa zal hij overleeden zijn. Althans vinden wij 's Mans naam, zedert, niet vermeld.

Zie BOR.

NYENOORD, (WIGBOLD VAN EUSUM, *Heer van*) een Krijgsheld, en minnaar van 's Lands Vrijheid en Voorregten, verwierf, omtrent het Jaar 1580, last van de Staaten der Vereenigde Nederlanden, tot het werven van een Regiment Knegten, van zes Vaandelen; ieder derzelven beſtondt uit honderdvijftig Koppen. Het eerſte bedrijf daar mede, was een togt na *Winſum*, met zeshonderd man; hij lag 'er verſchanst, eer nog acht dagen verloopen waren. Nu maakte hij eenen aanvang van zijne verrigtingen, met het verjaagen en vangen van een deel Soldaaten, door de Groningers uitgezonden. Nog twee andere Vaan-

Vaandels, nog ongemonſterd, viel hij insgelijks op 't lijf, dreef ze op de vlugt, doodde 'er zestig van en kreeg vijftig gevangenen. Om het ontzet van *Steenwijk* te bevorderen, kwam de Heer van NYENOORD, verzeld van den Stedehouder van den Heere VAN MERODE, in den Jaare 1581, te *Blokzijl*, aanbrengende vijftienhonderd man en verſcheiden Wagens met mondbehoeften; tot bijſtere ontſteltenisſe van 't vijandelijke Leger; in 't welk, kort daar naa, een ſchroomlijke oproer rees.

In dat zelfde jaar waagde NYENOORD, hoewel met een ongelukkigen uitſlag, een toeleg op de Troepen van den Stadhouder RENNENBERG, die te *Auwert*, een Dorp in Gronngerland, vernesteld lagen. Om den Staatsgezinden Overlle den weg na de Zee af te ſnijden, verſtoutten zich dezelve, eenen Schans aan het Reediep op te werpen; 't welk hun, evenwel, zeer kwalijk verging, vermids NYENOORD, hun oogmerk vermoedende, bij tijds eene laage leide, en uit dezelve eenigen doodde of gevangen nam. Zo voldaan waren de Frieſche Staaten over dit bedrijf, dat ze den Veldheere toezonden twee maanden ſoldij voor zijne Knegten, eenig Schietgeweer, nevens bevel om *Groot Auwert* aan te tasten. Op den achttienden Maij des gemelden jaars ſlaat hij derwaarts op weg, met zeventien Vaandels, zet wagten uit, en plant geſchut tegen de Poorten van het Klooster. De Rennenbergſchen, hier van verwittigd, begeeven zich insgelijks daar heenen. Duidelijk zag de Heer VAN NYENOORD het gevaar, welk hij thans liep. Doch, overſtemd van de meerderheid, moest hij zijne benden in ſlagorde ſchaaren, en mengde daar onder een deel Friezen, met geen ander Wapentuig dan Springſtokken, te zijner hulpe toegeſchooten. Den aanrukkenden vijand hadden deeze naauwlijks in 't oog, of zij ſtelden hunne ſtokken te werk, niet om daar mede op de beſpringers in te loopen, maar vaardig over de Slooten te wippen, en recht toe en aan hunne wooningen te zoeken. Dit bragt de wanorde onder de Soldaaten, en holp ze op de vlugt, met geen grooter verlies, nogthans, dan van ſchaars honderd man. NYENOORD week, met zijne verzamelde magt, in zijnen Schans te *Winſum*. Doch vermids dezelve van Mond- en Krijgsbehoeften

ten zeer flegt voorzien was, dwong hem zijn Volk, dien over te geeven, aan den Stedehouder VAN BILLY. Even eens moest hij handelen met den Schans van *Warfum*. Alle zijne overige vastigheden moest nu de Heer VAN NYENOORD, in dien oord, ontruimen, en van alle de Ommelanden, zelf van een gedeelte van Friesland, heel tot *Dokkum* toe, den vijand meester laaten. Eenigzins verhaalde hij die fchade, door het doen bemagtigen van *Reide*, een Dorp in Groningerland, aan den *Dollaart*, tegenover *Embden*. De nuttigheid dier plaatze kennende, zondt hij, onder een bekwaam hoofd, tweehonderd man, te fcheep, derwaarts, welke de Spaanschgezinden fpoedig voor zich heen dreeven.

Het laatfte was dit Krijgsbedrijf van den Heere VAN NYENOORD. Hij ftortte in eene kwijnende ziekte, aan welke hij het leeven liet te *Otterdum*, een Dorp in Groningerland, en wierdt 'er insgelijks begraaven. Volgens HOOFT was hij een zeer deugdzaam en kloekmoedig Edelman, vuurig beminnaar zijns Vaderlands, niet gelukkig, evenwel, naar gelange van zijne dapperheid. Bij den oorlog hadt hij niet alleen geen voordeel, maar veeleer merkelijk nadeel behaald; hebbende hij, ter befoldiginge van zijn Volk, zijne goederen verkort, of zwaarlijk belast. Een zijner Zoonen, welke onder hem diende, daalde kort naa hem ten grave.

Zie HOOFT, *Nederl. Hift.*

O.

OBDAM, eene Hooge en Vrije Heerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van het Noorderkwartier van Holland *de Vier Noorderkoggen*. Zij wordt begroot op iets minder dan vierhonderdveertig Morgens Lands, en het getal der Huizen, die van het Dorp daar onder begreepen, op honderdenvier; zijnde vierendertig minder, dan 'er, bij de optelling in de voorgaande Eeuwe,

Eeuwe, bevonden wierden. Het Dorp *Obdam* is meest in de lengte gebouwd. De Kerk is een vrij goed gebouw, en wordt, zints bijkans anderhalve Eeuw, door haaren eigen Leeraar bediend. Voorts heeft men 'er een Raadhuis, de vergaderplaats der Regeeringe, beſtaande uit een Burgemeester, *vijf* Schepenen, en vijftien Vroedſchappen. Behalven deeze zijn 'er twee Kerkmeesters, twee Armenvoogden en een Schot- en Verpondingsgaarder. Driemaal ter weeke vaart, van dit Dorp, een Trekſchuit op de Stad *Alkmaar*. Zints drie Eeuwen hebben de Heerlijkheid en het Dorp *Obdam* behoord aan den Huize VAN WASSENAAR. Verſcheiden Leden van dit aanzienlijk Geſlagt, die den toenaam van OBDAM voerde, hebben, in 's Lands Geſchiedenisſen, eenen naam gemaakt. Een der meest vermaarden is geweest,

OBDAM (JAKOB VAN WASSENAAR, *Heer van*): zie het Art. WASSENAAR (JAKOB VAN) Heer van *Obdam*.

OCCO, (SYBRAND POMPEJUS) afkomſtig uit Friesland, alwaar zijn Vader, POMPEJUS OCCO, gebooren was, doch die zich naderhand hadt nedergezet te *Amſterdam*, alwaar zijn huis diende tot eene gemeenzaame verzamelplaats van uit- en binnenlandſche Geleerden, en van andere lieden, uitmuntende door deeze of geene lofwaardige hoedanigheid. Volgens VAL. ANDREAS zou hij een Gebedeboekje hebben in 't licht gegeeven. Doch PONTANUS noemt het een Pſalmboekje, 't welk hij, op den naam van HIERONYMUS, in den Jaare 1519, te *Parijs* zoude hebben laaten drukken. SYBRAND, in 't voorſte gedeelte der Zestiende Eeuwe gebooren, zulke aanmoedigende voorbeelden dagelijks voor oogen hebbende, gaf zich insgelijks over aan de beoeffeninge der Geleerdheid en beſchaavende Weetenſchappen. Zedert deedt hij eene reize door *Italie*, *Frankrijk* en *Duitschland*, en maakte kennis met de vermaardſte Geleerden, in de onderſcheidene Gewesten. Na zijne wederkomst van zijne uitlandigheid, wierdt hij Schepen, in zijne Geboorteſtad, in den Jaare 1541, in 't volgende jaar Raad, en zat, bij herhaaling in Schepensbank, in de Jaaren 1543, 1545, 1551 en 1553. In den Jaare 1556 be-

kleed

klom hij den Burgemeesterlijken Stoel, en zat in denzelven, vervolgens, in de Jaaren 1558, 1560 en 1562. Ondanks het Stads- en Staatsbewind, welk occo thans onledig hieldt, besteedde hij zijne ſnipperuuren aan de beoefeninge van Geleerdheid en Weetenſchappen, en was een ijverig voorſtander van de ſchitterende vernuften zijner Eeuwe. Onder andere vindt men van hem aangetekend, dat hij eene geleerde briefwisſeling hieldt met de vermaarde Mannen ANDREAS ALCIATUS, VIGLIUS VAN ZUICHEM VAN AYTA, JOANNES SECUNDUS en anderen. Ook blijkt het uit de Opdragt van zekere Latijnſche verzen, door den Dichter aan hem toegewijd, dat hij niet onbedreeven was in de Poëzij, en veel ſmaak vondt in het leezen van Latijnſche Dichters.

Zie PONTANUS, Lib. II. Cap. 28. *Biblioth. Belgic.* Tom. II.

OCCO SCARLENSIS; zie SCARLENSIS. (OCCO)

ODENRODE, anders ook *St. Odenroy*, gelegen in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, onder het Kwartier van *Peelland*, onmiddelijk afhankelijk van de Algemeene Staaten, is een zeer aanzienlijk Dorp of Vlek, onder 't welk, eertijds, veertien andere Dorpen zouden behoord hebben. Het legt aan de rivier de *Dommel*, ruim drie uuren gaans ten Zuiden van de Stad *'s Hertogenbosch*. Volgens zommigen zou *Odenrode* den naam ontleenen van eene Schotſche Maagd ODA, in de Achtſte Eeuw voor Heilig verklaard en aldaar begraaven, en den naam van Graafſchap gevoerd hebben; 't welk eerst van de Utrechtſche Kerk ter leen gehouden, doch naderhand aan den Hertog van Braband wierdt afgeſtaan. Het Dorp *Odenrode* is zeer digt betimmerd, met een aantal fraaie Huizen, te zamen begroot op vierhonderdvierëntachtig, vooral aan eene ruime Plaats of Marktveld. Men heeft 'er twee Kerken: de eene aan ST. MARTEN toegewijd, ſtaande aan de Oostzijde van het Dorp; de andere, naar ST. ODA genaamd, voormaals eene Kollegiaale Kerk, en rijklijk voorzien van inkomſten voor negen Kanun-

Kanunniken. De eerſte is een ruim en groot gebouw, hebbende een zeer hoogen Toren. De andere, uit den grond tot aan het Dak van Hardſteenen opgemetzeld, is fraaier dan de voorgaande, als zijnde, uit eene toegelegde ſomme door den Raad van Staate, in den Jaare 1741, van binnen merkelijk verbeterd en opgeſierd. Beide Kerken worden door éénen Gereformeerden Predikant bediend. Behalven eene Weekmarkt, die op Woensdag gehouden, en op welke veel Boter gevent wordt, heeft men 'er vier Jaarmarkten. Voorts beſtaat de Regeering uit zeven Schepenen, en even zo veele Gezworenen. Op de drie jaarlijkſche Bijeenkomſten, welke men hier houdt, worden de Vaders der Huisgezinnen voor 't Geregt ontbooden, en hebben, volgens de oorſpronklijke inrigting der Regeeringe, vrijheid om voorſtellingen te doen, het algemeene welzijn betreffende. Van hier dat de Bijeenkomſten den naam draagen van *Gemeene Waarheden.*

Odyk, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het Overkwartier van het Sticht van *Utrecht*, grenzende ten Noorden aan den Krommen Rhijn, van welke de eerſte zevenhonderd tweeëntachtig Morgens en tweehonderd Roeden Lands beſlaat. De Heer deezer Heerlijkheid, welke leenroerig is aan den Huize van *Viane*, heeft de beſtelling van het Geregt, beſtaande uit Schout, zeven Schepenen en eenen Sekretaris. In den Jaare 1748 telde men 'er zevenenvijſtig Huizen. — Het Dorp van dien naam, in eene vrugtbaare landſtreeke gelegen, is van hooge oudheid; wordende daar van reeds geſproken, in zekeren Brief, op het Jaar 1164. Een blijk van die oudheid beſpeurt men nog aan de menigte van duiſſteen, van welken de Kerk en Toren gedeeltelijk zijn opgemetzeld. De eerſte is een Kruisgebouw; de andere, hoewel niet hoog, en ſlegts met een kleinen ſpits gedekt, een vrij zwaar gevaarte. De Hervormde Gemeente heeft haaren eigen Leeraar.

Zie *Hiſt. van 't Utr. Bisdom.*

Odyk, (willem van nassau, *Heer van*) als mede van *Cortienne*, *Zeist*, *Driebergen* en *Blikkenburg*, was de Zoon van

van LODEWYK VAN NASSAU, *Heere van der Lek, Beverweer en Odijk*, Generaal van het Voetvolk, Gouverneur van *'s Hertogenbosch*, natuurlijken Zoone van Prinſe MAURITS, en van ELIZABETH, *Graavinne van Horne*. Hij wierdt geboóren in of omtrent het Jaar 1632. In den Jaare 1662 verzelde hij zijnen Vader na Engeland, ter gelegenheid van deszelfs Gezantſchap aan het Hof van *Londen*. Hoewel deeze reeds diep in de gunst van Koning KAREL DEN II deelde, zogt de Vorst hem aan zijne belangen nog vaster te verbinden, door zijnen Zoone een Ampt, van ruim veertienduizend Guldens jaarlijkſche inkomſte, op te draagen. Doch de Gezant vondt zwaarigheid in het aanvaarden van zulk een gunstbewijs. Ook ſchijnt zulks geenen voortgang gehad te hebben. Immers, naadat Prins WILLEM DE III voor Eerſten Edele van Zeeland was verklaard, wierdt de Heer VAN ODYK benoemd om den perſoon van zijne Hoogheid te vertegenwoordigen, in de Vergaderingen zo der Algemeene Staaten als in die van het Gewest. Vergeefs verklaarde de Stad *Zierikzee* zich daar tegen, op grond der geboorte van den plaatsbekleeder buiten Zeeland, en van onbevoegdheid, uit dien hoofde, tot zo aanzienlijken post. Toen Koning LODEWYK DE XIV, in den Jaare 1672, zich van een aantal Nederlandſche Steden hadt verzekerd, wierdt de Heer VAN ODYK, nevens JOAN VAN GEND en PIETER DE GROOT, gezonden na 't *Huis te Keppel*, om 'er met zijne Majeſteit in onderhandeling te treeden. Zij traden 'er in een mondgeſprek met de Heeren POMPONE en DE LOUVOIS, 's Konings Gemagtigden; doch kwamen tot geen beſluit, zonder alvoorens nieuwen last gehaald te hebben. In den Jaare 1675 was hij een der Staatſche Gevolmagtigden op de Nieuwmeegſche Vredehandeling. Zedert reisde hij, in den Jaare 1679, nevens de Heeren JAKOB BOREEL en VAN DYKVELD, in buitengewoon Gezantſchap na *Frankrijk*. Hij vertoefde 'er niet langer, dan noodig was, om het werk van den algemeenen Vrede tot ſtand te brengen; 't welk hij gelukkig hielp bevorderen.

Tien jaaren naa dit Gezantſchap, naa dat Prins WILLEM DE III den troon van *Groot-Britannie* hadt beklommen, ſtak de Heer VAN ODYK over na *Engeland*, nevens den Heer NIKOLAAS WITSEN, Burgemeester en Raad van *Amſterdam*, en den

Heere

Heere VAN DYKVELD; bij welke, zedert, gevoegd wierdt de Heer VAN CITTERS; allen, evenwel, met geen hooger tijtel en rang, dan die van buitengewoone Afgevaardigden vereerd. Volgens eigen begeerte was de Heer VAN ODYK tot dien post benoemd; hebbende hij, aan den Prinse, vóór deszelfs vertrek uit Holland, verzogt, dat hij, overteekende na Engeland, hem niet in Holland wilde laaten. In een mondgesprek, welk de Afgevaardigden, te *Londen*, hielden met zijne Majesteit, waar in deeze begeerde, dat 'er insgelijks Afgevaardigden van de Nederlandsche Admiraliteiten na Engeland zouden overkoomen, om over de begrooting van het aandeel Staatsche Schepen, die zich met de Engelsche zouden vereenigen, te handelen, dreef de Heer VAN ODYK dit stuk met zo veel ijvers door, hoewel tegen 't gevoelen van zijnen Amptgenoot WITSEN, dat, eerlang, aan 's Konings wensch voldaan wierdt. Van foortgelijke genegenheid, om Koning WILLEM te believen, vertoonde ODYK een bewijs, ter gelegenheid der onderhandelinge, over den rang van stemmen, in den Krijgsraad der vereenigde Vloot. Hij liet de bestelling daar omtrent geheel over, *omdat*, volgens 't getuigenis van zijnen minder toegeevenden Amptgenoot WITSEN, *'s Konings wil hem eene wet was*. De grond was, volgens de aantekening van den zelfden Amsterdamschen Burgemeester, om dat ODYK, *om den Koning te vleijen*, bewilligde in den eisch van 't Engelsche Hof, om geenerhande schepen, vaarende op Fransche havens, te ontzien, maar ze allen voor goeden prijs te verklaaren.

Nog in het zelfde Jaar 1689 keerde onze Staatsman te rug uit Engeland, en verscheen, in het volgende jaar, als een der Staatsche Gevolmagtigden, in de vermaarde Haagsche Bijeenkomst, in welke de zaaken, het Groot Bondgenootschap, tusschen verscheiden Mogendheden van Europa, betreffende, moesten verhandeld en geregeld worden. Naa het sluiten van den Vrede met Frankrijk, de Staaten geraaden vindende, de vriendschap met die Mogendheid op een vasten voet te brengen, wierdt de Heer VAN ODYK, nevens den Heer COENRAAD VAN HEEMSKERK, derwaarts gezonden. Hun last hieldt in, den Koning te begroeten wegens den herstelden vrede, en vooral ook om de Lijst der regten op de Koopmanschappen

te regelen. Een ſpreekend bewijs van zijne verknogtheid aan Koning WILLEM vertoonde de Gezant, in den Jaare 1699, doende, in de Vergadering der Staaten van Zeeland, eenen voorſlag, om ter eere van zijne Majeſteit, in het Hof van *Middelburg*, een metaalen Standbeeld op te rigten. Hoewel hij, van eenige Leden, wierdt toegevallen, kwam, nogthans, het ontwerp tot geene volkomenheid. Ook leedt hij, eerlang, eenige vermindering van aanzien. Want, zints het overlijden van zijne Groot-Brittanniſche Majeſteit, den Staat van Eerſten Edele van Zeeland vernietigd verklaard zijnde, gaven twee Gemagtigden der Staaten hem kennis, dat hij, diensvolgens, in de hoedanigheid van plaatsbekleeder niet meer zoude erkend worden. Nogthans hieldt hij zitting ter Vergaderinge der Algemeene Staaten; een post, welke hem, reeds voor lang, voor zijn geheele leeven was opgedraagen; hoewel, in den Jaare 1704, verſcheiden Leden der Hooge Regeeringe van het Gewest 'er ijverig op drongen, dat zijn last behoorde te worden ingetrokken. In hunnen wensch niet naar genoegen ſlaagende, kwam 's Mans overlijden hun daar in te hulpe. De Heer VAN ODYK ſtierf op den eenëntwintigſten September des Jaars 1705. Hij was gehuwd geweest met ELIZABETH VAN DER NISSE, Vrouwe van uitmuntende hoedanigheden, en hadt bij dezelve de volgende kinderen verwekt: 1. KORNELIS, *Graaf van Naſſau*, *Heer van Cortienne*, Gewoon' Afgevaardigde van Zeeland ter Algemeene Staatsvergaderinge, overleeden den vijfden Maart des Jaars 1708; 2. LODEWYK ADRIAAN, *Heer van Zeist*, Lid van het Kollegie der Edelen van de Provincie Utrecht; 3. WILLEM HENRIK, *Heer van Blikkenburg*, Kolonel van de Ruiterij; 4. MAURITS LODEWYK, Heer van Driebergen; 5. ELIZABETH WILLEMINA, gehuwd aan MAURITS LODEWYK, *Heere van der Lek*, haaren Neeve; 6. MAURITIA MARGRIETA; 7. EMILIA; 8. CHARLOTTA; 9. LOUISE CATHARINA.

OEGSTGEEST, een Dorp in Zuidholland, onder *Rijnland*, ruim duizend Roeden ten Noorden van de Stad *Leiden*. Volgens zommigen zou de eigenlijke ſchrijving zijn *Oogstgeest*; en de betekenis daar van *Geest* of hoog en droog Land, 't

welk

welk een goeden *Oogst* geeft. De Kerk van dit Dorp, eertijds aan ST. WILLEBRORDUS gewijd, wordt gehouden voor eene der oudſten van Holland, en gebouwd te zijn op de grondvesten van eenen Romeinſchen Burgt. Zeker is het, dat de Romeinen, in deezen oord, verſcheiden Sterkten hadden opgeworpen. Men heeft 'er een Regthuis en een Armenhuis. Bij de laatſte opneeming, in den Jaare 1732, telde men in en om *Oegstgeest* honderdvierënnegentig Huizen, vijftien Bleekerijen, twee Steenplaatzen, tien Molens, en negentienhonderd drieënveertig Morgens vierhonderd vijfennegentig Roeden Lands. Met achtenveertig was dus het getal der Huizen, in het tijdverloop eener Eeuwe, vermeerderd. In het Regtsgebied van dit Dorp, waar van de Ambagtsheerlijkheid aan de Stad *Leiden* behoort, leggen verſcheiden oud-adelijke Huizen.

Zie GOUDHOVEN; JUNII *Batavia*; VAN LEEUWEN, enz.

OFHEM, eene Heerlijkheid in *Rijnland*, grenzende aan het Dorp *Noordwijk-Binnen*. Het Huis van dien naam, toebehoorende aan den eigenaar der Heerlijkheid, ſtaat onmiddelijk agter het ſtraks genoemde Dorp, na den kant van de Leidſche Trekvaart; 't onregt wordt het meestal het *Huis te Noordwijk* genaamd; dit, reeds voorlang geſloopt, ſtondt in het Dorp. Het Huis *Ofhem* is een deftig Gebouw, van fraaie plantaadjen omringd.

OISELIUS, (JACOBUS) van geboorte een Nederlander, doch onzeker van welke plaatze. Hij moet in den aanvang der voorgaande Eeuwe ter waereld zijn gekoomen. Althans vindt men den tijd zijns overlijdens, in tamelijken ouderdom, vermeld in den Jaare *1686*. Hij was Hoogleeraar in 't Natuurlijk Regt, aan 't Hoogeſchool van Stad en Lande. Zijn uitgebreide leeslust deedt hem een zo groot aantal van Boeken verzamelen, dat men 'er, twee jaaren vóór zijnen dood, twaalfduizend in getal in zijne Boekerij telde. Hij ſchreef Aantekeningen op eenige Oude Schrijvers, en gaf eenige Oudheidkundige en

Regtsgeleerde Werken in 't licht. De naagedagtenis van den Geleerden JAKOB ALTING wierdt door hem met eene Lijkrede vereerd.

OKKENBURG, eene Lustplaats, in *Haag-Ambagt*, onder Delfland, ten Westen van het Dorp *Loosduinen*. Zommigen houden het voor eene aloude Adelijke Landhoeve. Wat hier van zij, dit gaat zeker, en zal, bij de dichtlievende naakoomelingſchap, nog lang in 't geheugen bewaard worden, dat zij, 't eenigen tijde, de eigendom en de verblijfplaats was van den Ridder JAKOB WESTERBAAN, *Heere van Brandwijk*. 's Mans zoetvloeiende beſchrijving deezer welgeleegene Lustplaatze, zal alle Dichters en Dichtminnende Leezers, welke deezen vermaaklijken oord bezoeken, om den wille des Riderlijken bezitters, op *Okkenburg* een eerbiedig oog doen vestigen. Langs eene Laan heeft men derwaarts den toegang van den Monſterſchen weg.

OLDAMPTEN. Deezen naam voert een gedeelte of Kwartier van de Provincie van *Groningen*. Het legt beſlooten tuſſchen het Kwartier *Twelingo*, de Stad *Groningen*, het *Westerwold* en den *Dollart*. *Winſchoten* is daar van de hoofdplaats. Men telt verſcheiden Dorpen in dit Kwartier. De grond is bij uitſteekendheid vrugtbaar in allerlei ſoort van de kostbaarſte Graanen. Zeer bekend, om hunnen rijkdom, zijn de Oldampſter boeren.

OLDEBERKOOP, een aanzienlijk Dorp, in *Friesland*, in de Grietenij *Stellingwerf-Oosteinde*, onder het Kwartier van *Zevenwouden*. De Kerk, in de gedaante van een Domkerk gebouwd, heugt bijkans vierhonderd jaaren. Voormaals ſtondt daar bij een zwaare Toren; hij ſtortte ter aarde, zints de Spanjaards, in den Jaare 1585, de grondſlagen daar van ondergraaven hadden. De Hervormde Leeraar, welke hier predikt, neemt ook den dienst waar te *Nije-* of *Nieuweberkoop*.

OLDEBOORN, een groot, welvaarend en zindelijk betimmerd Dorp, in *Friesland*, in de Grietenij *Utingeradeel*, onder het Kwar-

Kwartier *Zevenwouden*. Het ontleent den naam van de eertijds vermaarde rivier de *Born*. Kerk en Toren zijn fraaie Gebouwen, en op een goeden afſtand zigtbaar. De Hervormde Gemeente heeft haaren afzonderlijken Leeraar. Men vindt 'er ook een goed aantal Doopsgezinden; zij hebben eenen Prediker gemeen met die van het nabuurig *Akkrum*. De Grietman van het Diſtrikt heeft hier eene fraaie wooning, en zijn doorgaande verblijf.

Zie WINSEMIUS en SCHOTANUS.

OLDEGA, of *Oudega*. Vier Dorpen, van deezen naam, ontmoet men in de Provincie Friesland: één in *Oostergo*, in de Grietenij *Smallingerland*; twee in *Westergo*, in de Grietenijen *Hemelummer Oldevaart en Noordwolde* en in *Winbritzeradeel*; het vierde in de *Zevenwouden*, in de Grietenij *Schooterland*. Geen van allen bezit eenig aanzien of vermaardheid.

Zie WINSEMIUS.

OLDEHOVE. Van het Dorp van dien naam, zedert binnen de muuren van *Leeuwarden* getrokken, hebben wij geſproken op het Artikel van die Stad.

OLDEKLOOSTER, van ouds *Bloemkamp* genaamd, was eertijds een zeer vermaard Klooster of Abtdij, van de Orde der Cisterſienſers, in Friesland, onder de Grietenij *Wonzeradeel*, nog geen half uur gaans ten Oosten van de Stad *Bolswerd*, in het Kwartier van *Westergo*. Volgens 't gemeen gevoelen zoude het Klooster eenen aanvang genomen hebben aan het einde der Twaalfde Eeuwe, en geſtigt zijn door drie broeders, uit het nabuurig Dorp *Wommels*, TETHARDUS, HERDRADUS en SIBOLDUS; de twee eerſten waren Priesters, de derde een Leek. Van BALDUINUS DEN II, Biſchop van *Utrecht*, verlof tot den Kloosterbouw verworven hebbende, ſchonken zij vervolgens aan het Geſtigt alle hunne vaste en roerende goederen, en namen hun verblijf daar binnen. TETHARDUS,

de oudſte der broederen, wierdt de eerſte Abt. Zijne opvolgers, dertig in getal, bekleedden geenzins den laagſten rang onder lieden van hunne Orde. *Oldeklooster* nam toe in rijkdom en vermaardheid. WINSEMIUS gaf 'er den naam aan van het fraaiſte en voortreffelijkſte Klooster van gantsch Friesland; en wil men dat de naam van *Bloemkamp* daar aan zou gegeeven zijn, om den bevalligen en welvoorzienen Bloemhof, dien de Kloosterbroeders daar bij hadden aangeleid. Niet blootelijk tot eigen onderhoud of vermaak wierden, intusſchen, de eigendommen der gewijde Broederſchap aangewend. Bijkans twee uuren gaans ten Westen van het Klooster, aan den Zeekant, legt een Vlek, *Makkum* geheeten. Om het Gewest van overtollig Binnenwater te ontlasten, hadt men hier, reeds in overoude tijden, eene Zijl of Sluis aangeleid. In den Jaare 1537 vorderde dezelve eene aanmerkelijke vermaaking en vergrooting; waar toe zeer veele arbeiders vereischt wierden. *Oldeklooster* holp dit werk bekostigen, en leverde, onder andere, Boter voor zo veele monden, dat een aantal van vierenvijftig Koeien daar van niet genoeg konde leveren, maar de Kellenaar of Mondverzorger van het Klooster, JAN VAN LEEUWAARDEN genaamd, nog twaalf Tonnen daar toe moest koopen. De woedende Herdoopers, met hunne dweeperij en vernielingen, allerwege rond zwervende, maakten zich, voor eene wijle tijds, meester van het Geſtigt; doch wierden 'er uit gejaagd, door den Stadhouder van 't Gewest, GEORG SCHENK; die den gepleegden moedwil betaald zette aan de Bende, met vierentwintig daar van te doen ophangen, vijftien het hoofd voor de voeten te leggen, en eenige Vrouwen, mede onder den hoop gemengd, in 't water te ſmooren. Op den negentienden October des Jaars 1572, wierdt het Klooster uitgeplonderd en verwoest. Tot heden toe is, evenwel, de naam daar van nog in weezen gebleeven, in eene aanzienlijke Boerderij, op den grond daar van aangeleid.

Zie WINSEMIUS; SCHOTANUS; *Oudheden en Geſtigten van Friesland.*

OLDEN-

OLDENBARNEVELD, (JOAN VAN) Man van meer dan gemeene vermaardheid in 's Lands Geſchiedenisſen, zo niet van adelijke, althans van aanzienlijke afkomſte, wierdt geboóren te *Amersfoort*, op den viertienden September des Jaars 1547. Op de beoefſening der Taalkennisſe en andere voorbereidende kundigheden, liet hij die der Regtsgeleerdheid volgen, eerst in zijn Vaderland, en daar naa in Frankrijk en Duitschland. Naa zijne bevordering tot het Meesterſchap in de Regten en wederkomst in 't Vaderland, ſchijnt hij zich binnen *Delft* te hebben neergezet. Althaas vindt men zijnen naam geſteld op de lijst der Burgers van die Stad, welke, in den Jaare 1573, onder 't geleide van den Heere VAN BATENBURG, uittrokken tot ontzet van het deerlijk benaauwde *Haarlem*. Of hij toen reeds den post van Advokaat der Staaten voor den Hove van Holland bekleedde, is mij niet gebleeken; dit wel, dat hij 't eenigen tijde daar toe wierdt aangeſteld, op een wedde van achttien ponden 's jaars. Een blijk van gematigdheid en zagtmoedigen inborst vertoonde hij, onder 't bekleeden van dit ampt. Bekend is de woede van den Stadhouder DIDERIK SONOI, gepleegd in den Jaare 1575, tegen eenige Roomschgezinde Huislieden in Noordholland, welke men van verraad beſchuldigde. Om over deezen te regt te zitten, ſtelde hij eenen afzonderlijken Regtbank in, waar in zes Leden den Vierſchaar ſpanden. Hem hing, om de wreedheid der Regtspleegingen, eerlang de naam van *Bloedraad* aan. Door het bevorderen van een der Leden tot een ander ampt, viel 'er eene plaats open in den Raad. Thans wendde SONOI het oog na OLDENBARNEVELD, als een bevoegd voorwerp om diens plaats te vervangen. Doch meer met 's Mans bekwaamheid dan met diens karakter te raade gaande, liep hij eene blaauwe ſcheen, en wierdt, naa herhaalde aanzoeken, ronduit afgeſlagen.

Intuſschen hadt OLDENBARNEVELD, door zijne kunde en eerlijkheid, zo veel roems verworven, dat hij bekend wierdt voor een bevoegd voorwerp tot het behandelen van zaaken van hooge aangelegenheid. Van hier dat de Regeering van *Rotterdam* hem verkoos tot Penſionaris van haare Stad, doch in welk jaar, is mij niet gebleeken. Zedert gebruikte men hem in zaaken, niet ſlegts eene bijzondere Stad betreffende, maar die het

geheele Land aangingen. Dus wierdt hij gebruikt, tot het gewigtig werk der Vereeniginge, naar de Stad, in welke zij getroffen wierdt, de *Unie van Utrecht* genaamd. In den Jaare 1584 bediende men zich, onder andere, van zijne kunde en beleid, tot het ontwerpen der voorwaarden, op welke Prins WILLEM DE I tot Graaf van Holland zou worden ingehuldigd. Naa den ontijdigen dood dien s mederedders van Nederland, uit de Spaanſche overheerſchinge, was onze Penſionaris Lid van het hoogaanzienlijk Gezantſchap, 't welk, van der Staaten wegen, in den Jaare 1585, na Engeland overſtak, om de Opperheerſchappij der Nederlanden aan Koninginne ELIZABETH op te draagen.

Door deeze en ſoortgelijke verrigtingen, en 't getrouw volvoeren daar van, won de Heer VAN OLDENBARNEVELD allengskens het algemeen vertrouwen: ook groeide, naar evenredigheid, zijn invloed op de algemeene raadpleegingen. Een blijk daar van, als mede van zijne zucht en liefde voor het naakroost van Prinſe WILLEM, beſpeurde men ſtraks naa de overkomst des Graaven VAN LEICESTER, met den gewigtigen last, van wegen de Engelſche Koninginne, van de algemeene Landvoogdije over de Verééenigde Nederlanden. Geduurende zijn verblijf in Engeland, hadt OLDENBARNEVELD gerooken, dat de Graaf, uit kragt van zijnen Lastbrief, zich de bijzondere Landvoogdij over Holland toeleide: een aanzien, 't welk hem bezwaarlijk zou hebben kunnen betwist worden, indien, overeenkomſtig met de raadpleegingen ter algemeene Staatsvergaderinge, de Opperlandvoogdij der Verééenigde Nederlanden, op den zelfden voet, als die ten tijde van Keizer KAREL DEN V bekleed was, aan hem ware opgedraagen. Van hier dat de ſchrandere Penſionaris, oordeelende dat het gezag des Engelschmans eer beteugeld dan gevierd moest worden, in de Vergadering der Staaten van Holland en Weſtfriesland den eerſten voorſlag deedt, of 't niet raadzaam zijn zoude, eer nog LEICESTER overkwam, Graaf MAURITS tot bijzonderen Stadhouder van Holland en Zeeland te benoemen. In 't eerst ontmoette de voorſlag eenige tegenkantingen. Doch OLDENBARNEVELD, van anderen ondersteund, wist dien zo ſmaaklijk te maaken, dat de achttienjaarige Prins tot Stadhouder, Kapitein Generaal

en

en Admiraal van Holland wierdt aangeſteld. Die van Zeeland volgden dit voorbeeld, en deeden gelijke aanſtelling met opzigt van hun Gewest.

Onder dit alles ſtondt nu, zints ruim een jaar, open, de gewigtige post van Advokaat, of, gelijk men thans dien noemt, Raadpenſionaris van Holland, door den afſtand van Mr. PAULUS BUIS. Naa lang raadpleegen ter vervullinge, viel daar toe, eindelijk, de keuze op onzen JOAN VAN OLDENBARNEVELD, die tot nog toe den Stad *Rotterdam* voor Penſionaris diende. Met veele redenen zogt hij, in den beginne, zich te verontſchuldigen van het aanneemen der gewigtige bedieninge. Ten laatſte liet hij zich overhaalen, mids hem twee voorwaarden wierden ingewilligd. De eerſte was, daadlijk ontſlag van zijn Ampt, in gevalle van handelinge om 't Land aan Spanje te brengen; waar omtrent hij, om gewigtige redenen, zijns inziens, bedugtheid voedde. De andere voorwaarde hieldt in, buiten eigen bewilliging, niet tot buitenlandſche bezendingen te zullen gebruikt worden. Zijn inzigt, in de laatſte voorwaarde, was, om door het onafgebroken waarneemen van zijnen post te naauwkeuriger kennis van zaaken te bekoomen; als mede, opdat de orde, bij hem te beraamen, door eenen plaatsbekleeder niet mogt verbroken worden. Op deeze voorwaarden, en op eenen Lastbrief en Berigtſchrift, deedt hij, als *Advokaat van Holland*, den Eed, op den achtſten Maart des Jaars 1586; tot een Jaarwedde wierden hem toegeleid twaalfhonderd ponden van veertig Grooten.

Een ruim veld hadt nu de Heer VAN OLDENBARNEVELD, om zijn gezag, ten algemeenen beste, meer en meer te doen gelden. Hij ſtelde het, onder andere, te werk, ten behoeve van eenige Utrechtenaars, die, door den Landvoogd LEICESTER, van hunne Ampten ontzet en uit de Stad verdreeven, in Holland eene ſchuilplaats gezogt hadden. LEICESTER, hierom misnoegd op den Advokaat, welken hij, boven dien, om 't voorgevallene ten aanzien van Graave MAURITS, geen gunſtig hart toedroeg, ontboodt hem bij zich te *Utrecht*, met voorgeeven van over iet gewigtigs met hem te moeten handelen. Hij mogt aan dit opontbod niet voldoen, buiten kennisſe der Staaten van Holland. Deeze waren thans vergaderd, en had-

den gewigtige zaaken om handen. Op grond van deezen, en hunnen Advokaat niet te kunnen misſen, weezen ze den voorſlag heuſchelijk van de hand. Misſchien, egter, was de waare reden, eene heimelijke vreeze der Staaten, dat men hunnen Advokaat eenen trek zogt te ſpeelen, en bij Mr. PAULUS BUIS op Haazenberg gevangen zetten.

Niet lang daar naa verſcheen de Landvoogd LEICESTER in *'s Hage*. Het oogmerk zijner komſte was, in onderhandeling te treeden over eenige bezwaaren, welke 's Lands Staaten tegen zijne Regeering hadden ingebragt. De Advokaat was een der Gemagtigden, en de Woordvoerder der Hooge Regeeringe, om het ſtuk met hem te verhandelen. In eene uitvoerige Rede ontvouwde hij de ongeregeldheden, binnen *Utrecht* voorgevallen, en wederleide de bedenkingen, van de andere zijde aangevoerd, om het gehouden gedrag te verdeedigen. De wederregtelijkheid der Plakaaten, den Koophandel en Scheepvaart betreffende, onlangs afgekondigd, en het nadeel, door dezelve den Lande toegebragt, wees hij met zo veel ernst en nadruk aan, dat hij, ten laatſte, den Landvoogd de bekentenis afperſte, dat „ zonder Zeevaart en Koophandel, de Landen groeien noch „ bloeien konden."

LEICESTER, omtrent deezen tijd, eenen keer na Engeland ondernomen hebbende, keerde van daar, eerlang, te rug. Hij was op de wedderreize, of nog in zijn Vaderland, toen 's Lands Advokaat, bij zijne Meesters, ernſtig aanhieldt om ontſlag van zijne bedieninge. 't Geen hem tot zulk eenen ſtap bewoog, was de geringe bijval, welken hij bij de Leden der Vergaderinge van Holland ontmoette, in het tegenſlaan van des Landvoogds bedoelingen, welke hij oordeelde, met het algemeene welzijn rechtdraads te ſtrijden; ja, dat zommigen zijne Vaderlandſche poogingen openlijk dwarsboomden. Met moeite liet hij zich overhaalen, om nog vijf of zes maanden in 't bewind te volharden; onder beding, dat men hem, ter Dagvaart, met allen ernst onderſteunen, en zijn Berigtſchrift hem niet de handen zoude binden; als mede, dat hij niet zoude gehouden zijn tot eene vaste woonplaatze in *'s Graavenhage*. Voorts beſprak hij een daadelijk en onmiddelijk ontſlag uit zijnen dienst, in gevalle van handelinge van Vrede met den vijand,

of

of van overdragt van 's Lands Hoogheid, zonder behoudenis van Burgerlijke en Godsdienſtige Vrijheid en Voorregten.

De verziende Staatsmans, naamelijk, hadt eenige ſlikkeringen ontdekt van de gezindheid der Engelſche Koninginne tot eenen vredehandel met Spanje. Dit baarde hem bekommering omtrent de gevolgen voor zijn Vaderland, indien de peis, tusſchen de twee Mogendheden, met 'er daad getroffen wierdt. OLDENBARNEVELD deelde zijn vermoeden mede aan de Staaten, die, reeds van elders eenige kundſchap bekoomen hebbende, te raade wierden, door hunnen Advokaat, den grond der zaake te doen peilen, bij den Engelſchen Gezant Baron VAN BUKHORST. 't Geſchiedde. Openlijk kwam de Ambasſadeur bij hem uit, voor de gezindheid zijner Meesteresſe tot den Vrede met Spanje. Doch zo als de Advokaat, van deeze bekentenisſe, opening deedt aan zijne Meesters, voegde hij 'er nevens, dat een woord, tot hem alleen geſproken, naderhand ligtelijk in den hals konde gehaald worden; en verzogt, diensvolgens, dat eenige Staatsleden hem mogten worden toegevoegd, om, in aller tegenwoordigheid, de vraag te herhaalen. De Heer VAN BREDERODE, de Preſident VAN DER MYLE en de Dordrechtſche Penſionaris MENIN wierden daar toe benoemd. Aan deeze Afgevaardigden deedt de Engelſche Baron de zelfde verzekering. Maar, nog dien zelfden naamiddag, den Heer VAN OLDENBARNEVELD bij zich ontbooden hebbende, belaste hij hem het ſtilzwijgen, alzo haare Majeſteit van gevoelen konde veranderen, ter oorzaake van eene pas ingekoomene tijdinge. Deeze hieldt in, het berigt wegens de aanmerkelijke ſchade, door den Engelſchen Admiraal DRAKE, met het verbranden of doen zinken van een groot getal Spaanſche Schepen, in de haven van *Kadix*, den Spanjaard toegebragt.

's Lands Advokaat, door het boven gemelde, reeds vol argwaan tegen den Graaf VAN LEICESTER, wierdt het bijkans tot overloopens toe, zints hij behendiglijk geraakt was aan kennisſe van eenige geheime punten van diens Berigtſchrift. Een derzelven hieldt in, op den Vredehandel met Spanje aan te dringen, en den Staaten voor te houden, de ondraaglijkheid om uit eigen middelen den Oorlog voor te zetten. Aan

de

de zijde des Landvoogds ontſtondt hier uit een geweldig misnoegen tegen den Heer VAN OLDENBARNEVELD; op welken hij beſtondt hevig uit te vaaren, in 't bijzijn van eenige Afgevaardigden der Staaten, wegens het mededeelen der ſtraks gemelde kundſchap, en dezelve ronduit voor onwaarheid te verklaaren. De Landvoogd bleef niet bij louter ſchelden en heeten liegen. Om van zo ijverigen tegenſtreever ontſlagen te worden, ſmeedde hij, ten deezen tijde, eenen aanſlag, gemunt op zijne vrijheid, als mede van die van Graave MAURITS. Te weeten, de Graaf VAN LEICESTER, van *Dordrecht*, alwaar hij zich thans onthieldt, in allen ſpoed, met zijn pakkaadje, na *'s Hage* gereisd zijnde, zondt eenige Engelſche Vaandels na *Delfshaven* en *Maaslandſluis*. 't Zij op den grond van waarſchijnlijke gisſinge, of van ontvangene kundſchap, LEICESTER was niet in de Hofplaats aangekoomen, of de Raadsheeren VAN WYNGAARDEN en KAASENBROOD waarſchuwen den Advokaat, in den volgenden nacht, dat de Graaf iets tegen hem in den zin, en het voorneemen hadt, hem te ligten en na Engeland te voeren. Voor daauw en dag begeeft hij zich hier op na *Delft*, en verneemt aldaar, hoe in Zeeland wierdt verteld, dat men hem nevens MAURITS en eenige Staatsleden in verzekering hadt genomen, om voorts na Engeland vervoerd te worden. De ſchrandere Staatsman geenzins in den wind ſlaande een gerugt, 't welk, hoewel nu nog ongegrond, nogthans konde geſtrooid zijn om den wensch en het doelwit zijner tegenſtreeveren aan den dag te brengen, leide met eenigen in beraad, wat nu te doen ſtondt. 't Beſluit viel, Prins MAURITS, zonder een dag toevens, den *Haag* te doen verlaaten, onder voorwendſel van ingekoomene kundſchap van een vijandelijken toeleg op Zeeland, waar tegen hij, als Admiraal van dat Gewest, te voorzien hadt. Het beſluit was met genomen en volvoerd, of twee Raadsheeren kwamen OLDENBARNEVELD te *Delft* vinden, en hem verzoeken, de Prins mogt in den *Hage* wederkeeren. Doch hij was daar toe niet te beweegen, voordat hij zekere kennis hadt van de veiligheid, zo voor hem zelven, als voor zijne Doorluchtigheid.

Zo ijverig dus 's Lands Advokaat de ſlinkſche bedoelingen des Landvoogds wederſtreefde, even dapper voerde hij ook in

in den baard eenen iegelijk, die het ondernam, in deszelfs maatregelen te treeden, of de voorſpraak daar van op zich te neemen. Dit ondervonden ten deezen tijde de Hervormde Predikanten. 't Is bekend, hoe LEICESTER, door gemaakte Godsvrugt en ſchijnbaaren ijver voor de waare Leere, den eerbied en toejuiching van een goed gedeelte der Geestlijkheid hadt gewonnen. Deeze, ziende het gezag van haar opperhoofd en voorſtander aan het daalen, meende niet buiten haar beroep te treeden, met 's Lands burgerlijken toeſtand zich aan te trekken, en hun, wien 't bewind daar van was toevertrouwd, met haare bedenkingen te onderhouden. Op den tweeden October des Jaars 1587 verſtoutten zich vier Predikanten, zich te laaten aandienen in de Vergadering der Hollandſche Staaten, en, in naame der Zuid- en Noordhollandſche, zo Nederduitſche als Walſche Kerken, dezelven ſchriftelijk te vertoonen: „ Hoe zij allerwegen, bij de vroome Christenen „ en beminnaars des Vaderlands, ook bij hen zelve, groote „ droefheid beſpeurden, ziende, zints geruimen tijd, niet „ alleen den loop des voordeels op den gemeenen vijand ge„ ſtuit, maar ook de Landen ſchendig benadeeld; en hier uit „ geſchapenheid van 't uiterſte verderf en verbreekinge van „ het verbond met Engeland, door tweedragt van Regeerders „ en Gewesten. Aan alle opregte Christenen, en nog veel „ meer hun, Gezanten Gods en Regeerders in zijn huis, „ ſtondt het vrij, 's Lands welvaart bij de Overheid te hel„ pen bevorderen: dus baden zij, dat de Staaten, thans ver„ gaderd om te raadpleegen op een antwoord aan zijne Door„ luchtigheid (LEICESTER), niets wilden in agt neemen, dan „ Gods eere, en 's Lands en der Kerken behoudenis. Zij „ vertrouwden wel, dat deeze den Heeren ter harte gingen; „ maar, *zeiden ze*, 't gebeurde zomtijds, dat eenig bijzonder „ inzigt het oog des vernufts van de rechte ſtreek afleidde: „ dies baden zij den Almagtigen God, den Staaten de genade „ te verleenen, dat zij, ontledigd van alle hinderlijke hartstogten, zich tot een heilzaam beſluit mogten ſpoeden, en „ haare Majeſteit (van Engeland), nevens zijne Doorluchtigheid, niet verder te verwijderen." In 't eerst ontvongen de Predikers een zagt antwoord. Doch de Heer VAN OLDEN-

BAR-

BARNEVELD, 't onvreden, dat lieden, eeniglijk geroepen om voor 't heil der ziele te waaken, dus buiten hunnen kring traden, voerde den Afgevaardigden, eenige dagen laater, van der Staaten wegen, met eenige ſcherpheid, te gemoete „dat 'er „ niets ſtondt in hun Vertoog, of de Heeren Staaten wisten 't, „ en nog veel meer daar toe; dat de zelfde Heeren 's Lands „ welvaart niet minder dan zij behartigden, en daar in wel „ zouden voorzien buiten hun: dies de vertooners wel thuis„ waarts mogten keeren, en de Heeren met de zaaken begaan „ laaten."

LEICESTER, gelijk bekend is, keerde, eerlang, te rug na *Engeland*, afſtand gedaan hebbende, op bevel zijner Koninginne, van zijn bewind over de Nederlanden. Van dien kluister bevrijd, waren, zedert, de Staatsleden bedagt op zommige veranderingen in den algemeenen toeſtand en 't beleid van zaaken. Het Stadhouderſchap van het Sticht van *Utrecht* ſtondt thans open. OLDENBARNEVELD was van verſtand dat 's Lands oirbaar vorderde, dit Gewest, met Holland en Zeeland, onder éénen Stadhouder, van nieuws te vereenigen. Om de gezindheid der gemoederen te peilen, hieldt hij verſtand met eenige Stichtſche Heeren. Met veele moeite haalde hij dezelve tot zijn Ontwerp over. Diensvolgens wierdt, in de maand Februarij des Jaars 1590, de Stadhouderlijk waardigheid van het Sticht van *Utrecht* aan Prinſe MAURITS opgedraagen.

Meer en meer aangenaam, bij 's Lands Staaten, om zijnen ijver voor het algemeene welzijn, wierdt, onder dit alles, de Advokaat, en ondervondt hij daar af, nu en dan, ſpreekende bewijzen. De vermaarde verraſſing van *Breda*, door middel van een Turfſchip, was een aanſlag, door hem, onder de hand, begunſtigd en voortgezet. Tot loon daar van bekwam hij ten geſchenke een fraaien vergulden Kop, op welken de gantſche geſchiedenis kunſtiglijk gedreeven was. Een ander blijk van genoegen in zijnen dienst, beweezen hem, niet lang daar naa, de Staaten van Holland, ter gelegenheid dat hem een Zoon gebooren was, WILLEM, naderhand *Heer van Stoutenburg*. De Staaten ſtonden als getuigen over deszelfs Doop, beſchenken den Vader met eenen Kop, bij wijze van Pillegave, ter waarde van zeshonderd guldens, en het Kraamkind met eene Lijfrente van tweehonderd Guldens 's jaars. On-

Onder de veelvuldige bezigheden, welke de Staaten om handen hadden, was het ſtuk der Kerkenordeninge tot nog toe op geenen vasten voet gebragt. Reeds in den Jaare 1582 hadt men daar omtrent eenig Plan beraamd, en de Heer VAN OLDENBARNEVELD, als een der Gemagtigden, daar in de hand gehad; doch, om veelvuldige beletzelen, was het, tot in den Jaare 1591, niet tot ſtand gebragt. Nu verdroot het den Advokaat, dat een ſtuk, van zo veel invloeds op de openbaare rust, floerende wierdt gehouden. Van hier dat hij, ten deezen tijde, den Staaten ernſtig aanraadde, om het ontworpen Plan, van nieuws, te doen onder handen neemen, en het voorts in orde en in trein te brengen. Om den Kerkelijken genoegen te geeven, meende hij, moesten, behalven acht Gemagtigden uit de Staatsvergaderinge en de Geregtshoven, even zo veele Predikanten daar toe benoemd worden. Spoedig hadt men het werk gereed, en zondt het aan de Geregtshoven; die het goedkeurden. Doch bij zommige Steden, gelijk ook bij een goed aantal Predikanten en Kerkenraaden, ontmoette het zo veel tegenſtands, dat de bekragtiging daar van agter bleef, hoe zeer ook de Advokaat, op de daadelijke invoeringe der beraamde Kerkenorde, van tijd tot tijd bleef aandringen.

Bij de aanvaarding van zijn Ampt hadt de Heer VAN OLDENBARNEVELD bedongen, niet te zullen gehouden zijn tot buitenlandſche bezendingen, dan met zijne eigen goedkeuring. Hij hadt dus aan zich voorbehouden, om over de voegzaamheid van 't bekleeden van zulk eenen post te mogen oordeelen. Deeze boodt zich aan in den Jaare 1598. Elk hadt thans den mond vol van den overdragt der Verééнigde Nederlanden, van Koning PHILIPS op zijne Dogter ISABELLA KLARA EUGENIA. Het listig Spaanſche Hof meende, door deezen afſtand, de Vereenigde Gewesten ligter tot Vredehandel te zullen brengen. Doch OLDENBARNEVELD en andere doorziende Staatsmannen hielden dit werk verdagt; zij beſchouwden het als een ſtrik, den Staaten geſpannen, om hen te ligter in 't net te brengen. Van hier dat men te raade wierdt, Gezanten te zenden na Frankrijk en Engeland, om de beide Mogendheden tot volharden in den Oorlog te beweegen. Tot het Gezantſchap

ſchap na het eerstgenoemde Koninkrijk, liet zich de Heer VAN OLDENBARNEVELD gebruiken. JUSTINUS VAN NASSAU, Admiraal van Zeeland, Bastaard Zoon van Prinſe WILLEM DEN I, was zijn Amptgenoot. Te *Angers* hadden de Gezanten gehoor bij Koning HENRIK DEN IV. In eene beknopte Aanſpraak vertoonde de Advokaat, aan zijne Majeſteit, de kragt van het Verbond, onlangs door de Staaten met dezelve geſlooten, en met hoe veel gronds het houden daar van verwagt wierdt. Hij voegde daar nevens, van wegen zijne Meesters, eene beloſte van onderſtand in geld, ſchepen en manſchap, te water en te lande. Om den Koning te meer over te haalen, door het ſtreelen van deszelfs eerzucht, ſtondt hij ſtil op den roem, welke 'er, voor zijne Majeſteit, gelegen was in het vernederen der Spaanſche hooghartigheid, in tegenoverſtelling der ſchande, van zich den vrede te laaten opdringen door eenen vijand, wien men, door moedigen tegenſtand, ligtelijk de wet zoude kunnen voorſchrijven. Koning HENRIK hier op geantwoord hebbende, dat de nood hem tot vrede dwong, verklaarde de Advokaat te vertrouwen, dat de aanbieding der Staaten ſtrekken zoude, om zijne Majeſteit beter voorwaarden, dan zonder dezelve, te zullen doen bedingen van den Spanjaard. Afzonderlijk ontving de Heer VAN OLDENBARNEVELD verzekering, voor de Staaten, van eenen onderſtand in penningen, en dat zijn beste Oorlogsvolk altoos ten hunnen dienst zoude weezen.

In Frankrijk den last volbragt hebbende, ſtak de Advokaat met zijnen Amptgenoot over na *Engeland*, van waar het Staatsch Gezantſchap reeds vertrokken was. Met eene dus lang nooit gehoorde vrijmoedigheid, gaf hij aan Koninginne ELIZABET te verſtaan, „dat in gevalle haare Majeſteit, op het „voorbeeld van Frankrijk, met Spanje den vrede ſloot, de „Nederlandſche Staaten eerder zouden beſluiten tot den gevaar„lijkſten vrede, dan alleen den last des Oorlogs blijven tor„ſchen." Een looze trek, meent men, was deeze van den ſchranderen Staatsman, om alzo de Engelſchen te polſchen, of zij zelven niet den vrede zouden van de hand wijzen, wanneer zij verſtonden, dat de Staaten tot denzelven zouden kunnen beſluiten.

Geene

Geene blijken van verwijderinge, tusſchen Prins MAURITS en den Advokaat, hadt men tot nog toe vernomen, zo min als bij den laatstgenoemden eenigen argwaan tegen zijne Doorluchtigheid. Dit heilloos misverſtand mag, in zekeren zin, gedagtekend worden van de overwinninge, door MAURITS in den ſlag bij *Nieuwpoort* bevogten. Nevens de andere Afgevaardigden te velde, een van welke was de Heer VAN OLDENBARNEVELD, hadt deeze zich begeeven na *Oſtende*; den dag des Gevegts hadden ze aldaar, vol bekommeringe over den uitſlag, doorgebragt. Dit vertoeven der Afgevaardigden, op eenigen afſtand van het Slagveld, namen 's Prinſen Hovelingen te baate, om oneenigheid te verwekken, en 's Lands Regenten, bij de ſmalle Gemeente, in kleinagting te brengen; zij verſpreidden, en zogten elk in den mond te geeven, dat ze dapper in 't raad geeven waren, wanneer zij zelven buiten gevaar bleeven, terwijl ze den Veldheer, en 't gantſche Leger, ter hunner eigen beveiliginge, in den uiterſten nood gebragt hadden. Nevens zijne Amptgenooten gaf zulks aanleiding tot verwijderinge aan den Advokaat, van wien men, daarenboven, vermeld vindt, dat hij, van nu af aan, vermoedens begon op te vatten, dat MAURITS ſtondt, zo niet na de Opperſte magt, althans na hooger aanzien, dan hij tot nog toe gehad hadt.

In de maand April des Jaars 1603 overleedt ELIZABET, Koningin van Engeland, en wierdt, ſtraks daar naa, tot haaren Opvolger uitgeroepen, JAKOB DE I, Koning van Schotland. In de onderſtelling dat deeze verandering van Opperhoofd merkelijken invloed konde hebben op den ſtaat hunner zaaken, beſlooten ſtraks de Staaten, aan den nieuwen Koning, een plegtig Gezantſchap af te vaardigen. Dit wierdt bekleed door FREDERIK HENRIK, broeder van Prinſe MAURITS, WALRAVEN, *Heer* VAN BREDERODE, JAKOB VALKE, Rentmeester van Zeeland, en onzen Advokaat VAN OLDENBARNEVELD. Hun last hieldt in, den Koning op te zetten tegen den Spanjaard, en te beweegen tot onderſteuning der Vereenigde Gewesten, met naame ook om de elf Schepen, met toeſtemming der overleedene Koninginne, met Mond- en Krijgsbehoeften, in Engeland, belaaden, tot ontzet van *Oſtende*, van daar te mogen

voeren. Toen zij, bij den Koning, eenige geneigdheid tot vrede met Spanje beſpeurden, zogten zij een ſpaak in 't wiel te ſtecken, tot bedwang van den reeds begonnen loop der onderhandelingen, door de aanmerking, dat, naa verloop van nog eenige weinige jaaren krijgvoerens, Spanje van zelve den vrede en de vrijheid zoude aanbieden. Om kragt te geeven aan deeze bedenkinge, en ten blijke van zijne naauwe verſtandhoudinge, bragt de Advokaat ten voorſchijn zekeren Brief van den Hertoge VAN BRUNSWYK, in welken deezen meldde, zulk een oogmerk van Koning PHILIPS, uit Keizer RUDOLF, in vertrouwen, verſtaan te hebben. 't Gevolg daar van was, het ſluiten van een Verbond tusſchen Frankrijk en Engeland, waar in de Staaten mede begreepen waren.

Niet ongegrond bleek, eerlang, geweest te zijn, des Advokaats vermoeden, bij den Engelſchen Koning geopperd, omtrent de aanſtaande geneigdheid van het Spaanſche Hof tot vrede. Verſcheiden oorzaaken, bij den ſchranderen Staatsman voorzien, ſpanden te zamen ter bewerkinge van zulk eene gezindheid. Meer dan driehonderdduizend Kroonen ter maand kostte Koning PHILIPS de Oorlog: eene ſomme, reeds voor jaaren lastig, doch nu ondraagelijk geworden. Dit geldgebrek was oorzaak, dat de Koninklijke Veldheer, Markgraaf VAN SPINOLA, geenen kans ziende om den krijg, met eenigen roem, te blijven voeren, bij zijnen Meester, op eene Vredehandeling ernſtig aandrong. Met deezen paarden hunne aanzoeken eenige Spaanſche Grooten, te gader met de Portugeezen, thans aan het Spaanſche juk onderworpen, klaagende, dat door de overwinningen der Staatſchen ter Zee, hun Koophandel en Scheepvaart, zo in 't Oosten als in Europa, geheel ten gronde ging. De Aardshertogen, ALBERTUS en ISABELLA, voegden hunne wenſchen daar nevens.

Reeds in den Jaare 1606 lieten de laatstgenoemden, aangaande hunne gezintheid, eenige opening doen, onder andere aan den Heere VAN OLDENBARNEVELD. Wijd van een loopende waren deswegen de gemoederen, hier te Lande. Zommigen beſchouwden den Vrede als volſtrekt hoopeloos. Eenigen, en onder deeze was Prins MAURITS, begeerden den vrede niet, al konde dezelve bewerkt worden. De Prins, door Krijgsroem ver-

vermaard geworden, zogt dien nog wijder te doen klinken, door het voortzetten van den Oorlog. Zijne gezintheid wierdt gesterkt door de winzucht van Hollandsche en Zeeuwsche Kooplieden, dugtende, uit den Vrede, verloop van handel, en het wederkeeren daar van na *Antwerpen*, van waar hij vooral herwaarts was overgebragt. Een derden aanhang vondt men, en aan het hoofd van dien 's Lands Advokaat, die den Vrede als wenschelijk en noodig aanmerkten, en tot het bewerken van derzelven, op eerlijke voorwaarden, de gelegenheid thans gebooren agtten. De Advokaat wist, dat Holland den Oorlogslast voornaamelijk op den hals hadt, en, ondanks de verhooging van veele Imposten, in de laatste negen jaaren, zesentwintig millioenen guldens was ten agteren geraakt: eene schuld, die, bij 't voortzetten van den Krijg, van tijd tot tijd moest verzwaard worden.

Onder dit alles kende OLDENBARNEVELD het vermogen van Prinse MAURITS, en de onmogelijkheid, om zonder diens medewerking in zijnen wensch te slaagen. Met beleid en overleg moest dan het stuk ondernomen worden. Om zijne Doorluchtigheid eenigzins aan de hand te doen koomen, en te beweegen tot het hooren van den Spanjaard, die, in den Jaare 1607, daadelijke voorslagen van Vrede hadt gedaan, bragt hij den Prinse onder 't oog „ dat de voorgeslagene Vredehande„ling niet te verwerpen was, naardien de Koning van Enge„land, die het Oorlogvoeren werkeloos aanzag, daar door tot „ kragtiger bijstand zoude genoopt worden. Ook zou de „ Koning van Frankrijk, die eene hooger bedoeling, dan een „ enkel bondgenootschap met de Staaten, hadt, niet ledig zit„ten, ziende dat de weg tot Vrede hun wierdt aangeweeze„ zen. Met dit alles was hij 't eens met zijne Doorluchtig„ heid, dat, zonder eene voorafgaande erkentenis van de vrij„ heid en onafhankelijkheid deezer Landen, geene onderhan„ deling moest begonnen worden." Aan 't einde van 's Mans redenen hieldt zich Prins MAURITS, alsof hij zich door den Advokaat hadt laaten overhaalen. 't Gevolg daar van was, eene Wapenschorzing van acht maanden met den vijand. De bekragtiging daar van, door den Spaanschen Koning, gaf aanleiding tot merkelijke oneenigheid onder de Staatsleden. Eene

talrijke Vloot, onder den Admiraal JAKOB VAN HEEMSKERK uitgezonden, en die, ten koste van het leeven dien Vlootvoogds, de zege hadt bevogten bij *Gibraltar*, bevondt zich nog in die vaarwaters. Bij de bekragtiging der Wapenſchorzinge, wierdt op het te rug ontbieden van der Vloot aangedrongen. Verſcheiden Leden, ter Algemeene Staatsvergaderinge, beſchouwden dien eisch als een blijk van de vijandelijke loosheid, en dat men de Staaten zogt te ontwapenen, om hun vervolgens onverhoeds op het lijf te vallen. In dit begrip ſtondt Prins MAURITS, en beweerde, uit dien hoofde, dat de Vloot eerder verſterkt, dan opontbooden diende te worden. Van een ander verſtand was OLDENBARNEVELD, ſtaande houdende, dat 'er geen raadpleegen viel over 't gebruik der Zeemagt, vermids de beloſte der Staaten, aan Spanje gedaan, haar geenen onderſtand te zullen toezenden, het wederkeeren na de Vaderlandſche Havens van zelf inſloot. Zijn gevoelen hadt de overhand, en deedt, ter Algemeene Vergaderinge, bij de meerderheid, tot het opontbod beſluiten.

Terwijl de Wapenſchorzing duurde, en met een de onzekerheid, wat 'er het gevolg van zijn zoude, 't zij verlenging daar van, of 't hervatten van den Oorlog, woelden tegen elkander de voorſtanders van den Oorlog en van den Vrede. Prins MAURITS, op het krijgvoeren belust, nam, nevens andere middelen, de Predikanten te baate, om de zulken, die van Vrede ſpraken, van heimelijk verſtand met den vijand in verdenking te brengen. Onder 't gemeen won hier door zijne Doorluchtigheid veele aanhangers. De Advokaat, daarentegen, wist, door zijn ſchrander beleid en inneemende voordragt van redenen, tot zijne vredegezinde gevoelens over te haalen de Regenten van de meeste Hollandſche Steden, bij welke hij groot gezag hadt.

Merkelijk ongenoegen, intusſchen, ontſtondt, uit deezen ſtrijd van gevoelens, tusſchen de twee aanzienlijke perſoonaadjen. Prins MAURITS kon niet dulden, dat een Man, verre beneden hem in afkomst en rang, hem geſtadig den voet dwars zette, en zomtijds deedt tuimelen. Zo hoog klom eens het Vorſtelijk ongenoegen, naar verhaal van zommigen, dat de Veldheer den Advokaat openlijk heette liegen, met eene dreigende

gende opligting van zijne hand om hem te ſlaan. OLDENBARNEVELD, daarentegen, gaf niet onduidelijk zijne bekommernis te verſtaan, dat 's Prinſen ijver voor den Oorlog ten grondſlage hadt, zijn zoeken van meerder gezag in den Staat, dan met deszelfs vrijheid beſtaanbaar was. Misſchien ware, van toen af, de verwijdering verder toegenomen, zonder de tusſchenſpraak van den Franſchen Gezant JEANNIN, die, voor dit maal, de verdeeldheid wist bij te leggen.

Onder dit alles hadt OLDENBARNEVELD, en die 't met hem hielden, bewerkt, dat, met den vijand, over Vrede of Beſtand, in nadere onderhandeling zoude getreeden worden. *'s Graavenhage* wierdt tot de plaats daar van, en 's Lands Advokaat tot eenen der Staatſche Gemagtigden benoemd. In den aanvang des Jaars 1608 opende men de vermaarde Bijeenkomst. De Advokaat voerde hier voornaame ijk het woord, van wegen de Algemeene Staaten. Mannentaal ſprak hij tot de Spaanſche Afgevaardigden, om te doen verſtaan eene volſtrekte ongezindheid tot het treeden in verdere onderhandeling, 't en zij, als een voorafgaand punt, de vrijheid en onafhankelijkheid der Staaten alvoorens erkend waren. Even ernſtig ſprak hij voor de vrijheid van den Scheepvaart op de Oostindiën, van welken de vijand afſtand begeerde. De Advokaat wierdt hier in ondersteund door Prins MAURITS. Doch hunne inzigten waren niet de zelfde. MAURITS drong op deeze vrijheid, omdat hij meende, dat dezelve nimmer toegeſtaan, en, diensvolgens, met het afbreeken van de onderhandelinge, de Oorlog zou hervat worden. OLDENBARNEVELD was van begrip, dat de Spanjaard, zo in 't naauw gebragt als hij was, liever de begeerde Scheepvaart zou inwilligen, dan den Krijg vernieuwen.

Geduurende de onderhandeling, liep de Wapenſchorzing ten einde. Veel werks kostte het den Advokaat, om Prins MAURITS, en anderen, die na het wederopvatten der Wapenen verlangden, in de verlenging daar van te doen ſtemmen. Hij hadt te doen, behalven eenige Gewesten, ook met de Franſche en Engelſche Gezanten. Zijn vindingrijk vernuft behaalde de overhand, door te bedingen, dat de Wapenſtilſtand tot aan het einde des jaars, doch de onderhandeling niet langer dan

twee maanden zoude duuren. Op deezen grond tradt ook zijne Doorluchtigheid in 't gevoelen van den Advokaat.

Een kunſtigen trek, ſtaande de onderhandeling met den Spanjaard, ſpeelde de Heer VAN OLDENBARNEVELD aan Prinſe MAURITS. Om Koning HENDRIK DEN IV, bondgenoot der Staaten, wendig te maaken van den Oorlog, hadt men hem voorgeleid den Staat van Oorlog, opgemaakt door Prins MAURITS en den Raad van Staate, en daar uit getoond, dat 's Lands inkomſten, vermeerderd met den onderſtand van Frankrijk, niet toereikende waren om den Oorlog met een gelukkigen uitſlag voort te zetten. Doch MAURITS hadt niet begreepen, dat de Advokaat hem de Oorlogskosten te hoog hadt doen ſtellen, en daar door te wege gebragt, dat de Franſche Koning de toeſtemming niet konde geeven tot eenen onderſtand, boven zijn vermogen.

Intusſchen ontmoette de Onderhandeling zo veele zwaarigheden, dat men wel ras de onmogelijkheid vernam van het ſluiten van een beſtendigen Vrede. Duidelijk zag dit 's Lands Advokaat; die hierom neigde tot een Beſtand voor een geruimen tijd. Hij wierdt daar in ondersteund door JEANNIN, Gezant van Frankrijk, als die een Beſtand, bij welken 's Lands vrijheid wierdt erkend, even voordeelig oordeelde, als een vasten Vrede, voor zijns Meesters inzigten omtrent de Nederlanden.

Koning HENRIK, naamelijk, ging, ten deezen tijde, zwanger van een plan, om, 't eenigen dagen, zich een hoog gezag in de Vereenigde Gewesten te doen opdraagen. Om de gewigtige gevolgen daar van, voor 's Lands Advokaat, moeten wij van het gehandelde daar omtrent kortelijk verſlag doen.

Ter bereikinge van zijn doelwit, hadt Koning HENRIK, hier te Lande, vrienden noodig. Onder andere zogt hij den Heer VAN OLDENBARNEVELD te winnen. Zijne beide Zoonen vertoefden thans ten Franſchen Hove, en wierden aldaar met gunstbewijzen overlaaden. Aan den Vader boodt de Gezant JEANNIN, van 's Konings wegen, een geſchenk aan, 't welk, naa lang weigeren, aangenomen, en door hem zelven, naderhand, op twintigduizend guldens wierdt begroot. Of hij in deezen wel of kwalijk gehandeld hebbe, zullen wij niet beoor-

oordeelen. Voorzigtiger hadde hij gewisselijk gehandeld, door het geschenk te wijzen van de hand; hoewel uit het aanneemen geenzins kan worden afgeleid, dat hij slinksche oogmerken of het onheil van den Staat bedoelde. Hoe 't hier mede zij, ondanks den ijver van Prinse MAURITS voor het hervatten van den Oorlog, en niettegenstaande de handel, over het sluiten van een veeljaarig Bestand, was afgebroken, liet de Heer VAN OLDENBARNEVELD niet af, op de noodzaakelijkheid daar van aan te dringen. Op zeer veel schimps en onaangenaams kwam hem dit te staan. Het regende wel haast van Spot- en Smaadschriften, in welke de Advokaat als een smeeder van verderflijke aanslagen wierdt doorgestreeken. Men vertoonde hem in dezelve, als iemand, welke, door het groot gezag, welk hij zich hadt weeten aan te matigen, mannen van veel hooger staat (Prins MAURITS, onder andere) lastig viel, en zijns gelijken verre boven 't hoofd gewassen was. In zekere Brieven, heimelijk gestrooid, wierdt het Bestand vertoond als een listige vond des vijands, en de Advokaat, als zich bedienende van slinksche middelen om het door te drijven, waardig gekeurd eenen schandelijken dood te sterven.

De Heer VAN OLDENBARNEVELD, dus bloot gesteld aan openlijke tegenspraake en de schendzucht van duisterlingen, vondt geraaden, zich te onttrekken aan soortgelijke onaangenaamheden, door het nederleggen van zijne bedieninge. In de Vergadering van Holland verscheenen zijnde, vertoonde hij aldaar „ dat het misnoegen en de haat der Grooten hem niet „ overwagt overkwamen; dat hij, evenwel, om zijn Vader„ land dienst te doen, nimmer eenige gevaaren hadt ontzien, „ houdende hij zich, tegen alle gerugten en toevallen, gewa„ pend met den troost van een gerust geweeten; doch dat „ hij nu, de in zich zelve onaangenaame zaak van 't Bestand „ verzwaard ziende met den haat tegen zijnen persoon, den „ Staaten verzogt, eenen anderen dienaar, die minder gehaat „ was, zijne plaats te doen vervangen, om 's Lands welzijn „ te behartigen." 't Woord was 'er naauwlijks uit, of de Staatsman verliet de Vergadering. Terstond naa zijn vertrek ging men aan het raadpleegen, en besloot, eenige Gemagtigden aan hem te zenden, met verzoek, dat hij den Staat, wel-

ken hij zo lang en getrouw hadt geſtiend, in deeze bezwaarlijke tijden niet wilde verlaaten, maar voortgaan om dien van zijnen raad te dienen. Zulk een blijk van vertrouwen was meer dan genoeg, om den Heer VAN OLDENBARNEVELD van beſluit te doen veranderen. Van nieuws aanvaardde hij zijn zwaarwigtig ampt.

De zaak van het Beſtand was nog al het groote onderwerp, 't geen MAURITS en OLDENBARNEVELD van elkanderen verwijderde. Zij wierden, eenigermaate, tot één gebragt, door de herhaalde tusſchenkomst van den Franſchen Gezant JEANNIN; welke zijne Doorluchtigheid van gevoelen deedt veranderen, door het vertoonen van eenen Brief van zijnen Meester, inhoudende eene weigering van onderſtand, in gevalle men, zonder naar voorſlagen te luisteren, den Oorlog wilde doorzetten. OLDENBARNEVELD verſterkte 's Prinſen geneigdheid tot het Beſtand, door de bewilliging, dat, geduurende hetzelve, dertigduizend man behoorden op de been gehouden te worden. 't Een en ander hadt ten gevolge, dat Prins MAURITS, even ſterk als hij voorheen tegen het Beſtand was vooringenomen, nu voor hetzelve ijverde.

Naa lang en veel onderhandelens, wierdt men 't, eindelijk, eens, ook ter Algemeene Vergaderinge, omtrent het aangaan van een Beſtand, op den elfden Januarij des Jaars 1609. Den hoofdzaaklijken inhoud van het kloekmoedig beſluit, op dien dag uitgebragt, zullen wij hier nederſtellen, vermids men zo het ontwerpen als daadelijk aanneemen van hetzelve inzonderheid hadt te danken aan het beleid en vernuft van den Heere VAN OLDENBARNEVELD. Het hieldt in, dat in gevalle de handeling over Beſtand verderen voortgang hadde, het eerſte en voorafgaande punt niet anders dan op de volgende wijze moest worden ingerigt: „ Dat de Aardshertogen, ten overvloede, zo „ wel in hunnen naam als in dien des Konings van Spanje, „ verklaarden, te vrede te zijn om met de Heeren Staaten der „ Vereenigde Gewesten te handelen, in de hoedanigheid en als „ dezelven houdende voor vrije Landen, Gewesten en Staaten, „ op welke zij niets eischten, en dat zij met hun, in de gemelde naamen en hoedanigheden, een Beſtand aangingen; dat „ men niet zou gedoogen, dat 'er eenige Kerkelijke of Wae-

„ reld-

„ reldlijke zaaken, ſtrijdig met de gemelde vrijheid, wierden „ voorgeſlagen, noch nieuw uitſtel gezogt, ter oorzaake van „ den Indiſchen handel of andere punten: en zo het tegen- „ deel, van wegen den Koning van Spanje of de Aardsher- „ togen, gedreeven wierdt, langer dan acht dagen, *dat men „ alsdan de handeling afbreeken, en met gemeene magt, „ en, indien het konde zijn, met hulp der Koningen, Vor- „ ſten en Staaten, begunſtigers der goede zaak, de Wape- „ nen wederom zou opvatten.*" Door zulk een beſluit hand- haafde de Advokaat de Vrijheid en Onafhankelijkheid der Staa- ten, zonder de erkentenis van welke zommige Gewesten thans een Beſtand wel zouden hebben willen aangaan. De zaaken zulk eenen keer hebbende doen neemen, vertrok de Heer VAN OLDENBARNEVELD, nevens andere Gemagtigden, na *Antwerpen*, alwaar eene nadere bijeenkomst was beleid, tusſchen de we- derzijdſche Afgevaardigden, en tekende aldaar, op den ne- genden April, het verdrag van een Beſtand, welks duuring geſteld was op den tijd van twaalf jaaren.

Naa het tot ſtand brengen van dit volwigtig onderwerp, hielden twee zaaken, Prins MAURITS betreffende, den Advo- kaat onledig. De eene raakte de inkomſten, de andere den invloed zijner Doorlugtigheid op de Regeering. Bij het op- ſchorten van den Oorlog zou de Prins merkelijk nadeel lijden, indien zijne Krijgswedde ingehouden of beſnoeid wierdt; om nu niet te zeggen dat hij met 'er daad, zints de Wapenſchor- zing, weezenlijke ſchade leedt, door het misſen van zijn aan- deel in de brandſchattingen. Door den Franſchen Gezant JEAN- NIN wierdt op ſchaêvergoedinge ernſtig aangedrongen; aan- gaande de billijkheid daar van was de Advokaat volkomen eens met denzelven, doch tevens van oordeel, dat in de wijze der bezorginge met omzigtigheid moest gehandeld wor- den. Indien men, onder het handelen over Beſtand, de zaak op 't tapijt bragt, zoude het ſchijnen, meende hij, alsof de Prins daar mede was overgehaald ter bewilliginge van eene zaak, welke, dagt hij, ook buiten denzelven zou kunnen vol- trokken worden. 't Gevolg hier van was, dat den Prinſe, nevens 't behoud zijner wedde, ten beloope van tachtigdui- zend guldens, eene gelijke ſomme, ter ſchaêvergoedinge van

brandſchattingen en verbeurdverklaaringen, wierdt toegeleid, ieder jaar, zo lang het Beſtand zoude duuren.

Meer zwaarigheids was 'er vast aan de vermeerdering van aanzien en gezag, welke de Koning van Frankrijk, met oogmerk om Prins MAURITS nader aan zich te verbinden, aan denzelven, in de Nederlanden, zogt te doen opdraagen. Van het ſtilſtaan der Krijgsbedrijven moest het natuurlijk gevolg zijn, vermindering van invloed, naardien zijne Doorluchtigheid, meestal te velde zijnde, zich met zaaken van Regeeringe weinig hadt bemoeid, en vooral van de Krijgslieden meest na de oogen was gezien. Veelen beſchouwden 't, uit dien hoofde, als betaamelijk, dat hem, ook hier omtrent, eenige vergoeding wierdt gedaan. De Advokaat zelve was, 't eenigen tijde, niet afkeerig van de opdragt van meerder gezag, doch veranderde, naderhand, van gevoelen: misſchien, omdat hij daar uit voor hem zelven eenige vermindering van invloed te gemoete zag.

En, inderdaad, de Heer VAN OLDENBARNEVELD, hoewel een dienaar der Staaten van Holland, vermogt thans bijkans alles in het Gemeenebest. Door zijne langduurige dienſten, aan deeze Staaten beweezen, hadt hij derzelven volkomen vertrouwen gewonnen, en wist de ſtemmen hunner Vergaderinge, doorgaans, naar zijnen zin te leiden. Van wegens Holland was hij de gewoonlijke Afgevaardigde ter Algemeene Staatsvergaderinge, en hadt ook aldaar zo veel invloeds verworven, dat hij de ſtem van zijn Gewest zeer wel wist te doen gelden, naardien de meeste overige Provincien zich gereedelijk naar Holland voegden.

Dit niettegenſtaande meenden zommige kundige Staatsleden, merkelijke gebreken te beſpeuren in den tegenwoordigen vorm van Regeeringe. Een derzelven was, het mangel aan een vastgeſteld middel, om de geſchillen, tuſſchen de bijzondere Gewesten, en tuſſchen de Steden van ieder Gewest, volſtrektelijk en met gezag te beſliſſen. Hierom ſloeg men voor, als een tweeledig middel, om den Prinſe grooter gezag op te draagen, en het bedoelde gebrek te verhelpen „ het oprigten „ van eenen Raad van Regeeringe, aan welks hoofd Prins „ MAURITS zou geſteld worden; dat aan deezen Raad ſtaan „ moest,

„ moest, de beſlisſing van alle geſchillen, tusſchen de Ge-
„ westen ontſtaan, als mede de uitvoering van de beſluiten
„ der Algemeene Staaten, zelf, des noods, door geweld; en
„ dat voorts de Raad op alle andere zaaken van Regeeringe
„ mogt raadpleegen en beſluiten." Verſcheiden raadpleegingen vielen op dit ontwerp. De Advokaat VAN OLDENBARNEVELD, bedugt, zo wel voor vermindering van eigen aanzien, als voor nadeelige gevolgen van 's Prinſen dus hoog geklommen gezag, wordt gemeenlijk gehouden voor den voornaamſten bewerker van het telkens verſchuiven, en vervolgens het geheel ter zijde ſtellen, van veranderinge in den Regeeringsvorm.

De Kerkelijke oneenigheden, welke, kort naa den aanvang des Beſtands, de Vereenigde Gewesten, vooral Holland, begonnen te beroeren, verſchaften den Heere VAN OLDENBARNEVELD zeer veele moeite en onaangenaamheden. Een vriend van gemaatigdheid, en afkeerig van het ſtoutmoedig bepaalen van duistere Leerbegrippen, neigde hij, al vroeg, over tot de zijde der Remonſtranten, wien, veelal, de naam naaging van de twee gemelde hoedanigheden. Eene nieuwe bron was deeze van verwijderinge, tusſchen Prins MAURITS en den Advokaat, als wordende de eerstgemelde gemeenlijk gehouden, den Contra-Remonſtranten ijverig te zijn toegedaan. OLDENBARNEVELD, gelijk wij, te vooren, hebben aangetekend, hadt de hand gehad, in den Jaare 1591, in het ontwerpen van eene Kerkenordeninge, doch niet kunnen ſlaagen in het doen invoeren van dezelve. Van nieuws bragt hij, in den Jaare 1611, dit onderwerp op het tapijt, en ijverde ſterk voor de invoering. Zijn inzigt hier omtrent was, vermits, bij de genoemde Kerkenordening, aan de burgerlijke Overheid groot gezag in Kerkelijke zaaken wierdt gelaaten, langs deezen weg de Kerken te voorzien van Leeraars, geneigd tot gemaatigdheid en vrede. En 't geſchiedde, veelligt, door zijne bewerking, dat in den aanvang des Jaars 1612, bij de Staaten van Holland, het beſluit wierdt genomen, hoewel de nieuwe Kerkenordening nog niet was ingevoerd, volgens 't welk „ ieder Stad of Dorp, indien de Regeering aldaar zulks
„ geraaden vondt, in het beroepen van Kerkendienaaren, bij
„ voorraad, naar de gemelde Kerkenordening zich hadde te
„ ſchik-

„ ſchikken." Nog eenen ſtap deedt de Advokaat, ter handhaavinge van den Vrede in de Kerk van Nederland. Hij kende den ſmaak van Koning JACOB DEN I van Engeland; een Vorst, beter paſſende op een Godgeleerden Stoel dan op een Koninklijken throon; hij kende, bovendien, 's Vorſten invloed op verſcheiden Staatsleden hier te Lande, en hoe veel het zoude afdoen, indien deeze den Vrede aanraadde. Ten dien einde vondt de Heer VAN OLDENBARNEVELD middel, om den Koning den waaren ſtaat der Nederlandſche Kerkgeſchillen te doen voordraagen, en voorts Brieven van daar, aan de Algemeene Staaten, gelijk ook aan die van Holland, te doen afgaan, bij welke de betwiste Leerſtellingen in zulk een licht geplaatst wierden, dat de wederzijdſche voorſtanders, beſtaanbaar met de liefde tot de waarheid, elkander konden en behoorden te verdraagen. Doch deeze zucht tot gemaatigdheid was van heillooze gevolgen voor de Advokaat. Zijn zoeken van verandering in den Godsdienst (dus noemde men zijne ſtraks vermelde bemoeijingen) hadt, zeide men, ten grondſlage, omdat hij het Land aan Spanje hadt verkogt. Zelf ging hem de naam naa, van een Loontrekker te zijn van dat Koninkrijk, en dat hij Spaansch geld uitdeelde, ten nadeele des Vaderlands. Het oog hebbende op den Heer VAN OLDENBARNEVELD, liet de Heer AARSSEN van zich gaan, dat het gezag van zommigen niet zo vast gevestigd was, of het konde nog wel ter neder geworpen worden.

OLDENBARNEVELD, hoewel dus een voorwerp der opſpraake van de zulken, wien zijn hoog gezag in den weg ſtondt, verzuimde daarom niet, op middelen bedagt te zijn, ter bereikinge van heilzaame doeleinden, of om het Land van drukkende lasten te ontheffen. Het Jaar 1616 leverde hier van een bewijs op. Bij het Verdrag, in den Jaare 1585, met Koninginne ELIZABET aangegaan, was bepaald, dat, ter verzekeringe van de betaaling der opgeſchortene penningen aan de Staaten, de Stad *Vlisſingen* met het Kaſteel *Rammekens*, op het Eiland *Walcheren*, en de Hollandſche Stad *den Briel*, door haare Majeſteit met Troepen zouden bezet worden, tot dat de aflosſing zou geſchied zijn. Om den bezwaarden ſtaat van 's Lands penuingen, hadt men, tot nog toe, het werk niet durven bij de hand neemen: alzo,

bij

bij de laatſte afrekening, met Koning JAKOB DEN I, gebleeken was, dat de Algemeene Staaten hem nog acht millioenen guldens ſchuldig waren. Intuſſchen was het Engelſche Krijgsvolk, hier te Lande, merkelijk over de hand; en eene zaak, welke ten deeze tijde het onderwerp was van het algemeen geſprek, deedt de ontruiming der Steden en Sterkten vuurig verlangen.

Koning JAKOB DE I was thans in onderhandeling, met PHILIPS DEN III, Koning van Spanje, over eene huwelijksverbintenis, tuſſchen zijnen Zoon, den *Prins van Wales*, met de Infante van Spanje. OLDENBARNEVELD, voor wien niets bedekt bleef van 't geen ten Engelſchen Hove omging, kreeg ſpoedig de lucht van deezen handel. Straks doorzag hij het gevaar daar van voor den Staat, gegrond op de vreeze, dat de Spaanſche Koning, als eene voorwaarde des huwelijks, de overlevering der verpande Steden zoude vorderen, en dat Koning JAKOB, die zeer geſteld was op het huwelijk van zijnen Zoone, daar aan de toeſtemming zoude geeven. Straks leide hem het gevreesde gevaar op den inval, ter beraaminge van een middel tot losſinge der meer genoemde Steden. De geldbehoefte van Koning JAKOB kwam hem wonder wel te ſtade. Met dit allen moest hier beleid te baate genomen, en de zaak in zulker voege onderleid worden, dat de herlevering der Steden van de zijde van Engeland wierdt voorgeſlagen, om, aan onze zijde, niet in de verpligting te zijn om de volle ſomme van acht millioenen te betaalen. Op de volgende wijze wierdt het ſtuk ondernomen.

Men liet de Engelſche Bezetting, in de verpande Plaatzen, eenigen tijd, onbetaald. Zij viel daar over klagtig aan den Koning, die de Staaten tot betaaling vermaande. Deeze beriepen zich op de ſchaarsheid van penningen, gaven het Krijgsvolk goede woorden, doch verſchooven de betaaling. Bij het dringen in Engeland, om voldoening der agterſtellen, gaf de Staatſche Gezant NOËL DE KARON, als uit zich zelven, te verſtaan, dat de Staaten, veelligt, zouden beſluiten, om alle 's Konings agterſtallen te betaalen, indien zijne Majeſteit konde goedvinden, de herlevering der Steden van verzekeringe aan te bieden. Deeze voorſlag deedt de begeerde uitwerking. De Koning, bij geſchrifte, zijne genegenheid betuigd hebbende omtrent de weder-

dergave der Steden, tradt, wel haast, de Staatſche Gezant in onderhandeling met de Leden van 's Konings Raad, en bragt te wege, dat met eene ſomme van twee millioenen zevenhonderdduizend guldens alle 's Konings agterſtallen betaald, en daar tegen de Engelſche Bezettingen uit de Steden van verzekeringe zouden getrokken worden. In eens wierdt dus de Staat verlost van eene afhankelijkheid van Engeland, welke ruim dertig jaaren hadt geduurd; en om welke van den halze te ſchuiven, meenig Staatsman vergeefſche poogingen hadt aangewend. Op Koning JAKOB hadt het bedrijf van OLDENBARNEVELD de uitwerking, dat hij, ziende dat men hem verkloekt hadt, zedert altoos van hem een kwaad gevoelen hadt.

Zelden ontſtonden 'er buitengewoone onlusten in de Kerk, dat zij geenen invloed hadden op den Staat. De ſcheuring, tusſchen de Remonſtranten en Contra-Remonſtranten, die nu, meer en meer, wijder begon te gaapen, hadt zulk eene uitwerking. Van weerkanten zogt men, hoewel met ongelijken uitſlag, lieden op 't kusſen te helpen, de bijzondere denkwijze van de eene of andere partij toegedaan. Langzaam, intusſchen, ging dit toe, tot dat het meer openlijk bleek, na welken kant Prins MAURITS overhelde. Van toen af maakten de Contra-Remonſtranten buitengewoone veranderingen, eerst in de Regeeringen van de kleine Steden, die geene ſtem in Staat hadden, om vervolgens in de groote Steden het werk te beginnen. Voor 't ſcherpziend oog van den Heere VAN OLDENBARNEVELD kon de bedoeling van dit alles niet verholen blijven. Bij hem, zo wel als bij andere Staatsleden, ontſtondt een vermoeden, dat de Godsdienst ſlegts tot een dekmantel der gemaakte veranderinge diende, en het waare doelwit was, om Prins MAURITS, langs dien weg, tot Graaf van Holland, of tot Heer der Vereenigde Gewesten, te verheffen; waar toe de weg zou gebaand worden, door zich te verzekeren van de meerderheid in de ſtemmende Steden. Om de opſchuddingen, welke hier uit te dugten ſtonden, en met een het doordrijven van het ontworpen plan, te weeren, was men op de noodige middelen bedagt. Als het meest voegzaam, tot dit oogmerk, beſchouwde men het aanneemen van *Waardgelders*; zijnde zodanige Manſchappen, welke, zonder daadelijken dienst

te

te doen, zich voor *geld* gereed hielden om de wapenen te voeren, in gevallen van nood, tegen welken zij, bij voorraad, *bewaard* wierden. OLDENBARNEVELD ijverde inzonderheid voor dit middel; en 't geſchiedde door zijne bewerking, dat, op den vierden Augustus des Jaars 1617, bij de meerderheid van Holland, daar toe beſlooten wierdt. Van toen af aan begon men, ginds en elders, zodanige Waardgelders aan te neemen. Ook meent men, dat eene reize, welke de Advokaat, kort daar naa, na *Utrecht* deedt, aangeleid was om 't werk te bevorderen. Hij vertoefde aldaar geruimen tijd, ter oorzaake, zeide men, van eene ſleepende ongeſteldheid, doch, inderdaad, gelijk zommigen meende, om, onder dien ſchijn, te handelen met eenige Stichtſche Heeren, met welke hij, reeds te vooren, gewoon was over zaaken van gewigt te ſpreeken.

Mishaagende als de aangewende middelen aan Prinſe MAURITS waren, was het eigenaartig te verwagten, dat hij het voortzetten van dezelve, zo veel mogelijk was, zou tragten te verijdelen. In *den Briele*, onder andere, was men voor opſchudding bedugt, en leide, om die reden, in beraad, eenige Waardgelders aan te neemen. Doch men vondt beter geraaden, de tegenwoordige Bezetting onder éenen nieuwen Eed van getrouwheid aan 's Lands Staaten te brengen. Zijne Doorluchtigheid, zulks vernomen hebbende, bragt heimelijk, tegen den zin der Wethouderen, twee Vendèls Voetvolk binnen de Stad, en zogt zijn bedrijf te verſchoonen, met het voorgeeven, dat hij, vernomen hebbende, hoe men van zin was, Waardgelders aan te neemen, 't welk hij voor onbehoorlijk hieldt, zulks op deeze wijze hadt zoeken te voorkoomen. Om aan de zaak nog een anderen glimp te geeven, en den Heer VAN OLDENBARNEVELD gehaat te maaken, deedt men, onder 't volk, een gerugt loopen, volgens 't welk de Advokaat de Stad aan den Spanjaard verraaden hadt, en reeds dezelve zou geleverd hebben, indien de Prins zulks niet voorkoomen hadde. Een ander gerugt, tot het zelfde oogmerk, ten deezen tijde geſtrooid, hieldt in, dat de Stad *Vliſſingen*, door 't beſtel van den Advokaat, aan zekere zijde open lag, op dat zij te gemaklijker aan de Spaanſchen konde geleverd worden.

Uit

Uit het zelfde inzigt, waar mede OLDENBARNEVELD het aanneemen van Waardgelders hadt bevorderd, verklaarde hij zich tegen het houden van een Nationaal Sijnode, alzo hij van meening was, dat de zaak der Remonſtranten óp hetzelve het onderſpit zou delven, en dus de gezogte verandering in de Regeering te gewisſer voortgang hebben. Hij hieldt daar over, op zekeren tijd, een geſprek met den Haagſchen Remonſtrantsgezinden Leeraar JOANNES UITENBOGAARD, welke hem zogt te beduiden, dat men, door 't eenvoudig inwilligen van het Sijnode, geene verandering in de Regeering hadt te wagten, en, daarentegen, meerder hoope behieldt, om de zaak der Remonſtranten eenmaal herſteld te zien, zelf naa dat zij in het Sijnode veroordeeld was geworden. Doch de Advokaat, verder ziende dan de Leeraar, hadt eenvoudig daar op geantwoord: *Wilt gij 's Lands geregtigheid weggeeven; ik niet.*

De Heer VAN OLDENBARNEVELD, in 't laatst van het Jaar 1617, ter oorzaake van zijne zwakheid en hooge jaaren, ontſlag van zijn Ampt verzogt, doch, op ſterk aanhouden der Staaten van Holland, beloofd hebbende, in hetzelve te zullen volharde, wierdt, zedert, van tijd tot tijd, met vinnige Schotſchriften, meer en meer, aangerand. Kwaadaartigheid en ongerijmdhe'd dongen in dezelve na den hoogſten prijs. In een van dezelve, tot titel voerende *Praktijk van den Spaanſchen Raad*, wierdt uitgeſtrooid dat hij geld hadt getrokken van Spanje. Volgens eenen Brief, uit *Brusſel* aan Prinſe MAURITS geſchreeven, en die, bij zijne Doorluchtigheid, gedeeltelijk geloof vondt, zou OLDENBARNEVELD geheele Koffers met gouden Piſtoletten uit Spanje ontvangen hebben. In den zelfden toon zong een ander zeer befaamd Lasterſchrift, doch geſchreeven en met eigen hand ondertekend, door eenen JAN DANKERS, voorheen Notaris in *'s Hage*, doch naderhand te *Amſterdam*, werwaarts hij gevlugt was, om de vervolgingen van den Fiskaal van den Hove, om zekere andere misdaad, te ontwijken. Men las in het zelve, „ dat men voet bij ſtuk zetten, en den Advo„ kaat bewijzen zoude, dat hij honderdentwintigduizend Du„ kaatjes ontvangen hadt." — „ Gaat tot *Brusſel*, las men 'er, „ 't ſtaat daar klaarlijk geſchreeven, op 't Register, daar de „ andere geſtreelden ſtaan, met naam en toenaam." 't Geſchrift,

den

den Schrijver ontvallen, was door iemand opgeraapt, en den Advokaat toegezonden. Deeze bragt het in de Vergadering van Holland, en verklaarde aldaar, „ dat men hier eenen „ Schrijver hadt, die, gelijk andere Schotschrijvers, zijnen „ naam niet verzweeg, maar *voet bij fluk zetten, en zijne „ beschuldiging bewijzen wilde*"; waarom hij begeerde, dat DANKERS van *Amsterdam* zou gehaald worden, om zijn woord gestand te doen. Op aanschrijven der Staaten, wierdt DANKERS inderdaad gevat; doch toen men hem na *'s Hage* wilde vervoeren, weigerde men hem te laaten volgen, onder voorgeeven van het Privilegie der Stad, volgens 't welk de misdaad, aldaar gepleegd, voor Schepensbank moest geoordeeld worden. 's Lands Fiskaal, na *Amsterdam* gezonden, slaagde insgelijks niet naar genoegen in zijne ondervraagingen. DANKERS bleef in hegtenisse, doch wierdt vervolgens ontslagen, daarenboven loon ontvangende voor 't geen hij gedaan of geleeden hadt. Klein vertrouwen moet men gesteld hebben in 's Mans voorgeeven, vermids men den Advokaat, van diens betigtingen, nimmer iets geregtelijk heeft te laste geleid.

Hadde de Heer VAN OLDENBARNEVELD zijn eigen gevoelen gevolgd, hij zou, veelligt, de boven gemelde Lasterschriften, met een veragtend stilzwijgen, beantwoord hebben. De raad der Prinsesse Weduwe VAN ORANJE deedt hem van maatregels veranderen. In de maand April des Jaars 1618 schreef hij een uitvoerigen Brief aan Prinse MAURITS, waar in hij zijn gedrag uitvoerig verdeedigde, en te gelijk sterke betuigingen deedt van zijne genegenheid voor het Huis van Nassau. Ten zelfden tijde zondt hij een uitvoerig Vertoog aan de Staaten van Holland, behelzende eene ontvouwing zijner diensten, den Lande beweezen, zints hij in deszelfs dienst was getreeden, tot op den tegenwoordigen tijd. Ten blijke van zijne diensten, den Huize van Nassau beweezen, beriep hij zich, daarin, op de brieven en beschelden, welke hij in handen hadt. Geschenken verklaarde hij nooit begeerd of gezogt, maar wel zomtijds, voor gedaane diensten, ontvangen te hebben. Zijne goederen, zeide hij, waren allen eerlijk en wettig verkreegen, en durfde daar omtrent onderzoek laaten doen. De beschuldigingen, in de Schotschriften tegen hem uitgeworpen, verklaarde hij voor openbaare

lasteringen, en beriep zich, omtrent de meesten, op de kennisse der Staaten zelve.

Eene uitwerking, strijdig met zijne verwagting, hadt dit Vertoog van den Heere VAN OLDENBARNEVELD; het regende, wel haast, naamlooze Schriften, het een vuilaartiger dan het ander. Een derzelver, *Provisioneele Opening* getiteld, beschouwden de Staaten als zo kwaadaartig lasterlijk, dat zij het, bij openbaare Afkondiging, verbooden, en een loon van vijfhonderd guldens, aan den aanbrenger van Schrijver of Drukker, uitloofden. Om hunnen Advokaat tegen de schendzucht nog meer te dekken, namen zij hem, om zijne langduurige en getrouwe diensten, in hunne bijzondere hoede en bescherminge. Merkwaardig is het, dat men dit Plakaat, te *Amsterdam* en andere daar mede eensgezinde Steden, niet liet afkondigen; als mede, dat de Schrijvers van naamlooze Blaauwboekjes, in de gemelde Stad, voornaamelijk hunnen gal uitbraakten.

De Waardgelders en het Sijnode waren nog de hoofdonderwerpen van raadpleeginge, doch tot het laatste na genoeg beslooten, wanneer 'er eene zaak voorviel, van welke, zeer spoedig, het gantsche Land gewaagde, en die, naar dat elk gezind was, zeer verschillende beoordeeld wierdt. Ik heb het oog op de gevangenneeming van 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD.

Al zints langen tijd voedde Prins MAURITS een heimelijk vermoeden tegen den Advokaat, als of hij eenen toeleg hadt, zijn gezag te verminderen. Dit deedt zijne Doorluchtigheid, bij wijlen, eene taal spreeken, geenzins strookende met Vorstlijke welleevendheid. Op zekeren tijd met den Staatsdienaar in woorden geraakt, hadt men hem hooren zeggen: *Monsieur* BARNEVELD, *ik heb mijne eer zo lief, als gij de uwe.* Aan den Advokaat was het inzonderheid te danken, dat MAURITS, in zijn streeven na de opperheerschappij, verijdeld wierdt; van welk gedrag hij, in zeker gesprek met de Prinsesse Weduwe van WILLEM DEN I, voor reden gaf, dat zijne Doorluchtigheid, de opperste magt zoekende in de Vereenigde Gewesten, in zijn eigen verderf liep. Met dit alles noemde men vier voornaame oorzaaken, die 's Prinsen misnoegen tegen den Advokaat

vokaat gewekt hadden en voedden. De eerſte was, zijne begunſtiging van de Remonſtranten, die aan de Overheid grooter gezag in het Kerkelijke toeſchreeven, dan hunne tegenſtreevers; en, diensvolgens, zijne bewerking dat, op 's Lands Hoogeſchool te *Leiden*, Hoogleeraars van de zelfde denkwijze verkoozen wierden; waar door het getal van Remonſtrantsgezinde Leeraars allengskens moest toeneemen. Eene tweede oorzaak was, het aanneemen van Waardgelders; waar aan, als eene derde, zeer naauw verknogt was, het afneemen van eenen eed van getrouwheid, aan de Staaten en den tegenwoordigen Regeeringsvorm, van de Bezettingen in zommige Steden. Ten laatſte kwam hier bij, het voorgevallene te *Utrecht*, alwaar de Advokaat bewerkt hadt, dat de poogingen van Prinſe MAURITS, om de Waardgelders te doen afdanken, ongelukkig ſlaagden.

Om alle deeze redenen hadt zijne Doorluchtigheid een zo geweldigen haat opgevat tegen den grijzen Staatsdienaar, dat bij veelen de vreeze huisvestte omtrent eenige gewelddaadige onderneeming. HUGO DE GROOT, hebbende hooren mompelen, alsof 'er een plan beraamd was, om eenigen uit de Vergadering van Holland in verzekering te neemen, gaf 'er den Advokaat kennis van, en tevens in bedenking, of hij niet geraaden vondt, zich na eenige verzekerde Stad in veiligheid te begeeven. Doch de Advokaat vondt zulks onnoodig, alzo hij, omtrent deezen tijd, van nieuws, door de Staaten in bijzondere beſcherminge was genomen. De Raadsheer BERKHOUT, van een ander Staatslid verzeld, den Heere VAN OLDENBARNEVELD koomende aanzeggen, dat hij voorzeker zoude gevangen worden, vondt den grijzaart zitten op zijn Koelvat, met zijn ſtokje in de hand, en bekwam tot antwoord: *'t zijn booze menſchen*, en voegde 'er nevens, onder 't afligten van zijn Mutsje: *Mijne Heeren, ik bedank u voor de waarſchuwing.* Een bezoek van den Predikant UITENBOGAARD was 't laatſte, welk hij in zijn eigen huis ontving. Een half uur daar naa, 't was 's morgens tuſſchen zeven en acht uure van Zondag den negenentwintigſten Augustus des Jaars 1618, tradt hij in zijne Koets, en reedt na het Hof. Terſtond naa zijne komst, verzogt zijne Doorluchtigheid, door eenen Kamer-

heer, hem te ſpreeken. De Advokaat begaf zich na het gewoone vertrek, doch wierdt daar uit geleid in een ander. Hier ontving hij, van den Luitenant van 's Prinſen Lijfwagt, de gantsch onverwagte aanzegging, in naame der Algemeene Staaten, dat hij zich moest gevangen geeven. 't Onregt, intusſchen, gebruikte de Luitenant den naam van Algemeene Staaten, dewijl, zedert, duidelijk is gebleeken, dat de gevangenneeming beſtemd was door ſlegts drie Leden der Algemeene Vergaderinge, welke, naa de uitvoering, derzelver goedvinden daar op verworven, zonder dat alvoorens deswegen eenige voorſlag was gedaan. Men weet, dat te gelijk met den Advokaat, de Heeren HOGERBEETS, Penſionaris van *Leiden*, en HUGO DE GROOT, Penſionaris van *Rotterdam*, in verzekering genomen wierden.

De Staaten van Holland, door eene ſtaatelijke bezending van Afgevaardigden der Algemeene Staaten, van het voorgevallene kennis bekoomen hebbende, gaven ſtraks tot antwoord, dat het gebeurde hun bedroefde, en zij hetzelve aanmerkten als eene ſchending van 's Lands vrijheid en geregtigheid. Ten zelfden dage wierdt bij de meerderheid beſlooten (de Steden *Dordrecht*, *Amſterdam*, *Schiedam*, *Enkhuizen*, *Edam* en *Purmerende* namen 'er geen deel in, zo min als in het mondeling antwoord) aan Prinſe MAURITS te kennen te geeven „ dat men, onder andere, door de gevangenneeming van den „ Advokaat, de hoogheid, vrijheid en geregtigheid des Lands „ meende gekwetst te zijn; en diensvolgens zijne Doorluchtig„ heid, als Stadhouder, verzogt, dat hij daar in geliefde te voor„ zien." Geen meer bepaalend beſcheid kwam hier op van den Prinſe, dan dat „ het voorgevallene niet op zijnen last, „ maar dien der Algemeene Staaten was geſchied, die onder„ ſteld moesten worden, zulks niet zonder reden gedaan te „ hebben."

Hartgrievende, intusſchen, was de tijding der gevangenneeminge van den Advokaat, voor deszelfs hoog bejaarde Echtgenoote, gelijk ook voor zijne eigen en aangehuwde kinderen. Zijne twee dogters waren gehuwd aan de Heeren VAN DER MYLE en VEENHUIZEN. Verzeld van den Heere VAN GROENEVELD, oudſten Zoon des gevangenen, vervoegden deeze zich

zich ten Hove, op Zondag naamiddag, met verzoek dat aan hunnen Vader, om deszelfs ouderdom, zijn eigen huis tot eene gevangenis mogt gegeeven worden. Geen ander antwoord gaf hier op de Prins, dan dat zulks aan de Staaten Generaal ſtondt; 'er nevens voegende: *Uw' Vader zal geen leed geſchieden, niet meer dan mij zelven.* De Heeren VAN SCHAGEN en VAN ASPEREN, beiden beſchreeven in de Ridderſchap van Holland, omtrent deezen zelfden tijd, des Advokaats ontſlag zoekende, drongen door tot in de Kamer, daar hij zat, en begeerden deszelfs vrijheid. Hier uit ontſtondt eenig gerugt; waar op de Prins toeſchietende, beval dat den Edelen hun geweer ontnomen, en zij in bewaaring zouden gehouden worden. Nogthans verkreegen ze, onder handtasting, hun ontſlag. Verſcheiden perſoonen, om hunne voorgaande gemeenſchap met den Heer VAN OLDENBARNEVELD, vertrokken thans uit *'s Graavenhage.*

Onder dit alles zat de Advokaat, niet ſlegts zonder verhoor, maar ook zonder toegang van bloedverwanten en vrienden; eene gunst, egter, die zelden wordt geweigerd. Van dien tusſchentijd bediende zich Prins MAURITS, tot het maaken van veranderinge in de Regeeringe van zommige Hollandſche Steden, vooral de zulke, die onder vermoeden lagen, den Advokaat te zijn toegedaan, en deszelfs loslaating te begeeren. De Regenten, welke thans op het kusſen kwamen, waren lieden, die, aan zijne Doorluchtigheid hunne verheffing ſchuldig zijnde, van derzelver hand vloogen. Niet zonder merkelijke moeite geſchiedde deeze verandering ginds en elders, onder andere te *Hoorn* en *Alkmaar*, vooral ook te *Amſterdam*, alwaar de moedige Burgemeester CORNELIS PIETERSZOON HOOFT, de wederregtelijkheid van den tegenwoordigen handel, in eene klemmende rede, hoewel vrugteloos, den Prinſe onder 't oog bragt.

Ondanks de weigeringe van toegang aan zijne Vrienden, bleef, nogthans, de Advokaat niet onkundig van 't geen buiten voorviel. Men gaf 'er hem, onder andere, kennis van door middel van Briefjes, hem toegezonden, omvat in dunne penneſchagten, en geſtoken in ſchoone Saffraanpeeren. Langs deezen weg vernam hij de buitengewoone verandering in de

Regeeringen der Steden; een bedrijf, 't welk hem ten hoogſten ergerde, en verſterkte in het vermoeden, omtrent 's Prinſen dingen na de Opperheerſchappij; hoewel hij tevens verklaarde, ten aanhooren van zijnen getrouwen Dienaar JAN FRANKEN, die 't naderhand verhaald heeft, nooit gedagt te hebben, dat zijne Doorluchtigheid zich op zulk eene wijze zou hebben gedraagen, als nu hadt plaats gehad.

Uit zijne eerſte hegtenisſe bragt men, eerlang, den Heer VAN OLDENBARNEVELD over na de Kamer, in welke voormaals de Spaanſche Admirant VAN ARRAGON gezeeten hadt, en die nu tot een vasten Kerker was verbouwd. Terwijl hij hier zat, benoemde men eenige Gemagtigden van wegen de Algemeene Staaten, om de drie gevangenen te ondervraagen. Ten aanzien van den Advokaat geſchiede zulks, voor de eerſte maal, op den vijftienden November, en alzo bijkans drie maanden, zints men hem in verzekering hadt genomen. Eer 't verhoor eenen aanvang nam, verklaarde de Advokaat vooraf, dat „ hetgeen hij zoude zeggen, ſtrekken zoude tot handhaaving van de regten zijner meesteren, de Staaten van Holland en Westfriesland"; hij voegde 'er nevens, dat „ de „ Staaten Generaal geen regt hadden om zijn perſoon vast te „ houden." Geduurende dat verhoor ontnam men hem alle zijne papieren en aantekeningen; van welke hem naderhand ſlegts een gedeelte wierdt te rug gegeeven. Twintig dagen duurde dit onderzoek, zomtijds zo wel naa- als voor den middag. Geduurende dezelve leverden de Franſche Gezanten, BOISISE en MAURIER, een Vertoog over aan de Algemeene Staaten, ten behoeve van de gevangene Heeren, en met naame ook van OLDENBARNEVELD. Van 's Konings wege vermaanden zij dezelve tot eene zagtmoedige behandeling omtrent den Grijzaart, als „ welke, ſchreeven ze, huns oordeels, om zij„ ne langduurige dienſten, eene gunſtige bejegeninge waardig „ was, en bezwaarlijk kon verdagt gehouden worden van Ver„ raaderije, zo men dit woord nam in zijne waare betekenis„ ſe, en geene oneenigheid over 't behandelen van Staats„ zaaken, geen argwaan over iemands groot gezag, noch „ Staatzucht, die de menſchen dikmaals meer doet onderneem„ men dan hun betaamt, daar toe betrok."

In

In de maand Januarij des Jaars 1619 raadpleegde men, ter Vergaderinge van Holland, over het aanſtellen van Regters. De twee Leden, met welke de Orde der Ridderſchap, door bewerking van Prinſe MAURITS, onlangs vermeerderd was, waren daar bij tegenwoordig. Men benoemde, eerlang, vierentwintig Perſoonen tot de merkwaardige bediening; twaalf uit Holland, en twee uit ieder der zes overige Gewesten. Op den zevenden Maart begonnen deeze Regters hun onderzoek. Drie dagen verliepen 'er, eer men hem tot antwoord op de voorgeſtelde vraagen konde beweegen, vermids hij de wettigheid der Regteren, bij aanhoudenheid, ontkende. De Staaten van Holland, hieldt hij ſtaande, waren zijne Meesters en bevoegde Regters; voor deeze, indien men iets tegen hem hadde, moest hij te regt geſteld worden, en niet voor Afgevaardigden der Algemeene Staaten, als die geen zeggen hadden in de bijzondere Provincien. Nogthans namen de ondervraagingen eenen aanvang, en duurden tot in de maand April, zomtijds twee of driemaal 's daags. De bekentenisſen, onder voorbehouding van zijn regt tot beroeping op de Staaten van Holland gedaan, zullen wij hier laaten volgen, dewijl daar uit kan worden afgeleid, aan welke misdaaden men den Advokaat ſchuldig hieldt. Hij beleedt dan „ van den Ko„ ning van Frankrijk een geſchenk te hebben ontvangen, ter „ waarde van twintigduizend guldens, volgens belofte, hem „ in den Jaare 1598 gedaan. Van eenige Heeren hadt hij ins„ gelijks geſchenken genooten, voor gedaane dienſten, van an„ dere geweigerd, doch van de Spaanſche zijde nooit iets „ ontvangen. Zekere woorden, hem te laste geleid door de „ Heeren AARSEN en BERK, en voor twaalf jaaren geſproken, „ konden hem niet tot ſchuld gerekend worden, of zouden, „ indien den Lande daar aan gelegen lag, niet zo lang ver„ zweegen zijn gebleeven. Van de overdragt der Opperheer„ ſchappije over de Nederlanden aan den Koning van Frank„ rijk, hadt hij nimmer met iemand gehandeld. Hij hadt „ waarlijk gevreesd, dat Prins MAURITS na de Oppermagt, „ immers na meerder gezag ſtondt. Indien evenwel zijne „ Doorluchtigheid zich deswegen aan hem hadde willen ver„ klaaren, en, naa het hooren van zijne bedenkingen daar

„ tegen, de opening ter Staatsvergaderinge hadde goedgevon-
„ den, zou hij ze met genegenheid gedaan hebben. Uit de
„ geſtrooide Schotſchriften en gepleegde daadelijkheden was bij
„ hem de vreeze ontſtaan, dat men verandering in de Regee-
„ ring zogt door oproer, en daar van, voor drie of vier
„ jaaren, opening gedaan ter Vergaderinge van Holland; ook
„ hadt hij den Prinſe vertoond, dat, volgens de loopende ge-
„ rugten, de Contra-Remonſtranten niet te vreden waren,
„ ten zij de Prins Graaf van Holland ware, en dat hem van
„ goeder hand berigt was, hoe zeker Burgemeester (REINIER
„ PAUW, van *Amſterdam*) gezegd hadt, dat het aan den
„ Advokaat ſtondt, zulks voor te ſlaan; hoewel de Burge-
„ meester naderhand verklaard hadt, dit niet bedoeld te heb-
„ ben. In zijne Brieven aan KARON (Staatſchen Gezant in En-
„ geland) geſchreeven met een bedroefd hart, en daarom, meen-
„ de hij, verſchoonlijk, hadt hij gezien op zulke Kerkelij-
„ ken, die aan de Overheid het gezag in Kerkelijke zaaken
„ onttrekken wilden. Met een goed oogmerk hadt hij de
„ Beſluiten tot vrede en verdraagzaamheid bevorderd, alzo
„ hij de geſchillen niet van dat gewigt oordeelde, dat de
„ Kerkvrede daarom moest geſtoord worden: te minder nog,
„ omdat, bij het opvatten der wapenen, niet ſlegts vrijheid
„ van Geweeten, maar ook openbaare Godsdienstoeſſeninge
„ was toegeſtaan; waar van de blijken waren de Luther-
„ ſchen en Doopsgezinden. De verklaaringen van *Holland*,
„ *Utrecht* en *Overijſſel*, tegen het Sijnode, hadt hij opge-
„ geeven tot bewaaringe van het re.t der Gewesten. *Holland*
„ en *Utrecht* hadden regt, ter hunner verzekeringe, Waard-
„ gelders aan te neemen, en mogten dezelve niet buiten hun-
„ ne bewilliging worden afgedankt. Aan eenige Kolonellen
„ hadt hij gezegd, dat zij vooral aan de Staaten, hunne Be-
„ taalsheeren, en aan de Staaten en Wethouders der Steden,
„ daar zij lagen, gehouw en getrouw zijn moesten, volgens
„ hunnen eed, in zaaken, de hoogheid en wetten der bijzon-
„ dere Gewesten, en niet de Algemeene Staaten betreffende."

Tot nog toe was men in onzekerheid, hoedanig een lot den Heere VAN OLDENBARNEVELD wedervaaren zoude. Zommigen voedden wel eenige verwagting omtrent een vonnis

des

des doods; doch zulk een uiterſte konde, over 't algemeen, bij de Landzaaten, geen geloof vinden. Men wierdt eenigermaate uit deeze onzekerheid gered, zints de verſpreiding van de Uitſchrijving van eenen Biddag, in welke gezegd wierdt, „ dat de Kerk en Staat, zints eenige jaaren, door „ ſtaatzuchtigen, tot bevorderinge van hunne bijzondere oog„ merken, in het uiterſte gevaar gebragt zijnde, door het „ bijeenroepen van een Nationaal Sijnode genoegzaam gered „ waren, en dat men, eerstdaags, een wettig oordeel ver„ wagtte over de zulken, die den ſtaat van het Land beroerd „ hadden." Naa deeze Uitſchrijving, en uit de wijze, op welke zommige Predikanten predikten, dankten en baden, was het gereedelijk af te leiden, welk eenen keer de zaaken zouden neemen. De Franſche Gezant MAURIER verzogt gehoor bij de Staaten, en vermaande dezelve tot zagtmoedigheid. Prinſe MAURITS, in 't bijzonder, zogt hij onder 't oog te brengen, de Vorſtelijke grootheid van 't bewijzen van gunst aan de zulken, door welke hij zich beleedigd oordeelde. Doch dit hadt even weinig vrugts, als het inleveren van Verzoekſchriften en Vertoogen, door de Echtgenoote en kinderen van den Advokaat, ten behoeve van hunnen Man en Vader. Vrugtloos verzogt, daarenboven, de Advokaat zelve, op eenige punten nader gehoord te worden. Nogthans wil men, dat Prins MAURITS zich zou hebben laaten overhaalen om OLDENBARNEVELD in 't leeven te ſpaaren, indien zijne vrienden voor hem om vergiſſenis hadden willen verzoeken. Doch daartoe oordeelden zij, Geweetenshalve, niet te mogen verſtaan.

Op Zondag, den twaalfden Maij, ontving de Advokaat een bezoek van de Fiskaalen VAN LEEUWEN en SYLLA; hem koomende aanzeggen, uit naam der Algemeene Staaten en der Regteren, dat hij zich hadt te bereiden tegen den volgenden dag, om te koomen hooren het vonnis des doods. Vol van verbaasdheid riep de oude Man hier op uit: „ Het vonnis „ des doods! het vonnis des doods! dat had ik niet verwagt. „ Ik meende dat men mij nog zoude gehoord hebben. Ik „ had zommige dingen geſteld, die ik meende te veranderen, „ als door gramſchap verrukt zijnde." Onder 't ſchrijven aan zijne Huisvrouwe, waar toe hij vervolgens vrijheid verzogt,

hoorde men hem verſcheidenmaalen bij hem zelve zeggen, *dat ik toch wist, waarom ik ſterven moet?* Den Middelburgſchen Predikant ANTHONIUS WALÆUS, kort daar naa bij hem gekoomen om hem te troosten in zijn uiterſte, zondt hij aan Prinſe MAURITS met een tweeledig verzoek: eerst, om vergiffenis, zo hij iets tegen hem mogt misdaan hebben; vervolgens, dat hij zijne kinderen wilde gunſtig zijn. Doch in het verzoek om vergiffenis wilde hij niet begreepen hebben, Pardon of intrekking van het vonnis des doods. Verzeld van nog twee Leeraaren uit *'s Hage*, LAMOTIUS en BEVERUS, bereidde zich nu de Heer VAN OLDENBARNEVELD tot ſterven; zonder, evenwel, tot de bekentenis te kunnen gebragt worden van den dood verdiend te hebben. In den nacht vraagde hij aan eenen der Predikanten, *zal mijn* GROTIUS *ook ſterven? en ook* HOGERBEETS? 'er nevens voegende: *dat zou mij jammeren: zij zijn nog jong, en zouden den Lande nog veel dienſt kunnen doen?* Naa eene wijl tijds in zijn Fransch Pſalmboek te hebben geleezen, zogt hij eenige rust; doch deeze niet kunnende vinden, rees hij bij tijds, 's anderendaags, uit het Bed, en deedt, met de uiterſte bedaardheid, door zijnen Dienaar, zijn hembd van vooren open ſnijden; hem voorts zijne Nagtmuts toereikende, met bevel om hem die te rug te geeven, wanneer hij 'er om vraagen zoude. Vroeg in den morgen verzogten Mevrouw VAN OLDENBARNEVELD en haare kinderen den oude Man nog eens te ſpreeken; waar op de Regters hem lieten vraagen, of hij lust hadde, zijne Huisvrouw, Kinderen en Kindskinderen nog eens te zien, doch lieten hem onkundig van het verzoek: weshalven hij zulks ongeraaden vondt. Naderhand zondt OLDENBARNEVELD nog een briefje aan zijn huis, met oogmerk, inzonderheid, om zijnen getrouwen JAN FRANKEN den zijnen aan te beveelen.

Midlerwijl was het Schavot geplant, op het Binnenhof, voor de venſters van den Trap, die na de Groote Zaal leidt, ter regterzijde. Tuſchen acht en negen uure bragt men den Advokaat op de Rolle van het Hof, voor de vierentwintig Regters, de drie Fiskaalen en den Griffier, die hem zijn Vonnis voorlas; de voornaame inhoud daar van was de eigen be-

bekentenis van den Advokaat, welke wij boven hebben medegedeeld: waarom hij verweezen wierdt tot het Zwaard, met verbeurdverklaaring van alle zijne goederen. Naadat het Vonnis geleezen was, gaf hij te verſtaan, dat men meer hadt afgeleid uit zijne bekentenisſe, dan daar in lag opgeſlooten. Ook zogt hij iets in te brengen tegen de verbeurdverklaaring. Doch DE VOOGD, Burgemeester van *Arnhem*, een der vierentwintig Regteren, belette hem het verder ſpreeken, met het zeggen: *Uw Vonnis is geleezen*; *voort*, *voort*. Met waggelende ſchreden, ſteunende op zijn ſtokje, doch met een bedaard gelaat, ſtapte nu de Grijzaart na het Hoffchavot. Eene diepe zucht loozende, en, veelligt, gedagtig aan zijn voorgaande aanzien in den Staat, riep hij uit: *o God*, *wat koomt 'er van den mensch!* Thans zijnde nedergeknield op de bloote planken, deedt LAMOTIUS een gebed, van bijkans een vierendeel uurs, 't welk zijnen ontroerden Geest een weinig tot bedaaren bragt. Zich daar op tot de zamengevloeide menigte wendende, ſprak hij: „Mannen, gelooft niet, dat „ik een Landverraader ben. Ik heb opregt en vroom ge„handeld, als een goed Patriot, en die zal ik ſterven." Nu was zijn einde op handen. Met behulp van zijnen Dienaar ontkleedde hij zich, dekte zijn grijs hoofd met zijne fluweelen Slaapmuts, trok dezelve voor zijne oogen, en knielende voor den Zandhoop, ſprak hij tot den Scherpregter, *maak het kort*, *maak het kort*. De klok hadt nog geen half tien uure geſlagen, of hij leide hem het hoofd voor de voeten, met éénen ſlag, zo wel getroffen, dat hij, met het hoofd, ook eenige ſtukjes van de vingeren wegnam, vermids de oude Man de handen, in eene biddende geſtalte, zeer nabij aan den hals hadt opgeheeven. Eenigen uit haat, anderen uit liefde, doopten hunne Neusdoeken in het bloed, of bonden 'er bloedig zand in. Uit zekere aantekeningen blijkt, dat Prins MAURITS, ſtaande aan een venſter boven het Schavot, de volvoering van het Vonnis met eigen oogen heeft aanſchouwd. 's Nachts daar aan wierdt het Lijk in ſtilte begraaven.

Zulk een einde hadt, in den ouderdom van eenenzeventig jaaren en ruim zeven maanden, Mr. JOAN VAN OLDENBARNEVELD, Ridder, Heer *van der Tempel*, *Berkel* en *Rodenrijs*,

rijs, Advokaat en Groot-Zegelbewaarder van Holland, welken post hij, onder veelerhande wederwaardigheden, na genoeg drieëndertig jaaren hadt bekleed. Bij zijne Echtgenoote, MARIA VAN UTRECHT, hadt hij verwekt twee Dogters en twee Zoonen; de twee laatstgenoemden, onder de naamen van Heeren VAN GROENEVELD en STOUTENBURG, wierden, zedert, vermaard, om eenen toeleg, uit wederwraake van den dood huns Vaders, op het leeven van Prinse MAURITS ondernomen.

Zie BRANDT, *Hist. der Rechtspleeginge*; *Leeven van Oldenbarneveld*; UITENBOGAARD, *Kerkel. Hist.* enz.

OLDENSEEL, voor deezen een fraai Steedtje in de Nederlanden, nog tegenwoordig de hoofdplaats van het Drostampt *Twenthe*, in de Provincie van Overijssel, niet verre van de grenzen van het Graafschap *Benthem*. *Oldenseel*, of, gelijk zommigen schrijven, *Oldenzaal*, zou zijnen naam ontleend hebben van de aloude *Saliërs*, die hier hunne woonplaats plagten te hebben. Gewisselijk is deeze Plaats van hooge oudheid, indien 't waarheid zij, dat BOUDEWYN DE I, Vrijheer van *Kleef*, dezelve van Keizer LODEWYK DEN GODVRUGTIGEN ten geschenke ontvangen hebbende, in den Jaare 817 haar met Vestingwerken heeft voorzien. Prins MAURITS maakte 'er zich meester van, in den Jaare 1597. De Markgraaf VAN SPINOLA, in den Jaare 1605, dezelve voor de Spanjaards bemagtigd hebbende, bleef zij in die handen tot in den Jaare 1626, wanneer Graaf ERNST KASIMIR VAN NASSAU de Plaats innam, en, op hoogen last der Staaten, de Vestingwerken sleegte.

Zie *Oudh. van Deventer.*

OLDESCHOOT, een Dorp van merkelijke oudheid, in Friesland, in de Grietenij *Schooterland*, onder het Kwartier van *Zevenwouden*. Weleer stondt hier een Klooster van de Duitsche Orde, gestigt in den Jaare 1299, ten behoeve van Adelijke

lijke Juffers, welke de gemelde Orde hadden aangenomen. Zedert wierdt het eene verblijfplaats van Priesteren en dienstdoende Broederen. Het vermaard adelijk Geſlagt VAN STERINGA was uit dit Dorp afkomſtig.

Zie *Oudh. van Vriesland.*

OMMELANDEN. Dus noemt men het platte land der Provincie van *Groningen*, in onderſcheiding van de Stad. *Groningen en Ommelanden*, of ook wel *Stad en Land*, is de benaaming, onder welke het geheele Gewest wordt uitgedrukt. Zie verder 't Art. GRONINGEN.

ONZENOORD, eene Vrije Heerlijkheid, met eene klein Dorp, in het *Land van Heusden*, meer bijzonder in de Langeſtraat. De aloude en eigenlijke benaaming is *Hondsoirde*. Voormaals ſtonden voor de Heerlijkheid zevenentwintig Huizen aangetekend. Een geweldige Brand, in den Jaare 1746, in het Dorp *Vlijmen* ontſtaan, heeft ze meest allen tot aſche verteerd. De vlammen, boven den wind uitgebroken, en langs de Straat voortloopende, leiden, zo in het Dorp *Onzenoord*, als te *Vlijmen* en *Nieuw Kuik*, in korten tijd, omtrent driehonderd Huizen in koolen. Van tijd tot tijd heeft men nieuwe Huizen aangetimmerd. In de Heerlijkheid legt een Kaſteel, een deftig oud gebouw, met uitgebreide plantaadjen en aangenaame wandeldreeven omringd.

OOLTGENSPLAAT, met *Bommel*, eene Ambagtsheerlijkheid in Zuidholland, in den *Lande van Putten*, meer bepaaldelijk in het Zuidoostlijk gedeelte van het Eiland *Overflakkee*. Volgens zommigen zou het dien naam ontleend hebben van eenen Viſcher, OOLTJE genaamd, als den eerſten vinder van de Plaat. Anderen, *Odulfsplaat* voor de eigenlijke benaaming houdende, leiden die af van ST. ODULFUS, aan welken eertijds de Kerk was toegewijd. De Landen, welke, zints de eerſte bewooning, van tijd tot tijd, zijn aangedijkt, worden thans begroot op zevenenzestighonderd en zevenenzestig Gemeten

meten en tweehonderd negenendertig Roeden. Volgens de laatſte optelling zouden 'er driehonderdnegentien Huizen ſtaan, nevens vijf Meeſtooven en twee Koornmolens. De Aardappelen, welke men wijd en zijd, onder den naam van Zeeuwſche, vent, worden, voor een goed gedeelte, hier geplant. Een langen reeks van jaaren heeft de Ambagtsheerlijkheid behoord aan den Huize van AARSEN.

OOLTGENSPLAAT, het Dorp in de boven gemelde Heerlijkheid, legt in het Oostlijk gedeelte van dezelve, aan het Hollands *Diep*, waar mede het gemeenſchap heeft, langs eene zeer goede Haven, van een Spui voorzien, door middel van welke het Binnenwater geloost, en het Buitenwater kan geweerd worden. Het Dorp, welk iets van de gedaante eener Stad heeft, is fraai betimmerd, met ongeveer honderdtwintig Huizen. Aan den mond der Haven plagt weleer een Schans te leggen, dien men, naaderhand, heeft laaten vervallen. Behalven de Hervormde Kerk, die haaren eigen Leeraar heeft, en een deftig gebouw is, ſtaat 'er een aanzienlijk Raadshuis, van verſcheiden vertrekken voorzien, eene Waag en een Weeshuis, dat voor ruim vijftig jaaren gebouwd wierdt. Behalven eene Jaarlijkſche, wordt hier ook eene Weekmarkt gehouden.

OORGATEN. Dus noemt men, te *Amſterdam*, de opening in verſcheiden hooge houten Bruggen, ſlegts met eene enkele plank gedekt, door het ophaalen van welke zij doortogt verleenen aan Beurtſchepen, en andere Vaartuigen, mids deeze het Want en andere Zijtouwen losmaaken. Veel minder omſlagtig zijn deeze *Oorgaten*, dan de Wippen of Ophaalen, van welke men zich aan andere laagere houten Bruggen moet bedienen. De uitvinder daar van was, in den Jaare 1596, HENDRIK JAKOBSZOON STAETS, Stads-Timmerman. Reeds te vooren waren de *Oorgaten* niet onbekend; want men vindt reeds, in den Jaare 1481, van een *Oirgat* aan de Nieuwe-Brug gewag gemaakt. De openingen in de Paalen, rondom de Stad, welke met Boomen geſlooten worden, plagt men ook *Oorga-*

ten

ten te noemen. Van eene andere gedaante zullen dus de eertijds gebruiklijke geweest zijn.

Zie WAGENAAR, *Beſchrijv. van Amſterdam.*

OORSCHOT, een aanzienlijk Vlek, in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, onder het Kwartier van *Kemperland*, vier uuren ten Zuiden van de Stad *'s Hertogenbosch*. Het getal der Huizen wordt op negenhonderd begroot. 'Er ſtaan twee Kerken; de eene, zijnde de kleinſte, aan ST. ODULFUS, de andere, veel grooter, aan ST. PIETER gewijd. De eerſte, een zeer oud gebouw, volgens een aangenomen Volksbegrip, van de tijden der Romeinen, wordt niet meer tot het oorſpronklijk oogmerk, maar tot eene Waag gebruikt. De Groote, eertijds eene Kollegiaale Kerk, praalt nog, in het Koor, met de kunſtig gewerkte Geſtoelten of Zitplaatzen der Kanunniken; als mede met de pragtige Graftombe van het Stamhuis van MERODE, aan 't welk eertijds deeze Plaats in eigendom behoorde. Het Gebouw, aanzienlijk door zijne Bouworde en grootte, en, ten dien opzigte, de Hoofdkerken van verſcheiden Nederlandſche Steden evenaarende, ontvangt nog meer luisters, door zijnen ſtand op een ruim Marktveld. De hooge Toren pronkte, eertijds, met een fraai Spits; doch dit, eens door den Wind, en andermaal door het blixemvuur merkelijk beſchadigd zijnde, heeft men, zedert, den Toren met een laagen Kap gedekt. De Hervormde Leeraar, welke in deeze Kerk den dienst verrigt, predikt insgelijks in het Dorp *Best*. — *Oorſchot* behoort, voor de eene helft, aan Hun Hoog Mogenden de Staaten Generaal, en voor de andere helft, aan een bijzonderen Heer. Te gader, doch beurt om beurt, ſtellen zij de Regeering aan; zij beſtaat uit zeven Schepens, zeven Gezwoorenen, zeven Raadsmannen, twee Kerkmeesters en drie Armmeesters. De Schout of Drosſaart, evenwel, wordt door den bijzondere Half-Heer aangeſteld.

Een

Een zonderling voorval, in den Jaare 1663, te *Oorschot* gebeurd, is der aantekeninge wel waardig. ARNOLDUS FEY, Geneesmeester der Plaatze, hadt zich, zints eenigen tijd, door gelukkige geneezingen zeer vermaard gemaakt. De toeloop van Lijderen, die, meestal, gelukkig geholpen wierden, nam hand over hand toe. Dit baarde opmerking, doch vooral, dat de eere der geneezinge wierdt toegeschreeven aan de wonderdaadige kragt van het Lijk van zekere MARGARETA VAN VALKENISSE, Moeder van een Nonnenklooster te *Oorschot*, in den Jaare 1658, en dus ruim vijf jaaren te vooren overleeden. De zulken, die aan wonderwerken, in onze dagen, geen geloof sloegen, zogten de oorzaak der ongemeene Geneezingen in eene heilzaame Olie, welke het Lijk, door het eene of andere behoedmiddel tegen de verrotting bewaard, uitleverde. De Algemeene Staaten, eenig bedrog vermoedende, of voor de uitzinnigheden des Bijgeloofs bedugt, deeden het Lijk overbrengen in eene Kamer op het Stadhuis te *'s Hertogenbosch*, om aldaar door bekwaame Ontleedkundigen onderzogt te worden. Zij vonden het, in een geslooten kist, als eene Nonne opgeschikt. Het bleek geopend geweest, de Ingewanden daar uit genomen, en de plaats daar van aangevuld te zijn met fijn gemaalen Alsemknopjes. De Huid was uitgedroogd en gerimpeld, bedekkende niets anders dan de beenderen. Alles gaf eenen reuk van zich als vermolsemd hout. Naa het Lijk dus geschouwd, en 'er niets ongemeens aan bevonden te hebben, wierdt hetzelve, in tegenwoordigheid van Schepenen van *'s Hertogenbosch*, in een afzonderlijk Koor van de *St. Jans* Kerk begraaven. Hoewel het gerugt der Heilige Nonne allengskens verdween, behieldt, nogthans, de Heelmeester zijnen toeloop, en verrigtte nog verscheiden treffende geneezingen.

Zie OUDENHOVEN, *Beschr. van de Meijery.*

OOST-BARENDRECHT, eene Ambagtsheerlijkheid, onder Zuidholland, in den *Riederwaard*, en een Hollandsch Leen, wordende begroot op zevenhonderd Morgens Land. Zij heeft geen

geen Dorp, noch gevolglijk eene Kerk. De opgezeetenen, hier en daar verſpreid, verrigten hunnen openbaaren Godsdienst in het aangrenzend Ambagt *West-Barendrecht.*

Zie OUDENHOVEN, *Beſchr. van Zuidholland.*

OOSTERoEK, weleer een Klooster, buiten de Witte-Vrouwenpoort van *Utrecht.* Het was in tweeën verdeeld; de eene helft wierdt van Monniken, de andere van Nonnen bewoond. Het ontleende zijnen naam van den *broekigen* grond, op welken het, ten Oosten van de Stad, lag. De H. MAAGD en ST. LAURENS waren 'er de Beſchermheiligen van, en de ſtigter Bisſchop GUDEBALDUS, in het begin der Twaalfde Eeuwe. Naar de ſtrenge onderhouding van de Orde van BENEDICTUS, naar welke Kloosterlingen leefden, noemde men dit Geſtigt, bij wijlen, den Kerker der Orde. Zo niet van alle, immers van een goed deel der Landerijen van de Heerlijkheid *Zuilen*, was de Abt eigenaar. Van hier dat zijn aanzien niet gering was. Op de Landdagen van het Gewest, hadt hij zitting onder de Staaten, voorts zijn afzonderlijk regtsgebied en zeer ruime inkomſten. Eerst ſtondt het Vrouwelijk gedeelte van het Klooster, waarin geen andere dan Adelijke Juffers wierden aangenomen, onder eene Priorin. Aangroeiende rijkdom en luister deedt haar den naam van Abtdisſe opdraagen, met eene Priorin onder haar. In het felſte der Spaanſche Oorlogen, wierdt het gewijde Geſtigt verwoest. In de Kerk lagen verſcheiden luiden van aanzien begraaven: onder andere Graaf WILLEM VAN RENNENBERG, *Heer van Zuilen en Westbroek.*

Zie *Batavia Sacra*; *Hiſt. van het Utrechtſche Bisdom.*

OOSTBURG, in Staats Vlaanderen, onder het *Vrije van Sluis*, ongeveer twee uuren gaans ten Noordoosten van de Stad van dien naam. Het is eene kleine Stad, van hooge

oudheid, eertijds van Vestingwerken voorzien, doch die al voor lang gesleegt zijn. Graaf MAURITS VAN NASSAU maakte zich, in den Jaare 1664, meester van het Stedeken, 't welk zedert in de magt der Staaten is gebleeven. Men telt 'er omtrent honderd Huizen, en, ondanks dit klein getal, twee Kerken: de eene wordt door de Nederduitsche, de andere door de Walsche Hervormden gebruikt. Wijders heeft men 'er een Raadhuis, 't welk op een Plein staat. In hetzelve vergadert, van tijd tot tijd, de Regeering, welke bestaat uit Baljuw, één Burgemeester en vier Schepens; zij worden door de Algemeene Staaten of derzelven Afgevaardigden aangesteld, doch begeeven zelve de Ampten van Griffier en Ontvanger. Niet anders dan in naam heeft het Plaatsje gemeenschap met

OOSTBURGER-AMBAGT, als bestaande een aanmerkelijk gedeelte van het *Land van Kadzand*, als mede, nevens verscheiden andere Poldertjes, de wederhelft van den *Hendriks-Polder* en van *Prins Willems-Polder*, van welke de andere helft onder het regtsgebied van het gemelde Steedtje behoort.

OOSTENRYK, (*Don* JAN VAN) geboren omtrent den Jaare 1545, was de Natuurlijke Zoon van Keizer KAREL DEN V, geteeld bij eene Hoogduitsche Adelijke Juffer, VAN PLOMBES geheeten. Heimelijk wierdt hij, in Spanje, opgevoed bij LOUIS QUEJADA, Heer van *Villa Garcia*, dien hij, langen tijd, voor zijnen Vader hieldt. Zijn weezenlijke Vader, misschien daar door zijnen eigen misslap willende boeten, hadt hem tot den Geestelijken staat geschikt. Zijn broeder, Koning PHILIPS, bestemde hem tot een anderen leevensstand. Van deszelfs aanweezen en verblijf niet onkundig, wilde hij dat *Don* JAN aan hem zou vertoond worden, terwijl hij op de jagt was. 's Konings wil wierdt volbragt, en de Bastaart straks voor Broeder erkend en aangenomen. Van toen af ontving hij eene Krijgsmansopvoeding, en wierdt spoedig te werk gesteld. Van zijne bedreevenheid in het bedrijf, waar toe hij was opgeleid, gaf hij een bewijs, in den Jaare 1571, toen hij, aan het hoofd van eene talrijke Vloot, op de Turken de merkwaardige zege bevogt, in den Slag bij *Lepanto*. Zedert schijnt hij zich voor-

naame-

haamelijk in *Italie* te hebben onthouden. Althans bevondt hij zich te *Milaan*, in den Jaare 1576, toen Koning PHILIPS hem bevel zondt, de Landvoogdij over de Nederlanden te aanvaarden. Intusſchen hadt hij een ontwerp gefineed, om zich tot Koning van *Tunis*, in Afrika, te doen verklaaren, naadat hij het zou bemagtigd hebben. Doch, 't zij door onvermogen, of om andere redenen, hij zag daar van af, en voldeedt aan het Koninklijk gebod. Om de reize in veiligheid te volbrengen, nam hij dezelve aan, in de hoedanigheid van Paadje van OCTAVIO FERDINAND GONZAGA, naa alvoorens, om te meer onbekend te zijn, hair en baard zwart geverfd te hebben. Te *Parijs* tradt hij af aan eenen herberg, doch vervoegde zich van daar in den wooning van den Spaanſchen Gezant DIEGO DE ZUNIGA, om aangaande den toeſtand der Nederlanden de noodige kuudſchap in te neemen. Thans vervorderde hij zijnen weg, zonder van iemand ontdekt te worden, na de Stad *Luxemburg*, en kwam daar binnen op den vierden November des genoemden Jaars 1576. Hier maakte hij zich bekend aan den Heere VAN NAVES, Stedehouder des Graaven VAN MANSFELD, en wierdt voorts, overeenkomſtig zijnen rang, verwelkoomd.

Een aanvang, of liever voorſpel van zijn bewind, maakte thans *Don* JAN, door het ſchrijven van Brieven aan de Algemeene Staaten, waarin hij, van zijne aankomst, kennis gaf, en te gelijk betuigde „ door den Koning te zijn gezonden, „ om het bewind van zaaken te aanvaarden, allen twist en „ misverſtand te beſlisſen, en de Landen wederom aan hunnen „ ouden welvaart te helpen." Met leedweezen, betuigde hij, verſtaan te hebben „ den bijſteren overlast, bij hen geleeden „ van de Spaanſche en andere uitheemſche Soldaaten, welke „ hij, naa behoorlijk onderzoek, zodanig dagt te ſtraffen, „ dat men reden zou hebben, daar over voldaan te zijn." Hij beſloot zijn ſchrijven met de verklaaring „ dat zijne Ma„ jeſteit meer niet eischte, dan volkomene gehoorzaamheid, „ en herſtelling van den Roomſchen Godsdienst." In een nader ſchrijven verzogt de Spanjaard Gijzelaars, en andere verzekering, om veilig dieper in 't Land te mogen koomen, tot het treeden in nadere onderhandelingen. Het wantrouwen,

reeds voorheen, bij de Staaten, tegen hem opgevat, wierdt hier door verſterkt. Nogthans zonden de Staaten aan hem eenige Afgevaardigden, om zijne meening nader te verſtaan; intuſſchen bemagtigden dezelve eenige Steden, en beraamden nog andere maatregels, ter hunner verzekeringe.

Tweederlei gevoelen heerschte thans in de Vergadering der Algemeene Staaten. Volgens zommigen moest men aan *Don* JAN, eer hij voor Landvoogd wierdt erkend, eenige regels voorſchrijven; andere, daarentegen, beweerden, dat hij zonder eenige bepaaling moest worden aangenomen. Herhaalde Brieven, door Prins WILLEM DEN I, uit *Middelburg* geſchreeven, deeden de laatſten van inzigt veranderen. Zijn raad hieldt in, allen handel, met den Spanjaard, volſtrekt van de hand te wijzen, tot dat het uitheemſche Krijgsvolk het Land zoude geruimd hebben. Nen moest bedingen, twee- of driemaalen 's jaars, of zo dikwijls men zulks zoude goedvinden, te mogen vergaderen; dat 'er wervingen gedaan, noch bezettingen zouden mogen geleid worden, buiten hunne bewilliging, en dat, eindelijk, alle Kaſteelen mogten geſlegt worden. Zo veel ingangs vondt deeze raad, dat men *Don* JAN eenige punten voorleide, ſtaande op het vertrek der Spanjaarden, het aanneemen der Gendſche Bevrediging, die onlangs getroffen was, en het bijeenroepen der Algemeene Staaten. In zijn antwoord beloofde hij, 's Konings vreemd Krijgsvolk het Land te zullen doen ruimen, mids de Staaten insgelijks hunne Benden afdankten; 'er nevens voegende, „ de zijne zo lang buiten„ lands te zullen houden, tot dat de nood of eenige uit„ heemſche Oorlog het herroepen zoude vorderen." Belangende den Gendſchen Vrede, verklaarde hij tot een gemeenen Vredehandel wel te willen verſtaan, „ voor zo veel met het „ Roomſche Geloof en de Koninklijk hoogheid beſtaanbaar „ was." Op deeze voorwaarden beloofde hij, het bijeenroepen der Staaten te zullen toeſtaan. Duidelijk zag Prins WILLEM de dubbelheid en ſchalkheid van dit antwoord, en deelde deswegen zijne gedagten mede aan de Staaten; hun met een berigtende de kundſchap, ontvangen uit onderſchepte brieven, onder andere van *Don* JAN, aangaande het werven van Krijgsvolk, en, diensvolgens, het voorneemen, aan de zijde der Spaanſchen, om den Oorlog voort te zetten.

Don

Don JAN, intusſchen, om den ſchijn te geeven, alsof het vertrek der Spanjaarden hem waarlijk ernst was, zondt zijnen Geheimſchrijver na *Antwerpen*, om de Spaanſche Bevelhebbers tot de reize te beweegen; doch te gelijk, ter ſluik, hun in te geeven, dat ze aan geen anderen uittogt, dan ter Zee, hunne toeſtemming moesten geeven. Gemeenlijk hieldt men deeze keuze voor eenen list, uitgedagt, om onder ſchijn der toerustingen tot de reize, de Troepen zo veel te langer in het Land te houden. Doch het bleek wel haast, hoe eene verdere bedoeling hier onder verborgen lag.

Te weeten, *Don* JAN, in zijnen toeleg op de Kroon van *Tunis*, niet geſlaagd zijnde, hadt thans het oog op de heerſchappij over Engeland. Uit kragt der aanmatiginge van *Rome*, dat dit Rijk een Leengoed was van den Heiligen Stoel, hadt hij, van Paus GREGORIUS DEN XIII, met toeſtemming van Koning PHILIPS, daar op regt verkreegen. Hij ſtondt, daarenboven, na het huwelijk met MARIA, Koninginne van Schotland, eene Nicht van Koninginne ELIZABETH van Engeland, welker geboorte, en gevolglijk ook het regt tot de Kroon van dat Rijk, bij veelen wierdt verdagt gehouden. Onder het vertrek der Spaanſche Krijgsmagt te ſcheep lag dus het verreuitziend oogmerk verborgen, om des Spaanſchen Dons toeleg op eene Koninklijke Kroon te bevorderen. De Spaanſche Krijgshooſden, zingende zo als men hen gebekt hadt, gaven den zendelingen des benoemden Landvoogds tot beſcheid, „ dat zij ten zijnen bevele ſtonden, maar het ſaiſoen te verre „ verloopen keurden om te Lande te vertrekken, ter zaake „ van de vorst en den ſneuwval in het gebergte, en 't ge„ brek aan lijftogt in *Savoije*, alwaar, bovendien, de Pest „ regeerde, en de wegen hadt doen ſluiten. Men wilde dan „ te ſcheep gaan, mids men vooraf betaaling bekwam van „ agterſtallige ſoldije."

De Staaten, dit antwoord van *Don* JAN bekoomen, en de zaak dieper hebbende ingezien, weezen den voorſlag van de hand. De Spanjaards, met hunnen naaſleep daar onder gerekend, beliepen wel tienduizend koppen. Wel drie maanden werks zoude men hebben aan het bezorgen der Schepen, tot den overtogt noodig. De penningen, tot die uitruſtinge, en

nog daarenboven de ſoldij der Benden, wist men niet te vinden. Men begreep, bij dit alles, dat de Nederlandſche Schepen, eens in Spaanſche handen geſteld zijnde, zo goed als voor verlooren mogten gerekend worden. Lang en veel over en weder ſchrijvens ontſtondt hier uit, tuſſchen de Staaten en *Don* JAN; weigerende de eerſte, in het vertrek der Krijgsmagt ter Zee te bewilligen, terwijl de andere ſtaan bleef op zijn ſtuk, dat de begeerde reize langs geenen anderen weg voortgang konde neemen.

Intuſſchen zammelde de benoemde Landvoogd met het aanneemen van den Gendſchen Vrede. In 't vermoeden dat eene gewaande vreeze van gevaar voor 't Roomſche Geloof hier onder mogt ſchuilen, zogten de Staaten dit voorwendzel op te ruimen. Naa het inneemen van het gevoelen der God- en Regtsgeleerden van 't Hoogeſchool te *Leuven*, van verſcheiden Kerkvoogden en andere Geeſtlijken, gelijk ook van den Raad van Staaten, ontvingen ze tot beſcheid, dat ze den gemelden Vrede nuttig vonden voor den Roomſchen Godsdienſt, en de gehoorzaamheid, aan zijne Majeſteit verſchuldigd, geenzins verkortte. Door zulke middelen zogt men *Don* JAN over te haalen tot het aanneemen van de Bevrediginge; terwijl men, van een anderen kant, zich zogt te ſterken, in gevalle hij niet aan de hand wilde koomen. Uit Engeland ontving men de toezegging van eene aanzienlijke ſomme; en wil men dat Koningin ELIZABET te gereeder daar toe bewilligde, zints zij, door den Prins VAN ORANJE, van *Don* JANS toeleg verwittigd was.

In den aanvang des Jaars 1577 vertrok deeze na *Marche in Famine*. Hier ontving hij de Gezanten van Keizer RUDOLPH DEN II, met voordagt derwaarts gereisd, om als middelaars tuſſchen beiden te treeden, en de aanneeming van *Don* JAN te bevorderen. De Algemeene Staaten zonden er insgelijks hunne Gemagtigden, in merkelijken getale. Het vertrek der Spaanſche Troepen ter Zee, en het aanneemen van de Gendſche Bevrediging, waren de hoofdonderwerpen, over welke hier getwist wierdt. Van weerkanten bleef men onverzettelijk bij zijn ſtuk. Hier uit reezen hooge woorden. De *Don* floeg zwaare bedreigingen uit, van het te werk ſtellen niet van het zijne, maar des Konings zwaard, en het voeren van den felſten Oorlog,

daar

daar men ooit van hoorde gewaagen. De Gemagtigden, daarentegen, vraagden, of hij meende, den Nederlanderen zo gemaklijk het net over 't hoofd te ſtrijken, als een deel ſlaafſche Mooren, die, verzuft en verbluft, geenen beter raad geweeten hadden, dan zich op zijn woord te verlaaten; 't geen, evenwel, hun zeer kwalijk bekoomen was. De handel wierdt hier mede afgebroken, en namen de Gemagtigden hun affcheid, van zins om 's anderendaags te vertrekken. Intuſſchen ſpeelde de afgebroken handel *Don* JAN nog al door de zinnen. Haakende na gezag, en de Landvoogdij als dienſtig voedzel daar van aanmerkende, bezon hij, een weinig te moeten toegeeven. Omtrent middernacht, zondt hij zekeren Pater FREGOZE, nevens den Biſchop van *Luik*, aan de Gemagtigden, met ſchrijven van zijne hand, behelzende betuiging van bereidwilligheid tot het aanneemen van de Gendſche Bevrediging, mids dezelve den Roomſchen Godsdienst en de Koninklijke hoogheid niet te na kwam. Met het aanbreeken van den dag kwam hij nog een ſtap nader, verklaarende, hoe hem gebleeken was, uit de getuigenisſen van kundige en vertrouwde mannen, dat de Vrede met de geſtelde voorwaarden volkomen zamenſtemde. Naa het vertrek der Gemagtigden, ſtelden de Keizerlijke Gezanten hunne poogingen te werk, om *Don* JAN ook in het vertrek der Spanjaarden te land te doen bewilligen. Zijnen mond gemaakt hebbende op de bemagtiging van Engeland, hadt hij, langen tijd, daar geene ooren na. In 't einde, egter, vondt hij zich genoodzaakt, het ſtuk te laaten glijden, voor de kragtige Vertoogen der Gezanten, omtrent de onmogelijkheid der Zeereize. Men ontworp nu een Plakaat, om op 's Konings naam te worden afgekondigd, zedert bij den naam van *Eeuwig Edikt* bekend. *Don* JAN ondertekende het te *Marche in Famine*, op den twaalfden, en de Algemeene Staaten, te *Bruſſel*, op den zeventienden Februarij des Jaars 1577. De Afgevaardigden van Holland en Zeeland konden, egter, tot nog toe, tot de ondertekeninge niet beſluiten. Bij het Edikt wierdt *Don* JAN voor Landvoogd aangenomen, zo ras de uitheemſche Troepen de Landen zouden verlaaten hebben. Wijders moest *Don* JAN, zo wel als zijne Opvolgers, midsgaders de bijzondere Stadhouders, Raaden en Amptenaaren, dit Verdrag bezweeren.

De erkende Landvoogd, het blijven op eenen afſtand nu als noodeloos aanmerkende, kwam eenen ſtap nader. Onder dekking van eene Lijfwagt van tachtig Hellebaardiers, geleid door den Hertog VAN AARSCHOT, vervoegde hij zich te *Leuven*. Straks kwamen aldaar bij hem hunne opwagting maaken de meest aanzienlijken van den Adel, om den Landvoogd te begroeten, en zich zijner gunſte te beveelen. Om de harten van Grooten en Kleinen te winnen, begiſtigde hij geenen met kostbaare onthaalen, waardigheden ampten en jaargelden, terwijl hij omtrent deeze zich zeer minnelijk en geſpraakzaam aanſtelde. In eigen perſoon verſcheen hij in de zamenkomſten van Gilden en Schutterijen, en nam deel aan derzelven oeffeningen. Onder dit alles ſtelde hij orde op het vertrek der Spanjaarden, en verkreeg, om dit te bevorderen, van de Staaten verlof tot eene geldleening van vierhonderdduizend guldens, onder verzekering van de Koninklijke inkomſten. Nog vóór het einde van April vertrokken de vreemde Krijgslieden.

Geduurende zijn verblijf te *Leuven*, gaf *Don* JAN kennis aan den Raad van Staate, van eene ontdekte zamenzweeringe tegen zijnen perſoon, hem uit Frankrijk en van elders overgebriefd, aangeleid om hem van kant te helpen, of te ſcheep na *Rochelle* te vervoeren. Eenige vreemdelingen, zich op dat pas te *Leuven* onthoudende, zouden de volvoering van 't gruwelſtuk op zich genomen hebben. Hij voegde 'er nevens, dat de Prins VAN ORANJE aan het hoofd van het vloekverwantſchap, en reeds een goed getal Krijgsvolk rondom de Stad verſpreid was. Hoewel het aanbrengen luttel geloofs vondt, dagt men, egter, raadzaam, het doen van eenig onderzoek. Twee Franſche Edellieden, op vermoeden gevat, bleeken onſchuldig, en de gewaande toebereidzels louter harſenſchim te weezen.

Inmiddels was men vlijtig bezig, te *Bruſſel*, tot de ontvangst van den nieuwen Landvoogd, welke 'er, op den eerſten Maij des Jaars 1577, eene ſtatelijke intrede deedt. Rijdende tuſſchen 's Pausſen Gezant en den Biſſchop van *Luik*, wierdt hij gevolgd en omringd van eenen ſtoet van Ridders, Heeren, Hovelingen en anderen, ten getale van wel drieduizend perſoonen. Een gulden Wagen, met gouden Laken overkleed, beladen met kunſtig gemaakte fruiten, en voortgetrokken van

twee

twee ſneeuwitte Roſen, opende dien Trein. Allerwegen ſtonden Ereboogen, vermeldende des Landvoogds loflijkſte Krijgsbedrijven, vooral de zege, op de Ottomanſche Vloot bevogten. Een regen van bloemen, kruiden en kranzen daalde neder op den voorbijtrekkenden ſtoet, uit de handen van pragtig getooide Juffers, die langs heenen de Venſters der Huizen beſtuwden. Met een minnelijk gelaat ontving *Don* JAN alle deeze eerbetuigingen, en wierdt te greetiger toegejuicht, alzo hij een Heer was, fraai van perſoon, hoofsch van zeden, en in de jeugd van ruim dertig jaaren. In handen van den Biſchop van *'s Hertogenbosch*, en in tegenwoordigheid van 's Pausſen en 's Keizers Gezanten, deedt hij, op den vierden der Maand, den Eed als Landvoogd, op het onderhouden en handhaaven van het Eeuwig Edikt, den Gendſchen Vrede, alle vrijdommen, regten en gewoonten der Landen, Steden en Plaatzen, zonder daar tegen te zullen doen, op hoedanige wijze het ook zijn mogt. Naa hem leiden de Gemagtigden der Staaten den Eed af, en erkenden hem voor Landvoogd. Op den zelfden voet, als voormaals te *Leuven*, ging hij nu voort, in het pleegen van beleefdheid en milddaadigheden, om de harten der Landzaaten te winnen. Doch 't gelukte hem niet, eenen iegelijk daar door in zijne magt te houden. Men vondt 'er, die al vroeg een vermoeden hadden van heimelijke inzigten, daar onder bedolven. Dus doorzigtig was, onder andere, de Heer VAN HEEZE, Bevelhebber van *Brusſel*; begiftigd met eene erflijke Rente ter ſomme van drieduizend guldens, gevestigd op de Staaten van Braband, zeide hij, eerlang, de weldaad op, en gaf de brieven te rug. Zelf zou de beroemde VIGLIUS VAN ZUICHEM VAN AYTA, reeds bij de ſtaatelijke intrede, zich eenige woorden hebben laaten ontvallen, die na twijfeling aan een beſtendigen vrede ſmaakten. Een ſcherp gezigt voorwaar van deeze Staatsmannen! Want één maand was 'er pas verloopen, of de Brusſelſche Burgerij las even greetig de Smaadſchriften, tegen den Landvoogd geſtrooid, als zij hem kortelings met toejuichingen hadt ontvangen.

Omtrent deezen tijd waren de Staaten van Holland en Zeeland te *Geertruidenberg* vergaderd. Derwaarts zondt de Land-

voogd zijne Gemagtigden, om de Staaten te vermaanen tot het doen afkondigen van het Eeuwig Edikt, in hunne bijzondere Gewesten en verdere onderhoorigheden; als mede tot het afleggen van alles, 't geen agterdogt konde baaren: als het werven van Krijgsvolk, het ſterken van Steden, vergieten van geſchut en aangaan van uitheemſche verbintenisſen. Doch zij hadden nog eene afzonderlijke boodſchap aan den Prinſe VAN ORANJE. De Landvoogd kende deszelfs invloed op de Landzaaten; veel zou hij dus gewonnen hebben, indien hij den Prins in zijne belangen konde overhaalen. In een ſchriftelijk Vertoog, op den drieëntwintigſten Maij overhandigd, wierdt, onder andere, voorgeſteld, „ dat de Prins, nu bekomen hebbende zijn hart„ lijk begeeren, naamelijk zijne eer, zijne goederen, en 't „ vertrek der Spanjaarden, waar op hij het aanneemen der Wa„ penen gegrondvest hadt, verklaaren wilde, of 'er nog iets „ ontbrak aan zijn genoegen en verzekerdheid, opdat men hem „ voldoening mogt geeven." In hun antwoord verzekerden de Staaten, dat 'er nog veel ontbrak aan de volvoeringe der voorwaarden van den Gendſchen Vrede; zijnde, onder andere, *Don* JAN in 't Land gekoomen met eenen ſtoet van Spanjaards en Italiaanen, ſtrijdig tegen het Verdrag, te *Marche in Famine* met hem geſlooten; om niet te ſpreeken van den ingang, welken verſcheiden verdagte perſonen, meest uitlanders, bij hem vonden. Met de Afgevaardigden ging nu de Prins over tot bijzonderheden, hem onmiddelijk betreffende; klaagende, vooral, over het ophouden van zijnen Zoon in *Spanje*, welken men, tegen alle regten en vrijheden, aan 't Leuvenſche Hoogeſchool ontvoerd hadt; als mede, dat verſcheiden zijner goederen, met naame de Stad en Baronnij van *Breda*, hem nog onthouden wierden, tegen de voorwaarden der Gendſche Bevredigingе. Wat de aanbieding van bijzondere voordeelen aanging „ wilde men", was 't wederwoord van zijne Doorluchtigheid, „ naa het doen „ van ſchuldig regt, eenige verdere gunst bewijzen, hij zou „ zijner Hoogheid daar voor dank weeten, indien het ſtrekte „ tot 's Lands nut, alzo hij alleen dit, en geen eigen voordeel „ zogt." Dit zeggen maakte een einde aan de onderhandelinge.

De

De Landvoogd, nu in het bewind, maakte daar van een aanvang met eene vertooning, hoe zeer hem de handhaaving van het Roomſche Geloof ter harte ging. Bij brieven, gedagtekend den drieëntwintigſten Mai, gerigt aan de Biſchoppen en Inquiſiteuren, beval hij dezelven, „ zij hadden een „ waakend oog te houden op hunne ſchaapen, dezelve te „ ſtigten door een heilig voorbeeld, en te wapenen met goe„ de leere, tegen de aanſlagen der verſlindende Wolven, en „ deeze te ſtraffen, volgens de geestlijke regten der Kerkver„ gaderinge van *Trente*; waar toe hun des Konings magt, „ en de zijne, daar zij vereischt wierdt, niet ontbreeken „ zoude." Hij voegde 'er nevens, dat „ zij ernſtig onder„ zoek hadden te doen omtrent alle Ketters, die zich kwa„ men te verloopen tot oproer, wanorde, ergernis, of rede„ nen, ſtrekkende tot verleidinge der Zielen, en hun te doen „ draagen de ſtraffen, ſtaande op het krenken van den ge„ meenen welvaart."

Doch, hoe zeer dus op het geloof, minder was hij, in 't hart, op de eerlijkheid geſteld. Dit bleek aan zijn gedrag, met opzigt tot de Hoogduitſche Krijgsknegten. De Staaten, van zelve niet ongeneigd om die Benden te loozen, wierden daar toe nog meer aangezet door den Landvoogd, onder bemiddeling van ESCOVEDO. Nogthans ging de afdanking traaglijk voort, door dien men het, aangaande de voorwaarden, niet eens konde worden. Diensvolgens vonden de Staaten raadzaam, den Landvoogd te beweegen, zich in perſoon te begeeven na *Mechelen*, om aldaar, met de Kolonellen der genoemde Benden, mond aan mond te handelen. Hij wierdt 'er ſtaatelijk ingehaald; doch, in ſtede van het groot oogmerk zijner reize voort te zetten, arbeidde hij, onder de hand, om de Hoogduitſchen op zijne zijde te trekken, en in 't Land te doen blijven. Vóór zijn vertrek na *Mechelen* deedt hij eenen ſlap, die merkelijken agterdogt verwekte. Hij begeerde op de Algemeene Staaten, dat zij den Prins VAN ORANJE zouden beoorlogen, onder voorwendzel dat deeze, door het kwellen der Amſterdammers, de Gendſche Bevredliging hadt geſchonden; een aanſlag, zeide hij, welke bij hem zo zwaar woog, dat al ware 't dat hij in *Spanje* of *Italie* zich bevondt, de reize her-

herwaarts zoude aanneemen, om hunne zaak te verdeedigen. De Staaten gaven hierop geen ander beſcheid, dan dat men eerst beter kennis van zaaken behoorde te hebben, en de elenden des Oorlogs te ſchuwen, zo lang zich hoop opdeedt, om bij wijze van vergelijk, de geſchillen in der minne bij te leggen. Intuſſchen verloor *Don* JAN, zedert, veel van de genegenheid der Staaten, die, uit deeze ſtaal, zijne zucht tot het hervatten van den Krijg afleidende, van toen af een kwaad oog op hem begonnen te ſlaan. Evenwel herwon hij, eenigermaate, het vertrouwen, zints hij ESCOVEDO na *Spanje* hadt afgevaardigd, om een merkelijken onderſtand in penningen van den Koning te verzoeken. Hoe weinig gronds dit vertrouwen hadde, leerde, wel haast, de ondervinding.

Geduurende *Don* JANS verblijf te *Mecheln*, zaten Schepenen dier Stad over de zaak van zekeren Kleermaaker, met naame PIETER PANIS; man van onbeſproken wandel, wien men niets anders te laste leide, dan, volgens eigen bekentenis, onder 't gehoor geweest te zijn van een Hervormden Leeraar, in het Dorpje *Bolheim*, niet verre van de Stad; als meede, zijne ſtandvastige weigering van het herroepen van zijn geloof, en het noemen van anderen, die, ter zelfde plaatze, de Preek hadden aangehoord. Ondanks het vuurig aanloopen van vrienden en gebuuren, bij den Schout WILLEM DE KLERK, en het ernſtig voorſchrijven des Prinſen VAN ORANJE, om onſchuldig bloed te ſpaaren, wierdt PANIS, bij vonnis van Schepenen, en met toeſtemming van *Don* JAN, verweezen, om openlijk onthalsd te worden.

Thans was de tijd rijp geworden, ter ontwikkelinge van *Don* JANS heimelijke bedoelingen. Zie hier daar toe de aanleiding. In de maand Julij des meer genoemden Jaars 1577, reisde door Nederland MARGARETA VAN VALOIS, Zuster des Konings van Frankrijk, Schoonzuster van Koning PHILIPS van Spanje, en Gemaalin van den Koning van Navarre, zedert, onder de Franſche Koningen, vermaard onder den naam van HENRIK DEN IV. Het voorwendzel haarer reize was, de wateren te *Spa*, ter herſtellinge van haare gezondheid, te gebruiken, doch het waare oogmerk, met den Graave VAN LALAING de Heerſchappij over de Nederlanden te bekuipen voor haaren broe-

broeder, den Hertog VAN ANJOU. Onder voorgeeven van zo nabeſtaande bloedverwante zijns Konings niet onbegroet te kunnen laaten doortrekken, ontboodt *Don* JAN een aanzienlijken ſtoet van Edelen, en ſloeg daar mede op weg na *Namen*, daar de Koningin thans vertoefde. Naa een geheelen dag in hoofſche vermaaken te hebben doorgebragt, deedt de Landvoogd, 's anderendaags, haare Majeſteit uitgeleide, met het hoofd vol, naar 't ſcheen, van de jongſte uitſpanningen, en geenzins zwanger van den aanſlag op 't Kaſteel der Stad; welken hij, egter, regelrecht tegen 't Eeuwig Edikt, volvoerde, op den eigen dag van 't vertrek der Vorſtinne, den vierentwintigſten van Julij. De onderneeming en volvoering van het verraaderlijk bedrijf ging verzeld van de volgende omſtandigheden.

Naa het affcheid van haare Majeſteit, ſteeg *Don* JAN te paerd, zich houdende, ter jagt te willen rijden. Den Graaf VAN BARLAIMONT zondt hij voor uit met deszelfs vier Zoonen HIERGES, MEEGEN, ELOYON en HAUTEPENNE, en verſtak een deel Krijgsvolk in de nabuurſchap van 't Kaſteel. De BARLAIMONTEN, bewust van den toeleg, rijden aan op 't Kaſteel, en vertoonen den Slotvoogd JAN VAN BOURGONDIE, *Heere van Froijmont*, hoe 't wel paſſen zoude, den Landvoogd, in 't voorbijrijden, binnen te nodigen, om de Sterkte te bezigtigen. De Slootvoogd, niets ergs vermoedende, laat zich gereedelijk gezeggen. *Don* JAN genaderd, en de nodiging door hem zijnde aangenomen, rijdt hij na binnen, zijne Lijfwagt agterlaatende, doch met merkelijken ſtoet van Hofbedienden, met voordagt gewapend. Terwijl de Heer VAN FROYMONT een Ontbijt doet bereiden, vertoeft de Landvoogd in de Poort met de zijnen, tot dat het Krijgsvolk uit het bosch koomt aanrennen. Eerst de BARLAIMONTEN, en daar naa de Landvoogd zelve, rukken hier op het piſtool uit den koker, en bieden den tromp aan de Wagten: terwijl *Don* JAN eene ſoort van triomflied aanhief, zeggende dat deeze dag de eerſte zijner Landvoogdije was. De bezettelingen, ſtokoude of verminkte ſoldaaten, zwigten terſtond, en laaten zich, nevens den Bevelhebber, buiten het Kaſteel zetten. Men vindt 'er, die deezen aanſlag hielden voor eene kunſtig beſtokene in-

ingeeving des Prinſen VAN ORANJE, om den Landvoogd in den algemeenen haat te brengen. Anderen houden ſtaande, dat hij hier in zijn eigen hoofd en het ophitzen van BARLAIMONT volgde, tegen den raad des Graaven VAN MANSFELD, inhoudende dat de volvoering van het ſtuk, veelligt, het gantſche Land tegen hem zou doen te wapen loopen.

Don JAN, dus meester van het Slot geworden, riep de Heeren bij een, en vertoonde aan dezelven, „ hoe zijn geduld, „ te lang getergd door de Staaten, nu ten einde was; dat „ men hem ſlinks hadt naagetragt, en gezogt, binnen *Bruſſel* „ of *Mechelen* gevangen te houden; dat dit alles hem tot het „ verzekeren dier plaatze gedreeven hadt, om zijn' eigen „ perſoon en 's Konings dienst te beveiligen: die lust hadt te „ blijven, zou hem aangenaam zijn; anderen ſtondt het ver„ trekken vrij, alzo hij met gedwongen dienst niet gedient „ was." Veelen bleeven, doch eenigen namen hun afſcheid. Zich wijders van voorraad voorzien hebbende, zondt hij Brieven na verſcheiden oorden, om zijn gedrag te verdeedigen, en den Heer VAN RASSINGHEM aan de Algemeene Staaten, met gelijken last, en daar nevens gaande bevel, om, vóór zijne wederkomst, de Burgerij van *Bruſſel* te ontwapenen. Om zijnen ſlag nog wiſer te neemen, deedt hij, intuſſchen, door den Heer VAN HIERGES, de Stad *Charlemont* bemagtigen.

Onder al dit woelen des Landvoogds lag het oogmerk verborgen, om alzo den Oorlog te beginnen tegen de Staaten, ten einde, langs dien weg, ruimte te maaken voor zijne handen, welke men, meende hij, te vast gebonden hieldt. Reeds in de maand April hadt hij, uit *Spanje*, onderſtand in penningen verzogt, en daar nevens gevoegd bittere klagten over de wederſpannigheid der Landzaaten, met ernſtigen aandrang op de noodzaakelijkheid van den Oorlog. Het meerendeel, ſchreef hij, vloog van de hand van den Prinſe VAN ORANJE. Die de weldaaden zijner Majeſteit zogten te genieten, hadden geenen moed, nu dat zij ze magtig geworden waren, om derzelver zaak te verdeedigen. Het was een lichaam, 't welk, zonder afzetten der bedorven leden, niet zou te geneezen zijn. Brieven van deezen en ſoortgelijken inhoud, op verzoek

zoek des Prinſen VAN ORANJE, door bevel des Konings van *Navarre*, op de Heide van *Bourdeaux* onderſchept, waren zijner Doorluchtigheid toegeſchikt door den Heer DE PLESSIS, en vervolgens, ontcijfferd zijnde, vertoond te *Brusſel* aan de Algemeene Staaten. Uit de ondergeſchepte Brieven bleek tevens het voorneemen van *Don* JAN, om Engeland aan te doen; zommigen voegen 'er nevens, hoe hij eenigen hadt genomen in het geheim van zijn ontwerp, om, naa de bemagtiging van dit Koninkrijk, op *Spanje* eenen kans te waagen.

De Algemeene Staaten, intuſſchen, den zendeling van *Don* JAN gehoord hebbende, vaardigden eenigen aan hem af, met last om hem te onderhouden over de ongegrondheid der gerugten wegens de aanſlagen op zijn perſoon, en om hem tevens tot de wederreize na *Brusſel* te vermaanen, als zullende hij aldaar, en inderdaad door gantsch Nederland, onder verband van hunne perſoonen, goederen, eere en trouwe, volkomen veilig zijn. Een blijk van zorgeloosheid gaf de *Don*, in het antwoord, welk hij, in zijn geſprek met den Abt VAN MAROLLES, woordvoerder van 't gezantſchap, deezen te gemoet voerde: *het Kaſteel van Antwerpen*, zeide hij, *hieldt hij voor het zijne; aan geld noch volk zoude 't hem mangelen. Dit*, voegde hij 'er nevens, *mogt hij den Staaten aanzeggen.* Nogthans zondt hij andermaal Gelastigden aan de Staaten, om hun af te vorderen, ſterker hoede van zijnen perſoon; afzetting van Bevelhebbers der plaatzen, die van ouds geene gehad hadden; voorts, dat alle Bevelhebbers en lieden van Oorlog, op zijn ontbod, hem kwamen vinden en gehoorzaamen; vertooning van de lijst der Afgevaardigden ter Dagvaart, om te zien, of 'er eenigen op ſtonden, op welke vermoeden viel; eindelijk, affnijding van gemeenſchap met Prins WILLEM, Holland en Zeeland. Eenige deezer voorſlagen wierden den Landvoogd ingewilligd, doch, daartegen, andere aan hem gedaan; niet zo zeer, meent men, om derzelver inwilliging te verwagten, als om hem ſtof in de oogen te werpen, en dezelve blind te maaken voor hunne heimelijke oogmerken.

De Algemeene Staaten, naamelijk, gewekt door de Brieven van *Don* JAN, en 't geen hij, van tijd tot tijd, hadt uitgeſlagen, vonden geraaden, zich van het Kaſteel van *Antwerpen*

te

te verzekeren. Dit gelukte hun naar wensch, en opende de deur der vijandlijkheden, welke, zedert, tusschen de Staaten en den Landvoogd, wederzijds gepleegd wierden. In 't eerst, naa het omslaan van *Antwerpen*, sprak *Don* JAN uit een zagter toon, deels om die reden, deels ook om 't afvallen van den Hertoge VAN AARSCHOT, den Markgraave VAN HAVRECH en andere Heeren, tot nog toe zijne belangen toegedaan. Smeekender wijze schreef hij aan de Staaten, dat hij in eene Wapenschorzing zou bewilligen, tot dat zijne Majesteit, indien hij hun mishaagde, eenen anderen Prins van den bloede, in zijne plaats, tot Landvoogd zou verkooren hebben. Hij badt, daarenboven, om de wedergave zijner onderschepte Brieven, welker inhoud hij zogt te verschoonen met het blaauwe voorwendzel, dat hij nog niet voor Landvoogd was erkend, ten tijde als hij den Koning tot den Oorlog aanhitste. Doch de Staaten gaven hier op geen bescheid, maar zonden Brieven af aan den Koning, eerst om van zijne Majesteit te verzoeken een bevel aan *Don* JAN, tot het agtervolgen van het Eeuwig Edikt en de Gendsche Bevrediging, en naderhand om een anderen Landvoogd, in de plaats van zijnen broeder.

Een listigen trek speelde, ten deezen tijde, Prins WILLEM DE I aan *Don* JAN, welke deezen op 't verlies van *Breda* te staan kwam. Naa het omslaan van *Antwerpen*, was zekere Kolonel FRONSBERG, met zijne drie benden, na *Breda* geweeken, om het, in naame van *Don* JAN, te bezetten. 't Leedt niet lang, of de Graaf VAN HOHENLO en de Heer VAN CHAMPAGNEI sloegen het beleg om de Stad. Niet bestand tegen de overmagt, zondt FRONSBERG eenen zijner Hoplieden na *Namen*, aan *Don* JAN, om te verneemen, welk middel van ontzet aldaar voorhanden zijn mogt. In 't wederkeeren betrapt, wierdt de Hopman gebragt na *Geertruidenberg*, alwaar de Prins zich thans bevondt. Langen tijd sleet men met ondervraagen, en wrong hem, eindelijk, door beloften en dreigementen, de bekentenis af, dat hij een Briefje in zijnen Broeksband verborgen hadt. Dit, daar uit getornd, wierdt bevonden van zeer fijn postpapier, langwerpig vierkant, als een lid van een vinger en met lak zinlijk toegeslooten. Naa

't

't ontzegelen en ontsijfferen van 't geschrift, bestaande slegts uit zes regeltjes, met eene zeer dunne pen geschreeven. Het behelsde, hoofdzaakelijk, eene toezegging van hulp en van 't ontzet der Stad binnen twee maanden, met vermaaning om het zo lang uit te houden. In de plaats van dit, liet de Prins een ander briefje stellen, met eene kunstig naagebootste hand, en toegeplakt met het zegel van *Don* JAN, 't welk men onbeschadigd hadt weeten te houden. Het behelsde eene verklaaring van onmagt tot ontzet, met vermaaning om op de best mogelijke wijze een verdrag te sluiten. Voorts moest de Hopman, onder toezegging van goed loon, door de Stad verspreiden, dat het ontzet verre te zoeken was. De list gelukte. Prins WILLEM kwam, van nieuws, in het bezit van zijnen eigendom.

Niettegenstaande de vijandlijkheden dus openlijk haaren loop hadden, deeden de Algemeene Staaten, met goeddunken van Prinse WILLEM, nog eene pooging, om *Don* JAN te doen aan de hand koomen. De Bisschop van *Brugge* en de Heer van WILLENVAL wierden aan den Landvoogd gezonden, met aanbieding van het afleggen der wapenen, mids hij zelve daar toe insgelijks verstaan wilde; *Don* JAN moest, wijders, de Hoogduitsche Knegten afdanken, het Kasteel van *Namen* overleveren, en van daar vertrekken na *Luxemburg*, om aldaar, in afwaging van zijnen opvolger in de Landvoogdij, inmiddels het bewind te voeren, bij goeddunken des Raads van Staate. In stede van het oor te leenen aan deeze en soortgelijke voorslagen, toonde zich de Landvoogd daar over zeer misnoegd, en, bij deeze gelegenheid, niet minder over 't ontbieden van Prinse WILLEM na *Brussel*, door de Algemeene Staaten. Evenwel, den handel niet geheel willende afbreeken, sloeg hij een Bestand voor; waar in de Staaten bewilligden, mids het niet langer dan twee of drie dagen duurde, en binnen dezelve de zaaken vereffend wierden. Dit baarde den ontstelden Landvoogd nieuwe gramschap; waar van hij blijk gaf in zijn schrijven van den tweeden October, waar in hij de Algemeene Staaten verweet, dat zij hunnen Landheere alles ontnomen hadden, op den ijdelen titel na. Ten zelfden dage, treezende voor een beleg, naa de Stad en het Kasteel van *Namen*

ſterk bezet te hebben, vertrok hij na *Luxenburg*; van waar hij, op den veertienden, een dreigenden Brief liet afgaan aan de Staaten, aanduidende zijn voorneemen, om op 's Konings last hun het uiterſte van de magt zijner Majeſteit te zullen doen gevoelen, 't en ware zij afſtand deeden van hun oneerbiedig eiſchen, en den Prins VAN ORANJE met zijnen aanhang verdreeven.

Van geene uitwerkinge, op de Algemeene Staaten, waren alle deeze brommende Brieven. Men tradt, daarentegen, in onderhandeling over het benoemen van een nieuwen Landvoogd, en om die waardigheid aan MATTHIAS, Aardshertog van *Oostenrijk*, 's Keizers broeder, op te draagen. En, vermids deeze handel traaglijk voortging, wierdt, intuſſchen, de Prins VAN ORANJE aangeſteld tot Ruwaard van Braband, met bewilliging der Algemeene Staaten. Voorts ſtelden deeze eene verantwoording van hun gedrag tegen *Don* JAN, en lieten het geſchrift, gedrukt, in 't Latijn, Hoog- en Nederduitſch, Fransch, Italiaansch, Spaansch en Engelsch, afgaan aan alle Christen Mogendheden, nevens afſchriften van 's Landvoogds onderſchepte Brieven: met bijgevoegd verzoek, om ligting noch doortogt van Krijgsvolk te willen toeſtaan. Van zijnen kant bleef de Landvoogd niet ſchuldig, eene verdeediging van zijn gedrag, waar in hij de Staaten van wederſpannigheid beſchuldigde, en op den Prinſe veele haatelijkheden uitſtorte.

Intuſſchen hadt de handel met den Aardshertog MATTHIAS voortgang, en was de zaak zo goed als geklonken. Noodig was het dan, de Landzaaten te onderrigten, in hoedanig een licht, voortaan, *Don* JAN moest beſchouwd worden. Op den zevenden December deeden de Algemeene Staaten alomme afkondigen, dat zij *Don* JAN, zedert de bemagtiging van *Namen*, voor *'s Lands vijand* gehouden hadden, en, voortaan, hem daar voor bij eenen iegelijk wilden gehouden hebben, en zijne aanhangers voor weerſpannelingen tegen het Vaderland, en ſtrafbaar aan lijf en goed. Eene andere Afkondiging, ten zelfden dage geſchied, behelsde een gebod tot opgave van alle de middelen en goederen, welke men wist den aanhangeren van *Don* JAN toe te behooren; een verbod, om hem of de zijnen eenigen onderſtand met raad, kundſchap of toevoer

te doen; als mede, een bevel aan de geenen, die, met eenige Ampten van den Lande voorzien, zonder verlof dezelve verlaaten hadde, tot hunne bedieningen weder te keeren, ten langſte binnen vijftien dagen, op verbeurte van hunne Ampten.

Het vegten met papier nam nu een einde, en liep men, van wederzijde, te wapen. Onder verband van eenige Nederlandſche Steden, hadden de Algemeene Staaten, van de Engelſche Koninginne ELIZABET, verlof verworven tot eene geldligting in haar Rijk van honderdduizend Ponden Sterlings. Van zijnen kant hadt *Don* JAN de onlangs uitgetrokkene Italiaanſche en Spaanſche benden te rug ontbooden, en ze reeds in zijn Leger, geleid door ALEXANDER FARNEZE, *Prins van Parma*. Behalven deeze hadt of verwagtte hij en goed aantal Hoogduitſchen, Bourgondiers, Franſchen, ook nog eenige Spanjaards, zo Knegten als Paerdevolk; alle welken, bij de monſtering, geteld wierden ten getale van iets minder dan achttienduizend Koppen. Met deeze magt, uit het Land van *Luxenburg*, in het Graafſchap *Namen* getrokken, deedt hij, op den vijfentwintigſten Januarij des Jaars 1578, eene Verklaaring uitgaan, vorderende toevoer uit alle plaatzen, vooral van de Geestlijkheid; voorts belofte van 's Konings genade, met behoud van goederen, aan allen, die hem zouden toevallen, en een goed onthaal aan de overloopers. *Don* JAN moedigde, bovendien, zijne Troepen met eene Pauslijke Bulle, vergiffenis van zonden beloovende, aan allen, welke, onder des Dons baniere, het leeven zouden inſchieten. Intuſſchen ging de werving aan de Staatſche zijde traaglijk voort, doch klom, eerlang, tot gelijke hoogte met die des vijands.

De beide Legers lagen thans in het Graafſchap *Namen*. Doch de Staaten, tot dat ze meer volks bij een hadden, eenen veldſlag ongeraaden agtende, zonden bevel aan hunnen Veldmaarſchalk OOIGNIES om af te trekken na Braband. Hij brak dan op, den laatſten dag van Januarij, den weg neemende na *Gemblours*. *Don* JAN, uit twee gevangenen, van dit voornemen onderrigt, volgde hem op de hielen, doet den aanval, en behaalt de zege, met verlies van zesduizend man aan de Staatſche zijde, en aan de zijne niet boven de acht of tien.

Van de gevangenen, in 't veld bekoomen, deedt *Don* JAN, naderhand, te *Namen*, zeshonderd ophangen, uit wederwraake van het ombrengen eens Spaanſchen Hopmans, tegen het gegeeven woord, en het afſnijden van neuze, ooren en vingeren aan eenige ſoldaaten van 's Konings zijde. *Don* JAN voorts de Stad *Gembloux* bemagtigd hebbende, leide in beraad om 't hoofd te wenden na *Bruſſel*; doch hij oordeelde zich daar toe niet ſterk genoeg, maar vondt meer geraaden, eenige onvaſte plaatzen aan te taſten. *Leuven*, *Tienen*, *Aarſchot*, *Bovines*, *Sichem*, nevens eenige andere Steden bezweeken voor zijne overmagt.

Omtrent deezen tijd ontſtondt 'er opſchudding in het Leger van *Don* JAN, onder eenige Hoogduitſche Vaandels, om twee of drie maanden agterſtallige ſoldij, en die nu, onder bedreiging van muiterij, aan den Veldheer om betaaling zonden. Deeze, den hoon verkroppende, zondt de boden met goed beſcheid te rug, en voorts de niet oproerige Vaandels van het Regiment op den weg na *Bruſſel*, kwanswijze om op den naderenden vijand te letten. De muitelingen, dus van ſteun ontbloot, worden ſtraks omſingeld, hun de geweeren afgenomen, en twaalf der ſchuldigſten geſteld ter genade van *Don* JAN. Deeze beveelt, het derde deel daar van te ſtraffen; waar van, egter, de helft verbeeden wordt. Van de twee uitgeloote kinderen des doods, was de één een braai ſoldaat, en tot op dien dag altoos gehoorzaam. Onder 't gaan ter ſtraffe, toont hij zijne lidtekens en wonden, en haalt zijne bekende dienſten op. Dit wekte medelijden, en de voorſpraak der Spaanſche Edellieden, met zo goed gevolg, dat den boeteling het leeven geſchonken wierdt.

Naa de zege van *Don* JAN, hadt men gehandeld over Vrede, doch de gemoederen te wijd van een gevonden, om ze elkander te doen naderen: zulks de toerustingen ſterker wierden voortgezet. *Don* JAN, om zich te meer te ſterken, hadt het oog op verſcheiden Steden, om door list of verraad daar binnen den voet te krijgen. De aanſlag op *St. Gilain*, onder de bemiddeling van den Biſchop van *Atrecht*, viel kwalijk uit. Geen meerdere baate hadt hij van eene gevaarlijke muiterije, geſtookt door zijne zendelingen, onder de Waalſche Knegten binnen

Maas-

Maaſtricht. De Burgerij, nog gedagtig aan den ouden Spaanſchen overlast, dempte, bij tijds, de opgaande vlam. Soortgelijk eenen toeleg maakte hij op *Philippeville*; doch, alzo de list mislukte, beproefde hij het middel van openbaar geweld. De Baron VAN FLORENNES, Overſte dier Stad, hadt hem verzekerd, dat hij zijne ſtanderts ſlegts voor de plaats hadt te laaten zien, om 'er meester van te worden. Doch 't viel anders uit. Hoewel met acht of tienduizend man, het beleg daar om geſlagen hebbende, kostte de bemagtiging merkelijke moeite. *Don* JAN zelve moest, nevens den geringſten ſoldaat, takkebosſen aandraagen, om de Graft te vullen. Eindelijk moest de Stad kamp geeven: waar naa *Don* JAN zich begaf na *Namen*, om zijne gezondheid te herſtellen, geknakt door vermoeienisſen in het beleg van *Philippeville*. Hier naa in gevegt geraakt met de Staatſchen, zonder een beſliſſenden uitſlag, beſloot hij meer verweerende te handelen, en ſloeg zich neder in den omtrek van *Namen*.

Omtrent deezen tijd tradt men, van nieuws, in onderhandeling over den Vrede; doch, dewijl men het niet eens konde worden aangaande de voorwaarden, wierdt dezelve ſpoedig afgebroken, hoe zeer men zich, aan weerkanten, tot het voortzetten van den Krijg niet heel geſchikt bevondt. Donker zag 't 'er uit in 't Leger van *Don* JAN. Veelen van zijn Volk ſneuvelden aan pest of roodeloop; hij zelve, zukkelende naar 't lichaam, was krank van geest, om dat zijne zaaken thans weinig voorwaarts gingen, en daar in geen meer ſpoeds ontving door gunſtige tijding uit Spanje. Uit onderſchepte brieven, aan den Prinſe VAN MELFI en aan den Spaanſchen Gezant te *Genua*, vernam men, tot hoe diepe engte hij zich zelven geprangd agtte. De ongeſteldheid, welke hem, eenigen tijd, gekweld hadt, verwandelde eensſlags in eene Pestkoortze, en rukte hem onverhoeds uit het leeven, op den eerſten October des Jaars 1578. Zommigen meenen, dat vergif, op 's Konings bevel, of dat van de Abt van *St. Geertruid*, hem toegediend, zijn einde heeft verhaast. Zijn overlijden viel voor in 't Leger te *Bonge*, in het armoedig huisje eens ſchamelen landmans, in het drieëndertigſte jaar zijns onderdoms. Zijne lijkſtaatſie wierdt gehouden met eene pragt, aan zijne

hooge afkomst voegende. Naderhand wierdt zijn Lijk ontleed, in verſcheiden reismaalen gepakt, en alzo, om kosten te mijden, te paerd, door Frankrijk, na Spanje gevoerd, aldaar wederom zamengehegt, en eindelijk, volgens zijne jongſte begeerte, in het Eskuriaal, nevens de Grafſtede zijns Vaders bijgezet.

Zie BOR, HOOFT, STRADA en de verdere *Nederlandſche Hiſtorieſchrijvers.*

OOSTERBIERUM, een Dorp, in Friesland, in het Kwartier van *Westergo*, onder de Grietenij van *Barradeel*, ongeveer een uur gaans ten Noorden van de Stad *Harlingen*, en half zo verre van de Zee. Het voert den naam van *Oosterbierum*, in tegenoverſtelling, meent men, van een ander Dorp, *Westerbierum*, dat wel eer Westwaarts zou geleegen hebben, op eenen grond, die, reeds zedert verſcheiden Eeuwen, door het Zeewater wordt bedekt. *Oosterbierum* is een fraai Dorp, omringd van vrugtbaare landerijen, en heeft eene tamelijk ruime Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend. Veele adelijke Huizen of Staten plagten hier omſtreeks te leggen. Men ziet 'er nog de overblijfzels van in deftige Boerenwooningen.

Zie WINSEMIUS.

OOSTERBLOKKER, een Ban en Dorp, in *Dregterland*, waar van de eerſte zeshonderdelf Morgens en driehonderd drieënveertig Roeden Lands beſlaat. Het Dorp, geleegen in de zo genaamde Streek, tuſſchen de Steden *Hoorn* en *Enkhuizen*, hoewel in de lengte beſlaande vierhonderd Roeden gronds, bevat ſlegts negentig Huizen. De Kerk is een vrij goed gebouw. De Leeraar, welke hier predikt, neemt ook den dienst waar te *Westerblokker*.

OOSTEREND, een Dorp op het Eiland *Texel*, dus genaamd naar deszelfs ligging aan den Oostkant dien Eilands. Het go-

getal der Huizen bedraagt iets meer dan honderd. De Kerk ſtaat midden in het Dorp, en is een niet onaanzienlijk Kruisgebouw. 'Er woonen ook eenige Doopsgezinden. Een bekoorlijk aanzien heeft *Oosterend*, door deszelfs legging rondom in hoog opgaand geboomte.

Oostergoo, een der drie Landkwartieren van de Provincie *Friesland*, dus genaamd naar deszelfs legging op de Kaart van het Gewest. Het bevat elf Grietenijen, en heeft de eerſte ſtem in de Landſchapsvergaderingen. Behalven een aanzienlijk getal Dorpen, ontmoet men 'er twee Steden, *Dokkum* en *Leeuwaarden*; de laatſte is de hoofdſtad der Provincie.

Zie WINSEMIUS.

Oosterhout, eene vrije Heerlijkheid in de *Baronnij van Breda*, omtrent twee uuren gaans ten Noordoosten van de Stad *Breda*. Het Dorp is zeer groot en volkrijk, doch wordt meest bewoond van Roomschgezinden. Het getal der Hervormde Ledemaaten wordt op ruim honderdenvijftig begroot. Deeze hebben ten hunnen dienſte eene zeer groote Kerk, en dus getuigenis draagende, dat het getal der Gereformeerde Ingezeetenen voormaals aanzienlijker moet geweest zijn. Naast de Kerk ſtaat een zwaare ſtompe Toren. De Landbouw is eene voornaame bron van het beſtaan der Ingezeetenen; de Graanhandel is daar mede zeer nauw verknogt. Eenigen hebben hun beſtaan van den Lakenhandel en de Pottebakkerijen. Men heeft 'er een deftig Regthuis; voor hetzelve ſtaat een Lindeboom van ongemeene dikte.

Oosterland, een Polder en Hooge Heerlijkheid in Zeeland, op het Eiland *Duiveland*. De bedijkers daar van waren, omtrent het midden der Veertiende Eeuwe, Heer KLAAS VAN BORSELEN VAN BRIGDAMME en HENDRIK VAN DEN ABEELE. De Polder wordt begroot op eenendertighonderd eenënzachtig Gemeten en tweehonderd drieënzestig Roeden Gronds. Deeze is doorgaans zandig of zavelagtig. Men vindt 'er zeer

goede Zaai- en Weilanden. Die daar toe niet geſchikt zijn, worden met geboomte beplant. Van hier dat men 'er de wegen en paden zeer vermaaklijk vindt, door het weelig tieren de houtgewas. — Het Dorp *Oosterland*, een groot uur gaans van de Stad *Zierikzee* geleegen, legt zeer vermaaklijk in het hoogſte gedeelte en na genoeg in 't midden van *Duiveland*. Het is zeer regelmaatig bebouwd; drie digte Straaten hebben haaren uitgang op een ruim Marktveld, langs 't welk een water loopt, *Meervliet* genaamd. Het Marktveld is rondom betimmerd. Een zindelijk Dorphuis en een daar tegenover ſtaand klein gebouw, 't welk tot eene Beurs en Vischmarkt dient, maaken eene aartige vertooning. Onder de Huizen, hoewel ſlegts ruim tachtig in getal, vindt men 'er eenigen, die fraai mogen genoemd worden. Van de aloude Kerk ſtaat thans alleen het Koor, welks grootte en maakzel genoegzaamen grond geeft om over den voormaaligen luister des geheelen geſtigts te oordeelen. Een Toren heeft men 'er niet, maar enkel een Klokhuis, op eenigen afſtand van de Kerk. — Aan den Zuidkant van het Dorp ſtaat het Huis van den Ambagtsheere, een treffelijk gebouw, rondom in Vijvers beſlooten en van aangenaame plantaadjen omringd.

Oosterland, (*Klein*) een Polder in Zuidholland, in 't *Land van Voorn*, van niet veel uitgeſtrektheids, bevattende niet meer dan driehonderd achtenzestig Gemeten en tweehonderd vijfenzeventig Roeden Lands. Volgens de jongſte Lijsten ſtaan 'er ſlegts vijf Huizen. Niets merkwaardigs vindt men aangaande deezen Polder aangetekend, dan dat de Baaken, door de Brielenaars, ten nutte van den Scheepvaart opgerigt, daar in geplant worden.

Oosterleek, gemeenlijk enkel *de Leek* genaamd, een Ban in *Dregterland*, van kleinen omlag, als bevattende ſlegts na genoeg zesenveertig Morgens Lands. De negenentachtig Huizen, welke men 'er eertijds telde, zijn allengskens gedund op ruim veertig. Het Dorp, leggende in de zo genaamde *Streek*, tuſſchen *Hoorn* en *Enkhuizen*, niet verre van Zee, is, gelijk meest alle Dorpen in dien oord, in de lengte gebouwd. In

de

de plaats van de oude en vervallene, wierdt 'er, in 't laatst der voorgaande Eeuwe, eene nieuwe Kerk gebouwd.

OOSTERLITTENS, een Dorp in *Friesland*, onder 't Kwartier van *Westergo*, in de Grietenij *Baarderadeel*. Van wegen den veelvuldigen doortogt van Rijtuigen, is het Dorp zeer leevendig.

OOSTER-SCHELDE; zie SCHELDE.

OOSTERSOUBURG, een Dorp, op het Zeeuwſche Eiland *Walcheren*, aan den Straatweg, tuſſchen de Steden *Middelburg* en *Vliſſingen*. *Oosterſouburg* heeft een deftig aanzien. De Kerk, eertijds aan de Maagd MARIA gewijd, is voorzien van een hoogen dikken Toren, welke eertijds pronkte met een uitgehouwen beeld van de H. Maagd, die 'er ſtaatelijk vereerd wierdt. De Kerk wordt door een eigen Leeraar bediend.

OOSTERSTEIN, (*Het Huis tot*) van ouds een Adelijk Geſtigt, in de Zeeuwſche Heerlijkheid *Oosterland*, boven vermeld. Niets anders dan een brok Muurs is het eenige overblijfzel van het eertijds deftig gebouw. Nogthans bezit dit overblijfzel, nevens eenige Roeden Dijks en vijfentwintig Gemeten Lands, het regt van een goed Leen te zijn.

OOSTERWYK, (*Het Kwartier van*) een der vier Kwartieren, in welke de Meierij van *'s Hertogenbosch* verdeeld is. Alleen ten Noorden grenst het aan Holland. De lengte, van het Noorden naa het Zuiden, wordt op negen, en de breedte, van het Oosten na het Westen, op zeven uuren gaans begroot. Onder de overige Kwartieren praalt het met den bijnaam van het *Schoonſte*, van wegen deszelfs vrugtbaarheid en rijkdom, en de menigte van fraaie Dorpen, welke men 'er, zo groot als kleine, ten getale van dertig telt, behalven de Stad *'s Hertogenbosch*, mede in dit Kwartier gelegen. Verſcheiden deezer Dorpen voeren den titel van Heerlijkheden, en hebben hoog, middelbaar en laag Geregt. Anderen, *Staa-*

ten Dorpen genaamd, behooren tot de Domeinen van Hun Hoog Mogenden. Bovenal munt in dit Kwartier uit,

Oosterwyk, (*Het Dorp*) gelegen aan de zamenvloeijing van twee riviertjes, drie uuren gaans ten Zuidwesten van de Stad *'s Hertogenbosch*. Het is een aanzienlijk Vlek, voerende den naam van *Vrijheid*; eene benaaming, eigen aan zodanige Plaatzen, die, hoewel Muuren, Wallen noch Graften hebbende, nogthans van 's Lands Opperheeren bijzonder bevoorregt zijn. Eene zeer bloeiende en welvaarende Plaats, indien de aloude berigten waarheid behelzen, moet eertijds *Oosterwijk* geweest zijn: men vondt 'er wel vijfhonderd Wollen Weefgetouwen; 'er was een Straatweg ter lengte van vijfhonderd ſchreden, ten wederzijden met Huizen digt betimmerd, en op voegzaame afſtanden voorzien van Putten, ten dienſte der Ingezeetenen. Hoe 't zij, de Plaats, hoewel niet doodſtil, is, egter, op verre na niet zo leevende. Op een ruim Marktveld, worden, behalven de Weeklijkſche, drie Jaarmarkten gehouden. Op het veld ſtaat een van ouds vermaarde Lindeboom, met een zeer breeden kruin, met eene menigte paalen geſtut en geſchraagd; hij geeft een nuttig lommer ten dienſte der Boeren, welke hier hunne Boter koomen venten. Het Raadhuis, een nieuwmodisch gebouw, ſtaat digt bij dien boom. De Kerk is een tamelijk goed gebouw, uit wiens midden een fraai Torentje ten dake uit ſteekt. De Leeraar, welke hier predikt, verrigt ook den dienst te *Udenhout*. De Roomschgezinden, verre weg de talrijkſte Ingezeetenen, hebben verſcheiden Vergaderplaatzen. Een vermaard Vrouwenklooster, van den derden regel van ST. FRANCISCUS, welk 'er eertijds ſtondt, dient thans tot een ander gebruik. Voorts telt men te *Oosterwijk* ruim derdehalf honderd Huizen. Het Geregt beſtaat uit den Kwartierſchout, zeven Schepenen, even zo veele Gezwoorenen en een Geheimſchrijver. Zes Dorpen zijn aan het Regtsgebied der Plaatze onderworpen.

Oostfries, (JOSEPH) gebooren te *Hoorn*, in den Jaare 1628, was een kunſtig Glasſchilder; verſcheiden ſierlijk beſchilderde Glazen, in eenige Kerken van het Noorderkwartier, en,

en, misschien, in deeze en geene Huizen der Stad *Hoorn* zelve, kunnen daar van getuigenis draagen. Tot ongeluk der kunst, wierdt hij vroeg weggerukt: hij storf in zijne geboorteſtad, op den achtſten October des Jaars 1662. Beter lot wedervoer, ten dien opzigte, zijne Zuster, gehuwd aan eenen KLAAS VAN DER MEULEN, insgelijks een Kunstschilder: tot in haar tweeënzeventigſte jaar behandelde zij dagelijks het penſeel.

OOSTGRAFTDYK, een Dorp, in het gedeelte van Noordholland, het *Baljuwſchap van de Nieuwburgen*, ook wel de *Oosterbuurt* genaamd, legt langs den Dijk aan de Ringsloot van het Stermeir. Het vermogen der plaatze beantwoordt niet aan het getal der Ingezeetenen. De Hervormden hebben 'er eene eigen Kerk, en de Doopsgezinden eene Vergaderplaats. De Leeraar, welke hen thans bedient, een Leerling van het Amſterdamſche Kweekſchool, verrigt ook den predikdienst in 't nabuurig *Westgraftdijk*.

OOSTHUIZEN, te gader met *Hobrede*, eene Vrije Heerlijkheid, onder Waterland, in de *Zeevangk*, tusschen de Steden *Hoorn* en *Edam*. Te zamen worden zij begroot op zevenhonderd vierentachtig Morgens en vierhonderdvijſenzeventig Roeden. In den Jaare 1749 telde men 'er honderdvijſentachtig Huizen, waar van honderd zeveneńvijftig behoorden aan *Oosthuizen*. In eenen Streek van ruim achthonderd Roeden, is dit fraaie Dorp gebouwd langs de Ringsloot van de Beemſter. Men ontmoet 'er een goed aantal fraaie Burgerwooningen, blijken draagende van den welvaart der Plaatze, ontſtaan, onder andere, uit een uitgebreiden Kaashandel. De Hervormde Kerk is een aanzienlijk Kruisgebouw, pronkende, op het midden, met een fraai doorluchtig Torentje. In het Zuidelijk Kruispand ontmoet men eene ongemeen pragtige Graftombe, van zwart en wit Marmer, met heerlijk Beeldwerk en Opſchriften, opgerigt voor den Heere FRANÇOIS VAN BREDENHOF, Vrijheere van *Oosthuizen*, Schout, Burgemeester en Raad der Stad *Hoorn*, Afgezant van wegen hunne Hoog Mogenden bij den Koning van Pruisſen. Verſcheiden leden

diens

diens Geſlagts, aan 't welk nog heden de Heerlijkheid behoort, leggen hier begraaven. De Gezant gaf een blijk van het belang, welk hij ſtelde in den luister der ſtaatelijke Godsdienstoeffeninge, door het ſchenken, ten behoeve der vieringe van het H. Avondmaal, van drie Zilveren Schotels, twee Zilveren Bekers, een Tafellaken en Servetten. Te *Oosthuizen* is insgelijks eene Vergaderplaats van Doopsgezinden. Het Raadhuis, 't welk tevens tot eene Waag, Wagthuis en Gevangenis dient, is mede een aanzienlijk gebouw. De Heer heeft 'er eene deftige Wooning, in den hedendaagſche ſmaak gebouwd.

Oostkapelle, eene zeer aanzienlijke Heerlijkheid, nevens een fraai Dorp, op het Zeeuwſche Eiland *Walcheren*, in het Noordlijke gedeelte daar van, ſchietende met zijne eigen Duinen aan de Zee. Van ouds behoorde de Heerlijkheid aan den Abt van *Middelburg*, die 'er eene aanzienlijke Lustplaats hadt, *Westhoven* geheeten. Van wegen de aangenaamheid van den oord, vindt men nergens in Zeeland zo veele deftige Lusthuizen, als in deeze Heerlijkheid. Dat van den Heere munt inzonderheid uit, zo om de fraaiheid van 't gebouw, als de ſchikking der plantaadjen.

Zie SMALLEGANGE, *Kronijk van Zeeland*; GARGON, *Walch. Arcadia.*

Oostsouburg; zie OOSTERSOUBURG.

Oost-ter schelling; zie TER SCHELLING.

Oost-vlieland; zie VLIELAND.

Oostvoorn, of het *Land van Voorn*, AAN DE OOSTZYDE VAN FLAKKEE, een der drie hoofdverdeelingen van het *Land van Voorn*, is een Schiereiland, wordende gedeeltelijk van de Noordzee, gedeeltelijk van de Maaze beſpoeld. Ter plaatze, alwaar dit Land niet door Duinen tegen de Noordzee beveiligd wordt, moet het, door zwaare Dijkwerken, voor affpoelen behoed worden. De grond is gemeenlijk tamelijk hoog: zodat men 'er weinig overlast van het winterwater heeft. De bezor-

ging

ging der Dijken ſtaat aan een Kollegie van een Opper-Dijkgraave en zes Heemraaden, welken een Penningmeester is toegevoegd, nevens een Sekretaris. Gemeenlijk alle Maandagen, vergadert dit Kollegie, in een der Vertrekken van het Stadshuis in *den Briel*.

Oostvoorn, een Ambagt of Polder, met een Dorp van dien naam, in het even genoemde Diſtrict, de aangenaamſte landſtreeke in dien oord, hebbende veel Houtgewas, de verblijfplaats van rijklijk Wild, vooral van gevogelte, als Patrijzen, Faiſanten en meer diergelijken. Volgens de opgave van den Jaare 1732, beſloeg het Ambagt zesentwintighonderd en vier Gemeten en zesenveertig Roeden Lands. Men telde 'er vierenzeventig Huizen. Het Dorp is klein. De Kerk, ſtaande in 't midden van het Dorp, hoewel een oud gebouw, pronkt, nogthans, met een goed aantal fraai beſchilderde Glazen van de Jaaren 1744 en 1745. De Toren is tamelijk hoog en wordt wel onderhouden, op kosten van den Lande, omdat hij den Zeelieden tot eene Baak verſtrekt. Op een hoogen heuvel hadt men hier eertijds een vermaarde Burgt geſtigt, dienende tot dekkinge van den mond der Maaze. Niet verre van daar plagt in eene vlakte te leggen het *Hof der Heeren van Voorn*, omringd van een hoogen Muur, die verſchejden Poorten of ingangen hadt. Op eene hooge Duin ſtaat een gebouw, in den Jaare 1743, door Opper-Dijkgraaf en Heemraaden geſtigt, buiten kosten der Bedijkinge, om te dienen tot eene Vergaderplaatze dier Heeren, bij het doen van Dijkſchouwen of openbaare Aanbeſteedingen. Uit de Vergaderzaale heeft men, zo over den Mond der Maaze, als over het omleggende Land, een der fraaiſte Gezigten, welke men zich kan verbeelden.

Zie ALKEMADE, *Beſchr. van Brielle*.

Oostweerd, eene Heerlijkheid, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, tusſchen de Dorpen *Maarzen* en *Zuilen*, aan den Oostkant van de Vegt. Men vindt 'er ſlegts vijf of zes Huizen. In de dikke muuren en zwaare verwulf-

zels

zels van een derzelven, zoeken zommigen de merktekens van voorgaanden luister.

OOSTWOUD, een Ban, in de zo genaamde *vier Noorderkoggen*, grenzende, ten Noorden, aan het Regtsgebied van *Medenblik*. De uitgeſtrektheid wordt berekend op driehonderd eenendertig Morgens en vijfhonderdvijf Roeden. In den Jaare 1632 telde men 'er negenenzeventig Huizen; ruim honderd jaaren laater ſtonden 'er niet meer dan negenenvijftig. Onder andere ontſtondt deeze vermindering uit eenen Brand, in de maand Junij des Jaars 1710, met voordagt geſtigt, door eenen booswigt, die eerst elf jaaren laater, binnen *Enkhuizen*, voor zijne euveldaad, de verdiende ſtraffe ontving. Nogthans heeft het Dorpje eene eigen Kerk en afzonderlijken Leeraar.

Zie *Chronijk van Medenblik.*

OOST-YSSELMONDE, een Ambagt, in Zuidholland, in de *Riederwaard*, ook bij den naam van *Gijsbregt-Jakobs-Ambagt* bekend. In de Lijsten van Verpondinge ſtaat het aangeſchreeven voor vijfhonderd eenentachtig Morgens en honderd vijftien Roeden Lands, en voor honderdvijfentwintig Huizen. Het Dorp van dien naam legt ſchuin over het Kralinger Veer, in Schieland. De Kerk is ruim en groot, voorzien van een vrij hoogen Toren. Een zwaar Kaſteel, in den Jaare 1483, aldaar gebouwd, wierdt, omtrent twee Eeuwen daarnaa, tot den grond toe afgebroken, en, van nieuws, veel fraaier herbouwd.

Zie GOUDHOVEN; SPAAN, *Beſchr. van Rotterdam.*

OOST-ZAANDAM; zie ZAANDAM.

OOSTZAANEN, een Ambagt of Ban, van merkelijke uitgeſtrektheid, in het *Baljuwſchap van Kennemerland*, onder Noordholland, bevattende in alles tweeduizend drieëntwintig Morgens en zesennegentig Roeden Lands. In den geheelen

Ban

Ban telde men, in den Jaare 1732, zeventienhonderd negenentachtig Huizen en honderd vijfenzestig Molens. In het tijdverloop van eene Eeuwe, was het getal der eerſten met achthonderdenvijf vermeerderd. Volgens de opgave in den Jaare 1749, ſtonden, te *Oostzaanen* alleen, vierhonderd negenendertig Huizen, die Verponding betaalden. Het Dorp *Oostzaanen* legt omtrent een half uur gaans ten Oosten van de Zaan, en beſlaat, in de lengte, van het Zuiden na het Noorden, weinig minder dan een uur gaans. Elk huis ſtaat eenigermaate op zich zelve, tusſchen twee Slooten, en van den weg afgeſcheiden door een wijder Sloot of Vaart, over welken eene menigte Bruggetjes legt, den toegang derwaarts verleenende. De Kerk is een goed gebouw, in het begin der voorgaande Eeuwe geſtigt, in de plaats der voorgaande, die, reeds eenigen tijd geleeden, was afgebrand, en eene Parochiekerk plagt te weezen. Zij wordt door haaren eigen Leeraar bediend. De Doopsgezinden, hoewel in deezen oord zeer talrijk, hebben 'er geene Kerk; Roomschgezinden, egter, vindt men 'er veele; zij hebben hunne Vergaderplaats in eene Buurt aan de *Zaan, het Kalf* genaamd. De Koophandel, welke eertijds hier zeer ſterk plagt gedreeven te worden, is, vooral in de laatſte jaaren, merkelijk verminderd. Nogthans vindt men 'er nog verſcheiden Molens en andere Fabrieken.

OOSTZAANER-OVERTOOM, is eene aanzienlijke Buurt, een weinig ten Zuiden van *Oostzaanen*, aan den Ydijk; hij dient tot een overtogt van kleine Vaartuigen uit de Vaart de *Gouwe* en het Water *de Taiske*, in het Y.

OOTMARSEN, ook wel *Ootmarſum* genaamd, is een klein Steedtje, niet verre van de grenzen van het Graaffchap *Benthem*, in het landſchap *Twente*, onder de Provincie *Overijſſel*. Volgens zommigen zou het den naam ontleend hebben van de aloude *Marſen*, welke, eertijds, hier hun verblijf zouden gehad hebben. De Plaats is klein, en van weinig aanziens.

Oor,

Ooy, op een kleinen afſtand van de Stad *Nieuwmegen*, in eenen Streek Lands, *de Cirkel van Ooy* genaamd, die door het zwellen van de rivier de Waal, in het naajaar, meestal onder water ſtaat, 't welk, door middel van twee Sluizen, met voordagt daar in gelaaten wordt. Eenige Opgezeetenen, daar toe aangeſteld, hebben het opzigt over de Dijken en verdere Waterweeringen. In vier Diſtricten is deeze Cirkel verdeeld: een daar van behoord aan het Schependom; een ander aan het Rijk van *Nieuwmegen*. De twee overige zijn de Heerlijkheden *Ooy* en *Perſingen*. — Te gader worden de Hervormden door éénen Leeraar bediend. — *'t Huis te Ooy*, de wooning van den Heere der Heerlijkheid, is een ſtaatelijk oud gebouw, voorzien van twee zwaare vierkante, en twee ſierlijke zeskantige Torens; een der laatſten, ſtaande agter het Slot, is bijkans geheel van Duiffteen opgemetzeld.

Zie PONTANUS.

Op-HEMERT, dus genaamd in onderſcheiding van *Neder-Hemert*, is eene Heerlijkheid, met een Kerkdorp, 't welk zijnen eigen Leeraar heeft, gelegen in Gelderland, in de *Thielerwaard*, aan den Waaldijk. De Heer der Heerlijkheid heeft zijn verblijf op het *Huis te Op-Hemert*.

Op-HEUSDEN, een Dorp, in Gelderland, in de *Neder-Betuwe*. Behalven dat het zeer fraai betimmerd is, heeft dit Dorp nog te meer aanziens, door zijne bekoorlijke legging midden in Koornlanden, aan den Rhijndijk, tegen over de Stad *Wageningen*. De Kerk is oud, en voorzien van een ſpitſen Toren. Een eigen Leeraar neemt 'er den predikdienst waar.

Opmeer, eene vrije Heerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Noordholland, *de vier Noorder-Koggen*, beſtaande, na genoeg, vierhonderd veertig Morgens Lands, met tweeënzeventig Huizen. Ter wederzijden van de zo genaamde *Veekenvaart*, is het Dorp zeer fraai betimmerd. De Kerk, egter, heeft niet veel aanziens. De Hervormden van *Opmeer* hebben eenen Leeraar met die van *Spanbroek* gemeen.

Or-

OPMEER, (PETRUS) afkomſtig uit het aanzienlijk Weſtfriesch Geſlagt van dien naam, door Vrouwe JACOBA VAN BEYEREN, in den aanvang der Vijftiende Eeuwe, tot den adelſtand verheven, wierdt geboóren te *Amſterdam*, op den dertienden September des Jaars 1526. Al vroeg verloor hij zijnen Vader. Zijne Moeder, MARIA VAN AKERSLOOT genaamd, vertrouwde hem aan het onderwijs van ALARDUS VAN AMSTERDAM en NIKOLAAS CANNIUS, vermaarde Geleerden van dien tijd. Naa de gronden der Taalkennisſe geleid te hebben, vertrok hij eerst na *Leuven*, en genoot aldaar het onderwijs van PETRUS NANNIUS, van *Alkmaar*. Vervolgens nam hij zijn verblijf te *Doornik*, om 'er zich voornaamelijk op de Wiskunde toe te leggen. Door zijne Moeder zijnde thuis ontbooden, in het eenentwintigſte jaar zijns ouderdoms, tradt hij, kort naa zijne wederkomst, in 't huwelijk met SARA SASBOUT, Dogter van PIETER SASBOUT, bij welke hij verſcheiden kinderen verwekte. Thans maakte hij zijn werk van het vertaalen van verſcheiden kleine Boeken, uit het Latijn in het Nederduitsch, onder andere het bekende Werkje van VINCENT DE LIRINS *tegen de Ketters*.

Tot nog toe hadt OPMEER zijn verblijf gehouden te *Amſterdam*. Van daar vertrok hij, onzeker om welke reden, na *Delft*. Hier wierdt hij bekend met PETRUS REGENIUS, Rektor van het Latijnſche School. Diens bedreevenheid in de Griekſche taale maakte hij zich ten nutte, om 'er zich in te laaten onderwijzen; gelijk hij zelve, van zijnen kant, REGENIUS in de Wiskunde onderrigtte. Zijn vorderen in die taale kwamen hem te ſtade in de beoeffening der Godgeleerdheid, op welke hij zich nu voornaamelijk toeleide, naa alvoorens van de Geneeskunde en Regtsgeleerdheid zijn hoofdwerk gemaakt te hebben. OPMEER was een ijverig voorſtander van het Roomſche Geloof, en beſteedde ſtraks zijne kundigheden, ter wederlegginge van de Onroomſchen van dien tijd. Ter gelegenheid der onmenſchelijke wreedheden en bittere vervolgingen, door den Heer VAN LUMEI en DIDERIK SONOY, tegen de Roomſchen gepleegd, vondt OPMEER zich genoodzaakt, *Delft* te verlaaten. Hij begaf zich in het Spaanſche Leger, welk, in den Jaare 1572, voor *Leiden* lag, bij den Spaanſchen Bevel-

hebber FRANCISCO BALDES, die hem tot Geheimfchrijver van den Krijgsraad benoemde. Deezen Veldheer volgde hij, zedert, na *Henegouwen*. Doch zijne uitlandigheid was van korten duur: de Schout van *Amfterdam* ontboodt hem derwaarts, om de Roomschgezinden in 't oude Geloof te verfterken, tegen de bedenkingen der Hervormden, wier getal, hand over hand, begon toe te neemen. Hij vertoefde te *Amfterdam* tot op de verandering der Regeeringe, in den Jaare 1578, wanneer hij, nevens veele andere Roomschgezinden, de Stad verliet, en, zedert, nevens dezelve, openlijk wierdt ingedaagd. Thans begaf hij zich met der woon wederom na *Delft*, en overleedt aldaar op den vierden November des Jaars 1594. Hij heeft verfcheiden Werken nagelaaten, onder andere *Opus Chronographicum*, of Kerkelijke en Waereldlijke Gefchiedenis, zedert de Schepping der Waereld tot op het Jaar 1590 naa de geboorte van CHRISTUS; en *Catholijk Martelaarsboek:* een zeer partijdig gefchrift, als wordende de wreedheden van LUMEI en SONOY aan de Hervormden in 't algemeen ten laste geleid.

Zie 's Mans Leeven voor zijn *Martelaarsboek*; VAL. ANDREAS, *Bibl. Belg.*

OPPERDOES, een Ban in de *Vier-Noorder-Koggen*, gelegen onder den Regtbank en niet verre van de Stad *Medenblik*. De uitgeftrektheid wordt begroot op ruim honderd tweeënvijftig Morgens Lands. Volgens de jongfte opneeming, zouden 'er honderdzeven Huizen ftaan. Het Dorp is klein, en legt digt aan de Zuiderzee. Het Geregt der *Vier-Noorder-Koggen* is in deeze Ban.

OPPER-GELDERLAND. (*Staats-*) Onder deeze benaaming verftaat men dat gedeelte van het Kwartier van *Roermonde*, of het Over-Kwartier van *Gelderland*, 't welk, bij het Barriere-Tractaat van den Jaare 1715, den Algemeene Staaten in vollen eigendom is afgeftaan. Het geheele Kwartier legt befloten tusfchen *Kleefsland*, 't Graafschap *Meurs*, 't Keurvorften-

ſtendom *Keulen*, *Gulikerland* en *Staats-Braband*. De drie voornaamſte Steden zijn *Roermonde*, *Venlo* en *Gelder*, en de eigenaars daar van het Huis van *Oostenrijk*, de Algemeene Staaten en de Koning van Pruiſſen, tuſſchen welke drie Mogendheden alzo het Kwartier verdeeld is; ten zij men daar nevens voege, als eene vierde belanghebbende Mogendheid, den Keurvorst van de Palts, aan welken, in den Jaare 1719, door den Keizer, de Stad en het Ampt *Erkelens* wierdt afgeſtaan. Naast den Koning van Pruiſſen, zijn, egter, de Algemeene Staaten de voornaamſte deelgenooten; als zijnde dezelve eigenaars van de Stad en het Regtsgebied van *Venlo*, de Forten *Stevenswaard* en *St. Michiel*, en het geheele Ampt van *Montfoort*, uitgezonderd de Dorpen *Zwalmt* en *Elmt*, die aan 't Huis van *Oostenrijk* behooren. Het Geregtshof, over dit aandeel, vergadert te *Venlo*; het beſtaat uit vijf Raaden, een Momboir of Fiskaal, en een Griffier. Een der Raaden voert den titel van *eerſten præſideerenden* of Voorzittenden Raad. Het Hof heeft magt, om, uit naam van hunne Hoog Mogenden, Brieven van Kwijtſcheldinge, Wettiginge, *Veniam Ætatis*, enz. te verleenen. Alle de Leden van deezen Raad, gelijk ook de bedienden, zijn vrij van de gewoonlijke belastingen, met naame van het huisvesten van Krijgsvolk. Volgens het Traktaat van Barriere, moeten alle de Regeeringsposten in *Opper-Gelderland* aan Roomschgezinden begeeven worden. De bijzondere Steden en Plaatzen in dit Kwartier, worden op haare eigen Artikels beſchreeven. Hier merken wij nog aan, dat in geheel *Opper-Gelderland* ſlegts twee Hervormde Kerken zijn, te *Venlo* en *Stevenswaard*, die bediend worden door vier Predikanten, allen Leden van de Klasſis van *Nieuwmegen*.

ORANJE-POLDER, gelegen in *Staats Vlaanderen*, in het Ambagt van *Zeendijke*, onder het *Vrije van Sluis*, is van merkelijke uitgeſtrektheid, als bevattende zeventienhonderdenzes Gemeten en tweeëntachtig Roeden Lands. De Huizen ſtaan hier en daar verſpreid. Het ontwerp van een Dorp en Kerk, al voor veele jaaren beraamd, is niet ten uitvoer gebragt.

ORGEL. (MARTYN) Deezen naam voerde de perſoon, welke, in den aanvang der jongſtverloopene Eeuwe, den eerſten Papiermolen, die door het water wordt rond gedreeven, aanleide, op den Bouwhof, *Klein Hattem* genaamd, tusſchen *Beekbergen* en *Appeldoorn*.

OROBIO, (ISAAC) den Nederlanderen, en ook elders bekend, door zijn geſchil met den vermaarden Remonſtrantſchen Hoogleeraar PHILIPPUS VAN LIMBORCH. Gebooren in *Spanje*, van Ouderen, den Godsdienst van 't Koninkrijk toegedaan, wierdt hij, nogthans, opgevoed in de leerbegrippen van het Joodendom; waar van hij evenwel niets anders waarnam, dan de Vasten en den Grooten Verzoendag. In 't eerst leide hij zich toe op de Wijsbegeerte van ARISTOTELES, en gaf vervolgens daar in onderwijs aan het Hoogeſchool van *Salamanca*. Naderhand nam hij zijn verblijf te *Sevilie*, om 'er de Geneeskunde te oeffenen. Niet lang hadt hij aldaar vertoefd, of hij wierdt aangeklaagd als een Jood, en in de gevangenis der Inquiſitie geworpen. Hij zelve geeft eene treffende beſchrijving van de rampen en folteringen, welke hij, in den gedugten Kerker, heeft uitgeſtaan. Geworpen in een hok, naauwlijks groot genoeg om zich daar in te kunnen omkeeren, verzekert hij, dat zijne verdrietige opſluiting hem bijkans het verſtand kostte, en meermaalen aan hem zelven deedt vraagen, „ of hij inderdaad die OROBIO was, die in *Sevilie* „ vrij en vrank plagt te wandelen, op zijn gemak leefde, „ en Vrouw en Kinderen hadt"? Nu eens dagt hij, dat zijn voorgaande leeven ſlegts een droom was, en dat het Hok, gelijk het, waarſchijnlijk, zijne ſterſplaats zijn zoude, dus ook zijne geboorteplaats geweest was. Op andere tijden hieldt hij zich onledig met Overnatuurkundige Twistgedingen, waar in hij den drieleedigen post van Tegenwerper, Verweerder en Voorzitter bekleedde. Met deeze en foortgelijke harsſenſchimmen zich een geruimen tijd hebbende bezig gehouden, wierdt hij gebragt voor den Raad der Inquiſitie, en, alzo hij ſtandvastig bleef in het ontkennen van zijn Joodendom, op den Pijnbank gebragt: waar van hij de volgende beſchrijving geeft. In 't midden van een onderaardsch gewelf, door eenige toort-

toortzen verlicht, verſcheen hij voor twee perſoonen; een van hun was een Regter, de andere de Geheimſchrijver van de Inquiſitie. Op zijne aanhoudende ontkenning van 't geen men hem ten laste leide, gaf men hem over aan den Scherpregter, die hem voorts ontkleedde, handen en voeten met een touw bondt, en vervolgens deedt klimmen op een ſtoeltje, om alzo het touw te kunnen haalen door ijzeren ringen, in den muur vastgeklonken. Toen rukte men den ſtoel van onder de voeten des lijders, zodat hij aan het touw bleef hangen, hetwelk de Beul, van tijd tot tijd, vaster zamenrukte. Eene bijkans onuijdelijke pijn veroorzaaken de banden, wanneer dezelve in het vleesch dringen, en handen en voeten dermaate doen zwellen, dat het bloed aan de toppen der Nagelen wordt uitgeperst. In het oogenblik als OROBIO's ſmarten het hoogſte toppunt ſcheenen bereikt te hebben, verzekerde men hem, om hem eenen ſchrik aan te jaagen, dat dit ſlegts een begin was, en men hem, diensvolgens, raadde te bekennen. Ondanks dit alles bleef OROBIO ſtandvastig. Men hieldt dan af van verdere folteringen, deedt zijne wonden geneezen, en ontſloeg hem uit den Kerker.

Zo ras hij zijne vrijheid hadt bekoomen, verliet hij *Spanje*, ſloeg den weg in na *Frankrijk*, en wierdt vervolgens Hoogleeraar in de Geneeskunde te *Thoulouſe*. Hier gedroeg hij zich uitwendig als een Lid der Roomſche Kerke. Doch onmagtig om zijne waare gevoelens voor zich zelven te houden, en het openbaar maaken van dezelve in zijne tegenwoordige woonplaats voor onveilig houdende, vertrok hij na *Amſterdam*, deedt 'er openbaare belijdenis van den Joodſchen Godsdienst, en liet zich beſnijden. In de gemelde Stad oeffende hij de Geneeskunde, doch wierdt, intusſchen, bekend met den geleerden VAN LIMBORCH, met welken hij eenen beſcheiden penneſtrijd voerde, over de waarheid van den Christlijken, met opzigt tot den Joodſchen Godsdienst. De *Amica Collatio* of *Vriendelijke Onderhandeling*, behelzende een verſlag van het Twistgeding, kan dienen tot een model van beſcheidenheid voor de Geſchilvoerende Godgeleerden. Jammer is het, dat de laatere Twistſchrijvers zich daar aan niet geſpiegeld hebben. Het ijveren voor de waarheid, of 't geen men daar voor aanziet, is pligt-

maatig, mids het gepaard gaa met welleevendheid en zagtmoedigheid, welke de Apostel *Liefde* noemt. OROBIO overleedt, te *Amſterdam*, in hoogen ouderdom, in den Jaare 1687.

Zie J. LE CLERC, *Biblioth. Univerſ.*

D'ORVILLE, (JACOBUS PHILIPPUS) gebooren te *Amſterdam*, op den achtentwintigſten Julij des Jaars 1696, hadt tot Vader JOAN D'ORVILLE, van *Hamburg*, doch zedert een' aanzienlijk' Koopman in de eerstgenoemde Stad. Des jongelings uitſteekende geſchiktheid voor de Latijnſche en Griekſche Letterkunde, waar van hij op zijn zeventiende jaar doorluchtige blijken gaf, maakte verandering in het ontwerp zijns Vaders, die hem tot den Koophandel hadt beſtemd. In den Jaare 1715 vertrok hij na het Leidſche Hoogeſchool, en genoot 'er het onderwijs van GRONOVIUS, BURMANNUS, NOODT en andere geleerde mannen van dien tijd. Intusſchen deedt hij, in eene der Zomer-Vacantien, eene reize na Engeland, met oogmerk om eenige vermaarde Boekerijen te bezoeken. In den Jaare 1721 verkreeg hij, te *Leiden*, het Meesterſchap in de Regten; waar naa hij zich na *'s Hage* met 'er woon begaf; geenzins met oogmerk om de Pleitzaal te bezoeken, maar om zijner zucht voor de Letteroeffeningen bot te vieren. Geduurende de Jaaren 1723, 1724 en 1725 onthieldt hij zich deels in *Frankrijk* en *Braband*, deels in *Engeland*. Naa zijne wederkomst in 't Vaderland hadt hij geen vast verblijf, maar verdeelde hetzelve tusſchen *Amſterdam*, *Utrecht*, *Leiden* en *'s Graavenhage*. Niet langer, egter, duurde dit, dan tot in den Voorzomer des Jaars 1726. Thans wierdt hij te raade, eene reize na *Italie* te onderneemen, en vooral het Eiland *Sicilie* te bezoeken, het van ouds vermaarde *Groot Griekeland*. De geleerde overblijfzels, aldaar voorhanden, deeden hem zijn beſluit neemen. Twee jaaren beſteedde hij aan deeze reize, op welke hij veel werks maakte van het bezoeken van Geleerden, in de Landen, door welke hij zijnen weg nam, het bezigtigen van vermaarde Boekerijen, het vergelijken van Oude Handſchriften, en het onderzoeken van allerlei Oudheeden. Met veel vrugts bedienden zich, zedert, zijne

zijne geleerde Vrienden, van de verzamelde Aantekeningen, bij de uitgave van Latijnſche en Griekſche Schrijvers.

Lang ſtondt de Heer D'ORVILLE in beraad omtrent eene keuze van een vast verblijf. Bijkans hadt hij zich tot *Utrecht* bepaald, wanneer Burgemeesteren van *Amſterdam* hem aanbooden den Hoogleeraarsſtoel in de Geſchiedenisſen en Welſpreekendheid, welke reeds zedert eenige jaaren ledig hadt geſtaan. Hij bezat dien tot in den Jaare 1742, wanneer hij daar van afſtand deedt, ten behoeve van PETRUS BURMANNUS SECUNDUS, Hoogleeraar te *Franeker*. Niet ledig bragt hij, zedert, zijnen tijd door, maar beſteedde denzelven, zo veel zijne lichaamszwakheid gedoogde, aan *Obſervationes Miſcellaneæ*, welke hij, van tijd tot tijd, in 't licht gaf, en het in orde brengen van zijne Reis door *Sicilie*. Doch deeze laatſte heeft hij niet voltooid, maar zijn geleerde Opvolger de afgebrokene taak opgevat en volſponnen, onder den titel van *Sicula*. De Heer D'ORVILLE overleedt aan den Steen, op den dertienden September des Jaars 1752, het zesenvijftigſte zijns ouderdoms. De Hoogleeraar hadt eenen Broeder, PIETER genaamd, die zich eerst op de Regtsgeleerdheid, en naderhand op den Koophandel toeleide, doch tevens met zo veel ſmaaks werk maakte van de Dichtkunde, dat de Hoogleeraar, in den Jaare 1742, een bondel van fraaie Latijnſche Gedichten, door zijnen broeder, in den Jaare 1739, nagelaaten, in 't licht gaf. De Heer D'ORVILLE, thans Schepen en Raad der Stad *Amſterdam*, is de Zoon van den Dichter.

Zie P. BURMANUS *Sec. Orat. Funebris in* JAC. PHIL. D'ORVILLE.

Os, een Dorp in het Kwartier van Maasland, in de *Meierij van 's Hertogenbosch*, en de Hoofdplaats van het gamſche Kwartier, 't welk zeventien Dorpen en Heerlijkheden bevat. *Os* legt omtrent vier uuren gaans in 't Noordoosten van de Stad *'s Hertogenbosch*. Die van *Os*, in den Jaare 1399, van de Hertoginne van Braband, Stads Voorregten verkreegen hebbende, maakten, eerlang, eenen aanvang met het bouwen van

Muuren en Poorten. Doch het werk wierdt niet voltooid. Men ziet 'er nog eenige overblijfzels van, rondom de Kerk, dienende om de Ingezeetenen, in Oorlogstijden, tegen vijandelijke ſtrooperijen te beveiligen. Aan de Oostzijde der Plaatze ſtaat een zwaar Rondeel, eertijds van de Heeren van *Os* bewoond, doch naderhand tot eenen Herberg gebruikt. Voorts legt het Vlek in een vrugtbaaren oord. Midden door hetzelve loopt een breede Straatweg. Op een ruim Marktveld ziet men eene zeer groote Waterput, van boven met Leijen overdekt; langs een breeden trap klimt men na beneden. Behalven den Akkerbouw, geeven de Weeverijen een beſtaan aan de Ingezeetenen. Het getal der Huizen wordt op ruim vijfhonderd begroot. De Gereformeerde Kerk, een aanzienlijk Kruisgebouw, met een hoogen ſpitſen Toren, ſtaat midden in het Dorp, op een ruim en fraai Kerkhof. De Leeraar, welke hier den dienst verrigt, neemt dien ook waar te *Heesch*. Onder de drie Jaarmarkten, is de Paerdemarkt zeer beroemd. De Regeering beſtaat uit zeven Schepenen, en even zo veele Gezwoorenen, die uit hun midden twee Burgemeesteren verkiezen.

OSDORP, ook wel *Ostdorp* of *Oostdorp* genaamd, is een groote Buurt, in Kennemerland, gelegen aan den *Osdorperweg*, zijnen aanvang neemende ten Zuiden van den Trekvaart van *Amſterdam* na *Haarlem*, na genoeg bij de plaats, alwaar de Paal van Halfwegen tuſſchen de twee Steden ſtaat. Volgens zommigen zou MELIS STOKE, reeds op het Jaar 1155, onder de benaaming van *Okesdorp*, zo veel als *Oſendorp*, naar de menigte van *Oſen*, welke men 'er weidde, van deeze Buurt geſproken hebben. *Osdorp* behoorde eertijds aan de Heeren VAN BREDERODE. Door koop wierdt het een Ambagtsheerlijkheid der Stad *Amſterdam*, in den Jaare 1529, naderhand, in den Jaare 1531, door Keizer KAREL DEN V, onder zekere voorwaarden bekragtigd.

Zie COMMELIN, *Beſchr. van Amſterdam.*

OSTADE, (ADRIAAN VAN) hoewel elders gebooren, verdient eene plaats onder de Nederlandſche Kunstſchilders; omdat hij onder

onder dezelve zijne meesten leeftijd gefleeten heeft. Hij kwam ter waereld te *Lubek*, in den Jaare 1610, doch moet al vroeg zijne geboorteplaats verlaaten hebben. Althans vindt men aangetekend, dat hij tot Leermeester in de kunst hadt den vermaarden Nederlandſchen Schilder FRANS HALS. Langen tijd woonde hij te *Haarlem*, doch vertrok van daar na *Amſterdam*, in den Jaare 1662. Uit vreeze voor de Franſchen, wierdt hij, eerlang, te raade, eene wijkplaats te zoeken in zijn Vaderland. De Kunstkundige Heer KONSTANTYN SENNEPART deedt hem van befluit veranderen, en nam hem in zijn huis. Hier vervaardigde OSTADE de kunſtige gekoleurde Tekeningen, welke naderhand de eigendom zijn geworden van den Heere JONAS WITZEN. 's Mans ſmaak viel inzonderheid op Boerenwooningen, Herbergen en Kroegen, met al derzelver toebehooren van Huisgeraaden en andere behoeften. De natuurlijke afbeelding van dit alles trekt nog heden het ſchilderminnend en kunstkundig oog. OSTADE overleedt in den Jaare 1685.

Zie HOUBRAKEN.

OTERLEEK, een Ambagt en Dorp, in het Baljuwſchap van *de Nieuwburgen*, tusſchen de *Schermer* en de *Huigenwaard*, beſlaande iets minder dan tweehonderd eenëntwintig Morgens Lands, meestal moerasſigen grond. Het getal der Huizen wordt begroot op eenënveertig. Het Dorp heeft een klein Kerkje, en een vierkantig Torentje, met een achtkantig Spitsje gedekt.

OTTELAND, een Ambagt, in de *Alblasſerwaard*, groot vijfhonderdveertien Morgens en tweehonderd Roeden Lands. Volgens de laatſte opneeming ſtonden 'er in 't geheel vijfenveertig Huizen, die van het Dorp mede gerekend; 't welk geen ander aanzien heeft, dan een net Kerkje, zedert het Jaar 1734 gebouwd, pronkende met een achtkantig Koepeltorentje, uit welks top een Lantaarntje ſierlijk uitſteekt.

OTTO DE II, vierendertigſte Biſchop van *Utrecht*, Zoon van BERNARD, *Graave van der Lippe*, was Proost te *Utrecht*, toen hij, op verzoek der Graaven van Holland en Gelderland, in den Jaare 1215, op den Biſchoppelijken Stoel verheeven wierdt. Zo ras hij, door den Aardsbiſchop van *Keulen*, te *Frankfort*, gewijd was, en, als Vorst van het Keizerrijk, van Keizer FREDERIK DEN II, zijne Leenhuldiging hadt ontvangen, verzelde hij Graaf WILLEM DEN I op eenen togt na *Sijrie*, laatende, intuſſchen, het waereldlijk beſtuur van zijn Bisdom in handen van zijnen broeder, Graave HERMAN VAN DER LIPPE. Van 's Kerkvoogds verrigtingen in het Oosten vinden wij niets anders vermeld, dan dat hij het Slot van *Cæſarea* holp herſtellen. Niet lang naa zijne wederkomst, welke voorviel in den Jaare 1222, raakte OTTO in een hevigen twist met GERARD, *Graave van Gelder*; 't zij, omdat de Biſchoppelijke Amptenaars, in *Salland*, 's Graaven Leenmannen, door veelerlei knevelaarijen, tot eenen opſtand getergd hadden; of, gelijk anderen meenen, omdat de Graaf den Biſchoppelijken, die langs den Rhijn handel dreeven, te *Lobet*, buitenſpoorige Tollen hadt doen aſperzen, en daar door ſtoffe tot ongenoegen gegeeven. Hoe 't zij, de Biſchop, geholpen door zijnen broeder, en door den Biſchop van *Munſter*, verzamelde een Leger te *Deventer*, deedt daar mede eenen inval in *Salland*, tastte den vijand aan, geleid door de twee Heeren HERMAN VAN VOORST en door Heer DIRK VAN BOEKHORST, overwon dezelve, en maakte zich meester van hunne Kasteelen. Als overwinnaar wedergekeerd na *Deventer*, dankte de Biſchop zijn Leger af. Doch hij genoot geene lange rust. Want als de Graaf van *Gelder*, in 't volgende jaar, zich meer openlijk tegen OTTO verzette, moest deeze, van nieuws, de wapens aangorden. Zijne Legermagt beſtondt uit duizend Ruiters en een bekwaam getal Voetknegten. Doch vermids de Graaf van *Gelder* eene veel talrijker magt bij een hadt, behaalde hij, met kleine moeite, de overwinning op den Biſchop, en noodzaakte hem, de wijk te neemen na *Deventer*; welke Stad eerlang belegerd wierdt. Ten zelfden tijde leedt OTTO merkelijk nadeel, door eenen inval der Geldersſchen en Hollanders in het *Nederſticht*; de laatſten, onder aan-

aanvoering van Graave FLORIS DEN IV, bemagtigden de Stede *'t Gein* en 's Bisschops Huis aldaar, en staken 'er den brand in. Kort daar naa wierdt 'er, tusschen den Bisschop en den Graaf, een Bestand getroffen, welke, eerlang, in een vasten Vrede veranderde. OTTO verkreeg daar bij regt op het Drostampt van *Salland*, tegen betaaling van tweeduizend Marken Zilvers. Aan Graave FLORIS beloofde hij achthonderd ponden, waar tegen zekere Hollandsche dienstmannen voor onderhoorigen des Bisschops verklaard wierden.

Van korten duur was de rust, welke de Bisschop, naa het sluiten van dit Verdrag, genoot. De tweedragt, gerezen tusschen EGBERT, Burggraaf van *Groningen*, en de GELEKINGEN, een vermogend Geslagt in die Stad, bewoog OTTO om als Scheidsman tusschen beiden te treeden. 't Gelukte hem, de partijen tot staan te brengen, en den schijn van verzoeninge te doen aanneemen. Doch de GELEKINGEN, geholpen en opgestookt door RUDOLF, Slotvoogd van *Koeverden*, zogten den vrede niet; zij spaarden moeite noch kosten om EGBERT eenen kans af te zien. De Bisschop, hunnen toeleg vernomen hebbende, verzamelde eenige Ruiterij in *Salland*; doch RUDOLF verstoeg dezelve, en baande zich eenen weg na *Groningen*, 't welk straks belegerd, en zo zeer in 't naauw gebragt wierdt, dat de Bisschop na alle kanten om hulp moest uitzien. De Graaf van *Gelder* kwam hem in persoon zijnen dienst aanbieden. FLORIS *van Holland* zondt hem een goed deel Krijgsvolk. Met deeze magt, te *Ommen* bij een verzameld, brak de Kerkvoogd op na *Groningen*, terwijl hem de Mond- en Krijgsbehoeften, in een groot aantal Vaartuigen, langs den Vegtstroom wierden naagevoerd. Op het gerugt van 's Bisschops naderinge, brak RUDOLF op voor *Groningen*, en trok hem te gemoete tot bij *Koeverden*. Geen half uur gaans lagen hier de Legers van elkander, zijnde alleenlijk gescheiden door een open moeras. In 't eerst scheen men, door onderhandeling, den twist te zullen bijleggen. Doch 's Bisschops eisch, vorderende verbeurdverklaaring van RUDOLFS goederen, en van verscheiden zijner bloedverwanten, baarde, aan de andere zijde, zulk eene verbittering, dat men de beslissing aan de wapenen overliet. Op den zevenëntwintigsten

tigſten Julij des Jaars 1226 raakten de Legers aan elkander. De Biſſchop moedigde zijne benden ten ſtrijde, door het vergunnen van Aflaaten, en 't ſchenken van den herderlijken zegen. 't Gevegt nam eenen aanvang in 't water. De Biſſchoppelijken, meest allen zwaar gewapend, ſchooten te kort; zij wierden, door de *Drenters*, van verre met pijlen en lanzen, en van nabij met zwaarden, in menigte gedood. Schrik en wanorde baarde eene algemeene vlugt, die in 't Moeras moeilijk en gevaarlijk viel. Onder dit alles viel Biſſchop OTTO zelve in 's vijands handen, die hem wreedelijk mishandelde. Met een zwaard ſchoor men hem de Priesterlijke Kroon zo ruuw en onzagt van 't hoofd, dat 'er vel en vleesch aan hangen bleef. Toen ſtak men hem den hals af, en dompelde het Lijk in het water, waar uit het, eerlang, opgehaald, den zijnen overgeleverd en na *Utrecht* wierdt gevoerd; in de *St. Martenskerk* legt het aldaar begraaven.

Zie BARLANDUS; BOCKENBERG; *Batavia Sacra*.

OUDAAN, (*'t Huis*) eertijds *Oud-Aa* genaamd, legt in het Nederkwartier van 't Sticht van *Utrecht*, aan de regter zijde van de Vegt, een weinig boven het Dorp *Breukelen*. Het Huis, in een ouderwetſchen ſmaak gebouwd, was reeds aanweezig, gelijk ook het Geſlagt, welk daar van den naam voerde, in den Jaare 1350. Bij verandering van eigenaaren, was 'er, in den Jaare 1536, bezitter van Heer JAN VAN DUVENVOORDE, ten wiens behoeve het, door de Staaten 's Lands van *Utrecht*, voor eene Riddermaatige Hofſtad wierdt verklaard.

Zie *Utr. Placaatboek*.

OUDAAN, (JOACHIM) gebooren in het Dorp *Rhijnsburg*, van Moeders zijde vermaagſchapt aan de vermaarde broeders VAN DER KODDE, in de Nederlanden genoeg bekend, door zijn vermaard Werk, getiteld *Roomſche Mogendheid*, voorts zijne Poëzij en andere Werken.

Zie D. VAN HOOGSTRATEN.

OUD-

OUDDORP, (*Heer Adriaans-*) of meestal enkel *Ouddorp* genaamd, legt in den Polder, *Oude Land van Diependortt* geheeten, in 't *Land van Voorn*, onder Zuidholland, ongeveer een half uur gaans van *Goedereede*. Het Dorp, hoewel niet groot, als bevattende ſlegts ruim zestig Huizen, heeft eenig aanzien, omdat men 'er verſcheiden zindelijke wooningen ontmoet; de meeste van deeze ſtaan rondom het Kerkhof, 't welk, door middel van een ſteenen muur, van den weg wordt afgeſcheiden. Hieromſtreeks ſtaan Lindeboomen van ongemeene hoogte, welke, volgens Overlevering, reeds tweehonderd jaaren in dien ſtand zouden geweest zijn. De Kerk, een fraai Gebouw, is zints het Jaar 1734 bijkans geheel vernieuwd. Op een Grafzerk vindt men uitgehouwen den naam van JAN MAGHIELSE DUFFEL, met een Vischnet en Kaakmes, omdat hij den eerſten Haring zou gevangen hebben. De Doopsgezinden hebben 'er inzgelijks eene Vergaderplaats; doch eenen Leeraar gemeen met die van *Goedereede*. Wijders heeft men 'er ook een Gasthuis. Niet verre van *Ouddorp* legt een Bergje, of Heuvel, *Spreeuwenſtein*, of gemeenlijk de *Blaauwe Steen* genaamd. Volgens Overlevering zou, bij ouds, deeze hoogte tot een toevlugt voor het Vee gediend hebben, bij hooge watervloeden. Wijders levert deeze Heuvel zekeren rooden ſteen uit, van welken de Gevels van zommige Huizen te *Ouddorp* zijn opgemetzeld.

OUDELANDE, eene Heerlijkheid, in Zeeland, op het Eiland *Zuidbeveland*, met een tamelijk groot Dorp, voorzien van eene ruime Kerk en Toren, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend. De Heerlijkheid wordt begroot op vijfhonderd negentig Gemeten en vierenveertig Roeden; wanneer daar onder niet gerekend worden eenige kleine Polders: te gader met deeze beſlaat de Heerlijkheid in alles elfhonderd zestien Gemeten honderdzeven Roeden. *Oudelande* heeft zijn eigen Kollegie van Dijkgraaf en Gezworenen.

OUDENBOSCH, een aanzienlijk Vlek, in het *Oosterkwartier* van het Markgraatſchap van *Bergen op den Zoom*, omtrent vier uuren gaans ten Noordoosten van de Stad van dien naam.

De

De Plaats, voorzien van eene ruime Haven, die in den Markſtroom, voor *'t Land daar buiten*, uitkoomt, is zeer regelmaatig bebouwd, met vijf ſchoone Straaten; op eene derzelven wordt eene bloeiende Weekmarkt gehouden. Men begroot het getal der Ingezeetenen op ruim vijftienhonderd. De Graanhandel geeft 'er merkelijk vertier, gelijk ook het bijna dagelijksch afſcheepen van Rijswerken. De Gereformeerden hebben 'er eene Kerk en eigen Predikant; en de Roomschgezinden eene Kapél, in welke de Monniken van de Abtdij van *St. Bernard* den dienst waarneemen. Deeze trekken de Tienden der Geestelijke Goederen, doch met het bezwaar van uit dezelve het Traktement van den Hervormden Leeraar te moeten betaalen. De Regeering beſtaat, behalven den Drosſaard van het Kwartier, die in *den Oudenbosch* zijne wooning heeft, uit één Burgemeester, zes Schepenen, vier Gemeensmannen en eenen Sekretaris.

OUDE TONGE, een Ambagt, in *'t Land van Voorn*, onder de Heerlijkheid van *Grijsoord*. Het bevat verſcheiden Polders, te zamen, volgens de Verpondingslijsten, begroot op vierendertighonderd tachtig Gemeten en eenendertig Roeden Lands. Bij de laatſte opneeming telde men, in alles, tweehonderdzevenënzeventig Huizen, drie Meestooven en een Koornmolen. Het Dorp is regelmaatig betimmerd met verſcheiden Straaten. De Kerk is een ruim Gebouw, met een Koor van ongemeene grootte, en een zwaaren vierkanten Toren. Voorts heeft men 'er een Raadhuis, 't welk tevens tot eene Waag en Gevangenisſe verſtrekt, als mede een Gasthuis.

OUDEWATER, eene Stad, in het Baljuwſchap van dien naam, in het Zuidoostlijk gedeelte van Holland, ten Zuiden en Noorden van het Sticht van *Utrecht* ingeſlooten. Geene verdere uitgeſtrektheid heeft het Baljuwſchap, dan de Stad en derzelven Regtsgebied. De Stad *Oudewater* legt aan de Rivier *de Yſel*, na genoeg in 't midden tuſſchen *Schoonhoven* en *Woerden*. Zo onzeker als van veele andere Steden, is ook de Naamsoorſprong van deeze Stad. Indien 't waar zij, dat HENDRIK VAN VIANDEN, Biſchop van *Utrecht*, in den Jaare 1265,

1265, *Oudewater* tot eene Stad heeft verheven, volgt daar uit deszelfs Oudheid. Vijftien jaaren laater, wierdt zij, door Bisfchop JAN VAN NASSAU, aan FLORIS DEN V, Graave van Holland verpand. Al vroeg verklaarde zich de Stad voor Prinfe WILLEM DEN I. De Spaanfche Veldoverfte, Heer VAN HIERGES, floeg 'er het beleg om, op den negentienden Julij des Jaars 1575. Op den zesden Augustus de Stad opgeëischt, doch tot antwoord bekoomen hebbende, dat men dezelve voor den Koning, onder den Prins VAN ORANJE, dagt te bewaaren, begon hij, eerlang, een zo geweldig vuur te maaken, dat, op éénen dag, zeventienhonderd kogels tegen dezelve geflaakt wierden. Eindelijk wierdt men der Stad ftormenderhand meester. Toen floegen de Spanjaards aan 't moorden, zonder ontzag voor ouderdom of kunne. Een felle brand, bij ongeluk ontftaan, of met voordagt geftigt, leide het meerendeel der Huizen in koolen. Der opmerkinge waardig, is het geen omtrent den Nederduitfchen Predikant JAN JANSZOON wordt verhaald. Hoewel voor vijfhonderd guldens gerantfoeneerd, wierdt hij nogthans opgeknoopt, doch, naa zestien maanden hangens, zijn Lijk nog zo vol en blank gevonden, zelf de oogen zo helder en de wangen zo weinig ingevallen, als aan iemand, vier dagen naa den dood, zelden wordt befpeurd. Niet langer, egter, dan tot in den Jaare 1580, bleeven de Spanjaards meester van de Stad. De Franfchen vertoefden 'er, in den Jaare 1672, van den negenëntwintigften Junij tot den elfden der volgende maand.

Oudewater, 't welk men, ten allen tijde, voor eenen Sleutel van Holland heeft gehouden, is eene tamelijk fterke Stad. De Vestingwerken beftaan uit eenen Hoofdwal, en zeven Bolwerken met drie Halve Maanen, alles omringd van eene diepe Graft. Men heeft 'er vier Poorten: de Broekerpoort; de Lindfchooterpoort, eertijds het Kafteel; de Nieuwe of Utrechtfchepoort; en de Ysfelpoort; de laatfte dient tot eene Hoofdwagt voor de Bezettinge. Het getal der Huizen vindt men op vijfhonderdvierendertig begroot. Het Stadhuis is een vrij aanzienlijk gebouw. In de Vergaderplaats der Vroedfchap, een ruim vertrek, ziet men de Spaanfche wreedheden, van den Jaare 1575, kunftig uitgebeeld, in eene groote Schilderij door

D. STOOP.

D. STOOP. De Hervormde Kerk, gebouwd, naar men wil, reeds in den Jaare 1003, is zeer ruim en aanzienlijk, met een ſterken Toren. Aan eene der pilaaren hangt een Marmeren Gedenkteken, ter eere van RUDOLF SNELLIUS VAN ROYEN, Hoogleeraar in de Wiskunde te *Leiden*, in den Jaare 1613 alhier begraaven. Door twee Leeraars wordt de Gereformeerde Gemeente bediend. Uit onvermogen van Stads Kaſſe, heeft men, al voor lang, een derden Leeraar afgeſchaft. De Roomschgezinden hebben 'er twee Vergaderplaatzen; de eene behoort aan de Janſenisten. Ter verzorginge van ouderlooze en behoeftige bejaarden, dienen een Weeshuis, een Gasthuis en een Armenhuis. Men hadt hier voormaals een gezelſchap van Rederijkers; zij hielden hunne zamenkomſten in een geweezen klein Kerkje, zedert in een Latijnsch School veranderd. Berugt is *de Waag van Oudewater*, door het gebruik, welk men 'er eertijds van plagt te maaken, in het weegen van perſoonen, van Toverije beſchuldigd. Indien de oorſprong dier gewoonte aan Keizer KAREL DEN V moet worden toegeſchreeven, ſtrekt zij der naagedagtenisſe van dien Vorst tot eere. Want, door het gewigt eens zo genaamden Tovenaars zo laag te bepaalen, dat genoegzaam ieder volwaſſen mensch, zelf van de tengerſte geſtalte, altoos zwaarder weegt, ſpaarde de Keizer veele ongelukkigen in 't leeven; die voorts, uit kragt eens getuigſchrifts, te *Oudewater* afgegeeven, elders veilig waren. — Onder de geleerde Mannen, welke *Oudewater* heeft voortgebragt, zijn meest bekend JACOBUS ARMINIUS, de grondlegger van de Gezinte der Remonſtranten, en RUDOLPHUS SNELLIUS, beroemd Wiskunſtenaar, beide Hoogleeraaren aan 's Lands Hoogeſchool te *Leiden*. Het kweeken van Hennip, en het ſpinnen van Touwwerk, geeft een beſtaan aan een goed aantal van Ingezeetenen. De Regeering beſtaat uit Baljuw, die tevens Dijkgraaf is van de Landen, onder *Oudewater* behoorende, twee Burgemeesteren, zeven Schepenen en achttien Vroedſchappen. Eindelijk merken wij hier nog aan, dat *Oudewater* eene der kleine Hollandſche Steden is, welke, eertijds, ter Dagvaart beſchreeven wierden, doch, om deeze of geene redenen, al voor lang, van dat Voorregt zijn uitgeſlooten.

Zie KINSCHOT, *Beſchr. v. Oudewater.*

OUDE

OUDE WETERING, een Dorp in Holland, onder *Rijnland* behoorende, aan den doortogt uit het Leidſche na het Braeſemmeir. Het beſtaat uit een langen Streek Huizen, veele van welke de blijken vertoonen van den bloei der Plaatze en van den welvaart der Ingezeetenen. De grond daar van is, de onophoudelijke doortogt van binnenlands vaarende Schepen, tusſchen *Amſterdam*, het *Noorderkwartier*, *Gelderland*, *Overyſſel*, *Friesland*, *Groningen*, *Zeeland*, *Braband* en *Vlaanderen*. Alle deeze kunnen, ginds en weder, de *Oude Wetering* niet mis vaaren. Tot gemak van deeze, is een hooge houten Vuurbaak opgerigt, aan den mond van 't Leidſche Meir. In de *Oude Wetering* ſtaat het Regthuis van de Heerlijkheid *Alkemade*. Behalven die der Hervormden, is 'er eene Gemeente van Remonſtranten.

OUDKARSPEL, eene Hooge of Vrije Heerlijkheid in het Noordelijk gedeelte van Holland, onder *Geeſtmer-Ambagt*, ten Noorden van de Stad *Alkmaar*. Zij wordt begroot op twaalf honderd negenëndertig Morgens en vierhonderddertien Roeden Lands. Bij de jongſte opneeminge telde men honderdachtenvijftig Huizen, zo ten platten Lande, als in het Dorp van dien naam, 't welk zeer zindelijk bebouwd is, langs eenen meestal beſtraaten weg, ter lengte van bijkans vierhonderd Roeden. De Kerk ſtaat een weinig buiten het Dorp ten Oosten. De vierkante Toren is zonder Spits. Een blijk van oudheid ziet men aan de menigte van Duifſteen, van welken het Koor is opgehaald. Voorts heeft men 'er een Regthuis en Waag, en de Heer der Heerlijkheid eene fraaie wooning. Het Gehugt *In Koedijk* behoort onder *Oudkarspel*.

OUDSHOORN, volgens zommigen *Woudshoorn*, zo veel als de *hoek van 't Woud*, met *Gnephoek*, twee onderſcheidene Heerlijkheden, in *Rhijnland*, doch al van ouds aan den zelfden Ambagtsheere behoorende, zijnde alleenlijk geſcheiden door eene gegraaven Vaart, *de Heimans Wetering* genaamd. Zo nabij legt *Oudshoorn* aan *Alfen*, dat het, dikmaals, daar onder begreepen wordt, hoewel zij niets gemeen hebben met elkander. Te zamen worden de beide Heerlijkheden begroot

op ruim zestienhonderdvierenzestig Morgens, en, volgens de laatſte opneeming, het getal der Huizen op honderdvierentachtig. Eertijds plagten die van *Oudshoorn* hunnen openbaaren Godsdienst te verrigten in het nabuurig *Alfen*. Een geſchil, over de Kiesbeurt van eenen Leeraar, bewoog den Heer KORNELIS DE VLAMING VAN OUDSHOORN, Heer van *Oudshoorn en Gnephoek*, eerst Schout, en naderhand Burgemeeſter van *Amſterdam*, eene afzonderlijke Kerk te bouwen, om door een eigen Leeraar bediend te worden. Tot een modél nam men de Ooſterkerk te Amſterdam. Eene menigte van geſchilderde Glazen, door voornaame Kollegien, Steden of Perſoonen vereerd, nevens verſcheiden Lijkwapenen en Graftekenen van het Geſlagt der Heeren VAN OUDSHOORN, dienen tot ſieraad van het Kerkgebouw; 't welk, ten platten Lande, in fraaiheid, naauwelijks zijns gelijken heeft. Het zo genoemde *Alfenſche Posthuis* ſtaat binnen *Oudshoorn*; alle nachten koomen en vertrekken 'er vijf Postrijders: te weeten, van en na Amſterdam, Dordrecht, Rotterdam, 's Gravenhage en Utrecht. De Maalen worden aldaar geopend, de Brieven geſchift, en aldus na de beſtemde plaatzen verzonden. Daarenboven is hier de pleiſterplaats der Jaag- en Pakſchuiten, tuſſchen Amſterdam en de Steden Rotterdam, Delft en Leiden, als mede 's Hage. Van wegen de menigte der Reizigers, tuſſchen de gemelde Plaatzen, veroorzaakt zulks geene kleine beweeging. — Niet verre van *Oudshoorn*, noordwaarts van daar, leggen eenige Huizen, *de Ridderbuurt* genaamd. Men verhaalt, dat eenige Huislieden, door FLORIS DEN V, Graaf van Holland, om den Adel te tergen, tot den Ridderſtand verheeven, aldaar inzonderheid gewoond, en aan de Buurt den naam zouden gegeeven hebben.

OUWERKERK, ter onderſcheidinge van andere, *op den Yſel*, gebijnaamd, een Ambagt, in de *Krimpenerwaard*, onder Zuidholland, tuſſchen de Steden *Rotterdam* en *Gouda*, van welke het Dorp bijkans even verre, te weeten ongeveer anderhalf uur gaans, aflegt. Volgens de naauwkeurigſte opgave, zou het Ambagt bevatten zestienhonderd vijfendertig Morgens en vierhonderd Roeden Lands, en het getal der Huizen, in alles, weinig minder dan driehonderd bedraagen. *Ouwerkerk* bezit het

het oudſte der Graaflijke Handvesten, welke ergens bekend zijn, naamelijk van den jaare 1097, gegeeven door Graaf FLORIS DEN II. Indien men kan ſtaat maaken op de echtheid van een Opſchrift, aan den muur van de Konſiſtorie of Kerkenkamer, zou deeze reeds in den jaare 909 gebouwd, en dus het Dorp van eene zeer hooge oudheid zijn. *Ouwerkerk*, 't welk voornaamelijk langs den IJsſeldijk gebouwd is, beſlaat, in de lengte, bijkans anderhalf uur gaans. Om de veelvuldige ſcheepvaart langs de Rivier, en den doortogt van Postwagens en andere Rijtuigen, is 't verblijf aldaar niet onvermaaklijk. De Steenbakkerijen, het maaken van Hoepels en verſcheiden andere Neeringen en Handwerken, geeven merkelijken bloei aan de Plaatze. De Kerk, ondanks haare hooge Oudheid, is een zindelijk gebouw. Geen klein ſieraad geeft, van buiten, aan dezelve de hooge achtkantige ſpitſe Toren, met een hardſteenen Omgang, op ieder der vier hoeken met een hoog toorntje voorzien. Van binnen pronkt de Kerk met de Begraafplaats van het Geſlagt der Graven van NASSAU VAN DE LEK, *Heeren van Ouwerkerk*. De Leeraar der Plaatze neemt insgelijks den Predikdienst waar te *Krimpen op den Yſel*. Van hier dat het getal der Ledemaaten op weinig minder dan zevenhonderd wordt begroot.

Zie OUDENHOVEN, *Beſchr. van Zuidholland*.

OUWERKERK of *Ouderkerk*, eene Ambagtsheerlijkheid, ook wel *Ouder-Amſtel* genaamd, gelegen in het Baljuwſchap van *Amſtelland*, aan de Oostzijde van de Rivier den *Amſtel*, ruim een uur gaans ten Zuiden van *Amſterdam*. Het geheele Ambagt, de Polders, daar toe behoorende, mede gerekend, wordt begroot op ruim vijfendertighonderd Morgens Lands. Bij de opneeming van den Jaare 1732, telde men, binnen den geheelen omvang, tweehonderd negenenveertig Huizen en vier Molens. Een bevallig aanzien heeft het Dorp *Ouwerkerk*, door deszelfs legging onmiddelijk aan den Amſtelſtroom, en is het verblijf aldaar zeer aangenaam, van wegen den veelvuldigen doortogt van Schepen, Schuiten, Rijtuigen en Voetgangers. Uit de ſomme van drieduizend Guldens, voor welke de Brug, welke hier over den Stroom is geſlagen, wel

eens verpagt wordt, kan men van de leevendigheid der Plaatze een denkbeeld vormen. Voor weinige jaaren heeft men 'er eene geheel nieuwe Kerk geſtigt, zijnde een Kruisgebouw; om haare hoogte, kan dezelve, wijd en zijd, op een verren afſtand gezien werden. Eer nog de Oude Kerk te Amſterdam tot eene Kerſpelkerk verheven was, dat wil zeggen, vóór het jaar 1300, plagten die van Amſterdam, in het oude geſtigt, hunnen openbaaren Godsdienst te verrigten. De Amſterdamſche Portugeeſche Jooden hebben te *Ouwerkerk* een Kerkhof, ten zuiden van het Dorp, aan de Vaart, welke na *Abkoude* loopt, ter plaatze, meent men, alwaar het Lusthuis der *Heeren van Amſtel*, *Reigersbroek* of *Reigersbosch*, plagt te ſtaan. De Ambagtsheerlijkheid van *Ouwerkerk*, waar onder mede behooren de Buurten van *Duivendrecht* en *den Omval*, behoort aan de Stad Amſterdam; zij kogt dezelve, van de Graaflijkheid, in den Jaare 1731, voor vijfentwintigduizend en één honderd Guldens.

Zie *Handvesten van Amſterdam*; COMMELIN en WAGENAAR.

OUWERKERK, (HENRIK VAN NASSAU, *Heer van*) was de Zoon van LODEWYK VAN NASSAU, Natuurlijken Zoone van Prinſe MAURITS, geteeld bij eene Jonkvrouw VAN MECHELEN; zijne Moeder was ELIZABETH, gebooren Graavin VAN HORN. Al vroeg koos hij zijns Vaders beroep, den Krijgsdienst te Lande. In den Jaare 1678 was hij tegenwoordig in den Veldſlag van *St. Denijs*, en aldaar de oorzaak der behoudenisſe, indien niet van het leeven, althans der Vrijheid van Prinſe WILLEM DEN III. Want als deeze zeer diep onder de Vijandelijke Troepen van den Hertog VAN LUXEMBURG was vervallen, ligtte de Heer VAN OUWERKERK, die zijne Hoogheid geſtadig verzelde, eenen Franschman, met een Piſtoolſchoot, uit den Zadel, zo als dezelve, met losgelaaten teugel, en overgehaald geweer, op den Prins afkwam. Voor deeze kloekmoedigheid begiftigden de Algemeene Staaten den jongen Held met eenen Degen van hooge waarde, en bevorderde hem Zijne Hoogheid tot Hoofdman van zijne Lijfwagt. In den Jaare 1688 verzelde hij den Vorst op deszelfs overtogt na Engeland, en ondervondt

vondt aldaar de blijken van Koninklijke gunſte. Eerst wierdt hij tot Opper-Stalmeeſter, en tot Kapitein over de vierde Bende van 's Konings Lijfwagt aangeſteld, en vervolgens, bij Akte van het Parlement van den elfden Maij des jaars 1689, met het regt van Inboorlingſchap begiftigd. Zedert verzelde hij den Koning, beſtendig, op deszelfs Krijgstogten, en klom allengskens op tot de waardigheid van Generaal der Engelſche Ruiterije. Naa den dood van Koning WILLEM keerde de Heer VAN OUWERKERK te rug na Holland, welks Staaten, in de maand Januarij des Jaars 1704, hem benoemden tot Veldmaarſchalk van het Leger van den Staat: eene benoeming, welke, in 't eerst, bij de overige Gewesten, genigen tegenſtand ontmoette, doch, in de maand April des zelfden Jaars, door de meerderheid, ter Algemeene Vergadering wierdt toegeſtemd. Zedert was hij tegenwoordig in de Veldtogten, om de Spaanſche troonsopvolging, en gedroeg zich zeer loflijk in dezelve, tot in den jaare 1708, wanneer hij, op den elfden Maij, te *Rousſelaar*, zijne dagen eindigde, in den ouderdom van zevenenzestig Jaaren. Hij was getrouwd met ISALELLA, Dogter van den Heere KORNELIS AERSSENS, Heere van Sommelsdijk, en teelde bij dezelve Zoonen, welke deels in de Nederlanden, deels in Engeland, den krijg gevolgd hebben. De oudſte Zoon, HENRIK VAN NASSAU, wierdt, door Koning Willem, tot Pair van Engeland verheven, onder den titel van *Graave van Grantham.*

Zie *Mercure Hiſtorique.*

OVENS, (JURIAAN) een deftig Kunstſchilder, inzonderheid van Hiſtorien en Nachtlichten. Een der vier hoeken van de Gaanderij van 't Amſterdamſche Stadhuis pronkt met een gewrogt van zijn Penſeel. Boven de Theſaurie Ordinaris ziet men CLAUDIUS CIVILIS, omringd van een drom Bataafſche Helden, door hem ter maaltijd genodigd in het zogenaamde Heilig Woud, bij maanlicht, en vervolgens, naa het eindigen van het feest, aangeſpoord, tot het opvatten der Wapenen, om het Romeinſche dwangjuk van den halze te ſchuiven. Des Schilders geboorteplaats was, misſchien, de *Frederikſtad*; althans

leefde hij aldaar nog in den Jaare 1675, zijne kunst oeffenende ten dienſte van den Hertog van Holſtein.

OVER-BETUWE, een Ampt, in het gedeelte van Gelderland, het *Kwartier van Nieuwmegen* genaamd, tuſſchen den Rhijn en de Waal, zijn begin neemende omtrent Schenkenſchans, en van daar, ten Noorden van Nieuwmegen, weſtwaarts ſtrekkende, tot omtrent den Dijk, welke dwars tegen het water de *Linge* legt. Men telt daar binnen vijf Panderampten en acht Heerlijkheden. Het hoofdbeſtuur ſtaat aan eenen Amptman, zijnde gemeenlijk een Lid van den Gelderſchen Adel. De Schouten of Regters ſtaan onder zijn bewind.

OVERBEEK, (BONAVENTUUR VAN) een vermaard Amſterdamſche Kunſtſchilder, doch die zijne edele begaafdheden door een losbandig gedrag bezoedelde, wierdt geboóren in den Jaare 1660. Eene overhellende zucht voor de Oudheid deedt hem vooral zich toeleggen op het ſchilderen van ſtukken uit de oude Geſchiedenisſen. Daarenboven vondt hij veel ſmaak in de overblijfzels der vroegere dagen, in *Italie* nog voorhanden. Om zijne neigingen te ruimer bot te vieren, deedt hij, tot driemaalen, eene reize na *Rome*, en keerde telkens van daar te rug met eene verzameling van tekeningen, afgietzels en bootſeerzels der Oudheden van *Italie*. Zedert arbeidde hij aan een groot Plaatwerk, 't welk hij *Overblijfzel van oud Rome* wilde genoemd hebben, doch niet tot volkomenheid gebragt heeft. Door eene ongebondene leevenswijze verhaaſtte hij zijnen dood, welke, in het zesenveertigſte jaar zijns ouderdoms, voorviel in zijne Geboorteſtad. Naa 's Mans afſlijvigheid, wierdt de uitgave van het ſtraks genoemde Kunſtwerk door anderen bezorgd.

Zie VAN GOOL.

OVER-FLAKKÉE, anders ook *Zuidvoorn* genaamd, is de derde hoofdverdeeling, in welke het *Land van Voorn*, in Zuidholland, onderſcheiden is. Het is een Eiland, en ontleent zijnen naam van de rivier *Flakkée*, of het Haringvliet, waar van het

het ten Noorden wordt beſpoeld. Niet het geheele Eiland behoort aan het Land van Voorn, maar een voornaam gedeelte, in het Oosten, aan het *Land van Putten*. Opmerkelijk is het, dat op een Eiland, voor 't overige geheel Hollandſche bodem, de aanzienlijke Ambagtsheerlijkheid *Sommelsdijk* onder de oppermagt der Provincie Zeeland behoort. Ter bekwaame plaatze zullen wij daar van nader verſlag doen. Zeer vet en vrugtbaar is de grond deezes Eilands, waar van getuigenis kunnen draagen de uitmuntende Tarwe, Garst en Koolzaad, welke hier gewonnen worden. Steden ontmoet men 'er niet, maar wel verſcheiden zeer fraaie en welvaarende Dorpen. 'Er is een goed aantal Hervormde Gemeenten, en eene van de gezinte der Doopsgezinden te *Middelharnas*.

OVERKWARTIER *van Utrecht*, het vierde onder de hoofdverdeelingen van het Sticht, grenzende ten Noorden aan de Vuurſche Veenen en gedeeltelijk aan de Amersfoortſche bergen, ten Oosten aan Eemland en de Veluwe, ten Zuiden aan de Rivier de Lek, en ten Westen aan den Vaartſchen Rhijn, boven Utrecht. Men ontmoet in dit Kwartier, behalven de Steden *Rheenen* en *Wijk bij Duurſtede*, verſcheiden aanzienlijke Heerlijkheden en Dorpen, als Amerongen, Zuilenſtein, Doorn, Moersbergen, Zeist en andere, als mede een goed aantal Riddermaatige Hofſteden.

OVERLANGBROEK, te gader met *Nederlangbroek*, eene Heerlijkheid in het Overkwartier van Utrecht, doch die ieder een afzonderlijk Geregt hebben, behoorende aan de Domproostdij van Utrecht. Van merkelijke uitgeſtrektheid is deeze Heerlijkheid; beſlaande *Overlangbroek* zevenhonderdzesënnegentig Morgens en driehonderd Roeden, en *Nederlangbroek* twaalfhonderd drieëntwintig Morgens en vijfhonderd Roeden. De Rijweg na *Wijk bij Duurſtede* is de ſcheiding der twee Geregten; zij worden doorſtroomd van een Water, de *Langbroeker Wetering* genaamd, aan welke de beide Dorpen en verſcheiden Riddermatige Hofſteden leggen. In en onder de beide Dorpen telde men, in den Jaare 1748, honderdëntwintig Huizen. Hoewel van weinig aanziens, heeft, nogthans, ieder

Dorp zijne eigen Kerk, met een afzonderlijken Leeraar. In de Kerk van *Overlanghroek* ziet men verſcheiden aloude Wapenſchilden, meestal van het eertijds beroemde Geſlagt van UITERWEERD. Voorts leggen in deeze Heerlijkheid eenige aanzienlijke Adelijke Huizen en Riddermaatige Hofſteden.

OVERMAAZE. (*Het Land van*) Onder deeze algemeene benaaming zijn bekend de drie Landen van *Valkenburg*, *Daalhem* en *'sHertogenrade*, welke, bij den Munſterſchen Vrede, in den Jaare 1648, verklaard wierden te zullen blijven onder 't gebied der Algemeene Staaten, welke reeds toen een aanmerkelijk gedeelte daar van in eigendom bezaten. Het Land van *Overmaaze* wordt dit Gewest genoemd, uit hoofde van deszelfs ligginge, ten aanzien der Vereenigde Provincien, aan geene zijde van of over de Rivier de *Maaze*. De grond deezer Landſtreeke bevat zeer goede Koorn- en Weilanden, doch moet, in zommige oorden, met veel arbeids tot vrugtbaarheid genoopt worden. De bergen, welke men hier en daar ontmoet, leveren Steenkoolen, IJzer en Lood. Men ademt 'er gemeenlijk eene zeer gezonde lucht. Niet den besten naam hebben, intusſchen, de in- en opgezeetenen; zij ſtaan bekend voor wraakzuchtig tegen hunne beleedigers. Voorbeelden van dieverij en moord zijn hier niet ongemeen. Behalven den Landbouw, geeft aan een goed gedeelte der Landzaaten een beſtaan, het bereiden van Lakens en andere Wollen Stoffen, het maaken van veelerhande IJzer- en Koperwerk, als mede het planten van Tabak. De Bosſchen, welke men 'er ginds en elders aantreft, leveren insgelijks hunne voordeelen op. Bij wijze van Bede moet het *Land van Overmaaze*, jaarlijks, eene ſomme van vijftigduizend guldens opbrengen. Naar gelange van elks vermogen, is deeze ſomme over de Landen van *Valkenburg*, *'sHertogenrade* en *Daalhem* omgeſlagen. Niet meer dan veertien Gereformeerde Kerken telt men binnen den geheelen omvang, waar onder drie Walſche Gemeenten. De Hoog- en Nederduitſche behooren onder de Klasſis van Maaſtricht.

OVER-

OVERMEER, eene Heerlijkheid, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, gemeenlijk bekend bij den naam van *Nederhorst*, naar het Slot van dien naam, in de Heerlijkheid gelegen; tot welke, onder anderen, mede behoort het *Horstmeir*, tusſchen *Korthoef* en *Ankeveen*, een kwartier uur gaans ten Westen van *'s Graveland*; als ook de Buurt *Overmeer*, — De *Overmeerſche Schans*, daar tegen over, midden in de Vegt, ook wel de *Hinderdam* genaamd, behoort onder de Provincie Holland. In of omtrent het Jaar 1747 is dezelve merkelijk verbeterd. Tegenwoordig kan de Schans rondom bevaaren worden. In overoude tijden lag hier een Dam, met Sluizen voorzien. Te *Muiden* lag toen nog geen Sluis: zodat, in dien tijd, hier de Waterkeering ſchijnt geweest te zijn.

OVERSCHIE, met *Schieveen*, een Ambagt, in Holland, deels onder *Schieland*, doch voor het grootſte gedeelte onder *Delfland* behoorende, tusſchen *Delft* en *Rotterdam*, doch naast aan de laatstgemelde Stad. Het geheele Ambagt wordt begroot op negentienhonderdeenëntwigtig Morgens en vierhonderddertig Roeden Lands, en het getal der Huizen, zo ten platten Lande als in het Dorp, op tweehonderdnegenënentwintig en een Koornmolen. Het Dorp *Overſchie* legt, voor een gedeelte, ter wederzijde van het Water *de Schie*, gedeeltelijk aan den Rijweg. De geduurige Scheepvaart, zo van Jaagſchuiten als andere Vaartuigen, tusſchen Delft, Delfshaven, Rotterdam en andere plaatzen, maakt deeze Plaats zeer leevendig. Druk is hier insgelijks de doortogt van Rijtuigen. Men vindt 'er een goed aantal zindelijk betimmerde Huizen. De Kerk is een groot gebouw, en heeft een ſierlijken Toren, met eenen Trans of Omgang, pronkende met vier kleine Torentjes op de hoeken. De Steden *Rotterdam* en *Delft* oeffenen ieder afzonderlijk regtsgebied over een gedeelte des Dorps: te weeten *Delft* over het Noordelijk, en *Rotterdam* over het andere gedeelte, voornaamelijk langs de Schie.

Zie BLEISWYK, *Beſchrijv. van Delft*; SPAAN, *Beſchrijv. van Rotterdam*; V. D. HOUVE, *Handv. Chronijk.*

OVERTOOM; zie SLOOTEN.

OVERIJSSEL, in rang de zesde onder de zeven Vereenigde Provincien, grenzende, ten Oosten aan het Graafschap *Benthem* en het Bisdom *Munster*, ten Zuiden aan het Graafschap *Zutfen*, ten Westen aan de *Veluwe* en de *Zuiderzee*, en ten Noorden aan *Friesland* en *Drenthe*. Zij ontleent den naam van haare ligginge, aan geene zijde of over de Rivier de *Yssel*, ten opzigte, naamelijk, van het Sticht van Utrecht, waar onder zij weleer behoord heeft. Het geheele Gewest bevat drie hoofdverdeelingen: *Salland*, *Twenthe* en *Vollenhoven*. De drie Hoofdsteden *Deventer*, *Kampen* en *Zwol* leggen in SALLAND; voorts de onbemuurde Steden en voornaame Dorpen of Vlekken, *Hasselt*, *Genemuiden*, *Ommen*, *Hardenberg*, *Gramsberg*, *Wilsem* en *Grafhorst*; *in* TWENTHE, *Oldenzeel*, *Ootmarsen*, *Enschede*, *Goor*, *Gelder*, *Rijssen*, *Almelo* en *Diepenheim*; en eindelijk in VOLLENHOVEN, de Steden *Vollenhoven* en *Steenwijk*, als mede *Blokzijl*, *Kuinder* of *Kuinre* en *Zwartsluis*.

Bijkans allerlei grond ontmoet men in dit Gewest: vrugtbaare Koorn- en Weilanden, Moerassen en Heivelden, Veenlanden en Houtgewas. *Kamper-Eiland* en *Mastenbroek* zijn inzonderheid vermaard door de smaaklijke Boter, welke zij uitleveren. Zeer lang was dit Gewest onderhorig aan de Bisschoppen van Utrecht, doch moest, in 't einde, zich aan Keizer KAREL DEN V onderwerpen, in den Jaare 1528. In den Jaare 1572 koos het, gedeeltelijk, de zijde van ORANJE, doch slegts voor eene korte poos; nog in het zelfde Jaar wierdt het wederom afvallig, en bleef in dien stand, tot in den Jaare 1580, wanneer Prins WILLEM het Gewest tot onderwerping noodzaakte; het aanneemen van het Utrechtsche Verbond was reeds 's Jaars te vooren, door dwang, uitgewerkt. Geduurende de Kerkelijke onlusten, in het begin der voorgaande Eeuwe, waren de Staten van 't Gewest meest op de zijde der Remonstranten, en dus niet zeer gezind tot het bewilligen in een Nationaal Sijnode. In persoon na Deventer gereisd, haalde Prins MAURITS dezelven over, door de verzekering, dat men niet voorhadt, het Sijnode te doen strekken tot eenig ander einde, dan tot bemiddeling der

der Kerkelijke geſchillen, zonder de Gewesten of derzelver Leden ergens in te verkorten, of iemand ter zaake van den Godsdienst te bezwaaren. In den Jaare 1622 vielen de Staaten klagtig over den hoogen aanſlag van hun deel in de gemeene belastingen. In plaatze van drie en een halve gulden, welke zij van 't honderd moesten opbrengen, begeerden zij eene Gulden vermindering, ter zaake van de brandſchattingen, welke hun Gewest, als meer bloot leggende dan andere, aan den vijand moest opbrengen. Geduurende eenige Jaaren verkreegen zij hunnen wensch, doch wierden, vervolgens, op de gewoone hoogte geſteld. Een hevige twist ontſtondt, in den Jaare 1655, tusſchen de Leden der Staatsvergaderinge, ter gelegenheid der vervullinge van het Ampt van Drosſaard van *Twenthe*. Zo hoog liep de oneenigheid, dat men, van weerskanten, de wapens opvatte, en de gemoederen niet tot bedaaren konden gebragt worden, zonder de tusſchenkomst der Staaten van Holland en Westfriesland. Vergeefs hadden Graaf WILLEM VAN NASSAU en de Raadpenſionaris DE WITT hunne poogingen aangewend, om de onlusten te doen bedaaren. Nieuwe twist beroerde, eenige Jaaren laater, het Gewest, veroorzaakt door den naijver van twee aanzienlijke Geſlagten, VAN HAARSOLTE en VAN RAASVELD. Men beleide onderſcheidene Staatsvergaderingen, en voer hevig uit, van wederzijde, tegen gepleegde wederregtelijkheden. Eene bezending der Staaten van Holland maakte ook nu wederom een einde aan den verderſlijken twist. Zints deezen tijd gebeurden, in het Gewest, geene zonderlinge voorvallen, die insgelijks niet elders plaats hadden, dan alleen het befaamde geſchil, over de wettigheid der Drostendienſten, wederſproken door Jr. VAN DE CAPELLEN TOT DE POLL, welke, om die reden, van de Landſchapsvergaderingen uitgeſlooten, doch naderhand in zijne eere en regt herſteld wierdt.

De Regeering van *Overijſſel* beſtaat uit twee Leden, namelijk *Ridderſchap* en *Steden*; deeze zijn *Deventer*, *Kampen* en *Zwol*. Het getal der Edelen is niet bepaald; men telde 'er, ten eenigen tijde, negenënzestig, die geregtigd waren om op de Landſchapsvergaderingen te verſchijnen. De aanzienlijkſte Amptenaars ten platten Lande, zijnde gemeenlijk Ridders of Edelen, zijn de Drosten van *Salland*, *Twenthe* en

Vol-

Vollenhove. Een van deeze bekleedt den post van Voorzitter ten Landsdage, of, bij derzelver afweezigheid, de Drost van *Tſelmuiden*, van *Haaksbergen* of van *Diepenheim*, of ook wel de Hoogſchout van *Hasſelt* en *Hasſelerampt*. Een der vereischten, om als Lid der Ridderſchap te kunnen verſchreeven worden, is de eigendom van een Landgoed en andere vastigheden, te zamen waardig niet minder dan vijſentwintig duizend Guldens. De uitſchrijving van den Landdag geſchiedt door de Gedeputeerde Staaten, zijnde een altijd zittend Kollegie, beſtaande uit drie Ridders en éénen Afgevaardige uit ieder der drie Hoofdſteden.

Ten aanzien van het Kerkelijke, is *Overijſſel* verdeeld in vier Klasſen: I. De *Klaſſis van Deventer*; II. De *Klaſſis van Kampen*; III. De *Klaſſis van Zwolle*; IV. De *Klaſſis van Vollenhoven en Steenwijk*. Onder de *eerſte* Klaſſis behooren vierëntwintig; onder de *tweede*, negen; onder de *derde*, zeventien; en onder de *vierde*, negen Gemeenten, behalven die der plaatze, alwaar zij vergaderen.

Zie ALTING, *Notit. Germ. Infer.* NAGGE, *Korte Beſchrijving van Overyſſel*; MOENEN, *Kronijk van Deventer*, enz.

PAATS,

P.

PAATS, (ADRIAAN) bekleedde den post van Raad en Vroedſchap der Stad *Rotterdam*, in den Jaare 1668, en verſcheen, als Afgevaardigde van dezelve, ter Vergaderinge van de Staaten van Holland, ten tijde als de Overijsſelſche Regenten, onder elkander, geweldig overhoop leggende, de beſlisſing van hun geſchil aan hunne Edel Groot Mogende kwamen voordraagen. Nevens den Heer KOENRAAD VAN BEUNINGEN, Burgemeester van Amſterdam, vertrok, ten dien einde, de Heer PAATS na *Overyſſel*, en bewerkte, naa lang over en weder handelen, eene gewenschte bevrediging. Gewigtiger was de post, welke, in den Jaare 1672, den Heere PAATS wierdt opgedraagen. De Staaten der Vereenigde Gewesten, thans in Oorlog met *Frankrijk*, waren bedagt om aan die Mogendheid elders werk te verſchaffen. Eenen Oorlog tusſchen dezelve en den Koning van Spanje beſchouwden zij als daar toe een dienſtig middel. Ten dien einde zonden Hun Hoog Mogenden, in de maand Maij des gemelden Jaars, den Heer PAATS na *Madrid*, om zijne Katholijke Majeſteit in hunne belangen over te haalen. In 't eerst hadt hij merkelijke moeite, om de Spaanſche Mogendheid te beweegen. De overlast, welken de Spaanſche Nederlanden door den voorſpoed der Franſche Wapenen leeden, deedt haar aan de hand koomen. De Staatſche Gezant maakte zich die gezindheid ten nutte, en bewerkte, eerlang, een Verbond, 't welk vijfëntwintig jaaren moest duuren, en waar bij Spanje beloofde, aan Frankrijk den Oorlog te zullen verklaaren: gelijk ook, in de maand October, geſchiedde. De Heer PAATS vertoefde, zedert, aan 't Hof van *Madrid*, tot in den jaare 1675, als gewoonlijke Afgezant.

Geduurende zijne uitlandigheid, was de Heer PAATS een voorwerp van het mistrouwen van eenige zijner Stadgenooten. Eenige burgers van *Rotterdam*, kort naa de verheffing van Prinſe WILLEM DEN III, eene Lijst van Vroedſchappen, welke, zeiden ze, hun verdagt waren, en wier afzetting zij verlang-

langden, aan de Vroedſchap hunner ſtad hebbende overhandigd, hadden, benevens den naam van PIETER DE GROOT, ook dien van den Heere PAATS daar op geſteld. Prins WILLEM bewilligde in deeze ſchikking. Doch de Gezant was niet in 't Vaderland te rug gekeerd, of zijne Hoogheid herſtelde hem in de voorgaande waardigheid. Dit niettegenſtaande moet hij geen zeer ijverig voorſtander geweest zijn van het Huis van *Oranje*; althans vindt men den Heer PAATS bij naame genoemd, in den vermaarden Brief van den Franſchen Gezant d'AVAUX aan den Koning zijnen Meester, onder *de welgezinden, die wederom moed greepen*, dat naamelijk het geſchil tusſchen Prins WILLEM DEN III en de Stad Amſterdam, over de beſaamde Werving van nieuwe Manſchap, tegen den zin van zijne Hoogheid zoude uitvallen. Het laatſte openbaar bewind, welk wij van den Heere PAATS vinden aangetekend, is eene bezending na Engeland, om nevens eenige anderen te dienen tot raadgeevers en onderregters der Staatſche Gemagtigden, in den Jaare 1685, derwaarts vertrokken, om eenige geſchillen tusſchen de Engelſche en de Nederlandſche Oostindiſche Maatſchappij te vereffenen. Hij vertoefde 'er tot in de Lente des volgenden Jaars, wanneer hij na 't Vaderland te rug keerde, met den ſpijt van geene afdoening van zaaken te hebben kunnen uitwerken.

Zie *Reſolutien van Holland*; *Holl. Mercurius*; *Tweejaarige Geſchiedenis.*

PAIN ET VIN, (MOZES) bekleedde alreeds den aanzienlijken Krijgspost van Lieutenant-Kolonel, in dienst der Algemeene Staaten, toen deeze, bij de bevordering of aanſtelling van Legerhooſden, in den Jaare 1666. hem tot Kwartiermeester Generaal van de Legers van den Staat benoemden. In den Jaare 1672 hadt de Staatſche Veldoverſte Graaf VAN KONINGSMARK aan hem toevertrouwd de bewaaring van den post bij de *Nieuwerbrugge*, tusſchen het Dorp *Bodegrave* en de Stad *Woerden*: een post van merkelijke aangelegenheid, om den aſtogt der Franſchen af te ſnijden, naa dat deeze het gemelde Dorp

Dorp veroverd en verwoest hadden. Doch, in ſtede van den naderenden vijand af 'te wagten, verliet hij zijne ſterkte, en nam de wijk na *Couda*, alwaar hij met opene armen ontvangen wierdt. Intusſchen was deeze aftogt geſchied buiten last van den Graave VAN KONINGSMARK, die zelve insgelijks van daar was geweeken, en wierdt hem dezelve zo kwalijk genomen, door den Prins VAN ORANJE, dat Zijne Hoogheid hem deedt in verzekering neemen, en voor den Krijgsraad te regt ſtellen. Het vonnis, over hem geveld, onder medewerking en op aanhouden der Staaten van Holland, hieldt in, verlaating van zijne Krijgsampten, verbeurdverklaaring van zijne goederen, en eene eeuwige gevangenis. Vermits zijne Hoogheid het oordeel en vonnis over de misdaad aan den Krijgsraad hadt verweezen, verwagtte men dat dezelve in de uitſpraak zou berusten. Doch de Prins was van gevoelen, dat het geſtreeken vonnis niet overeenkwam met de krijgswetten, als ſtrenger ſtraffe eiſchende, en vorderde, diensvolgens, herziening van den Krijgsraad. Aan deezen eisch voldoende, bleef, nogthans, de Krijgsraad bij zijn gevoelen, verzwaarende alleenlijk het vonnis met de verwijzing van den Gevangene, om voor 't Leger gebragt, en met het zwaard over 't hoofd geſtraft te worden. Nog al niet voldaan met deeze verzwaaring was de misnoegde Prins. En geenen kans ziende, om bij den genoemden Regtbank verandering te bewerken, trok hij de zaak aan hem zelven, benoemende eenen Regtbank, beſtaande uit Raadsheeren van den Hoogen Raad, van het Hof van Holland en van den Raad van Brabant. Overeenkomſtig met 's Prinſen wensch, ſtreeken deeze het vonnis, volgens 't welk PAIN ET VIN het leeven hadt verbeurd, en met het zwaard moest geſtraft worden. Op den drieëntwintigſten Januarij des Jaars 1673, wierdt deeze ſtraffe uitgeoeffend, in 't Leger bij *Alfen*. Wijd verſchilde het oordeel, welk onder de Landzaaten over dit vonnis wierdt geveld. Zommigen beſchouwden 't als ten hoogſten regtvaardig, op de onderſtelling dat PAIN ET VIN, het koste wat het mogte, eenen post niet moest verlaaten hebben, den eenigen en ook zeer bekwaam in dien oord, om den wijkenden vijand den hertogt afteſnijden. Van een verſchillend begrip waren anderen. De Graaf VAN KONINGS-

NINGSMARK, die, vóór PAIN ET VIN, den post aan de *Nieuwerbrugge* hadt bezet, hadt last van zijne Hoogheid, om in den uiterſten nood van daar te wijken na *Leiden*. Welke misdaad, vraagde men, was 'er dan in het bedrijf des Kwartiermeesters, die inderdaad zich in den uiterſten nood bevondt, als zijnde afgeſneeden van den Veldoverſte, en leggende op eenen post, welke aan de zijde des Vijands geheel open lag. De Heer PIETER DE GROOT, die zich thans buitenslands ophieldt, ſchreef aan eenen zijner Vrienden, hoe hem van Rotterdam gemeld was, dat PAIN ET VIN bij zijn ſterven hadt verklaard, dat hij om het volgen van zijnen last geſtraft wierdt; en dat de de Velmaarſchalk WIRTS niet over hem hadt willen zitten, om dat hij geen PILATUS zijn wilde, en, om 't volk te voldoen, onſchuldig bloed vergieten.

Zie VALKENIER, *Verward Europa*; COSTERUS, *Hiſt. Verhaal*; *Holl. Mercurius van* 1672; *Lettr. de Mr.* DE GROOT.

PALUDANUS, (BERNARDUS) met een verlatijnden naam, volgens de gewoonte der tijden, eigenlijk VAN DEN BROEK geheeten, wierdt geboóren te *Steenwijk*, op den achtëntwintigſten Octóber des Jaars 1550. Zucht tot geleerdheid, vooral tot het opſpooren en verzamelen van Natuurlijke Zeldzaamheden, deedt hem eene uitlandſche reize onderneemen. Niets ſlegts doortrok hij de Zuidlijke Gewesten van *Europa*, maar bezogt ook een voornaam gedeelte van *Aſie* en *Afrika*. In den Jaare 1580 ontmoeten wij hem te *Padua*, alwaar hij den trap van Leeraar in de Geneeskunde en Wijsbegeerte beklom. In eenen Brief, 's Jaars te vooren aan hem geſchreeven, vinden wij hem genoemd, *Ridder van Jeruſalem*. Geduurende zijne Reizen, vereerde hem de Keizer van het Duitſche Rijk met de titel van *Paltsgraave*, *Comes Palatinus*.

Wedergekeerd van zijne omzwervingen, zette zich PALUDANUS neder te *Zwolle*, en wierdt, van de Regeering, tot Stads-Dokter verkoozen. Naa eenigen tijd dien post bekleed te heb-

hebben, vertrok hij na *Enkhuizen*, in die zelfde hoedanigheid door de Wethouderſchap derwaarts beroepen. In den Jaare 1591 verkoozen hem de verzorgers van het Hoogeſchool te *Leiden* tot Hoogleeraar in de Geneeskunde. PALUDANUS toonde zich genegen om het beroep te aanvaarden. Doch hij zag 'er van af, op de ernſtige verklaaringe van die van Enkhuizen, om hem binnen hunne Stad te willen houden. Hij voldeedt aan dit verzoek, en ſleet het overſchot zijner dagen in de gemelde Stad, tot dat de Dood daar van een einde maakte, op den derden April des Jaars 1633. 's Mans afbeelding gaat in prent uit. Zijn Schoonzoon, de geleerde G. VAN NIEUWENHUIZEN, Rektor van 't Latijnſche School, eerst te *Enkhuizen*, daar naa te *Haarlem*, vereerde 's Mans gedagtenis met een Grieksch, en de bekende Haarlemſche Leeraar S. AMPSING met een Latijnsch Gedicht. Uit agting voor den overleedenen, ſtelden de kinderen en erfgenaamen een Gedenkteken in de Zuiderkerk te Enkhuizen, van zwart Marmer, vermeldende, in vergulde letteren, zijnen leevensloop en lof.

D. O. M. S.
Æternæ Memoriæ
D. BERNARDI PALUDANI
Viri pietate, eruditione et morum
Candore ſpectatiſ. Deo ac hominib.
Exteris civibusq. æque chari;
Com. Palatini Cæſar. Antiquar. Medici
Summi ac Reipubl. Enckhuſan. Primarii,
Qui
Post Aſiam, Europam, Africam
Fere univerſas luſtratas,
Naturam totam indefeſſa cura
Curioſitate arcis incluſam
LXXXIII *An. curſum, nemini gravem*
Quamplurimis utilem, Deo duce
Peractum,
Ad bona patria viſu majora et
Perenniora vocatus ſacros cineres
Hic depoſuit.

Liberi ac hæredes moesti
Monum. hoc posuer.
Anno M. D. C. XXXV.

Heu lubricas mortalium nimis Vices!
Qui cunctas Ponti, qua vel Indicum quatet
Nereus, vel Afrum littus, aut Ægipticum,
Qui cuncta Terræ atque Ætheris solis suis
Congesta thecis clauserat miracula,
Nunc ipse cæco saxeoque huic carceri
Non ultimum orbis clauditur miraculum.
Natus Stenovici Anno
MDL. *Octob.* XXVIII.
Denatus Enchusæ Anno
MDCXXXIII. *April* III.

Onder de schriften, door PALUDANUS opgesteld, munten uit, zijne Aantekeningen op de Scheepvaart van J. HUGEN VAN LINSCHOTEN, vervattende een reeks van Aanmerkingen over Landen, Steden, Zeden, Gewoonten, Kruiden, Gewassen en veelerhande zeldzaame voortbrengzels der Natuure. Zijne Kunstkamer was eene verzameling van al wat de Natuur, in haare onderscheidene Rijken, in alle gewesten des Aardrijks, uitleverde. Van wijd en zijd wierdt hem dit alles toegezonden, door lieden van aanzien en kunde. Jammer is het, dat de brieven, welke deeze geschenken verzelden, naa 's Mans overlijden zijn verlooren geraakt.

Zie HOOGSTRAATEN, *Woordenboek.*

PAMPUS, eene vermaarde Droogte, in de Zuiderzee, voor den mond van het Y, zeer belemmerende voor de Scheepvaart van *Amsterdam*, naardien de groote Schepen over de ondiepte moeten geholpen worden, door het losschen van een gedeelte hunner Laadinge in Ligters, of anders daar over gesleept, door Waterschepen, of door middel van zekere zwaare gevaarten, *Kameelen* genaamd, welke onder de Schepen ge-

gezet, met water gevuld en voorts ledig gepompt worden. Op deeze wijze ligten zij de Oorlogſchepen en die der Oostindiſche Maatſchappije tot een genoegzaame hoogte, om tot in diep water te kunnen drijven.

PANNERDEN, gemeenlijk *Panderen* genaamd, een Dorp in Gelderland, in de *Overbetuwe*, tegen den Waaldijk, twee uuren gaans beneden de eertijds vermaarde Sterkte *Schenkſchans*. Het Dorp, in zich zelf van weinig aanzien, is vermaard geworden, zints men, in den aanvang deezer Eeuwe, bij hetzelve een Doorvaart heeft gegraaven, uit de *Waal* in den *Rhijn*, om de laatstgemelde Rivier van meer water te voorzien, en alzo te ſneller te doen afloopen. Hoewel men hier omtrent het bedoelde oogmerk heeft bereikt, is, in andere opzigten, het ontwerp gebleeken, zeer groote nadeelen te hebben aangebragt, door het wegſpoelen der belendende landen, en de verpligtingen, voor de Ingelanden daar uit ontſtaan, om door zwaare en kostbaare bedijkingen, hunne eigendommen te moeten beveiligen. Naar het gemelde Dorp, draagt de Doorgraaving den naam van het *Panderſche Gat*.

PAPENBROEK, (GERARD VAN) voor de eerſte reize in den Jaare 1710, en naderhand nog tweemaalen Schepen van *Amſterdam*, ijverig voorſtander van geleerdheid en fraaije kunſten en weetenſchappen. Bij zijne Stadgenooten heeft hij zijnen naam vereeuwigd, door twee geſchenken, aan den Kerkenraad der Nederduitſche Hervormde Gemeente, en aan het Amſterdamſche Kweekſchool, beiden in den jaare 1743. Het eerſte, beſtaande uit twaalf geſchilderde afbeeldzels van de eerſte Kerkhervormers, hangt langs den Noorlijken wand van de Vergaderplaatze des Kerkenraads bij de Nieuwe Kerk. Het ander geſchenk behelst eene verzameling van echte geſchilderde afbeeldzels van omtrent vijftig beroemde en geleerde mannen van allerlei rang en gezintheid: *Laurens de Medicis*, *Copernicus*, *Hugo de Groot*, *Johan van Oldenbarneveld*, *Hogerbeets*, *Joan de Witt*, *P. C. Hooft*, *Daniel Heinſius*, *I. Caſaubonus*, *Philips van Marnix*, Heer van *St. Aldegonde*, *J.* en *J. C. Scaliger*, *Salmaſius*, *Vondel*, *Erasmus*, *Frobenius*,

nius, *Luther*, *Melanchton*, *Beza*, *Calvinus*, *Morus*, *Gualterus*, *Buchananus*, *Thuanus*, *Junius*, *Janus Douza*, *Lipſius*, *Baudius*, *Voſſius*, *Barlæus*, *Cujacius*, *Barclajus*, *Carteſius*, *Lubienitski*, *Grævius*, *Janus Secundus*, *Hoogſtraten*, *Antonides*, *Urbanus de* VIII, *Alexander de* VII, *Machiavel*, *Torquato Taſſo*, *Uitenbogaart*, *Episcopius*, *Brandt*, *Dirk Volkertsz Coornhert* en *Lubbert Gerritsz*. Alle deeze afbeeldingen, welke de groote Gehoorzaal van het Doorluchtig School verſieren, zijn van den Heere PAPENBROECK, de overige van laater tijd. Eene fraaie afbeelding, op eene zeer groote koperen plaat, van de overblijfzels van het aloude wijdvermaarde *Palmyre*, nevens de borstbeelden van JULIUS CESAR en CICERO, ter zelfde plaatze, zijn insgelijks geſchenken van de zelfde kunstminnende hand. De geleerde PIETER BURMAN vereerde dit geſchenk met een deftig Opſchrift in Latijnſche dichtregels.

Zie WAGENAAR, *Beſchrijving van Amſterdam*.

PAPENDORP, eene Heerlijkheid, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, paalende ten Noorden aan de Vrijheid der Stad. Haare grootte wordt gerekend op tweehonderdveertig Morgens Lands. De Buurt van dien naam legt een half uur gaans van de Stad. Eertijds behoorde de Heerlijkheid aan de Abtdij van *St. Paulus* te Utrecht; bij het aanſlaan der goederen van die Abtdij door de Staaten, wierdt zij aan een bijzonderen eigenaar verkogt.

PAPENDRECHT, eene Hooge Heerlijkheid en Dorp, in Zuidholland, tegen over de Stad *Dordrecht*, aan de Rivier de Merwede gelegen. In haaren omvang bevat de Heerlijkheid zeshonderdzestien Morgens Lands, en in alles, die van het Dorp daar onder begreepen, honderdzevenëntwintig Huizen. Volgens zommigen zou de Naamsoorſprong moeten gezogt worden in eenen Overtogt, *Drecht*, welken de *Paapen*, of Priesters, hier eertijds over den ſtroom hadden. Al van ouds was het Dorp vermaard door de Salmviſcherij. Nog tegenwoordig is het vrij aanzienlijk, door eene menigte van zindelijke

lijke Huizen, ſtrekkende langs den Dijk, ter lengte van ruim een uur gaans. De Kerk, een net gebouw, pronkende met een fraaien Toren, wordt door haaren eigen Leeraar bediend. De Stad *Dordrecht* is eigenaares van de Hooge Heerlijkheid.

PARCELLIS, (JAN) gebooren te *Leiden*, of, volgens zommigen, in een Dorp aan 't Leidſche Meir, doch in welk jaar is onzeker. Eene natuurlijke zucht dreef hem tot de Schilderkunst, in welke hij den vermaarden VROOM tot Leermeester hadt. De voorwerpen, welke hij dagelijks van nabij konde beſchouwen, trokken bovenal zijne beoefening. Deeze waaren Zeegezigten, Stranden, Schepen en Onweders. De laaſte wiste hij, in alle derzelver majeſteit en luister, met donkere wolken, flikkerende blixemſtraalen, ſchuimende golven, zeer naauwkeurig en treffende te verbeelden. Inzonderheid trekken ook het kunstkundig oog zijne afbeeldingen van Viſſchers, hunne Pinkjes, over rollen, zeewaarts voerende, of wederom andere met vol geladene Manden ſtrandwaarts te rug keerende. Even onzeker als van zijne geboorte, is ook de tijd zijns overlijdens.

Zie HOUBRAKEN.

PARMA, (ALEXANDER FARNESE, *Hertog van*) was de zoon van OCTAVIO FARNESE, Hertog van *Parma*, en van MARGARETA, Natuurlijke Dogter van Keizer KAREL DEN V, Landvoogdeſſe der Nederlanden. In den jaare 1565 tradt hij in 't huwelijk te *Bruſſel*; 't welk wij hier aantekenen, omdat, volgens zommigen, op het bruiloftsfeest zou geſmeed zijn, het eerſte ontwerp van het beſaamde Verbond der Edelen, 't welk, in 't volgende jaar, aan zijne Moeder zo veele moeite berokkende, en hem zelven, naderhand, overvloedige gelegenheid verſchafte, ter betooninge van zijne krijgsbekwaamheden, tot welke hij, zints zijne jeugd, was opgeleid. Weinig deels, intuſſchen, als Hoofdbevelhebber, ſchijnt PARMA gehad te hebben in 't bewind van Oorlog, tot in den Jaare 1578. Volgens een Verdrag, 's Jaars te vooren geſlooten met de Algemeene Staaten, hadt de Landvoogd Don JAN VAN OOSTENRYK de

Spaanſche en Italiaanſche Troepen het Land doen verlaaten. De ommin, zedert, tusſchen de Staaten en den Landvoogd heviger geworden, was oorzaak, dat deeze de verzondene Benden te rug ontboodt. Aan 't hoofd van dezelve bevondt zich de Hertog VAN PARMA, en verſcheen hij daar meede, in 't genoemde Jaar 1578, in 't Leger van den Landvoogd. Thans als Stadhouder het bevel voerende, gaf hij een blijk van zijne dapperheid, in de ontmoeting met het Staatſche Leger, in welke hij, als een der voorſten, den ſpits afbeet, en hetzelve eene zwaare nederlaage toebragt. De bemagtiging van *Gembloux*, *Limburg*, *Valkenburg* en *Daalhem*, volgde onmiddelijk op deeze zege. Een vernieuwde aanſlag op de Staatſchen, nog in dat zelfde Jaar, door Don JAN, tegen den raad van den Hertog VAN PARMA, ondernomen, bragt weinig voordeels aan, en leverde dus een bewijs uit van zijn diep doorzigt in het beleid van krijgsbedrijven.

Naa het overlijden van Don JAN, nog in het zelfde Jaar 1578 voorgevallen, aanvaarde de Hertog VAN PARMA het opperbewind van 't Leger, op verzoek der voornaamſte Krijgshoofden, niet lang daarnaa bekragtigd door Koning PHILIPS; welke, daarenboven, hem tot Opperlandvoogd der Nederlandſche Gewesten aanſtelde: tot klein genoegen des Prinſen van ORANJE, als kennende den Hertog voor een kloek verſtand en groot kunſtenaar om de harten te winnen, en die een goed deel zijner jeugd hier te lande gefleeten hebbende, den aart der inboorlingen kende, en met de voornaamſten van den Adel kennis, met veelen vriendſchap hadt gehouden.

Een voorſpel, van 't geen 't Jaar 1579 zoude uitleveren, was de bemagtiging van *'t Huis te Harpen* en van *Weerd* en *Helmont*, door de Troepen van PARMA. De bezettelingen moesten den gebooden tegenſtand met den hals boeten: want, naa dat hij zich met de Waalen en Malkontenten verdraagen, en dus zijn Leger merkelijk verſterkt hadt, ſloeg hij den weg in na *Antwerpen*, zo 't ſcheen, om die Stad te belegeren. Op den tweeden Maart vertoonden zich, in 't gezigt van dezelve, eenige zijner Troepen, en raakten handgemeen met het Staatſche volk, 't welk in de nabuurſchap verſchanst lag. Aanval en verweering waren even kloekmoedig. Het wijken van 't Staat-

't Staatſche volk, onder 't Geſchut der Stad, noodzaakte dat van PARMA af te deinzen, met verlies van bijkans vierhonderd Man; bemagtigende, in den aftogt, het ſlot *Grobbendonk*, daar men den brand in ſtak, gelijk ook in eenige wooningen.

Iet anders, intusſchen, dan in 't gelaat, droeg de Landvoogd in het hart. Om zijnen vijand te verſchalken, hadt hij 't eerſte na *Antwerpen*, 't laatſte na *Maastricht* gekeerd. Op den twaalfden der genoemde Maand verſcheen hij onverwagt voor die Stad. Eer het ſchieten eenen aanvang nam, zondt PARMA eenen Brief aan de Gemagtigden de Staaten, thans te *Antwerpen* vergaderd, waar in hij dezelve, als een middel en voorwaarde van verzoeninge, vermaande, den Roomſchen Godsdienst en de gehoorzaamheid aan den Koning te herſtellen, in den ſtaat, zo als onder Keizer KAREL DEN V hadt plaats gehadt. Het antwoord der Staaten, hoewel niet regelrecht, behelsde, nogthans, weinig minder dan eene weigering. Zij beriepen zich op de ſtrafheid der Plakaaten, als mede op des Landvoogds toeleg om hun bondgenootſchap te ſloopen, en toonden zich meer genegen, om onder bemiddeling van den Keizerlijken Gezant te handelen.

Binnen en buiten *Maastricht* ſtondt het aldus geſchapen. Het getal der Soldaaten, van onderſcheiden landaart, beliep bij de duizend. Twaalf Burgervendels, allen ſtrijdbaar volk, beſtonden door elkander uit honderd Man. Boeren met dorschvlegels gewapend, met vrouwen en kinderen binnen de veſting gevlugt, bedroegen ruim tweeduizend in getal. Over deeze magt voerde het bevel MELCHIOR VAN ZWARTZENBURG, alzo de Heer DE LA NOUE, tot Overſte benoemd, in zijnen aantogt met hulpbenden, de toegangen ongenaakbaar hadt gevonden. De Spanjaards lagen in deezer voegen uitgebreid: MONDRAGON, met een deel volks, voor de voorſtad *Wyk*; ten Noorden der Stad, tegen over de Hoogter Poort, het Regiment van Lombardije, met eenige Hoogduitſche en Waalſche Knegten; in 't Westen, PARMA zelve, met den bloem van den Adel, en 't Regiment, 't welk onder Don JAN, tegen den Turk gediend hadt; meer Zuidelijk, de Heer VAN HIERGES, Overſte van 't Geſchut. Het geheele Leger hadt onderlinge gemeenſchap, door middel van twee bruggen, boven en beneden de Stad,

die tevens de Maaze ſlooten. Uit Luikerland ontving de Landvoogd zijnen toevoer.

De eerſte aanval der belegeraaren geſchiedde tegen eene Gordijn, bij de Brusſelſche Poort, die voor de zwakſte wierdt gehouden. Zij bezweek inderdaad, voor 't geweld van twintig Muurbreekers en dertien Veldſtukken, doch vertoonde, door haare opening, van agteren, een nieuwe aarden Wal, van eene Graft omringd. Driemaal geboodt PARMA den aanval, doch wierdt telkens te rug geſlagen. Thans begon men de Stad te beſchieten bij de Hoogterpoort, in alles uit vierënvijftig ſtukken Geſchut. Meer dan een etmaal duurde dit, over dag en nacht, van den zevenden op den achtſten April, tot dat men twee tamelijke openingen hadt gemaakt. Op den laatſten dag viel men aan 't ſtormen. De wederzijdſche Manſchap ontmoette elkander in de opening, en vogt even kloekmoedig aan wederzijde, hand aan hand, en voet bij voet. Een man te paerd, met losſen teugel aanrennende, zogt den belegerden een ſchrik aan te jaagen, met den kreet: *zege, zege, Sint Jacob! 't Regiment van Lombardije is binnen.* Doch hij miste zijn doel, door de getrouwheid der Verdeedigers in 't luisteren alleen naar het woord van hunne bevelhebbers: waar door, onder de beſpringers, zo ſchroomlijke ſlagting wierdt aangericht, dat PARMA na de eene opening tweemaal, na de andere tot vijf reizen versch volk moest zenden, en nog, met het vallen van den avond, den aftogt doen blaazen, naa een verlies, meent men, van meer dan tweeduizend Man. FABIO FARNESE, bloedverwant des Landvoogds, en verſcheiden aanzienlijke Edelen en Bevelhebbers, bijkans vijftig in getal, waren onder de geſneuvelden.

Ondanks deezen wederſpoed, kon PARMA niet beſluiten om af te zien van zijnen toeleg, wiens eerſte van belang deeze was. Naa zijn verlies uit de naaste bezettingen vervuld te hebben, deedt hij, bij de Brusſelſche Poort, eene platte Kat ſtigten, met geſchut belast. Vijf weeken lang deedt hij van daar het Ravelijn beſchieten, ten koste, elken dag, van bijkans twintig Man. Eindelijk wonnen de Spanjaards den bedekten weg; doch het ſterken op een Eilandtje voor de Stad wierdt hun door die van binnen belet; welke, daarenboven,

in

in een heftigen uitval, op den derden Maij, onder den vijand eene vreeslijke ſlagting aanrigtten, zonder ander verlies aan hunde zijde, dan van eenige gewonden.

Op den derden Junij, zondt de Landvoogd eenen brief aan de belegerden, behelzende, nevens betuiging van mededogen met zo veele dappere Krijgslieden, eene verklaaring van zijne genegenheid om een eerlijk verdrag te gunnen. 't Bleek genoeg, ſchreef hij, dat het, in deezen ſtaat, met hun niet lang kon duuren, en de hoop op ontzet ijdel was. Vrijelijk mogten zij boden uitzenden, om 't Leger te bezigtigen. Diep liep het, daarenboven, in den tijd der genade; denwelken indien zij verloopen lieten, het verderf, niet hem, maar hunner eigen hardnekkigheid zou te wijten zijn. Fier was het antwoord, welk van de belegerden hierop volgde: „Zij leeden „ nog geenen kommer, groot genoeg om hun zwigten te ver„ ſchoonen; 't moest 'er anders op aankomen met luiden, wien „ weerbaarheid en moed alleen met verlies van handen en den „ jongſten droppen bloeds zou ontzinken. Proefs genoeg had„ den zij van de genade der Spanjaarden, en kruid en lood voor „ hun ten beste."

Met ſchieten en beuken op het Ravelijn maakte men nu wederom eenen aanvang, en wierdt het eindelijk meester: met een zwaar verlies, nogthans, aan de zijde van PARMA, geleeden in het ſneuvelen van den Heere VAN HIERGES, 't welk de Veldheer zeer ter harte trok. Intuſſchen waren de Staaten bedagt op het ontzet van *Maastricht*. Aan de benaauwde Stedelingen zonden zij eenen troostbrief, met belofte van ontzet, en deeden hun, met een, weeten, dat de Graaf VAN HOHENLO, tot dat oogmerk, volk verzamelde. Dit laatſte was waarheid, en kwam ter ooren van den Landvoogd. Op dat de belofte der Staaten niet mogt vervuld worden, beſloot deeze, hun in de voorbaat te zijn. Op Zondag, den achtëntwintigſten van Junij, met het aanbreeken van den dag, maakte PARMA een aanvang van ſchroomlijk ſtorm loopen, en deedt het, op dien dag, tot negen reizen hervatten, alzo het gepleegd geweld, telkens, met evenredige kloekmoedigheid geweerd wierdt. Ongelukkig overviel, 's anderendaags morgens, eene ſluimering den Wagters op de Wallen, afgemat

van werken, en magteloos van vasten. De Veldheer, hier van verwittigd, gebiedt de zijnen, in ſtilte de Wallen te beklimmen. Het overvallen en afmaaken van de Wagters baande den Spanjaarden den weg na binnen. „ Wat hun voor„ komt" (ik gebruik de woorden van den Ridder HOOFT) „ is 't lijf quijt. De ongenaê baart wanhoop, wanhoop dul„ len moedt, daar men 't weeren en wijken doch eeven duur „ bekoopen moest. Hier bezettelingen, ginds burghers, el„ ders boeren, drommen zich t' zaamen in de ſtraaten, en „ bieden forslijk 't hooft. Veele vrouwen, daaronder, laaten „ 't leeven op de plaats: andre geholpen van maaghden en „ jongens, ſmakken met ſteenen en ander tuigh, uit de ven„ ſters, en van de daaken. De ſtaagende meenighte neemt de „ vlucht naa de brug. Daar vallen d' achterſten op de voor„ ſten, en ooverrompelen zij zich onderling. Deez, gedron„ gen door zijn meégezellen, raakt aan 't wippen ter zijd' „ af: die, met den vijand op de hielen, waaght den ſprong „ uit verbaastheid; en daar de Spanjaardt niet toereikt, doet „ de ſtroom hem 't werk te vooren. Anderen, min gejaaght, „ maar ten uiterſten vertwijfelt, loopen, in plaats van ze te „ vlieden, den doodt te gemoet, met kiezen van 't waater. „ En 't gaat zeeker genoegh, van moeders zoo mistroostigh, „ dat zij, woedend teghen haar eighe kindren, als uit erbar„ ming, hen in de vloedt, en zich zelve daar naa werpen. „ Meer te moorden was 'er ſchier niet, als PARMA liet uit„ blaazen en omroepen, dat men ijder, die de waapenen af„ leidde, te ſpaaren hadde. Toen ging het plunderen aan, „ en 't pijnighen, dermaate, om zwaar ranſoen te bedingen, „ dat d' ooverblijvelingen zich hunner behoudenis beklaagh„ den."

Het winnen van *Maastricht* was oorzaak, dat de Landvoogd, in geruimen tijd, niets gewigtigs konde bij de hand neemen: want, door verlies van volk, was zijn Leger merkelijk gedund, en hij zelve, door 't oververgen van lichaam en geest, in een zwaare ziekte geſtort. Van hier dat zijne Troepen de rest van 't Jaar ſleeten, met ſtroopen, en 't houden, nu en dan, van ſchutgevaarten met de Staatſchen. Den Veldtogt des volgenden Jaars 1580, opende de Prins VAN PARMA, met het doen bemag-

tigen

tigen van de Steden *Mortagne* en *St. Amand*, en met het blaaken en brandſchatten van het platte Land rondom *Doornik* en *Rijsſel*.

In den zomer des ſtraks genoemden Jaars, kwam uit *Italie* herwaarts over de geweezene Landvoogdes MARGARETA, PARMA's moeder, met oogmerk, zo als de ſpraak ging, om het bewind, van nieuws, te aanvaarden. De Hertog, na *Namen* gereisd, om zijne Moeder te begroeten, gaf niet onduidelijk te verſtaan, dat haare overkomst hem geenzins ſmaakte; als zullende, vreesde hij, dezelve dienen om hem alleen in 't bewind van wapenen te laaten, doch van alle aandeel in de Regeering te berooven. Zijn eerzuchtig vermoeden gaf hij klaarlijk te verſtaan aan de Oud-Landvoogdesſe; welke, de neigingen van haaren zoone bot vierende, aan den Koning verzogt, de Nederlanden wederom te mogen verlaaten, als die door kragt van wapenen moesten gered worden: iets, beter voegende aan de frisheid van eenen Prinſe in de kragt zijner jaaren, dan aan eene vrouw van afgaanden onderdom. PARMA zelve ſchreef aan den Kardinaal GRANVELLE, meldende dat zulk een verdeeling van het bewind aan veele onaangenaamheden onderhevig was. In 't eerst bleef de Koning onverzettelijk; doch toen verſcheiden Spaanschgezinde Grooten in de Nederlanden hun verzoek nevens dat der Hertoginne voegde, liet PHILIPS zich eindelijk overhaalen, om PARMA zo wel in de Landvoogdij, als in 't Krijgsbewind te vestigen. Nog drie jaaren, egter verliepen 'er, eer de geweezene Landvoogdes na *Italie* wederkeerde.

Niets verrigtte van belang de Hertog VAN PARMA, geduurende het overige des Jaars 1580, dan dat hij het beleg om *Kamerik* sloeg. Meer zaaklijkheids leverde het volgende Jaar uit. Naa een vrugtloozen toeleg op *Vlisſingen* gedaan te hebben, wierdt hem berigt, hoe 'er kans ware om zich van *Breda* te verzeekeren. In het Kaſteel dier Stad zat thans in ruime bewaaring KAREL VAN GAVRE, *Heer van Frezin*, eertijds Bevelhebber over den lijftogt van het Staatſche Leger, doch, op zeker vermoeden van dubbelheid, van zijnen post verlaaten. Deeze, hebbende de gunst der Soldaaten gewonnen, en eenigen verleid door belofte van groote belooningen, liet

liet zulks den Landvoogd weeten, en met een dat 'er flegts vijf of zesendertig Soldaaten in het Kafteel lagen, in de Stad niet meer dan een half Vaandel van Jonkheer FLORIS VAN BREDERODE. In fchijn van voor *'sHertogenbosch* en *Eindhoven*, thans door de Staaten gedreigd, te zorgen, verzamelde hierop PARMA eenig volk, onder den Heer VAN HAUTEPENNE en den Overfte MAARTEN SCHENK. In den nacht naa den zevenëntwintigften Junij kwamen deeze agter 't Kafteel van *Breda*. Hier was het water afgelaaten, om de Graften te diepen, en hieldt 'er Schildwagt een der omgekogte Soldaaten, die wel drie uuren geftaan hadt, verzendende telkens zijne aflosfers. De weinige bezettelingen, door FREZIN met een vat Bier befchonken, waren met dronk en vaak bezwaard. Onverhinderd beklom PARMA's volk de vesten; wordende, egter, gezien van een Hollandfchen Hopman, die met een Jagt aankwam, en door 't flaaken van twee fchooten de Stedelingen wekte. Soldaat en Burger liep hierop te wapen; doch moest, naa 't bieden van hardnekkigen wederftand, zich gevangen, en de Stad overgeeven. Zo zeer was PARMA in zijnen fchik met de tijding der behaalde zege, dat hij ze terftond na *Spanje* overbriefde. WILHELMUS LINDANUS, Bisfchop van *Roermonde*, zondt hij ftraks daarop na *Breda*, om 'er den Roomfchen Godsdienst te herftellen.

Een Jaar hadt nu bijkans het beleg van *Kamerik* geduurd, en bevondt zich die Stad in groote verlegenheid, naardien zij geen anderen toevoer hadt, dan dien de Franfchen 'er zomtijds binnen bragten. Men at 'er paerdevleesch, honden, katten en ratten; voor een koe betaalde men driehonderd, voor een fchaap vijftig guldens. 't Pond brood goldt 'er vierentwintig, een eij twee, een lood zout vier ftuivers. In deezen ftand kwam de Hertog VAN ANJOU, thans tot Landheer der Nederlanden aangenomen bij de Staaten, met een Leger van tienduizend Knegten en vierduizend Ruiters, tot ontzet uit *Frankrijk* toefchieten. Hij floeg zich neder bij *Grievecourt*, anderhalve mijl van de Stad. Tusfchen beiden lag de Landvoogd, in flagorde gefchaard, den fchijn vertoonende van den Franfchman het hoofd te willen bieden. Doch ziende den Hertog naderen, brak hij op, verliet zijne fchanzen, en trok

af

af na *Valenchien*. ANJOU, thans ruim baan hebbende na *Kamerik*, ſchikte derwaarts de ruimte van allerlei voorraad, en deedt 'er, 's anderendaags, eene ſtaatelijke intrede.

Omtrent deezen tijd bekwam de Prins VAN PARMA de tijding, dat de Stad *Doornik* van het meerendeel haarer bezettelingen ontledigd was. Derwaarts ſloeg hij dan op weg, en 'er het beleg om op den eerſten October. Naa verloop van veertien dagen hadt de Landvoogd zich verſchanst, en begon hij, uit drieëntwintig Busſen, aan verſcheiden oorden, de Stad te beuken. Bij afweezigheid van den Prinſe VAN ESPINOY, Bevelhebber der Stad, voerde thans het gebied daar binnen, zijne Gemaalin, PHILIPPE CHRISTINA VAN LALAING, Zuster des Heeren VAN MONTIGNY: Vrouwe van mannenmoed, en waagende haar eigen leeven tot zo verre, dat zij eene wonde in haaren arm ontving. Gemoedigd door zulk een voorbeeld, ſloegen de bezettelingen, vooral de Onroomſchen, den vijand meermaalen af. Veelen, en onder anderen eenige aanzienlijke Spaanſche Bevelhebbers, vonden 'er hunnen dood. Met eene wonderlijke ſtoutheid bragt 'er, daarenboven, zekere Kolonel PRESTON eenige verſterking binnen, in 't laatst van de maand November. Doch de Roomſche Burgers, week gemaakt door eenen hunner Priesteren, lieten de verdeediging glijden, en meestal op de Onroomſchen, de zwakſten in getal, aankoomen. In PARMA's Leger was insgelijks groot gebrek aan lijftogt en andere noodwendigheden. Dit baande den weg tot een verdrag, 't welk in 't laatst der gemelde maand getroffen wierdt, en voor de burgers en ſoldaaten draaglijk, doch boven-al voor de Prinſeſſe VAN ESPINOY eerlijk was. Zij mogt gaan werwaarts zij wilde, met al haar gezin, kleinoodjen en huisgeraaden. De Prinſes, op dat wij dit ter loops aanteekenen, trekkende door 't Leger, wierdt 'er met zulk eene toejuiching ontvangen, dat ze eer als verwinnaares, dan als overwonnen de Stad ſcheen te verlaaten. 's Daags naa de bemagtiging van *Doornik* deedt PARMA eene ſtaatelijke intrede, en ſtelde thans tot Biſchop MAXIMILIAAN VAN MORILLON, Proost van *Aire*, Groot Aardsdeken te *Mechelen*, die de zaaken des Kardinaals VAN GRANVELLE, zints deszelfs vertrek uit de Nederlanden, hadt waargenomen. Niet zo gelukkig ſlaagde de toeleg op

Ber-

Bergen op Zoom, in den afloop des Jaars ondernomen. Eigenaar van 't Markgraafſchap was thans JAN VAN WITHEM, *Heer van Beerſele*, woonagtig, buiten bewind, op zijn Huis te *Wouw*, en misnoegd op de Staaten, omdat deeze de Stad bezet hadden met eenige Franſche Vaandels. Om deeze te verraſen en de Stad aan PARMA te leveren, ontworp hij eenen aanſlag, door 'er eenige manſchap binnen te brengen; doch deeze vondt 'er haaren dood of gevangenis, doordien zij, onkundig van den weg, door 't vraagen na denzelven, zich zelven verriedt. De overwinst van 't Slot *Wouw* was al de vrugt van den dood van zeventig en de gevangeneeminge van honderd Soldaaten.

Niet ſlegts door wapenen, maar ook door ſchrijven, zogt de Landvoogd de Staatsgezinde Steden zijner heerſchappije te onderwerpen. Dit deedt hij in den aanvang des Jaars 1582, ter gelegenheid van den bedoelden doodlijken ſchoot, geſlaakt door eenen JAN JAUREGUI op het hoofd des Prinſen VAN ORANJE. De Landvoogd, waanende of geloovende, dat zijne Doorluchtigheid aan de wonde was geſtorven, liet, in de maand Maart, brieven afgaan aan de Wethouders van *Antwerpen*, *Bruſſel*, *Gent*, *Brugge*, *Oudenaarden*, *Bergen op Zoom* en andere Steden, behelzende aanbod van zijne hulpe, om zich met den Koning te verzoenen, en alzo vergiffenis te bekoomen van de misleidingen van ORANJE, welken hij den eenigen oorſprong der gemeene elenden noemde. Ten gelijken oogmerke ſchreef hij ook aan den Admiraal VAN TRESLONG; doch alles zonder vrugt. Meer verbitteringe tegen *Spanje*, dan zwenken in 't houden met den Prins, wrogt de alomme gevloekte Vorſtenmoord.

De Hertog VAN PARMA dit middel hebbende zien te niet loopen, beſloot een kragtdaadiger te werk te ſtellen. In 't begin van April trok hij te velde, zo 't ſcheen om *Meenen*, doch in waarheid om *Oudenaarden* te belegeren. Op den achtſten der maand verſcheen hij voor de Stad. De Bevelhebber daar binnen, FREDRIK VAN DER BORGH, misleid door den gewaanden toeleg op *Meenen*, hadt zijne bezetting verzwakt, door eenig volk derwaarts te ſchikken, dat onderſchept en geſlagen was. De geheele wagt beſtondt dus, boven de Burgers, in vierhonderd knegten. Nogthans wierdt het beleg traag-

lijk

lijk voortgezet, voornaamelijk door de onbekwaamheid van PARMA's volk tot het delven van Mijnen en het opwerpen van Batterijen. De hoop op ontzet, waar mede de Stedelingen gevoed wierden, ſchraagde hunnen moed, in 't doen van uitvallen en afweeren van beſtormingen. Eindelijk ontving de Landvoogd een deel Bergwerkers uit *Boheemen*, nevens eene verſterking van drie duizend man, deels Hoogduitſchen, deels Bourgondiers, geworven op bevel des Konings. Nu was de vijand de Stad te magtig, en moest deeze zich overgeeven; bedingende, egter, beter voorwaarden dan men had kunnen vermoeden. De Bezetting mogt uittrekken met geweer en pakkaadje, doch in geene drie maanden tegen den Koning dienen. De Burgers moesten zeventig duizend guldens voor rantſoen betaalen, binnen eene maand. De Onroomſchen, mids vooraf de Kerken hermaakt hebbende, hadden vrijheid om te gaan, werwaarts zij wilden, met vergunning van een Jaar tijds, tot verkoop hunner goederen.

Naa de bemagtiging van *Oudedaarden*, voorgevallen op den vijfden Julij, en een deel zijns volks den Graave VAN MANSVELD gelaaten hebbende, trok FARNESE op, om de Staatſchen te beſtooken. Deeze lagen verſchanst niet verre van *Gend*, en wel zo vast, dat men 't ongeraaden oordeelde, op hen eenen kans te waagen. Niets anders rigtte hij dus uit, in deezen oord, dan de verovering van de Sterkten *Gavre* en *Kastenet*. Intusſchen vonden de Spaanschgezinde Roomſchen, in *Antwerpen*, door bedreiging van ballingſchap, zich genoodzaakt, den Hertoge van ANJOU, bij de Algemeene Staaten tot Landheer aangenomen, den eed van getrouwheid te zweeren. PARMA, zulks verſtaan hebbende, uit vreeze dat wanhoop aan 's Konings genade hen den Staaten volkomen zou doen toevallen, wierdt hierom te raade, bij Plakaat te doen afkondigen, dat hij hun den gedwongen eed nimmer ten kwaade toerekenen wilde, noch daarom van hunne getrouwheid kwaade gevoelens zoude hebben.

Omtrent deezen tijd hieldt de Landvoogd eene algemeene monſtering van alle zijne Troepen, zo in de Steden en Sterkten, als te Velde. Men telde 'er zesenvijftig duizend vijfhonderd vijftig Knegten, en drie duizend vijfhonderd zeven-

en-

endertig Ruiters; zij kosten, maandelijks, aan den Koning, zeshonderd tweeënveertig duizend driehonderd zevenënvijftig guldens, behalven nog een derde gedeelte dier somme, welke aan het onderhoud van den nasleep wierdt besteed. Nogthans klaagde PARMA, dat hij niet meer dan dertig duizend man konde te velde brengen, ter zaake van de menigte Steden en Blokhuizen, welke hij moest bezetten. Eene merkelijke dunning ontstondt 'er nog onder deeze benden, in den afloop deezes Jaars. Naa de bemagtiging van verscheiden plaatzen, van meer en min aangelegenheids, bestondt de Landvoogd eenen kans te waagen op *Brussel*, en bragt daartoe zijn Leger in dat Gewest. Doch hij liep hier zijn eigen onheil in den mond. De Stad was rijklijk voorzien van weerbaare manschap en noodige mondbehoeften, en overzulks het bezetten der toegangen van geene vrugt. Ja hij vondt zich zelven welhaast in groote benaauwdheid, vermits, agter zijnen rug, *Artois* en *Henegouwen* afgegeeten, en Frankrijk geslooten was. Zijn zoeken om in het Land van *Waas* door te dringen, wierdt hem belet door den Hertog VAN ANJOU. Hier bij kwam (het was in de maand November) het hoog opzetten van het Winterwater, nog meer gezwollen door het openen van Sluizen en het doorsteeken van Dijken. Krankheid en kommer vermeerderden dagelijks in 't Leger des Landvoogds, wien telkens veelen afstorven, of ontliepen na den kant des Hertogs. Dies brak hij op, om het volk de winterlegeringen te doen betrekken, met agterlaating van zevenhonderd zieken, in den omtrek van *Brussel*.

PARMA, in den aanvang des Jaars 1583, door Brieven, *Gent* en andere Steden, vrugtloos hebbende zoeken om te zetten, opende zijne Krijgsbedrijven met eenen aanslag op *Eindhoven*, door den Graaf VAN MANSVELD; welke nog in die zelfde maand de Stad meester wierdt, onder belofte, aan de bezetting, van vrijen uittogt met pakkaadje, volle geweer en vliegende vaandels. Niet dan naa het doorstaan van de uiterste elende, hadt men te *Eindhoven* tot de overgaaf beslooten. Nog verscheiden andere Plaatzen gingen aan den Graave over. Intusschen hadt de Landvoogd zijn Heir in drie hoopen verdeeld. Doch vernomen hebbende, hoe 't Staatsche Leger, we-

onder den Maarſchalk BIRON, merkelijke ſchaarsheid heerschte, verzamelde hij zijne benden, en trok na *Rozendaal*, met oogmerk om zijnen vijand ſlag te leveren. Bij *Steenbergen* wierden de Troepen handgemeen, op den zeventienden Junij, en vogten tot 's avonds ten tien uure, met bijkans even groot verlies aan wederzijde, van meer en min vierhonderd man. Door den val van zijn paerd, hadt de Staatſche Veldheer hier zijn been gebroken. PARMA, 's anderendaags, zijn Leger in tweeën gedeeld hebbende, belegerde met den eenen hoop *Hecrentals*. Een uitzigt op *Duinkerken* deedt hem het beleg opbrecken, en na die Stad trekken, welker hij in de maand Julij meester wierdt, en voorts van *Nieuwpoort*, *Veurne*, *Dixmuiden* en eenige andere Steden. Terwijl de Landvoogd voor *Tperen* lag, ſtelde hij eenen Raad van Admiraliteit in, en maakte ſchikkingen op de Scheepvaart. De Havens van *Duinkerken*, *Grevelingen* en *Nieuwpoort* zette hij open voor alle volken; zelfs de Hollanders, Zeeuwen en Frieſen, die de Staatſche zijde volgden, mogten 'er koomen handelen, zo wel als des Konings Onderdaanen in hunne Gewesten, mids betaalende verlofgeld. Daarenboven zondt hij eenige Oorlogſchepen in Zee, om den Staatsgezinden ook langs dien weg afbreuke te kunnen doen. Voor de Maaze vielen hun eenige Vaartuigen in handen.

Bekend is het ontijdig einde des Prinſen, VAN ORANJE, in den jaare 1584. Uit de bekentenisſe des moordenaars bleek duidelijk, dat het gruwelſtuk niet buiten kennisſe van den Prinſe VAN PARMA was omgegaan. Bij zijne tweede pijniging, beleedt hij, zijn voorneemen aan den Landvoogd geopenbaard te hebben, die hem bij den Raadsheer van ASSONVILLE hadt geweezen, en dat deeze hem vermaand hadt, indien hij betrapt wierdt, den Prins VAN PARMA niet te moeten noemen. In een ander verhoor, volhardde hij, buiten pijn, bij deeze bekentenisſe, met bijvoeging uit den Raadsheer verſtaan te hebben, dat PARMA den toeleg prees, en hem 't loon, in den Ban, eertijds tegen ORANJE uitgeloofd, bezorgen zoude.

Naa het bemagtigen van zo veele Plaatzen, van meer en min gewigts, ſtondt PARMA, rustende op de behaalde voordeelen, na hooger geluk. *Gend* was nu bijkans drie vierendeel jaars door

hem ingeflooten geweest, wanneer men, daar binnen, uit benaauwdheid en kommer, te raade wierdt, met den Spaanfchen Veldheer in onderhandeling te treeden. Draaglijk waren de voorwaarden des verdrags, doch de Onroomfchen daar bij genoodzaakt, de Stad te verlaaten. Om de Gentenaars te ftreelen, meldde hij hun, in gefchrifte „ dat hij hen aanzag voor „ nieuwlings geboorenen, door 't werk deezer verzoeninge, „ en hen voortaan niet als Landvoogd wilde handelen, maar „ gelijk een vader de vrugten zijner lendenen."

Thans meester van genoegzaam heel Vlaanderen geworden, befloot de Prins VAN PARMA, met alle zijne magt op *Antwerpen* aan te vallen. Het grof gefchut van *Gent* en andere plaatzen deedt hij op het Slot *Beveren* brengen, en maakte dit, en het Dorp *Melfen*, tot den ftapel van zijne Mondbehoeften. Wijders deedt hij, meer dan drie mijlen wegs, eene Vaart graaven, om zijne noodwendigheden, van *Gent* af, te fcheep te kunnen vervoeren. Op den Brabandfchen bodem lag zijne meefte magt, te *Staabroek*, onder Graaf PIETER ERNST VAN MANSVELD. Ondanks deeze voorzorge, kwam 'er, nu en dan, rijklijk toevoer van leevensmiddelen, binnen de Stad, daar men thans ongeveer vijfentachtigduizend eeters telde. PARMA, voorziende, hier handen vol werks te zullen hebben, bragt, met ongelooflijke moeite, van *Dendermonde* tot in de Schelde, wel tweeëntwintig *Pleiten*, zekere platte Vaartuigen. Hij wilde zich daar van bedienen, tot het leggen eener Schipbrugge, tusfchen twee Schanzen, ter wederzijde der Riviere opgeworpen, de eene ST. PHILIPS, aan den Brabandfchen, de andere ST. MARIA geheeten, aan den Vlaamfchen oever. Een anderen Schans bouwde hij, tot dekkinge van den Kouwenfteinfchen Dijk. Onder dit alles zondt PARMA eenen minnelijken Brief, op den dertienden November des Jaars 1584, aan de Wethouderfchap der Stad, om dezelve tot onderhandeling te brengen. Met even veel beleefdheids zondt deeze tot antwoord, dat zij gezind was de vijandlijkheden te ftaaken, mids 'er de Hertog insgelijks van afzag, en vrijheid van Geweeten gunde. Ligt begreep men evenwel, dat zulks niet zou worden ingewilligd.

Te gelijk met dat van *Antwerpen*, hadt de Landvoogd het beleg van *Brusſel* om handen. Naa lang vrugtloos hoopens op onzet uit *Frankrijk*, tradt dit in onderhandeling, op den tienden Maart des Jaars 1585. Met de Regeering en Burgerij, en met de Bezetting, wierdt ieder een afzonderlijk Verdrag getroffen. Bij het eerſte verworven de Onroomſchen verlof om nog twee jaaren in de Stad te mogen blijven woonen, mids geene ergernis geevende door 't oeffenen van hun geloove. Ten zelfden tijde verklaarde de Landvoogd, *Antwerpen*, *Bergen op Zoom*, *Mechelen* en andere Steden, in gelijke genade te willen aanneemen.

Midlerwijl hadt de Landvoogd, naa zes maanden timmerens, zijne Brug over de *Schelde* voltooid. Van de beide oevers af, tusſchen de Schanzen *St. Maria* en *St. Philips*, zag men zwaare paalen geſlagen, tot dat zij vijftig voeten in 't ſlijk en water ſtonden. Zamengevoegd met leggers en gedekt met planken, vernaauwden zij den doorvaart, meer dan duizend voeten. Het midden, wijd dertienhonderd voeten, wierdt geſtopt door tweeëndertig Pleiten, leggende de eene omtrent twintig voeten van de andere, en te zamen vastgemaakt met masten, die insgelijks een vloer van deelen droegen. Elk ſchip hadt, ter wedereinde, een Stuk Geſchut, en een Anker tegen Eb en Vloed; voorts dertig man, tot beſcherminge, en om de touwen te vieren of aan te haalen. De Brug was breed genoeg voor tien man zijde aan zijde, doch ſprong in 't midden een weinig uit, om te dienen tot eene wapenplaats. Tot Borstweering diende eene dubbele heining van planken, met aarde daar tusſchen geſtampt. Nog geen Musketſchoot van de Brug, en evenwijdig daar mede, lagen Vlotten van Masten, niet zeer digt gevoegd, opdat de Schepen te moeilijker daar over zouden raaken; 't welk nog meer bezwaarlijk wierdt gemaakt door een beſlag van ijzeren pennen.

Leed deedt het de Staaten, dat dit werk, tegen hunne verwagting, zo veel vastheids hadt bekoomen, en waren zij nu op middelen bedagt om het te vernielen. Meenig een boodt daar toe zijnen dienst aan. Geen beter raad vondt men, dan dien van FREDRIH GANNIBELLI, eenen Italiaan, zints eenige jaaren te *Antwerpen* woonagtig. Hoewel zijn eisch hooger

liep, gunde hem de Wethouderſchap, om eene proeve te neemen, tien Pleiten, en twee Schepen, *de Fortuin* en *de Hoop*, ieder van dertig lasten. Den bodem van elk Schip liet hij bedekken met zwaare planken, en daar op metzelen, van groote witte ſteenen, een Bak van vijf voeten dik, lang van binnen veertig, wijd en diep drie voeten en een halven. Voorts ſtonden in de Bakken, zesduizend ponden kruids in de eene, zevenduizend vijfhonderd in de andere; dekkende alles met eene ſchuin en ſcherp toeloopende Roeve, zes voeten dik, van groote blaauwe Zarkſteenen, om de Kogels te doen afſtuiten. De Bakken hadden verſcheiden gaten; in die van de eene wierden lonten gehangen, afgemeeten naar den tijd, dien men der Koole zoude gunnen om tot het Kruid te kruipen. Aan de Bak in 't Fortuin was een Vuurſlag gemaakt, om, door middel van een Raderwerk, ter bevolene ſtonde te ontſpringen. Op den vierden April, wierden de *Helſche Branders* (zo noemde men de twee Schepen) nevens tweeëndertig platte Vaartuigen, met het vallen van den avond, van *Antwerpen* den Stroom afgezonden.

De Spaanſchen, van deeze toerusting verwittigd, doch van 't geheim onkundig, begaven zich op de Wallen huaner Sterkten, om te kijken. Zelf de Prins VAN PARMA, van veel Adels verzeld, nam gang na de Brug; allen in den waan, dat de toerusting enkel was ingerigt om de Brug in brand te ſteeken. Een Spaanſche Vaandrig, die verder zag, raadde den Veldheer, zich van daar te verwijderen. En, inderdaad, ter goeder uure. Want naauwlijks hadt hij zich geborgen binnen den Schans *St. Maria*, of het ſchip de *Fortuin* ſprong aan ſplinters. *De Hoop* borst kort daar naa. Van den ſlag overliep de Rivier haare oevers, en daverde de aarde, wel drie mijlen in het rond. De zwaare ſteenen, hemelwaarts geſpat, maakten, door hunnen val, gaten in den grond van acht of negen voeten. De Prins VAN PARMA zelve wierdt ter aarde geſmeeten, die, tot zich zelven gekoomen, ſtraks zijnen degen trok, even als ware de vijand bij de hand geweest, en voorts na den oever der Riviere ſnelde. Hier zag hij het ſchouwſpel van de gedeeltelijk verbrijzelde Brug, en het nog veel akeliger van eene menigte geknotte en verbrijzelde Lijken, en van zieltoogenden, tot hun on-

geluk

geluk den dood ontkoomen. Onder de gefneuvelden, ten getale van vijfhonderd, telde men, nevens andere Spaanfche Grooten, GASPAR ROBLES, *Heer van Billij*, weleer Stadhouder van *Friesland*, en in dat Gewest nog vermaard om een heerlijk ftuk werk, het leggen van eenen Dijk tegen de woede der Zee. Men vondt zijn Lijk, geklemd tegen een paal, en daar aan vast met de gouden Keten, welke hij gemeenlijk om den hals plagt te draagen. Magtige moeite hadt, onder dit alles, de Veldheer, om het verloopen der zijnen te voorkoomen, uit vreeze van de vijandelijke Vloot ftraks op den hals te zullen krijgen. De zelfde bangheid onder een onverzaagd gelaat verbergende, hieldt hij de zijnen ftaande, tot dat hem 't hart ruimer wierdt, toen hij niemand zag opdaagen. Men geeft hier van voor reden, de onkunde der Antwerpenaaren, misleid door de afgezondene manfchappen, welke de vreeze te rug dreef, en boodfchapten dat de Helfche Branders geene uitwerking gedaan hadden. Eerst drie dagen laater wierden zij uit hunne dooling verlost.

PARMA, dit tijdverloop te baate genomen hebbende, herftelde den geleeden ramp, door de Ponten der Brugge in dier-voege zamen te voegen, dat zij zich in 't midden ontfluiten konden, even als twee Deuren, en alzo doortogt verleenen aan de Branders, in gevalle men, van 's vijands zijde, mogt goedvinden, dezelven wederom op hem af te zenden. Daarenboven verfterkte hij zich beter op den Kouwenfteinfchen Dijk, op welken de Staatfchen eens en andermaal eenen aanval deeden. In eenen derzelven, die gefchapen fcheen om PARMA uit zijne fterkte te verdrijven, verfcheen hij zelve op den Dijk. Naa eene ernftige aanfpraak, vliegt de Veldheer, alleen met Zwaard en Rondasfe gewapend, op de Staatfchen in. Dit voorbeeld hadt kragt. Een drom van Edelen, PARMA's medgezellen, volgt den Prins om zijnen perfoon te befchutten. De Gemeenen, blaakende van moed, ftreeven voort, op 't gelcide hunner Overften. Bloedig en wakker was de ftrijd aan wederzijde. Meer dan eens noodzaakten de Staatfchen het volk van PARMA te rug te deinzen. 't Verloopen van 't Getij deedt hunnen moed zakken: te dieper, toen zij eenige Schepen zich zagen wegpakken. Andere, de-

zelven op 't ſpoor willende volgen, raakten grond. Dit beſliste de zege aan den kant des Veldheers. Meer dan veertienhonderd man verlooren de Staatſchen op dien dag. Voor het behouden der overhand leide PARMA eene plegtige dankbetuiging af aan Gode, in eene Kapelleken binnen *Mansveldsboord*. 's Anderendaags bezigtigde hij een houten Blokhuis, op een Vlot van balken gebouwd, door de Staatſchen, op wiens uitwerking zij zo groot vertrouwen geſteld hadden, dat het den naam van *Fin de la Guerre*, of *Einde des Oorlogs* hadt bekoomen. Op 's Veldheeren bevel, wierdt het, als nutteloos, geſloopt.

Naa het verlies van den Kouwenſteinſchen Dijk, hadden die van *Antwerpen* geene andere ſterkte, aan de zijde der Brugge, en dienſtig om die te beſchadigen, dan den *Boevefchans*. 't Verlies hier van volgde ſpoedig op het laatſte. Hier bij kwam ſchaarsheid van leevensmiddelen in de Stad. Die 'er 't opzigt over hadden, kwamen des hunnen nood klaagen aan de Wethouderſchap; van welke de Heer van ST. ALDEGONDE de eenige was, die den handel met den vijand afkeurde, op welken de Gemeente ernſtig drong. Eindelijk bewilligde hij, om door bijzondere perſoonen te doen beproeven, of de Landvoogd, aan de Onroomſchen, vrijheid van Godsdienst zoude willen verleenen, en ſchreef daar over eenen Brief; die onbeantwoord bleef. Voor 't oproerig dringen van 't Graauw bezwijkende, begaf ST. ALDEGONDE, van drie anderen verzeld, in den avond van den negenden van Julij, zich na het Leger van PARMA, die hem, 's anderendaags, ten gehoore toeliet, ter maaltijd onthaalde, en naa dezelve, met den Burgemeester, een uur lang, een afzonderlijk geſprek hieldt. De last der Afgevaardigden hieldt in, eene algemeene verzoening te bewerken, en zonder dezelve de Stad niet te mogen overleveren. Doch de Landvoogd, geen ſmaak in deeze voorwaarde vindende, vervolgde de vijandlijkheden, en bragt, door het winnen van verſcheiden Schanzen, en van de Stad *Mechelen*, die intusſchen aan hem overging, die van *Antwerpen* in zulk eene engte, dat ze, ten laatſte, tot eene afzonderlijke onderhandeling beſlooten. ALDEGONDE, nevens twintig Afgevaardigden uit de Wet, de Gilden en de Schutterijen, ver-

vervoegden zich, in 't midden van de maand Augustus, bij den Veldheer te *Beveren*. Bij het Verdrag, op den zestienden en volgenden dag der gemelde maand getekend, keerde *Antwerpen* weder tot 's Konings gehoorzaamheid. Volgens hetzelve mogt geen andere dan de Roomsche Godsdienst binnen de Stad geoeffend worden, en moest dezelve, om 't Krijgsvolk te vergelden, vierhonderdduizend Guldens opbrengen. De Landvoogd, zijnde weinige dagen vóór de voltrekking des handels, met de Orde van het Gulden Vlies staatelijk omhangen, deedt, op den zevenëntwintigsten Augustus, eene plegtige intrede binnen *Antwerpen*, daar hij den achtsten der volgende maand de Wet verstelde. Met regt deedt PARMA, uit blijdschap over de behaalde zege, drie dagen agter een, alle de klokken luiden, in eene Stad, zo nuttig voor der Staaten Kasse, dat men 'er, eer zij belegerd wierdt, vijftigduizend Guldens ter weeke voor de Gemeene Middelen van Verteeringe hadt gebooden.

PARMA, in de hoop dat het verlies van *Antwerpen* eenen algemeenen schrik zoude baaren, deedt Brieven in verscheiden Steden strooien, waar bij hij dezelve, zo met glimpige beloften, als door het vertoonen van de zwakheid haarer partije, te hemwaarts zogt te lokken. Doch hij bereikte hier mede niet zijn doelwit, maar hadt, daarentegen, het verdriet, dat tweeduizend Waalsche Knegten, gelegerd in het Land van *Waas*, aan 't muiten sloegen, eischende afrekening en volle betaaling van agterstallige soldije. Dit bragt hem, bij gebrek aan geld, in zwaare bekommering, deels omdat de muitelingen dreigden, zich in dienst der Staaten te zullen begeeven, deels omdat 'er een gerugt liep van hun heimelijk verstand met eenige Hopluiden van hunnen landaart, die binnen *Antwerpen* lagen. Om het dreigende gevaar te ontgaan, versterkte hij de Bezetting dier Stad, en streelde de Waalen met lof, goede woorden en beloften, hen tevens doende bewaaken door een goed getal van Spanjaards en Italianen. Eindelijk stelde hij den dreigenden hoop te vrede met vier maanden soldij, de eene helft in geld, de andere in klederen.

Den Veldtogt van het Jaar 1586 opende de Landvoogd met het beleg der Stad *Graave*. Op den twaalfden Maij ver-

ſcheen hij, in eigen perſoon, voor dezelve, en maakte zo een hevig vuur, uit vierentwintig zwaare Stukken, dat hij de gemaakte openingen wijd genoeg oordeelde tot het doen van eenen aanval; die, egter, mannelijk geweerd wierdt. Een nieuwe aanval wrogt kleinmoedigheid onder de bezettelingen, en den voorſlag om in onderhandeling te treeden; tegen welken zeker Hopman DENYS DE CHARRETTE zich vrugtloos aankantte, met zeggen, liever dan met ſchande uit eene welvoorziene Stad te ſcheiden, met den kling in den vuist aan de ziele een eerlijken uittogt ten lichaam te moeten geeven. Bij Verdrag ging de Stad over, op den zevenden van Junij. Gelijk lot ondergingen, kort daar naa, de Steden *Venlo* en *Nuis*: voor welke laatſte Stad PARMA, in merkelijk gevaar raakte. Want als hij de Stad opgeëiſcht, en eenigen tijd van beraad gegund hebbende, de Vesten naderde, om de bezettelingen tot een ſpoedig beſluit te porren, wierdt 'er, onverhoeds, onzeker uit welken hoek, geſchooten: zulks hem en zijn gevolg de Kogels om de ooren ſhorden; zodat men 't voor wonder hieldt, dat hij 't leeven, immers het lichaam onverzeerd, daar af bragt. Dit voorval, intuſſchen, hadt ten gevolge, dat *Nuis* met te meer hevigheids beſchooten wierdt, en men 'er meer ongeregeldheden pleegde, naa de verovering, dan gemeenlijk plaats hadt bij de bemagtiging van Steden door den Landvoogd; die, het moorden niet kunnende weeren, voor de eere der Vrouwen zorgde, door dezelve in eene Kerk op te ſluiten. In de verdeediging der Stad hadt de Overſte HERMAN FREDRIH KLORT eene zwaare wonde bekoomen, aan welke hij het bed hieldt, ten tijde van het overgaan. Eenigen van PARMA's Volk, in zijne Kamer gedrongen, vonden voor 's Mans Legerſtede zitten zijne Echtgenoote en twee haarer Zusteren, nog onkundig van den uiterſten nood. Naa een kort geſprek, wierdt hem de dood aangezeid, en hij vermaand, zich ſpoedig te bereiden. Vergeefs was zijne bede om lijfsbehoudenis, gebouwd op zijne verzekering, dat hij als een eerlijk Krijgsman zijnen pligt betragt hadt. Men antwoordde hem, dat hij, als zijnde in den Rijksban, den hals verbeurd hadt. Even vrugtloos als zijne bede, was 't verzoek om van den Prinſe VAN PARMA zelven gehoord te worden. Men worp hem eenen

ſtrop

ſtrop om den hals, worgde hem in zijn bedde, en hing hem aldus ten Venſter uit. Zijn Predikant, CHRISTOFFEL FOSSERUS VAN OPPENHEIM, en twee Hoplieden, daar gebragt, leeden gelijke ſmaad en ſmart. Inmiddels raakte de Stad in brand, welke den geheelen dag en volgenden nacht duurde, en een licht verſpreidde, dat men een half uur van daar konde zien te leezen.

Omtrent deezen tijd, of wat vroeger, hadt de Landvoogd, uit handen van ANTONI GRIMANI, Kamerling en Afgevaardigde van Pauſe SIXTUS DEN V, ten geſchenke ontvangen, nevens een loftuitenden brief, een Zwaard en Hoed, gezegend naar de wijze der Roomſche Kerke. Met groote ſtaatelijkheid, in 't bijzijn van den Keurvorst van *Keulen*, den Hertog van *Gulik* en veele andere Grooten, ontving hij de gifte, in de Kerk van 't Klooster *Genadedal*, alwaar hij thans zijnen intrek hadt. Ten zelfden tijde omhing hij, van 's Konings wege, den Markgraaf VAN GUASTO, met het Ridderteken van het Gulden Vlies.

Meurs was de Stad, welke nu aan de beurt lag, om voor 's Veldheeren zegevierende Wapenen te zwigten. Zij deedt het, nevens de Sloten *Alpen* en *Krakau*. Van daar wendde hij zijn Leger na *Rijnberk*, en begon, op den dertienden Augustus, zich daar voor te verſchanzen. De Stad was wel voorzien van mondbehoeften, en hadt eene Bezetting van duizend Engelſchen, en ruim zevenhonderd andere Soldaaten, onder den Overſte MARTEN SCHENK en den Kolonel MORGAN. Intusſchen trok de Graaf VAN LEICESTER op *Zutfen* aan, welk het nog met Spanje hieldt. Eene dubbele zorge kwelde thans den Landvoogd: de eene, de vreeze voor ſtraks genoemde Stad, de andere, om door het opbreeken van 't beleg van *Rijnberk* zijne agtbaarheid te kwetzen. Zijn ſchrander vernuft deedt hem eenen middelweg inſlaan: *Rijnberk* geblokkeerd te laaten, en met een ander deel van 't Leger *Zutfen* te behouden. Zo gelukkig ſlaagde hij, in 't binnen brengen van voorraad, zelf t'eene reize van wel honderd wagens, dat de Engelsman zijn opzet vaaren liet. Thans zondt de Landvoogd zijne Benden in de Winterlegeringen, en reisde hij zelve na *Bruſſel*, om 'er de Uitvaart zijns Vaders te houden. Te

weeten, OCTAVIO FARNESE, *Hertog van Parma en Piacenza*, was, op den achttienden September des Jaars 1586, zijne Gemaalin in 't graf gevolgd, overleeden in 't laatst van Januarij des zelfden jaars. In erkentenis der getrouwe dienſten van den Vader genooten, deedt, kort daar aan, Koning PHILIPS aan den Zoone inruimen het Kaſteel van *Piacenza*, 't welk, uit mistrouwen op OCTAVIO, langen tijd door Spanjaards was bezet geweest. Tevens bekwam de Landvoogd de Hertoglijke waardigheid.

Geduurende den Winter des Jaars 1587 was de loop van PARMA's voorſpoed niet gelchorst, maar het Slot *Wouw*, bij *Bergen op Zoom*, nevens de Stad *Deventer*, in Overijsſel, in zijne magt gevallen, hoewel beide door verraad. Later dan naar gewoonte thans zijnen Veldtogt openende, zondt hij, dreigende de *Veluwe*, kwanſuis om daar langs in Holland te vallen, vierduizend Knegten en duizend Paerden, onder den Heer van HAUTEPENNE, na Gelderland. Doch zijne waare bedoeling was de Stad *Sluis*, en begon hij dezelve te belegeren op den elfden van Junij. Veele moeite was 'er vast aan de bemagtiginge van deeze Stad. Herhaalde uitvallen deeden den belegeraaren den moed der bezettelingen gevoelen; bij welken, door nood vroom geworden, men 't eenigen dage cene zeldzaame verandering van zeden beſpeurde: „ In plaatſe (ſchrijft „ HOOFT) der gewoonlijke wulpsheid, van woteren, gache„ len, gabberen, golpen en brasſen, galmden de hutten van „ pſalmen, lofzangen, klaagliederen, en ſmeekerijen; oft ruiſ„ ſelden van ouderlinge vermaanigen, gebeeden, en aanroeping „ Gods." LEICESTER, inmiddels, aangerukt om de Stad te ontzetten, wierdt door PARMA te rug gedreeven na *Ostende*; die voorts een ſtuk Wals gewonnen hebbende, zulk eenen ſchrik bragt onder de belegerden, dat zij zich overgaven, op een Verdrag, eerlijker dan de geboodene wederſtand grond hadt gegeeven om te verwagten.

Niets merkwaardigs verrigtte de Hertog VAN PARMA, geduurende het Jaar 1587. Misnoegen onder de Bezetting van *Geertuidenberg*, in het volgende jaar gereezen, over wanbetaaling, maakte hem bedagt om 'er zijn voordeel mede te doen. Een heimelijke handel, ten dien einde aangevangen, wierdt ont-

ontdekt, en geſtraft aan eenen Staatſchen Hopman en een gemeen Soldaat. 't Muiten ging nogthans zijnen gang: waarom Prins MAURITS derwaarts trok, om de Stad tot reden te brengen. Op den laatſten van Maart begon hij de Stad te beſchieten, en dreigde ſtorm te zullen loopen. Doch de Bezetting, weetende dat PARMA in aantogt was, voorkwam dien ramp, door eene looze handeling en verzoek van beraad, welke zij zo lang wist te rekken, tot dat het Spaanſche Leger zich voor de Stad vertoonde. Toen trok Prins MAURITS af, en wierdt de Hertog meester van *Geertuidenberg*, voor vijftien maanden ſoldije aan de Bezettinge, en toezegging van de voorgaande Vrijheden aan de Burgerije, mids dezelve niet ſtreeden met de gehoorzaamheid, den Koning verſchuldigd.

Tot nog toe hadden des Landvoogds Krijgsverrigtingen zich tot de vaste kust bepaald. De uitrusting der zo genaamde *Onverwinnelijke Vloot*, in Spanje, met oogmerk om op Engeland eenen kans te waagen, bewoog hem, ook van zijnen kant daar toe mede behulpzaam te zijn. In *Vlaanderen* verzamelde hij een Leger van dertigduizend man, om geſcheept te worden, in de Haven van *Duinkerken*, in achtentwintig Oorlogſchepen. Het Volk en den voorraad voerde hij na de Schepen, en vierhonderd platgebodemde Vaartuigen, langs onderſcheidene Vaarten, met voordagt ten dien einde gegraaven. De Vloot liep in Zee, doch zonder nut tot het bedoelde oogmerk. PARMA, hier over verdrietig, om geene vergeefſche moeite gedaan te hebben, liet zich overhaalen, om het beleg te ſlaan voor *Bergen op Zoom*, de eenige Staatſche Stad in *Braband*. Om de Stad van den waterkant van al het noodige te voorzien, was zeer gelegen het Land van *Tholen*, als zijnde ſlegts door eenen arm van de Schelde, de *Vosſemaar* genaamd, van de vaste Kust geſcheiden. Na 't Eiland *Tholen* zondt hierom de Landvoogd een goed getal Krijgsknegten, tot het doen van eene landing; die, egter, hun beleet wierdt door den Graaf VAN SOLMS, Bevelhebber van het Eiland.

Dus het hoofd geſtooten hebbende aan den Waterkant, beſloot de Hertog aan de Landzijde zijnen ſlag wiſſer te neemen. In 't laatst van September vertoonde hij zich voor de Stad.

Op

Op den *Noordſchans*, tuſſchen de Stad en de Schelde gelegen, deedt hij den eerſten aanval. Het mislukken daar van deedt hem de toevlugt neemen tot omkooping; waar in hij insgelijks zijn doelwit miste. Naa een verlies van bij de duizend man, en om de veelvuldige herſtregens, brak de Hertog het beleg op, in het begin van November, eenige dagen voor dat *Bon* aan hem overging; 't welk hij, zints de maand Maart deezes jaars, door den Prins VAN CHIMAI belegerd hadt gehouden. *Wagtendonk* volgde eerlang dit voorbeeld.

Door deeze bemagtigingen de handen ruimer, en over meer Krijgsvolk hebbende te beſchikken, beſloot PARMA het beleg van *Rijnberk* met meerderen ernst door te zetten, 't welk nu bijkans twee jaaren hadt geduurd. Eene merkelijke verſterking, door de Staaten daar binnen gebragt, was oorzaak, dat *Rijnberk* het nog hieldt tot in den Jaare 1590, eer het aan den Hertog overging.

Onder dit alles ſtortte PARMA in eene zwaare ongeſteldheid, om welke te verdrijven hij de Wateren te *Spa* ging gebruiken. Zommigen zogten de oorzaak zijner ziekte in mismoedigheid over het mislukte beleg van *Bergen op Zoom*, anderen in vergif, hem door de Spanjaards zelve toegediend; veele van welke op hem misnoegd waren, omdat hij de onderneeming der Spaanſche Vloot op Engeland niet kragtdaadig ondersteund hadt. Zo hoog liepen de lasteringen zijner vijanden, dat hij het noodig vondt, zich deswegen te verdeedigen ten Spaanſchen Hove; met dien gewenſchten uitſlag, dat hij, tot op zijnen dood, deszelfs gunst bleef behouden.

Tegen het einde des Jaars 1590 vertrok de Hertog VAN PARMA na *Frankrijk*, op uitgedrukten last van Koning PHILIPS, met het grootſte gedeelte van zijn Leger, om zich tegen HENRIK DEN IV te verzetten. Graaf PIETER ERNST VAN MANSVELD zou, midlerwijl, het hoog bewind der Nederlandſche zaaken in handen hebben, en deszelfs Zoon KAREL over den Oorlog de hoofdbeſtelling voeren. Eer nog de Hertog op weg ſloeg, ontving hij eene bezending van wegen de Rijksvorſten, klaagende over ſchending van den Duitſchen bodem door zijne Troepen, en deswegen vergoeding vraagende. PARMA gaf hun trotsch

trotsch beſcheid; onder andere voerde hij hun te gemoet, dat ze de geleedene ſchade gewillig behoorden te draagen, aangezien hun dezelve tot voorſtand en handhaavinge van den Ouden Godsdienst was aangedaan.

Niet geheel vrugtloos was des Hertogs optogt na Frankrijk. *Parijs* wierdt naauw ingeſlooten gehouden door Koning HENRIK; 't gelukte den Landvoogd, het beleg te doen opbreeken. Doch toen hij, vervolgens, in verſcheiden Steden, Bezetting wilde brengen, vondt hij zo weinig vertrouwen bij de Gemeente, dat hij nergens wierdt toegelaaten. Eene andere onaangenaamheid ondervondt hij op zijnen terug togt, welken hij moest neemen midden door het vijandelijk Leger. Bij gebrek aan betaalinge, waren de Bezettingen van verſcheiden Nederlandſche Steden aan 't muiten geſlagen; 't leedt een geruimen tijd, eer deeze zich tot reden lieten brengen. Naa zijne wederkomst zondt hij den Prins VAN ASKOLI, met eenige benden, na Frankrijk, om den Hertog VAN MAYENNE, tegen Koning HENRIK, te ondersteunen.

In ſlegten ſtaat, en onmagtig tot onderneemingen van eenige aangelegenheid, bevondt zich thans de Hertog VAN PARMA. Behalven de verzwakking van zijn Leger, door de ſtraks gemelde verzending van Troepen, heerschte onder de overigen een algemeene geest van muiterije, zelf tot in *Gelderland* en de Provincie *Groningen*. De Stad van dien naam was thans belegerd door Prins MAURITS. Om haar te hulp te koomen, hadt de Hertog een plan beraamd; doch de woestheid der wegen, derwaarts leidende, vernomen hebbende, ſtelde hij zijn voorneemen ter zijde, en ſloeg het beleg voor *Knodſenburg*, eene Sterkte, onlangs door Prins MAURITS, aan de Maaze, tegenover *Nieuwmegen*, gebouwd. Doch hij moest wel haast het beleg opbreeken, zints de komst van gemelden Prinſe, die hem, met groot verlies, van daar deedt verhuizen. Uit ſpijt over deeze mislukking, ſtortte hij van nieuws in eene ongeſteldheid, die hem andermaal de toevlugt deedt neemen tot de wateren van *Spa*, terwijl zijne Krijgsbenden de Winterlegeringen betrokken.

De Lente des volgenden Jaars 1592 was reeds een goed deel verloopen, en de Hertog nog niet herſteld van zijne zuk-

zukkelinge, wanneer hij, andermaal, den togt na *Frankrijk* ondernam, tot ontzet van *Rouan*, belegerd door Koning HENRIK DEN IV, geſterkt met Staatſche benden. 't Gelukte hem, den Koning het beleg te doen opbreeken; waarnaa hij den weg inſloeg na *Parijs*, omtrent welke Stad verſcheiden ſchutgevegten voorvielen. Doch vermids 'er niets beſlisſends gebeurde, keerde PARMA eerlang te rug na de Nederlanden, en voorts na *Spa*, om zijne nog wankele gezondheid verder te herſtellen. Zijn verblijf aldaar was thans van korten duur. Van Koning PHILIPS bevel ontvangen hebbende, om zijnen togt na *Frankrijk* te hervatten, ſloeg hij derwaarts op weg, ondanks zijne aanhoudende ongeſteldheid, in 't einde van October des boven genoemden jaars. Hoewel het Leger *Frankrijk* introk, zette hij den togt niet verder voort dan tot *Atrecht*. Hier zukkelde hij de gantſche maand November. Op den tweeden December overviel hem eene zo zwaare flaauwte, dat hij den volgenden dag overleedt. Zijne langduurige ongeſteldheid is niet gunſtig aan 't vermoeden derzulken, welke zijnen dood ſtellen op rekening van vergif, zonder dat zij evenwel de perſoonen noemen, welke het hem zouden hebben toegediend. Meer waarſchijnlijkheids heeft de meening, welke de oorzaak van zijne ſleepende onpasſelijkheid en daar op gevolgden dood zoekt, in de kanskeering van het Krijgsgeluk, 't welk, naa eene gunst van etlijke jaaren, in de vijf laatſte hem den nek hadt toegekeerd. Veertien jaaren hadt de Hertog VAN PARMA over de Nederlanden de algemeene Landvoogdij geoeffend.

Zie BOR; VAN METEREN; HOOFT, enz.

PASOR, (GEORGIUS) geboren in het *Herbornſche*, doch in welk jaar, vinden wij niet aangetekend, bekleedde het ampt van Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Hebreeuwſche taale, te *Herborn*, geduurende den tijd van negentien jaaren. Naa verloop van dezelve verkoozen hem de Verzorgers van het Frieſche Hoogeſchool, tot het geeven van onderwijs in de Griekſche taale. Hij eindigde aldaar zijne dagen, in den Jaare 1637.

1637. Van 's Mans naarſtigheid getuigen verſcheiden Schriften, meest dienende ter opheldering of verſtand van het Nieuwe Testament. Uit zijn huwelijk, reeds op zijne eerſte ſtandplaats aangegaan, was hem aldaar geboren,

PASOR, (MATTHIAS) in den Jaare 1599. Den grond zijner volgende vermaardheid leide hij te *Heidelberg*. Om te ruimer beſtaan te hebben, woonde hij aldaar, een tijd lang, bij een vermogend' Burger, als Leermeester van deszelfs kinderen. De Wijsbegeerte en Wiskunde waren de weetenſchappen, op welke hij zich voornaamelijk toeleide. Ook in deeze, als mede in de Hebreeuwſche taale, gaf hij, bovendien, onderwijs aan eenige Jongelingen. Naa verloop van tijd wierdt PASOR, in de gemelde Stad, het Hoogleeraarampt in de Wiskunde aangebooden. Om de Oorlogsrampen, welke ook op zijn verblijf nederdaalden, vondt hij zich genoodzaakt, naa verloop van twee jaaren, zedert zijne aanſtelling, die Plaats te verlaaten. Zedert leide hij een zwervend leeven, doch onthielde zich meest in Engeland, aan 't Hoogeſchool te *Oxfort*, afzonderlijk onderwijs geevende in de Godgeleerdheid en Oosterſche taalen. Hij verkoos dien leevensſtand, boven eenen anderen, hem aangebooden door den vermaarden Ierſchen Aardsbisſchop USSERIUS, die, met de beloſte van een Jaargeld, boven vrije tafel, hem na *Ierland* zogt te lokken. Zedert wierdt hij beroepen, ten gemelde plaatze, tot Hoogleeraar in de Oosterſche taalen. Drie jaaren bekleedde hij deezen post, om dien te verwisſelen met het Hoogleeraarampt in de Wijsbegeerte te *Groningen*. Het onderwijs in de Wiskunde, en naderhand in de Godgeleerdheid, wierdt hem, naa verloop van eenige jaaren, aanbevolen. PASOR overleedt in den Jaare 1658. Nooit was hij gehuwd geweest. Ondanks zijne geleerdheid, konde hij niet beſluiten om iets in 't licht te geeven. Hij gaf daar van voor reden, de Jeugd niet te willen afrekken van de goede Boeken, welke reeds voorhanden waren; als mede de Boekverkoopers niet verarmen, door dezelven op kosten te jaagen met de afgiſte van Werken, welke ſchaars of nooit verkogt worden.

Zie BAYLE, *Dict. Crit.*

PAS-

PASSEGEULE, eene gegraaven Vaart in 't *Vrije van Sluis*, aangeleid om door dezelve, tot in de *Brakman*, een Water, loopende voorbij het Stedeken *Biervliet*, en doorgaanden Vloed en Ebbe te brengen.

PATROONSCHAP, (*Regt van*) bij de Regtsgeleerden *Jus Patronatus* genaamd, noemt men het regt en de magt der Heeren van zommige Ambagtsheerlijkheden in de Vereenigde Provincien, om aan de Gemeenten eenen Leeraar voor te ſtellen. Van minder uitgebreidheid ginds dan elders is dit regt, als bepaalende zich enkel tot de goed- of afkeuring van den Leeraar, naa dat door den Kerkeraad een beroep op hem is uitgebragt. Niet alleen van den Hervormden, maar ook, hier en daar, van den Roomſchen Godsdienst vindt men Ambagtsheeren, welke 't een en ander Voorregt genieten. Meermaalen heeft men, op Sinodaale zamenkomſten, poogingen aangewend, om het Regt van Patroonſchap te vernietigen, of te beſnoeien, onder voorwendzel dat het regt der Kerke daar door benadeeld wierdt. Onder andere geſchiedde zulks in het vermaarde Sinode van *Dordrecht*, en in een ander, gehouden te *Hoorn*, in den Jaare 1641; in welk laatſte eene bepaaling wierdt gemaakt, dat geene Predikanten, tegen den wil eener Gemeente, zich dezelve zouden mogen laaten opdringen; als mede, dat de Proponenten dit Beſluit zouden moeten onderteekenen, en zich ter naakominge verbinden. Doch 's Lands Staaten hebben telkens ernſtig zich daar tegen verzet, en ſoortgelijke raadpleegingen, als ſtrijdig met het regt der Ambagtsheeren, verbooden. Nogthans hebben 's Lands Staaten zelve, omtrent het Regt van Patroonſchap, nu en dan eenige ſchikkingen beraamd, met opzigt tot de uitoeffening daar van, door eigenaars van bijzondere Gezinten. Ter gelegenheid van het veilen van eenige Ambagtsheerlijkheden, die het Regt van Patroonſchap hadden, in den Jaare 1722, wierdt bij de Staaten van Holland beſlooten, aan de Koopers, zo dezelve geene Protestanten waren, alleenlijk de oeffening van het regt van Goed- of Afkeuringe te laaten behouden, terwijl het eigenlijk dus genaamde Regt van Patroonſchap zou berusten in den boezem van Gekommitteerde Raaden van 't Gewest, onder hetwelk de Am-

Ambagtsheerlijkheid behoorde. Wijders leggen de Roomschgezinde Ambagtsheeren onder de verpligting, van rekenschap te moeten geeven, waarom zij deezen of geenen Predikant niet willen toelaaten. Wij merken hier nog aan, dat het aanstellen van Voorzanger en Koster mede onder het Regt van Patroonschap begreepen is.

Zie ED. VAN ZURK, *Codex Batavus*, Titt. HEERLYKHEID en PATRONAATSCHAP.

ST. PAUL, in de wandeling bekend bij den naam van *Graaf van Zaandam*, een Franschman van afkomste, doch zedert etlijke jaaren woonagtig te *Amsterdam*, en ook Burger dier Stad, was, in den Jaare 1680, de oorzaak van merkelijke beweeginge tusschen het Fransche Hof en de Algemeene Staaten. Op grond van zwaare misdaaden, hem ten laste geleid, was, van wegen den Koning van *Frankrijk*, uit de Bezetting van *Tpren*, een Luitenant met negen Dragonders gezonden, om hem op te ligten. Het Oorlogsvolk was reeds tot *Rotterdam* genaderd, wanneer deszelfs oogmerk ontdekt, de Bevelhebber met zijne onderhoorigen gevat en voorts gevankelijk na *'s Hage* wierdt gevoerd. Ernstig verzette zich de Fransche Gezant tegen dien handel, bewéerende dat de Krijgslieden slegts de ontvangene bevelen hadden opgevolgd, en diensvolgens op vrije voeten moesten gestelt worden. Doch de Staaten verstonden het anders; zij waren van oordeel, dat het Fransche Krijgsvolk, een Onderdaan van den Staat en Burger van *Amsterdam*, over wiens gedrag men nimmer klagtig was gevallen, dus willende opligten, den dood verdiend hadt. In gevolge van dit begrip, wierdt de Luitenant veroordeeld om onthoofd te worden, en zijn Volk tot eene tienjaarige Gevangenisse. Tegen den bestemden tijd wierdt alles tot de volvoering van het vonnis over den Luitenant gereed gemaakt, en zelf een Doodkist op het Schavot gebragt. Doch zo dra het vonnis geleezen was, schonk men hem vergiffenis, en zondt hem, nevens zijne Dragonders, aan den Fransehen Afgezant.

Zie *Hollandsche Mercurius.*

PAUW, (ADRIAAN) een aanzienlijk Koopman te *Amſterdam*, al vroeg der Gezuiverde Leere toegedaan, en, egter, van geen klein aanzien bij de nog Spaansch- en Roomschgezinde Regeeringe dier Stad. Dit bleek in den Jaare 1566. Ter gelegenheid van eenige opſchuddinge onder 't gemeen, welke geſchapen ſcheen, zo als ook met 'er daad gebeurde, op Beeldeſtorminge te zullen uitloopen, wierdt PAUW, met nog twee andere Gereformeerde Burgers, EGBERT ROELOFSZOON en AREND BOUWER, door Burgemeesters en Schepenen verzogt, om hun van goeden raad te dienen, tot het doen bedaaren van den woedenden hoop. PAUW en de twee anderen, zich hier omtrent bezwaard vindende, verzogten tijd van beraad tot 's anderendaags. Intusſchen nam de verbrijzeling, in de Oude Kerk, eenen aanvang. Ten beſtemden tijde op het Stadhuis te rug gekeerd, en, bij monde van eenen der Burgemeesteren, gevraagd zijnde naar een middel, om de Gemeente tot bedaaren te brengen, en het pleegen van verderen moedwil te voorkoomen, hernam PAUW, de oudſte en de woordvoerder, „ dat zulks boven zijn verſtand „ ging, en dat de Heeren doen konden, 't geen zij oirbaar „ dagten." Thans weezen hen de Heeren na een afzonderlijk vertrek, om 'er onderling te raadpleegen. Bij hunne wederkomst in de Vergadering verzogten en verkreegen ze nieuwen uitſtel tot den volgenden dag, met nevensgaande verzoek om van den voorſlag van Burgemeesteren, aan hun gedaan, niemand opening te geeven. Op den vijfentwintigſten Augustus, 's morgens ten acht uure, wierdt PAUW, van nieuws, op het Stadhuis ontbooden. Thans vertoonde hij een geſchreeven Opſtel, en gaf in hetzelve in bedenking, „ of men ook zoude kunnen „ goedvinden, de Beelden in de Kerken af te neemen, de „ Kerken te ſluiten, en de Preeke buiten de Stad, en bij on„ weder in de Leproozen Kerk, toe te laaten; voorts te gedoo„ gen, dat de Zieken een Predikant of Priester ontbooden, „ naar hun welgevallen, mids de Priester in ſtilte, met het „ Sakrament, bij de Zieken gingen; en eindelijk op zwaare „ ſtraffen te verbieden, het beſchadigen van Kerken of Kloos„ ters: alles, tot dat 'er, bij den Koning en de Algemeene „ Staaten, op het ſtuk van den Godsdienst, nader zou voor„ zien zijn." Zo veel genoegen vondt dit Ontwerp bij de Wet-

Wethouderſchap, dat het ſtraks, met kleine verandering, tot eene Keure gemaakt, en, 's anderendaags, bij 't geſchal van Trompetten, wierdt afgekondigd, in 't bijzijn van eenen der Burgemeesteren, en van ADRIAAN PAUW met de twee andere Hervormden.

Naa dat de zaaken aldus geregeld waren, verzogten Burgemeesteren aan de Kapiteinen der drie Schutterijen, om uit elke Schutterij twee perſoonen te kiezen, aan welke de Gemeente haare bezwaaren konde inbrengen, en die dezelve vervolgens aan Burgemeesteren zouden voordraagen. ADRIAAN PAUW was een deezer Gelastigden. Den naam van *Opper-Kapiteinen*, hun gegeeven, wees PAUW van de hand, als hun niet voegende, dewijl zij alleenlijk tot Middelaars tusſchen de Gemeente en de Wethouderſchap waren aangeſteld. Tot ſoortgelijken post wierdt PAUW in 't volgende jaar verkoozen, wanneer men een getal van negen perſoonen, *van de beide Religien*, benoemde, om, wanneer men zulks noodig oordeelde, met Burgemeesteren, over zaaken, de bewaaring der Stede betreffende, te ſpreeken.

Zeer onrustig was de toeſtand van *Amſterdam*, in de maand Februarij des Jaare 1567. Meermaalen baate gehad hebbende van den raad van ADRIAAN PAUW, ontbooden Burgemeesteren hem wederom ten Stadhuize, om te beproeven, of men door zijne tusſchenſpraak den oproer zou kunnen doen bedaaren. PAUW, hoewel ziekelijk en te bedde leggende, voldeedt aan dit ontbod. In zijnen weg na het Stadhuis vondt hij, in de Warmoesſtraat, bij de Paapenbrug, de Burgerij in de wapens. Op den Dam wilden eenige Roomſche Burgers hem te lijve; doch men liet hem ongemoeid, op het berigt dat hij door Burgemeesteren ontbooden was. Boven gekoomen zijnde, wierdt op hem begeerd, dat hij verneemen wilde naar den toeſtand van zaaken onder de Burgerij, en aan Burgemeesteren daar van verſlag doen. In 't eerst zogt hij zich daar van te verontſchuldigen, zich beroepende op de gevaarlijkheid der taake, waar van hij reeds ondervinding hadt gehad. Op de belofte, evenwel, van voor de veiligheid van zijnen perſoon te zullen zorgen, begaf hij zich na de Warmoesſtraat, in welke hij, bij de Paapenbrug, de Onroomſche burgerij merkelijk

kelijk vermeerderd vondt. Op zijne vraag aan dezelve naar de reden van deezen oploop, kreeg hij tot beſcheid, dat men, van den kant der Regeeringe, door het aanneemen van nieuwe manſchap, eenen toeleg ſcheen gemaakt te hebben om haar te overvallen. Met de verzekering aan de Woordvoerders, dat hij zulk eenen toeleg in de Heeren niet beſpeurd hadt, en naa de menigte gebeeden te hebben, zij zouden tog niet verder voorttrekken, noch zich aan de Heeren vergrijpen, keerde PAUW weder na 't Stadhuis. Van hier wierdt hij, nevens eenige andere voornaame Burgers, eens en andermaal, afgevaardigd aan de Gemeente, met last om dezelve te verzekeren, dat 'er geene nieuwe Knegten aangenomen, maar alleen op aanſchrijven der Landvoogdesſe, eenige waren opgetekend. De Gemeente, zedert, tot bedaaren gebragt zijnde, door het treffen van een Verdrag, tusſchen haar en de Regeering, wierdt daar van kennis gegeeven door eene afkondiging, in onderſcheidene oorden der Stad. Bij die aan de Oude Brug was PAUW tegenwoordig, nevens eenen Burgemeester en Schepen. De Sekretaris, onder 't afleezen, een weinig haperende, ontſondt 'er eenige opſchudding onder de gewapende omſtanders, en voorts een geroep van *Schiet! Schiet!* De Burgemeester was zeer ontſteld, en de Sekretaris nam de vlugt. Door de kloekmoedigheid van PAUW, en zijne vermaaning aan de menigte tot Eendragt, kwam dezelve tot bedaaren en geſchiedde voorts de afkondiging in goede orde. Ten zelfden tijde bewerkte PAUW, bij de Regeering, vergiffenis, voor de gewapende Burgerij, van de gepleegde Kerkſchennisſe en andere ongeregeldheden.

Op deezen dienst, aan de Stad beweezen, volgde, wel haast, eene nieuwe gelegenheid, voor den Heere PAUW, ter betooninge van zijne zucht voor het algemeene welzijn. De Heer VAN BREDERODE, naa eenigen tijd vertoevens te *Amſterdam* wierdt te raade, eene andere verblijfplaats op te zoeken. Doch hier toe, en om zijne ſchulden te betaalen, hadt hij eenige penningen noodig. De Regeering, bij welke hij, deswegen, aanzoek deedt, uit vreeze voor ondank bij 't Spaanſche Hof, ſtorfde hem dezelve niet verſtrekken. Van hier dat Burgemeesteren onzen PAUW, nevens eenen HERMAN ROODEN-

BURG

BURG *den Ouden*, in de maand April des Jaars 1567 op 't Stadhuis ontbooden, en dezelven verzogten om den Heere VAN BREDERODE, op hunnen eigen naam, doch voor rekening der Stad, achtduizend guldens te tellen, onder verband van zekere Landen diens Edelmans. Zij voldeeden aan dit verzoek, uit hunne eigen en hunner vrienden beurſe, mids ter verminderinge der op te brengene ſomme zouden dienen de penningen, op 't Stads Excijnshuis voorhanden, bedraagende tweeduizend vijfhonderd guldens.

Naa het vertrek van den Heere VAN BREDERODE uit *Amſterdam*, namen aldaar de zaaken een ongelukkigen keer, tot nadeel der Hervormden; veele van welke de vlugt namen. Daarenboven wierdt de Stad met Spaanſche Bezetting gedreigd, tot handhaavinge van den Roomſchen Godsdienst. De Regeering, hoewel anderzins op de zijde van Spanje, zag, egter, zeer zwaar op tegen het ontvangen van vreemde Krijgsknegten. Nieuwe aanleiding om ADRIAAN PAUW in den arm te neemen. Op verzoek van Burgemeesteren en Raaden, begaf hij zich, in 't begin van Maij des gemelden Jaars 1567, nevens HERMAN ROODENBURG, uit naam der Gemeente, met den Burgemeester JOOST BUIK, na *Antwerpen*, om bij de Landvoogdesſe om verſchooning van Bezettinge aan te houden. Hoewel zij, reeds te *Vilvoorde*, bij de honderd ſchepen met Soldaaten ontmoetten, na *Amſterdam* beſtemd, vervorderden zij evenwel hunne reize. Doch hunne bezending was van geene vrugt. Reeds op den vierden dag naa hun vertrek uit *Amſterdam*, trok de Heer VAN NOIRCARMES, zonder iemands weêrzeggen, daar binnen.

Ondanks de vlugt van veele aanzienlijke Hervormden, bleef PAUW ongemoeid, tot in de maand September des Jaars 1568. Met kennis van Burgemeesteren deedt hij thans eene reize na Brabrant, tot bevorderinge van zijnen Koophandel. Bij zijne wederkomst ontving hij de onaangenaame tijding, dat de Schout onderzoek op hem deedt; eene tijding, welke hem te dieper griefde, omdat 't geen hem ten laste wierdt geleid, geſchied was op naam of verzoek der Wethouderſchap. Hierom vervoegde hij zich bij Burgemeesteren, met een Verzoekſchrift om eene Akte van ſchadelooshoudinge, wegens 't geen hij, naa

den tweeden April des Jaars 1567, hadt gedaan. Van nieuws deedt PAUW hier op eene Brabantſche reize, en kwam reeds in October te rug. Intuſſchen was den Prokureur-Generaal van den Raad der Beroerten aangediend, dat hij voortvlugtig was. Van hier dat hij, nog vóór 't einde der genoemde maand, de Stad verliet. Kort daar op volgde eene dagvaarding voor den Raad der Beroerten, tegen den achttienden December, op grond dat hij zijn kind op de Kalviniſche wijze hadt laaten doopen. In ſtede van in perſoon te verſchijnen, verzogt hij, zich in geſchrift voor een Gevolmagtigde van den Raad te mogen verantwoorden. Om zijn verzoek te meer ingangs te doen vinden, vertoonde hij „ hoe hij met „ eene Vrouw en negen kinderen belast was, bij den Deken „ en Paſtoor der Stede voor een Zoon onzer Moeder de „ heilige Kerke bekend ſtondt, en zich altoos als een ſtil en „ gehoorzaam Burger hadt gedraagen." Doch hier op volgde geen ander beſcheid, dan dat hem, bij verſchijning, regt zoude wedervaaren. Het Verzoekſchrift, boven vermeld, aan Burgemeesteren van *Amſterdam*, hadt zijne Huisvrouw, ANNA *Jacob Lucas dogter*, zonder eenig bijſchrift, te rug ontvangen. In de maand April des Jaars 1569 wierdt PAUW andermaal gedagvaard. Thans verzogt hij uitſtel tot den eenentwintigſten van Junij, voor reden geevende, om, intuſſchen, met de Oosterſche Kooplieden, van welke hij veele goederen onder zich hadt, zijne rekeningen te mogen ſluiten. Het Verzoekſchrift was nog niet gekoomen ter kennisſe van den Raad, of dezelve hadt reeds een vonnis geveld van ballingſchap en verbeurdverklaaringe zijner goederen. Wij voegen den hoofdzaaklijken inhoud van 't Vonnis hier nevens, op dat de Leezer over de misdaaden moge oordeelen. Behalven 't laaten doopen van zijn Kind, op de Kalviniſche wijze, boven vermeld, wierdt aan PAUW te laste geleid „ dat hij de Preeke in de „ Minderbroeders-Kloosterkerk doorgaans hadt bijgewoond; „ dat hij de Wethouderſchap eenige punten, met zijne eigen „ hand geſchreeven, ten behoeve der Sektariſen (Onroom„ ſchen), hadt aangebooden, bij welke het afneemen van „ beelden, het ſluiten der Kerken, vrijheid van prediken bin„ nen de Stad, en om in geval van ziekte een Priester of „ Pre-

„ Predikant te mogen ontbieden, naar welgevallen, begeerd „ wierdt: als mede, dat de Priesters de Sakramenten in ſtil- „ te bij de zieken bragten, en dat men elkanderen, ter zaa- „ ke van den Godsdienst, met woorden noch met werken „ kwalijk zou bejegenen; dat hij, nevens veele andere Sek- „ tarisſen, in 't Minderbroeders-Klooster was geweest, al- „ waar men zich verbonden hadt tegen de Wethouderſchap, „ en beſlooten de Klok te luiden, om 't volk op de been te „ brengen; dat hij geweest was een der afgevaardigden van „ de muitelingen, die, in den Jaare 1567, zich gewapend „ hadden tegen de Wethouderſchap, om op dezelve te be- „ geeren, dat zij mogt nalaaten, meer Katholijke Soldaaten „ aan te neemen tot haare beſcherminge, niettegenſtaande het „ haar door de Landvoogdesſe was toegeſtaan." Rampzalige tijden, in welke bedrijven, op last of verzoek der Regeerin- ge verrigt, tot misdaaden worden toegerekend, en op de beloſte van bevrijding voor aanſpraak of naamaaning, geen ver- trouwen kan geſteld worden!

Naa zulk een onregtvaardig en wreed Vonnis, over hem geſtreeken, onthieldt zich PAUW, eerst te *Embden*, en nader- hand te *Hamburg*. Hij vertoefde aldaar tot in den Jaare 1578, wanneer de verandering van zaaken in de Nederlanden, met naame ook te *Amſterdam*, PAUW nevens anderen tot de wederreize na het Vaderland deedt beſluiten. Te *Hamburg* hadt onze Balling gemeenzaame verkeering gehouden met den Heer JOHAN HUIGEN, Raadsheer der Stad, een vriend der Ne- derlandſche Vrijheid, en begunſtiger der Amſterdamſche Vlugte- lingen. Bij het affcheidneemen van PAUW gaf hij aan zijnen vriend den wijzen raad, „ indien hij immer op het kusſen raak- „ te, zich te wagten voor den klip, op welken die van *Ham-* „ *burg*, onder andere, zich verzeild hadden: te weeten, niet „ te gedoogen, dat de Predikanten zich verder dan met hun „ Predikampt bemoeiden."

In de maand Maij des laatstgenoemden jaars bevondt zich PAUW wederom te *Amſterdam*. Thans was hij een der vijf Afgevaardigden uit de Burgerij, welke zich ten Stadhuize ver- voegden bij de Wethouderſchap, om te beproeven, of dezelve te beweegen ware tot het berusten in eenige ſchikkingen, ten

behoeve der Onroomſchen beraamd. De onwilligheid der Heeren hadt ten gevolge, dat zij kort daar op ter Stede uitgeleid, en andere Regenten in hunne plaats geſteld wierden. De Heer PAUW wierdt op den eigen dag der Regeeringsveranderinge tot Schepen en Raad der Stad verkooren. Waarſchijnlijk zal hij kort daar naa overleeden zijn; althans vinden wij 's Mans naam, die zo wel bij de Stad verdiend hadt, op de Regeeringslijst, zedert, niet meer vermeld. Zijne Huisvrouw, boven genoemd, was, indien geen Lid der Doopsgezinde Gemeente, althans in het gevoelen der ſchriftmaatigheid van den bejaarden Doop. Van eenen zijner Zoonen, REINIER PAUW, zullen wij beneden ſpreeken. Een andere Zoon, PIETER genaamd, in den Jaare 1586 tot Schepen en Raad van *Amſterdam* verkoozen, verwoonde, zedert, zijn Poorterſchap, en wierdt Rentmeester van *Alkmaar*, alwaar hij zijne dagen eindigde. Hij was gehuwd met eene Zuster van den vermaarden HENRIK LAURENSZOON SPIEGEL, en verwekte bij haar eenen Zoon, insgelijks PIETER genaamd, van wien in 't vervolg breder zal geſproken worden.

Zie A. PAUW, *Relaas*; BRANDT, *Hiſt. der Reformatie*; COMMELIN en WAGENAAR, *Beſchrijv. van Amſterdam*.

PAUW (ADRIAAN) Ridder, Heer van *Heemſtede*, Zoon van den Amſterdamſchen Burgemeester, en Kleinzoon van den ſtraks geſchetſten ADRIAAN PAUW, wierdt geboren te *Amſterdam*, in of omtrent het Jaar 1585. Reeds op zijn zesentwintigſte jaar, bekwam hij den gewigtigen post van Penſionaris zijner Geboorteſtad. Geduurende de Nederlandſche Kerkgeſchillen, althans ten tijde van het *Dordrechtſche* Sijnode, moet hij de zijde der Contraremonſtranten gehouden hebben. Dit is zeker, dat wanneer, naa de veroordeeling der Remonſtranten, eenige Bezorgers van 't Leidſche Hoogeſchool, als dezelven te zeer toegedaan, van hunne posten verlaaten wierden, de Heer PAUW eene plaats der afgezette Heeren vervulde. Als zodanig hadt hij mede de hand in de afzetting van GERAR-

GERARDUS JOANNES VOSSIUS en KASPAR BARLÆUS, Regent en Onder-Regent van het Theologiſche Kollegie te *Leiden*, als welken insgelijks de naam van Remonſtrantsgezindheid aanhing.

In de Jaare 1621 en 1624 was telkens de Heer PAUW lid van een Buitengewoon Gezantſchap in *Frankrijk*. In de zelfde hoedanigheid vertrok hij, in den Jaare 1628, na *Engeland*. Geene kleine eere leide hij in met deeze bezendingen, vooral na 't eerstgenoemde Koninkrijk. De gewigtige post van Raadpenſionaris van Holland wierdt op den twaalfden April des Jaars 1631 aan hem opgedraagen, voor den tijd van vijf jaaren. Hoewel hij dus zijne beſtendige woonplaats buiten *Amſterdam* moest neemen, bekwam hij, egter, van Burgemeesteren der Stad eene ſchriftlijke beloſte, volgens welke hij zelve het Poorterſchap behouden, en zijne kinderen voor gebooren Poorters zouden erkend worden.

Eene bijzonderheid, den Heer PAUW betreffende, kunnen wij niet nalaaten, hier te melden; zij dient om licht te verſpreiden over 's Mans karakter en denkwijze. Bekend zijn de beweegingen, ontſtaan ter gelegenheid van het bekende Treurſpel van JOOST VAN DEN VONDEL, *Palamedes* genaamd. Veelen wilden dat hij geregtelijk deswegen zou vervolgd worden. PAUW was een van deeze; hij hadt den Prokureur-Generaal aangeraaden, hem in *'s Hage* in regten te betrekken. Hij ſprak hier over, onder andere, ook met den Schepen ANDRIES BICKER; die hem, egter, moedig wederſtondt, zeggende: „ Als men onze burgers naar den *Haag* zal voeren, wat „ hebben wij dan hier te doen?"

's Lands Staaten, in den Jaare 1634, beſlooten hebbende tot een Gezantſchap aan LODEWYK DEN XIII, om dien Vorst tot eene Vredebreuk met *Spanje* te beweegen, ontving de Heer PAUW, nevens den Heer JOAN DE KNUIT, vertoonende den Eerſten Edele van Zeeland, dien volwigtigen last, hoewel tegen den zin van Holland, met naame ook van *Amſterdam*. Doch de Raadpenſionaris, zo wel als de andere, hadt het oor van Prinſe FREDRIK HENRIK, en hier door op de tegenkanting gezegevierd. Hij vertrok in den aanvang des Jaars 1635, en hadt de voornaame hand in het tot ſtand brengen

van het lang gezogte Verbond. In het uitzigt op de hoog opgegeevene voordeelen, wierden evenwel de hoofdrijvers daar van te leur geſteld.

Naa het ſluiten van het Verdrag, 't welk door den Heer DE KNUIT herwaarts wierdt overgebragt, vertoefde de Heer PAUW nog eenigen tijd aan 't Franſche Hof, op beſluit der Staaten, in de hoedanigheid van buitengewoon Gezant, alzo de gewoonlijke Gezant onlangs overleeden, en deszelfs plaats nog niet vervuld was. Geduurende zijn verblijf ten Franſchen Hove, liep, in Holland, voor zijnen goeden naam een zeer nadeelig gerug; door geſchenken, luisterde men elkander in 't oor, zou hij zich hebben laaten overhaalen, om de belangen van Koning LODEWYK ijveriger ter harte te neemen, dan met den dienst van zijn Vaderland beſtaanbaar was. Daarenboven zagen veelen in Holland, met ſcheele oogen aan, het hoog gezag en den invloed, op zaaken van Regeeringe, welke hij, door zijn Ampt, zich hadt weeten aan te maatigen. De vijf jaaren, voor welke het Raadpenſionarisſchap hem was opgedragen, liepen vast ten einde. Om de ſtraks gemelde reden arbeidden veelen, dat zijn last, gelijk gemeenlijk plaats heeft, niet vernieuwd wierdt. Volgens een uitdrukkelijk Staatsbeſluit ſtondt het wederkeeren niet vrij aan de Gezanten, zonder daar toe verlof te hebben bekoomen. Bij brief op brief hieldt hij daar om aan, en wierdt zijn aanzoek door *Amſterdam* ondersteund. Doch zijne partijen wisten te bewerken dat zijne herroeping telkens verſchooven wierdt. Prins FREDRIK HENRIK, hoewel, voor 't overige, een Vriend van den Ambasſadeur, rekte deszelfs uitlandigheid, voorgeevende dat men hem in *Frankrijk* noodig hadt. Te ſcherpziende was PAUW om niet te bemerken, dat onder dit alles, als de waare reden, verborgen lag, een ontwerp om hem van zijn Raadpenſionarisampt te verlaaten. Om derhalven aan de eere te blijven, beſloot hij zelve voor zijn Ampt te bedanken; dit geſchiedde in de maand Maart des Jaars 636. Men vatte hem bij zijn woord, nam de bedanking aan, en zondt hem voorts verlof, om herwaarts te mogen wederkeeren. Niet vroeger, egter, dan in den Naazomer des Jaars keerde de Heer PAUW in Holland te rug.

Hoe-

Hoewel dus met het misnoegen van zommigen belaaden, wierdt daarom de Heer PAUW niet buiten het bewind gehouden. Naa zijne wederkomst uit *Frankrijk* bekleedde hij den aanzienlijken post van Eerſten Voorzittenden Raad en Rekenmeester van de Graaflijkheids Domeinen, en hadt, daarenboven, als gewoonlijke Afgevaardigde, zitting in de Vergadering der Algemeene Staaten. Een blijk van 't vertrouwen, welk die van Holland in hem ſtelden, zag men in den Jaare 1646, ter gelegenheid der aangevangene Onderhandelinge met *Spanje*, bij welke hij, als Gemagtigde van zijn Gewest, op de vermaarde bijeenkomst te *Munſter* tegenwoordig was. Merkelijk aandeel hadt hij aldaar in het bewerken van den Vrede met *Spanje*, tot groot ongenoegen der Franſche Gemagtigden, die de onderhandeling zogten te rekken, en hem beſchuldigden, dat hij, door een geſchenk van honderdduizend Kroonen, zich hadt laaten overhaalen tot het ſluiten van een ſpoedig verdrag met den Spaanſchen Koning.

Het ongelukkig lot, welk, in den Jaare 1648, KAREL DEN I, Koning van *Engeland*, dreigde, bragt hem derwaarts, te gader met den gewoonlijken Staatſchen Gezant JOACHIMI. Hun last hieldt in, zo wel bij het Hoogerhuis als bij dat der Gemeenten aan te houden, om het leeven van den ongelukkigen Vorst te ſpaaren. Zij hadden gehoor, 's daags voordat het doodvonnis wierdt uitſprooken, en dus te laat om hunne redenen behoorlijken ingang te doen vinden.

Intusſchen hadt de gewigtige dienst, den Lande beweezen, in het kragtdaadig bevorderen van den Munſterſchen Vrede, ijveriger dan iemand zijner Medeafgevaardigden, verſcheiden voornaame Leden van Holland met den Heer PAUW wederom bevredigd. Een blijk daar van vernam men in den Jaare 1651. De Heer JAKOB KATS, voorheen zijn Opvolger in het Raadpenſionarisſchap, thans zijn Ampt hebbende nedergeleid, wierdt de Heer PAUW verzogt, andermaal dien post te willen aanvaarden. Met moeite liet hij zich daar toe overhaalen. Eer hij den Eed afleide, bedong hij dat hem de volgende voorwaarden zouden worden ingewilligd: „ Van zijne bedrij-
„ ven zou hij aan niemand, dan aan de Staaten van Holland
„ en Westfriesland, rekenſchap verſchuldigd zijn; nimmer
„ voor

„ voor gedelegeerde of bijzonderlijk gemagtigde Regters te „ regt geſteld worden; de Privilegien des Lands, bijzonder „ die van *Amſterdam*, behouden; Brieven van Beſcherminge „ en Schadelooshoudinge verwerven van de Staaten, en ende„ lijk ontſlagen zijn van buitenlandſche dienſten." Het lot van zijnen Voorzaat, 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD, lag den Heere PAUW in 't geheugen, en zogt hij, door deeze bedingſten, zich daar tegen te beveiligen. Terwijl men nog raadpleegde over den gedaanen eisch, leide de Raadpenſionaris den Eed af, op den vierden October des Jaars 1651. In 't volgende jaar vertrok hij, als Buitengewoon Gezant, na *Engeland*, om den Admiraal TROMP te zuiveren van de beſchuldiginge, als of hij de eerſte aanlegger zou geweest zijn van de vijandlijkheden, tuſſchen hem en den Engelſchen Admiraal ROBERT BLAKE voorgevallen. Doch hij ſlaagde niet naar wensch in 't oogmerk zijner bezendige. Op zijne te rug reize ontmoette PAUW, nevens de andere Staatſche Gezanten, op de hoogte van 't Zeeuwſche Eiland *Schouwen*, den Admiraal TROMP; deeze opende hun zijnen last, eenige dagen te vooren van 's Lands Staaten bekoomen, om de Engelſche Vloot aan te tasten, en alle mogelijke afbreuk te doen. Zo wel als de overigen, ſpoorde de Raadpenſionaris den Luitenant-Admiraal aan, om zijnen last te volvoeren. Dit niettegenſtaande verſpreide zich eerlang het gerugt, als of de Heer PAUW den Vlootvoogd het aantasten van de Engelſchen hadt zoeken te ontraaden. Zo veel ingangs vondt deeze aantijging bij 't gemeen, en bragt den Raadpenſionaris in zulk eenen geweldigen haat, dat zijn Huis in *'s Graavenhage*, als mede zijn Slot te *Heemſtede*, met plondering gedreigd wierdt. De Staaten van Holland behoedden hunnen Staatsdienaar tegen den geſtugten ramp, door het doen van eene Afkondiging, bij welke zij hem van den aangewreeven blaam zuiverden, en in hunne bijzondere beſcherming namen. Niet lang leefde de Heer PAUW naa dien tijd; hij overleedt op den eenentwintigſten Februarij des Jaars 1653, het achtenzestigſte zijns Ouderdoms. WICQUEFORT getuigt van hem, dat hij een Man van beleid en oordeel was, doch zekere boerschheid en kaa-

rig-

righeid over zich hadt, die hem tot handelingen met Vreemde Staatsdienaars niet zeer bekwaam maakte.

Zie AITZEMA, *Zaaken van Staat en Oorlog*; *Resolutien van Holland.*

PAUW, (PIETER) Zoon van PIETER PAUW en van GEERTRUI SPIEGEL *Hendrik Laurensdogter*, Kleinzoon van den bovenvermelden Amſterdamſchen Koopman ADRIAAN PAUW, en alzo een volle Neef van den ſtraks geſchetſten Raadpenſionaris, wierdt gebooren te *Amſterdam*, in den Jaare 1564. De gronden van Taalkennisſe leide hij, eerst te *Amersfoort*, vervolgens in zijne Vaderſtad. Zints het oprigten van het Hoogeſchool te *Leiden*, was hij aldaar een der eerſte Studenten in de Geneeskunde. Van daar vertrok hij na *Parijs*, om zich, door den vermaarden DURETUS, in de Geneeskunde, en den niet minder beroemden JOANNES FABER, in de Ontleedkunde te doen onderwijzen. Doch de inwendige onluſten, welke *Frankrijk* beroerden, deeden hem, vroeger dan zijn plan medebragt, van daar vertrekken, en zich na *Roſtok* begeeven. In het drieëntwintigſte jaar zijns ouderdoms beklom hij aldaar den trap van Doktoraale waardigheid. Naa zijne wederkomst in 't Vaderland deedt PAUW eenen keer na *Italie*, doch vertoefde 'er niet langer dan drie maanden, aan 't Hoogeſchool van *Padua.*

Intuſſchen hadt de naam zijner Geleerdheid zich door Nederland verſpreid: weshalven de Bezorgers van 't Leidſche Hoogeſchool te raade wierden, den post van Hoogleeraar in de Ontleed- en Kruidkunde aan hem op te draagen. Achtentwintig jaaren gaf hij onderwijs in die Weetenſchappen. Eindelijk verviel hij in eene verregaande zwaarmoedigheid, en eindigde zijne dagen in het vierenvijftigſte jaar zijns ouderdoms, op den eerſten Augustus des Jaars 1617. Hij was Opziener van den Akademiſchen Tuin, welke, daarenboven, door hem voornaamelijk was aangeleid. Ook was hij de ſtigter van het *Theatrum Anatomicum*, of Schouwplaats van Ontleedkunde. De Hoogleeraar PAUW hadt in huwelijk eene dog-

dogter van den Heere JAN VAN HOUTEN, Geheimſchrijver van *Leiden*. Dokter PAUW, die de Geneeskunde te *Alkmaar* oeffende, en dikmaals wordt vermeld in de Brieven van den Ridder HOOFT, wordt gehouden uit dit huwelijk te zijn voortgeſprooten.

Zie MEURSII *Athen. Batav.* VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belgica.*

PAUW, (REINIER) Zoon van dien ADRIAAN PAUW, welken wij, in de eerſte plaats, van dit vermaard Geſlagt vermeld hebben, was, even als zijn Vader, een aanzienlijk Koopman te *Amſterdam*, en een der eerſte oprigters van de Oostindiſche Maatſchappije, in den Jaare 1595. Vier jaaren te vooren was hij tot Raad der Stad verkoozen, terwijl hij reeds zints het naastvoorgaande jaar zitting hadt in Schepens Bank. Acht maalen bekleedde hij dien gewigtigen post, de laatſte reize, als anderwerf Voorzittende, in den Jaare 1602. Uit Schepens Bank ging hij over in het Burgemeesterlijk geſtoelte, in den Jaare 1605. In den Jaare 1613 deedt hij een keer na *Engeland*, nevens eenige andere Staatsleden, ter vereffeninge van geſchillen tusſchen de Engelſche en Nederlandſche Oostindiſche Maatſchappijen. Een ijverig voorſtander zijnde van de verheffinge van het Huis van *Oranje*, wendde hij, nevens anderen, zijne vlijtige poogingen aan, om 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD te beweegen, tot handelinge met Prinſe MAURITS op gelijken voet, als wel eer met Prins WILLEM was geſchied, met opzigt tot de Graaflijke waardigheid. In den Jaare 1618 wierdt de Heer PAUW, van wegens Holland, benoemd tot het onderzoek der Heeren VAN OLDENBARNEVELD, HOGERBEETS en DE GROOT, en in het volgende jaar tot Regter over den eerstgenoemden aangeſteld. 't Zij om deeze, of eenige andere reden, zeker is het, dat zints deezen tijd het aanzien van den Heere PAUW merkelijk begon te daalen. Naa het Jaar 1620, toen hij voor de achtſte maal de Burgemeesterlijke waardigheid bekleedde, wierdt dezelve niet meer aan hem opgedraagen. 't Gemeen beſchouwde hem met

met kleinagting, en verſpreidde of geloofde ten zijnen opzigte veele nadeelige gerugten, onder andere, in den Jaare 1625, dat hij en zijne Zoonen Boter en Kaas den vijand hadden toegezonden, en dat zulks in *Zeeland* was ontdekt. Zij vervoegden zich bij mijne Heeren van den Geregte, en verworven van dezelve eene openbaare uitlooving van tweehonderd guldens, aan den aanbrenger van de uitſtrooiers of verſpreiders van dit gerugt. Zedert zal de Heer REINIER PAUW, in een ampteloozen ſtaat, zijnen leeftijd geëindigd hebben.

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK

XXIV. DEEL.

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK

XXIV. DEEL.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

OORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

VIER-EN-TWINTIGSTE DEEL.

P — R.

MET KAARTEN, PLAATEN en POURTRAITTEN.

TE AMSTELDAM, BY
JOHANNES ALLART.
MDCCXCI.

VADERLANDSCH WOORDENBOEK.

PEC.

PECKIUS (PETRUS) een vermaard Regtsgeleerde, geboortig in *Zeeland*, te *Zierikzee*, volbragt den loop zijner Akademiſche Letteroefeningen te *Leuven*, en beklom 'er den trap van Meester in de Regten, in den Jaare 1553. De lof, aldaar behaald, deedt hem 'er den post van Koninklijken Hoogleeraar *Paratitlorum* bekoomen, en vervolgens, in den Jaare 1562, het Hoogleeraarsgeſtoelte in het Kanonijke Regt beklimmen. Zo veel agtinge behaalde hij in 't bekleeden van dien post, en verſpreidde zo aangenaamen reuk van geleerdheid, door zijne Schriften, dat, in den Jaare 1586, de waardigheid van Raadsheer in den Hoogen Raad te *Mechelen* aan hem wierdt opgedraagen. Hij eindigde aldaar zijne dagen, op den zestienden Julij des Jaars 1589. Zijne Weduwe en kinderen deeden zijn Lijk na *Leuven* voeren, en ter aarde beſtellen in de *St. Michiels Kerk*, in eene Begraafplaats, met voordagt vervaardigd, pronkende met een deftig Opſchrift. Zeer vermaard is een zijner Zoonen, even als de Vader, PETRUS genaamd. Hij doorliep de onderſcheidene posten van Raad te *Mechelen*, Lid van den Hoogen Raad, Opperregter in Krijgszaaken, en beklom, eindelijk, de hooge waardigheid van Kanſelier van *Brabant* en Koninklijken Raadsheer van Staat. Groote agting behaalde hij door zijn beleid, voorzigtigheid en welſpreekendheid, waar van hij, in meenig eene bezending aan Koningen en Vorſten, doorſlaande blijken vertoonde. In een mondgeſprek met den Predikant UITENBOGAARD, in den Jaare 1620, gaf hij denzelven te verſtaan, uit naam der Aardshertogen, dat men niet ongenegen zijn zoude, den gebannen Remonſtranten vrijheid van Godsdienſtoefeninge te verleenen, in de Plaatzen, welke, naa het einde van het

Beſtand, op de Staaten der Vereenigde Gewesten zouden veroverd worden. In 't volgende jaar deedt hij eenen keer na *'s Hage*, om de Staaten te beweegen tot het luisteren naar voorſlagen van beſtendigen Vrede, en om alle de Nederlanden onder één Hoofd te brengen. PECKIUS overleedt in den Jaare 1625. Behalven zijne doorſleepene Staatkunde, was hij een fraai vernuft en niet ongevallig Digter. Zijn *Votum pro ſtudiis Humanitatis* wordt bij de kenners hoog geſchat.

Zie VAL. ANDREAS, *Bibl. Belg.* BAYLE, *Dict. Crit.*

PEELLAND, een Kwartier van de Meierij van *'s Hertogenbosch*, in Staats *Brabant*, dus genaamd naar een Moeras of Veen, *de Peel*, van het Latijnſche woord *Palus*, die meer dan vier uuren in de lengte beſlaat, uit welke zeer veele Turf deels geſtoken, deels gebaggerd wordt. *Peelland* beſlaat in de lengte, van het Noorden na het Zuiden, omtrent acht, en in de breedte, van het Oost na het West, omtrent zes uuren gaans. Eertijds was het een gedeelte van het van ouds vermaarde Landſchap *Taxandria*. *Helmond* is de eenige Stad, welke in dit Kwartier legt. Vlekken, Dorpen en Heerlijkheden telt men 'er ten getale van vierendertig, en daar onder veelen van niet weinig aanziens. De meeste dier Plaatzen behooren aan bijzondere Heeren; doch de voornaamſte ſtaan onmiddelijk onder de Algemeene Staaten.

PENDREGT; zie RHOON *en* PENDREGT.

PERIZONIUS, (JACOBUS) hadt tot Vader ANTONIUS PERIZONIUS, eerst Rektor van het Latijnſche School te *Dam*, alwaar hem zijn Zoon JACOBUS geboren wierdt, op den zesentwintigſten October des Jaars 1651, en naderhand Hoogleeraar in de Godgeleerdheid op 't Doorluchtig School te *Deventer*. Volgens begeerte zijns Vaders, beoeffende hij, eenigen tijd, de Godgeleerdheid. Eene bovendrijvende zucht voor de Latijnſche en Griekſche Letterkunde deedt hem eene andere oeffe-

oeffenbaan inſlaan, vooral naa zijns Vaders dood, welke in den Jaare 1672 voorviel. De beroemde Letterkundigen CUPERUS, GRÆVIUS en RYCKIUS waren zijne leidslieden. De roem zijner Geleerdheid tot in Friesland zijnde doorgedrongen, beriepen hem de Staaten van dat Gewest tot Hoogleeraar in de Welſpreekendheid en Hiſtorien, aan 't Hoogeſchool te *Franeker*, in den Jaare 1680. Om zich van zijn duurzaam verblijf te verzekeren, wierdt hem zo aanzienlijke Wedde toegeleid, dat hij tot verandering van ſtandplaatze niet ligt konde beſluiten. Nogthans lokten hem de Verzorgers van 't Leidſche Hoogeſchool door zo ſtreelende aanbiedingen, dat hij derwaarts vertrok, in den Jaare 1693, om 'er, behalven de dus lang gehouden Lesſen, ook in de Griekſche Taale te onderwijzen. Op den zesden April des Jaars 1715, overleedt hij aan eene ſleepende ziekte, ontſtaan door veelvuldig letterblokken. Bij zijnen Uiterſten Wil beſprak hij, aan het Hoogeſchool, eene ſomme van twintigduizend Guldens, als een vast Fonds, ten behoeve van éénen Student, om uit deszelfs opkomſten, geduurende den tijd van zeven jaaren, zijne Letteroeffeningen te kunnen voortzetten, volgens een plan, daar toe voorgeſchreeven. Aan 's Lands Bibliotheek maakte hij eene fraaie verzameling van oude Handſchriften en verſcheiden gedrukte Schriften, met geſchreevene aanmerkingen. Bij zijn leeven hadt PERIZONIUS verſcheiden Werken laaten drukken. Jammer is het, dat een Man, zo geleerd als PERIZONIUS was, veel tijds verſpild heeft met penneſtrijden tegen geleerde tijdgenooten.

Zie *Hiſt. Critique de la Republique des Lettres*, Tom. IX.

PERNISSE, eene Heerlijkheid en Dorp, in het *Land van Putten*, in Zuidholland. De uitgebreidheid wordt bepaald op vierhonderd achtendertig Gemeten en tweehonderdzestig Roeden Lands, en het getal der Huizen op achtennegentig. Het Dorp, ſchuins tegenover *Schiedam* gelegen, een weinig landwaarts, heeft, door middel van eene Haven, gemeenſchap met de Maaze. De Kerk is een tamelijk groot gebouw, voorzien van een dikken ſtompen Toren.

PERSINGEN; zie ook.

PERSYN, (*Het Geſlagt van*) was van ouds zeer vermaard in de Nederlandſche Geſchiedenisſen, en eigenaar van een aanzienlijk gedeelte van het Noorderkwartier van Holland, bij den naam van *Waterland* bekend. Volgens eene aloude overlevering, zou de Stamvader van dit Geſlagt, omtrent het jaar 990, uit Griekenland afkomſtig, herwaarts zijn gekoomen met LUTGARD, Gemaalinne van Graave ARNOUD *van Holland*. De eerſte, welken men van dit Geſlagt, met zekerheid, gemeld vindt, was JAN PERSYN, *Heer van Waterland*. Hij leefde omtrent het Jaar 1080, en hadt eenen Zoon,

DIRK PERSYN, Ridder, Heer van Waterland, vermeld onder de Baanderheeren van Holland, in den Jaare 1150, en, nevens andere Hollandſche Edelen, getuige van het Verdrag, in den Jaare 1168, tuſſchen FLORIS DEN III, Graaf van Holland, en PHILIPS *van Vlaanderen* geſlooten. Zijn Zoon en Erfgenaam was,

JAN PERSYN, Ridder, Heer van *Waterland*, die geleefd heeft onder DIRK DEN VII, Graaf van Holland, en overleeden is in den Jaare 1226. Hij liet twee Zoonen naa: 1. NICOLAAS PERSYN, van wien ſtraks nader, en 2. *Wouter Perſyn*; ondanks de Ridderlijke waardigheid, met welke hij bekleed was, begaf hij zich in een Klooster.

NICOLAAS PERSYN, Ridder, en behalven *Waterland*, ook Heer van *Marken*, overleeden in den Jaare 1250, hadt in zijn huwelijk, met eene Dogter uit den Huize VAN HAARLEM, verwekt, behalven JAN PERSYN, die ſtraks zal volgen, *Simon Perſyn*, vermeld op het Jaar 1276, getrouwd met *Machtelt Potskijn*, van welken het Geſlagt van *Bakenesſe* afkomſtig is.

JAN PERSYN, Ridder, Heer van *Waterland* en *Marken*, overtrof in aanzien en bedrijven alle zijne voorzaaten. De Stad *Haarlem*, in den Jaare 1268, door de Kennemers belegerd, was aan hem, meer dan aan andere Ridders, die zich daar binnen bevonden, haare behoudenis verſchuldigd. In een donkeren nacht heimelijk ter Stede uitgetrokken, veroverde hij op de belegeraars verſcheiden Wagens, ſpoedde zich daar

mede

mede na Kennemerland, en ſtak aldaar den brand in verſcheiden Dorpen. De opgaande vlam, de bezettelingen aan eigen huis en have doende gedenken, deedt hun ſpoedig het beleg opbreeken. In erkentenisſe van deezen dienst, wierdt JAN PERSYN, door den Utrechtſchen Bisſchop JAN VAN NASSAU, met bewilliging van Graave FLORIS DEN V van Holland, met de Heerlijkheid van Amſterdam begiftigd. In den Jaare 1282 verkogt hij deeze Heerlijkheid, met de huizen, ſterkten, nevens zijne Heerlijkheid in Waterland en Zeevank, aan Graave FLORIS DEN V, voor de Heerlijkheden *de Lier en Zouteveen*, mids zijn Zoon en Erfgenaam, Heer NIKOLAAS, voortaan *Waterland* als een Leenregt van den Graave zou beziten. Te vooren, in de Jaaren 1273 en 1275, hadt Heer JAN die van Waterland van Handvesten en Voorregten voorzien. Hij overleedt in den Jaare 1292, nalaatende, bij LUTGARD VAN LINDEN:

1. NIKOLAAS PERSYN, die volgt.

2. *Jan Perſyn*, de Oude, Ridder, vermeld in de Jaaren 1322 en 1325.

3. *Jan Perſyn*, de Jonge, Ridder.

4. *Dirk Perſyn*, geſneuveld in eenen Scheepſtrijd, in Zeeland, tusſchen de Hollanders en Vlamingen.

NIKOLAAS PERSYN, Ridder, Heer van Waterland, Marken, de Lier en Zouteveen, boven vermeld, was de eerſte, die Waterland als een Leen van den Graave van Holland bezeeten heeft. Nevens zijnen broeder Dirk, ſneuvelde hij in den ſcheepſtrijd, in de *Gouwe*, tusſchen de Zeeuwſche Eilanden Schouten en Duiveland. Zijne Zoonen waaren:

I. JAN PERSYN, die volgt.

II. NIKOLAAS PERSYN, van welken hier naa insgelijks zal geſproken worden.

I. JAN PERSYN, Ridder, Heer van Waterland, in zommige oude Brieven *van Velzen* bijgenaamd. In de verdeeldheden der Hoekſchen en Kabeljaauwſchen, hieldt hij het met de laatſten, en onderſteunde, als zodanig, Hertog WILLEM tegen deszelfs Moeder Vrouwe MARGARETA. Hij nam ter Vrouwe JUTTE VAN BREDERODE, dogter van DIDERIK VAN BREDERODE, bijgenaamd *de Goedertierene*, en verwekte bij dezelve:

1. NIKOLAAS PERSYN, die volgt.

2. *Maria Perſyn*, getrouwd met Gijsbert van Niënrode.

3. *Catharina Perſyn*, in den Jaare 1350 getrouwd met Willem van Weſemale, Maarſchalk van Brabrand.

4. GYSBERT PERSYN, die insgelijks volgt.

5. *Heilwig Perſyn*, Abtdisſe van Leeuwenhorst.

Heer JAN ſtierf in den Jaare 1354, en wierdt in de zo aanſtonds genoemde Abtdij begraaven.

NIKOLAAS PERSYN, Knaap, Heer van Waterland, die geleefd heeft onder Hertog ALBREGT VAN BEYEREN, Graaf van Holland, overleedt in den Jaare 1375, nalaatende, eenen Zoon, insgelijks genaamd,

NIKOLAAS PERSYN, Knaap. Hij was de laatſte Heer van Waterland, wordende, door zijn kinderloos overlijden, de Heerlijkheid, in den Jaare 1409, met de Graaflijkheid vereenigd, en aan de Domeinen van Holland gehegt.

GYSBERT PERSYN, Knaap, boven vermeld, wierdt, in den Jaare 1347, door zijnen Vader begiftigd met eenige goederen uit *de Lier* en *Zouteveen*. Bij zijne Echtgenoote, *Anna van Diepenburg*, verwekte hij,

NIKOLAAS PERSYN, die Vader was van

HENRIK PERSYN, aan wien Hertog PHILIPS VAN BOURGONDIE, in den Jaare 1446, zeker Handvest verleende. Den naam zijner Huisvrouwe vinden wij niet vermeld, doch wel dien van zijne kinderen; deeze waren:

1. JAN PERSYN, die volgt.

2. *Adriaan Perſyn*, vermeld op het Jaar 1529; hij nam ter Vrouwe *Geertrui van der Meer*, en verwekte bij haar,

Kornelis Perſyn, die, in den Jaare 1565, met eenige Leengoederen van de Graaflijkheid van Holland verlijd wierdt, en in den echt tradt met *Machtelt Copier van Ouwendijk*, welke hem de Hofſtede en onderhoorige landerijen van *Ouwendijk* ten huwelijk bragt. Hij liet eenen Zoon naa, van welken, meer dan honderd jaaren laater, nog manlijk oir in weezen was.

JAN PERSYN, ſtraks genoemd, was, in den Jaare 1530, Sekretaris van den Hove van Holland, en trouwde met DIGNA, dogter van Hijppolitus van Gorkum, bij welke hij Vader wierdt van:

1. *Nike-*

1. *Nikolaas Perſyn*, Rentmeester van de Exploiten in 's Hage, Vader van

Pieter Perſyn, Baljuw te 's Gravezande, in den Jaare 1559. Hij hadt eenen Zoon,

Jan Perſyn, in den Jaare 1575, zonder naakoomelingen overleeden.

2. HYPPOLITUS PERSYN, die volgt.

HYPPOLITUS PERSYN, was eerst Raad in den Hove van Holland, en naderhand Preſident van het Hof van Utrecht. Hij trouwde met *Elizabeth de Jonge*, dogter van Jan de Jonge, Griffier van den Hove van Holland, en overleedt in den Jaare 1568, nalaatende,

JAN PERSYN, gehuwd met *Joanna van Heemskerk van Bekeſtein*, Wouters dogter, Hoogheemraad van Rhijnland; hij ſtierf zonder wettige kinderen, hebbende, egter, eene Bastaard-dogter verwekt, *Johannes Perſyn* genaamd, die insgelijks zonder kinderen overleedt. In hem was alzo het naageſlagt uitgeſtorven van JAN PERSYN, Zoon van NIKOLAAS PERSYN, boven N. I. vermeld.

II. NIKOLAAS PERSYN, Knaap, overleedt in den Jaare 1360, nalaatende,

NIKOLAAS PERSYN, gezegd van *Waterland*; hij ſtierf in den Jaare 1479, en was Vader van

JAN PERSYN, getrouwd met *Klara N. Jans dogter*, bij welke hij, ten tijde van zijn overlijden, voorgevallen in den Jaare 1479, naaiet:

JAN PERSYN. Volgens Handveſt van Vrouwe MARIA VAN BOURGONDIË, aan Amſterdam gegeeven, wierdt hij, in den Jaare 1476, tot Raad dier Stad verkoozen, en bekleedde 'er naderhand de Burgemeesterlijke waardigheid. Tweemaalen is hij getrouwd geweest. In zijn eerſte huwelijk, met *Margareta van Berkenrode*, verwekte hij:

1. *Elizabeth Perſyn*, die de Echtgenoote wierdt van Lucas van Beverwaarde, Jakobszoon, Burgemeester, Schepen en Raad der Stad Amſterdam, welke ook van zijne Echtgenoote den toenaam van PERSYN hadt aangenomen.

2. *Nikolaas Perſyn*, zonder kinderen geſtorven.

De tweede Vrouw van JAN PERSYN was CHRISTINA VAN DER SCHELLING, en bij hem Moeder van:

1. *Henrika Perſyn*, die tweemaalen is getrouwd geweest, de laatſte reize met Vincent van Teilingen, zonder dat men van hem kinderen genoemd vindt.
2. *Elizabeth Perſyn*, getrouwd met Mr. Gerrit Boel.
3. *Margareta Perſyn.*
4. JAN PERSYN, die volgt.
5. *Dirk Perſyn*, en
6. *Boudewyn Perſyn*, beiden jong geſtorven.

JAN PERSYN, gehuwd met *Aleid Gaaf*, dogter van Nikolaas Gaaf, Schepen van Amſterdam, wierdt, naa het overlijden zijner huisvrouwe, Kanunnik in zijn Geboorteplaats, en, in den Jaare 1573, in de Kerk der Minderbroederen begraaven. Hij was Vader van:

1. JAN PERSYN, die volgt.
2. *Aleid*,
3. *Margareta*, en
4. *Chriſtina Perſyn*, allen Geestlijke dogters.
5. *Willem*, en
6. *Jan Perſyn*, beiden zonder kinderen geſtorven.

JAN PERSYN, ten tijde der buitengewoone Regeeringsveranderinge, in den Jaare 1578, Schepen van Amſterdam, en insgelijks van zijnen post verlaaten. Hij overleedt in den Jaare 1602, en wierdt begraaven in de Nieuwe Kerk, onder eene Witte Zark, op welke zijn Wapen was uitgehouwen. Bij zijne huisvrouwe *Margareta Moons*, dogter van Jan Moons, Raad en Prokureur Generaal, hadt hij verwekt:

1. REINIER PERSYN, die volgt.
2. *Nikolaas Perſyn*, zonder kinderen geſtorven.
3. *Alyd Perſyn*, getrouwd met Jonathan van Luchtenburg, Raad en Rentmeester Generaal van Noordholland.

REINIER PERSYN was Raad in den Hove van Holland, en getrouwd met Emerentia van Banchem, dogter van Jan van Banchem, Preſident van den Hoogen Raad. Hij overleedt in den Jaare 1630, naalaatende:

1. *Willem*;
2. *Pieter*;
3. *Reinier*; en
4. *Henrik Perſyn*; allen zonder kinderen geſtorven.

5. *Ni-*

5. *Nikolaas Perſyn.* Deeze liet drie Zoonen naa; doch van derzelver naakoomelingſchap vindt men geen beſcheid. Want of de zulken, die nog heden ten dage, onder andere in Friesland, dien naam voeren, van hun zijn voortgeſprooten, durven wij ontkennen noch verzekeren.

Zie W. VAN GOUDHOEVEN, *Oud Holl. Kronijk*; S. VAN LEEUWEN, *Batavia Illuſtr.* COMMELIN, *Beſchrijving van Amſterdam.*

PERSYN, (*Het Huis te*) een aloud Kaſteel, in *Rhijnland*, tusſchen *Leiden* en *'s Graavenhage*, onder de Heerlijkheid *Wasſenaar*, gebouwd, wil men, in den aanvang der Zestiende Eeuwe, waarſchijnlijk door een Lid van het boven vermelde Geſlagt, en naar hetzelve dus genaamd. Het is een fraai gebouw, midden in eene ruime Graft gelegen, pronkende met verſcheiden Torentjes en een geestig uitgedagten Opgang. De beplantingen zijn in een goeden ſmaak aangeleid. Men bewaart in het Slot een alouden Steen, die voor een Romeiſchen Mijlpaal wordt gehouden, en in de Heerlijkheid *Munſter* weleer gevonden wierdt. Men leidt daar uit af, dat de Romeinen, in den Jaare 167 van onze gemeene Tellinge, hier te lande geweest zijn.

Zie M. VAN DER HOUVE, *Ilandvest Chronijk.*

PESSER, (JOAN) Raad in de Vroedſchap der Stad *Rotterdam*, verviel, in den Jaare 1672, nevens veele andere Regenten, in den haat van 't gemeen, tegen hem ingenomen met den zotten waan, als of hij medepligtige van een plan ware, om de Stad aan de Franſchen over te leveren. Men ſcholdt en dreigde hem deswegen over ſtraat, zonder dat de Regeering het hart hadde om de baldadigheid te ſtraffen. Dit alles hadt ten oogmerke, de bevordering van den Prinſe VAN ORANJE, welke aldus wierdt bewerkt, doch waar toe PESSER niet bewilligde, hebbende hij te vooren zijn Ampt nedergeleid, en de Stad

verlaaten. Men agterhaalde hem, en voerde hem gevanklijk na 't Stadhuis, alwaar hij, door de wagtdoende burgers, een geheelen nacht bewaard wierdt. In 't volgende jaar nam PESSER de wijk na *Braband*, en onthieldt zich aldaar te *Antwerpen*, den tijd flijtende, in onfchuldige uitfpanningen, zonder zich met Staatszaaken te bemoeien, den tijd verbeidende tot eene luisterrijke wederkomst in 't Vaderland. Of deeze voor hem ooit gebooren zij, is ons niet gebleeken.

PETER ALEXOWITZ, Czaar van *Muskovie*, bijgenaamd *de Groote*, verdient eenig verflag, als hebbende eenigen tijd in ons Vaderland vertoefd, en aan hetzelve te danken een groot gedeelte der kundigheden, welke, zedert, den bloei zijns Rijks bevorderden. Niet meer, nogthans, dan zijne verrigtingen in de Nederlanden onmiddelijk of ter zijde betreft, zullen wij van hem verhaalen. Hij was de Zoon van ALEXIS MICHAËLOWITZ, Czaar van *Rusland*, en van NATALIA KIROLOWNA NARISKIN, en wierdt gebooren op den elfden Julij des Jaars 1672. Een vernuft en moed, minder dan de zijne, zouden niet hebben toegereikt het te boven koomen der zwaarigheden, met welke hij moest worftelen, eer hij zich op den troon verheven zag. Niet lang hadt hij daar op gezeeten, of hij begreep de aanmerkelijke voordeelen van den Scheepvaart, en hoe veel het aanmoedigen van deezen zijne verreziende oogmerken zou bevorderen. Doch zijne Onderdaanen, in veele andere opzigten woest en onbefchaafd, waren in 't bijzonder in de Scheepbouwkunde geheel onbedreeven. Om niet door vreemde oogen te zien, nam hij het zonderling befluit, in eigen perfoon Landen te bezoeken, in welke hij de nutte kunst konde leeren, om ze vervolgens zijnen Onderdaanen mede te deelen. Op *Holland* en *Engeland* viel, ten dien einde, zijne keuze. In den Jaare 1697 vaardigde hij een Gezantfchap af aan de Algemeene Staaten, met oogmerk om eenige punten, den Koophandel betreffende, met dezelven te beraamen, en tevens hunne gezinte te ondertasten, raakende het deelneemen in eenen Oorlog tegen de Turken. Niet lang waren zij op weg geweest, of hij vertrok heimelijk uit *Muskou*, in 't begin van de maand Maij des gemelden jaars, flegts

ſlegts van twee Dienaars verzeld, en agterhaalde de Gezanten, in wier gevolg hij vervolgens de reize voortzette. Genaderd tot op de grenzen van den Staat, ſcheide hij zich af van het Gezantſchap, en vertrok, heimelijk, met een klein gevolg, na *Amſterdam*, van waar hij verder zijne reize na *Zaandam* vervolgde. In het overvaaren van het Y, zat hij zelve aan 't Roer, gekleed als een Hollandsch gemeen Matroos. De Plaats naderende, zag hij zekeren perſoon viſſchen, welken hij voormaals in *Rusland* hadt gekend. Hij noemde hem bij zijnen naam, ging met den Zaandammer in deszelfs wooning, en maakte zich bekend, onder voorwaarde van geheimhoudinge. Als een Zaandamsch Koopman gekleed, voer nu de Czaar, dagelijks, af en aan, tusſchen *Zaamdam* en *Amſterdam*, met eene eigen Boeier, om alzo, ten minſten in 't klein, zich in de Scheepsbehandeling te oeffenen.

Intusſchen was het Gezantſchap genaderd tot *Nieuwmegen*, en wierdt van daar afgehaald op kosten van den Staat, en na *Amſterdam* gevoed. Hier mengde zich PETER onder hetzelve, en nam deel aan de vermaaken en eerbewijzen, die hetzelve wierden aangedaan. Doch hij kreeg wel haast eenen wanſmaak in alle die omſlagtigheden, en keerde te rug na *Zaandam*. Lang bleef hij hier onbekend, doch wierdt eindelijk ontdekt uit de naauwkeurige beſchrijving van zijnen perſoon, door een jong' Zaandammer, te *Moskou* woonende, aan zijnen Vader toegezonden. Hij was inzonderheid kenbaar aan eene wrat op zijn eene wang. Nu wierdt het ſpoedig rugtbaar, dat de Rusman, herwaarts gekoomen, om den Scheepsbouw te leeren, zijne Czaarſche Majeſteit zelve was. Dit niettegenſtaande verkoos hij bij geen anderen naam, dan dien van *Pieterbaas* genoemd te worden, op den Timmerwerf, welken hij met den zelfden ijver als een gemeen werkman bezogt, laatende zich onderrigten in alles, wat tot het zamenſtelzel van een Schip behoort. Voorts bezigtigde hij de Lijnbaanen, Smeederijen, Zeilmaakerijen, Molens en verdere Handwerken. Zijne bedreevenheid in de Hollandſche taale, in welke de Czaar zich reeds vóór zijne reize hadt geoeffend, ſtelde hem in ſtaat, om met lieden van allerlei ambagten onmiddelijk te verkeeren. Te *Amſterdam*, werwaarts hij met zijne Boeier dikmaals overſtak, deede

hij,

bij, onder zijn eigen opzigt, een Oorlogſchip van den tweeden rang bouwen. Geduurende dit alles ſchuwde de Czaar geenzins den omgang der Amſterdamſche Grooten. Vooral hieldt PETER gemeenzaame verkeering met den Scheepsbouwkundigen Burgemeester WITSEN.

Naa de wederkomst van Koning WILLEM DEN III uit het Leger in *'s Hage*, begaf Czaar PETER zich insgelijks derwaarts, om dien Vorst te begroeten, en kennis met denzelven te maaken. Dikmaals hielden zij zeer vertrouwelijke geſprekken: blijken van de wederzijdſche agtinge, welke zij voor elkander hadden opgevat. Tot in de maand Januarij des Jaars 1698 vertoefde de Czaar in Holland, wanneer hij na *Engeland* overſtak, om 'er zijne verkreegene kundigheden nog verder uit te breiden. Even eens als te *Amſterdam* en *Zaandam*, was hier zijne leevenswijze. Czaar PETER vertoefde in *Engeland* tot in de maand Maij, wanneer hij wederom na Holland overſtak, om het, naa een verblijf van ſlagts veertien dagen, te verlaaten, en na zijn eigen Gebied de wederreize aan te neemen, zeer voldaan over het onthaal, welk hij allerwege hadt ontmoet.

Andermaal gaf de Czaar een bezoek aan Holland, in den Jaare 1716, doch thans meer openlijk en ſtaatelijker, als verzeld van zijne Gemaalinne, die zeer op hem geſteld was. Op den zeventienden December kwam hij te *Amſterdam*, en wierdt begroet door vier Gemagtigden der Staaten van Holland, benoemd om hunne Majeſteiten, geduurende derzelver verblijf in hun Gewest, te verzellen. Den tijd zijns vertoevens maakte hij zich nu wederom ten nutte, door het bezoeken van Scheepstimmerwerven, Magazijnen, Werkplaatzen, gemeenzaame verkeering met aanzienlijke Kooplieden, en het waarneemen van alles, 't geen dienen konde tot nut zijner heerſchappijen en onderdaanen. In het begin van April des Jaars 1717 deedt de Czaar eenen keer na *Parijs*, laatende inmiddels zijne Gemaalin in Holland, alwaar hij, in 't begin van Augustus, over *Spa*, wederkeerde; hebbende, op zijne reize door *Frankrijk*, verſcheiden waarneemingen gedaan, van welke hij vervolgens een heilzaam gebruik maakte. In het begin van September verliet de Czaar, nevens zijne Gemaa-

maalinne, de Nederlanden, en voleindigde zijne uitlandigheid met het begin van Februarij des Jaars 1718. Met Spiegelgevegten en andere vermaaklijkheden, hadt men hunne Czaarſche Majeſteiten, geduurende derzelver verblijf te *Amſterdam*, geene kleine eere beweezen. Gaarne zouden de Algemeene Staaten met den Vorst een redelijk Verdrag van Koophandel hebben willen ſluiten; doch hier omtrent konden zij hun oogmerk niet bereiken. Czaar PETER, bijgenaamd de *Groote*, *Vader des Vaderlands*, overleedt op den achtſten Februarij des Jaars 1725.

Zie *Gedenkſchriften der Regeeringe van Petrus den Grooten*; *Europiſche Merkurius*; TINDAL en anderen.

PETRI, (CUNERUS) beklom, ter gelegenheid der oprigtinge van verſcheiden nieuwe Bisdommen, in de Nederlandſche Gewesten, in den Jaare 1560, den Biſchoplijken Stoel van *Leeuwaarden*. Hij was een ijverig voorſtander der Spaanſche Regeeringe: reden, waarom de Landvoogd Graaf VAN RENNENBERG hem deedt vatten, en gevanklijk overvoeren na het Klooster te *Bergum*; achthonderd Guldens wierden hem aldaar tot zijn jaarlijksch onderhoud toegeleid. Doch den Bisſchop verveelde wel haast deeze opgeſlootene leevenswijze: weshalven hij eene gelegenheid ter ontvlugtinge hebbende waargenomen, de wijk nam na *Keulen*, alwaar hij het overſchot zijner dagen eindigde, in den Jaare 1580.

Zie FRESINGA, *Memorien*; BOR, *Ned. Hiſt.*

PETRI, (RUDOLFUS) volgens een verlatijnde naambuiging, eigenlijk ROELOF PIETERSZ genaamd, hadt tot geboorteplaats *Amſterdam*, in den Jaare 1585. Door zijne Ouders tot het Predikampt zijnde opgeleid, wierdt hij Leeraar onder de Hervormden te *Zaandam*, en van daar, in den Jaare 1612, na zijne Vaderſtad verroepen. Hij was een beſcheiden en zagtmoedig Godgeleerde, en welſpreekend Leeraar. Van zijne uitgebreide kennisſe getuigen 's Mans uitgegeeven Schriften. Hij overleedt, op den vierden Junij des Jaars 1649, in den ouderdom van vierenzestig jaaren.

PETRI,

PETRI, (SUFFRIDUS) geboóren te *Leeuwaarden*, in den Jaare 1527, bezogt, in zijne vroege jeugd, het zeer vermaarde Hoogeſchool te *Leuven*, en verworf 'er, door zijne naarſtigheid en uitgebreide kennis van nutte weetenſchappen, zo beroemden naam, dat men, al vroeg, op hem het oog liet vallen, als een dienſtig voorwerp ter herſtellinge van 't Hoogeſchool te *Erfort*, 't welk thans in een diep verval was. Met veel vrugts gaf hij aldaar onderwijs in de Griekſche en Latijnſche Taalen. Om de beoeffening der Griekſche Letterkunde aan te moedigen, deedt hij vijf Redevoeringen, welke hij door den druk gemeen maakte. Naa eenige jaaren verblijfs te *Erfort*, wierdt hij, door voorſpraak van zijnen beroemden landgenoot VIGLIUS VAN ZUICHEM AB AYTA, Gehelmſchrijver en Opziener der Boekerije van den Kardinaal DE GRANVELLE. Doch vermids het Hofleeven niet met zijne geaartheid ſtrookte, leide hij zijnen post neder, en vertrok na *Leuven*, alwaar hij in 't huwelijk tradt. Inzonderheid maakte hij nu zijn werk van de beoeffeninge der Regtsgeleerdheid, met zulk een goeden opgang, dat het Meesterſchap hem wierdt opgedraagen. Zedert maakte hij zijn werk, om 'er de hand te bieden, tot het geeven van Lesſen over de Griekſche Taale, aan den Hoogleeraar LANGIUS, door ziekte en ouderdom daar toe onbekwaam geworden. Zijne Voorleezingen hadden voornaamelijk ten onderwerpe, eenige Griekſche Schrijvers; als mede het boekje van ATHENAGORAS, Verdeediging der Christenen. Om de Nederlandſche onlusten te ontgaan, nam PETRI de wijk na *Keulen*, derwaarts beroepen zijnde tot Hoogleeraar in de Regten. Hoewel buitenslands woonagtig, vereerden, egter, de Staaten van *Friesland* hunnen geleerden inboorling met den titel van Hiſtorieſchrijver van hun Gewest, en leiden hem daar voor eene Jaarwedde toe. SUFFRIDUS PETRI was zeer geagt en bemind bij de geleerdſte Mannen zijner Eeuwe; zelfs verſcheiden Kardinaalen, ja de Pausſen GREGORIUS DE XIII en SIXTUS DE V vereerden hem met hunne vriendſchap. Hij overleedt te *Keulen*, aan de Waterzucht, in den Jaare 1597, het zeventigſte zijns ouderdoms. Behalven verſcheiden andere Werken, allen in 't Latijn geſchreeven,

ven, heeft men van hem eene Verhandeling *over den Oorſprong der Friezen.*

Zie THUANUS; MECHIOR ADAM; VAL. ANDREAS, *Bibl. Belg.*

PETRONELLE, dogter des Hertogs van *Saxen*, halve Zuster van Hertog LOTHARIUS, die naderhand met de Keizerlijke waardigheid bekleed wierdt, was de Echtgenoote van FLORIS DEN II, Graave van Holland, niet lang naa het beging der Twaalfde Eeuwe. In den Jaare 1122 bleef zij Weduwe zitten, met drie Zoonen: DIRK, FLORIS en SIMON, en eene dogter, HADEWIG genaamd. Haar oudſte Zoon, bij 't overlijden van haaren Gemaal, nog te jong zijnde om het Graaflijk bewind te aanvaarden, nam zij hetzelve waar, geduurende deszelfs minderjaarigheid. Zij was eene Vrouw van mannelijken moed: van hier, dat zij, in den twist tuſſchen haaren broeder LOTHARIUS, Hertog van *Saxen*, en Keizer HENRIK DEN V, de zijde des eerſten met zo veel ijvers koos, dat zij den Keizer noodzaakte, met een Leger in Holland te vallen, en door geweld van wapenen haar naar zijne hand te zetten, door het Leen van Holland van het Rijk te verheffen, en alzo zich daar van afhanklijk te erkennen. Om de magt en het gezag van haaren Zoone te vermeerderen, verworf zij op haaren broeder, naa deszelfs verheffing op den Keizerlijken troon, dat de Graafſchappen *Oostergo* en *Westergo* met de Graaflijkheid van Holland vereenigd wierden. Het Graafſchap van *Vlaanderen*, in den Jaare 1127, door het kinderloos overlijden van Graave KAREL DEN GOEDEN, zijnde opengevallen, ſtelde zich Vrouwe PETRONELLE onder de mededingers na de opvolging. Verzeld van haaren Zoon en een aanzienlijk gevolg, reisde zij, in den aanvang des Jaars 1127, na *Brugge*. Geene middelen liet zij onbeproefd, en ſpilde zeer veel gelds, om de gunst der Vlaamſche Heeren te winnen. Nogthans ſlaagde zij niet in haar ontwerp; onverrigter zaake keerde zij, eerlang, met haaren Zoon te rug. De twist, omtrent het Jaar 1131, ontſtaan, tuſſchen haaren oudſten en tweeden Zoon, wierdt, meent men, kunſtiglijk door Vrouw PETRONELLE

NELLE gevoed, om gedurende denzelven 't Graaflijk bewind in handen te houden, 't welk zij zo lang mogelijk zogt te rekken. Nogthans moest zij hetzelve, naa verloop van tijd, uit de hand geeven. Zedert fchijnt zij haar voornaam verblijf gehouden te hebben in het Klooster van *Rhijnsberg*, 't welk door haar geftigt, of, volgens anderen, merkelijk verbeterd en begiftigd was. Vrouw PETRONELLE overleedt aldaar, in den Jaare 1144, en wierdt 'er insgelijks begraaven.

PETTEN, eene Vrije Heerlijkheid en Dorp, in *Kennemerland*, tusfchen de Zijp en de Noordzee, groot in haare uitgeftrektheid niet meer dan ruim tweehonderdveertien Morgens Lands. Het Dorp *Petten* is zeer oud, en reeds in de Schriften der Elfde Eeuwe, indien nog niet vroeger, bekend. Volgens zommigen zou Bisfchop WILLEBRORD, die in 't laatst der Zevende Eeuwe leefde, aldaar eene Kerk geftigt hebben. Het tegenwoordige *Petten* legt niet meer op den grond, op welken men het eerfte Dorp van dien naam gebouwd heeft. Ingevolge van hooge Watervloeden en Overftroomingen, heeft men het, meer dan eens, dieper landwaarts moeten verplaatzen. De grond van het Oude *Petten* wordt thans door de golven der Zee bedekt. De vierde is reeds de tegenwoordige Kerk; zij wierdt in den aanvang deezer Eeuwe gebouwd, en is evenredig aan het gering vermogen der Plaatze. Veele Ingezeetenen geneeren zich met de vaart op de Groote en Kleine Visfcherij of op Koopvaardijfchepen. Doch de hoofdneering is het vangen van verfchen Visch. Eer deeze na elders wordt verzonden, moet hij op de plaats afgeflagen, en daar van tweemaal de Veertigfte Penning betaald worden: de eene ten behoeve van de Kerk en Paftorij nevens Kosterij, de andere tot onderhoud der Vuurbaaken, als mede ter handhaavinge van eene Asfurentie-Kas, uit welke aan de naagebleevenen van verongelukte Visfchers, of die in 's vijands handen vallen, eenige ondersteuning wordt toegereikt. Te *Petten* ftaat een Gemeenlandshuis, dienende tot eene Vergaderplaatze voor de Heeren van den *Hondsbosfche*. Even als weleer de Rhijn bij *Katwijk*, dus hadt, in oude tijden, een ander water bij *Petten* zijnen uitloop. Want dat men voor dit water den Rhijn, of, met andere, de Vliet *Kinhem* zou-

zoude moeten houden, vindt, bij veelen, geen geloof. Een weinig vóór het midden der voorgaande Eeuwe nam men in overleg, om hier wederom eene uitwatering te openen. Doch om de verſcheidenheid der gevoelens, raakende de nuttigheid daar van, heeft men het ontwerp laaten vaaren.

PEURSUM, een Ambagt in de *Alblasſerwaard*, in de Baronnij van *Liesveld*, ten tijde van Graave FLORIS DEN V als eene Hooge Heerlijkheid bekend, beſlaat ongeveer driehonderd tachtig Morgens Lands. Men telt in het Ambagt om en bij de veertig Huizen; doch het heeft geene Kerk; de opgezeetenen moeten hunnen openbaaren Godsdienst te *Ciesſen-Oudekerk* verrigten.

PIAAM, een Dorp, in *Friesland*, in het Kwartier van *Westergo*, onder de Grietenij van *Wonzeradeel*, ſlegts weinige honderden Roeden van den Zeedijk tusſchen de Stad *Workum* en het Vlek *Makkum*. Het getal der Huizen is zeer gering, en de Kerk van weinig aanzíens. De Predikant van het nabuurig Dorp *Idzegahuizen* neemt hier ook den predikdienst waar.

Zie WINSEMIUS.

PIER, (GROOTE) of *Lange Pier*, was een Frieſche Boer, en wierdt dus genoemd wegens de ongemeene grootte of langte, (want *groot* beteekende toen en betekent nog in *Friesland* zeer dikwijls *lang*,) van zijn lichaam, dewijl hij merkelijk boven de gemeene, en, zelfs boven zeer rijzige menſchen, in langte uitſtak. Zo kloek als hij was van lichaamsgeſtalte, zo ſterk was hij ook van kragten, zo groot van moed, en zo vaardig van onderneemingen. Die ongemeene dapperheid wierdt evenwel aan den anderen kant ook door verſcheiden gebreken opgewoogen; hij was bij zijne onverſaagdheid en vaardigheid trotsch en oploopend, en bij zijne ſterkte wreed en wraakzugtig: inzonderheid moest, wanneer zijne gramſchap aan 't zieden was, het medoogen geheel wijken.

Hij was, gelijk wij reeds gezegd hebben, van geboorte en bedrijf, een Frieſche Boer, en in dat beroep in goede doen

geweest, tot dat hij door de verwarringen des oorlogs in groote ongelegenheden geraakte. Toen namelijk de Saxen en de Gelderschen, in de Zestiende Eeuw, malkanderen over het bezit van *Friesland* over en weder zo fel aanvielen, en dat geheele land, door vijandlijke benden, afgeloopen, geplunderd, gebrandschat, en vernield wierdt, konde het niet missen, of veele welgestelde landlieden, op welken deeze rampen alzoos met de zwaarste kragt vallen, moesten daar door geheel bedorven worden; onder dit getal nu was GROOTE PIER, die van alles ontzet, en tot den Bedelzak gebragt wierdt. Zo veel hoon en verongelijkingen, om van de verliezen zelve niet te spreeken, waren onverdraaglijk voor een Man van zijne fierheid. Toen derhalven de Friesche Boeren, in den Jaare 1514, op de aftrekkende Saxen aanvielen, bragt hij eene bende van omtrent zeshonderd man bij malkanderen, meest bestaande uit zulken, die even eens als hij, of in eigen persoon, of in hunne ouderen, beroofd en uitgeplunderd waren; hij stelde zig aan 't hoofd van deeze bende, met een vast voorneemen, om den vijand alle moogelijke afbreuk te doen.

Hij had een Neef of Zusters Zoon, met naame *Wijerd*, *Wierd*, of *Wijard*, een man naar zijn hart en hand, en die hem in kloekte des lichaams, in sterkte, stoutmoedigheid en roekeloosheid, bijna evenaarde. Deze *Wierd* was mede bevelhebber van dat opgeraapte leger, het welk zich, door zulke twee hoofden geleid, een pligt en spreekwoord maakte „ geen „ mensch of duivel te ontzien", en gereed was, om, gelijk men zegt, een roof van voor de helle weg te haalen. En naardien het Dorp *Kimswert*, met veele andere Dorpen en Vlekken, door de Saxen was afgebrand, en de Hertog van *Gelder* de wapenen kwanswijs voor de vrijheid der Friesen aangeschooten hadt, spoorde het eerste hen tot meerdere geweldigheden, en zomtijds wreedheden, aan, welke zij, onder begunstiging van de laatste omstandigheid, te rustiger en onverschrokkener uitvoerden. Zij gingen allerwegen op den vijand los, verklaarden zich openlijk voor den Hertog van *Gelder*, en sloegen alle Saxen dood, die zij magtig wierden.

GROOTE PIER, ziende, dat het geluk hem, zelfs boven zijne verwagting, diende, droeg wel zorg van zich de tegenwoor-

woordige gelegenheid, die hem zo gunſtig was; niet vrugteloos te laaten ontſlippen: en gelijk hij een Man van eene grootſche ziel was, waren geene ontwerpen of vooruitzigten hem ligtelijk te hoog. De Gelderſchen, om de Zuiderzee voor hunne partij vrij te maaken, en hunne tegenpartij allen toevoer uit Holland af te ſnijden, hadden een goed getal enkele en dubbele Seinſchepen toegerust. Over deeze Seinſchepen wierdt GROOTE PIER, nu door verſcheiden verrigtingen te lande in zijn waarde bekend geworden, onder den grootſchen tijtel van Admiraal, tot Hoofd aangeſteld. Hij kweet zich zo wel van zijnen last, hij roofde met zo veel onverſchagdheid en geluk, op allen die van de partij der Saxen of Burgundiërs waren, dat hij de ſchrik van Holland, en de geeſſel der Zuiderzee genaamd wierdt. Gelijk hij in dit bedrijf noodwendig grooten buit moest behaalen, zo verdeelde hij denzelven eenpaarig onder het ſcheepsvolk; het welk zijn gezag bij zijne Landslieden de Frieſen, die van ouds her bekend zijn geweest op hunne vrijheid te ſtaan, en die dus bekoord moesten zijn door deeze ſoort van gelijkheid met hunne hoofden, zeer veel deedt toeneemen, en alle zijne manſchap te gereeder tot de gevegten maakte.

De Saxen hadden in Holland, onder den zeevoogd HIERONYMUS SNEES, eene Vloot van zes en dertig ſchepen uitgerust, om hunne Krijgsknegten, die om wanbetaaling, en uit gebrek aan mondkost, aan het muiten ſloegen, geld en leevensmiddelen te doen bekoomen. Geen aangenaamer nieuws konde GROOTE PIER in de ooren klinken, dewijl hij die Vloot reeds als overmand beſchouwde. Hij trok inderdaad die zesendertig ſchepen, met zestien welbemande en wel toegeruste Seinſchepen, tegen, en hij bemagtigde van dezelve, na een hardnekkig en bloedig gevegt, alle die zig in den ſtrijd hadden durven houden: want acht ontvlugteden het, terwijl hij bezig was met zich meester van de overige te maaken.

Het geluk, dat hem en de zijnen als ten dienst ſcheen te ſtaan, maakte hem allengs zo ſtout, dat hij niemand, dan zijne eigen Bondgenooten, ſpaarde. Alle ſchepen van vreemde Kooplieden, (want zij veegden niet ſlegts de Zuiderzee, maar zworven ook in de Noordzee) zo veelen als 'er in

hunne handen vielen, die van hunne Bondgenooten alleen uitgezonderd, wierden prijs verklaard. Dit maakte zulk een ſchrik onder de nabuurige Volkeren, dat GROOTE PIER, dit bemerkende, en daar door opgeblaazen, genoemd wilde zijn, *de verwoester der Deenen*, *de wreeker der Breemeren*, *de aanhouder der Hamburgeren*, *het kruis der Hollanderen*; en om zich nog ontzaglijker te maaken, voerde hij op zijn wapen Galg en Rad.

Hij hadt nu 150 ſchepen bij malkanderen gekreegen, en deedt, in den Jaare 1517, een inval in *Medenblik*, dat hij bij verraſſing innam, plunderde, en deerlijk verbrandde. Hij overwon, in den Jaare 1519, de Hollanders in een vinnig zeegevegt, bij *Hoorn*, en liet veelen derzelver over boord werpen; hij maakte zich daarop, met 1200 man, meester van de Steden *Hoorn*, *Alkmaar*, *Beverwijk*, *Nieuwpoort*, en eenige andere, welke hij zwaar brandſchatte. Inzonderheid hadt hij het geweldig op de Hollanders gelaaden; zie hier met welk eene veragting en haat hij dezelve beſchouwde, in een zeer kreupel vers, waar in hij zig belagchelijk grootſche tijtels geeft.

Ik GROOTE PIER, Koning van *Friesland*, Hertog van *Sneek*, Graaf van *Slooten*, Vrijheer van *Hindeloopen*, Kapitein-Generaal van de Zuider-Zee.

Een ſluijerman ter doot,
Agt de Hollanders bloot;
Al zijn ze groot van raade,
Zij zijn ſlap van daade,
Sterk van partijen,
Crank in 't ſtrijen,
Hoog van gloorie,
Crank in victorie,
Maar dit Gelderſche ſterk van Teeringe,
Slap van Neeringe,
Cloek in den velde,
Maar dorre van gelde,
Vroom van moede,
Maar cleyn van goede,

Dog

Dog onverſaagd in 't ſtrijden,
Dus wilt u verblijden,
Ende den Hollanders niet agten,
Want zij moeten verſmagten
Want zij zouden 't becoopen,
Waar 't beſtand uytgeloopen;
Tegens mijn danck,
Ist zes maanden beſtand.

Toen hij eindlijk zag, dat de ſchoone woorden van den Hertog van *Gelder*, die voorgaf de Vrijheid der Frieſen te willen verdedigen, ſlegts ijdele klanken waren, en dat hij zo wel den voet op den nek der Frieſen zogt te krijgen, als de Burgundier en de Sax; en daar bij bedagt, hoe wuft de gunst der Vorsten is, en wat dank hij misſchien voor zijne trouwe dienſten te wagten hadt, heeft hij zijn afſcheid van den krijg genoomen, is te *Sneek*, gerust op zijn bedde, en in een goeden ouderdom, den achttienden October des Jaars 1520, overleeden. Men ziet nog tegenwoordig op het Nieuwe Stadhuis te *Leeuwarden*, boven het Portaal, twee zeer lange blanke zwaarden, welke men zegt die van GROOTE PIER, en van zijn Neef GROOTE WIERD te zijn.

PIERSHIL, eene Heerlijkheid en Dorp, in *Zuidholland*, in het *Land van Putten*. De uitgebreidheid wordt begroot op negentienhonderd achtentwintig Gemeten en tweehonderd zevenëndertig Roeden Lands, en het getal der Huizen, volgens de jongſte opneeming, geſchat op eenëntachtig. Het Dorp legt aan een Vaarwater, uitloopende in *het Spuy*, 't welk met het *Haringvliet* en de *Oude Maaze* gemeenſchap heeft. De vaart van kleine Schepen, op de Hollandſche en Zeeuwſche Steden, wordt hier door bevorderd. *Piershil*, hoewel niet groot, is nogthans een tamelijk welvaarend Dorp. Van wegen de luſtigheid van den Oord, plagt men 't, eertijds, *het klein Haagje* te noemen. De Heer der Heerlijkheid heeft 'er een fraai Huis, met aangenaame beplantingen. De Kork, een goed gebouw, pronkt met een hoogen ſpitzen Toren; zij wordt door een eigen Leeraar bediend.

PIERSON (CHRISTOFFEL) geſprooten uit een deftig geſlagt in den Burgerſtand van *'s Graavenhage*, wierdt in die Hofplaats gebooren op den negentienden Februarij des Jaars 1631. Overeenkomſtig met zijne opleiding tot den Koophandel, ontving hij, in zijne jeugd, daar toe de noodige onderrigtingen. Doch de Schilderkunst bleef altoos zijne heerſchende zucht, en maakte hij daar in eenige vorderingen, door den omgang met BARTHOLOMEUS MEYBURG. Zo ſterk werkte, in 't einde, deeze zucht op zijn hart, dat hetgeen hem, eenigen tijd, ſlegts tot uitſpanninge hadt gedient, allengskens in zijn hoofdbedrijf veranderde. Hij wierdt een leerling van zijnen ſtraks genoemden vriend. Naa verloop van een jaar, verkoos PIERSON de Stad *Schiedam* tot zijne woonplaats, en gaf 'er zich over aan het ſchilderen van Portretten en Hiſtoriën. Ter bevorderinge van zijn kunstvermogen, deedt hij, in den Jaare 1653, op raad en in gezelſchap van MEYBURG, eene reize na *Duitschland*. Op de wederreize hunnen weg neemende door het *Zweedſche* Leger, 't welk toen bij *Bremerveurde* lag, raakten de beide Kunstſchilders in kennis met den Veldmaarſchalk WRANGEL. Zij ſchilderden zijne afbeelding en die van andere Legerhoofden, en wierden 'er rijklijk voor betaald. Zo wel voldaan was de Veldmaarſchalk over de uitvoering, dat hij de Kunſtenaars na het Hof van Koninginne CHRISTINA zogt te lokken, met beloſte van Brieven van Voorſchrijvinge, en het waarſchijnlijk vooruitzigt van den post van Hofſchilders te zullen bekleeden. Doch zij weezen deeze aanbieding van de hand. Van *Schiedam* verhuisde PIERSON, met zijn Gezin, (hij was onlangs getrouwd) na *Gouda*. Ontwaar wordende, dat Jagttuig, Vogelkouwen en Schietgeweer, geſchilderd door LEEMANS, thans in bijzondere agting waren, en wel betaald wierden, beſloot hij die manier van ſchilderen bij de hand te neemen. Zo gelukkig ſlaagde hij daar in, en wist de natuur zo wel te treffen, dat meenig een, ziende zijne Schilderſtukken aan den wand hangen, meenende iet weezenlijks te zullen aanvatten, daar door bedroogen wierdt. Daarenboven heeft hij de glazen, in de groote Kerk te *Gouda*, door de vermaarde CRABETTEN geſchilderd, op Pergament, in 't klein, naageteekend; hij ſtelde dezelve in handen van Burgemeesteren,

PETRUS PLANCIUS.

ren, om op 't Stadhuis bewaard te worden. Na het overlijden zijner Huisvrouwe, begaf hij zich in een tweede huwelijk, met eene Vrouw van *Schiedam*, en nam aldaar, andermaal, zijn verblijf, doch vertoefde 'er niet langer dan tot in den Jaare 1691, wanneer hij, voor de tweede reize, na *Gouda* verhuisde. Hier oeffende hij de kunst tot in een hoogen ouderdom; hij ſtierf, op den elfden Augustus des Jaars 1714, in den ouderdom van ruim drieëntachtig jaaren.

Zie HOUBRAKEN.

PIETERSBIERUM, een Dorp in *Friesland*, in de Grietenij *Barradeel*, onder 't Kwartier van *Westergo*. De Kerkbuurt is klein, doch 'er behooren tot het Dorp verſcheiden aanzienlijke Boerderijen. Weleer lagen hier de Adelijke Staten *Kronenburg* en *Hottinga*. De eerſte is niet meer in weezen. Op den grond van de laatſte deedt de Heer EPEUS WIELINGA, Raadsheer in 't Hof Provinciaal, voor een goed aantal jaaren, eene zeer ſraaie Hofſtede aanleggen.

PLAAS, (DAVID VAN DER) gebooren te *Amſterdam*, alwaar hij het eerſte daglicht aanſchouwde op den elfden December des Jaars 1647, was een der vermaardſte Portretſchilders zijner Eeuwe. Daarenboven hadt hij de hand in het vervaardigen van de verbeterde uitgave der bekende Bijbelſche Tarereelen, bij den Kunſtkooper PIETER MORTIER in 't licht gegeeven. Hij eindigde zijne dagen in zijne geboorteſtad, op den achttienden Maij des Jaars 1704.

Zie HOUBRAKEN.

PLANCIUS, (PETRUS) in den Jaare 1552 in *Vlaanderen* gebooren, verdient, nogthans, eene plaats op de lijſt der Vaderlandſche Godgeleerden, van wegen zijn aandeel in de Kerkgeſchillen, welke, in het vroegſte gedeelte der voorgaande Eeuwe, den Hollandſchen Kerk- en Burgerſtaat beroerden. Ouders hebbende, den Hervormden Godsdienſt toegedaan, en

door dezelve tot het Predikampt geſchikt, wierdt hij gezonden na *Duitſchland* en *Engeland*, om zich tot dien post bekwaam te maaken. Naa zijne bevordering tot den gewijden Dienst, predikte hij, eenigen tijd, onder 't kruis, nu hier, dan elders, in *Brabant* en *Vlaanderen*, met groot gevaar zijns leevens. Ten tijde als *Meenen*, door de Malcontenten of Misnoegden, wierdt ingenomen, bevondt hij zich binnen die Stad, en redde zijn leeven, met zwemmen over de *Leije*, met agterlaating van al wat hij bezat, met naame zijne Boeken, die te *Yperen* openlijk verbrand wierden. In den Jaare 1578 wierdt hij tot Leeraar te *Brusſel* beroepen; hij verliet die Stad, in Soldaatengewaat vermomd, toen dezelve door den Hertog VAN PARMA bemagtigd wierdt. Thans zogt PLANCIUS eene ſchuilplaats in Holland; hij vondt dezelve te *Amſterdam*, en wierdt 'er, bovendien, tot Leeraar beroepen.

In den Jaare 1604 raakten de *Lutherſchen*, in laatst genoemde Stad, in merkelijke moeite. Op bevel der Wethouderſchap wierden hunne godsdienſtige zamenkomſten verbooden, en hunne Vergaderplaats geſlooten. Men wil dat zulks geſchied was op aandrijven van PLANCIUS, misnoegd op de *Lutherſchen*, om zeker Boek, op hun aandrijven, door den Hamburger Leeraar PHILIPPUS NICOLAUS tegen hem geſchreeven. Dit Boek was gerigt tegen eene Leerrede van PLANCIUS, op Hemelvaartsdag des Jaars 1603, in de Oude Kerk gedaan, waar in hij openlijk hadt beweerd „ hoe uit eenige leeringen „ der Ubiquitisten bleek, dat ze een goed deel van de twaalf „ Artikelen des Algemeenen Christlijken Geloofs eensdeels „ verduiſterden en in twijfel trokken, en anderdeels zo veel „ als verlochenden en verzaakten, niettegenſtaande zij met „ woorden verklaarden, dat zij alle Artikelen des Algemeenen „ Christlijken Geloofs volkomenlijk geloofden." Naderhand liet hij openlijk zijnen afkeer blijken van de leerbegrippen der zulken, die de gevoelens van ARMINIUS waren toegedaan. Inzonderheid kwam hij in een hevig geſchil met CONRADUS VORSTIUS. Deeze, te gader met JOANNES UITENBOGAARD, den Amſterdamſchen Leeraar hebbende hooren prediken, hieldt, naderhand, in tegenwoordigheid van de Burgemeesteren, met hem een mondgeſprek, waar in hij klaagde over 's Mans bitter

uit-

uitvaaren tegen hem, in verſcheiden Predikatiën, en vooral de laatſte. Naa eenige woordenwisſeling, deedt PLANCIUS eene uitvoerige rede over de noodzaakelijkheid van het geloof in de Drieëenheid, gebruikende voorts de vrijheid, aan VORSTIUS te vraagen, of hij over dat Leerſtuk regtzinnig dagt? VORSTIUS, over deeze vrijpostigheid ontroerd, voerde hem, met eenige hevigheid, te gemoete „ niet gekoomen te zijn om zich aan „ een Geloofsonderzoek te onderwerpen, maar om zijn be„ klag te doen over PLANCIUS lasteren en ſchelden, en om „ te onderſtaan, of men hem zou kunnen beweegen, om in „ 't toekoomende Christlijker te handelen;" hem voorts vermaanende, „ zich voortaan van ſchelden te onthouden, als „ geenen Christen Leeraar betaamende."

Eene ontmoeting, in den Jaare 1613, tuſſchen PLANCIUS en UITENBOGAARD voorgevallen, baarde merkelijk geſpreks door 't gantſche Land. De *Haagſche* Leeraar het kind van eene Voordogter zijner Huisvrouwe, te *Amſterdam* getrouwd, zullende ten doop houden, wierdt de plegtigheid bediend door PLANCIUS. Deeze, in ſtede van, volgens 't toen aangenomen formulier, aan den Doopheffer te vraagen „ of hij de Leere, „ die in het Oude en Nieuwe Testament en in de Artikelen des „ Christlijken Geloofs begreepen is, en dienvolgende in de „ Christlijke Kerk geleerd wierdt, niet bekende de volkomene „ Leere der Zaligheid te weezen?" veranderde, op eigen gezag, de vraag aldus: „ Ik vraage, of gij *deeze Leere, die hier* „ *geleerd wordt*, en verder in 't O. en N. Testament en in de „ Artikelen des Christlijken Geloofs begreepen is, niet bekent, „ de waaragtige en volkomene Leere der Zaligheid te weezen?" UITENBOGAARD, de verandering niet gemerkt, en de vraag met *Ja* beantwoord hebbende, kwam hier door in merkelijke opſpraake, als hadde hij zijne voorgaande gevoelens herroepen: hij verzuimde niet, naderhand aan PLANCIUS zijne meening rondelijk te verklaaren. Naa den afloop van het Dordrechtſche Sinode, wierdt hij mede benoemd onder de *Reviſeurs* of Overzieners der nieuwe vertaalinge van den Bijbel.

Nutter bezigheid, dan het voeren van Godgeleerde geſchillen, verſchafte, onder dit alles, aan PLANCIUS het beoefenen der Aardsrijkskunde, nevens de Zeevaart- en Starrekunde, en

andere daar mede verknogte Weetenſchappen. Zo veel vermogt hij bij de Admiraliteit, dat op zijn aanraaden de eerſte Scheepstogten, door 't Noorden, na *China* ondernomen wierden. Om de Vaart op de *Oostindiën* te bevorderen, vervaardigde hij Paskaarten; den weg, op dezelve aangeweezen, volgden de Schepen, welke derwaarts ſtevenden. Zo groot was de vermaardheid, welke hij hier door bekwam, dat de Franſche Gezant JEANNIN, zijnen meester zoekende te beweegen tot de Oostindiſche Scheepvaart, zich meer dan eens bij PLANCIUS vervoegde, als den perſoon, uit welken hij meende hier omtrent het meeste licht te zullen kunnen ſcheppen. PLANCIUS overleedt op den vijfentwintigſten Maij des Jaars 1622, nalaatende vijf Zoonen, allen het Leeraarampt bekleedende. Men wil dat PLANCIUS, op zijn ſterfbedde, zou verbooden hebben, zijne ſtoffelijke overblijfzelſs in eenige Kerk te begraaven. Zeker is het, dat 's Mans Lijk op het Zuider Kerkhof wierdt ter aarde beſteld.

Zie VEERIS, *Kerkelijk Alphab.*; J. BRANDT, *Hiſt. der Reformatie.*

PLEMP, (KORNELIS GYSBERTSZOON) geſprooten uit een aloud Geſlagt, eertijds te *Zaandam* vermaard, doch van daar verhuisd, in den perſoon van den Overgrootvader van het onderwerp deezes Artikels, na *Amſterdam*, wierdt hier gebooren, op den vijfentwintigſten Augustus des Jaars 1574. Hij oeffende zich, op onderſcheidene tijden, in zijne Geboorteſtad, te *Haarlem* en *Leiden*, in de Latijnſche en Griekſche Taalen, Welſpreekendheid en Digtkunde. VONDEL geeft elders te kennen, dat hij, nog jong, eenigen tijd, ter oeffeninge, zich bij den *Donauſtroom* onthouden heeft. In rijpen ouderdom ſleet hij eenigen tijd aan 't Hoogeſchool te *Leuven*, als Student in de Geneeskunde. Zedert, de beoeffening deezer weetenſchap, met die der Regtsgeleerdheid verwisſeld hebbende, reisde hij na *Frankrijk*, nam onderwijs te *Douai*, en beklom te *Orleans* den trap van Licentiaat. Naa zijne wederkomst in Holland, zette hij zich neder in *'s Graavenhage*, bezogt aldaar

aldaar de Pleitzaal, doch hieldt zich voornaamelijk bezig met het beoeffenen der Latijnſche Dichtkunde en andere takken van Geleerdheid. Een bondel Latijnſche Gedichten, welke in den Jaare 1630 het licht zag, was 'er de vrugt van. Al vroeger hadt PLEMP eene proeve van zijn Dichtvermogen gegeeven, in zijne onderneeming wegens eene Beſchrijving van *Amſterdam*, in Latijnſche Vaerzen, *Amſterodamum Monogrammon* getijteld. De opkomst en oude gedaante der Stad worden 'er ſierlijk in beſchreeven. Doch het Dichtſtukje, welk in den Jaare 1616 het licht zag, beſlaat ſlegts dertig bladzijden in quarto. WAGENAAR gist dat PLEMP de voortzetting van zijnen arbeid ſtaakte, omdat, onzeker om welke redenen, de toegang tot Stads Registers voor hem niet open ſtondt. PLEMP, gelijk wij ſtraks aanmerkten, weinig lust hebbende tot het pleitbezorgen, verhuisde uit *'s Hage* na *Amſterdam*, alwaar hij in den echt tradt met GEERTRUID DOBBES. Hier ſleet hij zijne dagen in eene aangenaame rust, kennis en vriendſchap houdende met de geleerdſte mannen van zijnen tijd, onder andere met den Drosſaart PIETER KORNELISZOON HOOFT, en met deszelfs Vader KORNELIS PIETERSZOON HOOFT. Hij volgde hier in den last zijns Vaders, die hem dikmaals hadt vermaand, het Geſlagt der HOOFTEN in eere en waarde te houden. PLEMP overleedt omtrent het einde des Jaars 1638. Hij was, hoewel een gemaatigd, nogthans ijverig voorſtander van den Roomſchen Godsdienst; 't welk VONDEL hem van zich zelven doet zeggen:

Doch boven Poezy en ſnaar
Omhelsde ik yvrigh 't Roomsch altaar,
En hing om ſlaet noch ſnoot genot
Mijn hart aan niemant dan aen Godt,
En Jezus nimmer feilbre ſtem.
Hier rust nu PLEMP. *Ay, bidt voor hem.*

PLEMP liet, misſchien, nog andere kinderen, althans twee Zoonen naa. Een van hun was, even als de Vader, een Regtsgeleerde. Beiden ſchijnen werk gemaakt te hebben van de Dichtkunde: immers vinden wij hen vermeld onder de gemeenzaame Vrienden van JOOST VAN DEN VONDEL.

PLEMP,

PLEMP, (VOPISCUS FORTURATUS) 't zij een Zoon, of ander bloedverwant van den bovengemelden, zag het licht te *Amſterdam*, aan het einde des Jaars 1601. Te *Gend* en *Leuven* oeffende hij zich in de Voorbereidende Weetenſchappen, en naderhand aan 't Hoogeſchool te *Leiden* in de Geneeskunde. Zedert eene buitenlandſche reize hebbende ondernomen, bezogt hij, onder andere, *Italie*, en wierdt te *Bononie* tot Leeraar in de Geneeskunde bevorderd. Naa zijne wederkomst zette hij zich neder in zijne Geboorteſtad, om 'er de kunst te oeffenen, ten dienſte zijner medeburgeren. Zo gelukkig ſlaagde hij ten dien opzigte, dat de Aardshertogin IZABELLA KLARA EUGENIA, door 's Mans vermaardheid bewoogen, in den Jaare 1633, hem beriep tot Hoogleeraar in de meergemelde Weetenſchap aan 't Hoogeſchool te *Leuven*. Hier tradt hij in 't huwelijk met ANNA MARIA VAN DIVE, en eindigde 'er zijne dagen in de maand December des Jaars 1671. Geene kinderen, voor zo veel wij weeten, maar wel eenige Geneeskundige Werken, zijn van hem naagebleeven.

Zie VAL. ANDREAS, *Bibliath. Belgica.*

PLUYMER, (JOAN) van geboorte een Amſterdammer, en niet onvermaard Tooneeldigter, waar van getuigenis draagen verſcheiden zijner Stukken, welke een reeks van jaaren ten Amſterdamſchen Tooncele gevoerd zijn geworden. In den Jaare 1681 was hij, met nog twee anderen, Dr. LODEWYK MEYER en PIETER DE LA CROIX, huurder van den Schouwburg, voor den tijd van drie agtervolgende jaaren, voor een jaarlijkſchen huur van twintigduizend guldens. Naa verloop van dien tijd, wierdt de huur nog drie jaaren verlengd, hoewel tot klein voordeel der onderneemeren. De tijd van PLUYMERS overlijden is ons niet gebleeken.

POEDEROYEN, een Dorp en Heerlijkheid, in *Gelderland*, in de *Bommelerwaard*, hebbende eene eigen Kerk en Predikant. Zijne meeste vermaardheid, in de aloude Gelderſche Geſchiedenisſen, ontleent het Dorp van een zwaar en ſterk Kaſteel, welk

welk men hier eertijds ontmoette. Eenige honderden jaaren verſchillen SLICHTENHORST en PONTANUS omtrent den tijd der ſtigtinge. De eerſte ſtelt dien in den Jaare 914, de andere in 1357. Misſchien kunnen zij over een gebragt worden, door het eene tijdſtip aan te merken als dat der eerſte grondleggінge, het ander dat van herbouwinge of verbeteringe. Hoe 't zij, zeker is het, dat het Kaſteel, geduurende de Oorlogen in de Zestiende Eeuwe, meenig een ſtreng beleg heeft doorgeſtaan. Opdat 'er de Franſchen niet in zouden nestelen, wierdt het, in den Jaare 1672, tot den grond toe afgebroken. Het Huis, in de tegenwoordige Eeuwe, op de oude fondamenten gebouwd, is van veel minder aanziens.

POELDYK, weleer een Dorp, doch thans niets meer dan eene Buurt, in *Delſland*, in de nabuurſchap van *'s Graavenhage*, een half uur gaans van *Monſter*. Nog heden ten dage wijzen de inwooners de plaats aan, op welke, volgens eene aloude overlevering, de Kerk eertijds zou geſtaan hebben. Zeer vermaaklijk is deeze Buurt, uit hoofde der nabijheid van verſcheiden Lustplaatzen, en de omringende vrugtbaare Bouw- en Teellanden. De Veldvrugten, die hier vallen, hebben, in ſmaaklijkheid, naauwlijks haar wedergae. De meeste Opgezeetenen zijn Roomschgezinden. In fraaiheid en grootte overtreft hunne Kerk alle andere in *Delſland*.

POELENBURG, (KORNELIS) een vermaard Nederlandsch Kunstſchilder, gebooren te *Utrecht*, in den Jaare 1586, deedt, even als veelen zijner Kunstbroederen, ter volmaakinge zijner behandelinge van 't penſeel, eene reize na *Rome*. Een geruimen tijd behaagde hem de zagte behandeling van RAPHAËL, inzonderheid omtrent zijne naakten. Doch hij verkoos, eerlang, eene bijzondere manier, hem eigen, en maakte daar in zo groote vorderingen, dat hij, in zijne foort, de meesten zijner tijdgenooten voorbij ſtreefde. Menigmaalen genoot hij de eere van een bezoek van Kardinaalen en andere Grooten op zijne Schilderkamer. Naa zijne wederkomst in het Vaderland, ontboodt hem KAREL DE I, Koning van *Engeland*, om voor hem eenige Kabinetſtukken te ſchilderen;

waar

waar voor hij rijklijk wierdt betaald. Zedert nam hij zijn vast verblijf in zijne Geboorteſtad, en eindigde 'er zijne dagen in den Jaare 1660.

Zie HOUBRAKEN.

POELGEEST, (*Het Geſlagt van*) een der oudſten van Holland, waar van het begin de gedagtenis der Nederlandſche Geſchiedenisſen te boven gaat. GERRIT was de gewoone voornaam der Hoofden daar van, en vindt men eene volgreeks van dezelve vermeld, ten getale van vijftien. De laatſte van dezelve was Heer GERRIT VAN POELGEEST, Major onder een Regiment Ruiterije, in dienst der Algemeene Staaten. Hij overleedt, ongehuwd, binnen *'s Hertogenbosch*, in den Jaare 1713, en wierden, met hem, naar Lands gebruik, de Wapenen van zijn Geſlagt in het Graf geleid. De POELGEESTEN waren, van ouds, zeer vermogend, bezaten veele Heerlijke Goederen, en waren, weinig minder dan vier agtervolgende Eeuwen, eigenaars van de Ambagtsheerlijkheid van *Koudekerk*. Ook behoorde aan dezelve de Grondheerlijkheid van *Hoogmade*. Zij verkogten ze, nevens andere Heerlijke Goederen, in den Jaare 1692. Zeer bekend, in 's Lands Geſchiedenisſen, is de ongelukkige ALEID VAN POELGEEST, Bijzit van Hertog ALBREGT, Graave van Holland, uit nijd en naijver tegen haar alvermogen ten Hove, in de maand September des Jaars 1390, door eenige Edelen omgebragt.

POELGEEST, (*Klein*) eene Ridderhoffſtede, thans leenroerig aan de Staaten van Holland, wierdt oorſpronklijk geſtigt door eenen der jongere Zoonen des Geſlagts VAN POELGEEST, gelegen aan den zo genaamden Agterweg, omtrent *Koudekerk*. Het Gebouw, door verandering van eigenaars, telkens in aanzien toegenomen, is thans zeer luisterrijk, zijnde een regelmaatig vierkant, pronkende ter wederzijden met een fraai Paviljoen met leijen daken. Voorts ontmoet men 'er ſchoone Vijvers, nevens welaangeleide Hovingen en vermaaklijke Wandelwegen.

POEL-

POELGEEST, (*Oud*) ook wel 't *Huis te Alkemade* genaamd, legt in *Rijnland*, niet verre van het Dorp *Oegstgeest*. Men houdt het voor het Stamhuis van het boven vermelde Geſlagt van dien naam. Geen ſteen, intuſſchen, ſtaat 'er thans van het oude gebouw, dan alleen aan de fondamenten, op welke het tegenwoordige Huis, in den aanvang deezer Eeuwe, zeer heerlijk wierdt opgetimmerd. Eigenaar daar van was, 't eenigen tijde, de vermaarde Leidenſche Hoogleeraar HERMAN BOERHAVE; de tuin, in welken het Slot ſtaat, acht Morgens groot, verſchafte hem de gelegenheid, om daar binnen te verzamelen eene groote menigte uitlandſche boomen en vreemde Gewaſſen en Planten. De Graaf FREDERIK DE THOMAS, gehuwd aan 's Hoogleeraars eenige dogter, wierdt 'er, in den Jaare 1738, eigenaar van.

POLANEN, een der drie dus genaamde *vrije Ambagten*, toebehoorende aan de Stad *Amſterdam*, gelegen tuſſchen deeze Stad en *Haarlem*, en is meest bekend bij den naam van *Halfwegen*. Zo wel het Gemeene Landshuis van *Rijnland*, *Zwanenburg* genaamd, ten Westen, als de Buurt Huizen ten Oosten van den Dam, welke hier het Y van het Haarlemmer Meir ſcheidt, ſtaan op den grond van dit Ambagt. Men ontmoet hier een zeer fraai Huis, aan den Ykant, welcer door den Heere NIKOLAAS KALF, een vermogend' Koopman van *Westzaandam*, tot eene Buitenplaats aangeleid. Hij gaf 'er insgelijks den naam aan van *Polanen*, welken het Gebouw nog heden draagt. —— Een ander Huis, mede *Polanen* genaamd, ontmoette men, eertijds, in *Delfland*. 't Was het Stamhuis der Heeren van dien naam, uit den Huize van WASSENAAR afkomſtig. Thans is het niet meer dan eene Boerewooning, tuſſchen de Dorpen *Monſter* en *Loosduinen*, in de nabuurſchap van *'s Graavenhage*.

POLL, (VAN DE) een deftig Amſterdamsch Geſlagt, verſcheiden van welks Leden, zo wel aan de Raadzaal als aan de Beurſe der Stad, tot ſtevige Steunpilaaren gediend hebben. Een van hun, en de vroegſte, dien wij op de Regeeringslijst vermeld vinden, was HARMEN GYSBERTSZOON VAN DE POLL; hij wierdt

wierdt in den Jaare 1593 Kommisfaris, twee jaaren daar naa Raad, en vervolgens, in den Jaare 1599, voor de eerfte maal, Schepen der Stad, welke waardigheid hij naaderhand acht maalen heeft bekleed, de laatfte in den Jaare 1614. Zedert fchijnt hij in de ongenade des Stadhouders te zijn vervallen. Althans vindt men aangetekend, dat wanneer Prins MAURITS, in den Jaare 1618, binnen *Amfterdam* de Regeering kwam verftellen, HARMEN GYSBERTSZOON VAN DE POLL een van de zeven Raaden was, die van hunne Vroedfchapsplaatzen verlaaten bleeven. Eenigen tijd naa 's Prinsfen overlijden, in den Jaare 1629, wierdt hij in zijnen rang herfteld, en op den eed, in den Jaare 1595 gedaan, in de Vroedfchap van nieuws aangenomen. 's Jaars te vooren hadt hij reeds wederom zitting gekreegen in Schepensbank, en zat 'er, vervolgens, nog driemaalen, in den Jaare 1629, als Voorzittende, in 1631, en andermaal als Voorzittende in den Jaare 1632. —— JAN VAN DE POLL, in den Jaare 1638 Kommisfaris, in 1646 Schepen, zes jaaren daar naa Raad, en eindelijk, in den Jaare 1653, tot de Burgemeesterlijke waardigheid verheven. Zesmaalen bekleedde hij, zedert, dien hoogaanzienlijken post, de laatfte reize in den Jaare 1672. Merkelijk deel hadt de Heer VAN DE POLL, in dat rampzalig jaar, aan de verfterking der Stad, tegen de aannadering der Franfchen, toen men dezelve dagelijks in 't hart van Holland, misfchien voor de poorten van *Amfterdam*, verwagtte. Veel onaangenaams wedervoer den Burgemeester in dat jaar, ter zaake van het bewaaren der Sleutels van Stads Poorten en Boomen. Gewoonlijk wierden dezelve bewaard aan 't huis van eenen der Burgemeesteren; doch de Burgerij, voorgeevende dezelve aldaar niet veilig te agten, wilde dat ze op de Hoofdwagt in 't Stadhuis zouden gebragt worden. Dit gefchiedde eenigen tijd; doch wanneer, in de maand Augustus des gemelden jaars, de beurt, om de Sleutels te bewaaren, op den Heer VAN DE POLL viel, vonden Burgemeesteren geraaden, het oude gebruik wederom te volgen. Doch naauwlijks hadt het gemeen hier van de lucht bekoomen, of 'er ontftondt onder hetzelve merkelijke beweeging. Tegen 't afgekondigde bevel, bragten de Schutters de Sleutels op 't Stadhuis, uitgezonderd die van den Nieuwenbrugs-

boom;

boom; agtervolgens den bekoomen last, namen de daar toe afgevaardigde Burgers gang met dezelve na het huis van Burgemeester VAN DE POLL. Muitende ſtreeft hier op het Volk derwaarts, eiſchende de Sleutels. Toevallig bevondt zich de Burgemeester HENRIK HOOFT ten huize van zijnen Amptgenoot. Ten huize uit getreeden, brengt hij der menigte onder 't oog, dat de Sleutels aldaar volkomen veilig waren; dat Burgemeesteren 'er niets mede konden uitvoeren, zo lang de Burgerij de Poorten bewaakte; en genomen, een Burgemeester wilde den ſchelm ſpeelen, door de Poorten voor den vijand te openen, zo als men dwaaslijk waande, niets ware gemaklijker, dan zulks te beletten. Vrugtloos waren alle deeze redenen; de oproerigheid groeide 'er tegen aan. De Burger-Kapitein FREDRIK BEEREWOUTS, gehuwd aan eene dogter van Burgemeester VAN DE POLL, geſterkt met eenige gewapende Schutters en Vrijwillige Ruiters, moest voor den muitenden aandrang wijken. 't Stondt nu geſchapen tot eene plondering, en vloogen de ſteenen reeds door de glazen, wanneer de Burgemeester, om dien ramp te voorkoomen, met de Sleutels aan de deur verſcheen, vraagende *wie dezelve moest hebben?* Een dronkaart greep daar na; doch een ander man, wat beſcheidener, zogt ze hem te ontweldigen, tot dat ze, eindelijk, door eenige Schutters aangenomen, en op 't Stadhuis gebragt wierden. De opſchudding voor 't Huis van den Heere VAN DE POLL nam hier mede een einde. De grond van alle deeze beweegingen, was, misnoegen der Gemeente op zommige Regenten, onder andere op onzen Burgemeester, tegen welke men een vermoeden hadt opgevat, als meenden zij het niet eerlijk met de Stad en 't Vaderland. Dit bleek uit de Adreſſen, in de Doele ontworpen, welke duidelijk oogden op verandering in de Regeering. In een vinnig Schimpſchrift wierdt de Heer VAN DE POLL bij naame genoemd. Nevens de overige Burgemeesteren en Raaden, wierdt hij daar in betigt „ als hebbende „ helpen ſmeeden de verdoemde zamenzweering van het Eeu„ wig Edikt, en de Acte van Seclusie, en gearbeid aan de „ gruwelijke verraaderije van DE WITTE Loeveſteinſche factie, „ alleen uit eigen regeerzucht en genot van de Souvereini„ teit, zoekende het loffelijk Huis van *Oranje en Naſſau* tot

„ de grond toe uit te rooijen, en om (zeggen de Stellers) „ 'er onze kinderen tot Slaaven en *Contrabutarisſen van* „ *Vranckrijk* te maaken." Het oogmerk, met dit zot geſchrijf bedoeld, wierdt met 'er daad bereikt. Volgens aanſchrijven van Prinſe WILLEM DEN III, wierden de Heeren VAN DE POLL en Mr. LAMBERT REINST van de Burgemeesterlijke waardigheid en van hunne Vroedſchapsplaats ontzet. Andere ondergingen een diergelijk lot. — Behalven de reeds gemelden, hebben nog anderen van dit geſlagt in het Burgemeesterlijk geſtoelte gezeeten; te weeten, de Heer HARMEN HENRIK VAN DE POLL, in den Jaare 1745, en Mr. PIETER VAN DE POLL in den Jaare 1748. De laatstgenoemde, buitenstijds, in de plaats van den overleedenen Mr. DIRK TRIP, aangeſteld, wierdt, bij de buitengewoone verandering, in de maand September van dat jaar, door den Stadhouder van zijnen post verlaaten. De Heer JAN VAN DE POLL, thans nog in leeven, wierdt, bij de merkwaardige verandering, in den Jaare 1787, door zijne Hoogheid den Prins Stadhouder, nevens andere tot Burgemeester aangeſteld. Andere Regeeringsposten worden nog door leden van dit Geſlagt bekleed.

POLSBROEK, onderſcheiden in *Noord-* en *Zuid-Polsbroek*; het eerſte is een Schout-Ambagt, in de Baronnij van *Tijſelſtein*, het ander eene Vrije Heerlijkheid. *Noord-Polsbroek* legt, in de lengte van een uur gaans, langs eenen weg, met Huizen bebouwd en met Boomen beplant. De uitgebreidheid van het Ambagt wordt op ruim zeshonderdzestig Morgens, en het getal der Huizen op bijkans vijftig begroot. In het Kerkelijke heeft het gemeenſchap met, en draagt een derde deel in de lasten daar toe behoorende, van *Zuid-Polsbroek*, bevattende weinig minder dan zevenhonderd Morgens Lands, en nog geene vijftig Huizen. In de Kerk ziet men verſcheiden fraai beſchilderde glazen, geſchonken zo van eenen der Prinſen van *Oranje*, als van de Stad *Amſterdam* en de Ambagtsheeren. De Roomschgezinden, van de Gezinte der Janſenisten, hebben hier eene Statie. Al zints een groot aantal jaaren is het Amſterdamsch Geſlagt DE GRAAF eigenaar geweest van deeze Vrije Heerlijkheid.

POL-

POLYANDER, (JOANNES) een zeer vermaard Godgeleerde, beroemd in de Nederlandſche Kerkgeſchillen, wierdt geboóren te *Metz*, in den Jaare 1568. Zijn Vader, onder de Hervormden het Leeraarampt bekleedende, vondt zich genoodzaakt, kort naa de geboorte van zijnen Zoon, van daar te wijken, ter zaake der vervolgingen om den Godsdienſt. Hij zette zich neder te *Frankendaal*, in de Paltz, van waar hij, eerlang, tot Leeraar in de Walſche Gemeente te *Embden* wierdt beroepen. In 't nabuurig *Bremen* oeffende zich nu JOANNES, onder CHRISTOPHORUS PEKELIUS, in de Wijsbegeerte en Hebreeuwſche taale. Op de gronden, aldaar geleid, zette hij de beoeffening der Godgeleerdheid voort te *Heidelberg*, onder TOSSANUS, JUNIUS en andere voornaame Mannen. Naa een verblijf van vier jaaren aan dit Hoogeſchool, deedt hij eene reize na *Geneve*, om 'er THEODORUS BEZA te hooren. In den Jaare 1588 beriep hem de Walſche Gemeente te *Dordrecht* tot haaren Leeraar. Bijkans vierentwintig jaaren hadt POLYANDER dier post bekleed, en, daarenboven, volgens beſluit der Regeeringe, de Jeugd, eenige jaaren, in de Zedekunde onderweezen, wanneer de keuze der Verzorgeren van 't Leidſche Hoogeſchool op hem viel, om hem te beroepen tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, in de plaats van den vermaarden CONRADUS VORSTIUS. POLYANDER ſtondt bekend voor Contraremonſtrantsgezind, doch tevens gematigder en beſcheidener dan veelen zijner tijdgenooten. Zijne geleerdheid wierdt, bovendien, hoog geroemd. Weinige maanden naa zijne intrede bekwam hij tot Amptgenoot SIMON EPISCOPIUS, met welken hij, ondanks hunne verſcheidenheid van gevoelens, doorgaans in vriendſchap leefde, en wiens vredelievendheid hij hoog waardeerde. In den Jaare 1618 vertrok hij na *Dordrecht*, om zitting te neemen in het Sijnode. Naa het afloopen van hetzelve wierdt hij benoemd onder de Overzieners der nieuwe Vertaalinge van den Bijbel. POLYANDER overleedt in den Jaare 1646, en legt in de Pieters Kerk begraaven. Men ziet aldaar een heerlijk gedenkteken, ter zijner eere opgerigt. In zijn Nachtgewaat legt hij, leevensgrootte, uitgehouwen, in wit Marmer, op een verheven Rustbedde.

Zie VITÆ *Profeſſor. Leidenſium.*

PONTANUS, (JOANNES IZAAK) van *Haarlemſche* Ouders, doch ter waereld gekoomen te *Elzeneur*, in *Deenemarken*, werwaarts dezelve, om zaaken, hen bijzonder betreffende, zich voor eene wijl tijds begeeven hadden. Zijne jeugd ſleet hij voornaamelijk te *Amſterdam*, met het beoeffenen der Geneeskunde en Wijsbegeerte. In de laatstgemelde Weetenſchap beriepen hem de Verzorgers van het Gelderſche Hoogeſchool tot Hoogleeraar. Dit moet voorgevallen zijn in den aanvang der voorgaande Eeuwe. Althans was hij te *Harderwijk*, in die hoedanigheid, woonagtig, toen hij, in den Jaare 1611, eene Latijnſche Beſchrijving van *Amſterdam* in het licht gaf. Daarenboven was PONTANUS Hiſtorieſchrijver van den Koning van *Deenemarke* en van de Provincie van *Gelderland*. Behalven de gemelde Beſchrijving, heeft hij verſcheiden andere Werken naagelaaten, onder andere *Discuſſionum Hiſtoricarum* Libri II, of *Hiſtoriſche Uitweidingen*, in 2 Boeken, handelende, onder andere, over de vrije of onvrije Scheepvaart, of in hoe verre de Zee kan gezegd worden voor eenig volk open te ſtaan of geſlooten te zijn. PONTANUS overleedt te *Harderwijk*, in den Jaare 1740.

Zie VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belgica.*

POORTLAND, zomtijds ook de *Poorterij* genaamd, is eene ſtreek Lands, even buiten *Delft*, in 't Zuidoosten der Stad, en aan haar Regtsgebied onderhoorig. Haare uitgeſtrektheid wordt begroot op ruim vijfhonderd zesenvijftig Morgens. Merkelijk is de bloei en bewooning dier landſtreeke, zedert de eerſte op de laatſte opneeming, toegenomen. Van elf Huizen, welke men 'er in den Jaare 1632 telde, was derzelver getal, in den Jaare 1732, geklommen tot zesenveertig, en nog daarenboven vermeerderd met twaalf Bleekerijen en twee Molens. Over deeze Landſtreek is een afzonderlijke Ontvanger der Verpondingen aangeſteld; hij doet jaarlijks rekening aan de Burgemeesters van *Delft*. De Abtdij en de Proostdij van *Koningsveld*, nevens het Paleis van den Roomſch' Koning, Graave WILLEM, *'s Konings Uithof* genaamd, op bijzondere Artikelen

kelen in ons *Woordenboek* vermeld, plagten in *Poortland* te ſtaan.

POORTVLIET, eene Heerlijkheid en Dorp, in *Zeeland*, op het Eiland *Tholen*, eene der grootſten op het Eiland, beſlaande in de lengte omtrent anderhalf, en in de breedte ruim een half uur gaans. Volgens overlevering, zouden de Heeren VAN VOORN hier eertijds eene Sterkte of Kaſteel gehad hebben. Verſcheiden Voorregten genooten eertijds die van *Poortvliet*, deels tot eere, deels tot voordeel dienende. Onder de eerſte behoorde, de gewoonte om voor de Tent der Graaven van Holland, wanneer zij te velde lagen, als Lijſtrawanten, de wagt te houden. Het Dorp *Poortvliet*, omtrent een uur gaans van de Stad *Tholen* gelegen, tamelijk groot en welbebouwd, heeft eene aanzienlijke Kerk met een hoogen Toren, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend. De Landbouw en handel in Graanen is de voornaame bron van het beſtaan der Ingezeetenen. De uitgebreidheid der Heerlijkheid wordt begroot op ruim negenënveertighonderd en twintig Gemeten Lands.

POPKENSBURG, een aloud Ridderlijk Slot en Lusthuis, in *Zeeland*, op het Eiland *Walcheren*, omtrent een half uur gaans ten Noorden van de Stad *Middelburg*. De ſtigter daar van was, in den Jaare 1353, KLAAS VAN BORSELEN, Ridder, Heer van *Brigdamme*, *Koudekerk*, *Zoutelande*, enz. Zoon van Heere WOLFERD VAN BORSELEN, Heere van *ter Veere*, enz. Het Slot *Popkensburg* heeft tot heden toe zijne aloude gedaante behouden. Het is een ſterk vierkant gebouw, leggende rondsom in diepe en viſchrijke Vijvers, omtrent vier Roeden wijd. Ter wederzijde van den Ingang van het Slot ſtaan twee ronde vaste Torens. Van binnen ontmoet men verſcheiden zeer goede vertrekken, allen ruim en luchtig. Voor het Huis legt een ruim Plein; op hetzelve ſtaat, behalven eene ruime Stalling, de groote ſteenen Voorpoort, welke den Kaſtelein of Slotbewaarder tot eene wooninge verſtrekt. Eene Buitengraft omringt de Bloem- en Moestuinen. Ook vindt men 'er eene Diergaarde. Behalven andere boſchaadjen, be-

hooren aan *Popkensburg* honderdzestig Gemeten Lands, in dett Jaare 1401, door Graaf ALBREGT *van Zeeland*, geſchonken aan Heere KLAAS VAN BORSELEN, den tweeden van dien naam, tot een onverſterflijk Erfleen, te verheergewaaden met een rooden Valk, of in de plaats daar van een Nobel. De Kerk van een Dorpje, nabij *Popkensburg* gelegen, *St. Laurens* genaamd, wierdt, door Heer KLAAS VAN BORSELEN, in het zelfde jaar als het Slot gebouwd.

Zie SMALLEGANGE, *Kronijk van Zeeland.*

POPMA, (A of DE) weleer een aanzienlijk Geſlagt in *Friesland*, 't welk zich gevestigd hadt in de kleine Stad *Tist*. Vier Leden van hetzelve, indien geene broeders, immers nabeſtaande bloedverwanten, vindt men daar van vermeld, allen vermaard door hunne geleerdheid en vlijtige beoeffening der Regtsgeleerdheid en aloude Latijnſche Schrijveren. Zij leefden in 't laatst der Zestiende en in 't begin der Zeventiende Eeuwe. AUSONIUS A POPMA was een vermaard Regtsgeleerde, gelijk ook SIXTUS; hij ſchreef aanmerkingen op het Werk van CORNELIUS CELSUS *de Arte dicendi*. CYPRIANUS ſtierf in den Jaare 1582, hebbende geſchreeven *Emendationes in Salluſtium*. TITUS, eindelijk, liet, in den aanvang der Zeventiende Eeuwe, drukken *Asconius Pedianus*, als mede eene Verhandeling *de Opere Servorum*. 't Meest van allen, egter, heeft de eerstgemelde, AUSONIUS, geſchreeven. Men heeft van hem eene Verhandeling de *Differentia Verborum*; eene andere, *de Ordine et More Judiciorum*; als mede *de Uſu antiquæ locutionis* Libr. II. Daarenboven ſchreef hij aantekeningen op VARRO, PATERCULUS en andere.

Zie VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belgica*; SUFFRIDUS PETRI, *de Scriptor Frif.*

POPPINGAWIER, een Dorp in *Friesland*, in de Grietenij *Rauwerderhem*, onder 't Kwartier van *Oostergo*, van geene groote uitgeſtrektheid, doch van ouds vermaard, om de menigte Stinzen

zen of adelijke Geſtigten, die men 'er plagt te ontmoeten. Het Geſlagt van HESLINGA was hier zeer vermogend, inzonderheid zints het zich, door huwelijk, hadt vereenigd met dat van ALBADA, waar van het insgelijks den naam aannam. — Onder *Poppingawier* lag eertijds het Klooster *Engwird*, in den Jaare 1478 geſtigt door eenige Zeeuwſche Monniken, doch, van wegens hunne armoede, naderhand wederom verlaaten. Een Fries, met naame FETZE, bleef 'er egter, en hieldt het Klooster op; door de aankomst van eenige Geestlijke Zuster kwam het vervolgens in tamelijken bloei.

POPPIUS, (EDUARDUS) Remonſtrantsch Predikant te *Gouda*, Schrijver van het vermaarde Boek, *de Enge Poort*, behelzende, in etlijke Leerredenen, een ernſtigen aandrang tot Godsvrugt, als het middel ter zaligheid. De Remonſtrantsgezinden liepen zeer hoog met het Geſchrift, terwijl de andersdenkenden het even ſterk veroordeelden, onder andere de vermaarde TRIGLANDIUS, die 'er de pen tegen opvatte. Dit deedt den Heer DE GROOT ſchrijven: „ terwijl het Boek van POPPIUS uitermaa„ te goed is, zo kan het Boek van TRIGLANDIUS, daar tegen „ geſchreeven, niet anders dan uitermaate ſlegt zijn." Zedert wierdt hij, nevens andere Predikanten van zijnen aanhang, het voorwerp van den gemeenen haat: zo dat hij, op last der Staaten van Holland, gezonden, om de openſtaande plaats te *Oudewater*, eenigen tijd, te vervullen, en hoewel verzeld van Bailjuw, Burgemeesters en Schepenen, verhinderd wierdt, den predikſtoel te beklimmen. Naa de veroordeeling der Remonſtranten, door het Dordrechtſche Sijnode, week POPPIUS buitenslands, en wierdt aldaar aangeſteld tot een der zes Directeurs of Beſtierders, welke zorge moesten draagen dat de Gemeenten in Nederland heimelijk van Leeraars van hunne denkwijze bediend wierden. Zedert, nevens CAROLUS NIELLIUS, het gewaagd hebbende, om in Holland te rug te keeren, wierdt hij te *Haarlem* ontdekt, gevangen genomen, en vervolgens verweezen tot eene eeuwige hegtenisſe op 't Kaſteel *Loeveſtein*, alwaar hij, naa eenige jaaren zittens, overleedt.

Zie BRANDT, *Hiſt. der Reformatie.*

PORTLAND, (HANS WILLEM BENTINK, *Graaf van*) Zoon van BERNHART BENTINK, Heere tot *Diepenheim* en Proost van *Deventer*, en van ANNA VAN BLOEMENDAAL, wierdt gebooren in de maand Maart des Jaars 1651. In zijne jeugd diende hij Prinſe WILLEM DEN III als Paadje, en wierdt vervolgens een der Kamerheeren van zijne Hoogheid. De gemeenzaamheid, welke hier uit ontſtondt, veranderde, allengskens, in eene naauwe vriendſchap, zints Prins WILLEM, in den Jaare 1675, van eene gevaarlijke Kinderziekte was aangetast. Zo zorgvuldig en tederhartig hadt BENTINK, geduurende al den tijd der ziekte, den kranke opgepast en bediend, blijvende geſtadig, dag en nacht, bij het bed, en alles, wat 'er verlangd wierdt, met eigen hand toereikende, dat zijne Hoogheid, naderhand, verklaarde „ niet te weeten, of BENTINK ooit ge„ ſlaapen hadt of niet, dit wel, dat hij in zestien Etmaalen „ niet geroepen hadt, zonder door deezen getrouwen dienaar „ vaardiglijk beantwoord te zijn." Naderhand ſtortte BENTINK in de zelfde ziekte, doch genas 'er van, hoewel met dreigend lijfsgevaar. Hij bekleedde thans reeds den post van Drosſaard van *Lingen*. Om hem, voor betoonde trouwhartigheid, zijn genoegen te doen blijken, beſchreef hem zijne Hoogheid, met voorbijgaan van een Hollandſchen Edele, in de Orde der Ridderſchap van Holland. In den Jaare 1677 deedt hij, op last van Prinſe WILLEM, eenen koer na *Engeland*, met oogmerk om voorſlagen te doen tot een huwelijk, tusſchen zijne Hoogheid en de Prinſesſe MARIA, oudſte dogter van den Hertog VAN JORK; 't welk zedert geſlooten en voltrokken wierdt. Ter gelegenheid van eenen opſtand in *Engeland*, zondt Prins WILLEM zijnen vriend BENTINK derwaarts, om zijnen Schoonvader zijne hulp aan te bieden. In den befaamden overtogt na dat Koninkrijk, was hij zijnen Meester en Vriend telkens op de zijde, en deedt vervolgens het zijne, om hem de Kroon van *Groot-Britannie* op het hoofd te zetten. Niet onbeloond bleef deeze trouwe en aankleeving. Prins WILLEM, nu met Koninklijke magt voorzien, benoemde den Gelderſchen Edelman tot Pair van 't Rijk, ſtelde hem aan tot eenen zijner Geheime Raaden en eerſten Edelman van zijne Bedkamer, en, naa verloop van eenigen tijd, tot Baron van *Civencester*, Burg-

Burggraaf *van Falconberg* en Graaf *van Portland*. Bij alle deeze eerbetooningen voegde zijne Majeſteit, eenige jaaren laater, een aanzienlijk geſchenk van zeer uitgebreide landgoederen in het Prinsdom *Wales*, als mede de Ridderorde van den Kouzeband.

Niet lang naa de verheffing van Prinſe WILLEM op den Engelſchen troon, ontſtondt in Holland merkelijk geſchil omtrent den Graaf VAN PORTLAND, zo als de Heer BENTINK, zedert het Koninklijk gunstgenot, genoemd wierdt. Te weeten, in den aanvang des Jaars 1690 wierdt de Graaf in Holland te gemoete gezien, en veelal verwagt, dat hij, even als voorheen, zitting zoude neemen in de Staaten van dat Gewest. *Amſterdam* verklaarde zich daar tegen, beweerende, op grond van vroegere voorbeelden, dat alwie in eed of dienst was van eene vreemde Mogendheid, of van iemand anders, dan van welken hij ter Dagvaart wierdt gezonden, onbevoegd was om zitting te neemen in de Vergadering van Holland. Zo goed hun doenlijk was, wederleiden Ridderſchap en Edelen het Vertoog van *Amſterdam*; 't welk, egter, zich geenzins daar door liet omzetten, verlaatende deszelfs Afgevaardigden den Dagvaart, wordende alleen de Penſionaris gelast te blijven, om te zien en te hooren. Op den achtienden Januarij des Jaars 1690 kwam de Graaf VAN PORTLAND, en nam, twee dagen laater, ondanks de tegenverklaaringen van *Amſterdam*, zitting in de Vergadering van hun Edele Groot Mogenden. Het geſchil duurde bijkans twee maanden. PORTLAND woonde, van tijd tot tijd, de Vergaderingen bij, tot dat de Afgevaardigden van *Amſterdam*, naa het bijleggen van den twist, van nieuws ter Dagvaart verſcheenen. Onder dit alles konde het niet uitblijven, of de gunst, waar mede een Vreemdeling, door een uitlandſchen Koning, overlaaden wierdt, moest argwaan en wangunst verwekken bij de Engelſche Grooten. Volgens zommigen moet de reden der ongenade, in welke de Hertog VAN MARLBOROUGH, in den Jaare 1691, bij Koning WILLEM verviel, daar in gezogt worden, dat hij, met te veel vrijmoedigheids, zijner Majeſteit hadt onder 't oog gebragt het misnoegen van eenigen, over de buitengemeene gunst, met welke zommige Nederlanders bejegend wierden. Behalven den

Graaf VAN PORTLAND, wierdt hier mede de Heer VAN ZUILENSTEIN bedoeld. Geduurende de Rijswijkſche Vredehandeling bediende zich Koning WILLEM van den Graave, om met *Frankrijk* eenige punten te vereffenen, voor 't Huis van *Oranje* van de hoogſte aangelegenheid, en die geoordeeld wierden, de voltooijing van het Werk van den Vrede voornaamelijk tegen te houden. Hij hieldt, ten dien einde, op last van zijne Majeſteit, eenige geheime zamenkomſten met den Franſchen Maarſchalk DE BOUFLERS, en bragt het, in eene van dezelven, zo verre, dat den Gevolmagtigden te *Rijswijk* een gereede weg gebaand wierdt. De verwijdering van den geweezen Koning van *Engeland*, JAKOB DEN II, van 't Franſche Hof, was 't voornaame onderwerp der ſtraks gemelde Onderhandelingen. Om dezelve te bevorderen, zondt Koning WILLEM, in den Jaare 1698, den Graaf VAN PORTLAND na *Frankrijk*. Het gezantſchap, hoewel het niet boven de vijf maanden duurde, en, daarenboven, de bedoelde uitwerking niet bereikte, kwam, meent men, zijner Britanniſche Majeſteit op tachtigduizend ponden ſterlings te ſtaan. Nimmer hadt men eenen Engelſchen of anderen Gezant zo veel pragts zien ten toon ſpreiden. 't Zij om het mislukken der bezendinge, of om eenige andere reden, zeker is 't dat de Graaf VAN PORTLAND, naa zijne wederkomst, een groot deel der Vorſtlijke gunſte verloor, in welke hem, intuſſchen, hadt vervangen ARNOUD JOOST VAN KEPPEL, Zoon van den Heere VAN PALLAND, naderhand tot Graaf VAN ALBEMARLE verheven. PORTLAND leide zijne bedieningen ten Hove neder, en wierdt, zedert, alleenlijk tot eenige gewigtige Staatshandelingen gebezigd; ſlijtende voorts het overſchot zijner dagen op een zijner Landgoederen, alwaar hij, op den vierden November des Jaars 1709, in het tweeënzestigſte jaar zijns Ouderdoms overleedt. Tweemaalen was hij gehuwd geweest: eerst met eene Staatjuffer van Koninginne MARIA, en vervolgens met SARA MARTA TEMPLE. Van de vier dogters, in den eerſten echt verwekt, was de oudſte getrouwd, eerst met den Graave VAN ESSEX, en naderhand met den Graave VAN DARRY in *Engeland*; eene andere, in *Holland*, met ARENT VAN WASSENAAR *tot Duvenvoorde*; de derde, met WILLIAM, *Lord Biron*; de vierde, met den Her-

Hertog VAN KINGSTON. Een Zoon, insgelijks in 't eerſte huwelijk verwekt, erfde den graaflijken tijtel, en wierdt Gouverneur van *Jamaica*. Bij zijne tweede Echtgenoote verwekte PORTLAND insgelijks vier dogters en twee Zoonen.

PORTUGAL, een Dorp en Ambagt, in *Zuidholland*, in het Land *van Putten*, te zamen begroot, nevens een onderhoorigen Polder, op ruim veertienhonderd Gemeten Lands en achtennegentig Huizen. Het Dorp *Portugal* legt niet zeer verre van de Oude Maaze, met welke het, door middel van eene Have, gemeenſchap heeft. Het heeft eene eigen Kerk en Predikant.

POST, (FRANS) Zoon van JAN POST, een beroemd Glasſchilder te *Haarlem*, geduurende het eerſte gedeelte der naastvoorgaande Eeuwe. Deeze hadt, behalven FRANS, nog eenen Zoon, een vermaard' Bouwkundige, bekend bij Graave MAURITS, Gouverneur van *Braſil*. FRANS, langs dien weg, in kennisſe geraakt met den Graave, wierdt door denzelven aangezogt, om hem na de Westindiën te verzellen, ten einde, om door het beoeffenen van nieuwe Landgezigten, zijn Kunstvermogen verder aan te kweeken. Hij vertrok derwaarts in den Jaare 1647, en vertoefde 'er verſcheiden jaaren. Met een rijken voorraad van tekeningen keerde hij te rug, en bediende zich van dezelve in 't beſchilderen van Vertrekken, in verſcheiden Huizen. Op 't Huis *Rijsdorp*, buiten *Waſſenaar*, ontmoet men 'er eene menigte van. Wijders is van hem nog een groot Schilderſtuk in weezen, op het Huis *Honsholredijk*. FRANS POST overleedt te *Haarlem*, in de maand Februarij des Jaars 1680.

Zie HOUBRAKEN.

POTESTAAT. Deezen tijtel voerde, eertijds, in *Friesland*, een zeer aanzienlijk Amptenaar, met de hoogſte magt bekleed, ter handhaavinge van geregtigheid en de vrijheden der Landzaaten. Wat den tijd der inſtellinge van deeze waardigheid be-

betreft; SCHOTANUS meent dat dit zou geſchied zijn, reeds ten tijde van Keizer KAREL DEN GROOTEN; doch WINSEMIUS en de meeste andere Frieſche Hiſtorieſchrijvers zijn van gevoelen, dat het Potestaatſchap van laatere herkomſte is, en zijnen oorſprong heeft genomen, ten tijde als het Franſche Rijk, onder Keizer KAREL'S Opvolgers, begon te verzwakken.

De Vrije Friezen, naamelijk, door deeze verzwakking de handen een weinig ruimer hebbende, om, naar eigen goedvinden, het bewind van zaaken te regelen, en door ondervinding geleerd zijnde, dat eene Regeering, zo zamengeſteld en verdeeld onder veele leden als de hunne was, door onderlinge oneenigheden en bijzondere inzigten, ligtelijk van een gereeten konde worden, wierden te raade, uit het midden hunner iemand te kiezen, die, opdat wij, met de woorden van SCHOTANUS, het oogmerk zijner waardigheid beſchrijven, „ wat „ hooger van magt ware (dan de overige Edelen of Grooten), „ en dieswegen de ſteekende ſtemmen mogt effenen en deelen; „ de oneenigheid wegneemen en weeren, de misgaande, naar „ inhoud der Wetten, tegenſtaan en ſtraffen; zijnde de band „ van goede Wetten en Ordonnantien, of Gewoonheden, de „ toom van losheid in zo eene vrije en gemeene breede Regee„ ring, uit zo veele hoofden beſtaande." Van zeer veel aangelegenheids was dus dit Ampt. De perſoon, daar mede bekleed, vertoonde de Hoogheid des Lands, en zat voor in alle Vergaderingen; de handhaaving van regt en geregtigheid, het bewaaren van het evenwigt in de Regeeringe en het voeren van het opperbewind in den Oorlog, waren zijner zorge aanbevolen. Opdat, evenwel, een Potestaat zijne magt misbruiken, noch zijn eigen gezag, tot nadeel der Frieſche Vrijheid, zou overſchreeden, was hem een Raad toegevoegd, beſtaande uit achtien of meer leden, welke men *Regters* noemde. Zulk eenen Raad, met den Potestaat aan 't hoofd, beſchonwde men als den Hoofdregtbank, of Opperſten Raad, in alle zaaken, de goede orde en de handhaaving van geregtigheid betreffende. Zo wel de Potestaat als de Regters wierden verkoozen door de leden van 's Lands Regeeringe, ten overſtaan van eenige Geestlijken, terwijl de ſtemmen door eenen Notaris wierden opgenomen. Bij hunne aanſtelling waren zij gehouden, ten aanhooren van

het

het geheele Volk, in handen van 's Lands Staaten bij eede te belooven, hunne onderſcheidene bedieningen getrouwelijk en ten beste des Lands te zullen waarneemen. Twee- of driemaal 's jaars kwamen de Poteſtaat en Mederaaden gewoonlijk bij een, ter afdoeninge van zaaken van aangelegenheid. Heilzaam voor het Land bleek deeze inrigting te weezen. Want, zo als zich SCHOTANUS hier omtrent uitdrukt, „ dit is uit de Geſchiedenis„ ſe zeker, ſoo lange als 't Potestaatſchap duyrde ende ſyn „ kracht na behooren hadde, is de Staet van de Provincie bin„ nen 't Flie ende de Lauwers in 't geheel ende bloeijende ge„ bleven: Maar daer men deſe macht (ſoo wyſelyk gevonden) „ onder de voeten bracht, is, om dattet fundament onder-mynt „ was, het geheele werck geſtort ter aerden." Wij laaten hier volgens eene lijst der Potestaaten, zo als wij dezelve in de Frieſche Hiſtorieſchrijvers vermeld vinden.

1. MAGNUS FORTIMA.
2. TAKO of FOKKO LUDIGMAN.
3. ADALBRICUS ADELEN.
4. HESSELUS HARMANA.
5. IGLO GALEMA.
6. GOSSE LUDIGMAN.
7. SAKO REINALDA.
8. SIKKO of SIXTUS SIARDEMA.
9. REGNERUS KAMMINGA.
10. J. HESSELUS MARTENA. Naa 't overlijden van deezen, bleef Friesland, eenigen tijd, zonder Poteſtaat.
11. JUW JUWINGA.
12. SIVERT of SUFFRIDUS WIARDA, en
13. HARING HARINXMA. Op éénen tijd bekleedden deeze het Potestaatſchap, de eerſte over *Oostergo*, de andere over *Westergo*, geduurende het heetſte van den twist tusſchen de Schieringers en Vetkoopers.
14. JUW of JULIUS DEKAMA. Naa het overlijden van deezen, was het Potestaatſchap niet meer verkiesbaar door 's Lands Edelen, maar wierdt erflijk verklaard, door den bemagtiger Hertog ALBERT VAN SAXEN. Deeze hadt tot opvolger zijnen Zoon HENRIK, welke het overdroeg op zijnen broeder GEORG. Deeze, geenen kans ziende om zich in zijne waar-

waardigheid te handhaaven, verkogt zijn regt aan Keizer KAREL den V, welke vervolgens Stadhouders aanſtelde, en alzo deezen Voormuur der Frieſche vrijheid om verre worp.

Zie WINSEMIUS, SCHOTANUS en andere *Frieſche Hiſtorieſchrijvers.*

POTMA, (JAKOB) een der weinige vermaarde Kunſtſchilders, welke *Friesland* heeft voortgebragt. Hij wierdt geboóren te *Workum*, doch in welk jaar, vinden wij niet aangetekend. Zijne zucht bepaalde zich vooral tot het ſchilderen van Hiſtoriën en beelden. Hij was, daarenboven, een man van meer dan gemeene welleevendheid, en, als zodanig, zeer gezien aan het Hof te *Weenen*. Hij eindigde aldaar zijne dagen, waarſchijnlijk aan den Rooden Loop, in den Jaare 1684.

POTTER, (PAULUS) van de zijde zijner Overgrootmoeder geſprooten uit het Oud Adelijk geſlagt van EGMOND, wierdt geboóren te *Enkhuizen*, in den Jaare 1625. Zijn Grootvader, PIETER SIMONSZOON POTTER, was Penningmeester van de *Hooge en Laage Swalue*; zijn Vader, insgelijks PIETER geheeten, oefſende de Schilderkunst te *Enkhuizen*. Van daar vertrok hij, met zijnen Zoon, eerst na *Amſterdam*, vervolgens na *'s Graavenhage*. Hier tradt PAULUS, eerlang, in 't huwelijk, met eene dogter van zekeren VAN BALKENENDE, die een Man van eenig aanzien moet geweest zijn, vermids POTTER, door aanprijzing van zijnen Schoonvader, bekend wierdt met verſcheiden aanzienlijke Grooten in de Hofplaatze. Dikmaals vereerden hem deeze met een bezoek op zijne Schilderkamer, om zijne fraaie kunstbehandeling te zien en te bewonderen. Voor de oude Prinſesſe VAN SOLMS ſchilderde hij een Stuk, redelijk groot, woelig en vol werk, om geplaatst te worden voor den Schoorſteen op het Oude Hof. Doch vermids een zeker perſoon de Prinſesſe in 't oor blies, dat het te onſtigtelijk was, om dagelijks te dienen tot een voorwerp van beſchouwinge, wierdt het van de hand geweezen. Dit zeggen ſloeg op eene pisſende Koe, welke in de Schilderij verbeeld wordt, en waar bij het

Stuk

Stuk bekend is. Het kwam dus in andere handen, en wierdt zedert tot een zeer hooger prijs verkogt. Nog heden betreuren de kunstenaars het verlies van het beroemde Schilderſtuk, eertijds berustende in de vermaarde Verzameling van wijlen den Heere BRAAMKAMP, doch uit dezelve gekogt zijnde voor rekening van haare Ruskeizerlijke Majeſteit, in den overtogt na *Petersburg*, door het verongelukken van het Schip, voor altoos verlooren is geraakt. POTTER overleedt, niet meer dan negenëntwintig jaaren Oud, aan de Teeringe, veroorzaakt, meent men, door zijn aanhoudend zittend leeven. Zijne Overblijfzels wierden te *Amſterdam*, in de Groote Kapel, begraaven.

Zie HOUBRAKEN.

PRINSENLAND, eene Heerlijkheid, onder Staats *Brabant* begreepen, aan 't Huis van *Oranje* toebehoorende, gelegen tuſſchen de *Willemſtad* en *Steenbergen*, aan het *Volke Rak*, door 't welk de Vaart uit *Holland* na *Zeeland* loopt. Onder de Heerlijkheid, welke in de lengte omtrent twee uuren gaans beſlaat, en in de breedte de helft daar van, zijn verſcheiden kleine Polders begreepen. Niet meer dan één Dorp vindt men in *Prinſenland*, *Dinteloord* genaamd, zijnde tamelijk groot, en hebbende eene Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend. De Regeering beſtaat uit Schout, zeven Schepenen en eenen Sekretaris.

PROUNINK, (GERARD VAN) gezegd DEVENTER, was een inboorling en welgezeeten Burger van *'s Hertogenbosch*, tot op den tijd, dat de Stad aan de Spanjaarden overging. Thans begaf hij zich met der woon na *Utrecht*, en wierdt 'er gebruikt tot verſcheiden bedrijven, onder andere het waarneemen van het Theſaurierſchap Generaal; waar in hij zich onopſpraakelijk gedroeg. Doch hem bezielde een ondraaglijke hoogmoed, die in zijne taal, gang en gebaaren doorſtak. Ten tijde van LEICESTERS komſte te *Utrecht* was hij buiten bewind. Nu meende hij, hem den kans ſchoon te ſtaan, om zich den weg tot Stads- en Staatsbewind te baanen. Met den

En-

Engelſchen Graave was PROUNINK in kennisſe én vriendſchap geraakt, door middel van den Engelſchen Raadsheer KILLEGREY, die, zo dikmaals des Landvoogds Hof *Utrecht* kwam bezoeken, bij hem zijnen intrek hadt. Gunſtig voor zijne bedoelingen was deeze gemeenzaamheid. In weerwil der Voorregten van *Utrecht*, die geenen Uitlander aldaar in de Regeering dulden, verkoos LEICESTER, op den dag der gewoone Wetverſtellinge, in den Jaare 1586, PROUNINK tot tweeden Burgemeester. Niet lang naa zijne verheffing vertrok hij na *'s Hage*, om zitting te neemen in de Vergadering der Algemeene Staaten. Op hem was daar toe de keuze gevallen, omdat de Staaten van zijn Gewest hem aanmerkten als den perſoon, die 't meest zoude ijveren voor het doorzetten van een beſluit, onlangs bij die van *Utrecht* genomen, de Opdragt van de Hooge Overigheid over de Nederlanden aan de Engelſche Koninginne ELIZABETH. *Zeeland* en *Holland* moesten bijzonderlijk daar toe worden overgehaald. Eene zeer vernederende afwijzing onderging PROUNINK in *'s Hage*. In de maand November des boven genoemden jaars ter Algemeene Staatsvergaderinge verſcheenen zijnde, weigerde men aldaar hem toe te laaten, als hebbende hij het Burgemeesterſchap verkreegen in weerwil van de Privilegien der Stad, volgens welke geen Brabander aldaar in de Regeering kon worden toegelaaten. Zelf verklaarden de Staaten van Holland, geene Afgevaardigden ter Vergaderinge van hunne Hoog Mogenden te zullen zenden, zo lang de Wettigheid van PROUNINKS Burgemeesterſchap niet gebleeken was. In zwaare woede over deeze afwijzing ontſtoken, voer PROUNINK daar over uit in hevige bewoordingen, en begeerde, eindelijk, dat van zijnentwegen in de Staatshandelingen zou worden aangetekend: „ Dat hem niet zouden te wijten zijn alle de onheilen, welke „ hier uit den Lande zouden kunnen overkoomen, en zo groot „ waren, dat ze (volgens zijne uitdrukking) niet te *ontmonden*, „ noch te begrijpen waren van de tegenwoordig zijnde Heeren, „ genomen dat ze zo veele vernuften hadden, als hairen op „ het hooſd." Zo zwaar tilde hij zijne afwijzing, en beſchouwde die als van zo rampzalige gevolgen zwanger, dat hij 'er nevens voegde: *Deeze was de dag, dit het uur, die de Landen beſchreien zouden.*

PROU-

PROUNINK, intusſchen, was de man niet, om zich ligt te laaten afzetten. Vrugtloos beſtaan hebbende om zijn beklag te doen bij de Vergadering van Holland, wendde hij zich tot den Landvoogd LEICESTER. Deeze, 's Mans bezwaar gehoord hebbende, ontboodt eenige Leden der Algemeene Vergaderinge, nevens den Advokaat VAN OLDENBARNEVELD, om uit hun de reden te verſlaan, waarom men weigerde, PROUNINK tot te laaten. Het antwoord behelsde hoofdzaakelijk, dat PROUNINK een Brabander, geen Burger te *Utrecht*, en in 't Stichtniet gegoed, en overzulks tot het Burgemeesterſchap niet verkiesbaar was. Een der Leden voegde 'er nevens, hoe PROUNINK, in de Vergadering der Staaten van *Utrecht*, zich hadt laaten ontvallen, dat, om den ijver van zommigen, in 't verdeedigen der Voorregten, nog bloedige Koppen zouden zwaaijen: eene taal, niet ſtrookende met den Oorlog tegen *Spanje*, allermeest ondernomen ter handhaavinge van Vrijheid en Voorregten. PROUNINK, naa deeze opening, binnen geroepen zijnde, verdeedigde zich zo goed hem mogelijk was, doch niet zo voldoende, of de Algemeene Staaten gaven hem te verſtaan, *hij hadde zich na Utrecht te begeeven, om te bezorgen dat een ander in zijne plaats gemagtigd wierdt.*

Dus afgeweezen, gaf nogthans PROUNINK den moed niet verlooren. Met LEICESTER na *Dordrecht* gereisd, verkreeg hij aldaar voorſchrijven, aan de Staaten van *Utrecht*, van den Landvoogd, waar bij deeze begeerde, zij zouden PROUNINK handhaaven, doch met de meeste beſcheidenheid, invoege dat noch de Algemeene Staaten verbitterd, noch PROUNINKS agtbaarheid verkort wierdt. Niet lang daar naa kwam PROUNINK te *Utrecht*, verzoekende, in de Vergadering der Staaten, verſlag te mogen doen van zijn wedervaaren. Dit wierdt hem geweigerd: weshalven hij zich wendde tot de Vergadering der Vroedſchap. Bitter klaagde hij hier over de Afgevaardigden 's Lands van *Utrecht*, als zijnde geweest zijne hardſte tegenſtreevers ter Algemeene Staatsvergaderinge, en de voornaamſte bewerkers dat hij niet was toegelaaten. Nogthans verklaarde hij zich ijverig tegen het afzetten van den Eerſten Staat, of het Lid der Geëligeerden, waar voor thans zommigen driftig ijverden. Hij vreesde, dat in gevalle zulks ge-

beurde, de voornaame ſchuld daar van aan hem zou geweeten worden.

Bekend is 't verraad, in den Jaare 1587, door den Engelſchen Overſte WILLIAM STANLEI gepleegd, in het overleveren van de Stad *Deventer* in de handen der Spanjaarden. Een zwaare kreet ging hierom op over de Engelſchen, en wierden dezelve algemeen voor Landverraaders geſcholden. Om hunne eer, en LEICESTERS agtbaarheid te handhaaven, welke hier door niet weinig was gekrenkt, ſchreef PROUNINK een boekje, en deedt het, met verlof der Vroedſchap van *Utrecht*, drukken, waar in hij, door het vermelden van verſcheiden voorbeelden van trouwloosheden van Nederlandſche Heeren, zogt te beweeren, dat men, naar deezen en geenen Verraader, den gantſchen landaart niet behoorde te ſchatten.

PROUNINK, nu buiten de Vergadering der Algemeene Staaten gehouden, zogt elders wederwerk, vooral in *Gelderland*, *Friesland* en *Groningerland*; hij zogt aldaar te bewerken, dat de Gewesten een beſluit namen tot de opdragt van de Hooge Overigheid der Landen aan ELIZABETH, Koninginne van *Engeland*. Ook ijverde hij ſterk voor het beleggen van bijzondere bijeenkomſten binnen *Utrecht*, waar op ook Afgevaardigden van andere Gewesten zouden beſchreeven worden. Om LEICESTER te vleien, en de Staaten van Holland nogmaals zijn ongenoegen, over de weering buiten de Algemeene Vergadering, te doen gevoelen, bragt hij te wege, dat door die van *Utrecht* een Berigt aan de gemelde Staaten wierdt gezonden, waar van men PROUNINK voor den Opſteller hieldt, in 't welk rondelijk beweerd wierdt „ dat de meeste deelen der „ Opperſte magt aan LEICESTER waren afgeſtaan, en de overige aan het welbehaagen van haare Majeſteit van *Engeland* „ gelaaten; dat het ligter gezegd dan beweezen was, dat „ *Utrecht* alle Brabanders en Vlamingen uit de Regeeringe „ ſloot; dat ze in *Zeeland* wierden toegelaaten, en de Advokaat VAN OLDENBARNEVELD nevens vijf Penſionarisſen der „ voornaamſte Steden van *Holland*, buiten het Gewest geboo- „ ren waren."

Ondanks deeze woelingen, naderde, egter, de tijd, dat PROUNINKS rijk een einde zoude neemen. Binnen *Utrecht* begon-

gonnen de zaaken eenen keer te neemen, ten voordeele der Regenten; welke, zints eenigen tijd, buiten bewind waren gehouden. Duidelijk zag de thans nog boven drijvende partij haare wankelheid, ten zij de Koningin van *Engeland* haar onderſchraagde. Van nieuws zonden de Staaten eenen Afgevaardigde aan haare Majeſteit, om dezelve tot het aanvaarden van de Hooge Regeering over de Nederlanden te beweegen. Van hunnen kant zouden insgelijks de Burgerhoplieden iemand derwaarts, om bij de Koningin en LEICESTER te bewerken, dat PROUNINK door dezelve mogt worden aangeraaden, de Burgemeesterlijke waardigheid te willen behouden, die hij voorgaf te willen van de hand wijzen, indien ze, bij de aanſtaande Regeeringsverandering, hem van nieuws wierdt aangebooden. Een looze trek was deeze van PROUNINK, om alzo aan 't bewind te blijven. Niet onverhoord bleef dit verzoek; het wierdt, eerlang, gevolgd van voorſchrijven aan den Graave VAN NIEUWENAAR, Stadhouder van 't Gewest, om PROUNINK te doen aanblijven. Doch de Graaf ſtondt in andere begrippen; hij was thans in geheime onderhandeling, over de herſtelling der verlaatene Regenten. De Engelſche brieven, inhoudende het bovengemelde verzoek, vertoond hebbende aan de Staaten, verklaarde hij zijne ongezindheid om daar aan te voldoen. Zelf klaagde hij bij de Koninginne over PROUNINKS ondraaglijke heerschzucht. Tot ongeluk van deezen overleedt inmiddels de Graaf VAN LEICESTER, en verloor hij dus eene ijverige voorſpraak. Onder dit alles naderde de tijd der Wetverſtellinge. Van weerkanten liep men nu te wapen, en verzamelden zich de Burgers onder hunne onderſcheidene aanhangen. PROUNINK, met eenige andere Raaden, in den nacht, zich na 't Stadhuis begeeven hebbende, deedt eenige Burgers in hegtenisſe neemen; die, egter, hoewel met grooten tegenzin, kort daar op door hem wierden losgelaaten. Thans vervoegde zich bij PROUNINK de geweezen Burgerhopman HENRIK JANSZOON VAN RATINGEN, aan 't hoofd van een grooten hoop Burgers, hem aanzeggende, zich op ſtaanden voet bij den Stadhouder te vervoegen. Voor de overmagt bukkende, liet hij zich na de wooning van den Graave leiden, in welke hij eene wijle tijds bewaard wierdt. Terwijl PROU-

NINK in bewaaring wierdt gehouden, bragten de Staaten van Holland verſcheiden punten van bezwaar tegen hem in, ten getale van wel eenëndertig. Daarenboven ſtelde de Schout van *Utrecht*, Jónkheer NIKOLAAS VAN ZUILEN VAN DRAKENBURG, een ſchriftlijken eisch tegen hem, beſtaande uit vierhonderd Leden. Met een doorſleepen vernuft begaafd, verdeedigde zich PROUNINK tegen de meesten van dezelve. Nogthans twijfelt men, of hij, belaaden met den algemeenen haat, den hals, welken de Schout hadt geëischt, 'er wel zou afgedraagen hebben, indien niet de Engelſche Koningin, nevens verſcheiden aanzienlijke Engelſche Grooten, zich tot voorſpraaken geſteld hadden. Nu kwam hij vrij, met ballingſchap uit *Utrecht* en de Vrijheid der Stad, en onbekwaam verklaaring tot alle Ampten en bedieningen. Dit gebeurde in de maand Julij des Jaars 1589. Hij begaf zich hierop na *Engeland*, doch vertoefde 'er ſlegts tot in 't volgende jaar. Toen keerde hij weder na *Holland*, met Brieven der Koninginne, om in zijne agting herſteld te worden. Hij nam zijn vast verblijf in dat Gewest, den tijd doorbrengende, onder andere, met Godgeleerde oeffeningen. De vrugt daar van was eene Verhandeling, in de Franſche Taale, over de *uitneemendheid van 't Gebed onzes Heeren.* Hij boodt het, in den Jaare 1601, den Staaten van Holland aan, en bekwam daar voor eene verëering van tweehonderd Guldens. In den Jaare 1605 wierdt het in 't Nederduitsch in 't licht gegeeven. Waar of wanneer PROUNINK overleeden zij, is ons niet gebleeken.

Zie HOOFT, BOR, *Reſolutien van Holland*, enz.

PURMER, (*De*) een der drie groote drooggemaakte Waterlandſche Meiren, (zijnde de twee overige *de Beemſter* en de *Wormer*,) gelegen tuſſchen de Steden *Edam*, *Monnikendam* en *Purmerend.* In het begin der voorgaande Eeuwe beraamden eenige ingezeetenen der twee eerstgenoemde Steden een Ontwerp, om het Meir droog te maaken. Bij meeting, over Ys, bleek hetzelve te beſlaan tweeëntwintighonderd Roeden in de lengte,

lengte, twaalfhonderd in de wijdte, en zesduizend tweeënveertig Roeden in den omtrek. Niet lang daar naa maakte men eenen aanvang van het droogmaaken. In den Jaare 1622 was het Meir in Dijk gebragt, en wierdt toen deszelfs inhoud gemeeten op negenëntwintighonderd eenëntachtig Morgens vijfhonderd drieënnegentig Roeden. Tien jaaren naa de bedijking telde men, in het drooggemaakte Meir, vijf Huizen; welk getal, honderd jaaren laater, tot op honderdentwee was aangegroeid. Men telt daar onder verſcheiden fraaie Landhoeven en Lustplaatzen; vooral munt onder dezelve uit het Huis *Ilpenſtein*, gemeenlijk het *Hof van Ilpendam* genaamd, geſtigt door den Heer Mr. VOLKERT OVERLANDER, *Heer van Purmerland en Ilpendam*, Burgemeester, Schepen en Raad van *Amſterdam*. Hoewel binnen den Dijk, ſtaat het, egter, niet op den drooggemaakten grond van het Meir, maar op een ſtuk Lands, *de Nek* genaamd, 't welk als een voor uit ſteekende punt aan de *Purmer* gelegen was, en, zedert de bedijking, daar binnen beſlooten is geworden. Het Huis *Ilpendam* is een fraai vierkant gebouw, ſtaande rondom in het water, en hebbende op ieder hoek eenen Toren. De Regeering van de *Purmer* beſtaat uit Dijkgraaf en Hoofdingelanden, midsgaders drie Heemraaden, een uit ieder der Steden *Monnikendam*, *Edam* en *Purmerend*. Aan dit Kollegie is een Sekretaris en een Penningmeester toegevoegd.

PURMEREND, de laatſte in rang onder de zeven ſtemmende Steden van het Noorder-Kwartier, en gevolglijk ook ter Vergaderinge van *Holland*, legt, als 't ware, aan het *einde* van het ſtraks beſchreevene *Purmermeir*, en mag dus geoordeeld worden, van die ligginge den naam ontleend te hebben. Niet vroeger dan omtrent het midden der Veertiende Eeuwe, vindt men *Purmerend* vermeld, in onderſcheiding van het Dorp *Purmer*, 't welk, zedert, te niete gegaan, of, veelligt, daar mede vereenigd is geworden. *Pumerend*, ondanks deszelfs toeneemenden bloei, langen tijd, een Dorp gebleeven, en, hoewel, in 't laatst der Vijftiende of het begin der Zestiende Eeuwe, met Stedelijke Voorregten begiftigd, bleef nog lang onbemuurd. Niet vroeger dan naa het beleg van *Haarlem*,

in den Jaare 1572, beſloot men tot het leggen van eenen Wal en het graaven van eene Graft. In het volgende jaar verſcheenen 'er, voor de eerſte maal, op verzoek van Prinſe WILLEM DEN I, Afgevaardigden der Stad in het Kollegie van Gekommitteerde Raaden van het Noorder-Kwartier, en vervolgens ook in de Vergaderinge der Staaten van *Holland* en *Weſtfriesland*.

Purmerend was, eenen langen reeks van jaaren, als eene afzonderlijke Heerlijkheid, de eigendom van bijzondere bezitters, onder welke het, 't zij bij erfenis of koop, van den eenen tot den anderen overging. Wij zullen hier, als der opmerkinge wel waardig, de volgreeks der *Heeren van Purmerend* laaten volgen.

1. De eerſte Heer daar van was WILLEM EGGERT, een man van groot vermogen te *Amſterdam*. Hij verkreeg de Heerlijkheid, bij wijze van Erfleen, van Hertog WILLEM VAN BEYEREN, in vergelding voor de menigvuldige dienſten, van hem genooten, vooral geduurende zijne voortvlugtigheid om zijn medeweeten van den moord, gepleegd aan ALEID VAN POELGEEST, Bijzit van 's Hertogen Vader ALBERT VAN BEYEREN. De Giftbrief was gedagtekend den vierden November des Jaars 1410. Kort daar naa begon Heer EGGERT aldaar een Slot te bouwen; 't welk, eerlang, voor een der ſterkſten van 't gantſche Land gehouden wierdt. Tot in 't begin der tegenwoordige Eeuwe bleef het nog, voor een groot gedeelte, in weezen, en wierdt eerst voor vijftig jaaren afgebroken. Men ziet nog daar van den platten grond, in het Weſteinde der Stad. Koetshuis en Stalling zijn nog in weezen, onder de gedaante van een Pakhuis.

2. JAN EGGERT, Zoon des bovengemelden, wierdt, in den Jaare 1417, door Vrouw JAKOBA VAN BEYEREN, met de Heerlijkheid van *Purmerend* verlijd. Doch deeze, ziende den opgaanden brand van tweedragt tusſchen de Nederlandſche Grooten, en derzelver afgunst vreezende, begaf zich, eerlang, met der woon na *Gent*, hebbende alvoorens de Heerlijkheid verkogt aan zijnen Zwager,

3. GERRIT VAN ZYL, die, insgelijks bij verkoop, in den Jaare 1439, de Heerlijkheid afſtondt aan

4. JAN,

4. JAN, Burggraave van *Montfoort*, van welken dezelve, bij erfopvolging, overging op zijnen Zoon

5. HENRIK VAN MONTFOORT, die, op zijne beurt, bij zijn overlijden, *Purmerend* naliet aan zijnen Zoone

6. JAN VAN MONTFOORT. In merkelijke oneenigheid geraakte deeze met de Ingezeetenen. Daarenboven verviel hij, om zijne Hoeksgezindheid, in de ongenade van den Aardshertog MAXIMILIAAN; welke, diensvolgens, de Heerlijkheid verbeurd verklaarde, en voorts opdroeg aan eenen Oostenrijkſche Veldoverſte,

7. BALTHAZAR VAN VALKESTEIN. Hij bleef 'er niet lang eigenaar van, maar verkogt zijn regt, in den Jaare 1473, aan

8. JAN VAN EGMOND, Stadhouder van *Holland*, *Zeeland* en *Westfriesland*. Deeze ſchonk aan die van *Purmerend* verſcheiden Voorregten, en wierdt, in de Heerlijkheid, opgevolgd van zijnen Zoone

9. JAN VAN EGMOND, den tweeden van dien naam. Hem en zijne Heerlijkheid trof het ongeluk, dat een felle brand de Kerk en het meerendeel der Huizen in de aſſche leide. Heer JAN zich thans in *Italie* onthoudende, alwaar hij ook overleedt, ſchonk zijne Moeder, in naame van haaren Zoon, verſcheiden Voorregten aan de burgers, om dezelve tot den herbouw van hunne Huizen aan te moedigen.

10. KAREL VAN EGMOND, oudſte Zoon des ſtraks genoemden, wierdt, naa zijns Vaders afſlijvigheid, Heer van *Purmerend*, en naa hem zijn broeder

11. LAMORAAL, *Graaf van Egmond*, de zelfde, welke, op last van den Hertog VAN ALVA, in den Jaare 1568, te *Bruſſel*, onthalsd wierdt.

12. PHILIPS VAN EGMOND was, als oudſte Zoon, de opvolger van zijnen ongelukkigen Vader. Doch deeze, zedert, de Spaanſche zijde gekoozen hebbende, wierdt de Heerlijkheid verbeurd verklaard ten behoeve der Graaflijkheid, en de Wethouderſchap van den eed aan den Huize van EGMOND ontſlagen. 't Is twijfelagtig, of de Heerlijkheid naderhand bezeeten is door eenen broeder van PHILIPS, LAMORAAL VAN EGMOND, die in den Jaare 1617 overleedt, dan of zij, zints de Verbeurdverklaaring, met *Holland* onmiddelijk vereenigd is geworden.

De Stad *Purmerend*, op dat wij nu tot eene meer bijzondere beſchrijving overgaan, wordt omringd van de vrugtbaare en aangenaame Meiren, de *Beemſter*, de *Purmer* en de *Wormer*. Langs de Wallen, die met boomen fraai beplant zijn, heeft men een verrukkelijk gezigt op den omliggenden oord. Men heeft 'er vijf Poorten: de Hoornſche Poort, de Purmer Poort, de Amſterdamſche Poort, de Nekker Poort en de Beemſter Poort. Het getal der Huizen wierdt, bij de jongſte opneeminge, geſchat op zeshonderd en dertig, die Verponding betaalden, en dat der Inwoonders op ruim zesentwintighonderd. Aanzienlijke gebouwen, behalven eenige zindelijke Burgerwooningen, vindt men 'er bijkans geene. Het *Stadhuis* is een oud gebouw, en bezit weinig luisters, dan zijnen ſtand op een ruim Marktveld, tegenover de *Groote Kerk*, een fraai gebouw, eertijds aan ST. NIKOLAAS gewijd. Twee Predikanten verrigten aldaar den predikdienst. De *Lutherſchen* hebben 'er eene Kerk, welke door éénen Leeraar wordt bediend. Ook is 'er eene Vergaderplaats van *Doopsgezinden*, doch het getal van deeze zo gering, dat zij niet in ſtaat zijn om eenen Leeraar te onderhouden. Uit nabuurige plaatzen worden zij hierom bediend, vooral in den Zomer. Eindelijk hebben 'er ook de *Roomschgezinden* een Statie. Tot onderhoud van Ouderlooze kinderen heeft men 'er een *Burger-Weeshuis* en een *Armen-Weeshuis*. Vóór het droogmaaken der boven genoemde Meiren, was de Visſcherij eene voornaame bron van 't beſtaan der Ingezeetenen. Men ving 'er veel Paling, en voerde dezelve, in Kaaren, heel na *Engeland*. Zints de ruime Waterplasſen in vrugtbaare Weilanden zijn veranderd, heeft men zich voornaamelijk op de Kaasneering toegeleid. De weeklijkſche Markt, die elken Dingsdag wordt gehouden, is alomme vermaard. Reeds omtrent het midden der Zestiende Eeuwe verkreegen die van *Purmerend* vrijheid tot eene jaarlijkſche Leermarkt; nog heden wordt dezelve gehouden. Wijders wordt 'er, in 't Voor- en Naajaar, rijklijk Vee ter markt gebragt. Op 't Art. NIEUWENTYT hebben wij reeds aangemerkt, dat deeze beroemde man te *Purmerend* zijnen meesten leeftijd heeft geſleeten. Eindelijk beſtaat de Regeering der Stad uit Schout, vier Burgemeesters, zeven Schepenen en vijftien Vroed-

Vroedſchappen. Onder *Purmerend* behoort *de Nek*, eene kleine Buurt, in 't Zuidwesten der Stad, even buiten de Nekker Poort gelegen.

Zie GOUTHOEVEN, *Oude Holl. Kronijk*; JUNII *Batavia*; ZOETEBOOM, *Zoetſlemmende Zwaan van Waterlandt*.

PURMERLAND, met *Ilpendam*, eene Vrije Heerlijkheid in het *Baljuwſchap van Waterland*, in de nabuurſchap van de Stad *Purmerend*; eene landſtreek van merkelijke uitgeſtrektheid, als wordende begroot op zeventienhonderd drieëntachtig Morgens en vijfhonderd achtenzeventig Roeden Lands. Het getal der Huizen in de Heerlijkheid wordt op ruim driehonderd begroot. Het Dorp *Purmerland*, 't welk geheel in de lengte is gebouwd, ſtrekt tot aan *Landsmeer*, en mag als eene voortzetting daar van worden aangemerkt. De Huizen ſtaan ter wederzijden van eene doorloopende Vaart. De Kerk, zijnde een half Kruisgebouw, heeft een hoogen ſpitzen Toren, geheel van ſteen opgemetzeld. Al voor een groot aantal jaaren trof een Onweder den Spits van den Toren; hij wierdt daar van af gerukt, en op een merkelijken afſtand in 't vlakke veld nedergezet. Het Regthuis van het Dorp ſtaat nevens en naast de Kerk.

PUNT, (JAN) geſprooten uit een deftig geſlagt in den burgerſtaat, wierdt gebooren te *Amſterdam*, op den tweeden April des Jaars 1711. Eene overhellende zucht tot de Tekenkunst, als mede de Graveerkunde, deedt de Ouders beſluiten, om zijner heerſchende neiginge bot te vieren, hem te beſteeden bij den vermaarden Plaatſnijder VAN DER LAAN. Door zijne gemeenzaame verkeering en vriendſchap met den beroemden Schilder JAKOB DE WIT, maakte hij zich deszelfs behandeling eigen, en gaf meer dan éene proeve van zijne vorderingen in de naavolging diens vermaarden Meesters; hij ſchilderde Platſonden en Graauwen, welke, met die van DE WIT, veel overeenkomst hadden.

Intuſſchen bezogt PUNT, om zijnen geest te verpoozen,

menigmaalen den Schouwburg. Langs dien weg wierdt hij bekend met de beroemde Tooneelſpeelſter ANNA MARIA DE BRUIN, en vatte voor dezelve eene genegenheid en liefde op, die hem noopte, haar ten huwelijk te verzoeken. Hij ſlaagde in zijn aanzoek, en rekende zich gelukkig. Dit baande hem, met een, den weg ten tooneele, alwaar hij, zedert, eene ſchitterende vertooning maakte, en algemeen wierdt toegejuicht. PUNT en DUIM, mededingers, beiden uitmuntende in verſchillende Karakters, doch met dit alles getrouwe boezemvrienden, waren thans ſieraaden van den Amſterdamſchen Schouwburg. Men verhaalt, dat PUNT, overtuigd van zijne eigen verdienſten, op zekeren tijd de waarde en voortreffelijkheid van zijnen vriend aankondigde, met eene zeer aandoenlijke uitboezeming van den bekenden digtregel:

Ach! was ik Ceſar niet: 'k zou Cato willen zijn.

In de maand Maij des Jaars 1744 ontviel den Heere PUNT zijne tedergeliefde echtgenoote. Niet lang daarnaa verliet hij ongelijks het Toneel, om zich meer opzettelijk op het graveeren toe te leggen. De vrugt van dien arbeid waren, onder andere, de zesendertig overheerlijke Kunſtplaaten, gedaan naar de oorſpronklijke tekeningen, door den boven genoemden JAKOB DE WIT, van de ſchilderijen van den onſterflijken RUBBENS, weleer berust hebbende in de Kerk der Jeſuiten te *Antwerpen*, doch in den rampzaligen brand van den Jaare 1718 verteerd. De Plaaten in den *Abraham de Aardsvader* van den Dichter HOOGVLIET, zijn gewrogten van zijn eigen vernuft. Intuſſchen tradt PUNT, andermaal, in 't huwelijk, in den Jaare 1748, met ANNA MARIA CHICOT, en verwekte bij dezelve verſcheiden kinderen, allen vroeg geſtorven. Vijf jaaren daar naa verſcheen PUNT wederom op het Toneel, op het herhaald aanzoek van zijne vrienden, ook van lieden van geen geringen rang, met welke hij gemeenzaamen omgang hieldt. Op den tweeëntwintigſten September des Jaars 1753, deedt hij zijn intrede, in het karakter van ACHILLES: waar op hem, in den Jaare 1755, de voordeelige post van Kastelein van den Schouwburg wierdt opgedraagen. Hoewel hem nu een ruim

ruim beſtaan toevloeide, verzuimde hij daarom de kunst niet. Hij behandelde zo wel het Penſeel als het Graveerijzer, en vormde, in beide kunſten, aanzienlijke leerlingen. De beroemde en met regt hooggeſchatte REINIER VINKELES is een Leerling van dit School. In den Jaare 1771 verloor PUNT zijne tweede Echtgenoote, welker plaats, in de maand April des volgenden jaars, wierdt aangevuld door eene echtverbintenis met de beroemde Tooneelſpeelſter CATHARINA ELIZABETH FOKKE. Een deerlijke ramp trof het vergenoegde paar, niet meer dan eene maand na hunne echtelijke vereeniging. Een vreeslijke brand leide den Schouwburg in de aſſche, en vernielde met een 's Mans kostbaaren inboedel, klederen, boeken, papieren, prenten, tekeningen, bootfeerzels en eene fraaie verzameling van Schilderijen.

Naa het bedaaren van den eerſten ſchok van dien zwaaren ſlag, was nu PUNT bedagt op nieuwe middelen van beſtaan. Hij vondt deeze in de aanbieding, hem gedaan, om te *Rotterdam* zijne Tooneelbegaafdheden te werk te ſtellen, als hoofd en beſtuurder van de overige Amſterdamſche Akteurs en Aktrices, welke, gemeenlijk, in den Zomer, de inwooners van die Stad vermaakten. Kort vóór zijn vertrek derwaarts, wierdt hem, op eenen morgen, van eene onbekende hand, een nieuw Romeinsch kleed thuis gezonden. PUNT vertoefde te *Rotterdam* tot in den Jaare 1777; eenige onmin, en daar uit voortſpruitende onaangenaamheden, bewoogen hem, na zijne Geboorteſtad te rug te keeren. Bij zijne aankomst was de nieuwe Schouwburg onder handen of reeds voltooid. Algemeen was nu het verlangen, dat hij de nieuwe ſtigting door zijne ongemeene gaven zou verſieren. Doch dit gebeurde niet. Eerst hieldt eenig misverſtand de vervulling van deezen wensch tegen. Daar naa beſpeurde men aan hem eene merkelijke verzwakking van leevenskragten; hij overleedt, op den achttienden December des Jaars 1779, en wierdt in de Westerkerk begraaven.

PUTEANUS, (ERICIUS) een vermaard Nederlandsch Geleerde, gebooren te *Venlo*, op den vierden November des Jaars 1574, leide de gronden der Taalkennisſe te *Dordrecht*, die

der

der Redeneerkunde en Wijsbegeerte in het Kollegie der Jeſuiten te *Keulen*, en der Regtsgeleerdheid te *Leuven*. In den Jaare 1597 beklom hij, in de laatstgenoemde Stad, den trap van Baccalaureus. De vermaarde JUSTUS LIPSIUS vereerde hem met zijne hoogagting en vriendſchap, en was hem van veel nuts in 't geeven van onderrigtingen. In het ſtraks genoemde jaar deedt PUTEANUS eenen keer na *Italie*; hij vertoefde eenigen tijd bij JUAN FERNAND DE VELASCOS, Gouverneur van 't Milaneeſche, en vervolgens te *Padua* bij den beroemden PINELLI. Vier jaaren daar naa verkreeg hij den aanzienlijken post van Hoogleeraar in de Welſpreekendheid te *Milaan*. De hoogagting en vermaardheid, welke hij, in 't waarneemen van dit ampt, verworf, deedt hem de hooge waardigheid van Hiſtorieſchrijver van zijne Katholijke Majeſteit bekoomen. De Stad *Rome* vereerde, daarenboven, hem en zijne naakoomelingen met het Burgerregt en dat van Patricen.

Van geen langen duur was het verblijf van PUTEANUS te *Padua*. Naa aldaar in 't huwelijk te zijn getreeden, met MARIA MAGDALENA CATHARINA DE LA TOUR, vertrok hij na *Leuven*, om 'er de plaats van wijlen zijnen Vriend en Leermeester JUSTUS LIPSIUS te vervullen. Eene algemeene agting was de vrugt en 't gevolg zijner naarſtigheid, en de waardigheid van Raadsheer van den Aardshertog ALBERTUS een blijk des vertrouwens, waar mede zijne Hoogheid hem vereerde. Boven dit alles was hij Slotvoogd van het Kaſteel van *Leuven*. PUTEANUS ſtierf, op den zeventienden September des Jaars 1646, en wierdt begraaven in de Kapelle van KAREL BORROMEUS, in de St. Pieters Kerk te *Leuven*. Hij gaf verſcheiden Boeken in 't licht, onder andere een, in 't Jaar 1633, getijtelt *Statera belli et pacis*, waar in hij den vrede tusſchen *Spanje* en de Verééngde Nederlanden ernſtig aanraadde, en duidelijk deedt zien, dat hij de belangen van 't Spaanſche Hof beter kende, dan verſcheiden Staatsleden. Ondertusſchen berokkende hem dit Werk eenige moeite, die hooger zou geloopen hebben, zonder de tusſchenkomst van eenige vermogende vrienden.

PUTTEN, (*Het Land van*) eene Landſtreek van merkelijke uit-

uitgebreidheid, in *Zuidholland*, voor een gedeelte gelegen ten Zuiden van de Oude en de Nieuwe Maaze. Ongetwijfeld is dit een der oudſte Heerlijke goederen van Holland. Reeds voor bijkans zevenhonderdenvijftig jaaren vindt men van de *Heeren van Putten* gewag gemaakt. Geduurende een tijdverloop van ruim vierhonderd jaaren vindt men eenen volgreeks van Heeren van dien naam vermeld. Naa lang in de magt van bijzondere eigenaars geweest te zijn, wierdt de Heerlijkheid, ten langen laatſte, met de Graaflijkheid vereenigd. De grond des Landſchaps is zeer vrugtbaar; men ontmoet 'er zeer veele voortreffelijke Koorn- en Weilanden, een ruim beſtaan geevende aan de werkzaame Opgezeetenen. De Regeering beſtaat uit den *Ruwaard*, zijnde gemeenlijk een Perſoon van hoogen rang, en negen Leenmannen; dezelven is een Sekretaris toegevoegd. De Vierſchaar wordt geſpannen te *Geervliet*, in het Hof van *Putten*. Daarenboven heeft men 'er een Kollegie, het Dijkgeregt betreffende, van Opperdijkgraaf en Hoogheemraaden, die insgelijks ten hunnen dienſte eenen Sekretaris hebben. Het *Land van Putten* wordt verdeeld in 1. *Putten* binnen den Ringdijk; 2. *Putten* buiten den Ringdijk; 3. *Putten* over de Maaze; en 4. *Putten* over Flakkée. *Geervliet* is de eenige plaats, binnen deeze Landſtreek, die den naam van Stad voert. Men vindt 'er, daarenboven, een groot getal Dorpen en Heerlijkheden. In overoude tijden vondt men 'er een Dorp, insgelijks *Putten* geheeten, 't geen, waarſchijnlijk, aan 't geheele Land zijnen naam heeft medegedeeld; doch, zints eene geweldige overſtrooming, legt hetzelve, eeuwen lang, onder het water begraaven.

PUTTERSHOEK, eene der vier Ambagtsheerlijkheden van het dus genaamde *Moerkerkerland*, of, volgens anderen, van de Hoekſche Waard, in *Zuidholland*, gelegen aan de Oude Maaze. Haare uitgeſtrektheid wordt begroot op ruim tweehonderd vijfennegentig Morgens Lands. Van het Dorp van den zelfden naam wordt getulgd, dat het eertijds eene geringe Buurt, of dien naam naauwlijks waardig was, als beſtaande uit ſlegts twee of drie Huizen. Thans is het een der fraaiſte Dorpen in dien oord, als zijnde regelmaatig bebouwd met Straaten, pron-

pronkende met verſcheiden fraaie en welbetimmerde Huizen. Het heeft eene bekwaame Haven aan de Oude Maaze, en daar door veel doortogts, na binnen en buiten, van kleine Vaartuigen. De Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend, heeft eenen hoogen en ſchoonen Toren.

PYNAKER, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in *Delfland*, ten Oosten van de Stad *Delft*, groot, in haare uitgebreidheid en omvang, achttienhonderd zevenenzeventig Morgens en tweehonderd zevenënzeventig Roeden. Een groot gedeelte daar van beſtaat uit Veenland, zijnde het overige gedeelte meestal uitgeveend. Het Dorp beſlaat eene vrij groote uitgeſtrektheid, als zijnde meest in de lengte gebouwd. Men ziet 'er verſcheiden zindelijke wooningen. Huizen van minder aanzien ſtaan landwaarts, langs eenen weg, die na de Kerk loopt, een vrij goed gebouw, met een taamelijk hoogen ſpitzen Toren. Als eene zeldzaamheid tekenen wij hier aan, dat *Pijnaker* zijn eigen Ambagtsheer is, als hebbende dat regt gekogt, nu omtrent zeventig jaaren geleeden, uit de Domeinen der Staaten van Holland, voor elfduizend vijfhonderd Guldens.

PYNAKER, (ADAM) dus genaamd naar zijne geboorteplaats, zo even vermeld, in den Jaare 1621, was door de Natuur tot de Schilderkunst gevormd. Ter verdere voortzettinge van zijne begaafdheden en verkreegene vorderingen, deedt hij eene reize na *Rome*. Hier vertoefde hij drie jaaren, zijnen tijd zeer vlijtig beſteedende, met het tekenen naar 't leeven en het ſchilderen. Verſcheiden van zijne kleine Stukken hebben tot heden toe hunne agting en waarde behouden. Vooral muntte hij uit in het ſchilderen van bosſchen, en 't ſtoffeeren van dezelve met licht en donker. PYNAKER overleedt in den Jaare 1673.

Zie HOUBRAKEN.

PYNAKER, (KORNELIS) gebooren te *Delft*, in den Jaare 1570, was een der beroemdſte Regtsgeleerden van zijnen tijd, en Hoogleeraar in die Weetenſchap aan 't Hoogeſchool der Provincie

cie *Stad en Lande van Groningen.* Vreemd is het, dat ſchoon deeze Man zich ſteeds verklaarde tegen het uitgeeven van Boeken, *om dat men niets nieuws konde zeggen*, men, egter, onder zijne naagelaatene Schriften, onder andere, aanmerkingen op de *Pandekten*, en een groot aantal Regtsgeleerde Advizen heeft gevonden. Hij overleedt in den Jaare 1645.

Zie *Vit. Profeſſor Groning.*

Q.

QUINKHARD, (JAN MAURITS) hoewel buiten de Verééniġde Nederlanden gebooren, verdient, nogthans, eene plaats op de Lijst der Nederlandſche Kunstſchilders, zo om zijn langduurig verblijf te *Amſterdam*, en zijn ſterven aldaar, als om dat deeze Stad met eene menigte gewrogten van zijn Kunstpenſeel pronkt. Zijn Vader en Grootvader, beide Portretſchilders, woonden te *Rees*; hier wierdt JAN MAURITS op den achtentwintigſten Januarij des Jaars 1688 gebooren. Volgens de beſtemming zijner Ouderen, wierdt hij tot de Letteroeffeningen opgeleid. Doch voor 's Jongmans onweerſtaanbaare drift na de Schilderkunst, moest deeze beſtemming plaats maaken. Naa de eerſte gronden geleid te hebben onder 't oog en opzigt zijns Vaders, vertrok QUINKHARD na *Amſterdam*. Hier genoot hij het onderwijs, eerst van A. BOONEN, vervolgens van CHRISTOFFEL LUBIENITSKI. Wijders hadt hij eenige onderrigting van NIKOLAAS VERKOLJE. Verre genoeg was QUINKHARD, wel haast, in de kunst gevorderd, om voor eigen beſtaan te kunnen zorgen; en wierdt hij te raade, zich te *Amſterdam* te vestigen. Zedert heeft hij eene verbaazende menigte Portretten geſchilderd van beroemde en geleerde Mannen, allen wel gelijkende, natuurlijk gekoleurd en kragtig. HOUBRAKEN en TANJE hebben de meeste in 't koper gebragt. Daarenboven ſchilderde hij eene menigte Regenten- en Gildenſtukken. Eene geheele Lijst daar van, in

Am-

Amſterdam voorhanden, zouden wij kunnen opnoemen. QUINKHARD oeffende de kunst tot in zijnen hoogen ouderdom van ruim vierentachtig jaaren, in welken hij, op den negenden November des Jaars 1772, overleedt. Niet lang vóór zijnen dood hadt hij het welgelijkend portret van den Predikant T. VAN SCHELLUINEN geſchilderd. Hij liet eenen Zoon naa, JULIUS QUINKHARD, die zijns Vaders voetſtappen met roem betradt.

QUIRYN DIRKSZOON, anders genaamd, met een verlatijnden uitgang, QUIRINUS TALESIUS, een man van geleerdheid, ſchrijver, huisgenoot en vriend van ERASMUS, die, in zijne Brieven, meermaalen van hem gewag maakt. Naderhand verkoos hij *Haarlem* tot zijn verblijf, en bekleedde 'er de Burgemeesterlijke waardigheid. Hij was buiten bewind, ten tijde als de ſtraks genoemde Stad, in den Jaare 1573, door de Spanjaards belegerd wierdt. Op zeker vermoeden, misſchien, onder andere, om dat hij ijverig Roomschgezind was, hadt men hem, zints eenigen tijd, in hegtenisſe gehouden. Nu moest hij tot een middel van wederwraake dienen op de Spanjaards, wier belang en men, veelligt, waande dat hij was toegedaan. De Belegeraars, eenige Haarlemmers gevat, en, in 't gezigt der belegerden, aan de keele of bij de beenen hebbende opgehangen, plantten de Verweerders eenen Galg op den Wal. Straks loopen zij om den Oud-Burgemeester QUIRYN, om hem daar aan te hangen, buiten wettige beſchuldiging en zonder form van regtspleeginge. Vergeefs kantten zich de Wethouders daar tegen, aanwijzende, hoe dusdanig een bedrijf nooit konde verantwoord worden, en de bewerkers en uitvoerders, bij het naageſlagt, met oneere zou bedekken. Doof voor alle deeze redenen, vaart de woedende menigte voort met de regtspleeging; hangende, nevens Mr. QUIRYN, nog eenen Oud-Burgemeester, LAMBERT JAKOBSZOON, met nog vijf Soldaaten, eenen Priester, en een Jongen van vijftien jaaren. Onder 't gaan na de plaats, alwaar 't lasterlijk ſtuk zou volvoerd worden, volgde Mr. QUIRYN zijne dogter, eene Bagijn, haaren veegen Vader geduurig moed in ſpreekende, om voor het Roomſche Geloof ſtandvastiglijk het uiterſte te lijden. Staande onder den Galg, toen nu Mr. QUIRYN reeds geworgd was, verhief zij ſtem en

oog,

QUIRIJN DIRKSZ, BURGEMEESTER VAN HAARLEM, AAN EEN GALG, OP DE WAL OPGEHANGEN.

oog, met gebeden, om nevens haaren Vader zo zalig te mogen ſterven. Desgelijks liet zijne Huisvrouw niet af van kermen en ſchreien, zonder zich aan gevaar of dreigementen te ſtooren. Aan de noodkreet van Moeder en Dogter maakte het woedende geſpuis een einde, door dezelve met ſteenigen en ſlooten in eene Graft te drijven, waar in ze beiden verdronken.

Zie HOOFT, *Nederl. Hiſtorien.*

R.

RAAD VAN STAATE, eene Vergadering van Afgevaardigden der zeven Verééngde Provincien, tot de gewigtigſte belangen, den algemeenen welvaart des Lands betreffende, doch tegenwoordig minder uitgebreid in magt en bewind, dan bij de eerſte oprigting. Ondanks der vereeniginge, in den Jaare 1579, tusſchen de Gewesten geſlooten, beſtondt de Raad, bij deszelfs eerſte opkomst, in den Jaare 1583, uit de Afgevaardigden van ſlegts drie Provincien, *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht*; de overige, hoewel insgelijks aangezogt, konden, deswegen, tot geen beſluit koomen. Twaalf Leden maakten in 't eerst de Vergadering uit, ieder op eene wedde van vijftienhonderd Guldens. *Holland* zondt zes, de twee overige ieder drie Afgevaardigden. Prins WILLEM DE I was aan 't hoofd van den Raad, en voerde 'er het hoogſte gezag. Naa diens overlijden, vervulde MAURITS de opengevallene plaats. De Opperheerſchappij van 't geheele Land was nu genoegzaam aan den Raad opgedraagen, en zo wel het beſtieren van den Oorlog als van 's Lands penningen in deszelfs handen geſteld; met de verpligting, egter, om aan de bijzondere Landſchappen, van tijd tot tijd, rekenſchap en verantwoording te moeten doen. Men moet hier bij aanmerken, dat de Raad van Staate, in deeze vroege tijden, de plaats bekleedde van de Algemeene

Staaten, als welke tot nog toe geene aanhoudende Vergaderingen hielden, maar flegts van tijd tot tijd bij een kwamen. Zedert wierdt het gezag des Raads merkelijk verminderd, en de Regeering der Verééenigde Gewesten, in alles wat derzelver befcherming en onderlinge verbintenis betrof, welke dezelve dus lang geoeffend hadt, merkelijk ingekort en bepaald. Dit geſchiedde vooral bij de Inſtructie van den Jaare 1651, die nog tegenwoordig, immers in de voornaamſte bijzonderheden, gevolgd wordt. Nog tegenwoordig, zo wel als bij de eerſte oprigting, beſtaat de Raad van Staate uit twaalf Leden. *Gelderland* zendt 'er een, *Holland* drie, *Zeeland* twee, *Utrecht* één, *Friesland* twee, *Overijſſel* één, en *Groningen en Ommelanden* twee Afgevaardigden. De meeste Leden zitten 'er drie jaaren, of langer, naar 't welbehaagen hunner Provincie. Alleen het Lid, welk wegens de Ridderſchap van *Holland* verſchijnt, en de twee Zeeuwſche Afgevaardigden, zitten 'er voor hun gehcele leeven. In den Raad van Staate ſtemt men niet bij Provincien, maar hoofd voor hoofd. De Theſaurier Generaal en de Griffier van hun Hoog Mogende hebben 'er insgelijks zitting, doch flegts eene raadpleegende ſtem. Zints de waardigheid van Stadhouder erflijk is verklaard, is dezelve het eérſte Lid van den Raad van Staate, en heeft 'er eene beſlisſende ſtem. De voornaame bezigheid van den Raad van Staate bepaalt zich tegenwoordig tot de Krijgszaaken en de beſtiering der Geldmiddelen van den Staat, zo wel in tijden van Oorlog als van Vrede. Over de middelen van beſcherminge wordt doorgaans geraadpleegd met Afgevaardigden der Algemeene Staaten, en het beſluit door de laatstgenoemden in hunne Vergadering gebragt. Jaarlijks maakt de Raad van Staate eenen ſtaat op van de gewoone uitgaven voor het daar aan volgende jaar, het algemeene Krijgsweezen betreffende, en alles 't geen daar onder begreepen is. Onder de benaaming van *Gewoone Staat van Oorlog* brengt de Raad van Staate, met den Stadhouder aan 't hoofd, deeze begrooting over in de Vergadering der Algemeene Staaten. Jaar op jaar vertrekken 'er Afgevaardigden van den Raad van Staate na de Generaliteits Landen, ter bezigtiginge van de Veſtingwerken en Magazijnen, en het doen van Verpag-

tingen.

tingen. Een groot Jagt hebben ze ten hunnen dienſte, op hunne togten na *Brabant* en *Vlaanderen*. Daarenboven zendt de Raad van Staate, in tijden van Oorlog, eenen Afgevaardigde te velde, onder andere om zorge te dragen voor de Oorlogs- en Mondbehoeften. Merkelijke voordeelen verſchaffen deeze Kommisſien, grooter dan de Leden van eenige andere Kollegien genieten. De Leden van den Raad van Staate voeren den tijtel van EDEL MOGENDE HEEREN.

Zie *Groot Plakaatboek*, D. IV. AITZEMA, *Herſtelde Leeuw.*

RAADPENSIONARIS *van Holland*; zie het Art. HOLLAND, Deel XX. bl. 714. enz.

RAADPENSIONARIS *van Zeeland*; zie ZEELAND (*Regeering van*).

RAAMSDONK, een Ambagt en Dorp, in *Zuidholland*, in het gewest, genaamd de *Langeſtraat*, groot ruim twaalfhonderd Morgens, en bevattende, volgens de jongſte opneeming, tweehonderdzesenvijftig Huizen. In den ſchroomlijken Watervloed van den Jaare 1421 wierdt het Dorp onder de Golven meestendeels begraaven, doch kwam, van nieuws, ten voorſchijn, door het zakken van den vloed en het aanwenden van menſchelijke hulpmiddelen. De Kerk pronkt met een fraaien Toren, gebouwd in de plaats van eenen voorgaanden, die, op den zevenëntwintigſten Julij des Jaars 1716, van het blixemvuur getroffen, geheel was afgebrand. Aan de Oostzijde, een weinig buiten het Dorp, heeft de Ambagtsheer eene fraaie Wooning, met aangenaame beplantingen en vischrijke Vijvers.

RAAP, (DANIEL) een man, zeer berugt in de laatere Geſchiedenisſen van het Vaderland, en uit hoofde van wiens bedrijf, zijnde den Porceleinhandel, niemand van hem zo uitgeſtrekte en welſlaagende bemoeijingen met Stads en Staatsbelangen zou verwagt hebben. Toen, in den Jaare 1747, *Amſter-*

dam, zo wel als 't geheele Land, weergalmde van het geroep om de verheffing van Prinſe WILLEM DEN IV tot de waardigheden van voorgaande Vorſten uit het Huis van *Naſſau*, vondt RAAP zich opgewekt om dien galm nog ſcheller te doen klinken. 't Zij uit eigen beweeging, of door anderen aangezet, men zag, in de maand November des gemelden jaars, ten voorſchijn koomen een Verzoekſchrift aan de Vroedſchap der Stad, bij 't welk vier zaaken begeerd wierden: I. Het erflijk verklaaren van het Stadhouderſchap en Kapitein- en Admiraalſchap Generaal zo wel in de Vrouwelijke als Mannelijke Linie van zijne Hoogheid WILLEM DEN IV. II. Het openlijk verkoopen van de openvallende Ampten, aan de meest biedenden, ten voordeele van den Lande. III. Het verkiezen van de Burger-Kapiteinen, niet uit de Regeering, maar uit de Burgerij. IV. De herſtelling der Gilden in de Oude Voorregten. Op dit Verzoekſchrift zogt RAAP, langs allerlei wegen, tekenaars te winnen; doch hij ſlaagde daar in niet naar genoegen, vooral niet, zints 'er, van de zijde der Regeeringe, een geſchrift in 't licht kwam, waar bij het tweede en derde artikel des Verzoekſchrifts wederleid wierden. Zedert liep hij merkelijk in 't oog, naa dat men eenige oproerige briefjes, ginds en elders, aangeplakt hadt gevonden, en waar in men vermoedde dat RAAP mede de hand gehad hadt. Doch hij ontkende het, daar over ondervraagd zijnde door eenen der Burgemeesteren, doch niet dat hij met een Verzoekſchrift hadt rond geloopen; 't welk hem tevens verbooden wierdt. Van hier dat hij, eerlang, met eenigen zijner vrienden, zich vervoegde op 't Stadhuis, bij Burgemeesteren, om den inhoud van 't Verzoekſchrift bij monde voor te draagen: waar op, evenwel, geen ander antwoord volgde, dan dat de Heeren hun alle redelijk genoegen zouden geeven.

Zedert vernam men weinig van RAAPS bedrijven, tot naa de verheffing van Prinſe WILLEM tot het Erfſtadhouderſchap. In de algemeene bemoeijing, tot wegneeminge van bezwaarnisſen, hadt hij rijklijk zijn aandeel. Veel gerugts maakte bovenal zeker Geſchrift, behelzende *drie Artikelen*, gemeeniijk het *Request van Raap* genaamd. Voor den eerſten opgeſteller daar van hieldt men den befaamden Rotterdamſchen Koekebakker

LAU-

LAURENS VAN DER MEER. RAAP, het Opſtel ter Drukperſſe gegeeven hebbende, zette daar aan meer openbaarheid bij. Het Request behelsde een verzoek aan Burgemeesters en Raaden om de Opdragt der Posterijen aan den Erfſtadhouder; wegneeming van alle wettige redenen van bezwaarnisſen, over misbruiken, in 't ſtuk der Ampten ingeſloopen; midsgaders herſtelling van de Voorregten der Burgeren, zo in 't ſtuk der Gilden, als omtrent het verkiezen van Burger-Kolonellen en Kapiteinen. RAAP verſcheen met dit Request in de Doele, welke een deel der Burgerije hadt ingenomen, las hetzelve der Vergaderinge voor, en verwerf eenige tekenaars; die vervolgens ſterk aangroeiden. Op den dertienden Augustus verſcheen RAAP, van eenige Doelisten verzeld, met het Request in Burgemeesters Kamer. Met het oorſpronklijk papier reisden zij, dien zelfden dag, na *'s Hage*, en ſtelden het in 's Prinſen handen, bij wien RAAP gehoor hadt weeten te verwerven. Bij zijn verſlag in de Doele, verhaalde hij dat zijne Hoogheid hen minzaam bejegend, hun verzoek gebillijkt, doch hen tot ſtilte en onderwerping aan de Overigheid vermaand hadt. Andermaal maakte RAAP zijne opwagting bij den Stadhouder, ter gelegenheid van deszelfs komſte te *Amſterdam*. Verzeld van eenigen van zijnen aanhang, ging hij zijne Hoogheid aan de tweehonderd Roeden, buiten de Stad, begroeten. Behalven de reeds gemelde middelen, door RAAP te werk geſtelt, om 's Prinſen grootheid te bevorderen, deedt hij daar toe nog eene pooging, in den Jaare 1750. Gemeenſchap houdende met zekeren JAN PIGGE, Heelmeester te *Oostzaandam*, hadt hij denzelven aan de hand gegeeven het Ontwerp van een Verzoekſchrift, waar bij begeerd wierdt, dat de Ambagtsheerlijkheid van *Oostzaanen* en *Oostzaandam*, voor etlijke jaaren door de Regenten gekogt, aan den Prinſe Erfſtadhouder, en deszelfs wettige Opvolgers in de Stadhouderlijke waardigheid, zou worden opgedraagen. PIGGE liep rond met het Verzoekſchrift, en won eenige tekenaars. Men beloofde zich daar van groote voordeelen, met opzigt tot den Scheepsbouw en den handel in gezaagd hout. Doch wanneer eenige Afgevaardigden zich, met het Verzoekſchrift, bij zijne Hoogheid vervoegden, wierden dezelve met verontwaardiging afgezet.

Met het overlijden van Prinſe WILLEM DEN IV nam RAAPS vermaardheid en opgang onder de menigte een einde, en verſanderde in zo ſellen haat, dat wanneer hij in de maand Januarij des Jaars 1754 overleeden was, het gemeen hem de eere eener gewoonlijke begraafenisſe ontzeide. De Lijkbaar wierdt vernield, en de Wethouderſchap vondt zich genoodzaakt, de ſterke hand te leenen, om het Lijk, ter middernacht, op eene Vragtſlede, na de Oude Kerk te doen ſleepen.

RAAPHORST, (*Huis te*) een oudadelijk geſlagt, in *Rhijnland*, tuſſchen *Leiden* en *'s Graavenhage*, bij het Dorp *Waſſenaar*, geduurende een tijdverloop van vierhonderd jaaren het Stamhuis van het eertijds luisterrijk en aanzienlijk Geſlagt der Edelen van dien naam. Het moet al in den beginne der Dertiende Eeuwe geſtigt zijn, naardien men reeds op het Jaar 1238 van eenen KERSTAND VAN RAAPHORST melding vindt. De Echtgenoote van den Engelſchen Graave KADOGAN herſtelde het Huis, in laatere tijden, uit den vervallen ſtaat, en voegde daar nevens veele aangenaame beplantingen.

RAAPHORST. (*Het Geſlagt van*) Onder de doorluchtige Edelen, welke eertijds den luister der Nederlandſche Ridderſchap onderſchraagden, behoorde ook dit Geſlagt. Daar hetzelve reeds voor lang is uitgeſtorven, zullen wij deszelfs naagedagtenis tragten te bewaaren, door eene opgave der Leden, in zo verre wij dezelve hebben kunnen opſpooren.

De eerſte, welken wij van dit Ridderlijk Geſlagt ontmoeten, was,

KERSTAND, of, gelijk men heden ten dage dien naam ſpeldt, CHRISTIAAN VAN RAAPHORST, Ridder; hij leefde in den Jaare 1238, en zal, waarſchijnlijk, de ſtigter van het *Huis te Raaphorst* geweest zijn.

De eerstvolgende, welke wij vermeld vinden, doch onzeker of zij Zoonen of Kleinzoonen van Heere KERSTAND geweest zijn, waren

DIRK en GERRIT VAN RAAPHORST, Ridders en broeders. In den Jaare 1272 verzelden zij FLORIS DEN V, Graaf van Holland, op eenen togt tegen de Weſtfriezen, en lieten, nevens veele

veele andere Edelen, het leeven in den Veldſlag, die op de Geest bij *Heilo* voorviel. Een van beiden, onzeker wie, doch waarſchijnlijk de eerstgemelde, liet drie kinderen naa:

1. GERRIT VAN RAAPHORST, die volgt.

2. *Keerſland* of *Christiaan van Raaphorst*. Deeze ſchijnt geweest te zijn in dienst van EDUARD DEN I, Koning van Engeland. Immers vindt men hem genoemd onder de Gezanten, door gemelden Vorst, na Holland gezonden, om de huwelijksvoltrekking tusſchen Graaf JAN DEN I, Zoon van Graave FLORIS DEN V, en eene Koninklijke Prinſesſe te bevorderen.

3. *Catharina van Raaphorst*, de Echtgenoote van *Hugo van Velzen*, broeder van Heere Gerrit, en om diens medepligtigheid aan den moord van Graave FLORIS, insgelijks gebannen.

GERRIT VAN RAAPHORST, Ridder, in den Jaare 1300 vermeld als borg van Graave JAN DEN II van Holland, en in den Jaare 1306 als Baljuw van Kennemerland. Heer Gerrit overleedt, in den Jaare 1328, in den ouderdom van vijfenzeventig jaaren; naalaatende, bij zijne Echtgenoote *Agnes van Duivenvoorde*, dogter van Arend van Duivenvoorde, de volgende kinderen:

1. DIRK VAN RAAPHORST, die volgt.

2. *Alida van Raaphorst*, getrouwd met Gerrit van Poelgeest, Gerritszoon, in den Jaare 1300 vermeld, en moeder van *Dirk van Poelgeest*.

3. *Sophia van Raaphorst*, die de Echtgenoote wierdt van Willem van Naaldwijk, Ridder, Maarſchalk van Holland, en bij hem Moeder van verſcheiden kinderen. Zie het Art. NAALDWYK.

4. *Hadewij van Raaphorst*, van Bloemeſtein, gehuwd aan Alferaan van der Horst, vermeld op de Jaaren 1335 en 1345. Zij was bij hem moeder van *Elizabeth van der Horst*, getrouwd met Wouter van Matenesſe.

DIRK VAN RAAPHORST, Ridder, Hoogheemraad van Rhijnland in den Jaare 1331, en geſtorven in den Jaare 1350, hadt, bij zijne Echtgenoote *Machteit van Oudshoorn*, verwekt:

1. *Dirk van Raaphorst*, in den Jaare 1319, kinderloos geſtorven.

2. BARTHOLOMEUS VAN RAAPHORST, die volgt.

3. *Jenne van Raaphorst*, getrouwd met Jan van Egmont, Schildknaap, Zoon van Jan van Egmont, Ridder, en van Guidijn van Amſtel.

BARTHOLOMEUS VAN RAAPHORST, Ridder geſlagen, in den Jaare 1367, in Henegouwen, in 't beleg van *Edingen*, wordt vermeld, in den Jaare 1388, als Houtvester van Holland, en in de Jaaren 1390 en 1394 als Hoogheemraad van Rhijnland. In den Jaare 1396 verzelde hij ALBRECHT VAN BEYEREN, Graaf van Holland, op zijnen togt na Friesland, en bragt het zijne toe tot het behaalen van de overwinning. In hoogen ouderdom overleedt Heer BARTHOLOMEUS, in den Jaare 1406, zijnde getrouwd geweest met CATHARINA VAN EGMONT, dogter van Jan van Egmont, Ridder, en Guidijn van Amſtel. Zijne kinderen waren;

1. ADRIAAN VAN RAAPHORST, die volgt.

2. *Machtelt van Raaphorst*, getrouwd met Floris van Borsſelen, Heere van Cortgeen, in Zeeland, zonder kinderen geſtorven.

ADRIAAN VAN RAAPHORST, was eigenaar van *Oudshoorn* en *Aarlanderveen*, in den Jaare 1455, en bekleedde, twee jaaren laater, het Schoutsampt te Haarlem. Bij zijne Huisvrouwe AGNES VAN NIEVELT, hadt hij verwekt:

1. ALBERT VAN RAAPHORST, die volgt.

2. *Steven van Raaphorst*, ongehuwd geſtorven.

3. *Bartholomeus van Raaphorst*. Deeze nam ter Echtgenoote *Machtelt Pots*, van Antwerpen, dogter van Pieter Pots, Heere van Bouterſem, in Brabant, en wierdt bij haar Vader van

a. *Pieter van Raaphorst*, buitenslands ongehuwd overleeden.

b. *Machtelt van Raaphorst*, overleeden in den Jaare 1479, zijnde getrouwd geweest met Henrik van Naaldwijk, wien zij kinderen baarde.

c. *Maria van Raaphorst*, Nonne van *Mariendale*, te Diest,

d. *Agnes*

d. *Agnes van Raaphorst*, getrouwd met Jakob van Borſſelen, Heere van Brigdamme, in den Jaare 1483 geſtorven, kinderen nalaatende.

e. *Margareta van Raaphorst*, Nonne te Antwerpen.

f. *Catharina van Raaphorst*, getrouwd met Otto van Egmont, Heere van Kenenburg, hebbende kinderen nagelaaten.

ALBERT VAN RAAPHORST, overleeden in den Jaare 1474, hadt, bij eene dogter van den Heere van Beverwaarde, verwekt, behalven *Gijsbert van Raaphorst*, die, bij Jacoba van der Woude, Vrouwe van Warmond, geene kinderen hadt geteeld, en in den Jaare 1503 overleedt,

HENRIK VAN RAAPHORST. Deeze hadt in huweliſk *N. N. Maurijnſſe*, dogter van Gerard Maurijnſſe, van Sonneveld, te Leiden, en verwekte uit dezelve:

1. ALBERT VAN RAAPHORST, die volgt.

2. *Gerrit van Raaphorst*, befaamd om zijnen Vrouwenroof, welke aldus verhaald wordt. Smoorlijk verliefd zijnde op *Catharina de Grebber*, dogter van Pieter de Grebber, van Leiden, ſlegts dertien jaaren oud, doch tot het huwelijk de toeſtemming niet kunnende verwerven, ligtte hij, in de maand September des Jaars 1509, met behulp van vijf zijner vrienden of dienaaren, de jonge Juffer uit eenen Wagen, op den weg van Waſſenaar, niet verre van het Huis te Raaphorst, in tegenwoordigheid haarer Ouderen, terwijl zij met dezelve na de Kerk reedt. *Raaphorst*, eenen Priester bij de hand hebbende, deedt zich door denzelven trouwen, en week voorts buitenslands, alwaar hij, eenigen tijd, in ballingſchap leefde. In den Jaare 1515 verworf hij vergiffenis van zijne misdaad, en verlof om in 't Vaderland te mogen wederkeeren, op de volgende voorwaarden. Op een geſtelden dag, van zijne medepligtigen verzeld, moest hij verſchijnen voor 't Hof van Holland, in linnen klederen, met ongedekten hoofde, houdende in de hand eene brandende Waschkaars, van een pond gewigt. Aldus uitgerust, moest hij God en het Geregt om vergiffenis ſmeeken. Voorts moest hij, op den volgenden Zondag, zich laaten vinden in de St. Pieter kerk, te Leiden, even eens als te vooren uitgedoscht, om den boven genoemden *Pieter*

de Grebber en deszelfs Huisvrouwe, indien zij verkoozen aldaar te verſchijnen, of anders, als derzelver plaatsbekleeder, den Bewindsman der Kerke, in tegenwoordigheid van allen, die daar bij wilden tegenwoordig zijn, insgelijks om vergiffenis te bidden. Dit verrigt hebbende, moest hij de Waschkaars brengen voor het H. Sakrament aldaar, en vervolgens aan de Kerkmeesters van *Waſſenaar* betaalen honderd Philips Guldens, om binnen een half jaar beſteed te worden tot het vervaardigen van een Glas, om geplaatst te worden in de Kerk van *Waſſenaar*, alwaar het feit geſchied was, beſchilderd met het Wapen van den Graave van Holland, en beſchreeven met de volgende woorden: *Dit Glas is alhier doen maaken, uyt condemnatie van den Hove van Hollandt; bij Gerrit van Raaphorst, in becteringe van de Vrouwe-ſchaak, bij hem gedaan*, enz. 't Geen het Glas minder zou kosten, dan de gemelde ſomme, moest, door de genoemde Kerkmeesters, gezet worden op renten, tot onderhoud van het Glas, ten eeuwigen dage.

3. *Bartholomeus van Raaphorst*, zonder kinderen overleeden.

4. *Adriaan van Raaphorst*, ongetrouwd geſtorven.

5. *Kornelis van Raaphorst*, insgelijks kinderloos.

6. *Hubert van Raaphorst*, zonder kinderen.

7. *Anna*, en

8. *Elizabeth van Raaphorst*, beide Geestlijken.

ALBERT VAN RAAPHORST, getrouwd met *Maria van Foreest*, dogter van Herpert van Foreest, Ridder, en van Maria van Cats, uit Zeeland, was Vader, behalven *Herpert van Raaphorst*, die ongehuwd ſtorf, van

HENRIK VAN RAAPHORST. Deeze is tweemaal gehuwd geweest: eerst met KLARA VAN RENESSE, dogter van Jan van Renesſe, en vervolgens met *Emme van Roorda*, uit Friesland. Het laatſte huwelijk was kinderloos. In het eerst hadt hij verwekt:

1. *Herpert van Raaphort*. Hij was een der eerſte Ondertekenaaren van het Verbond en Smeekſchrift der Edelen, in den Jaare 1565; alwaar wij, egter, zijnen naam *Huibert* geſpeld vinden. Zedert de verſpreiding van het Bondgenootſchap, doorliep hij, met eenige benden, het platte land van Holland,

en

en holp veelerhande verwoestingen aanregten. Eindelijk week hij buitenslands, na *Embden*, alwaar hij doorſtoken wierdt. Hij liet geene kinderen na, bij zijne Huisvrouwe N. N. van Honſelaar.

2. ALBERT VAN RAAPHORST, die volgt.

3. *Alida van Raaphorst*, getrouwd met Albert van Bemmel, uit Gelderland, doch kinderloos.

4. *Maria van Raaphorst*, ongehuwd overleeden.

ALBERT VAN RAAPHORST, geſtorven in den Jaare 1594, was getrouwd geweest met *Agatha van Kuilenburg*, anders gezegd *van Paleſtein*. Na 's Mans overlijden, kogt zij, van den Heere van Kruiningen, de Heerlijkheid van *Haamſtede*, in Zeeland. Zij ſtorf in den Jaare 1612, hebbende haaren Echtgenoot gebaard:

1. HENRIK VAN RAAPHORST, die volgt.

2. *Klara van Raaphorst*, Vrouwe van Haamſtede, eerst getrouwd, in den Jaare 1609, met Jakob van den Eijnde, Gouverneur van Woerden, overleeden in den Jaare 1614, op het Huis te Haamſtede, en vervolgens, in den Jaare 1616, met Jakob de Witt, van Zierikzee.

HENRIK VAN RAAPHORST. Hij wierdt, in den Jaare 1618, beſchreeven onder het Lid der Ridderſchap van Holland, 't welk, op begeerte van Prinſe MAURITS, met vijf nieuwe Edelen vermeerderd wierdt. Heer HENRIK hadt in huwelijk *Kornelia van den Eijnde*, Zuster van den Echtgenoot van bovengemelde zijne Zuster, en verwekte bij haar:

1. ALBRECHT VAN RAAPHORST, die volgt.

2. *Agatha van Raaphorst*, getrouwd met Adriaan van der Mijl, Heer van Mijl, Bakkum, Dubbeldam, Alblas, Bleskenshoek, St. Anthonijpolder, en Gouverneur van Willemſtad, en bij hem Moeder van

Kornelia van der Mijl, Vrouwe van Raaphorst, naderhand gehuwd met Philips Jakob van den Boetſelaar, Baron van Asperen, die bij haar verwekte

Philips Jakob van den Boetſelaar, Heer van Raaphorst, getrouwd met Jakoba Margareta van Hardenbroek, en in den Jaare 1686, zonder kinderen, overleeden.

ALBRECHT VAN RAAPHORST, Heer van Spanbroek, nam ter

Vrouwe

Vrouwe Catharina van Cats, dogter van Theophilus van Cats, Heere van Heilo, Koelſter, en van Deliana van Brederode. Hij liet geene kinderen naa. In hem eindigde derhalven het aloud geſlagt in de manlijke linie. Nevens Heere ALBRECHT wierden, te *Waſſenaar*, naar Lands gebruik, de Geſlagtwapens in het Graf geplaatst.

Zie GOUTHOEVEN, *Oud Holl. Kronijk*, en VAN LEEUWEN, *Batavia Illuſtr.*

RAASDORP, is de naam van een kleine Streek Lands, in *Kennemerland*, grenzende aan den Ban van *Osdorp*, ten Zuiden van den Trekvaart, tusſchen *Amſterdam* en Halfwegen *Haarlem*. Niet meer dan ruim honderdendertien Morgens Lands beſlaat deeze Streek in zijne uitgeſtrektheid. Eertijds telde men 'er acht Huizen, doch hun getal is thans niet bepaald, dewijl zij onder *Sloten* gebragt zijn. Nogthans heeft *Raasdorp* eenen afzonderlijken Regtbank, beſtaande uit drie Schepenen.

RABUS, (PIETER) afkomſtig uit *Vlaanderen*, van waar zijne Voorouders, om de vervolgingen tegen de Onroomſchen, de wijk genomen hadden na *Rotterdam*, wierdt in deeze Stad gebooren, op den twaalfden December des Jaars 1660. De ongemeene zucht tot weetenſchappen, die al vroeg in hem doorblonk, bewoog de Ouders, hem eene Opvoeding te geeven boven hunnen ſtaat, die middelmaatig, of liever bekrompen was. Doch hunne liefde, met braafheid en deugd gepaard, deedt hun alle vermogens inſpannen, om in de beſtemming van hun kind den weg te volgen, dien de Natuur hun aanwees. Zij zonden hem dan, al vroeg, na 't Latijnſche School, alwaar de vorderingen aan de verwagtinge evenredig waren. Het ongelukkig Jaar 1672 ſtoorde den loop zijner Schoolſche oeffeningen, en wierdt RABUS, zedert, geplaatst bij eenen Notaris. Ook hier maakte hij zo gelukkige vorderingen, dat hij, op zijn achttiende jaar, door het Hof van Holland, tot het waarneemen van het Notarisampt bekwaam verklaard wierdt.

Onder

Onder dit alles hadt RABUS, door naarſtige tijdbeſteeding, middel gevonden om zich in de Griekſche en Latijnſche taale te oeffenen, met oogmerk om anderen, bij tijd en wijle, in dezelve te onderwijzen. De vermaarde J. OUDAAN boodt hem daar toe zijne hulp. Niet ijdel was hier zijne hoop. In den Jaare 1680 verkoozen hem de Bezorgers van 't Erasmiaanſche School tot Præcepter van het Eerſte School, van waar hij, binnen kort, na het Tweede opklom. Inmiddels vertaalde hij den Griekſchen Hiſtorieſchrijver HERODIANUS in 't Nederduitsch, en liet het werk in den Jaare 1685 drukken. Reeds in den Jaare 1678 hadt hij eene proeve gegeeven van zijn Dichtvermogen, in eene Verzameling, nevens die van den Heere DAVID VAN HOOGSTRATEN, onder den tijtel van *Rijmoeffeningen*, in 't licht gegeeven. Twee jaaren laater hadt hij het *Leeven van den Apostel Paulus*, als mede den *Brief aan de Galatiërs*, in dichtmaat doen uitgeeven. Het Leeven van den vermaarden DIRK RAPHAËLS KAMPHUIZEN volgde kort op de uitgave van HERODIANUS.

De agting, welke RABUS, in het waarneemen van zijnen post, inleide, bewoog de Wethouderſchap van *Rotterdam*, in den Jaare 1684, om hem, boven het gewoone getal, tot Notaris aan te ſtellen. In dat jaar vertaalde hij uit het Latijn de *Zamenſpraaken van Erasmus*, doch gaf, dertien jaaren laater, daar van eene verbeterde uitgave in 't licht. Thans kreeg hij aanzoek tot een zeer laſtigen arbeid; 't was, om de *Metamorphoſis* van OVIDIUS, in den ſmaak van MINELLIUS, met aantekeningen te voorzien. Uit aanmerking van het nut, welk men oordeelde, daar mede te zullen gedaan worden aan 't Erasmiaanſche School, nam hij die taak op zich, en volvoerde ze in den Jaare 1686. Met meer vermaaks en luſts arbeidde hij aan eene Verzameling, die in den Jaare 1688 ten voorſchijn kwam, onder den tijtel van *Griekſche, Latijnſche en Nederduitſche Vermaaklijkheden der Taalkunde*. De Haarlemſche Doopsgezinde Leeraar en Artz, ANTONIUS VAN DALE, vervaardigde daar van eene vermeerderde Uitgave, in in den Jaare 1692. Den overtogt van Prinſe WILLEM DEN III na *Engeland*, en deszelfs verheffing op den troon van *Groot-Britannie* bezong RABUS in een Heldendicht, onder den naam

van

van *Verlost Britannie*. Ten blijke van zijn genoegen, beſchonk de Vorst onzen Dichter met een Gouden Gedenkpenning.

In den Jaare 1692 maakte RABUS eenen aanvang met de uitgave van zijne *Boekzaal van Europa*. De Maanden Julij en Augustus dienden daar van tot eene eerſte proeve. Het Werk verſcheen, in 't eerst, zonder naam des Verzamelaars; hij openbaarde dien, en ſtelde hem op den tijtel, naa verloop van zes maanden. Om zijnen geest te verpoozen van den eenzelvigen arbeid, vervaardigde hij een bondel gewijde liederen, aan welke hij den tijtel gaf van *Zegen- en Vloekdichten na den val der hertstochten berijmt*. Van den geweldigen Oproer, in den Jaare 1696, ter gelegenheid van de Keure op het begraaven, te *Amſterdam* voorgevallen, ſchreef RABUS een beknopt verhaal, doch zonder melding van zijnen naam; het boekje wierdt zedert in het Fransch vertaald.

Intusſchen maakte zijne Boekzaal meer en meer opgang. Hij moest, ten dien einde, eene menigte Boeken, in uitheemſche taalen geſchreeven, naazoeken. Dit gaf hem gelegenheid tot het maaken van eene menigte aantekeningen, omtrent veelerhande onderwerpen; doch dit bragt hem tevens op den inval, aangaande het opſtellen van een Woordenboek in de Nederduitſche taale, in den ſmaak van het Franſche van MORERI. Zijn plan was, om het Werk in verſcheiden Deelen in folio af te geeven. Nader overleg en de raad van goede vrienden deedt hem eenige verandering maaken in zijn Ontwerp. In den Jaare 1698 maakte hij een begin met de afgifte, in kleine ſtukjes, onder den tijtel van *Groot Naamboek*.

Onder den geſtadigen opbouw van zijne *Boekzaal*, raakte RABUS in geſchil met den Uitgeever. Hij zogt daarom eenen anderen, en vondt dien ſpoedig. De *Boekzaal van Europe* nam dus, onder dien tijtel, een einde met de maanden Maij en Junij des Jaars 1700, om wijders vervolgd te worden onder den naam van *Tweemaandelijke Uittrekſels*. Onder het vervaardigen van deeze, vertaalde hij de *Kerkelijke Hiſtorie van Sulpitius Severus*, en verrijkte dezelve met zijne aanmerkingen. Dit was het laatſte volledig Werk, welk van hem het licht zag. Zijn lichaam, door zo veel werkens afgemat, bezweek onder den

den last der ziekte, in de maand Januarij des Jaars 1702, in den ouderdom van ruim eenënveertig jaaren. In den Jaare 1684 was RABUS in 't huwelijk getreeden met ELIZABETH OSTENS, dogter van IZAAK OSTENS, een deftig Koopman. Van vier kinderen, in dien echt verwekt, maakte de oudſte Zoon, WILLEM, zich vroeg vermaard door zijne Latijnſche Poëzij. Van 's Mans ongemeene naarſtigheid en gierige tijdbeſteedinge kunnen overgenoeg getuigenis draagen, de opgetelde Schriften.

RADBOUD DE I, Zoon van ADGILLUS, Koning van *Friesland*, volgde zijne Vader op in de heerſchappij, doch geenzins in manier van denken en handelen. ADGILLUS was een Vorst van vredelievenden inborst en een ijverig Voorſtander van den Christlijken Godsdienst; RADBOUT, daarentegen, wreed en oorlogzuchtig van aart, en een vijand der Euangeliepredikers. In zijnen leeftijd waren de Friezen nog onbeſchaafd, en aan de Heidenſche bijgeloovigheden verknogt. WIGBERT, een Engelsch zendeling, en vervolgens een andere, meer vermaard, WILLEBRORD, verkondigde, in het begin van RADBOUDS regeeringe, omtrent het jaar zeshonderdnegentig, de Leere des Euangeliums, volgens de begrippen van dien tijd, in *Friesland*. Doch de Koning toonde zich gantsch ongenegen, om aan de voorgeſtelde vermaaningen het oor te leenen. WILLEBRORD zich deswegen beklaagd hebbende bij PIPYN, Groothofmeester van *Frankrijk*, zal dit, veelligt, tot eene medewerkende reden gediend hebben, om den Frieſchen Koning den Oorlog te verklaaren. PIPYN, met den aanvang des Jaars 692, een magtig Leger verzameld hebbende, viel daar mede op RADBOUD aan, die zich insgelijks hadt gewapend. In eenen Veldſlag, welke daar op volgde, bekwam de Frieſche Koning eene zo zwaare nederlaag, dat hij genoodzaakt was, door een Gezantſchap, PIPYN om een Verdrag te verzoeken, bij 't welk de Friezen aan het Frankiſche Rijk onderworpen wierden.

Diep zat RADBOUD de ſpijt in 't hart, over deeze vernederingen; en hij zag zo dra geen opon, om daar aan ademtogt te geeven, of hij maakte zich de voorkoomende gelegenheid

ten

ten nutte. Met zekeren EVERARD, Heere van een Dorp of Landgoed, in de *Betuwe* gelegen, een verbond hebbende geſlooten, deedt hij, van tijd tot tijd, invallen in het Frankiſche Rijk, en rigtte 'er eenige verwoestingen aan. Dit verwekte PIPYN tot toorn, en deedt hem beſluiten, andermaal de Friezen te beoorloogen. Omtrent de Vesting *Duurſtede* (want *Friesland* breidde zich toen uit heel tot in *Utrecht*) kwamen de Legers aan elkander, tot groot nadeel der Friezen; RADBOUD wierdt op de vlugt gedreeven, en moest diep in *Friesland* zijne veiligheid zoeken. Intusſchen zal RADBOUD, bij deezen Oorlog, geen nadeel geleeden hebben, ten aanzien der vermindering van zijn Regtsgebied. Veel meer is 'er grond om te denken, dat een minnelijk verdrag een einde maakte aan de wederzijdſche vijandelijkheden. Immers vindt men aangetekend, dat een der Zoonen van PIPYN, GRIMOALD, omtrent deezen tijd, in 't huwelijk tradt met RADBOUDS dogter THEUDESINDE. Doch dit huwelijk nam een ongelukkig einde. GRIMOALD, omtrent het Jaar 714, in eene Kerk te *Luik*, zijne Gebeden doende, wierdt, door eenen van RADBOUDS Trawanten, verraderlijk omgebragt, op last van THEUDESINDE, uit eigen beweeginge, of op aandrijven van haaren Vader daar toe aangezet.

Niet lang naa deezen moord, overleedt de Groothofmeester PIPYN; hij hadt tot Opvolger zijnen Zoon KAREL MARTEL. Omtrent deezen tijd hadt RADBOUD een verbond aangegaan met eenen RAGAFRID, die zich, in tegenſtelling van KAREL, Groothofmeester deedt noemen. Te gader beſlooten ze, den Franschman aan te vallen. RADBOUD voerde zijne Krijgsmagt, te ſcheep, langs den Rhijn, tot aan *Keulen*. Hier deedt hij zijne Troepen aan land treeden; en KAREL, bij de gemelde Stad, ontmoet hebbende, raakten ze aan elkander, in de maand Maart des Jaars 716. KAREL bekwam hier de nederlaag, met een zwaar verlies, en vondt, ter naauwer nood, in de vlugt zijne veiligheid. Des vijands zorgeloosheid verſchafte hem tijd, om zijne Troepen te herzamelen, en met een veel grooter getal aan te vallen op de Friezen, welke thans, op hunne beurt, de wijk koozen, en, waarſchijnlijk, na hun Vaderland den hertogt aannamen. Men wil dat de vijandlijkheden thans eindigden, met het ſluiten van een Verdrag, bij 't welk RADBOUD

zich

zich verbondt, de Euangelieprediking niet te zullen verhinderen, en daarenboven den Christlijken Godsdienst aan te neemen. Een onvoorzigtig antwoord van Bisschop WOLFRAN, een der Geloofsonderwijzers, was oorzaak dat de Koning zijn woord niet hieldt. RADBOUD, te *Hoogtwoud*, of, volgens anderen, te *Medenblik*, gereed staande om zich te laaten doopen, en zijnen eenen voet reeds in de Vont gezet hebbende, vraagde aan den Bisschop, *wat 'er gewórden ware van zijne afgestorvene Heidensche Voorvaderen?* WOLFRAN gaf hier op tot beschеid, *dat ze zekerlijk verlooren waren.* Thans trok de Vorst zijnen voet te rug uit de Doopvont, zeggende, *met zijne Voorouderen liever te willen zijn in Wodan, dan met den geringen hoop Christenen in den Hemel.* Het wonderdaadige, welk zommigen in den kort daar op gevolgden dood van Koning RADBOUD zoeken, wordt geheel weggenomen, door het verhaal der aloude Schrijveren, getuigende dat de Vorst al zints lang aan eene uitteerende ziekte hadt gekwijnd. RADBOUD overleedt in den Jaare 719. Zijn ingewand wierdt te *Medenblik* begraaven, doch het overig Lichaam staatelijk na *Stavoren* overgevoerd.

Zie UBBO EMNIUS *Rer. Frif. Hift. Oude Vrifche Kronijk.*

RADBOUD, vijfstiende Bisschop van *Utrecht*, van een doorluchtig Geslagt, als zijnde gesprooten uit Koninklijken bloede; zijne Moeder was geweest eene Afterkleindogter van den straks vermelden Frieschen Koning RADBOUD. Opgevoed aan het Hof van Koning KAREL DEN KAALEN, en vervolgens aan dat van deszelfs Zoon LODEWYK, hadt hij aldaar de geleerdste mannen van dien tijd tot leermeesters, onder andere, in de Wijsbegeerte, den vermaarden MANNO. Naa den dood van EGILBOLD, beklom RADBOUD, tegen zijnen zin, den Bisschoplijken Zetel, door bestelling van Keizer ARNULPHUS. De *Deenen* rigtten thans schroomlijke verwoestingen aan, en noodzaakten den Bisschop, om de Stad *Utrecht* te verlaaten. Hij bragt den Stoel des Bisdoms over na *Deventer*, van waar hij den

geestlijken banblixem op hen ſchoot; die, evenwel, niet zo veel uitwerkte, als de ijver der Utrechtſche burgerije, welke, den overlast moede geworden zijnde, de alles verteerende *Deenen* met geweld ter Stad uitjaagden. Van RADBOUD vindt men aangetekend, dat wanneer de Koning van *Frankrijk* ernſtig bij hem aan hieldt, om zich tot het bewind van zaaken te laaten gebruiken, hij dit aanzoek volſtandig van de hand wees, voor reden geevende, dat een Biſſchop zich eenigſijk moest bezig houden met bidden voor den Koning en het Volk, en het winnen van zielen. Voorts was hij een ijverig voorſtander van de uitbreidinge der Christlijke Leere, begeevende zich, in eigen perſoon, na *Friesland*, om den nog overgebleevene Ongeloovigen het Euangelium te prediken. Voor het overige was onze Kerkvoogd een geleerd man, den tijd, in welken hij leefde, in aanmerking genomen zijnde, en maakte werk van de Dichtkunde. Op den H. LEBUINUS maakte hij een Herdersdicht, en deedt eene Leerrede op den H. SUIBERTUS, Apostel en Biſſchop der Friezen. Ook heeft men van hem een kort Kronijk. RADBOUD overleedt, op den negenëntwintigſten November des Jaars 918.

Zie TRITHEMIUS, *de Scriptor. Eccleſiaſt.* VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belg.* BAILLET, enz.

RADEMAKER, (ABRAHAM) gebooren te *Amſterdam*, in den Jaare 1675, was door de Natuur tot de Teken- en Schilderkunst gevormd. Zonder het onderwijs van eenigen Leermeester, maar door eigen vlijt en opmerking genoopt, maakte hij zo groote vorderingen, dat hij, door den tijd, een beroemden naam verwierf. Naa in zijne Geboorteplaats verſcheiden Zaalen en Kamers te hebben beſchilderd, vertrok hij met der woon na *Haarlem*, in den Jaare 1730, om 'er de kunst te oeffenen. Weinige jaaren hadt hij aldaar gewoond, wanneer eene gantsch onaangename ontmoeting zijn einde verhaastte. In den vroegen morgenſtond van den berugten St. Jans- en Sakramentsdag, in den Jaare 1734, in 't open veld zittende te tekenen, wierdt hij gezien

gezien van eenige boeren. Deeze, naar alle waarſchijnlijkheid, hem verdenkende van medepligtigheid aan het Ontwerp, waar mede de Roomschgezinden toenmaals betigt wierden, vielen op RADEMAKER aan met Kneppels en Vlegels. Ter naauwer nood ontkwam hij de handen der doldriftige menigte, doch wierdt deswegen van eene zo zwaare ontſteltenisſe bevangen, dat hij in eene ziekte ſtorte, die, in de maand Januarij des Jaars 1735, hem uit het leeven rukte.

Zie VAN GOOL.

RADEMAKER, (GERARD) een tijd en ſtadgenoot, doch, meent men, geen bloedverwant des ſtraks genoemden, kwam insgelijks te *Amſterdam* ter waereld, in den Jaare 1672. Zijn Vader een Timmerman zijnde, oeffende hij zich insgelijks in dat bedrijf. Hij verliet het, den ouderdom van tweeëntwintig jaaren bereikt hebbende, om zich op de Schilderkunst toe te leggen. Hij genoot het onderwijs van den vermaarden Portretſchilder VAN GOOR. Zedert in kennis geraakt zijnde met den vermaarden PETRUS CODDE, Biſschop van *Sebaſte*, nam deeze hem aan om zijne Nicht in het tekenen te onderwijzen. CODDE, vervolgens, na *Rome* ontbooden zijnde, om zich van de beſchuldiginge van toegedaanheid aan de gevoelens van JANSENIUS te zuiveren, volgde RADEMAKER hem derwaarts. De Biſschop vervolgens in hegtenisſe genomen zijnde, zondt men onzen Kunstſchilder na *Holland*, om te bewerken dat CODDE, als een onderdaan van den Staat der Verééenigde Gewesten en als Burger van *Amſterdam*, wierdt opgeëischt. Gelukkig ſlaagde hij in zijne bezending; CODDE wierdt op vrije voeten geſteld. Tot loon voor deezen dienst verkreeg RADEMAKER ter Vrouwe, de boven gemelde nicht van den Biſschop; haar naam was CATHARINA BLOEMAART. Zedert nam onze Kunstſchilder zijn vast verblijf te *Amſterdam*. Hier ſchilderde hij eene menigte Zolder- Deur- en Schoorſteenſtukken. Het uitmuntendſte en uitgebreidſte van alle zijne Stukken is, het ſchilderwerk aan de Kap of het Verhemelte van de Groote Zaal van het Amſterdamſche Stadshuis, door RADEMAKER en

den beroemden JAN HOOGZAAD te gader vervaardigd. Nog een ander Stuk, verbeeldende de *Stads Regeering*, op de zelfde Zaal, boven den grooten Ingang, is het Kunstgewrogt van de zelfde Meesters. RADEMAKER overleedt in den bloei zijns leevens, pas negenëndertig jaaren oud, in den Jaare 1711.

Zie VAN GOOL.

RAMMEKENS, anders ook genaamd *Zeeburg*, zijnde *Rammekens* de eigenlijke benaaming van de Scheepsree, is een fterk Kafteel, in *Zeeland*, op het Eiland *Walcheren*. De ftigteresse daar van was, MARIA, Koningin van *Hungarije*, Landvoogdesse der Nederlanden, uit last van haaren broeder Keizer KAREL DEN V. De opbouw geschiedde in den Jaare 1547. Het Kafteel heeft eene driehoekige gedaante; met de eene punt loopt het in Zee uit, met de twee andere beftrijkt het de Dijken, loopende na *Vlisfingen* en *Middelburg*. Gelegen aan den mond der Haven van laatstgenoemde Stad, dient het aan dezelve, aan die zijde, tot eene fterke Vestinge. De muuren zijn zeer hoog, en van onderen zwaar en dik. Geduurende den Spaanfchen Oorlog befchouwde men *Rammekens* als het ftevigfte Bolwerk van 't Eiland *Walcheren*. In den Jaare 1573 befchoot en veroverde KAREL BOISOT, in naam der Staaten, het Kafteel, 't welk, nevens de Steden *Vlisfingen* en *Brielle*, in den Jaare 1585, in pandfchap wierdt gegeeven aan de Engelfche Koninginne ELIZABETH, in vergoeding der kosten, in het voeren van den Spaanfchen Oorlog gedaan. 's Lands Advokaat JOAN VAN OLDENBARNEVELD, door zijn fchrander vernuft, den Engelfchen Koning JAKOB DEN I, verfchalkt hebbende, ontfloeg de binnenlandfche Sterkten van buitenlandfche bezettingen. Het Kafteel, minder fterk dan in vroegere dagen, wordt nog door eenige Manfchap bewaard.

Zie REIGERSBERG en SMALLEGANGE.

RAM-

RAMPENBOSCH, een bosch, gelegen in de Vrije Heerlijkheid van *Bergen*, in *Kennemerland*, dus genaamd naar het Geslagt van RAMP, door welk hetzelve in de Zestiende Eeuw, indien niet vroeger, wierdt aangeleid. In het Bosch staat een deftig Huis, hebbende de gedaante van een oud Slot, voorzien van een hoogen vierkanten Toren. Het Gebouw legt rondom in Vijvers, die uit de aanleggende Duinen met helder en zoet water voorzien worden.

RANDWYK, een Dorp in *Gelderland*, in de *Overbetuwe*, aan den Rhijndijk; hoewel niet groot, heeft nogthans het Dorp eene eigen Kerk en Predikant. Het Geslagt VAN RANDWYK, zeer vermaard in de Geschiedenissen van *Gelderland*, heeft daar van zijnen naam ontleend.

RANSDORP, gemeenlijk *Raarop* genaamd, is een Ban en Dorp, in 't gedeelte van Noordholland, bij den naam van *Baljuwschap van Waterland* bekend. De Ban, stootende ten Oosten aan de Zuiderzee, en ten Zuiden aan het Ye, bevat vier Kwartieren: *Blqemendaal*, *Dungerdam*, *Holijfloot* en *Poppendam*. Voor iets meer dan elf honderd vijfenzeventig Morgens Lands draagt de Ban van *Ransdorp* in de Dijkslasten, hoewel het waare getal daar boven loopt. Bij de jongste opneeming telde men 'er tweehonderd tweeëntachtig Huizen. Het Dorp *Ransdorp* legt een klein half uur gaans van *Dungerdam*, en gevolglijk van het Y. Het is van hooge oudheid, gelijk duidelijk is af te leiden uit het zonderling maakzel van den Toren, zijnde een hoog vierkant, met ongemeen dikke en zwaare muuren, van boven plat, en dus het voorkoomen hebbende, alsof men het gebouw onvoltooid hadt gelaaten, of, 't geen niet onwaarschijnlijk is, dat de top, door een of ander toeval, is afgebroken. In deezen Toren worden de Handvesten van *Waterland* bewaard, in eene Kist, staande in een uitgehouwen Gat van het Muurwerk, 't welk met drie Deuren, de eene van Koper, de andere van Yzer en de derde van Hout, wordt geslooten. Van ieder deezer Deuren berust een Sleutel in de Dorpen *Ransdorp*, *Zuiderwoude* en *Landsmeer*. De Kerk is een gebouw van de tegenwoordige Eeuwe, niet bree-

der dan de Toren, en nogthans van merkelijke ruimte. Het Raadhuis, een vrij aanzienlijk gebouw, wierdt geſtigt in den Jaare 1732. *Ransdorp*, welks inwooners zich thans voornaamelijk met de Veefokkerij en het venten van zoete Melk te *Amſterdam* geneeren, was voormaals eene zeer bloeiende plaats, en veel uitgebreider dan tegenwoordig. Volgens eene zekere overlevering, zouden 'er eertijds wel negenhonderd Huisgezinnen gewoond hebben, en het getal der zeevaarende lieden zo groot geweest zijn, dat tusſchen het Dorp en *Schellingwoude*, alwaar thans geen enkel huis ſtaat, tweeëndertig buitenslands vaarende Schippers hunne Wooningen hadden. Onder andere Neringdoende lieden, welke 'er thans weinig zijn, telde men ook Zilverſmeden en Lakenkoopers.

RAMUS, (JOHANNES) een vermaard Regtsgeleerde der Zestiende Eeuwe, was van geboorte een Goezenaar. In de Welſpreekendheid en Griekſche Taale oeffende hij zich te *Weenen*, alwaar hij zeer gezien was, en een aanmerkelijk gedeelte van zijnen leeftijd heeft verſleeten. Van zijne geſchiktheid tot de Latijnſche Dichtkunde gaf hij eene proef in zijne Lofdichten op de Daaden der Aardshertogen van *Oostenrijk*, getijteld *Elegiæ de geſtis Archiducum Auſtriæ*. Het *Scutum Herculis* vertaalde hij uit het Grieksch in het Latijn. Voorts heeft hij verſcheiden Regtsgeleerde Werken geſchreeven.

Zie LA RUE, *Gelett. Leeland.*

RAPHELINGIUS, (FRANCISCUS) geboren, in den Jaare 1539, te *Lanoi*, een ſtedeken onder *Rijsſel* behoorende, was een man van groote geleerdheid, en, eenigen tijd, een ſieraad van 't Leidſche Hoogeſchool. Te *Gend* leide hij de gronden der Taalkennisſe. Het vroegtijdig overlijden van zijnen Vader bewoog zijne Moeder, hem bij eenen Koopman te beſteeden. Naa verloop van eenigen tijd zondt deeze hem na *Neurenberg*, tot het waarneemen van zaaken, den Koophandel betreffende. Hij vertoefde aldaar twee jaaren, den tijd, welke hij van zijne hoofdbezigheden konde uitbreeken, beſteedende

tot

tot het voortzetten van zijne afgebrokene Letteroefeningen. Naa zijne wederkomst te *Gend*, zondt hem zijn Meester na *Parijs*. Het Hoogeſchool dier Stad was thans in luisterrijken bloei. Deeze gelegenheid maakte RAPHELINGIUS zich ten nutte, om den loop der weetenſchappen verder voort te zetten. Voornaamelijk leide hij zich toe op de Hebreeuwſche en Griekſche taale. Zo volkomen was zijn hart thans ingenomen met de zucht voor geleerdheid en weetenſchappen, dat hij den Koophandel vaaren liet. RAPHELINGIUS vertoefde te *Parijs*, tot dat de binnenlandſche onlusten des Koninkrijks hem deeden geraaden vinden, elders een geruster verblijf te zoeken. Naa *Engeland* zijnde overgeſtoken, begaf hij zich na *Cambridge*, alwaar hij, eenigen tijd, onderwijs gaf over de Griekſche Taale.

Onder dit alles leefde nog de Moeder van RAPHELINGIUS, en bekroop hem de zucht om dezelve te gaan bezoeken. Alleen met dit oogmerk vertrok hij na de Nederlanden. Zijnen weg neemende door *Antwerpen*, vervoegde hij zich aldaar bij den vermaarden Boekhandelaar PLANTINUS, om 'er eenige Boeken te koopen, in *Engeland* niet gemaklijk te bekoomen. Thans veranderde hij van beſluit, aangaande de wederreize na *Cambridge*; hij maakte eene verbintenis met PLANTINUS, om hem behulpzaam te zijn in het toezigt over de uitgave der Werken, die bij hem gedrukt wierden. Wel haast won hij, door zijne naarſtigheid, kunde en goed gedrag, de hoogagting van den Boekhandelaar: in zo verre, dat deeze hem, in den Jaare 1565, zijne oudſte dogter MARGARETA ter Huisvrouwe toeſtondt. Met verdubbelde moeite en oplettendheid arbeidde hij zedert aan den opbouw en luister van zijns Schoonvaders Drukkerije. De voornaamſte Werken, onder andere de *Biblia Regia*, gingen door zijne handen, en ontvingen van zijn keurig en naauw toeziend oog, het fieraad en de naauwkeurigheid, met welke zij ten voorſchijn kwamen.

Inmiddels bewoogen de Nederlandſche Onlusten PLANTINUS, om met een gedeelte zijner Drukkerije zich te begeeven na *Leiden*, deels om aldaar een geruster verblijf te hebben, deels ook, misſchien, om met het opgerigte nieuwe Hooge-

ſchool zijn voordeel te doen. Van toen af rustte de zorge voor de Drukkerij te *Antwerpen* geheel op RAPHELINGIUS. In den Jaare 1585 keerde PLANTINUS te rug tot zijne voorgaande woonplaats, doch met agterlaating van zijne Drukkerije te *Leiden*. Zijn plan was, dat zijn Schoonzoon hem in 't waarneemen daar van zoude vervangen, gelijk ook met 'er daad gebeurde.

Niet lang hadt RAPHELINGIUS in *Holland* gewoond, of het wierdt kenbaar, dat hij tot een hooger ſtand, dan het drukken en uitgeeven van Boeken, alle vereischte bevoegdheden bezat. De Bezorgers van het Leidſche Hoogeſchool beriepen hem tot Hoogleeraar in de Hebreeuwſche Taale. Dit viel voor in of kort naa het Jaar 1585. Met lof bekleedde hij dien post. Doch hij begreep wel haast, dat tot eene grondige kennisſe der Hebreuwſche Taale, vooral om dezelve aan anderen te onderwijzen, het verſtand der Arabiſche Spraake niet kan gemist worden. Tot het verkrijgen van deeze kennisſe beſteedde hij dan zijne ledige uuren; hij wierdt daar in geholpen, door de Boeken, hem bezorgd door POSTELLUS en ANDREAS MASIUS, vooral ook door den gemeenzaamen omgang met den doorgeleerden SCALIGER. Onder deeze oeffening werkte hij tevens aan een *Arabisch Woordenboek*, met oogmerk om het, 't eenigen tijde, in 't licht te geeven. Doch terwijl hij hier aan arbeidde, verheften zich de toevallen van de Jigt, verzwaard door zijne droefheid over 't verlies zijner Huisvrouwe, voor drie jaaren geſtorven. RAPHELINGIUS overleedt in den Jaare 1597, het achtënvijfligſte van zijnen ouderdom. Eerst vijftien jaaren naa zijnen dood kwam het Arabisch Woordenboek in 't licht. Behalven dit maakte hij ook een Hebreeuwsch Woordenboek. Daarenboven vervaardigde hij *Variæ Lectiones et Emendationes in Chaldaicam Bibliorum Paraphraſin*, en nog eenige andere Werken. Onder andere liet hij eenen Zoon naa, FRANCISCUS genaamd; deeze ſchreef aantekeningen op de Treurſpelen van SENECA.

Zie MEURSII *Athenæ Batav.* MELCHIOR ADAMI *Vitæ*; BAYLE, *Dict. Critique.*

RAU-

RAUWERD, gemeenlijk, bij verkorting, *Raard* genaamd, een Dorp in *Friesland*, onder het Kwartier *Oostergo*, in de Grietenij *Rauwerderhem*, welke daar van den naam ontleent. De Kerk en Toren, weleer aan ST. LAURENS gewijd, ſtaan op eene hoogte. Niet verre van het Dorp legt eene Buurt, *Flanſum* genaamd. Weleer ſtondt hier eene Kapel, in welke een Priester, van eenige andere plaats daar toe benoemd, eenmaal 's jaars de Mis kwam doen. 't Was 'er thans eene ſoort van Kermis; van wijd en zijd kwam eene menigte volks aldaar zamenſchoolen, gelokt door de gewoonte, om de toegevloeide menigte op warmen Ham en een vat Biers te vergasten, zo dra de Dienst verrigt was. Veelen vertoefden 'er nog etlijke dagen, op eigen zamengeſchooten penningen zich vermaakende, en drinkende ter eere van den inſteller deezer gewoonte. Van de Stinzen of Staaten, welke, eertijds, hier lagen, is nog alleen in weezen *Jongama-State*, de woonplaats van den Grietman, eertijds die van EDE JONGEMA, een ijverig voorvegter der Frieſche vrijheid, en niet onbedreeven in 's Lands Geſchiedenisſen. Als eene zeldzaamheid heeft WINSEMIUS aangetekend, hoe hij, in den Jaare 1622, op eene Boerderij onder *Rauward* twee echte lieden, Man en Vrouw, ontmoette, die, in hun achttiende jaar getrouwd zijnde, toen reeds negenënzeventig jaaren in 't huwelijk geleefd hadden, en voorts nog beiden over de honderd jaaren oud wierden.

Zie WINSEMIUS.

RAUWERDERHEM, de laatſte in rang onder de elf Grietenijen van het Frieſche Kwartier *Oostergo*, en op de grenzen daar van, in het Zuidwesten. De Rijdweg van *Leeuwarden* na *Overtjisel* loopt door deeze Grietenij, welker grond, op de meeste plaatzen, laag en tot den Akkerbouw ongeſchikt is. Hier en daar, egter, ontmoet men hooge landen; voor de vrugtbaarſten in 't Gewest behoeven deeze niet onder te doen. In gevolge van eene verſtandiger behandelinge van de Landerijen, dan in vroegere dagen, begint men de laage gronden van het overtollig water te ontdoen, door het leggen van

kleine Binnen- of Molendijken. Voorts telt men in de Grietenij zes Dorpen, welke door drie Hervormde Leeraars bediend worden, één zamengevoegde Gemeente van Doopsgezinden, en één Statie van Roomsch-Katholijken.

RAVENSTEIN, eene Heerlijkheid en Stad, in Staats Braband, ten Westen van het *Land van Kuik* en de Stad *Grave*. Geen ander gezag oeffenen hier de Algemeene Staaten, dat dat zij aan zich hebben behouden, het regt om in de Stad van dien naam, die van weinig aanzien is, Bezetting te mogen leggen, en 'er eene Gereformeerde Kerk te hebben. Het eerſte geſchiedt niet altijd, maar wel het laatſte.

REAAL. (JAKOB LAURENSZOON) Onder den naam van REAAL ontmoet men, in onze Geſchiedenissen, verſcheiden Mannen, vermaard om hunne zucht voor de Vaderlandſche vrijheid, zo ten aanzien van den Burgerſtaat, als in het Godsdienſtige. Wij ontmoeten 'er een aanzienlijk getal van op de Regeeringslijst van *Amſterdam*. De perſoon, welken wij thans aankondigen, Sekretaris der Admiraliteit in even genoemde Stad, onderſcheidde zich, in den aanvang der voorgaande Eeuwe, door zijnen ijver voor de begrippen der Remonſtranten. Men leest zijnen naam, nevens dien van verſcheiden zijner Stadgenooten, onder eenen Brief, geſchreeven aan eenige Leidſche Predikanten, inhoudende een verzoek om een Leeraar naar hunnen ſmaak, en die voor hun in 't bijzonder den Dienst zoude waarneemen. De Brief was getekend den dertigſten Januarij des Jaars 1617. Nog in dat zelfde jaar was hij tegenwoordig in eene Vergadering van lieden van zijne denkwijze, in eenen Spijker of Pakhuis, op *Dwarsbomſloot*, die door 't Graauw geſtoord, en alwaar zeer groote baldadigheden gepleegd wierden. Niet lang daar naa hing zijn huis het gevaar van plonderinge boven 't hoofd; doch de bewooners kwamen vrij met den ſchrik. Volgens beſluit van den Kerkeraad wierdt den Heere REAAL, omtrent dien tijd, het Avondmaal ontzegd, en hij naderhand, door het afkondigen van den Ban, van de Gemeente afgeſneeden. Wat zedert van hem geworden zij, vinden wij nergens aangetekend. De Heer JAKOB

LAU-

LAURENSZOON REAAL was de Zoon van LAURENS JAKOBSZOON REAAL, van wien beneden breder zal geſproken worden.

Zie BRANDT, *Hiſt. der Reformatie.*

REAAL, (LAURENS) een Amſterdammer, uit het aanzienlijk geſlagt van dien naam, doch onzeker, in welk jaar hij geboo-ren zij. In zijne jeugd en jongelingſchap leide hij zich vlij-tig toe op de beoefening van de fraaie Letteren, beſchaaven-de Weetenſchappen, en vooral ook de kennisſe van de Reg-ten, met zulk eenen vlijt, dat hij, eerlang, den trap van het Meesterſchap beklom. Hoewel dus van de Natuure tot eene andere loopbaane geroepen, verliet hij, egter, voor eene wijle tijds, het vaste Land, om het onſtuimig Element te be-ploegen. In de maand Maij des Jaars 1611 liep hij, uit *Texel*, in Zee, als Bevelhebber van vier Schepen, na de Oostindiën beſtemd. In den Jaare 1615 bekwam hij den post van Gouverneur over de Molukſche Eilanden, en beklom, in 't volgende jaar, de hoogſte waardigheid in die afgelegene Gewesten, die van Gouverneur Generaal van Nederlands In-diën. Niet langer, evenwel, bekleedde hij dien post, dan tot op den eeëndertigſten October des Jaars 1617; hij verzogt op dien dag zijn ontſlag, doch moest op de bevestiging daar van toeven, tot in 't midden van het volgende jaar. Zedert ver-toefde hij nog ruim een jaar in de Indiën, daar toe verzogt van zijnen Opvolger den Heere KOEN, om hem behulpzaam te zijn, met goeden raad, in het beraamen van dienſtige maat-regelen tegen de Engelſchen en Javaaren, de gemeene vijan-den der Hollanders. Eindelijk vertrok de Heer REAAL van Batavia, in 't begin van Augustus des Jaars 1619, en bereikte gelukkig den Vaderlandſchen oever in de maand Januarij van 't Jaar 1620. De Maatſchappij erkende 's Mans dienſten, met eene maandelijkſche beſoldiging van zeshonderd Guldens, ge-rekend van den dag der aanvaardinge van het hoog gezag tot op dien van deszelfs wederkomſte in het Vaderland. Daaren-boven ontving hij ten geſchenke, eene ſomme van vierdui-

zend

zend Guldens, nevens een fraaien gouden Gedenkpenning, in een loflijk opſchrift zijne verdienſten meldende.

Zich nu als een gezeeten Burger aanmerkende, beraamde de Heer REAAL een leevensplan, met zijne neigingen ſtrookende. Deeze heiden, onder andere, over tot de beoeffeninge der Nederduitſche Taale en Dichtkunde. Van hier dat hij een Letterkundig gezelſchap aanleide met den Ridder PIETER KORNELISZOON HOOFT en andere fraaie vernuften. VONDEL was 'er insgelijks een Lid van, en genoot, nevens die des Drosſaarts, ook de hulp van REAAL tot eene Nederduitſche Vertaaling der *Troades* van SENECA.

Wel haast, egter, wierdt REAAL geroepen, uit deeze ſtille leevenswijze, op een woeliger tooneel. In den Jaare 1625 vertrok hij, als Vice-Admiraal, met eene Vloot van tien Schepen na *Engeland*, alwaar hij, door Koning KAREL DEN I, tot den Ridderſtand wierdt verheven. De voorſpoed der Keizerlijke Wapenen langs de Oostzee, en de vreeze voor verloop van den Oosterſchen handel, waar aan de Verééнigde Gewesten zeer veel gelegen legt, bewoog, in den Jaare 1627, de Algemeene Staaten den Deenſchen Koning eene aanbieding te doen van tweeduizend man, om dezelve, op hunne kosten, in de *Zond* bezetting te doen houden. Met den voorſlag, hier toe betrekkelijk, wierdt REAAL na *Denemarken* gezonden, en met een, om op de ſterkte en inwendigen toeſtand van het Deenſche Rijk naauwkeurig agt te geeven. CHRISTIAAN DE IV ontving onzen Gezant heuſchelijk, doch wees zijnen voorſlag van de hand. Op zijne wederreize na *Holland*, met het Oorlogſchip, welk hem overvoerde, leedt hij ſchipbreuk op de Jutſche Kust, op eene plaats, alwaar Keizerlijke bezetting lag. Deeze nam onzen Gezant in verzekering; en wierdt hij, naa eenigen tijd zittens in deezen oord, gevankelijk na *Weenen* gevoerd. Veele moeite hadden en deeden de Staaten om zijn ontſlag te bewerken; niet vroeger gelukte dit, dan in de Lente des Jaars 1629. Naa zijne wederkomst bekleedde de Heer REAAL verſcheiden aanzienlijke posten in het Stadsbewind. In den Jaare 1630 wierdt hij Schepen en Raad; in het volgende jaar was hij Commisſaris van de Wisſelbank, en twee jaaren laater Commisſaris van de Weeskamer. Zints de eerſte

eerſte reize, hadt hij zitting in Schepensgeſtoelte in de Jaaren 1632, 1634 en 1636. Waarſchijnlijk zou hij het Burgemeesterlijk geſtoelte, eerlang, beklommen hebben; doch hij overleedt, op den eenëntwintigſten October des Jaars 1637. Als Bewindhebber der Oostindiſche Maatſchappije, hadt hij aan dezelve zeer gewigtige dienſten gedaan.

REAAL, (LAURENS JAKOBSZOON) Vader van JAKOB LAURENSZOON, boven vermeld, Man, wiens naagedagtenis, bij alle Vrijheidminnende Amſterdammers, in zegening verdient bewaard te worden, om zijne kloeke poogingen ter affchuddinge van het Roomſche juk, en trouwe zorge voor de rust, den welvaart en bloei der Stad. Hij was een aanzienlijk Burger en Koopman, woonende op het Water, in een huis, daar *de gouden Reaal* uithing, en waar van LAURENS JAKOBSZOON, nevens zijne naakoomelinſchap, veelligt, den toenaam zal ontleend hebben. Een ijverig Voorſtander zijnde van de gezuiverde geloofsbegrippen, haakte hij, met verſcheiden zijner Stadgenooten, na de gelegenheid om hunne gevoelens openlijk te mogen belijden. Op het Artikel JAN ARENTSZOON hebben wij verhaald, hoe deeze, zijnde een der eerſte Hervormde Leeraaren hier te Lande, door onzen REAAL en nog vijf andere voornaame burgers, in den Jaare 1566, van *Kampen* na *Amſterdam* ontbooden zijnde, deeze lieden, gezamentlijk, buiten de St. Antonijspoort, in het riet, eene heimelijke bijeenkomst hielden, om middelen te beraamen op het doen van openbaare Preeken. 't Gevolg der raadpleegingen, was, zich niet aan eene enkele plaats te bepaalen, maar nu hier, dan elders, naar dat de omſtandigheden medebragten, godsdienſtige zamenkomſten te houden. In een dier bijeenkomſten, die gehouden wierdt te *Overveen*, buiten *Haarlem*, verſcheen REAAL, nevens ongeveer vijfduizend zo mannen als vrouwen. Naa 't eindigen der Preeke wierdt hij gezonden na *Amſterdam*, om te onderſtaan, hoe het werk bij de Regeering aldaar wierdt opgenomen. Hier vernam hij, uit den mond van eenen ANTHONIS VAN HOUF, Vroedſchap, doch der Hervorminge heimelijk toegedaan, dat een beſluit was genomen, in gevalle de Preek voor de Stad wierdt gebragt, zich te zullen ſchikken

naar

naar de gelegenheid van zaken. REAAL bragt deeze tijding aan zijne Vrienden te *Overveen*, en deedt daar door hunnen moed wakkeren. Te vooren hadt hij, nevens verſcheiden anderen, gewapend eene Preek aangehoord, op de *Rietvink*, een veld buiten *Amſterdam*, volgens de toenmaalige gedaante der Stad, buiten de Haarlemmerpoort, aan het einde der tegenwoordige Haarlemmer Houttuinen. De reden van deezen toeſtel, was, zo als de Leeraar openlijk verklaarde, naa de Preeke, „ om den aanloop van het geweld, dat hen dreigde, „ te weder ſtaan, en zich zelven, met alle de toehoorders, „ mannen en vrouwen, te beſchermen."

Bekend is de Beeldeſtorming te *Amſterdam*, zo wel als elders. De verſtandigſte Gereformeerden verfoeiden dien moedwil. Terwijl deeze, in de Oude Kerk, zijne ſchendige handen aan Beelden en Altaaren ſloeg, bevondt zich REAAL daar omtrent. Geenen ſchijn willende hebben van eenig deelgenootſchap in dat bedrijf, nam hij, met eenige anderen, gang na de Markt, en bleef 'er, geruimen tijd, op en neder wandelen. Onder dit alles groeide de oproer, en jeukten veelen van de woeste bende de handen naar eene plondering van het Minderbroedersklooſter, dat al lang bij 't gemeen, in een kwaad blad geſtaan hadt. De menigte, voor het Klooſter, in merkelijken getale verzameld zijnde, verzogten Burgemeesteren aan REAAL en nog eenige andere voornaame Gereformeerden, zij wilden derwaarts gaan, en het volk tot bedaaren brengen. In gevolge diens verzoeks begaven ze zich onder de woedende bende, en ſmeekten dezelve, met ongedekten hoofde, dat zij toch vertrekken wilde, met beloſte, uit naam van Burgemeesteren, dat de Monniken nog dien zelfden avond uit het Klooſter zouden vertrekken. Merkelijk gevaar zijns leevens liep hier REAAL. Want zich ſtellende tegen het openſlaan der Kloosterdeure, ware hij, van agteren, met een Opſteeker, doorſtooten geweest, indien een ander den ſteek niet verzet, en hem gewaarſchuwd hadde. REAAL begaf zich toen na huis.

Omtrent deezen tijd kwam Prins WILLEM DE I te *Amſterdam*. Nevens REINIER KANT, was nu LAURENS JAKOBSZOON REAAL tot Gemagtigde der Gereformeerden aangeſteld. De zaaken van deeze ſtonden thans een weinig gunſtiger dan voorheen,

heen. Van 's Prinſen tegenwoordigheid bedienden zich de Hervormden, tot het inleveren van een Verzoekſchrift, om vrijheid van Geweeten en onbelemmerde oeffening van den Godsdienst. Het gevolg hier van was zeker Verdrag, 't welk, aan KANT en REAAL, in 't bijzijn van den Stadhouder, wierdt ter hand geſteld, en inhieldt eene aanwijzing der plaatzen, zo binnen als buiten de Stad, alwaar zij Godsdienſtige zamenkomſten zouden mogen houden. Dit viel voor in den aanvang des Jaars 1567. Omtrent dien zelfden tijd hadt REAAL de hand in het bij een brengen van zekere ſomme gelds, ten behoeve van den Heere VAN BREDERODE, tot verſterkinge en verzekeringe van de Stad *Viane*.

Meer en meer begonnen nu de Onroomſchen, te *Amſterdam*, op de veilige oeffening van den Godsdienst bedagt te zijn. Ten dien einde diende een Verzoekſchrift, op den zeventienden Maart des Jaars 1567 overhandigd. LAURENS JAKOBSZOON REAAL was een der inleveraaren. Meer dan twee uuren vertoefden deeze in het Torentje, bij Burgemeesteren, ernſtig handelende over Geloofszaaken. Der optekeninge wel waardig is het geſprek, welk, bij deeze gelegenheid, tuſschen eenen der Burgemeesteren, SIMON KLAAS COPS of COPPESZOON, voorviel. Onder andere liet deeze zich tegen REAAL uit in de volgende bewoordingen: „ LAURENS JAKOBS u had ik niet toe„ vertrouwd, dat gij u zelven zo verre in deeze zaak zoudt „ hebben verloopen, hoewel ik, eer gij trouwde, wel wist „ dat gij Luitherde. Dan 't verwondert mij dat uwe Schoon„ moeder u zulks toelaat, en 't doet mij van haarentwege wee: „ want wij zijn lange jaaren goede buuren geweest." REAAL, den Burgemeester gehoord hebbende, gaf daar op het volgende antwoord: „ Mijn Schoonmoeder, die mij in 't zoeken van „ mijne zaligheid niet verhindert, doet als eene wijze Vrouw; „ en 't ware dat uw Zoon JAN KOPS zijn loopen na den Over„ toom, om Delfs bier te drinken, naliet, zich ook ter preeke „ voegde, een eerlijk en tuchtig leeven zogt te leiden, (gelijk „ zijnen ſtaat wel zou betaamen) en zo ijverde om zijn eeuwi„ ge zaligheid, ik meen niet dat het mijn Heer de Burgemees„ ter zou willen verhinderen." Eenigzins gramſtoorig zeide hier op de Burgemeester: „ Ik ſtond veel liever ten halze toe

„ in

„ in 't water"; en vervolgens REAAL met bedaardheid: „ Al „ zagt, Heer Burgemeester: de zaaken, hoope ik, zullen „ zulk eenen keer neemen, dat de Burgemeesters nog al te „ ſamen bij ons ter preeke zullen koomen." De Burgemeester, thans zijn geduld ten einde, berſt hier op uit in deeze onbeſcheidene taale: *Ik zat liever in 't Bordeel tuſſchen zeven hoeren.*

Intuſſchen gingen de zaaken der Onroomſchen te *Amſterdam* rugwaarts. Men hadt, ter handhaavinge van den Openbaaren Godsdienſt, aanmerkelijke kosten gedaan, en zich hier door in ſchulden geſtoken. Om deeze af te doen, hadt men elkander beloofd, bij eere en mannen waarheid, den honderdſten penning hunner goederen te zullen opbrengen. Om deeze te ontvangen, was 'er ten huize van LAURENS JAKOBSZOON REAAL een kist geſteld, met een gat in het dekzel, om 't geld daar door te werpen. Doch de geldzameling voldeedt niet aan de verwagtinge. Veele Gereformeerden namen nu de vlugt, uit vreeze voor de Bloedplakaaten. REAAL, hoewel buiten dien reeds beraaden om te vertrekken, wierdt, uit naam van Burgemeesteren, verzogt, zich voor eenen tijd aan kant te ſchikken, om te zien, welk eenen keer de zaaken wilden neemen. Dit verzoek bewoog REAAL om aan te houden op een eerlijk Getuigſchrift onder Stads Zegel, om hem tot een Vrijen Reisbrief te verſtrekken. Het antwoord was, dat, om de menigte van bezigheden, aan Burgemeesteren zulks thans niet gelegen kwam, maar dat zij, op hunne eigen kost, het Geſchrift zouden naazenden, indien REAAL hun meldde, werwaarts zijne reize ſtrekte. Het antwoord was, *na Medenblik*.

Door den nood der tijden geperst, verliet nu REAAL zijne Vaderſtad. In 't laatst van April des Jaars 1567, ging hij ſcheep in eene Boejer, met VRANK DE WAAL, MATTHYS JANSZOON en ADRIAAN KROMHOUT, met zijne Huisvrouw en een dogtertje van veertien jaaren. Gekoomen te *Medenblik*, wierden ze aldaar gewaarſchuwd, dat 'er eenige Ruiters van *Alkmaar* in aantogt waren. Straks lieten ze zich, met een Haringſchuit, op de Ree roeien, vonden aldaar, nevens andere Schepen, met gevlugte goederen beladen, een Karveeltje, heb-

hebbende alleen een kleinen Jongen aan boord. Nogthans zeilden ze voort tot onder *Wieringen*, daar de Schipper 's anderendaags bij hen kwam, en verhaalde, dat ze naauwlijks onder zeil geweest waren, of de Ruiters kwamen in hunnen herberg, om hen te zoeken. Zelf hadden ze in de Haven een Vaartuig gezogt, om hen naa te zeilen. Deeze, zeide REAAL, zouden het Vrijgeleide zijn, welk de Burgemeesters beloofd hadden, hem te zullen naazenden. Van onder *Wieringen* bragt de ſtraks genoemde Schipper onzen REAAL met de zijnen na 't Eiland *Vlieland*, alwaar ze aan land traden. Hier bevonden ze zich in groote verlegenheid, alzo 'er Schuit, Schip noch Pink aan 't Eiland was, om hen verder voort te helpen. Daarenboven kwam 'er ſchrijven van Burgemeesteren van *Amſterdam* aan den Schout van *Vlieland*, inhoudende verzoek om zekere vier perſoonen, zijnde, volgens beſchrijving, REAAL en de zijnen, in gevalle zij aldaar kwamen, aan te houden en in verzekering te neemen. De menschlievendheid van zekeren Burger van *Alkmaar* redde hen uit den nood. Deeze was ADRIAAN KORNELISZOON, een Goudſmid, thans op *Vlieland* woonagtig, en, bij voorraad, het Schoutsampt waarneemende, alzo de Schout, voor weinige dagen, overleeden was. Hij hadt den Amſterdamſchen brief in handen gekreegen, vertoonde dien aan de Vlugtelingen, en raadde hun om te vertrekken. Straks was het uitzien na eenig Vaartuig. Eindelijk vonden ze eenen ouden Krabbeſchuit, van drie lasten, die wel een half jaar in den grond hadt gelegen. In den nacht wonden ze deezen boven water, en ſtaken 'er, 's anderendaags, mede van het Eiland. Doch het Vaartuig te lek zijnde om Zee te kunnen houden, wierdt men te raade, den ſteven te wenden na *Harlingen*. Een afſchrikkend verſchijnzel belette hun hier het landen; 't was dat van een Schip met Krijgsvolk, 't welk een ander aan boord lag: om naamelijk, gelijk ze zedert vernamen, de Heeren VAN BATENBURG en andere Edelen gevangen te neemen. In weerwil van den toeſtand van hun Vaartuig, zetten ze thans koers na de *Wadden*. Hier ſtopten ze, zo goed hun doenlijk was, bij nacht, met het Linnen, welk zij bij zich hadden, de gaten van het kranke Schip. Naa veel zukkelens en gevaars kwamen ze

eindelijk, op den tweeëntwintigſten Maij des genoemden jaars, behouden te *Embden*, alwaar zij veelen hunner Medeburgeren vonden, die, naa hun vertrek, de Stad verlaaten hadden.

LAURENS JAKOBSZOON REAAL vertoefde buitenslands, tot op de verandering van zaaken, in den Jaare 1578, te *Amſterdam* voorgevallen. Naa zijne wederkomst in het Vaderland bekleedde hij verſcheiden aanzienlijke posten: van Schepen en Raad der Stad, Kapitein en vervolgens Kolonel der Burgerije, als mede van Raad ter Admiraliteit in *Zeeland*. Ter gelegenheid der komſte van den Graave VAN LEICESTER te *Amſterdam*, in den Jaare 1587, de wagt hebbende bij de Regulierspoort, om den Graaf te ontvangen, hadt hij het hart vol zorgen, dewijl de vallende avond hem belette, de grootheid van 't gevolg te onderſcheiden, en hij vreesde, dat de binnen trekkende ſtoet ligt te groot zijn konde voor de veiligheid der Stad. De onverzaagdheid van zijnen Serjant, WILLEM VAN BUIL genaamd, redde hem uit die verlegenheid. Voor de eerſte maal beklom LAURENS JAKOBSZOON REAAL het Schepensgeſtoelte in den Jaare 1582, vervolgens in de Jaaren 1585, 1586, 1589 en 1590. Misſchien zal hij niet lang daar naa overleeden zijn. De vermaarde JAKOBUS ARMINIUS hadt zijne dogter ter Echtgenoote.

Behalven de bovengemelden, vinden wij, op de Regeeringslijst van *Amſterdam*, van het Geſlagt van REAAL, aangetekend de volgende perſoonen: BARTHOLOMEUS JANSZOON REAAL, Rekenmeester, of Commisſaris van de Rekenkamer, in de Jaaren 1628 en 1629; Dr. FRANS REAAL, Schepen, in de Jaaren 1647, 1651, 1654, 1655, 1657 en 1658, Raad geworden in den Jaare 1659, Burgemeester, in den Jaare 1669, buitenstijds, in de plaats van GERRIT HASSELAAR, die Schout was geworden; Dr. JAKOB JANSZOON REAAL, Raad, in den Jaare 1623, als mede, in dat zelfde jaar, Schepen, en vervolgens in 1626 en 1628; JAN PIETERSZOON REAAL, Schepen, in den Jaare 1579, Raad, in den Jaare 1603, en Burgemeester, in de Jaaren 1604 en 1612; JAN REAAL, Schepen, in de Jaaren 1723, 1726, 1727, 1731 en 1732; JEAN REAAL, Commisſaris, in den Jaare 1658; PIETER JANSZOON REAAL, Schepen, in de Jaaren 1609 en 1618; PIETER REAAL, Raad, in den

Jaare

Jaare 1683, Schepen, in den Jaare 1685; REINIER REAAL JANSZ, Thesaurier Extraordinaris, in 1621 en 1632.

REDANUS, (PETRUS) of REIDANUS, een vermaard Geneesheer van de Zestiende Eeuwe, was geboozen te *Deventer*, welks Doorluchtig School, ten dien tijde, alomm vermaard was, en zeer veele geleerde Mannen uitleverde. Onder andere Werken ziet van hem het licht *Querela Medicinæ Dogmaticæ*, of Klagte der Leerstellige Geneeskunde. De vermaarde JAKOBUS CURIO voegde daar nevens eene Zamenspraak, getijteld *Hermotinus*.

Zie VAL. ANDREAS, *Bibl. Belgica*.

REEDE. (*Het Geslagt van* VAN) Gaarne gunnen wij, in ons *Woordenboek*, eene plaats aan aloude Vaderlandsche Geslagten. Zij strekken tot een sieraad der Nederlandsche Natie, en zijn een bewijs, dat het haar, zo min als andere volken, niet ontbreekt aan eenen volgreeks van aanzienlijke takken, uit eenen zelfden Geslagtboom voortgesprooten. Onregt deeden wij aan het Geslagt van VAN REEDE, indien wij het hier over 't hoofd zagen. Zo in oudheid als menigte van vermaarde Telgen behoeft het voor geene andere Vaderlandsche familiën te wijken. Men rekent het afkomstig uit *Munster*, en zich van daar door *Gelderland*, *Twente* en vooral het Sticht van *Utrecht* verspreid te hebben.

Te weeten, in het begin der Dertiende Eeuwe leefden FREDERIK, ARNOLD en GERARD VAN REEDE, broeders, dus genoemd naar een Vlek of Heerlijkheid in het gemelde Bisdom. Reeds in hunnen leeftijd moeten ze lieden van geen gering vermogen en aanzien geweest zijn, naardien men dezelven afzonderlijk, of allen te zamen, meermaalen vermeld vindt, bij plegtige verdragen, of andere onderhandelingen, tusschen Vorsten en Grooten van hunnen tijd. Heer FREDERIK koomt voor, in den Jaare 1226, als een der Scheidsmannen, door GERARD VAN NASSAU, Graaf van Gelder en Zutfen, gekoozen, ter vereffeninge der oneenigheden, tusschen hem en OTTO VAN DEN LIPPE, Bisschop van Utrecht, over eenige Goederen in *Sal-*

land gereezen. In dat zelfde jaar wordt hij nogmaals vermeld, als getuige, in zekere uitſpraak, door den Pauslijken Gezant, tuſſchen den gemelden Biſſchop en FLORIS DEN IV. Graaf van Holland. Daarenboven ſtondt hij, in 't volgende jaar, als getuige over de Vrijheden, door GERARD, Graaf van Gelder, aan de Opgezeetenen van de *Veluwe* verleend. Tien jaaren laater ondertekende hij, als getuige, eenen Brief, raakende eene Overeenkomst, tuſſchen OTTO, Graaf van Gelder, en HENRIK VAN DEN BERG, wegens het regt van Voorſpraak of Advokaatſchap van de Kerk van *Embrik*. Alle de drie broeders ſtonden, in den Jaare 1233, over den Brief, bij welken OTTO, Graaf van Gelder en Zutfen, aan de Stad Arnhem eenige Stedelijke Privilegien toeſtondt. Nogmaals vinden wij hen gezamentlijk vermeld, in eenen Brief van den Jaare 1250, bij welken OTTO VAN GELDER zekere Gift, door zijne Voorouders, aan het Klooſter Bethlehem, bij Deutekom gedaan, bekragtigde. Opmerkelijk is het, dat, in de twee laatſte handelingen, FREDERIK in de tweede plaats genoemd wordt. 't Zij dat zijne broeders ongehuwd, of kinderloos zijn geſtorven, zeker is het, dat Heer FREDERIK als de Stamvader des Geſlagts vermeld wordt. Van hem zullen wij dan met onze berigten eenen aanvang maaken.

FREDERIK VAN REEDE hadt in huwelijk eene dogter uit het Geſlagt van *Munſter*, en verwekte bij haar,

BITTER, *Heer van Reede.* In eenen ongedrukten Brief, van den Jaare 1260, bekent deeze, dat *Machtelt*, Weduwe van Steven van Munſter, en haar Zoon *Zweder*, voor 't Geregt van Boekholt, ten behoeve van den Kommandeur en de Ridders van het Duitſche Huis te Utrecht, aan hem hadden opgedraagen de goederen, op Raven, bij Utrecht, gelegen. Nogmaals wordt hij vermeld, in den Jaare 1274, als getuige, in zekeren ongedrukten Opdragtsbrief. Heer BITTER was getrouwd met eene dogter des Graaven *van Loon*, en bij dezelve Vader van

HENRIK, *Heer van Reede.* Volgens eenen onuitgegeeven Brief van den Jaare 1296, hadt deeze aan Reijnold, Graave van Gelder, opgedraagen het Huis van Nijenbeek, gelegen op de Veluwe. Zijne huisvrouw was *Christina van Romberck*, en deeze bij hem Moeder van

FRE-

FREDERIK, *Heer van Reede*, getrouwd met eene dogter uit het Munſtersch Geſlagt van Gammekle, behalven eene dogter, *Catharina van Reede*, getrouwd met Roelof van Bevere.

BITTER, *Heer van Reede*, nam ter Vrouwe eene dogter van BERNT DRÖSTE, afkomſtig uit het Munſterſche, en verwekte bij haar:

1. *Goert*, *Heer van Reede*, gehuwd met Sibijlla Klencke, en bij haar Vader van

Catharina, *Vrouwe van Reede*, die vervolgens de Echtgenoote wierdt van Everd van Rhemen, tot Dravenhorst, en alzo de Heerlijkheid Reede aan het Geſlagt van Rhemen bragt.

2. BERND VAN REEDE, die volgt.

3. *Frederik van Reede.*

BERND VAN REEDE, tradt in den echt, in den Jaare 1385, met Soldelina, eenige dogter van Goert, Heere van Saasveld, en van N. Klencke. Het Huis te Saasveld kwam aldus in zijn Geſlagt. BERND was Vader van

HENRIK VAN REEDE, Heer van Saasveld; hij trouwde eene dogter van Goert van Thije, Ridder, kogt het Huis Brandlicht, in het Sticht van Munſter, en liet de volgende kinderen naa:

1. GOERT VAN REEDE, Heer van Saasveld en Brandlicht, die volgt.

2. *Goosſen van Reede.*

3. *Henrik van Reede.*

4. *Johanna van Reede*, getrouwd met Johan, Heer van Almelo. In den Jaare 1452 voorzagen deeze die van het Vrieſeveen van Handvesten; Heer *Henrik*, de Vader van Johanna, ſtondt daar over als getuige.

GOERT VAN REEDE, tradt in den echt met *Jutta*, of *Judith van Ruitenberg*, en verwekte daar bij:

1. ADRIAAN VAN REEDE, die volgt.

2. *Frederik van Reede*, getrouwd met Anna van Rosſem, dogter van Jan, Heere van Rosſem, Mijnerswijk, enz. en van Odeler van Zuijlen, Vrouwe van Nijvelt, Broekhuizen, enz. Naa 's Mans overlijden hertrouwde deeze met Fredrik van den Boetſelaar, Zoone van Dirk van den Boetſelaar, Heere van Schuleuborg en ter Mollen.

ADRIAAN VAN REEDE, Heer van Saasveld en Brandlicht, was, in den Jaare 1497 en vervolgens, ten tijde van Fredrik van Baden, Biſchop van Utrecht, beſchreeven onder de Edelen van het Landſchap Overijsſel, wegens Twente; als mede onder Biſchop Frederiks opvolger. Die van Zwolle thans van den Biſchop afgevallen zijnde, en zich onder de beſcherming van den Hertog van Gelder begeeven hebbende, namen, op den tienden Julij des Jaars 1521, Heer ADRIAAN gevangen. Twee jaaren laater bekwam hij zijne vrijheid, ten koste van het Huis Saasveld, welk hij aan den Biſchop opdroeg. In den Jaare 1527 wordt hij vermeld als een der Geheimraaden van HENRIK VAN BEYEREN, Biſchop van Utrecht. Daarenboven bekleedde hij den post van Huis-Maarſchalk bij eenige der Utrechtſche Kerkvoogden. Bij zijne huisvrouwe *Lucia van Goor*, dogter van Jan van Goor, Heere van Heel, en van Johanna, dogter van den Burggraave van Montfoort, verwekte hij de volgende kinderen:

1. GOERT VAN REEDE, Heer van Saasveld, die volgt.
2. *Lucia van Reede.*
3. *Agnes van Reede*, getrouwd met Menſo van Heiden, tot Astrup, in het Sticht van Osnabrugge.
4. *Maria van Reede*, gehuwd met Herman van Westerhold, tot Koppel, in het Sticht van Munſter.
5. *Johan van Reede*, Drost van Haaxbergen, Diepenhem en Laaghe, in den Jaare 1549 en vervolgens.
6. *Botter van Reede*, Kanunnik te Utrecht.
7. Eene dogter *N. N.*
8. HENRIK VAN REEDE, Heer tot Brandlicht. Naa de opgave der naakoomelingen van zijnen oudſten broeder, zal van deezen breeder geſproken worden.

GOERT VAN REEDE, Heer van Saasvelt, gebooren in de maand September des Jaars 1516, bekleedde het ampt van Hoofdſchout van Utrecht, zints de maand October des Jaars 1555 tot in de maand April des Jaars 1564, wanneer hij daar van vrijwilligen afſtand deedt. Intusſchen wierdt Heer GOERT met de Ridderhofſtad *Amerongen* beleend, en, uit dien hoofde, in de Ridderſchap des Lands van Utrecht beſchreeven. In den Jaare 1544 was hij in den echt getreeden, met *Geertruid*

van

van Nijenrode, dogter van Ernst van Nijenrode, Heere van Zuileſtein, en van Margareta van Renesſe. Ingevolge diens Huwelijks wierdt Heer GOERT insgelijks beleend met de Ridderhofſtad Zuileſtein, in den Jaare 1558; hij wierdt, in den Jaare 1580, door aankoop, eigenaar van de Ridderhofſtad ter Horst, of Nederhorst. In den Jaare 1584 was hij een der Gemagtigden, door 's Lands Staaten benoemd, om met HENRIK DEN III, Koning van Frankrijk, over de Opdragt der Nederlanden aan zijne Majeſteit te handelen. Terwijl de Gezanten, die de reize te Zee doen zouden, in den Briele op eene gunſtige gelegenheid wagtten, wierdt Heer GOERT onpaſſelijk. Hij keerde dan te rug, en overleedt, op den negentienden April van het volgende Jaar 1585. Bij zijne Huisvrouw, die hem bijkans twintig jaaren overleefde, hadt hij de volgende kinderen verwekt:

1. *Gijsbert van Reede*, ongehuwd in Italie overleeden.

2. ADRIAAN VAN REEDE, Heer van Saasvelt, die volgt.

3. FREDERIK VAN REEDE, Heer van Amerongen, volgt insgelijks.

4. *Johanna van Reede*, getrouwd met Jan van den Bongaart, Zoone van Bernd, Heere van Bongaart, ter Lucht, enz. en van Elizabeth Turk, Vrouwe van Nijenrode.

5. *Maria van Reede*, gehuwd, in den Jaare 1600, met Bernd, Heere van Bongaart, broeder van den Man van haare Zuster.

6. *Lucia van Reede*, getrouwd, eerst met Adolf van Rechteren, Zoone van Johan van Rechteren en van Agnes van der Clooster· vervolgens met Floris Hartard van den Boetſelaar, Heere van Odekirchen, Zoone van Floris van den Boetſelaar, Heere van Karnis, en van Odilia van Flodorp, Vrouwe van Odekirchen.

7. *Johan van Reede*, ongehuwd in Frankrijk geſtorven.

8. *Bernd van Reede.*

9. GERARD VAN REEDE, Heer van Nederhost, van wien, naa zijne twee ouder broeders, zal geſproken worden.

10. *Alijd van Reede*, Vrouwe van Zuileſtein, getrouwd, in den Jaare 1586, met Thomas Maria Wingfeld, Ridder, Heere van Grenu, een Engelſch' Kolonel.

11. *N. N.* een Zoon, jong geſtorven.

ADRIAAN VAN REEDE, Heer van Saasveld, is geweest Groothofmeester van ERNST VAN BEYEREN, Prinſe-Biſchop van Luik. Hij nam ter Vrouwe *Anna van Duras*, Weduwe van Enatten, en verwekte bij haar deeze kinderen:

1. GERARD VAN REEDE, Heer van Saasvelt, van wien ſtraks nader.

2. *Willem van Reede*, Heer van Heurm, Teijchelerijen, enz. getrouwd met Maria van Cortenbach, en Vader van de volgende kinderen:

a. *Maria Catharina van Reede*, gehuwd aan François Philippe d'Ive, Heere van Soije en Godion.

b. *Veronica van Reede*, Kloosterjuffer in het Keijzerlijk Sticht te Borchet.

c. *Marta van Reede*, insgelijks Kloosterjuffer.

d. *Adriana van Reede*, Geestlijke in het Klooster te Herkenrode.

e. *Margareta van Reede*, Kanunnikesſe van St. Maria, te Keulen, getrouwd met Ivo van Hoen van Chatiel, Heere van Stokkum.

f. *Margareta van Reede*, Geestlijke in het Klooster te Mijlen.

3. *Godard Adriaan van Reede*, Heer van Printhagen; hij was Edelman van de Kamer van den Prinſe-Biſchop van Luik, en Groot-Drosſaart van het Graaffchap van Loon. Zijne Echtgenoote was Maria van Merode, en hij bij dezelve Vader van:

a. *Margareta Iſabella van Reede*, getrouwd met Ferdinand van Lijnden, Baron van Froidcourt, Zoone van Karel Ernst van Lijnden, Groot-Hofmeester van den Prinſe-Biſchop van Luik en Gouverneur van Franchimont.

b. *Maria Johanna van Reede*, Geestlijke in het Klooster van Herkenrode.

c. *Johanna Eleonora van Reede*, getrouwd met Johan van Heijnsdale, Heere van Wikveld en Wechmaal.

d. *Anna Françoiſe van Reede*, Kloosterjuffer te Vrouwendaal, bij Hoei.

e. *Barbara Robertina van Reede*, Geestlijke in het ſtraks genoemde Klooster.

f. *Maxi-*

f. *Maximiliaan van Reede*, Geestlijke in het Klooster *Paix de Dieu*.

g. *Machtelt van Reede*, Geestlijke te Mijlen, bij St. Truien.

4. *Ernestina van Reede*.

5. *Lucia Margareta van Reede*.

GERARD VAN REEDE, Heer van Saasvelt, nam ter Vrouwe, in den Jaare 1609, *Maria van Wijhe*, Vrouwe van Herne, Nijenrode en ter Lucht, en verwekte de volgende kinderen:

1. *Anna Margareta van Reede*, getrouwd, eerst, met Robbert d'Mijenteau, Heere van Ochem, Paire, enz, wiens moeder was Anna van Groesbeek; naderhand, met Albert Eugene de Lanoij, Baron van Clervaux, d'Enerij, Heere van Wermerange, Bletange, Bolland, Zuilemont, Trembleur, Kapitein.

2. *Joachim van Reede*, Heer van Saasvelt, getrouwd met eene dogter uit het Geslagt van Spies van Heinsberg, bij welke hij verwekt heeft eenen Zoon, *Gerard Adriaan van Reede*, Heer van Saasvelt, en, naa het overlijden van zijne Grootmoeder, ook Heer van Nijenrode, en gehuwd met eene dogter uit het Geslagt van Drosten.

3. *Cornelia Agnes van Reede*, Kanunnikesse te Nivelle.

4. *Reinard Adriaan van Reede*, Heer van Herne, Drost van 't Land van Ravestein; getrouwd met Anna van Lijnden, dogter van Dirk van Lijnden, Baron van Hemmen, Heere van Blitterswijk, en van Heilwig Vijch.

5. *Bernardina van Reede*, Kanunnikesse te Nivelle.

FREDERIK VAN REEDE, Heer van Amerongen, boven vermeld, als de Zoon van *Goert van Reede* en *Geertruid van Nijenrode*, gebooren op den veertienden Julij des Jaars 1550, wierdt Kanunnik in het Kapittel ten Dom, te Utrecht, in de maand September des Jaars 1564, en deedt afstand van zijne Kanunnikdije, in de maand October des Jaars 1594. In de maand Junij des Jaars 1597 wierdt hij beschreeven in de Ridderschap des Lands van Utrecht. Hij is tweemaal getrouwd

geweest: eerst met *Kornelia van Oostrum*, dogter van Johan van Oostrum en van Maria van Oostrum, in den Jaare 1600 overleeden; vervolgens, in den Jaare 1610, met Catharina van Mervelt, Weduwe van Bartholomeus van Waal, Heere van Moersbergen, dogter van Adolf, Heere van Mervelt, en van Johanna van Dorth. Heer FREDERIK overleedt in de maand Julij des Jaars 1611, hebbende verwekt, bij zijne eerſte Huisvrouwe:

1. GODARD VAN REEDE, Heer van Amerongen en Ginkel, die volgt.

2. *Dirk Adolf van Reede*, Geestlijke.

3. *Geertruid van Reede*, getrouwd met Henrik van Brederode, Heer van den Bolle, Drost van Ameiden.

4. *Margareta Maria van Reede*, Kloosterjuffer in het Adelijk Klooster van Oudwijk, bij Utrecht.

5. *Ernst van Reede*, Kapitein, en vervolgens Maarſchalk van Eemland, in het Sticht van Utrecht, gehuwd met Kornelia van Renesſe van Wilp, dogter van Johan van Renesſe, Heere van Wulven en Wilp, en van Hester van Hattum, en bij haar Vader van

a. *Frederik van Reede*, getrouwd met eene dogter uit het Geſlagt van ter Beek, bij welke hij twee Zoonen verwekte.

b. *Hester Willemina van Reede.*

c. *Kornelia van Reede*, eerst getrouwd met N. N. van Camons, Heere van Vuren, vervolgens met N. N. van Bronkhorst, Heere van Hulsden.

GODARD VAN REEDE, Heer van Amerongen en Ginkel, beſchreeven in de Ridderſchap des Lands van Utrecht, en in den Jaare 1641 Afgevaardigde in het Leger der Algemeene Staaten. Terwijl hij dien last bekleedde, wierdt hij ziek, en na Bergen op den Zoom gevoerd zijnde, overleedt aldaar, in de maand October des gemelden jaars, in den ouderdom van bijkans negenënveertig jaaren. Bij zijne Huisvrouwe *Anna van den Boetſelaar van Fautenburg*, die vervolgens nevens hem te Amerongen begraaven wierdt, hadt hij verwekt:

1. *Frederik Adolph van Reede tot Amerongen*, Kanunnik van den Dom te Utrecht, en Kornet, tradt in 't huwelijk met Ernestine van den Boetſelaar, Vrouwe van Fautenburg, dogter van

van Rutger van den Boetſelaar, Heere van Fautenburg, en van Beatrix Mulert. Hij overleedt zonder kinderen, in 't vierentwintigſte jaar zijns ouderdoms. Zijne Weduwe hertrouwde, zedert, met Antoni van Haarſolte, Heere van Herxen.

2. *Kornelia Elizabeth van Reede tot Amerongen*, gehuwd, in den Jaare 1633, met Philebert van Tuil van Serooskerken, Heere van Wulven, Serooskerken, enz. beſchreeven in de Ridderſchap des Lands van Utrecht, en in de maand Januarij des Jaars 1661 overleeden. Zijn Lijk wierdt begraaven te Amerongen, met deeze zestien Kwartieren en het volgende bijſchrift.

TUIL VAN SEROOSKERKEN. VAN EYNDE. WYNGAARDEN. ZUILEN VAN NYVELD.
MICAULT. WELLE VAN CATS. SPRUIT. SONNEVELD.
SANDELYN. BRIMEU. CROESING. CRUININGEN.
VAN DE WERVE. CUIK. BOURBONNOIS. TEILINGEN.

Hier onder leyd het ſlof en d'aſſche
Van d'Edele PHILIBERT VAN TUIL,
Hy was voor land en kerk een kop're zuil.
Zijn ziel, in Chriſtus bloed gewaſſche,
Leeft eeuwig en blyft onverdurven.
Soo deugt, en trouw, en dapperheit van geeſt
Had ſchend-vry van de bleke doodt geweest,
Heer PHILIBERT *waar nooit geſtorven.*
O. 7 Jan. 1661.

Zijne Huisvrouw, geſtorven in den Jaare 1666, legt te Houten begraaven, met de volgende zestien Kwartieren en Bijſchrift.

REEDE. GOER. BOETSELAAR. SMULLENIK.
NYENRODE. RENESSE. SCHENK. REBERSRUIT.
OOSTRUM. ABKOUDE VAN MEERTEN. MEERVELDT. LANGEN.
OOSTRUM. SPRUIT VAN KRIEKENBEK. DORTH. HESWYN.

Vrouw Cornelia Elizabeth van Reede tot Amerongen,
Vrouwe Douariere van Wulven, Serooskerken, &c.
O. 23 Aug. 1666.

3. *Anna*

3. *Anna Walburg van Reede tot Amerongen*, gehuwd, in den Jaare 1645, met Johan van Tuil van Serooskerken, Heere van Soelekerke, Philipsland, enz. Zoone van Arend van Tuil van Serooskerken, Heere van Soelekerke, en van Catharina Ockerſen. Zij overleedt te Zierikzee, haare Geboorteplaats, in 't einde van het Jaar 1661, in haar vijfenveertigſte jaar, en wierdt te Amerongen begraaven.

4. *Catharina van Reede van Amerongen*, eerst getrouwd met Arend van Randwijk, Ritmeester, en naderhand met Karel Alexander van Berk, bij welken zij in het Kraambedde ſtorf, in de maand November des Jaars 1651.

5. GODARD ADRIAAN, Baron van Reede, Vrijheer van Amerongen, die hier naa volgt.

6. *Geertruid van Reede van Amerongen*, ongehuwd overleeden.

7. *Margareta Maria van Reede van Amerongen*, insgelijks ongetrouwd geſtorven.

GODARD ADRIAAN, *Baron van Reede, Heer van Amerongen*, Ridder van de Orde van den Olifant, in Januarij des Jaars 1642 Maarſchalk geworden van de Stad en den Lande van Montfoort, in het Sticht van Utrecht, doch ſtraks daar op van dien post afſtand gedaan hebbende, wierdt in de maand Maart van dat zelfde jaar beſchreeven in de Ridderſchap des Lands van Utrecht, en van wegen dezelve afgevaardigd ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten in 's Hage. Naadat hij, in den Jaare 1655, een Gezantſchap in Deenemarke hadt waargenomen, vertrok hij, in de zelfde hoedanigheid, na Spanje. Tweemaalen doedt hij, zedert, eenen keer na Deenemarke, in de Jaaren 1665 en 1667, de laatſte reize om de uitrusting van veertig Oorlogſchepen te bevorderen, waar in hij gedeeltelijk ſlaagde. In den Jaare 1672 eene Commisſie aan het Berlijner Hof, bij den Keurvorst van Brandenburg, hebbende waargenomen, zonden hem de Algemeene Staaten wederom derwaarts, in den Jaare 1679, om den Keurvorst af te trekken van vijandelijke bedoelingen tegen den Staat. De Heer van REEDE vertoefde thans een geruimen tijd aan dat Hof. Gedurende zijn verblijf betoonde hij zijnen ijver voor de belangen van den Vaart der Nederlanders op de Kust van Afrika,

rika, ter gelegenheid dat de Keurvorst een plan beraamd hadt, om eene Afrikaanſche Maatſchappij te Embden op te rigten. Ondanks zijne hooge jaaren, naa zijne wederkomst van Berlijn, aanvaarde de Heer van Reede van nieuws een Gezantſchap na Deenemarke, vóór of in den Jaare 1690. In het volgende jaar bewerkte hij aldaar een Verdrag van Koophandel, tuſſchen den Koning van Groot-Britannie en de Algemeene Staaten aan de eene zijde, en den Koning van Deenemarke aan den anderen kant. Hij overleedt, niet lang daar naa, te *Koppenhagen*, op den negenden October des Jaars 1691, in den ouderdom van zeventig jaaren. Het Lijk wierdt met een Oorlogſchip herwaarts gevoerd, en te Amerongen begraaven. Bij zijne Echtgenoote, *Margareta Turnor*, liet hij geene kinderen naa, behalven

GODARD, Graaf van Athlone, Baron van Reede, Ginkel en Agrim, Vrijheer van Amerongen, Heer van Lievendaal, enz. Ridder van de Orde van den Oliſant, Landcommandeur van de Balije der Duitſche Orde te Utrecht, Veldmaarſchalk van de Legers van den Staat der Verééнigde Nederlanden, Gouverneur van de Provincie van Utrecht, en Dijkgraaf van den Lekkendijk bovendams. Daarenboven wierdt hij, in de maand April des Jaars 1674, door Prins WILLEM DEN III, beſchreeven in de Ridderſchap des Lands van Utrecht, doch nam eerst zitting naa zijns Vaders overlijden; ruimende, naa verloop van etlijke jaaren, zijne plaats in voor zijnen oudſten Zoon. Hij verzelde Prins WILLEM DEN III op deszelfs overtogt na Engeland, en deedt aan denzelven geene kleine dienſten, onder andere door het behaalen van aanzienlijke voordeelen, op de vijanden, in Ierland, 't welk, door zijn beleid, voornaamelijk, tot onderwerping genoodzaakt wierdt. Koning WILLEM erkende 's Mans verdienſte, door het ſchenken van de tijtels van *Graaf van Athlone* en *Baron van Agrim*. Het Parlement van Ierland begiftigde hem, daarenboven, met eenige landerijen. Toen de Franſchen, in den Jaare 1702, eenen toeleg maakten om Nieuwmegen te verraſſen, noodzaakte hij dezelven, van hun voorneemen af te zien. Heer GODARD was gehuwd met *Urſula Philippota van Raasveld*, Vrouwe van Middagten, Hervelt, Rouenburg, Nienburg, enz.

dog-

dogter van Reinier van Raasveld en Margareta van Leesdaal. Hij overleedt te Utrecht, in de maand Februarij des Jaars 1703, wierdt te Amerongen begraaven, en liet de volgende kinderen naa:

1. *Margareta*, Baronesse van Reede tot Amerongen, getrouwd met Johan Henrik van Isendoorn van Blois, Heere van Kannenberg, Kolonel van het Stichtsche Regiment te paerd, gesneuveld, in den Slag van Ekeren, op den dertigsten Junij des Jaars 1703.

2. FREDERIK CHRISTIAAN, Graaf van Athlone, Baron van Reede en Agrim, Vrijheer van Amerongen, Ginkel en Elst, Heer van Lievendaal, Lieutenant Generaal over de Ruiterij van den Staat der Verééngde Nederlanden, Gouverneur van de Stad Sluis en onderhoorige Steden en Sterkten in Staats-Vlaanderen, en, zints den vrijwilligen afstand van zijnen Vader, in de maand December des Jaars 1701 beschreeven in de Ridderschap des Lands van Utrecht. Hij overleedt te Sluis in Vlaanderen, op den vijstienden Augustus des Jaars 1719, het eenënvijftigste jaar zijns ouderdoms, en wierdt te Amerongen begraaven, naalaatende, bij zijne Echtgenoote, *Henrietta van Nassau tot Zuilenstein*, dogter van Willem van Nassau, Graave van Rochefort, Heere van Zuilestein en Wagestein, de volgende kinderen, van welke de naakoomelingen nog heden, in het Sticht, met luister bekend zijn:

a. *Godard Adriaan*, Graaf van Athlone, Baron van Reede en Agrim, Vrijheer van Amerongen, Ginkel en Elst, Heer van Lievendaal.

b. *Frederik Willem*, Baron van Reede tot Amerongen.

c. *Urselina Christina Reinira*, Baronesse van Reede tot Amerongen.

3. *Anna Ursula*, Baronesse van Reede tot Amerongen, getrouwd met Dirk Wolter van Lijnden, Baron van Hemmen, Heere van Blitterswijk, Amptman, Regter en Dijkgraaf tusschen Maas en Waal.

4. *Renira*, Baronnesse van Reede tot Amerongen.

5. *Jacoba*, Baronnesse van Reede tot Amerongen, getrouwd met N. N. Corswaren, Graaf van Nijlle, Brigadier in dienst der Algemeene Staaten.

6. *Go-*

6. *Godard Adriaan*, Baron van Reede, Heer van Herreveld, beſchreeven, wegens het Kwartier van de Veluwe, in de Ridderſchap van Gelderland, Landdrost van de Veluwe, Lieutenant Opperjaagermeester van Gelderland, Ridder van de Duitſche Orde in de Balije van Utrecht, en, als zodanig, Kommandeur te Maasland. Hij was getrouwd met Maria van Nasſau tot Zuileſtein, zuster van zijns broeders Echtgenoote, en liet bij zijnen dood, voorgevallen op den tweeden Maij des Jaars 1730, de volgende kinderen naa:

a. *Urſulina Philippina*, Baronnesſe van Reede tot Herreveld, gehuwd, in den Jaare 1730, met François van Randwijk, Heere van Beek, Lieutenant Kolonel van een Regiment Voetvolk in dienst van den Staat.

b. *Willemina*, Baronesſe van Reede tot Herreveld.

c. *Godard Adriaan*, Baron van Reede tot Herreveld.

7. *Agnes*, Baronnesſe van Reede tot Amerongen, gehuwd met Johan Philips Christoffel, Baron van Keppel tot Stoevelaar, van wegens het Kwartier van Twente, in den Jaare 1712, beſchreeven in de Ridderſchap van Overijſsel.

8. *Willemina*, Baronnesſe van Reede tot Amerongen, ongetrouwd overleeden.

9. *Reijnhard*, Baron van Reede, Heer van Ginkel, Middagten, Zuilenburg en Rouenburg, Burgman tot Nienburg, Ridder van de Malteeſer Orde, en Kommandeur te Werden, Generaal Majoor van de Ruiterij en Generaal Kwartiermeester der Legers van den Staat, Kolonel onder het Stichtſche Regiment Paerdevolk, Gouverneur van Venlo en onderhoorige Forten, Kanunnik in het Kapittel ten Dom te Utrecht, en Proost van Elst.

10. *Willemina*, Baronnesſe van Reede tot Amerongen, ongehuwd geſtorven.

11. *Jakob*, Baron van Reede tot Amerongen, Kapitein ter Zee, in de maand Augustus des Jaars 1724, ongetrouwd overleeden.

12. *Willem*, Baron van Reede tot Amerongen, Kapitein onder het Voetvolk, ongehuwd geſneuveld, op den drieëntwintigſten Augustus des Jaars 1706, in het beleg van Menen.

13. *Hes-*

13. *Hester*, Baronnesſe van Reede tot Amerongen, getrouwd met den Heer van Asbeek.

14. *Dorothea*, Baronnesſe van Reede tot Amerongen.

GERARD VAN REEDE, Heer van Nederhorst, op N°. 9. vermeld onder de kinderen van GOERT VAN REEDE, Heere van Saasveld, wierdt Kanunnik ten Dom te Utrecht, op den vijftienden October des Jaars 1575, en in de maand Maij des Jaars 1595 beſchreeven onder de Geëligeerden, ter Vergaderinge van de Staaten des Lands van Utrecht. Hij deedt daar van afſtand in de maand November des Jaars 1611, en is niet lang daar na overleeden. Bij zijne huisvrouwe, *Machtelt van Diest*, dogter van Jan van Diest, was hij Vader van

1. *Johanna van Reede van Nederhorst*, Abtdisſe van het Klooster te Mariendaal, bij Utrecht.

2. *Lucia van Reede van Nederhorst*, getrouwd, in de maand Augustus des Jaars 1616, met Ernst van Abcoude van Meerten, Schout van Amersfoort, Drost van Vianen, en Kapitein. Zij ſtierf kinderloos, in de maand October 1635.

3. *Regina van Reede van Nederhorst*, getrouwd, in den Jaare 1616, met Hugo van Zuilen van Nijvelt, Zoone van Amelis van Zuilen van Nijvelt en van Catharina van Blois van Treslong.

4. *Margareta van Reede van Nederhorst*, in April 1611 gehuwd met Henrik Zoudenbalch, Dijkgraaf van den Lekkendijk bovendams.

5. GODARD VAN REEDE, Heer van Nederhorst, enz. die volgt.

6. ERNST VAN REEDE, Heer van Vuerſche en Drakeſtein; van deezen zal in 't vervolg geſproken worden.

7. *Geertruit van Reede van Nederhorst*, gehuwd, in den Jaare 1612, met Dirk van der Does van Noordwijk, Heere van Bergeſtein, Zoone van Jan van der Does, Heere van Noordwijk, beſchreeven in de Ridderſchap des Lands van Utrecht. Zij overleedt, in hoogen ouderdom, in den Jaare 1684.

8. *Maria van Reede van Nederhorst.*

3. JOHAN

9. JOHAN VAN REEDE, Heer van Renswoude, van wien, agter zijne twee gemelde broeders, nader verſlag zal gedaan worden.

10. *Sara van Reede van Nederhorst*, getrouwd, in den Jaare 1622, met Adriaan van Rosſem, Kapitein van eene Kompagnie Voetvolk en Maarſchalk van het Overſticht van Utrecht.

11. *Elizabeth van Reede van Nederhorst*, ongehuwd overleeden.

12. *Anna Maria van Reede van Nederhorst*, eerst getrouwd met Thomas Williams, een Engelſch' Edelman, daar naa met Maurice de la Baije, Ridder, Baron van Theijl, Heere van Ninée, Pont ſur Vaune, enz. Kapitein van eene Kompagnie Voetvolk.

13 *Beernt Adolph van Reede tot Nederhorst*, Edelman van Prinſe Fredrik Henrik, daar na Maarſchalk van Eemland, in het Sticht van Utrecht. Bij zijne Echtgenoote Conſtantia Magnus was hij, bij zijn overlijden, voorgevallen in den Jaare 1667, Vader van

a. *Gerard van Reede*, getrouwd met Geertruid van der Mark.

b. *Jakob van Reede*, Kapitein, getrouwd met Kornelia Gisberta Botter van Snellenberg, dogter van Philips Botter van Snellenberg, Heere van Maarſenbroek en Boeleſtein.

c. *Machtelt van Reede*, getrouwd met Huibert Vorſt van Lijnden, Kapitein.

d. *Elizabeth van Reede.*

e. *Petronella van Reede.*

f. *Pieter van Reede.*

g. *Anna van Reede*, getrouwd met N. N. van de Perre.

h. *Godard van Reede.*

i. *N. N.* overleeden in 1638.

GODARD VAN REEDE, Heer van Nederhorst, Kortehoef, Vreeland, Overmeer, Zoon van Heere GERARD VAN REEDE, N. 5. vermeld, geboóren 30 September 1588, wierdt Kanunnik ten Dom van Utrecht in den Jaare 1600, doch deedt 'er afſtand van in den Jaare 1618. Kort daar naa wierdt hij beſchreeven onder de Ridderſchap 's Lands van Utrecht, en nam

als zodanig zitting in de Vergadering der Algemeene Staaten. Op de Vredehandeling te Munſter, in den Jaare 1646, verſcheen hij als een der Gevolmagtigden van hun Hoog Mogenden, en overleedt op den vijfentwintigſten Junij 1648. Hij is tweemaal getrouwd geweest: eerst met *Emerentiana Oom van Wijngaarden*, dogter van Gerrit Oom van Wijngaarden; vervolgens met Catharina van Utenhoven. Het laatſte huwelijk was onvrugtbaar; doch in 't eerſte hadt hij de volgende kinderen verwekt:

1. *Machtelt van Reede tot Nederhorst*, getrouwd, in 't Jaar 1640, met Beernt van Oostrum, Heere van Broekhuizen, beſchreeven in de Ridderſchap des Lands van Utrecht.

2. *Sandrina van Reede tot Nederhorst*, in den Jaare 1644 gehuwd aan Anſem Boll, Heere van Rijmſtein, Hoofdſchout der Stad Utrecht, en geſtorven in den Jaare 1697.

3. GERARD VAN REEDE, Heer van Nederhorst, die hier naa zal volgen.

4. *Maria van Reede tot Nederhorst*, getrouwd met David van Zuilen, Heere van Natewisch, beſchreeven in het Lid der Edelen 's Lands van Utrecht.

5. *Hendrina van Reede tot Nederhorst*, ongehuwd overleeden.

6. *Margareta van Reede tot Nederhorst*, getrouwd met haaren Neeve GERARD VAN REEDE, Heere van Vuerſche en Drakeſtein, die hier naa zal volgen.

7. *Frederik Henrik van Reede tot Nederhorst.*

8. *Emerentia van Reede tot Nederhorst*, eerst getrouwd met Jakob van Zuilen van Natewisch, en naderhand met Huibert Vonk van Lijnden, Heere van Tollenberg.

GERARD VAN REEDE, Heer van Nederhorst, Kortehoef, Vredeland, Overmeer, Horstweert, enz. in den Jaare 1644 Kanunnik van de Kerk van Oud-Munſter te Utrecht, en in den Jaare 1648 beſchreeven onder het Lid der Geëligeerden 's Lands van Utrecht. Tweemaalen is hij getrouwd geweest: eerst, in den Jaare 1649, met *Anna Elizabeth van Lokhorst tot Zuilen*, dogter van Adam van Lokhorst, Heere van Zuilen, Westbroek, enz. en van Zwana van Ledenberg; vervolgens, in den Jaare 1657, met Agnes van Reede tot Drakeſtein, zijne volle Nicht, dogter van ERNST VAN REEDE, die ſtraks zal volgen. Hij overleedt,

leedt, in den Jaare 1670, nalaatende, bij zijne eerſte Echtgenoote,

Anna Elizabeth van Reede tot Nederhorst, Vrouwe van Zuilen, Westbroek, Zwefereng, enz. gehuwd, in den Jaare 1665, met Henrik Jakob van Tuil van Serooskerken, Zoone van René van Tuil van Serooskerken, Heere van Stavenisſe, Rijnhuizen, enz en van Agnes van Reede tot Drakeſtein, en beſchreeven, in den Jaare 1667, in het Lid der Edelen 's Lands van Utrecht. Zij overleedt in den Jaare 1682.

ERNST VAN REEDE, Heer van Vuerſche en Drakeſtein, onder de kinderen van Heere GERARD VAN REEDE, Heere van Nederhorst, N. 6. vermeld, wierdt, in den Jaare 1619 Lieutenant Houtvester 's Lands van Utrecht, en, drie jaaren laater, Maarſchalk van het Overkwartier van het Sticht; van welken post hij, egter, in den Jaare 1625, vrijwilligen afſtand deedt, en van den eerſten in het volgende jaar. Naderhand kogt hij de Ambagtsheerlijkheid van de Vuerſche en de Ridderhofſtad Drakeſtein, en wierdt daar mede beleend in den Jaare 1634. In 't einde van zijn leeven, 't welk inviel in den maand October des Jaars 1640, hadt hij zitting in 't Kollegie ter Admiraliteit te Amſterdam Zijne Echtgenoote was *Elizabeth van Utenhove*, dogter van Antonij van Utenhove, Heere van Rijneſtein, en van Agneta van Renesſe van Baar, en hij bij haar Vader van de volgende kinderen:

1. GERARD VAN REEDE, Heer van Vuerſche en Drakeſtein, die volgt.

2. *Maria van Reede tot Drakeſtein*, in 1630 overleeden.

3. *Agnes van Reede tot Drakeſtein*, eerst getrouwd, in den Jaare 1636, met René van Tuil van Serooskerken, Heere van Rijnhuizen, Tienhoven, Stavenisſe, enz. Zoone van Henrik van Tuil van Serooskerken en van Jacoba Oom van Wijngaarden tot Beerthuizen, beſchreeven in het Lid der Edelen 's Lands van Utrecht, en van wegens hetzelve afgevaardigd ter Vergaderinge van de Staaten Generaal; vervolgens, in den Jaare 1657, met haaren Neef *Gerard van Reede*, Heere van

Nederhorst, boven vermeld. Zij overleedt in de maand Maij des Jaars 1692.

4. *Johan van Reede van Drakeſtein*, Vaandrig in dienst van den Staat, ongehuwd geſtorven.

5. *Machtelt van Reede van Drakeſtein*, getrouwd, in den Jaare 1642, met Bartholomeus van Panhuis, Heere van Voorn, Hoofdſchout der Stad Amersfoort, en Preſident van het Hof van Utrecht.

6. *Frederik van Reede van Drakeſtein*, Kapitein, in een gevegt tegen de Portugeezen, in den Jaare 1649, in Brazil, ongehuwd geſneuveld.

7. *Margareta van Reede van Drakeſtein*, in den Jaare 1652, ongehuwd overleeden.

8. *Anthoni van Reede van Drakeſtein*, zijnde geweest Pagie bij den Prins van Oranje.

9. *Maria van Reede van Drakeſtein*, gehuwd, in den Jaare 1655, met Dirk van Baar.

10. *Karel van Reede van Drakeſtein*, Ridder van de Johanniter Orde, en Overſchenk van den Keurvorst van Brandenburg.

11. *Henrik Adriaan van Reede van Drakeſtein*, naa aankoop beleend met de Ridderhofſtad Mijdrecht, in den Jaare 1680, en, dienſvolgens, beſchreeven in de Ridderſchap des Lands van Utrecht. Bij zijne Echtgenoote *N. N.* hadt hij eene dogter,

Francina van Reede, Vrouwe van Mijdrecht, getrouwd met Anthoni Karel van Panhuis tot Voorn.

GERARD VAN REEDE, Heer van Vuerſche en Drakeſtein, boven genoemd, wierdt, in den Jaare 1642, beſchreeven in de Ridderſchap 's Lands van Utrecht. Tweemaalen is hij getrouwd geweest: eerst met *Catharina van Teilingen*, daar naa met zijne Nigt Margareta van Reede tot Nederhorst, boven genoemd. Hij overleedt in den Jaare 1669. De kinderen, in het tweede huwelijk verwekt, vinden wij niet genoemd; die van het eerſte waren:

1 *Ernst van Reede tot Drakeſtein.*

2. *Florentius van Reede tot Drakeſtein.*

3. *Ernestina Elizabeth van Reede tot Drakeſtein*, in 1669 ongetrouwd overleeden.

Florens

4. *Florentia van Reede tot Drakeſtein*, in 1656 ongehuwd geſtorven.

5. *Godard van Reede tot Drakeſtein.*

6. *Regina Elizabeth van Reede tot Drakeſtein.*

7. *Henriëtte van Reede tot Drakeſtein.*

JOHAN VAN REEDE, *Heer van Renswoude*, onder de kinderen van GERARD VAN REEDE, Heere van Nederhorst, N. 9. vermeld, wierdt Kanunnik ten Dom van Utrecht, in den Jaare 1611, tot Deken van het Dom-Kapittel vorkoozen in den Jaare 1620, en door koop eigenaar geworden zijnde van de Ridderhofſtad Renswoude, in den Jaare 1623 daar mede beleend. Zedert nam hij zitting onder het Lid der Geëligeerden, in de Vergadering der Staaten van Utrecht. In den Jaare 1644 vertrok hij, als Gezant der Algemeene Staaten, na Engeland, en wierdt, 's jaars daar aan, door Koning KAREL DEN I tot de waardigheid van Baron verheven. In den Jaare 1652 wierdt hij Preſident van de Vergaderinge der Staaten van Utrecht. In de maand December des Jaars 1671, den ouderdom van bijkans tachtig jaaren bereikt hebbende, ontdeedt hij zich van alle openbaare ampten en bedieningen. Nogthans wierdt hij, in de maand April des Jaars 1674, door Prins WILLEM DEN III, tot Preſident van 's Lands Staaten en Supernumerair Geëligeerde Raad aangeſteld. Boven dit alles hadt hij ook een Gezantſchap, van wegen de Algemeene Staaten, waargenomen bij den Koning van Deenemarke, die hem met de Ridderorde van den Olifant begiftigde. Hij overleedt in de maand Februarij des Jaars 1682. Bij zijne huisvronwe *Jacoba van Eede*, met welke hij ruim vijfenvijftig jaaren in den echt geleefd heeft, hadt hij verwekt de volgende kinderen:

1. GERARD, *Baron van Reede*, Heer van Renswoude, die volgt.

2. *Jacoba*, Baronnesſe van Reede tot Renswoude, getrouwd met Gijsbert van Hardenbroek, Heere van Heer-Jansdam, Maarſchalk van het Nederkwartier van Utrecht. Zij overleedt in de maand October des Jaars 1646.

3. *Machtelt*, Baronnesſe van Reede tot Renswoude, getrouwd met Gisbert van Hardenbroek, Luitenant Kolonel van een Regiment Voetvolk, en Gouverneur van de Stad Hulst. Zij ſtierf in de maand April des Jaars 1692.

4. *Maria Magdalena*, Baronnesſe van Reede tot Renswoude, getrouwd met Otto Pijnsſen van der Aa, Heere van Deijl.

5 *Amelia Catharina*, Baronnesſe van Reede tot Renswoude, in den Jaare 1657 ongetrouwd overleeden.

6. *Henrik*, Baron van Reede tot Renswoude, in den Jaare 1656, van wegen de Algemeene Staaten, in Gezantſchap vertrokken na 't Hof van Spanje, alwaar hij een geruimen tijd vertoefde. Naa zijne wederkomst kogt hij de Ridderhofſtad Schonauwen, en, in de maand April des Jaars 1667 daar mede beleend zijnde, wierdt hij, nog in 't zelfde jaar, beſchreeven in het Lid der Edelen des Lands van Utrecht. Hij ſtierf ongehuwd, in de maand September des Jaars 1669.

7. *Frederik*, Baron van Reede tot Renswoude, en, naa zijns broeders overlijden, Heer van Schonauwen, was Lieutenant Kolonel van een Hollandsch Regiment Voetvolk, en Kanunnik ten Dom, in November des Jaars 1691. In de maand Februarij des Jaars 1672 nam hij zitting, onder het Lid der Geëligeerden, ter Vergaderinge der Staaten 's Lands van Utrecht, en wierdt, in de maand November des Jaars 1674, als Heer van Lier, beſchreeven onder de Ridderſchap van Holland. In de maand Maart des Jaars 1676 tradt hij in 't huwelijk met Klara Elizabeth van der Mijl, dogter van Adriaan van der Mijl, Heere van der Mijl, Bakkum, Dubbeldam, Alblas, Bleskensgraaf, St. Antonipolder, enz. en van Petronella van Wasſenaar Duivenvoorde; hij liet bij dezelve eene dogter naa, die de Echtgenoote wierdt van Wigbolt van der Does, Heere van Noordwijk, Oshem, enz.

8. *Geertruit Margareta*, Baronnesſe van Reede tot Renswoude, in den Jaare 1653 ongetrouwd overleeden.

Gerard, *Baron van Reede*, Vrijheer van Renswoude, beſchreeven, in den Jaare 1642, in het Lid der Edelen des Lands van Utrecht, nam ter Vrouwe Machtelt van Zuilen van Nijveld, dogter van Hugo van Zuilen van Nijveld en van Re-

gina

gina van Reede van Nederhorst, boven vermeld. Hij ſtierf in de maand December des Jaars 1666, nalaatende:

1. *Johan, Baron van Reede*, Vrijheer van Renswoude, Ritmeester, ongehuwd geſtorven in den Jaare 1670.

2. *Jacomina Maria*, Baronnesſe van Reede tot Renswoude, getrouwd, in den Jaare 1664, met Steven van Lijnden, Heere van Hoeſlaken, in den Jaare 1662 Kanunnik ten Dom te Utrecht, en in de maand October des volgenden jaars verkoozen tot Geëligeerde Raad in het eerſte Lid der Staaten des Lands van Utrecht. Doch vermits hij op dien tijd Rentmeester der Domeinen des Lands van Utrecht was, nam hij niet eerder dan in den Jaare 1668 zitting in de hooge Vergaderinge. Hij overleedt in den Jaare 1669. Meer dan zestig jaaren overleefde hem zijne Weduw, ongehuwd.

3. *Godard Adriaan*, Baron van Reede, Vrijheer van Renswoude, Kapitein, ongetrouwd overleeden.

4. *Lucia Elizabeth*, Baronnesſe van Reede tot Renswoude, insgelijks ongehuwd geſtorven.

5. *Frederik Adriaan*, Baron van Reede, Vrijheer van Renswoude, in den Jaare 1684 beſchreeven in het Lid der Edelen des Lands van Utrecht, en wegens dezelve afgevaardigd ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten der Verééniğde Nederlanden. Daarenboven verſcheen hij als Gevolmagtigde van hun Hoog Mogenden op de Vredehandeling te Utrecht, in den Jaare 1712. In den Jaare 1685 tradt hij in 't huwelijk met Maria Duist van Voorhout, Weduwe wijlen den Heere Dirk van Hogeveen.

HENRIK VAN REEDE, *Heer van Brandlicht*, Zoon van *Adriaan van Reede*, Heere van Saasveld en Brandlicht, onder diens kinderen N. 8. vermeld, was eerst Domheer te Munſter, doch tradt zedert in 't huwelijk, in den Jaare 1574, met Elizabeth, Graavinne van Mansveld-Arnſtein, dogter van Jan Albert, Graave van Mansveld-Arnſtein. Hij overleedt in den Jaare 1692, nalaatende:

1. *Anna Magdalena van Reede*, getrouwd met Johan Turk tot **Lengerich**, te vooren Domheere te Munſter.

2. JOHAN ALBRECHT VAN REEDE, die volgt.

3. *Lucia Elizabeth van Reede*, getrouwd met Kasper Diderik Schoorlemmer tot Overhagen.

4. *Adriaan Henrik van Reede.*

5. *Dorothea Elizabeth van Reede*, Geestlijke in het Klariſſen-Klooster te Munſter.

6. *Willem Frederik van Reede*, eerst Domheer te Munſter, en naderhand getrouwd met Elizabeth Turk tot Lengerich, bij welke hij verwekt heeft eene Erfdogter,

Wilhelmina Frederica Urſula van Reede, Vrouwe van Lengerich en Langen, getrouwd met haaren Neef *Johan Henrik van Reede*, van wien ſtraks nader.

JOHAN ALBRECHT VAN REEDE, *Heer van Brandlicht*, tradt in 't huwelijk met *Anna Sibijlla van Asbeek te Goeren*, en verwekte bij haar deeze kinderen:

1. *Johan Henrik van Reede*, eerst Domheer te Munſter, naderhand getrouwd met zijne Nicht Wilhelmina Frederica Urſula van Reede, boven vermeld.

2. *Adriaan Diderik van Reede.*

3. *Adolph Frederik van Reede*, Ridder van Malta, naderhand verkoozen tot Groot-Prioor van Duitschland, Prins en Vorst van Hestersheim.

4. *Agnes Dorothea van Reede.*

5. *Joachim Adriaan van Reede.*

6. *Johannes Pleghelmus van Reede.*

7. *Elizabeth Anna van Reede.*

REEWYK, met *Randenburg*, of, gelijk men 't gemeenlijk, bij verkortinge, noemt, *Raamburg*, is een Dorp, in het Baljuwſchap van *Voshol*, in het gedeelte van Holland, *Rijnland* genaamd. Onder *Reewijk* behooren elfhonderd vijfendertig Morgens en vierhonderdvijfentwintig Roeden Lands; het getal der Huizen wordt begroot op honderdvijfentwintig. De Kerk is oud, met een laagen ſpitſen Toren, doch wordt door haaren eigen Leeraar bediend. In den *Tempel*, een klein Diſtrikt onder *Reewijk*, heeft nog heden de Heer het *Jus primæ noctis*, of *Regt van den Eerſten Nacht*. Dikmaals wordt, in

de

de aloude Geſchiedenisſen, van dit Regt geſproken. Men verſtaat 'er gemeenlijk door, een zo genaamd Voorregt van de Heeren der Plaatzen, Dorpen of Heerlijkheden, om de Bruiden den eerſten Nacht te mogen beſlaapen, doch 't welk met geld wierdt afgekogt. Zeker is het, dat de jonggetrouwden, in den *Tempel*, en misſchien ook nog elders, aan den Heere zeker Losgeld betaalen, hoewel dit inzonderheid plaats heeft, wanneer de Bruid niet binnen het Diſtrikt gebooren is, maar van elders gehaald wordt. Intusſchen ontmoeten wij, bij den Heer VAN LOON, een aanneemelijker berigt, wegens den afkoop van den *Eerſten Nacht*, dan het raauwe algemeene gevoelen aan de hand geeft. De Heer VAN LOON naamelijk beweert, dat in de vierde Kerkvergadering van *Karthago*, gehouden in den Jaare 398, bevolen wierdt, dat alle nieuwgetrouwden, uit eerbied voor den ontvangen Kerkelijken Zegen, den eerſten nacht in onthouding moesten doorbrengen: welke onthouding, zedert, door de Franſche Koningen, tot op drie nachten wierdt verlengd. In gevolge hier van zou dus de afkoop van het *Regt van den Eerſten Nacht* niet dienen, om de Bruiden te bevrijden van het bijſlaapen der Heeren van Dorpen of Heeerlijkheden, maar om de nieuwgetrouwden te ontſlaan van de Onthoudinge, in welke zij de drie eerſte nachten, zedert hunnen Trouwdag, moesten doorbrengen.

Zie PARS, *Katwijkſche Oudheden*; G v. LOON, *Aloude Regeeringswijze van Holl.*

REGIUS, (HENRICUS) gebooren te *Utrecht*, aan het einde der Zestiende Eeuwe, was een vlijtig beoefenaar der Geneeskunde, en wierdt Hoogleeraar in die Weetenſchap in zijne Geboorteſtad. Hij bereikte een zeer hoogen ouderdom, ſtervende in den Jaare 1679. Van hem zien verſcheiden Werken het licht, onder andere *Gronden der Natuur- en der Geneeskunde*; als mede eene *Verhandeling over de Menſchelijke Ziel*.

Zie WITTE, *Diarium*.

REDERYKERS. Bij deezen naam waren eertijds, hier te Lande, bekend de Dichters, welke zich tot zekere Genootſchappen verzamelden, die men Kamers noemde. Zij ontleenden dien naam van het Griekſche woord *Rhetorica*, 't welk eigenlijk de kunst van Welſpreekendheid betekende, doch van hun in den zin van Dichtkunde wierdt genomen. *Rhetroſynen* of *Rethorijkers* was de eigenlijke benaaming, zedert in *Rederijkers* verbasterd. De eerſte beoeffenaars der Dichtkunde waren Kerkelijken. Om de geleerdheid voor een geheelen ondergang te behoeden, bewaarden zij dezelve in hunne Kloosters. Ook waren deeze de oudſte bekende Tooneelſpeelers. Om het domme gemeen eenig denkbeeld te geeven van de Bijbelſche geſchiedenisſen, vertoonde men dezelve onder de gedaante van Tooneelſpelen; van welk gebruik men nog lang de overblijfzels heeft gezien in de Bijbelſche Tooneelſtukken van laatere meer beſchaafde Dichters. De Vertooneplaats was gemeenlijk een Kerkhof, terſtond naa de Godsdienſtoeffening. Door het ſtreelen van Muzijk zogt men het gemeen te lokken. In vervolg van tijd hielden ook de Leeken zich met deeze oeffening bezig. Zij hielden bijeenkomſten, ter onderlinge oeffeninge, op plaatzen, door de Regeering verſchaft, *Kamers* genaamd. Van hier dat men den Leeden, bij wijlen, den naam van *Kameriſten* gaf. Elke Kamer hadt haar *Blazoen* en *Zinſpreuk*. Aanzienlijke Voorregten en Vrijheden genooten deeze Broederſchappen van de Regeering, in verſcheiden Nederlandſche Steden en Dorpen. Zij waren gebonden aan regels en wetten, door hen zelve opgeſteld, en zomtijds door de Regeering bekragtigd. Hier uit blijkt de agting, in welke eertijds deeze Kamers ſtonden. Vorſten rekenden het niet beneden hunne waardigheid, daar van Leden te zijn. Prins WILLEM DE I was Lid van eene *Kamer* te *Antwerpen*, *Violieren* ten Zinſpreuke voerende. De Heeren VAN NOORDWYD waren Leden der *Noordwijkſche Kamer*, de *Lely onder de doornen*. Allengskens kreeg het oogmerk der Rederijkers eene verdere uitgebreidheid. Zij hadden ten doelwit, nu boertende, dan ernſtig, de zeden te beſchaaven, en elk zijnen pligt onder 't oog te brengen. Hierom noemde men ze *Spelen van Sinne*, waar van men naderhand *Zinneſpelen* heeft gemaakt. Tot nog

andere

andere bedoelingen dienden de vrugten deezer Genootſchappen. Toen de *Rederijkers* inzonderheid uit Kerkelijken beſtonden, ſchroomden zij niet, op het waereldlijk gebied uit te vaaren, wanneer dit hunne bedoelingen in den weg ſtondt. Ook vindt men aangetekend, dat in de hitte der geſchillen tusſchen de Hoekſchen en Kabeljaauwſchen, deeze, over en weder, zich van de Rederijkers bedienden, om hunne partij zwart te maaken. De kans keerde, naa dat de Leeken Rederijkers geworden waren; zij verſtoutten zich, de Kerkelijken, in hunne vertooningen, aan te tasten, door hunne gebreken voor het volk open te leggen, het misbruik der Leere nevens de onredelijkheid der vervolginge ten toon te ſtellen. Vooral bediende men zich van dit middel, om de Hervorming, reeds kort naa derzelver opkomst, ſmaaklijk te maaken, door het ten toon ſtellen van de ondeugden der Geestlijkheid. Reeds in den Jaare 1533 wierden negen Leden van eene Kamer te *Amſterdam* veroordeeld tot eene bedevaart na *Rome*, omdat zij in een Battement of Blijſpel, op de Geestlijkheid geſchimpt hadden. Dit gaf aanleiding tot een Plakaat van Koning PHILIPS DEN II, in den Jaare 1559, verbiedende het ſpeelen van Kamerſpelen, *waar in eenige questien, propoſitien of materijen, heroerende de religie of geestelijke luiden, 't zij aangaanden heure perſoonen of ſtaaten gemengd waren.* Daarenboven wierdt verbooden het vertoonen van *ſpelen van Sinne of moraliteit, of andere dingen, die gedaan of geſpeeld worden ter eere Gods, of van zijne Heiligen, of tot vermaakinge en eerlijke recreatie van den Volke*, ten zij ze alvoorens, door daar toe geſtelde perſoonen, naagezien en goedgekeurd waren. Van hier dat de Kameristen dikmaals de toevlugt naamen tot refereinen, liedekens, en andere ſoorten van gedigten, die in druk of geſchrift van hand tot hand verſpreid wierden. Nu en dan hielden verſcheiden Kamers algemeene zamenkomſten, daar toe beſchreeven bij zekere *Kaarten*, behelzende het onderwerp, waar over men eene Vertooning, Zinneſpel, of Gedigten hadt te ontwerpen, en den tijd der zamenkomſte, nevens den uitgeloofden prijs. *Intreden* noemde men deeze zamenkomſten, die veelal met grooten pragt en ſtaatelijkheid geſchiedden. Van de uitgeſchreeven onderwerpen volgt hier

hier een en ander voorbeeld. In den Jaare 1561 ſtelde de Kamer te *Antwerpen* tot het onderwerp van een Ebattement of Blijſpel de Vraag

Hoe oirboirlyck ons ſyn die cloecke engienen
Cooplieden, die rechtvaerdich handelen eenpaer?

én van een Zinneſpel:

Wat den menſche aldermeest tot conſte verweckt?

Bij eene andere gelegenheid was de prijsvraag.

Welck handtwerck oirboirlijckſte is van doene
En eerlyckſte, nochtans ſeer cleyn gheacht?

en het eenpaarig antwoord was de Landbouw.

Van meerdere of mindere waarde waren de uitgeloofde prijzen, zomtijds van Zilver, dikmaals ook van Tin, naar gelange van 't vermogen der Kamer, die de beſchrijving deedt.

Intusſchen verſtrekten deeze Kamers, allengskens, tot Kweekſchoolen ter beoeffeninge en beſchaavinge der Nederlandſche Dicht- en Letterkunde. Mannen van aanzien bemoeiden zich daar mede, om de barbaarsheid te verdrijven. Te *Amſterdam* waren, in den Jaare 1581, Leden van de Kamer, *de Egelentieren* tot Zinſpreuk voerende, vijf Burgemeesters, acht Schepenen en verſcheiden Raaden. HENRIK LAURENSZOON SPIEGEL, DIRK VOLKERTSZOON KOORNHERT en ROEMER VISSCHERS waren 'er Hoofdbeſtuurders van. „ Hun ampt was," zeiden ze, „ het Duits op te helpen, te vercieren en te verrijken. Men „ had, meenden ze, de Kamers van Rederijk als gemeene „ ſchoolen der landtaale te agten. Het rijmen alleen niet, „ maar ook de opbouw der ſpraake, was haar werk. — „ Die deeze oefening ter harte ging, had hier vrijen toegang." Gelukkig ſlaagde deeze Kamer in haar ontwerp. Al zo vroeg als in den Jaare 1584, bragt zij ten voorſchijn een *Tweſpraack van de Nederduitſche Letterkunst*, en in 't volgende jaar een *Kort begrip des Redekavelings*. Daarenboven waren de eerstvolgende ſieraaden der Vaderlandſche Dichtkunde, HOOFT, VONDEL, COSTER en anderen, Kweekelingen van deeze Kamer. Men weet, hoe uit deeze en nog andere Kamers, vervolgens de Amſterdamſche Schouwburg is voortgekoomen. Voor 't overi-

overige was 'er, omtrent dien tijd, bijkans geene plaats van eenig belang in Holland, alwaar men geene Rederijkers vondt. De Dichter POOT was, in zijne jeugd, Lid van eene Kamer in het Dorp *Schipluiden*.

't Lust ons, om een denkbeeld te geeven van den ſmaak der Tooneelſtukken van dien tijd, hier te melden eenige trekken uit een dier ſtukken, gemaakt, in den Jaare 1583, door zekeren LAURENS JANSZ., Lid van de Haarlemſche Kamer onder de Zinſpreuk *Liefd' boven al*. Het voerde den zonderlingen tijtel *Cluyt van onſen lieven Heers Minnevaer*. De vertooners daar van waren, *Onſe lieve-Heers-Minnevaer*, *Lubbeken*, zijn wijf, *Goed-onderwijs*, *de Koster*, *de Portier* en *de Paus*. *Minnevaer* klaagt dat hij belast is met zeven kinderen, die vrij wat lusten, en nooit verzadigd zijn, zodat hem dunkt, *haer maech moet geen grond hebben*. In zijne verlegenheid barst hij uit in deezen wensch:

Ick wouw in ons huys eens quaem die peſt,
En naem 'er een deel met haer op die ſtaert.
Maer ſy moeſten niet lang liggen, of 't waer een neſt:
Want langhe ſiecte ben ick of vervaert.

Goed-onderwijs, thans te voorſchijn koomende, zoekt hem te troosten, zeggende:

Betrout den Heer, laat 'er hem mee bewerden.
Hij ſal voor uwe kinderen ſorgen, want ſy hooren hem toe.

Verwonderd zegt hier op *Minnevaer:*

Immers heet ik vaer, waer ick ga reyſen.

Hierop vertoont hem *Goed Onderwijs*, hoe onze lieve Heer de rechte Vader is van alle menſchen en kinderen. *Minnevaer* beſluit hier uit, dat indien onze lieve Heer de rechte Vader is van zijne kinderen, hij dan flegts als Minnevader over hen geſteld is, en de rechte Vader dus ook voor de Opvoeding behoort te zorgen. Hier over verheugd, loopt hij na zijne Vronw, en zegt: *Wijf-*

Wyfke weest tè vreen, 't ſal nu wel lukken:
Blijder ſlukken hoorde ghy nooyt ontvouwen
Een ander ſal nu onſe kinderen houwen.

Op de vraag van *Lubbeken*, *zijn 't niet onſe kinderen*, is 't antwoord dat hij ſlegts Minnevaer is.

LUBB. *Wie is 'er dan vaer af?*
MINN. *Maer onſe lieve Heer,*
Zoo ghy 'er wel breer fult ſien betraepen:
LUBB. *Ick heb bij onſen Heer niet geſtaepen*
Om kinderkens te raepen, door eenich onthiet.
MINN. *Maer wyf 't mach in u droom wel ſyn geſchiet,*
Al weet ghy daer of niet, dat en is geen wonder.
In den droom geſchiet altemet wel ſulcken plonder
Van boven tot onder; dus en hout u niet vreemt.
Hier door en wert u eer niet verleemt.
Maer ſoo ment voorneempt, ſoo ist ons propys.

Lubbeken voldaan over dit berigt, maaken ze te zamen de rekening op, wat de kinderen hun gekost hebben, en gaan daar op na de Parochiekerk, alwaar, volgens 't zeggen van *Minnevaer*, *onze lieve Heer woont*. Op de vraag des *Kosters*, wat zij begeeren, zegt *Lubbeken:*

Wy ſouden gaerne onſen lieven Heer ſpreeken.
KOST. *Jae, goede Vrieden, onſe lieve Heer is nu uyt,*
Om een ſaak ſeer ruyt, wel om te beclaegen.
MINN. *Hoe ſoo toch vrient?*
KOST. *Die Geuſen hebben hem van hier gaen jaegen.*
Godt ſalſe noch plaeghen, ſyt dat gewis.
Ick weet ooek niet te wyſen waer hy nu is.

Hier op verlegen ſtaande, wijst hen de *Koster* na onze lieven Heers Stedehouder, den Paus. Zij trekken daar op na *Rome*, en kloppen aan eene Poort, boven welke de naam der Stad geſchreeven ſtaat. De *Portier*, op hun verzoek, den *Paus* geroepen hebbende, zeggen zij hem hunne boodſchap, biddende

dat

dat vermits onze lieve Heer van huis en niet te vinden is, en zij tegen geene ſchade kunnen,

Of hy wil verſchieten
Dees penninghen voor hem, ſonder eenich verdrieten.
Ghy meuchtſe weer genyeten, als daer ghelt verſchynt.

Niet begrijpende, hoe onze lieve Heer kinders kan ter minne hebben, verhaalen zij den *Paus*, wat *Goed-Onderwijs* hun gezegd hadt. Thans herneemt de *Paus*:

Nu verſtae ick u en ick ſal u berechten.
U ſom is groot, en hier is in 't landt
Gheen ghelt voor de handt, dat mij doet beſwaeren.
Maer bogheeraj te hebben eenyge Roomſche waeren?
Die ſullen wy niet ſpaeren, maer goethertich u jonnen.
MINN. *Wat waeren ſoudent ſyn?*
PAUS. *Maer veelderley dienſten met ſchoone pardonnen,*
By laſten by tonnen hebben wy die veyl,
Elck een ſeer nootelijk; want ſy ſyn die peyl
Van 's menſchen heyl. Waert dat dees verviclen,
So waert elendich geſtelt met die ſcaemele ſielen,
Dier nu nae cryelen, als leewen die brullen.
LUBB. *Heer, mach men wel kinderen buycken mee vullen.*

De *Paus* hier op gezegd hebbende, dat het geestlijke dingen zijn, en zij daar op, dat zij liever geld begeeren, wijst hen de H. Vader van de hand, met te zeggen dat hij 't niet heeft, en het ook zijne gewoonte niet is, geld te geeven: want, voegt hij 'er bij,

Wy ſyn wel ontfangers, maer niet om uit te keeren
Al die met ons accordeeren ſyn oick van dien aers.

Hier op gaan *Minnevaer* en *Lubbeken* ongetroost heenen, en 't ſpel eindigt.

Zie W. KOPS, *Schets eener Geſchiedenisſe der Rederijkeren*, geplaatst in de *Werken van de Maatſchappij der Nederlandſche Letterkunde te Leijden*, D. II. bl. 215 enz.

REG-

REGTEREN, (ADOLF HENRIK, *Graaf van*) geſprooten uit het aloud geſlagt van dien naam, 't welk langer heugt, dan 'er Vaderlandſche Gedenkſchriften gevonden worden, en, van ouds, in de Provincie *Overijſſel*, het regt van Oorlog en Vrede zou bezeeten hebben. Het ontleent zijnen naam van, of heeft dien gegeeven aan een adelijk Huis of Slot, in het Kwartier van *Salland*, in de ſtraks genoemde Provincie. Verſcheiden leden van het doorluchtig Geſlagt hebben den Vaderlande gewigtige dienſten gedaan, zo door het waarneemen van aanzienlijke Regeeringsposten, als door het beſchermen van het Vaderland met de wapenen. Heer ADOLF HENRIK, in den Jaare 1712, zitting hebbende in de Vergadering der Algemeene Staaten, verſcheen, wegens dezelve, als Gevolmagtigde op de Vredehandeling te *Utrecht*. Een zonderling voorval was oorzaak, dat hij van dien aanzienlijken post verlaaten wierdt. Geduurende de Vredehandeling was 'er een gevegt voorgevallen, bij *Denain*, tuſſchen het Franſche Leger en dat der Bondgenooten, waar in de laatſten de nederlaag bekoomen hadden. Eenige bedienden van den Franſchen Gezant MENAGER, hier van verwittigd, en hooghartig op de zege van hunnen Koning, zommige bedienden van den Graave VAN REGTEREN ontmoetende, hadden dezelve daar over ſchamperlijk bejegend. Deeze klaagden zulks aan hunnen Heere, die vergeefs daar over bij den Heere MENAGER om voldoening aan hieldt. Het geſchil bleef dus leevende. Van hier dat de bedienden van den Graave, op zekeren tijd, wandelende in de Maliebaan, en de bedienden van den Franſchen Gezant aldaar ontmoetende, met dezelve in woorden raakten, die wel haast van daadelijkheden gevolgd wierden. VAN REGTERENS volk hadt den eerſten ſlag gegeeven. De Graaf, hier van verwittigd, hadt het gedrag van de zijnen goedgekeurd, met te zeggen, „ dat vermits hij „ zelve geene voldoening van den Heere MENAGER hadt kunnen „ bekoomen, zij hun geſchil onder elkander moesten afdoen." Gantsch anders, egter, beſtondt 'er de Franſche Gezant over. Zo euvel nam hij dit bedrijf, dat hij het overbriefde aan den Koning, zijnen Meester; die ſtraks daar op, van de Staaten, vorderde, het opontbod van den Graave VAN REGTEREN, en het zenden van eenen anderen Gemagtigde: met last aan zijnen Gezant,

zant, om zich niet in te laten in eenigerlei onderhandelingen, zo lang de Graaf te *Utrecht* zou vertoeven. De ſlinkſche handel der Engelſchen, ten aanzien van de Algemeene Staaten, bragt deeze in de noodzaakelijkheid om den Franſchen Koning te ontzien. Naa lang onderhandelens, beſloot men, eindelijk, hoewel tegen den zin van *Gelderland*, *Overijſſel* en *Groningen*, zijner Allerchriſtlijkſte Majeſteit genoegen te geeven. VAN REGTEREN wierdt niet meer gebruikt in de Vredehandeling, en verliet, eerlang, de Stad *Utrecht*. Hoewel de gunst van Koning LODEWYK DEN XIV, VAN REGTEREN hadt daarom het vertrouwen der Hooge Vergaderingen, zo in zijn eigen Gewest, als in '*s Hage*, niet verlooren. Dit bleek uit den aanzienlijken en gewigtigen post, welke, kort daar op, in den Jaare 1714, aan hem wierdt opgedraagen; wordende hij, nevens de Heeren VAN DER DUSSEN, GOKKINGA en VAN BORSELEN, benoemd, om, met de Keizerſchen, over een *Verdrag van Barriere*, te *Antwerpen*, in onderhandeling te treeden. Om de oneenigheden, omtrent deezen tijd, tuſſchen de Gewesten, ontſtaan, wierdt men te raade tot het houden van eene buitengewoone bijeenkomst van Afgevaardigden der Provincien. De Graaf VAN REGTEREN ijverde inzonderheid voor dit ontwerp. De Vergadering kwam bij een, op den achtëntwintigſten November des Jaars 1716. De Graaf, thans voorzittende van hun Hoog Mogenden, opende dezelve met eene deftige aanſpraak. Veelen, zo in als buiten de Regeeringe, ſpraken, ten deezen tijde, van het aanſtellen van eenen Stadhouder, als het middel om de onderlinge twisten gevoegelijkst te kunnen bijleggen. VAN REGTEREN tradt niet in dit begrip. Van hier dat hij in zijne Aanſpraak ernſtig aandrong op de noodzaakelijkheid van eendragt tuſſchen de Gewesten, en de wijze om dien te bewerken en ſtaande te houden. Met het zelfde oogmerk ſprak hij over de Omkoopingen, en drong zeer ernſtig op de uitvoering van een Plakaat tegen dezelve, 't welk onlangs was afgekondigd, en hij inzonderheid hadt helpen doordrijven. Men moest, zeide hij, de ſterke hand houden aan dit Plakaat, al ware het alleen om het volk te overtuigen van de eerlijkheid der Regenten, welke men gewoon was ſtraks verdagt te houden, wanneer men eenige verandering in de Regeering in den zin hadt. Zints deezen tijd

vinden wij niets buitengewoons vermeld wegens den Graaf VAN REGTEREN, die, behalven de nu reeds vermelde posten, in zijne eigen Provincie de waardigheid bekleedde van Vrijheer van *Almelo* en *Vriezen-Veen*, en Landdrost van *Zalland*.

REIERSKOP-KREUNINGEN en REIERSKOP-MEERLO, twee Heerlijkheden, in het Nederkwartier van 't Sticht van *Utrecht*; de eerste wordt begroot op driehonderdachtentwintig, de andere op slegts zevenënzestig Morgens Lands. De eerstgenoemde behoort aan een bijzonderen Heere, de laatste aan het Kapittel van St. Pieter te *Utrecht*. Ieder Heerlijkheid heeft eene Buurt van slegts weinige huizen.

REIGERSBERGEN, (MARIA) was de trouwhartige en kloekmoedige Echtgenoote van den doorluchtigen HUGO DE GROOT, die, uit liefde voor haaren Gemaal, zich nevens hem in het geduchte *Loevestein* hebbende laaten opsluiten, door een geestigen inval, deszelfs ontkooming bevorderde, onder den schijn van Boeken, welke in een Koffer wierden uitgedraagen. Mevrouw DE GROOT vertoefde, naa den gelukkigen uitslag van haaren vond, nog eenige dagen in de Staatsgevangenisse, doch wierdt, eerlang, ontslagen, vermids zij geene misdaad hadt gepleegd, en vervoegde zich bij haaren Echtgenoot te *Parijs*.

REIMERSWAAL, eertijds eene vermaarde Stad, in *Zeeland*, op het Eiland *Zuidbeveland*. Zints onheugelijke tijden hadt *Reimerswaal* afzonderlijke Heeren, zijnde Leenmannen van *Zeeland*; ten tijde van Hertoge ALBREGT VAN BEYEREN, en dus aan 't einde der Veertiende Eeuwe, kwam zij aan de Graaflijkheid. Zedert wierdt zij geteld onder de *vijf goede Steden* van *Zeeland*, en hadt zelf den voorrang boven *Goes* en *Tholen*. Een Voorregt, gegeeven door Graaf WILLEM DEN III, genoot deeze Stad, welk tot haaren bloei kragtdaadig medewerkte: alle Koopmanschappen, welke uit *Zeeland* na *Brabant*, of van daar te rug gevoerd wierden, moesten te *Reimerswaal* te markt gebragt worden. Bij vergunning van eenen Utrechtschen Bisschop oeffende zij Geestlijk Regtsgebied over gantsch *Zuidbeveland*. Nog zo laat, als ten tijde van Keizer KAREL DEN V, in den

Jaare

Jaare 1528, verkreeg de Stad het Voorregt, dat de Schepenen, in plaats van driemaalen ter weeke, dagelijks te regt zouden zitten. Aan de menigte van zaaken, ontſtaande uit den groten toevloed van vreemde Kooplieden, welke Schepenen om handen hadden, wordt dit toegeſchreeven. Twee zwaare Overſtroomingen, in de Jaaren 1555 en 1557, baanden den weg tot ondergang. In het laatstgenoemde jaar ſtortten zeer veele huizen, zelf het Stadhuis en de Godshuizen, ter aarde. Een zwaare Brand, in den Jaare 1558, gevolgd van twee andere Watervloeden, in de Jaaren 1561 en 1563, verwoestten veele nog overgebleevene Gebouwen. De inwooners, uit vreeze voor verdere verwoestingen, en 't geen hun nog was overgebleeven zoekende te behouden, vertrokken na elders met hunne tilbaare have. Ook verloor de Stad haaren rang onder de Goede Steden, en zoudt niet meer Afgevaardigden ter Vergaderinge van het Gewest. Haaren laatſten doodſteek ontving de Stad, naa dat de nog overige inwooners, drie jaaren te vooren, van daar vertrokken waren, in den Jaare 1634, wanneer de Straatſteenen, op last van 's Lands Staaten, openlijk verkogt wierden. Zij bragten nog op vijfhonderd-veertig Guldens achttien Stuivers.

Zie BOXHORN.

REINALDA, (SAKE) een man van groot aanzien in *Friesland*, ten tijde als dit Gewest nog zijne Vrijheid genoot, van welke hij een ijverig voorſtander en handhaaver was. Tot tweemaalen toe tot de hoogſte waardigheid, die van Potestaat, verkoozen zijnde, leide hij telkens, naa dat hij dien post een jaar bekleed hadt, denzelven neder, om reden, gelijk hij zeide, dat het gebruik der Voorvaderen zulks medebragt: waarſchijnlijk, op dat een langduurig waarneemen den perſoon, daar mede bekleed, niet na hooger gezag zou doen ſtreeven, en alzo inbreuk maaken op de Vrijheid. Voorts wordt deeze Edelman beſchreeven als vroom en van een vredelievenden aart, en van hem verhaald, dat hij Gouden Geld-

ſtukken zou hebben doen munten. Hij overleedt in den Jaare 1167.

Zie WINSEMIUS, *Kronijk van Vriesland.*

REINAUWEN, eene Ambagtsheerlijkheid, in het Overkwartier des Stichts van *Utrecht*, en daar aan leenroerig, bevat ſlegts tweeëndertig Morgens Lands. In dezelve legt de Ridderhofſtad van den zelfden naam, een vrij groot, en, volgens den ouden ſmaak, aanzienlijk gebouw, omringd van eene ruime Graft. Het Geſtigt was reeds bekend in de Dertiende Eeuwe; zedert kwam het, door verkoop, in verſcheiden handen.

REINGOUD, (JAKOB) man, zeer vermaard in de Utrechtſche Geſchiedenisſen, ten tijde van LEICESTER: een ſpreekend bewijs van den invloed der eer- en ſtaatzucht op 's menſchen hart en handelingen. Eerst diende hij den ouden Graave LAMMORAAL VAN EGMOND voor Geheimſchrijver. Vervolgens holp hem zijne gladde tong in gunst van den Kardinaal VAN GRANVELLE; die, hem doortrapt en ſtout van aart bevindende, tot Commis der Geldmiddelen optrok. Langs zulk eenen weg won hij het vertrouwen van den Hertog VAN ALVA, en naderhand dat van *Don* LOUIS VAN REQUESENS. Naa het vertrek der Spanjaarden, beſchuldigde hem de Heer VAN FROMONT, Hoofd der Geldmiddelen, van bedrog, gepleegd in 't behandelen der gemeene penningen, en deedt, deswegen, eenen eisch tegen hem van lijf en eere. Tot zijn geluk overleedt de Heer VAN FROMONT, waar door het regtsgeding aan den ſpijker bleef hangen. Buiten eenig bewind van belang ſleet nu REINGOUD etlijke jaaren. Rustens moede, volgde hij, in den Jaare 1584, zonder aanzoek of last, de Gezanten der Algemeene Staaten na *Parijs*, derwaarts getrokken om den Franſchen Koning de Opperheerſchappij over de Nederlanden op te draagen. Zo veel ingangs vondt hij hier bij zommigen van 's Konings Raad, dat men, van 't Berigtſchrift der Gezanten, 't welk beſlooten, verzegeld, en met beloſte van 't alzo te laaten, ter plaatze toe, alwaar zij het zijner Majeſteit vertoonen zouden, hun geleverd was, hem heimelijke ope-

ning

ning deedt, met verzoek om zijne gedagten daar op te mogen weeten. Hij voldeedt daar aan, punt voor punt, met aanmerkingen, welke duidelijk aanweezen, hoe geſpitst hij ware op zulk eenen handel. Even eens trok hij na *Londen*, ter gelegenheid van gelijke onderhandelinge met de Engelſche Koninginne.

Tot nu toe hadt REINGOUD den Onroomſchen een kwaad hart toegedraagen. Hij veranderde van gedrag, zedert 's Lands Staaten zich gewend hadden tot eene Proteſtantſche Mogendheid, vooral naa dat deeze den Graaf van LEICESTER herwaarts hadt gezonden. Niemand wilde hij in zijnen dienst hebben, dan leden der Hervormde Kerke. Die zich bij hem aanbooden, om in zijnen dienst te treeden, zondt hij eerst aan de Predikanten, opdat ze door dezelve, aangaande de zuiverheid in de leere, ondervraagd wierden: *om* (ſchrijft HOOFT) *zijne Godtvreezenheid aan de klokreep te hangen.*

In den Jaare 1586, gelijk bekend is, ontſtondt 'er merkelijke tweedragt, te *Utrecht*, tusſchen de Regeering en de Burgerije. Van deeze gelegenheid oordeelde REINGOUD zich met voordeel te kunnen bedienen, om zijnen trek na heerſchappij en grootheid te verzadigen. Ten dien oogmerke ging hij een driemanſchap aan, met GERARD PROUNINK en DANIEL DE BURGGRAAF, welke wij, op bijzondere Artikels, reeds hebben leeren kennen. Hun doelwit was, met LEICESTER één lijn te trekken, de Gemeente tegen de Regeering op te ſtooken, en alzo in troebel water eene goede zoode te vangen. REINGOUD was aan 't hooſd der misnoegden, die zich, zedert, naar hem, *Reingouditen* lieten noemen. „ Zij maak„ ten" ('t zijn de woorden van den ſtraks genoemde Ridder) „ zich pijlen van allerleij hout, en met der haast eenen wel„ dighen aanhang. Al wat d'opgaande zon aanbad; al wat, „ uit wispeltuurigheit, oft weêrzin in het jeghenwoordigde, „ naa nieuwigheit jookte; wie, ſtaande naa eenigh ampt, ver„ worpen was, oft afgezet van 't zijne, hoewel uit billijke „ reedenen; wie, om geſchil tusſen zich en de Staaten geree„ zen, een quaadt hart op hen droegh; wie zijn haave ver„ quanſelt, verquist, oft in kuſſen en kroeghen had omge„ braght, en in hachlijke tijden zijn' meeste veiligheit ſtelde;

„ wie zijne reekening op visschen in drabbigh waater maakte; „ vlijdde zich onder die vlag. Maar de glimp en klem der „ partije waaren een deel Predikanten, en andre luiden, die, „ gedreeven van blinden ijver, en onervaaren in wereldsche „ zaaken, zich aan de schijnheiligheit des Graaven (VAN LEI- „ CESTER) vergaapten."

Het geheele beloop deezes tweedragts te verhaalen, valt niet in ons plan, maar dit alleen, welk eenen rol REINGOUD daar bij speelde. Hij, gelijk wij boven aantekenden, zijnde geweest, eenigen tijd, Commis der Geldmiddelen, en nu vlammende op het Algemeene Thesaurierschap, maakte den Graave wijs, dat, in dit stuk, onder de Staaten en Ontvangers, groote misbruiken waren ingesloopen; om welke af te schaffen, een Kamer van Geldmiddelen diende opgericht te worden. LEICESTER, smaak vindende in 's Mans voorslag, en naa het stuk, met eenige Raadslieden, ter loops te hebben overwoogen, verscheen, eerlang, in de Vergaderinge, met een papier, vervattende een nieuwen form deezer bedieningen; REINGOUD wierdt daar in tot Thesaurier, en DE BURGGRAAF tot Auditeur benoemd. Beiden kreegen hier door toegang tot den Raad, waar van zij geene leden waren. Breed wierdt, intusschen, opgegeeven van de voordeelen, welke hier uit, voor den Lande, zouden voortvloeien; verklaarende REINGOUD, in zekere bijeenkomst, „ hoe eene menigte van lieden de Plakaaten „ van de Jaaren 1584 en 1586, hadden overtreeden, met lor- „ rendraaien, en zenden van goederen na den vijand, onaan- „ gezien de borgtogten, bij hen gesteld, tot verzekering te- „ gen bedrog, waar af hij, bij Getuigschriften, bekoomen uit „ Engeland, kon doen blijken." Hij voegde 'er nevens „ uit „ deeze misdaadigen, zo als hij zich sterk maakte, twintig „ tonnen gouds te trekken, indien men, met kwijtschelding „ van lijfstraffe, hen alleenlijk in geld wilde boeten, en de „ bescheiden der borgtogten in zijne handen laaten koomen, „ met order dat de zaaken bij geene Magistraaten zouden be- „ regt worden, maar bij onpartijdige persoonen, geene Koop- „ lieden zijnde, en bij zijne Doorluchtigheid te kiezen tot „ Raaden ter Admiraliteit." REINGOUD hadt hier mede het oog op eenige vermogende Hollandsche en Zeeuwsche Koop-

lieden,

lieden, zelf op eenigen, die ter Vergaderinge der Staaten verſcheenen, door hem bij den Graaf VAN LEICESTER aangeklaagd, als ſchuldig aan dien handel, en welke hij zich ſterk maakte tot bekentenisſe te zullen brengen, indien de Graaf hem gelieſde te magtigen, om, met behulp van Onderbewindsluiden, alle Kooplieden, Notarisſen, Ontvangers van Tollen en Convoijgelden, tot overleveringe van hunne Reken- en Schrijfboeken te noodzaaken. Voorheen hadt REINGOUD dit middel den Landvoogd *Don* LOUIS DE REQUESENS aan de hand gegeeven, ten aanzien van Kooplieden, die, onder den Spanjaard gezeeten, de Hollanders en Zeeuwen onder de hand geſterkt hadden; doch REQUESENS hadt dit middel, als van te verren uitzigt, verworpen. Naa lang voor en tegenſpreekens wierdt, eindelijk, tot de oprichting van de Kamer van Geldmiddelen beſlooten, en REINGOUD in het ampt van Theſaurier bevestigd. De Advokaat PAULUS BUIS, tot Commis der Geldmiddelen benoemd, wees dien post van de hand, eerst met voorwending van onervarenheid in zodanige zaaken, doch naderhand de reden van weigeringe nader ontvouwende, met den Graave VAN LEICESTER openlijk aan te zeggen „ dat, al „ ware het dat hij zich zelven bekwaam kende tot de bedie„ninge van het Theſaurierſchap, hij REINGOUD niet kende „ voor eenen man van dien aart, om Commis onder hem te „ willen zijn; en dat hij zelve veel min in die hoedanigheid „ onder REINGOUD wilde ſtaan": woorden, uitgeſproken, daarenboven, met eene edele fierheid, welke bij REINGOUD eenen bitteren haat tegen den Heer BUIS verwekten.

Niet lang zat REINGOUD op deeze hoogte. De gevangeneeming van zekeren eerloozen Bankbreeker bragt zijne ſnoodheid aan den dag, en leide den grond tot zijnen val. STEVEN PARET, voor de Rotterdamſche Weeshouderſchap, om zekere beſchuldiging, zijnde te regt geſteld, hadt men onder zijne papieren verſcheiden ſtukken gevonden, aanduidende zijn heimelijk verſtand met REINGOUD, en den ſnooden toeleg daar van. REINGOUD, weetende waar dit op uit loopen konde, hadt PARETS gevangenis niet vernomen, of hij bezorgde dat de Raad van Staate aan de Staaten van Holland ſchreef, men hadde PARET terſtond na *Utrecht* te zenden, met alle zijne

papieren, om aldaar bezigtigd te worden. Doch deeze brief regte niets uit: weshalven REINGOUD de toevlugt nam tot LEICESTER. Maar die van Holland zonden eenige Afgevaardigden aan den Landvoogd en den Raad van Staate, om hun de ontdekte ſnoodheden te vertoonen. Intuſſchen was REINGOUD heimelijk uit *Utrecht* vertrokken, hebbende alvoorens zijne papieren verſtoken. Doch men vondt ze evenwel, en vernam 'er ergerlijke ſtukken uit. Behalven de papieren, die den Staat betroffen, ontdekte men eenen brief, geſchreeven door de Vrouwe van LA GUILLAIRE, waar bij deeze hem maande om de volbrenging van trouwbeloſte, acht jaaren te vooren, op verdoemenis zijner ziele, haar gedaan, en vervolgens herhaald, naa dat zij den bedongen tijd van het overlijden zijner huisvrouwe met groot geduld hadt afgewagt. Haaren eisch bondt zij verder aan, met de herinnering van lichaamlijke gemeenſchap, hem toegeſtaan. Zij, die REINGOUD niet gunſtig waren, en deeze vondt men 'er veele, verzuimden niet deezen brief in de waereld te brengen, niet verzwijgende zijne overige ſtukken. De Hollandſche Gemagtigden, den Landvoogd niet gevonden hebbende te *Utrecht*, vervorderden hunne reize na 't Leger, voor *Doesburg*, daar hij zich thans bevondt. De beſchuldigingen tegen REINGOUD en PARET bragten zij hier tot drie punten: *Vooreerst*, „ dat zij getragt „ hadden, zich zelve te verrijken, ten koste van den Lande"; *Vervolgens*, „ dat zij gezogt hadden, de gemeene middelen „ op een bijſteren voet, en alzo te niete te brengen"; *Eindelijk*, „ dat zij eenen toeleg hadden gemaakt, eenen bit„ ſchen haat tuſſchen zijne Doorluchtigheid en de Staaten te „ ſtooken." Op deeze aantijgingen verzogten ze, dat REINGOUD gehoord, en naar verdienſte mogt geſtraft worden. In algemeene woorden gaf de Landvoogd tot beſcheid, dat hij het ſtuk nader zoude onderzoeken, en dan doen zo als behoorde; doende, vervolgens, REINGOUD eerst eenen dag in zijne Tent bewaaren, en daar naa ſtellen in handen van den Provoost Generaal. Hij zat tot op den twaalfden November des zelfden Jaars 1586, wanneer de Graaf van LEICESTER met eenige Gemagtigden van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, behalven andere ſtukken, ook over REINGOUD in onderhandeling

ge-

getreeden zijnde, verklaarde, dat hij hem gebruikt hadt tot dienst van den Staat, zo om de geregtigheid van denzelven te bewaaren, als om, door zijn toedoen, voorzien te worden van penningen, noodig tot beſcherminge der Landen, dewijl hij beloofd hadt, eenige tonnen ſchats te zullen doen opbrengen, zonder kwetzing der gemeente, doch d t zijne Doorluchtigheid verſtondt, dat REINGOUD regtelijk zou te werk gaan. Op dit zeggen hielden de Gemagtigden vrijmoedigljk ſtaande, dat REINGOUD, als een oud dienaar des Konings van Spanje, zijne Doorluchtigheid, met zijne voorſtellen, hadt bedroogen; dat hij dingen hadt begonnen, welke dreigden den Staat ten val te brengen, en voorgenomen, zaaken, buiten form van Regten, te drijven door een hoop Vreemdelingen: waarom zij zijne Doorluchtigheid verzogten, dat het Regt tegen hem zijnen gang mogt gaan, naar verdienſte. Hier op begeerde LEICESTER, dat men met geene zaaken, geſchied vóór zijne Landvoogdij, REINGOUD zoude beſchuldigen, noch het uiterſte Regt gebruiken, maar hem, onder borgtogt voor zijn lijf, zijne zaak, buiten banden, zou laaten verdeedigen. Doch de Gemagtigden lieten zich hier door niet omzetten. Zij vertoonden dat men den Staaten geen Regt behoorde te weigeren, over een man, die, zelf onder de Landvoogdij van zijne Doorluchtigheid, genoeg verdiend hadt aan den lijve geſtraft te worden; dat, naar gewoonte deezer Landen, aan de Regters ſtondt te oordeelen, of iemand, aangeſproken over eenige euveldaad, zich buiten of binnen banden moest verantwoorden; dat het (onder verbetering en eerbiedenis) niet betaamde, zulke eerlooze boeven, als REINGOUD en PARET, van welke de Staaten zo vuilaartig en ſmaadelijk waren doorgeſtreeken, boven Regt te begunſtigen. LEICESTER beſloot deeze onderhandeling, met daar op aan te dringen, dat men ten aanzien van hem, en van zijnen last aan REINGOUD gegeeven, denzelven heuſchelijk zoude behandelen; 'er nevens voegende, dat REINGOUD de Regters vreesde, dewijl hij zich reeds bij voorraad verweezen zag. In eene andere zamenkomst wierdt het geſprek over REINGOUD hervat, en bleeven de Gemagtigden even ſterk op de verdiende ſtraffe aandringen. Thans nam LEICESTER, in het vast beraaden voorneemen om

zijnen gunſteling de hand boven 't hoofd te houden, kunſtenaarijen te baate, en middelen om den gevangene aan het Geregt te ontfutzelen. De Landvoogd, gelijk boven verhaald is, hadt REINGOUD, in 't Leger, onder bewaaring van den Algemeenen Provoost geſteld. Deeze, zijnde een Engelschman, liet hem zonder wagt. De Staaten van Holland, hier van verwittigd, deeden hem, door hunnen Prokureur Generaal, in zijne herberg, onder bewaaring van vier Boden van het Hof ſtellen. De Provoost hadt hier van de lucht niet bekoomen, of hij drijft de Boden, met geweld, ten huize uit, zelf den Prokureur Generaal, die met moeite zijne handen ontkwam. De Staaten, neemende dit zeer kwalijk, klaagden het aan LEICESTER, die den Provoost in 't gelijk ſtelde. Zedert wierdt op 's Mans te regtſtelling, meermaalen, aangedrongen, en dat LEICESTER, die nu op zijn vertrek ſtondt na *Engeland*, hem niet wilde medeneemen. Naa verſcheiden uitvlugten beloofde de Graaf, REINGOUD onder den Provoost in *'s Hage* te zullen laaten. Doch hier van kwam niets. Terwijl de Landvoogd na *Dordrecht* reisde, begaf zich REINGOUD na *Brielle*. Op klagten hier over, antwoordde LEICESTER, te zullen zorge draagen, dat REINGOUD, hoewel buiten zijn weeten na den *Brielle* gevoerd, na *'s Hage* zou worden te rug gebragt. Nogthans zondt hij hem na *Utrecht*, en bewilligde in de wederlevering zijner papieren. Hij bekwam een gedeelte daar van, die te Utrecht waren; doch na de andere, berustende onder den Prokureur Generaal, durfde hij niet vraagen. Thans begaf REINGOUD zich met der woon na *Vliſſingen*, van waar hij, naa dat LEICESTER de Landvoogdij hadt opgezegd, ter ſluik na den vijand overliep. „ En zo ſijn „ een man, ('t zijn de woorden van den Drosſaart van *Muiden*) „ die geene dienstbooden, dan van den Hervormden „ Godsdienst, onder zijn gezin plagh te lijden, ſtorf eindtlijk „ tot *Bruſſel*, daar hij zich uit vreeze voor zijn' ſchulde„ naars (ſchuldeiſchers) verhoolen moest houden, in 't Room„ ſche geloof."

Zie HOOFT, *Nederlandſche Hiſtorien.*

REI-

REINIERS, (JELLE) een der weinige Kunstſchilders, welke de Provincie *Friesland* heeft uitgeleverd. Hij was geboren te *Sneek*, en leide zich vooral toe op het glasſchilderen. Op last en kosten van het Huistimmermansgild vervaardigde hij een ſtuk, om geplaatst te worden in de Groote Kerk; het verbeeldde de vlugt van JOZEF en MARIA na *Egijpte*. Kenners getuigden 'er van, dat het de beroemde Kunstſtukken der broederen CRABETH, te *Gouda*, zo niet overtrof, althans evenaarde.

REINIERS, (KORNELIS) of, met een verlatijnden uitgang, CORNELIUS REINERI, wierdt geboren te *Gouda*, in den Jaare 1525. De gronden der Wijsbegeerte, Taalkennisſe en Godgeleerdheid leide hij op 't vermaarde Hoogeſchool te *Leuven*, en behaalde 'er zo een beroemden naam, dat hij aldaar tot *Lector* of Voorleezer in de eerstgemelde Weetenſchap wierdt aangeſteld. In den Jaare 1565 beklom hij den eeretrap van Licentiaat in de Godgeleerdheid, en ontving daar op den post van Beſtuurder van het Bagijnenhof in de reeds gemelde Stad. In het volgende jaar wierdt hij Voorzitter van het Kleine, en twee jaaren daar naa van het Groote Kollegie. In dat zelfde Jaar 1568 tot Leeraar in de Godgeleerdheid bevorderd zijnde, bekwam hij vervolgens eene Kanunnikdij, als mede het Leeraarampt bij de zo genaamde nieuwe Stigting. Bij deeze eeren gunstbewijzen kwam de opdragt van de groote Prebende, en daar naa van het Dekenſchap van de St. Pieterskerk te *Leuven*. Boven dit alles was hij, in den Jaare 1572, Voorzitter van het Atrechtſche Kollegie, en was, daarenboven, Lid van de zo genaamde naauwe Faculteit van Godgeleerden. Een blijk des vertrouwens, welk de Algemeene Staaten in zijne kunde en ijver voor de Roomſche Leere ſtelden, zag men ter gelegenheid der Gendſche Vredehandelinge. Nevens MOLANUS, BAJUS en HANÆUS naar zijn gevoelen gevraagd zijnde, gaf hij ſchriftelijk te kennen, dat, naar zijn oordeel, de gemelde Vredehandeling, verre van den Roomſchen Godsdienst te benadeelen, voor denzelven zeer heilzaam en noodzaaklijk was. REINIERS overleedt in den Jaare 1609, het vierentachtigſte zijns ouderdoms, en wierdt te *Leuven*, in de St. Pieterskerk,

kerk, begraaven. Men rigtte ter zijner eere eene Graftombe op, met een loflijk Opſchrift.

Zie BOR; WALVIS, *Beſchrijving van Gouda.*

REINST, (*Het Geſlagt van*) is zedert het begin der voorgaande Eeuwe, zo niet langer, bekend en vermaard te *Amſterdam*, en aldaar nog heden ten dage in weezen. De eerſte, welken wij, van dit Geſlagt, ontmoeten, was GERARD REINST, een voornaam Koopman, en een der eerſte oprigters der Oostindiſche Maatſchappije. Hij bekleedde den post van Bewindhebber daar van, in den Jaare 1613, wanneer de Kamer van Zeventienen op hem het oog liet vallen, om in de hoedanigheid van Gouverneur Generaal van Nederlands Indien derwaarts te vertrekken. Om hem tot het aanvaarden te gereeder te doen beſluiten, wierdt hem een Maandgeld toegeleid van zevenhonderd guldens, en daarenboven eene ſomme van duizend Guldens jaarlijks voor Tafelgeld. Naa zijne wederkomst zou hij het Bewindhebberſchap in de Kamer *Amſterdam*, van nieuws, mogen aanvaarden. Op deeze voorwaarden verbondt zich de Heer REINST voor den tijd van vijf agtervolgende jaaren, den tijd, tot zijne uit- en thuisreize noodig, daar niet onder begreepen. Thans beſchonken 's Lands Staaten den benoemden Gouverneur met een Gouden Keten, ter waarde van duizend guldens, een fraaien Eerepenning van het zelfde metaal, en toezegging van belooninge voor de dienſten, welke hij der Maatſchappije zou bewijzen. Op den tweeden Julij des Jaars 1613 ſtak de Heer REINST in Zee, met eene aanzienlijke Vloot. Eenen anderen koers houdende, dan men heden volgt, deedt hij den mond der Roode Zee aan, en gaf last aan eenen zijner Kapiteinen, PIETER VAN DEN BROEK, om dezelve hooger op te zeilen. Inmiddels vervolgde REINST zijne reize na *Bantam*, en wierdt aldaar, op den twintigſten December des Jaars 1614, in zijne waardigheid ſtaatelijk ingehuldigd. Wel haast begaf hij zich na *Jacatra*, floot 'er een Verbond met den Koning, en deedt van daar eenen togt, met elf Schepen, na *Banda*, om de

de opgezeetenen van dat Eiland te tuchtigen. Van *Amboina* deedt hij de Engelſchen verhuizen, om dat de Eilanders met dezelve begonnen te handelen, in weerwil van het uitſluitend Verbond, den Nagelhandel betreffende, onlangs met de Hollanders geſlooten. In de maand Maij zondt de Gouverneur eenige Schepen, om de Bandaſche Veſting *Pulo-Ay* te veroveren; waar in zij ook gelukkig ſlaagden; doch, door te groote kleinagting van den vijand en door zorgeloosheid, hunne verovering wederom verlooren. Veel hadt nu de Heer REINST te doen met zich zelven, om dat hij, tegen den raad van des kundigen, deezen togt in eigen perſoon niet hadt bijgewoond. De Gouverneur Generaal overleedt nog vóór het einde des genoemden jaars, aan den Rooden Loop, te *Jacatra*. —— HENRICK REINST, in den Jaare 1626, tot Raad der Stad *Amſterdam* verkoozen, wierdt, in het volgende jaar, Schepen, en wederom in de Jaaren 1632 en 1639. — Mr. GERARD REINST, Raad geworden in den Jaare 1646, zat in Schepensbank in de Jaaren 1650 en 1654. — Vervolgens ontmoeten wij, op de Lijst van Commisſariſſen, JAKOB REINST. — Tot hooger waardigheden, dan de genoemden, klom Mr. LAMBERT REINST. Hij wierdt Lid der Amſterdamſche Vroedſchap in den Jaare 1649, was Schepen in den Jaare 1655, bekleedde het Schoutsampt, geduurende den tuſſchentijd van den Jaare 1656 tot in den Jaare 1666, en de Burgemeesterlijke waardigheid in de Jaaren 1667, 1668 en 1672. Terwijl hij voor de tweede maal Burgemeester was, hieldt hij, nevens zijne Amptgenooten, de verſterking der Stad *Naarden* tegen, ſtrijdig met het gevoelen des Prinſen VAN ORANJE, welke daar op ſterk geſteld was. Waarſchijnlijk zal deeze wederſtreeving een der redenen geweest zijn, waarom de Heer REINST, in de maand September des Jaars 1672, bij eene buitengewoone verandering der Regeeringe, van zijne Raadplaats en van de Burgemeesterlijke waardigheid ontſlagen wierdt. — De Heer REINST, nog heden ten dage in leeven, bekleedt den aanzienlijken post van Vice Admiraal van *Holland* en *Westfriesland*, geagt bij 's Lands Staaten en den Heere Admiraal Generaal, om zijne bedrevenheid in zaaken, het Zeeweezen betreffende. In zijn huwe-

huwelijk, met eene Jonkvrouwe BICKER, heeft hij kinderen verwekt, onder andere eene dogter, gehuwd aan den Graave VAN STYRUM.

REKENKAMER. (*Generaliteits*) Behalven de Kollegien, onder den naam van *Rekenkamer* bekend, welke men in deeze en geene Provincie aantreft, is 'er eene algemeene, alle de Bondgenooten betreffende, en daarom die der Generaliteit geheeten. Oorſpronklijk berustten haare werkzaamheden op de Leden van den Raad van Staate. Om de menigte van bezigheden, welke zij om handen hadden, en om van een gedeelte derzelven ontlast te worden, vondt men geraaden, eene Algemeene of Generaliteits Rekenkamer op te rigtten; dit geſchiedde in den Jaare 1607 of 1608. Zij beſtaat uit veertien Afgevaardigde Leden, twee uit ieder Provincie. Hun zijn twee Sekretariſen toegevoegd, welke verſcheiden bedienden onder zich hebben. De Leden voeren den tijtel van EDEL MOGENDE HEEREN.

Volgens de oorſpronklijke Inſtructie, opgeſteld in den Jaare 1622, en verder uitgebreid in den Jaare 1651, beſtaat het werk der Rekenkamer in de volgende verrigtingen. De Kamer doet onderzoek omtrent het geen de bijzondere Provincien betaald hebben, en wat van de inkoomende en uitgaande Regten op de Koopgoederen in 's Lands Kaſſe koome; houdt aantekening van de Ordonnantien, die door den Raad van Staate op den Ontvanger Generaal worden afgegeeven; ontvangt en onderzoekt de Onkostrekeningen van de Afgevaardigden der Algemeene Staaten en den Raad van Staate, als mede die der buitenlandſche Staatsdienaaren; ziet wijders de Rekeningen na van de bijzondere Ontvangers en Beſtierders der Generaliteits middelen, wegens Verpagtingen, Brandſchattingen, Verpondingen, Geestelijke en andere Generaliteits goederen, het Zegel, de Leenen, Oorlogsbehoeften, enz. draagt zorge, dat de ſoldij, maandelijks, onverminderd aan de Troepen worde betaald; geeft agt op de behoorlijke openbaare aanbeſteeding van 's Lands Werken. Boven dit alles beſtaat de voornaamſte bezigheid der Rekenkamer in het hooren en ſluiten van de De-

ADRIANUS RELANDUS.

Declaratien der bijzondere Provincien, waar omtrent verſcheiden ſchikkingen zijn beraamd.

Zie AITZEMA; en *Groot Plakaatboek*, Deel IV.

RELANDUS, (ADRIANUS) gebooren op den zeventienden Julij des Jaars 1676, in het bekende Noordhollandsch Dorp *de Rijp*, alwaar zijn Vader, JOHANNES RELAND, onder de Hervormden het Leeraarampt bekleedde, zo als hij vervolgens deedt te *Alkmaar* en *Amſterdam*. Zijne moeder was AGATHA PRINS, dogter van AUWEL PRINS, Heemraad van de uitwaterende Sluizen in *Kennemerland* en *Westfriesland*. Nog een kind was ADRIANUS, toen zich reeds meer dan gemeene blijken van vernuft openbaarden, en hij zo uitſteekende vorderingen maakte in de Taalkennisſe, dat zijn Vader hem met zijn elfde jaar na *Amſterdam* zondt, om 'er den Geleerden PETRUS FRANCIUS en andere voornaame mannen te hooren. Drie jaaren vertoefde hij aan 't Doorluchtig School; naa verloop van dezelve vertrok hij na *Utrecht*, en wierdt een Leerling van de Hoogleeraaren GRÆVIUS en LEUSDEN, in de kennisſe der Taalen, en van GERHARDUS DE VRIES en JOANNES LUITSIUS in de Wijsbegeerte. Met zo veel ijvers leide hij zich toe op deeze weetenſchap, en maakte zulke vorderingen, dat hij op zijn zeventiende jaar den Trap van het Meesterſchap beklom. Van toen af aan maakte RELAND voornaamelijk zijn werk van de beoeffeninge der Godgeleerdheid, onder MELCHIOR LEIDEKKER, bij welken hij thuis lag, GERARDUS VAN MASTRICHT, HERMANUS WITZIUS en HERMANUS VAN HALEN. Naa een driejaarig onderwijs van deeze Hoogleeraaren te hebben genooten, begaf hij zich na *Leiden*, om aldaar FREDERICUS SPANHEIM, JACOBUS TRIGLAND, JOANNES A MARK en andere voornaame mannen te hooren.

Intusſchen was het gerugt van RELANDS geleerdheid uitgegaan, niet ſlegts door Nederland, maar ook daar buiten. Het Hoogeſchool te *Lingen* was thans in bloei; en wierdt hem het Hoogleeraarampt aan hetzelve opgedraagen in de Wijsbegeerte, of in de Oosterſche Taalen, of, indien hij zulks mogt goed-

goedvinden, in beiden te gelijk. Niet afkeerig was RELAND van dit aanbod; doch hij wees het van de hand, om zijns Vaders wille, die niet gaarne hem zo verre verwijderd zag. Twee jaaren hadt hij zijn verblijf gehouden te *Leiden*, toen hij door den Graaf VAN PORTLAND, boezemvriend van Prinse WILLEM DEN III, wierdt aangezogt tot Onderwijzer van zijnen eenigen Zoone, den Burggraave VAN WOODSTOCK. Op aanraaden van Professor TRIGLAND gaf de Vader van RELAND daar aan zijne toestemming. Eene ziekte van den ouden RELAND was oorzaak, dat zijn Zoon ADRIAAN niet met deszelfs doorluchtigen Kweekeling na *Engeland* overstak.

Niet lang bekleedde de geleerde Jongeling deezen post. Op zijn vierëntwintigste jaar berlepen hem de Verzorgers van het Geldersche Hoogeschool tot Hoogleeraar in de Wijsbegeerte; hij decdt zijne intrede, op den negenden October des Jaars 1700, met eene Redevoering *Over den aanwas der Wijsbegeerte geduurende deeze* (de Zeventiende) *Eeuwe.* Van korten duur was 's Mans verblijf te *Harderwijk.* Naauwlijks hadt hij een aanvang gemaakt met het geeven van Lessen, of de Vroedschap van *Utrecht* beriep hem tot Hoogleeraar in de Oosterssche Taalen aan haar Hoogeschool. Koning WILLEM DE III hadt hem als zodanig der Utrechtsche Wethouderschap aangepreezen. RELAND deedt zijne intrede, reeds in Februarij des Jaars 1701, met eene Redevoering *Over de Perfische en daar mede vermaagschapte Oosterssche Taalen.* Ten tijde der Utrechtsche Vredehandelinge verscheen aldaar, als Afgevaardigde wegens de Provincie *Friesland*, Jonkheer SICCO VAN GOSLINGA. Het Friessche Hoogeschool, van 't welk de Baron een der Bezorgeren was, hadt onlangs verlooren den geleerden RHENFERDIUS; om diens plaats te vervullen, verzogt hem de gemelde verdienstelijke Edelman. Doch RELAND wees die aanbieding beleefdelijk van de hand. De Utrechtsche Vroedschap, om haar genoegen te toonen over dit besluit, droeg hem den tijtel op van Hoogleeraar in de gewijde Oudheden, en verhoogde zijne Jaarwedde. Ter gelegenheid van het overlijden van den Heere GRONOVIUS, te *Leiden*, in den Jaare 1716 voorgevallen, liep 'er een gerugt, dat men, ter vervullinge van diens plaats aan 't Hoogeschool, op

op RELAND het oog hadt geworpen. Gevraagd zijnde, wat hij doen zoude, in gevalle het Leidſche Hoogleeraarampt hem wierdt opgedraagen, gaf hij rondelijk tot antwoord, dat hij 'er voor bedanken zoude. Eene verhooging van Jaarwedde was een nieuw bewijs van het genoegen der Stichtenaaren over dit beſluit, en een blijk van hunne hoogagtinge. Niet lang, egter, genooten ze, zedert, 's Mans tegenwoordigheid. Overvallen van de Kinderziekte, overleedt hij aan dezelve, op den vijfden Februarij des Jaars 1718, het eenënveertigſte zijns ouderdoms. Van 's Mans uitgebreide geleerdheid getuigen de veelvuldige Schriften, van hem voorhanden. Het meest bekende daar van is zijne *Beſchrijving van Paleſtina*; als mede eene Verhandeling over den *Mahomethaanſchen* Godsdienst. In zijne jeugd hadt hij eene proeve gegeeven van zijn Dichtvermogen, in de bekende GALATHEA, *Luſus poëticus.* — In den Jaare 1702 was RELAND in den echt getreeden met JOHANNA CATHARINA TEELING, dogter van JOHANNES TEELING, Oud-Burgemeester van *Zierikzee*, en hadt bij dezelve drie kinderen verwekt: twee dogters en éénen Zoon. ADRIANUS RELAND hadt eenen broeder, PIETER genaamd, Advokaat, eerst te *Amſterdam*, vervolgens te *Haarlem*. Een Regtsgeleerd Werk, door deezen, bij zijn overlijden naagelaaten, wierdt door onzen Hoogleeraar, met eene Voorrede en eenige Bijvoegzels, in 't licht gegeeven, onder den tijtel, PETRI RELANDI *Juris Conſulti et Judicis Faſti Conſulares.*

REMONSTRANTEN. Deezen naam voert eene bekende Godsdienſtige Gezinte in ons Vaderland, eertijds vrij talrijk en aanzienlijk, doch tegenwoordig, in vergelijking daar van, in kwijnenden ſtaat; maar, evenwel, eene plaats in ons *Woordenboek* overwaardig. Zij zijn ook bekend bij den naam van *Arminiaanen*, naar hunnen ſtigter JAKOBUS ARMINIUS. Zonder ons in te laaten tot eene menige van bijzonderheden, zullen wij ons bepaalen tot derzelver Leere, opkomst, voortgang en algemeene lotgevallen. Aanleiding tot de opkomst der *Remonſtranten* gaf een geſchil tusſchen FRANCISCUS GOMARUS en JAKOBUS ARMINIUS, beiden Hoogleeraaren in de Godgeleerdheid, aan 't Hoogeſchool te *Leiden*, uitgebroken in den Jaare 1609.

Overeenkomſtig met de gevoelens van KALVINUS en diens naavolgers, leerde GOMARUS „ dat door een eeuwig Godlijk „ Raadsbeſluit, was vastgeſteld en onveranderlijk bepaald, „ wie uit de menſchen zalig, wie verdoemd zoude worden; „ dat, diensvolgens, de uitverkoorenen tot zaligheid tot het „ Geloof en de Godvrugtigheid onwederſtandelijk getrokken, „ en voorts voor afval bewaard wierden: doch dat God alle „ de overigen in de algemeene verdorvenheid der menſche„ lijke Natuure en in hunne misdaaden liet leggen." In tegenſtelling van deeze begrippen, die, daarenboven, reeds van elders, zints eenigen tijd, wederſpraak hadden geleeden, beweerde ARMINIUS „ dat God, insgelijks van eeuwigheid, dit „ onderſcheid hadt gemaakt tusſchen het in zonden gevallen „ menschdom, dat hij de zulken, die afſtand zouden doen „ van hunne zonden, en op CHRISTUS betrouwen, hunne mis„ daaden zoude vergeeven, en het eeuwig leeven ſchenken, „ doch de onboetvaardigen naar verdienſte zoude ſtraffen; „ doch dat God niemand dwong om zalig te worden." Beide Hoogleeraars kreegen, wel haast, hunne bijzondere Aanhangers; tusſchen welke, daarenboven, geſchil rees over de Formulieren: beweerende de vrienden van GOMARUS, dat ARMINIUS van dezelve afweek; deeze, daarentegen, dat beide gevoelens met de Formulieren niet gevoegelijk konden worden over een gebragt, en daarom de Formulieren eene naaleezing noodig hadden.

De gevoelens van ARMINIUS waren eenigzins nieuw, als afwijkende van de begrippen, zints geruimen tijd aangenomen. Van hier dat de Predikanten, uit zijn School voortgekoomen, de minderheid uitmaakten, en, gelijk het, in dusdanige verdeeldheden, gemeenlijk gaat, met veele haatlijkheden betigt wierden. Om zich van dien blaam te zuiveren, en tevens de waare natuur hunner Leere te doen blijken, hielden zij, in de maand Februarij des jaars 1610, eene heimelijke zamenkomst. Hier vervaardigden zij eene *Remonſtrantie*, of Vertoog, aan 's Lands Staaten, ingerigt deels ter verontſchuldiginge van 't verwijt, alsof zij verandering in den Godsdienst, en twist en beroerten zogten te verwekken: deels om hunne bijzondere gevoelens, over de betwiste ſtukken, te ontvouwen. Dit laatſte vervatte-

den

den zij in *vijf punten*; wij zullen dezelve hier nederſtellen, als behelzende de Leerbegrippen, in welke de Remonſtranten zich van de aangenomene begrippen meest onderſcheiden, en op grond van welke zij zich naderhand van de heerſchende Kerk hebben afgezonderd. De vergaderde Leeraars, vrienden en aanhangers van ARMINIUS, verklaarden dan 1. „ Dat God van „ eeuwigheid hadt beſlooten, de zulken, die, door zijne ge„ nade, in CHRISTUS zouden gelooven, en in geloove en ge„ hoorzaamheid tot aan het einde volharden, te verkiezen tot „ het eeuwige leeven, en de ongeloovigen en ongehoorzaamen „ verwerpen ter eeuwige verdoemenisſe. —— 2. Dat CHRIS„ TUS geſtorven is voor alle menſchen, in dien zin evenwel, „ dat alleen de geloovigen, daadelijk, door zijnen dood verzoend „ worden. —— 3. Dat de menſchen het zaligmaakend Geloof „ niet hebben uit zich zelven, noch uit hunnen vrijen wil, „ maar Gods genade in CHRISTUS daar toe behoeven. —— „ 4. Dat deeze Genade het begin, de voortgang en de vol„ trekking van 's menſchen zaligheid is, en alle goede daaden „ daar aan moeten toegeſchreeven worden; doch dat deeze „ Genade evenwel niet onweerſtandelijk werkt. —— 5. Dat „ Gods Genade aan de waare geloovigen genoegzaame kragt „ geeft, om het booze te kunnen overwinnen; doch of deeze „ Genade ooit konde verlooren worden, lieten ze tot nog toe „ onbepaald, als de ſtoffe van ve der onderzoek." Omtrent dit laatſte verklaarden zij zich naderhand, beweerende „ dat „ een waar geloovige, door eigen ſchuld, van God geheel „ kan afwijken, en het Geloof verliezen." Bij deeze *Remonſtrantie*, van welke hun zedert de naam van *Remonſtranten* aanhing, voegden ze een verzoek, om in een wettig en vrij Sijnode nader gehoord te worden; of, in gevalle dit niet konde geſchieden, dat men, intuſſchen, elkander broederlijk zou verdraagen; waar toe zij, van hunnen kant, zich overgenegen toonden.

's Lands Staaten, de Remonſtrantie hebbende overwoogen, kwamen, eerlang, met de meerderheid, tot het beſluit, den Klaſſen aan te ſchrijven, „ dat zij, tot naderen last, niemand „ eene belijdenis boven de vijf punten, in de Remonſtrantie „ nedergeſteld, af te vergen, en men, intuſſchen, hadt te ar-

„ beiden aan het behoud van onderlingen eendragt en vrede." Doch men begreep wel haast, dat dit beſluit en aanſchrijven niet genoeg was, ter handhaavinge van den Vrede der Kerke. Van hier dat men eerlang beſloot tot het houden van een Geſprek, over de vijf punten der Remonſtranten, tuſſchen twaalf Predikanten, zes van elke zijde. Dit Geſprek, naar de plaats alwaar het wierdt gehouden, *de Haagſche Conferentie* genaamd, geſchiedde ten aanhooren der Staaten van Holland; die aan geene der partijen de overwinning toeſchreeven, maar, aan 't einde der zamenkomſte, de zamenſpreekenden tot vrede en eendragt vermaanden. Niet zo verre waren deeze toen nog verwijderd, of zij noemden elkander, over en weder, *Broeders*. Naar eene *Contraremonſtrantie* of Tegenvertoog, in tegenſtelling van dat der *Remonſtranten*, ten deezen tijde ingeleverd door de anders denkenden, wierden deeze, zedert, *Contraremonſtranten* geheeten.

Een geruimen tijd bleeven de zaaken in deezen ſtand, tot dat Graaf WILLEM LODEWYK, Stadhouder van *Friesland*, in den aanvang des Jaars 1613, aan eenige Predikanten, van beiderlei gezindheid, den voorſlag deedt omtrent eene nadere Bijeenkomst, tuſſchen een kleiner getal, dan voormaals in *'s Hage*, als beter geſchikt om aan het werk van vrede en eenigheid te arbeiden. Drie Predikanten, van weerkanten benoemd, vergaderden hier op te *Delft*, in de maand Februarij des ſtraks genoemden jaars. De *Remonſtranten* begeerden hier, dat hunne vijf Punten voor verdraaglijk zouden verklaard worden; doch de andere konden daar toe niet verſtaan, niettegenſtaande JAKOB DE I, Koning van *Engeland*, in zijn ſchrijven aan de Algemeene Staaten en die van Holland, omtrent deezen tijd, de betwiste Leerſtellingen als zodanig hadt voorgedraagen. In tegendeel hadden de *Contraremonſtranten* aan de anderen voorgeleid meer dan dertig Punten, waar op zij derzelver verklaaring begeerden. Doch de Staaten zelve ontſloegen hen naderhand van deeze verklaaringe, als van oordeel zijnde, dat men de *Remonſtranten* bij wijze van beſchuldiginge en bewijs, en niet bij manier van onderzoek, van vreemde Leerſtellingen moest tragten te overtuigen. De *Contraremonſtranten*, thans reeds Prins MAURITS op hunne zijde heb-

hebbende, volhardden, egter, in hunnen eisch van antwoord op de Punten te *Delft* overgeleverd, en voeren, daarenboven, hevig uit op den predikſtoel. Hierom vervoegden zich de *Remonſtranten*, met een nieuw Vertoog, bij de Hollandſche Staaten, verzoekende dat den anderen mogt belet worden tegen hen uit te vaaren op den Predikſtoel, en hunne Leere voor onverdraaglijk te verklaaren. Nog ſterker drongen de Remonſtranten hier op aan, zedert de Staaten van Holland een beſluit hadden genomen, ter bevorderinge van den Kerkelijken vrede. Het merkwaardig Beſluit, ontworpen, meent men, door HUGO DE GROOT, doch zedert ter Vergaderinge goedgekeurd, was, hoofdzaakelijk, van deezen inhoud: „ De Staaten, uit kragt hunner opperſte magt, belastten daar bij, dat „ men, in 't uitleggen der H. Schriftuure, zou hebben te „ zorgen, der Gemeente in te ſcherpen, dat het begin, midden en einde van 's menſchen zaligheid, met naame ook „ het geloof, niet aan 's menſchen natuurlijke kragten of werken, maar aan Gods Genade in CHRISTUS alleen moest worden toegeſchreeven; dat God geene menſchen ter verdoemenisſe hadt geſchapen, noch noodzaakte tot de zonde, en „ ook niet nodigde tot de Zaligheid, terwijl hij hadt beſloten, hun die niet te geeven. Zij gaven te kennen, dat het „ vrij zoude ſtaan, over het Leerſtuk der Predestinatie op „ de Hoogeſchoolen en onder de Leeraars, vriendelijk te redentwisten en te verſchillen; doch verbooden, dat deeze „ geſchillen op den Predikſtoel of anders, onder 't gemeene „ volk, gebragt zouden worden; en iemand, die niet hooger „ leerde of gevoelde, dan dat God, van eeuwigheid, tot „ de zaligheid verkooren hadt de zulken, die door zijne Genade in CHRISTUS gelooven, en bij dit geloof volharden „ zouden, en, daarentegen ter verdoemenisſe verworpen de „ zodanigen, die niet geloofden en in hun ongeloof volharden, deswegen te moeien, of om hooger te leeren te dringen: *alzo de Staaten deeze Leere voor genoegzaam tot zaligheid en tot Christlijke ſtigtinge bekwaam hielden*; „ belastende voorts den Kerkendienaaren, in alle andere punten der Leere, zich te houden aan Gods Woord, en aan 't „ geen doorgaans bij de Hervormde Kerken aangenomen, en

„ hier te Lande geleerd was, als mede zich in liefde, eenig-
„ heid en goede ſtigting te gedraagen, naar 't geen bij voor-
„ gaande Staatsbeſluiten was goedgevonden."

Ondanks dit Beſluit, toonden zich verſcheiden *Contraremonſtranten* ongezind, om zich naar hetzelve te gedraagen. Duidelijk bleek zulks uit zekere vaſtſtelling, gemaakt in eene huuner bijeenkomſten te *Amſterdam*, in de maand Januarij des Jaars 1617, inhoudende om voortaan geene verdere Kerkelijke eenigheid te houden met de *Remonſtranten*. Wat laater ſtelden ze als een kenmerk van waare Broederſchap, de zulken alleen te houden voor waare Broeders, die de *Remonſtranten* en *Remonſtrantsgezinden* voor valſche Leeraars verklaarden. Hier door konde het niet uitblijven, of de *Remonſtranten* moesten, van hunnen kant, bedagt zijn op de handhaavinge van hunne zaak. Terwijl hunne partijen te *Amſterdam* werkzaam waren, hielden ze eene zamenkomst te *Rotterdam*, in welke zij een Vertoog opſtelden, om ingeleverd te worden aan de Staaten van Holland, waar bij zij klaagden, dat de andersdenkenden zich niet hielden aan het Beſluit van hun Ed. Gr. Mogenden, en diensvolgens verlof begeerden, om 'er insgelijks van ontſlagen te worden. Daarenboven gingen zij, in dat zelfde jaar, eene nadere verbintenis aan, in *'s Hage*, op zekere punten van eenigheid, om vervolgens ondertekend te worden door Predikanten, die gemeenſchap met hun wilden houden. Onder andere wierdt daar in verklaard, „ dat zij, ziende hoe de *Contraremonſtranten*, welke zij „ *Scheurmaakers* noemden, afweeken van de Beſluiten der „ Staaten, zich ook niet langer aan dezelve zouden kunnen „ houden, maar voorneemens waren, hun gevoelen openlijk „ te leeren, met wederlegging van hunne partijen. Met dit „ alles verklaarden zij, Christlijke eenigheid te willen houden „ met zulke Predikanten van het verſchillende gevoelen, die „ betuigden hen te willen verdraagen."

Tot nog toe hadt men geene afzonderlijke Godsdienſtoeffening gehouden. Dit nam eenen aanvang zints de bovengemelde beſluiten van beiderlei aanhang. Te *Amſterdam* zag men hier van het eerſte voorbeeld, in den Jaare 1617. Naa dat JAKOB BATTELIER, Student in 't Walſche Kollegie te *Leiden*, voor de

de Remonſtranten en eenige Leden der Walſche Gemeente, misnoegd over 't afzetten van eenen hunner Leeraaren, in de Franſche taal gepredikt hadt, lieten de eerstgemelden het oog vallen op CHRISTIAAN SOPINGIUS, Predikant te *Warmond*, om in 't Nederduitsch voor hun te prediken. Voor 't eerst geſchiedde zulks ten huize van eenen Timmerman, woonende op Vlooijenburg. Hoewel deeze zamenkomst niet zonder eenige ſtoornis was afgeloopen, huurden, egter, de Remonſtranten, kort daar aan, een groot Pakhuis, op Dwarsboomſloot, toebehoorende aan HERMAN RENDORP, een aanzienlijk Burger, en voorzaat van den tegenwoordigen Burgemeester JOACHIM RENDORP, *Heere van Marquette*. Merkelijke ſtoornisſen leeden ze hier van 't woeste graauw, opgezet, meent men, door het openlijk prediken van zommige Leeraars daar tegen. Ook wierdt ten zelfden tijde geplonderd het Huis van REM EGBERTSZOON BISSCHOP, Broeder van den Profeſſor SIMON EPISKOPIUS, alwaar de Predikant SOPINGIUS hadt thuis gelegen.

In deezen toeſtand wendden zich de Amſterdamſche Remonſtranten tot de Staaten van Holland, met verzoek om derzelver beſcherming; als mede, dat hun, in de openbaare Kerk, eenige Predikanten van hun gevoelen mogten gegund worden; of, indien zulks niet konde geſchieden, dat men hun dan vrijheid gaf tot het houden van afzonderlijke vergaderingen. Men wees de verzoekers tot de Wethouderſchop van hunne Stad. Doch hier vonden zij kleinen troost. Ter gelegenheid der boven gemelde ſtoornisſen en plonderinge hadt het Geregt ſlappen bijſtand gebooden. Het verzoek om beſcherming van 's Lands Staaten hadden de Afgevaardigden ter Dagvaart *oproerig* genoemd. Ligt is hier uit af te leiden, dat een Verzoekſchrift aan de Regeering der Stad wierdt van de hand geweezen.

De breuke, hoe wijdgaapende reeds, wierdt grooter, zints de *Contraremonſtranten* de Kloosterkerk in *'s Hage* hadden ingenomen, en Prins MAURITS hunne afzonderlijke Vergaderingen bijwoonde. Met een ſchroomlijk gedruis ſloeg, zedert, de afzondering tot veele andere Steden over. Om de wonde te geneezen, was men al vroeg bedagt op het houden van

een *Nationaal Sijnode.* Doch de *Remonſtranten*, hoewel van de zaak zelve niet afkeerig, beloofden zich niet veel goeds van zulk eene Vergaderinge, in den tegenwoordigen toeſtand van zaaken, in welken zij, uit hoofde van hunne minderheid, natuurlijk het onderſpit zouden moeten delven. Vergeefs vertoonden zij dit, in een Vertoog aan de Staaten van Holland, als die, zints het toeneemend gezag van Prinſe MAURITS, thans minder zeggens hadden. Daarenboven ontviel hun een voornaame ſteun, in den Advokaat VAN OLDENBARNEVELD, die hun altoos gunſtig was geweest, om dat zij der Overheid groot gezag in Kerkelijke zaaken toeſchreeven.

Naa lang marrens vergaderde, eindelijk, het Sijnode te *Dordrecht.* Een der eerſte verrigtingen van hetzelve, was, eenige Remonſtrantſche Leeraars daar voor te dagvaarden. Intuſſchen waren deeze te *Leiden* vergaderd, en vervaardigden een Vertoog aan de Kerkvergaderinge, waar bij zij begeerden, niet als gedaagden te verſchijnen, maar als Leden te mogen zitting neemen. Doch dit Vertoog wierdt van de hand geweezen. Integendeel liet men brieven afgaan, waarbij dertien Remonſtrantſche Leeraars gedagvaard wierden. Op den vijfden December des Jaars 1618 kwamen zij te *Dordrecht.* De Hoogleeraar SIMON EPISKOPIUS was 'er een van, hoewel hij te vooren als een medelid tot het Sijnode genodigd was. Ook moesten de twee Utrechtſche Leeraars hunne plaats in het Sijnode verlaaten, en zich bij de gedagvaarde Remonſtranten voegen. Twee dagen naa hunne komst te *Dordrecht*, deedt EPISCOPIUS eene fraaie Redevoering, en die bijkans anderhalf uur duurde; zij liep voornaamelijk over de ſchroomvalligheid der *Remonſtranten* in het beſlisſen omtrent duistere leerſtellingen; het wederſpreeken van de harde gevoelens, raakende het ſtuk der Godlijke Voorbeſchikkinge; het aanbieden van verdraagzaamheid ten aanzien van de betwiste leerſtellingen; en eindelijk het toeſchrijven van de hoogſte magt aan de Overheid in Kerkelijke zaaken. In eene andere zitting leverden de *Remonſtranten* een Vertoog over, waar bij zij verklaarden, het Sijnode voor geenen wettigen Regter te kunnen erkennen, hoewel zij zich bereidwillig betuigden, om hunne Leere voor hetzelve te verdeedigen. Merkelijk verſchil rees 'er, zedert,

tusſchen de Leden van het Sijnode en de gedaagde *Remonſtranten*, over de wijze van onderhandelen. De laatstgemelden beweerden, nevens de vrijheid om hun eigen gevoelen voor te draagen, ook die van hunne partij te mogen wederleggen. De eerſten weigerden zulks, bij welke zich de Gemagtigden der Staaten voegden. Nogthans verklaarden zich de Remonſtranten ongezind, om het beſluit van het Sijnode te volgen, en gaven ſchriftlijk reden van deeze weigeringe. Daarenboven hadt men eenige Remonſtrantſche Boeken in de Vergadering gebragt, en begonnen de Leden daar over de Remonſtranten te ondervraagen; doch die, evenwel, weigerden, daar op te antwoorden. Eenige dagen verliepen 'er, zedert, met twisten tusſchen het Sijnode en de *Remonſtranten*, naardien met het, over de wijze van onderhandelen, niet eens konde worden: de *Remonſtranten* begreepen, dat men over de uitſtaande geſchillen in redengeding behoorde te treeden, en zij zelven vrijheid hebben, hun eigen gevoelen te verdeedigen, en dat der partijen te wederleggen. Het Sijnode, daarentegen, begeerde hun Vraagen voor te ſtellen, en op dezelve hunne antwoorden te hooren, zonder melding der gevoelens van die van hun verſchilden, veel min dezelve te mogen wederleggen. Stijf en onverzettelijk ſtondt men, over en weder, op zijn ontwerp: tot dat de Voorzitter BOGERMAN, de *Remonſtranten*, voor 't laatst, na hun beſluit gevraagd, en daar op tot antwoord bekoomen hebbende, dat zij, gemoedshalven, in den eisch van het Sijnode niet konden bewilligen, dezelven, met eene ſcherpe aanſpraak, buiten de Vergadering zette, met bedreiging van Kerkelijke ſtraffen; zeggende, tot ſlot: „ Ik geef „ u, uit naam der Heeren Gemagtigden en van het Sijnode, „ uw affcheid. Men ontſlaat u. Gaat heen." In 't heen gaan geboodden hun de Politike Heeren, tot naderen last te *Dordrecht* te vertoeven. Naa het vertrek der Remonſtranten uit het Sijnode, ging men aldaar over tot het leezen van derzelver uitgegeevene Schriften, en bouwde daar op een vonnis van veroordeelinge, 't welk, naderhand, door de Algemeene Staaten, goedgekeurd en bekragtigd wierdt.

Intusſchen hielden eenige Remonſtrantſche Predikanten, Ouderlingen en Diakenen eene bijeenkomst te *Rotterdam*, om

middelen te beraamen op hunne volgende gedraagingen. Het beſluit viel, voort te gaan met het houden van afzonderlijke Godsdienſtoefeninge, ondanks de Plakaaten, daar tegen afgekondigd, en wijders, bij een Vertoog aan de Algemeene Staaten en Prinſe MAURITS, zich over de handelwijze van het Sijnode te beklaagen; welk Vertoog, egter, door de gedaagde Leeraars te *Dordrecht* afgekeurd, en diensvolgens niet wierdt ingeleverd. Ook verklaarde de Overheid de Remonſtrantſche zamenkomst voor oproerig.

Naa het eindigen van het Sijnode, de gedaagde Remonſtrantſche Predikanten in *'s Hage* ontbooden zijnde, wierdt hun, door Gemagtigden der Algemeene Staaten, voorgehouden „ dat zij zich zouden hebben te ſchikken tot een ſtil en amp„ teloos leeven; in welk geval de Staaten voor hun onder„ houd, binnen of buitenlands, ter hunner keuze, zouden „ zorgen." Verder leide men hun voor, zeker Geſchrift, welk men *Akte van Stilſtand* noemde, reeds door eenige Remonſtrantschgezinde Leeraars ondertekend, en waar bij deeze beloofden, zich van prediken te zullen onthouden. Doch zij maakten zwaarigheid om dit te belooven, en weigerden overzulks de Acte te ondertekenen. Straks hierop volgde het vonnis van ballingſchap buiten de Verééngde Gewesten en het gebied der Algemeene Staaten. Het meerendeel der Predikanten, nevens den geweezen Leidſchen Hoogleeraar SIMON EPISKOPIUS, lieten zich, op wagens, na *Waalwijk*, in *Brabant*, brengen. Derwaarts wierden insgelijks gevoerd eenige andere Predikanten, met ballingſchap geſtraft om hun bijwoonen der Rotterdamſche zamenkomſte. Bij dit alles kwam een ſtreng verbod van openlijke of heimelijke vergaderingen, aan de afgezette Leeraaren; die, egter, in ſtike wierden aangehouden, inzonderheid zedert de heimelijke wederkomst van gebannen en vervoerde Predikanten van deezen aanhang. Voor 't overige wierden niet alleen de Remonſtrantschgezinde Studenten buiten het Staaten-Kollegie te *Leiden* gezet, en de Bezorgers en Hoogleeraars van dat Hoogeſchool, de veroordeelde begrippen toegedaan, van derzelver posten verlaaten, maar ook de Predikanten, in de onderſcheidene Gewesten, *Gelderland*, *Holland*, *Utrecht* en *Overijſſel*, van hunnen dienst

dienst geweerd. Hun getal beliep bij de tweehonderd. Bijkans zeventig daar van tekenden de *Akte van Stilſtand*, ſchoon twintig van dezelve naderhand hunne ondertekening herriepen. Zo fel was thans de haat, tegen al wat den ſchijn hadt van het, met de *Remonſtranten* te houden, dat niet ſlegts verſcheiden Schouten en Sekretarisſen, uit zulk een vermoeden, afgezet, en de zulken, die, ten behoeve der gebannenen, penningen verzamelden, met geldboeten geſtraft, maar zelf Schoolmeesters en Orgelisten tot het ondertekenen der Sijnodaale Kanons gevorderd wierden.

Behalven de Predikanten, die zich na *Waalwijk* hadden laaten brengen, of op last van 's Lands Staaten derwaarts gevoerd waren, vervoegden zich aldaar veele anderen van die gezinte. Hierom beſloot men eene Vergadering te beleggen te *Antwerpen*, om orde te ſtellen op de bediening der Vaderlandſche Gemeenten. Hier rigtte men een Kollegie op van zes Beſtuurderen, welke daar over het opzigt zouden hebben. Van toen af keerden verſcheiden gebannen of uitgeweekene Leeraars te rug, om de Gemeenten heimelijk te bedienen. Veelen verrigtten zulks met groote vrijmoedigheid en merkelijk gevaar, dewijl de Vergaderingen, dikmaals, geweldigerhand geſtoord wierden. Duur kwam, egter, zommigen deeze vrijmoedigheid te ſtaan. Twee van hun, gevat zijnde, wierden door de Algemeene Staaten gevonnist, om in het Rasphuis te *Amſterdam* bewaard, en als de overige Tugtelingen behandeld te worden. Een ander wierdt in het Tugthuis te *Haarlem*, een vierde op de Gevangenpoort in *'s Hage* gezet; een goed getal wierdt op *Loeveſtein* ter eeuwige gevangenisſe verweezen.

De vervolgingen, welke dus tegen de *Remonſtranten* wierden aangerigt, groeiden in hevigheid, zints den aanſlag, in den Jaare 1623, ondernomen op het leeven van Prinſe MAURITS. Van dit gruwelſtuk wierdt de ſchuld geleid op de Remonſtrantſche Broederſchap, in 't algemeen, zo door zommige Contraremonſtrantſche Predikanten, welke, van den Predikſtoel, met groote hevigheid daar tegen uitvoeren, als in de openbaare Plakaaten, aan de ontdekkers en aanbrengers der medepligtigen aanzienlijke beloonigen uitlooveude. Doch de

Remon-

Remonſtranten zuiverden zich van dien blaam, in 't midden brengende dat de voorgenomen Prinſenmoord op verre na geene algemeene goedkeuring vondt, maar veeleer, bij veelen, ſterk verfoeid wierdt; zij voegden 'er nevens, dat hoewel zommigen van hunnen aanhang deel hadden gehad aan het ontwerp, anderen, daarentegen, van de hunnen, hetzelve hadden aan den dag gebragt. Van geen zeer langen duur waren deeze hardigheden tegen de *Remonſtranten*; vooral zints het overlijden van Prinſe MAURITS, en naa dat deszelfs broeder, Prins FREDERIK HENRIK, het Stadhouderlijk bewind aanvaard hadt. Men hadt hem altoos aangezien voor een begunſtiger dier Gezinte, wien de afzetting der Remonſtrantschgezinde Regenten, in den Jaare 1618, zeer tegen den borst geweest was. Niet ongaarne zag hij, dat deeze lieden, meer en meer, openlijk begonnen te vergaderen, zo als nu, op verſcheiden plaatzen, geſchiedde, zonder ooit te dringen op de uitvoering der Plakaaten. De Sijnoden vielen wel eenigzins klagtig over, en gunde men ook de Gemagtigden van dezelve bij 's Lands Staaten het genoegen, dat de Plakaaten vernieuwd wierden; doch de ſlapheid der handhaavinge toonde duidelijk, hoe men daar mede geenzins bedoelde, aan de vervolginge de hand te leenen.

Inzonderheid, egter, nam de zaak der Remonſtranten eenen gunſtigen keer, zints den tijd dat men te *Amſterdam* tot gemaatigdheid overhelde. Naijver, den Koophandel betreffende, tuſschen deeze Stad en *Rotterdam*, was 'er een voornaame grondſlag van. Oogluikende gedoogde men, in de laatstgenoemde Stad, de heimelijke vergaderingen, zomtijds van tweeduizend menſchen, zo binnen als buiten de Stad. Wel dra wierdt zulks opgemerkt bij die van *Amſterdam*, en daar door de vreeze gaande, dat het vergunnen van meerdere vrijheid, in eene nabuurige welgelegene Koopſtad, ligtelijk het verloop van handel konde ten gevolge hebben. Reeds zo vroeg als in den Jaare 1622 waren te *Amſterdam* eenige perſoonen in 't bewind gekoomen, bekend om hunne gemaatigdheid omtrent de Godsdienſtige geſchillen. Een Plakaat, in den Jaare 1626, tegen het houden van *Remonſtrantſche* Vergaderingen afgekondigd, verklaarde even ernſtig voor ongeoorlooſd en

ſtraf-

ſtrafbaar het ſtooren van dezelve; verklaarende de Wethouderſchap „ aan den eenen kant wel van meeninge te zijn, de „ waare Chriſtlijke Gereformeerde Religie, gelijk dezelve „ openlijk geleerd wierdt, alleen door openbaar gezag te „ handhaaven; maar ook, van den anderen kant, alles te zul„ len aanwenden, 't geen tot bewaaring van de rust onder „ de Ingezeetenen konde dienen." Naa het antwoord der Staaten op de Vertoogen der Remonſtranten, om vrije Godsdienstoeffening, dat zij zich aan hunne bijzondere Wethouders hadden te vervoegen, zag men, eerlang, een Verzoekſchrift ten voorſchijn koomen, aan de Regeering van *Amſterdam*, onder 't welk men ongeveer tweehonderdvijftig naamen las, onder andere die van HOOFT, HEEMSKERK, VAN DE POLL, SCHUYT, BICKER, HASSELAAR, CORVER en andere, wier naazaaten nog heden op het Kusſen zitten; die, egter, hier mede niet zo zeer hunne Kerkgemeenſchap met de *Remonſtranten* aanduidden, als hunne genegenheid ter medewerkinge, om aan dezelven vrijheid van Godsdienstoeffeninge te bezorgen. Bij zommige Predikanten hadt de vrijheid, welke zich de *Remonſtranten* toeëigenden, en de gemaatigdheid der Regeeringe, ten gevolge, dat hun ijver daar door te meer gaande wierdt, en zij zich veele onbetaamelijkheden op den Predikſtoel veroorloofden. Doch daar tegen groeide de wederſtand der Regeeringe tegen deeze heethoofden, en het betoonen van inſchikkelijkheid jegens de *Remonſtranten*. Uit kragt daar van kogten zij, in den Jaare 1630, een huis op de Keizersgraft, en maakten het gereed tot eene openbaare Godsdienſtige Vergaderplaats. EPISKOPIUS, een der gebannenen, welke men voor het Sijnode hadt gedagvaard, doch thans wederom inlandig, deedt 'er de eerſte Leerrede; gelijk dezelve insgelijks de eerſte Hoogleeraar wierdt aan het Kweekſchool, welk zij, in den Jaare 1634, te *Amſterdam* oprigtten. Veilig mogten de *Remonſtranten* zodanige ſtigtingen onderneemen, zints het merkwaardig Beſluit, in de maand September des Jaars 1631, bij de Vroedſchap genomen, waar bij het vernieuwen en uitvoeren der Plakaaten, tegen dezelve, voor onbeſtaanbaar met de rust der Stad verklaard wierdt.

Lan-

Langer, dan te *Amſterdam*, hieldt het aan, eer de *Remonſtranten*, in eenige andere Steden en Gewesten, hunnen Godsdienst ongeſtoord konden oeffenen. Zelf deedt het Noordhollandſche Sijnode, nog in den Jaare 1655, eene pooging om het Kweekſchool te doen weeren. Doch de Burgemeesteren van *Amſterdam* gaven de Sijnodaale Afgevaardigden te verſtaan, *dat zij wel zorge zouden draagen, dat in dit ſtuk niets openbaarlijk zou bij de hand genomen worden.* Zints dien tijd genieten de *Remonſtranten*, nevens alle overige Gezinten, van de Openbaare Kerk verſchillende, de zelfde vrijheden en voorregten. Hun Kweekſchool kwam in bloei, dewijl men zorge droeg om het onderwijs der Jeugd te vertrouwen aan Mannen van kunde en oordeel. Behalven den reeds genoemden EPISKOPIUS, hebben CURCELLEUS, LIMBORG en DRIEBERGEN, door hunne Schriften, een beroemden naam verworven. JOANNES CLERICUS en WETSTEIN, Hoogleeraaren in de Wijsbegeerte, zijn bij elk bekend. De Heer ABRAHAM AREND VAN DER MEERSCH, eerst Hoogleeraar in de Wijsbegeerte, naderhand in de Godgeleerdheid, doch die onlangs ook deezen post heeft nedergeleid, is bij veelen bekend om zijne geleerdheid. Terwijl ik dit ſchrijve, wordt, eerlang, te gemoet gezien de Heer JAN KONYNENBURG, beroepen Hoogleeraar in de Godgeleerdheid; hebbende den Heere VAN HEMERT, met het houden van leſſen over de Wijsbegeerte, reeds, eenen aanvang gemaakt. Het getal der *Remonſtrantſche* Gemeenten, op verre na, egter, niet zo talrijk in Leden, als voorheen, bedraagt, in alles, drieëndertig: te weeten vierentwintig in de Provincie *Holland*, zeven in het Sticht van *Utrecht*, één in *Friesland*, en insgelijks één in de *Frederikſtad*, in het Holſteinſche; wordende, gezamentlijk, bediend door drieënveertig Predikanten.

Zie BRANDT, *Hiſtorie der Reformatie*; J. REGENBOOG, *Hiſtorie der Remonſtranten*.

RENDORP. Bekend is het Amſterdamsch Geſlagt van deezen naam, zints den aanvang der voorgaande Eeuwe. Toen leefde zekere

zekere JOAS RENDORP, welke een man van eenig aanzien ſchijnt geweest te zijn, en tot de Gezinte der *Martinisten* of *Ubiquitisten*, (zo noemde men, ten dien tijde, de *Lutherſchen*) behoord te hebben. In grooten haat was thans deeze Gezinte te *Amſterdam*; zij moest zich behelpen met het houden van heimelijke zamenkomſten, in Pakhuizen of Burgerwooningen. Meer dan eens was hun ook deeze bekrompene Godsdienstoeffening verbooden, zonder dat zij zich deswegen bekreunde. Hierom ontbooden Burgemeesteren eenige Ouderlingen en Diakenen op het Stadhuis, in den Jaare 1604, hun voorts aanzeggende, dat zij hunne Vergaderingen hadden na te laaten. Een van deeze was JOAS RENDORP, die, nevens nog drie anderen, op het aangekondigde bevel, tot antwoord gaf „ dat zij hunne Vergaderingen niet konden, en „ ook niet zouden nalaaten." Dit ter kennisſe der Vroedſchap gekoomen zijnde, wierdt RENDORP met de zijnen andermaal ontbooden voor Burgemeesters, en hun aangekondigd, dat bijaldien zij bij hun voorgaand antwoord volhardden, zij voor zonsondergang de Stad zouden hebben te verlaaten. Het gevolg hier van wordt niet vermeld. — Een ander van dit geſlagt, misſchien de Zoon, was HERMAN RENDORP, een aanzienlijk Koopman en vermogend burger. Den Remonſtranten moet hij niet ongenegen geweest zijn, dewijl men van hem vindt aangetekend, dat hij, eigenaar zijnde van een groot Pakhuis, of *Spijker*, zo als men het toen noemde, hetzelve aan de leden en voorſtanders dier Gezinte verhuurde, en toeſtondt dat het tot eene Godsdienſtige Vergaderplaats wierdt gereed gemaakt. Het gebouw, *Schottenburg* genaamd, ſtondt op Dwarsboomſloot, en was groot genoeg, om duizend menſchen te kunnen bevatten. Om 't verhuuren van zijn Pakhuis, aan de Remonſtranten, wierdt de Heer RENDORP voor Burgemeesteren ontbooden, en gewaarſchuwd om zorge te draagen, dat zijnen medeburgeren en hem zelven geen onheil wedervoer. — Voorts ontmoeten wij, op de Regeeringslijsten, Mr. JOACHIM RENDORP, in den Jaare 1650 Raad der Stad, en vervolgens Schepen, in de Jaaren 1656, 1658 en 1661. — Mr. PIETER RENDORP was Commisſaris in den Jaare 1725, wierdt Raad in den Jaare 1731, Schepen in het volgende jaar, en

Bur-

Burgemeester in den Jaare 1746, 1750, 1751, 1754, 1755, 1757, 1758, 1760, doch overleedt, weinige dagen voor het einde des Burgemeesterlijken jaars, op den negenden Januarij des Jaars 1761. Van het Oude-Mannen- en Vrouwen-Gasthuis, in de gedaante zo als het zich tegenwoordig vertoont, hadt de Heer PIETER RENDORP een Ontwerp gemaakt, en wierdt het, daar mede overeenkomstig, voltooid. Daarenboven maakte dezelve, terwijl hij den post van Baljuw van het Watergraafs- of Diemermeir bekleedde, nevens den Schepen en Heemraad van het zelfde Meir, Mr. JAN JAKOB HARTSINK, merkelijke verbetering in de Molens, dienende ter uitmaalinge van het overtollige water. Het zijn Schrijfmolens, van meer dienst en minder kostbaar, dan de vier voorgaande Molens, van welke men zich voorheen plagt te bedienen. — Terwijl wij dit schrijven, bekleedt de Heer en Mr. JOACHIM RENDORP, *Heer van Marquette*, Zoon des laatstgemelden, met luister, de Burgemeesterlijke waardigheid; hebbende eenen Zoon, welke, met lof, zijnen Vader naastreeft in de beoefening van beschaavende weetenschappen, en, in eene vroege Jongelingschap, proeven heeft gegeeven van uitsteekende vorderingen.

RENÉ VAN CHALON, of, naar zijnen Vader, VAN NASSAU, was de Zoon van Graave HENRIK VAN NASSAU, broeder van Graave WILLEM VAN NASSAU-DILLENBURG, den Vader van Prinse WILLEM DEN I, en van CLAUDIA VAN CHALON, Zuster van PHILIBERT VAN CHALON, *Prinse van Oranje*. Deeze, zijnde Onderkoning van *Napels*, en Generaal-Lieutenant der Legers van Keizer KAREL DEN V in *Italie*, in het beleg van *Florence*, in den Jaare 1530, ongehuwd, gesneuveld zijnde, hadt tot erfgenaame van alle zijne goederen en Heerlijkheden benoemd, boven gemelde zijne eenige Zuster CLAUDIA VAN CHALON. Zints het overlijden van Graave HENRIK, voorgevallen op den dertienden September des Jaars 1538, was eigenaar der uitgebreide bezittingen geworden zijn eenige Zoon, gemeenlijk bij den naam van RENÉ VAN CHALON bekend. De Stad *Breda* was een gedeelte van zijns Vaders nalaatenschap. Hier bevondt hij zich, in den Jaare 1540, ten tijde als Keizer

KAREL

KAREL DE V eene reize deedt door de Nederlanden, en onthaalde denzelven met vorstlijken toeſtel en pragt. Door het overlijden des Graaven VAN HOOGSTRATEN, was het Stadhouderſchap van *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht* onlangs opengevallen. Deeze aanzienlijke waardigheid droeg de Keizer thans op aan den *Prinſe van Oranje*, met magt „ om, daar 't noo„ dig zijn zoude, de Burgemeesters, Schepens en Wet te ver„ nieuwen, gelijk van ouds; wagt te doen houden in de Ste„ den en Sterkten, en de Staaten, tot verdeedeginge en be„ veiliginge des Lands, te doen beſchrijven." Niet lang te vooren was RENÉ in 't huwelijk getreeden met ANNA, dogter van ANTONI, *Hertog van Lotharingen*. Omtrent een jaar naa zijne aanſtelling, begaf zich de nieuwe Stadhouder, met zijn gezin, na *Holland*, om zijn vast verblijf te neemen in '*s Graavenhage*, alwaar hij, volgens gewoonte, ter Pleitrölle van den Hove zitting nam. Geen klein genoegen betoonden over deeze keuze van verblijf de Staaten, als welken het bijzonder aangenaam was, den Vertegenwoordiger van hunnen Graave dagelijks bij zich te hebben.

In den Jaare 1542 ſtelde zich de Prins VAN ORANJE, als Kapitein-Generaal, aan het hoofd van het Nederlandſche Leger, en trok daar mede na het Hertogdom *Luxemburg*, bijkans geheel veroverd door den Hertog VAN ORLEANS. Eerst ſloeg hij het beleg voor de Stad van dien naam, die ſpoedig aan hem overging, en van de herovering van alle de ſterke Plaatzen des Hertogdoms gevolgd wierdt. Omtrent den zelfden tijd hadt de Koning van *Deenemarke* een vijandelijken toeleg gemaakt op *Holland* en *Zeeland*. Om deezen, zo wel als de aanſlagen der Franſchen ter Zee, te verijdelen, gaf de Stadhouder Beſtelbrieven uit aan eenige Kaapers, die vervolgens op de Franſchen etlijke voordeelen behaalden. Ook plaatste hij Uitleggers, in de Zeegaten van *Texel* en het *Vlie*. Doch het opontbieden der Vischbooten, hem door de Landvoogdes aanbevolen, om het Volk daar van tot verdeedeginge van 't Land te gebruiken, hadt geenen voortgang, alzo de Staaten, om de groote verwijdering dier Vaartuigen, zulks voor onmogelijk hielden.

De Stadhouder, in de maand November des Jaars 1542, terwijl hij te *Utrecht* eenen Dagvaart hieldt, over het doen inwilligen van eene Graaflijke Bede, en, ten zelfde einde, de Staaten, vervolgens, te *Amſterdam* beſchreeven hebbende, vernam aldaar de tijding van den inval in *Brabant*, door den Gelderſchen Overſte MAARTEN VAN ROSSEM. Hierom verleide hij den Dagvaart na *'s Hage*, en begaf zich, in eigen perſoon, na zijne Stad *Breda*. Zijne Krijgsmagt beſtondt uit ſlegts vijfhonderd Paerden en acht Vaandelen Voetvolk; hier mede trok hij op de Gelderſchen af. Doch deeze, de Stadhouderlijke benden, tuſſchen *Breda* en *Hoogſtraten*, in eene hinderlage gelokt hebbende, bragten dezelve eene zo zwaare ſchade toe, dat RENÉ zich genoodzaakt vondt, met agterlaating van zijn meeste volk, de wijk te neemen na *Antwerpen*. VAN ROSSEM onthieldt zich, eenigen tijd, in de nabuurſchap der Stad, doch moest, uit gebrek aan grof geſchut, van eenen toeleg afzien.

Om den Gelderſchen Overſte den inval in *Brabant* betaald te zetten, en van de geleedene nederlaage ſchadebetering te bekoomen, viel de Stadhouder, nog in het zelfde jaar, in *Gulikerland* en het Geldersch Kwartier van *Roermonde*. Hier bemagtigde hij verſcheide Steden, in perſoon of door zijne Bevelhebbers, deedt dezelve gedeeltlijk ſlegten, en ten platten Lande ſchroomlijke verwoestingen aanrigten. Eenige Kerken wierden geplonderd, en de Kerkſieraaden vernield of geſchonden.

Naa het eindigen van den Veldtogt vervoegde zich de Stadhouder te *Dordrecht*, alwaar de Staaten beſchreeven waren, om middelen te beraamen op het vinden van penningen, tot verdeediginge van het Land. Met het antwoord der Staaten, 't welk weinig beter dan eene weigering was, vertrok de Prins van *Oranje* na *Bruſſel*, tot het bijwoonen eener Vergaderinge der Staaten van alle de Nederlanden. Niet lang naa zijne wederkomst van daar, ontving RENÉ eene vermeerdering van aanzien, door het Stadhouderſchap van *Gelderland*, 't welk Keizer KAREL DE V, onlangs, bij zijne uitgebreide Nederlandſche bezittingen hadt gevoegd. Eerst te *Nieuwmegen*, vervolgens in de overige Gelderſche Steden, en eindelijk ook te *Amersfoort*,

foort, ontving de Stadhouder, in naame van zijne Keizerlijke Majeſteit, de ſtaatelijke hulde.

In den Jaare 1544 floeg Keizer KAREL DE V het beleg voor *S. Difier*, in Champagne. De Prins VAN ORANJE was daar bij tegenwoordig. Op zekeren dag zich in de Loopgraaven bevindende, wierdt hij, door den ſlag van eenen ſteen, zo zwaar getroffen tegen zijnen eenen ſchouder, dat dezelve geheel verbrijzeld wierdt, en hij, reeds den volgenden dag, aan de wonde overleedt. Geenen hooger ouderdom dan van tweeëndertig jaaren hadt hij bereikt. Bij zijne Gemaalinne ANNA VAN LOTHARINGEN liet hij geene kinderen naa. Dus benoemde hij tot zijnen eenigen Erfgenaam zijns broeders Zoon, WILLEM VAN NASSAU-DILLENBURG, zedert bekend bij den naam van WILLEM DEN I, *Prinſe van Oranje.*

RENESSE, (*Het Geſlagt van*) al van ouds inzonderheid in *Zeeland* vermaard, is gewisſelijk een der oudſten en aanzienlijkſten van Nederland, hebbende door de meeste Verëénigde Gewesten zeer uitgebreide Takken geſchooten. Volgens de waarſchijnlijkſte gisſingen ontleent het zijnen oorſprong van de aloude Hollandſche Graaven, met naame van PEREGRINUS of PELGRIM, jongſten Zoone van Graave DIRK DEN VI, die, gehuwd zijnde met eene dogter van den eigenaar van *Renesſe* of *Haamſtede*, bij dezelve eene dogter verwekte, welke vervolgens de Echtgenoote wierdt van *Dirk*, Graave van Sein of Saijn, en daar naa, bij denzelven, Moeder van *Floris*, die de Stamvader wierdt der Heeren van Voorn en Burggraaven van Zeeland, en van DIRK, welken de volgende Heeren VAN RENESSE voor den Vader van hun Geſlagt erkennen.

Heer DIRK dan, van wien wij de Geſlagtrekening beginnen, nam ter Vrouwe een dogter van Henrik, broeder van den Graave van Steinfurt, en liet naa, bij zijn overlijden, voorgevallen in de maand Julij des Jaars 1207,

JAN, den eerſten van dien naam, tweeden Heer van Renesſe, Moermont, Haamſtede en Burgt. Volgens een geſchreevenen Stamboom, zou hij Graaf FLORIS verzeld hebben op eenen togt tegen de *Stadingers*, tegen welke, als zo genaamde Ketters, door aanhitzing van Pauſe GREGORIUS DEN IX, ver-

ſcheiden Vorſten het kruis hadden aangeſchooten. Zijn ſterfjaar wordt niet vermeld. Bij eene dogter van den Graave *van Salms* was hij vader van

JAN DEN II, derden Heere van Renesſe, Moermont, Haamſtede en Burgt. Zijne echtgenoote was eene dogter van den Heere van Diest, in Brabant. Volgens zommigen zou hij in September 1260 overleeden zijn. Anderen, egter, willen, dat hij in den Jaare 1267 nog leefde. Hij liet naa,

KOSTYN, of KONSTANTYN, den eerſten van dien naam, vierden Heer van Renesſe, Moermont, Haamſtede en Burgt. Hij was een moedig Krijgsoverſte, en hadt veel deels in de beroerten van dien tijd. Graave FLORIS DEN V, het beleg hebbende geſlagen voor het Slot te Vreeland, trok hij ter hulpe, met een aantal Zeeuwen, en behaalde, bij Loenen, eene merkwaardige overwinning op Heere GYSBREGT VAN AMSTEL, die zelve hier zijne vrijheid verloor. Niet minder dapper kweet hij zich, in den Jaare 1281, in het beleg van Montfoort. Heer KOSTYN, geſtorven in Augustus 1289, is tweemaal getrouwd geweest: eerst met eene dogter van den Graave van Vernenburg, daar naa met zijne Nigt Hillegond, dogter van den Heere van Voorn en Burggraave van Zeeland. Zijne kinderen, waarſchijnlijk in den eerſten echt verwekt, waren:

1. JAN DE III, die volgt.

2. *Henrik van Renesſe*, volgens zommigen, kinderloos geſtorven, doch, volgens anderen, de Stamvader van het Geſlagt der *Renesſen van den Burgt*.

3. *Kostijn van Renesſe*, zonder kinderen overleeden.

JAN DE III, vijfde Heer van Renesſe, Moermont, Haamſtede en Burgt. Nevens andere Edelen eenen opſtand verwekt hebbende, tegen Graaf FLORIS DEN V, en deswegens, een geruimen tijd, te Geertruidenberg, gevangen gehouden zijnde, verzoende hij zich met den Graave, in den Jaare 1289, midszijn Zoon met eene dogter van eenen van 's Graaven Raaden zich in den echt moest verbinden. In den Jaare 1295 deedt JAN VAN RENESSE, met driehonderd man, eenen inval in Vlaanderen, verbrandde de Stad *Sluis*, en dreef de Vlamingen te rugge, hoewel ten getale van drieduizend man, op hem afgekoomen. Indien men MELIS STOKE moge gelooven, zou Heer

JAN

JAN kennis gehad hebben van den aanſlag der Edelen op Graaf FLORIS DEN V, en deszelfs moorddaadig einde. Dit niettegenſtaande ſtondt Heer JAN diep in de gunst van Graave JAN DEN I, Zoone en Opvolger van Graave FLORIS. Want niet alleen vergunde de gemelde Graaf, aan Heere JAN en deszelfs huisvrouwe, SOPHIA, *Vrouwe van der Goude*, dat deeze Heerlijkheid, en andere goederen, welke zij van de Graaflijkheid van Holland ter leen bezaten, op de dogters, zo wel als op de Zoonen, uit hunnen echt gebooren, zouden overgaan; maar ſtelde hem ook aan tot Baljuw van Zuidholland: in vergeldinge, meent men, van de dienſten, Graave JAN beweezen, in eenen togt tegen de Friezen, in welken Heer JAN zich dapper gekweeten, en eene zwaare wonde hadt bekoomen. Intuſſchen mishaagde deeze gunst aan Heere WOLFERT VAN BORSELEN, Heere van Veere; die, om hem den voet te ligten, Graaf JAN wist te beweegen om RENESSE te zenden aan den Hertog van Brabant, om eenige geſchillen te beſlegten, en vervolgens den Graave in 't oor blies, dat zijn Gezant met den Brabander eene zamenzweering hadt aangegaan, om zich van zijnen perſoon te verzekeren. JAN VAN RENESSE, uit Brabant te rug gekeerd, en aangaande de opgetijde beſchuldiging onderrigt zijnde, begaf zich na zijn Slot te Moermont. Thans dagvaarde hem de Graf te Veere; doch, vermits hij niet verſcheen, volgde 'er ſtraks een vonnis van ballingſchap, met verbeurdverklaaring van alle zijne goederen: die voorts geſchonken wierden aan WITTE, een baſtaart van Graave FLORIS, bij eene dogter van den Heere van Heusden. Naa eenigen tijd zwervens buitenlands, en den dood van den bewerker zijns ongeluks, den Heere VAN BORSELEN, vervoegde zich JAN VAN RENESSE bij Graaf JAN DEN II, met aanbieding om zich van de aangewreevene betigtingen te zuiveren, en borg voor zijnen goeden naam te ſtellen. Graaf JAN bewilligde in de voorwaarde, deedt eenen Borgtogt opſtellen; doch toen dezelve zoude geſlooten worden, kon RENESSE geene borgen vinden. Thans wierdt de onderhandeling afgebroken, en begaf zich RENESSE na Zeeland, alwaar hij, om zich in 't bezit van zijne goederen te herſtellen, een gevaarlijken opſtand verwekte, en wel haast eenen talrijken aanhang kreeg. Graaf JAN hadt naauwlijks hier van berigt ontvangen, of hij ſtak met

eenig volk na 't Eiland *Schouwen* over. Doch vermids RENESSES magt de zijne overtrof, konde hij niets verrigten, en maakte de eerstgenoemde zich van bijkans geheel *Schouwen* meester, alwaar zijne meeste goederen gelegen waren. Hierop ontboodt Graaf JAN eene Vloot uit Holland, onder 't geleide van GUY *van Henegouwen*, die op Walcheren moest landen. Maar in 't oogenblik als de landing zou geſchieden, wierden de Schepen van een zwaar onweder overvallen en verſtrooid. Niet lang daar naa, tradt men in onderhandeling over een Beſtand, tusſchen Graaf JAN en RENESSE, onder bemiddeling van KAREL VAN VALOIS, broeder des Konings van Frankrijk. Beiden wierden gedagvaard te *Biervliet*, om Borgen voor 't Beſtand te leveren. De Graaf deedt het, doch RENESSE bleef in gebreke. Nogthans wierdt de Vredehandeling voortgezet, doch wel haast afgebroken, alzo RENESSE vermoedde, dat zijn partij te wel ſtondt bij den Koning.

Op kragtdaadiger middelen was van nu af Heer JAN bedagt, om den Graave den voet dwars te zetten; hij hadt geen minder oogmerk, dan hem van 't Graaflijk bewind te berooven. Ten dien einde vervoegde hij zich ten Keizerlijken Hove, voorgeevende dat het Graafſchap aan het Rijk vervallen was, en bij Graaf JAN onwettiglijk bezeeten wierdt. Hij voegde 'er nevens, dat de bemagtiging van het Graafſchap den Keizer zeer gemaklijk zoude vallen; die 'er zo veel ſmaaks in vondt, dat hij tot de volvoering der zaake ſpoedig een beſluit nam. Ten dien einde begaf hij zich met een Leger na *Nieuwmegen*, alwaar hij Graaf JAN dagvaarde; die, intuſſchen, 's Keizers oogmerk vernomen hebbende, zich insgelijks hadt gewapend. Men kwam dus, uit wederzijdſche vreeze, tot geen treffen, maar leide de zaak bij, op voorwaarde, dat JAN het Graafſchap van den Keizer zou te leen bezitten. Onder dit alles hadt JAN VAN RENESSE zich geſteld aan 't hoofd eener Vloote van honderd Schepen, en zich daar mede na de Lek begeeven, van zins om zich met den Keizer te vereenigen. Doch hij was naauwlijks uit Zeeland vertrokken, of de meeste Landzaaten verklaarden zich voor Graave JAN, tastende de goederen aan van veele Edelen, onder andere die van Heere JAN VAN RENESSE. Graaf JAN, eene aanzienlijke overwinning op de Zeeuwſche Vloot behaald hebbende,

de, begaf zich na Zeeland, alwaar hij RENESSES goederen verbeurd verklaarde, en onder zijne gunſtelingen uitdeelde.

Naa zijne nederlaage, hadt zich RENESSE, nevens anderen, na Vlaanderen begeeven, van waar zij geduurig op de Zeeuwſche Kusten ſtroopten, en op het Slot *ter Goes* eenen aanſlag waagden; doch, om den kloeken wederſtand, welken zij ontmoetten, waren zij genoodzaakt van dit ontwerp af te zien. RENESSES aanhang begon hier door allengskens te verloopen. Geruimen tijd vertoefde Heer JAN onder de Vlamingen; doch wierdt eindelijk te raade, zich te begeeven na Utrecht, 't welk thans jammerlijk verdeeld was. Hij vertoefde aldaar tot op de tijding eener zwaare nederlaage van zijne Vlaamſche Vrienden, die hem dermaate deedt ontzetten, dat hij, zich in zijn tegenwoordig verblijf niet veilig agtende, met verſcheiden zijner Vrienden de wijk nam na de Lek. Doch ook hier waren zij niet veilig. Want de Heer *van Kuilenburg* de Vlugtelingen naazettende, met eenige gewapende manſchap, vondt dezelve op eene Uiterwaard, tegen over Kuilenburg. Om het dreigende gevaar te ontgaan, ſtapten ze in eene Schouwe, om daar mede over de rivier te vaaren. Het Vaartuig, te veel bezwaard, ging te gronde, en te gelijk de Edelen, die in het water jammerlijk verſmoorden. Zulk een einde hadt Heer JAN VAN RENESSE, op den vijftienden of zestienden Augustus des Jaars 1304. Zijn Lijk wierdt naderhand opgevischt, en in een nabuurig Dorp *Beuzichem* begraaven. Tweemaalen was hij getrouwd geweest: eerst met *Sophia*, Vrouwe van der Goude; vervolgens met *Willemina*, dogter van den Heere van Maaſtede. Hij liet twee Zoonen naa, doch onzeker uit het eerſte of uit het tweede huwelijk:

1. JAN VAN RENESSE, die volgt.

2. *Kostijn* of *Konſtantijn van Renesse*. Hij was een der voornaamſte Hoekſche Edelen, en hieldt, als zodanig, de zijde van Vrouwe MARGARETA tegen haaren Zoon Hertog WILLEM. In eenen Scheepſtrijd, tusſchen Moeder en Zoon, op den vijfden Julij 1351, op de Maaze, voorgevallen, ſneuvelde hij als Bevelhebber der Vloote, in den ouderdom van vijfenzeventig, of, volgens zommigen, van negenënzeventig jaaren. Bij zijne Echtgenoote Sophia van Gavre, dogter van

Philips van Gavre, Heere van Liedekerke en Breda, heeft hij geene kinderen nagelaaten.

JAN VAN RENESSE tradt in 't huwelijk met *Aleid*, Erfdogter van Jakob van Lichtenberg, en herſtelde daar door eenigermaate het verlies zijner Vaderlijke goederen, die door den Graaf van Holland waren verbeurd verklaard. Behalven andere goederen, bekwam hij hier door de Heerlijkheid *Rijnauwen*, in het Sticht, en in de Stad het Huis Lichtenberg, door zijne naakoomelingen nog lang daar naa bezeeten. In den Jaare 1336 was hij Overſte of Bevelhebber van Brugge, en overleedt in de maand October des Jaars 1348. Volgens een geſchreeven Stamboom zou hij in de St. Nikolaas Kerk eene Vikarij geſtigt hebben, mids voor hem, weeklijks, twee zielmisſen zouden gedaan worden. Zijne kinderen waren:

1. JAN VAN RENESSE, die volgt.

2. *Maria van Renesſe*, getrouwd met Jan, Baron van Guiſtelles.

3. *Margareta van Renesſe*, getrouwd met den Heer van Praat.

4. *Johanna van Renesſe*, gehuwd aan Gerrit van Herlaar, Heere van Poederoijen.

JAN VAN RENESSE, Heer van Rijnauwen, Hellenburg, Baarland, Stuveland, Bakendorp en Lichtenberg. Bij SMALLEGANGE voert hij ook den tijtel van *Heer van Zeist*. Naa eenen togt tegen de Lithauwers gedaan te hebben, op welken hij Ridder wierdt geſlagen, verzelde hij, nevens andere Edelen, in den Jaare 1395, den Utrechtſchen Biſchop, in deszelfs optogt tegen de Drentenaars en het Slot van Koeverden. In het volgende jaar volgde hij den Biſchop in eenen aanſlag op het Huis Rijneſtein, uit hetwelk JAN, natuurlijke Zoon van eenen der Heeren VAN ARKEL, menigvuldige vijandlijke uitvallen hade gedaan. Boven dit alles droeg hij mede in de kosten van de Kerk der Minderbroederen te Utrecht, en ſtigtte 'er eene begraafplaats voor zijn Geſlagt. Uit zijne huisvrouwe, *Maria van Arkel*, dogter van Jan van Arkel, Heere van Heukelom, en van Bartha Maria van Hoorn, liet hij naa, bij zijn overlijden, 't geen voorviel in Maart des Jaars 1415, drie Zoonen en eene dogter:

1. JAN

1. JAN VAN RENESSE, die volgt.

2. JAN VAN RENESSE VAN EVERINGEN, van wien insgelijks nader zal geſproken worden.

3. *Jan* of *Henrik van Renesſe.* Hij volgde de zijde van Vrouwe JAKOBA *van Beijeren*, en ſneuvelde in eenen veldſlag, welken hij, ten haaren behoeve, bijwoonde, tegen Hertog PHILIPS *van Bourgondie*, bij Brouwershaven, op den veertienden Januarij des Jaars 1426. Den naam zijner Echtgenoote vinden wij niet vermeld, zo min als die der vier dogteren, uit dezelve verwekt.

4. *Elizabeth van Renesſe.*

JAN VAN RENESSE, Heer van Rijnauwen, Hellenburg, Baarland, enz. wierdt, ter gelegenheid der onlusten, welke, in den Jaare 1426, Utrecht beroerden, uit die Stad gebannen. Om zich van dien hoon te wreeken, kwam hij 's daags vóór Pinxter van dat jaar ter Stad inrijden, verzeld van veertien ſtrijdbaare mannen, gang neemende na de Plaats, in de hoop dat zijne Vrienden zich aldaar bij hem zouden voegen. Niet ijdel was deeze verwagting. Want als de Heer VAN BUREN en anderen zich voor hem verklaard hadden, begaven zich de burgers na hunne wooningen, door het kleppen der Klok te wapen geroepen. Van de geenen, die zijne ballingſchap bewerkt hadden, namen eenigen de vlugt, anderen wierden gevangen genomen, doch op borgtogt ontſlagen. Zijne Echtgenoote was, waarſchijnlijk, (want de Schrijvers zijn 't niet eens) RENE, dogter van Rover van Zuilen van Natewisch. Hij overleedt in Maart des Jaars 1438, naalaatende:

1. FREDERIK VAN RENESSE, die volgt.

2. JAN VAN RENESSE, *Heer van Wulven*, die insgelijks zal volgen.

3. *Jan van Renesſe*, Heer van *Vinningen*, een verdronken Dorp in Zuidholland, hebbende gehad, volgens zommigen, eene dogter, doch, volgens anderen, kinderloos geſtorven.

FREDERIK VAN RENESSE, Heer van Rijnauwen, Hellenburg, enz. wierdt nevens zijnen Broeder Jan, Heer van Wulven, en zijnen Neef Jakob van Gaasbeek, in den Jaare 1449, door Biſchop RUDOLF VAN DIEPHOLT, naa dat deeze de Stad

Utrecht, door list, hadt ingenomen, in de gevangenis geworpen, doch wederom geſlaakt, voor eene boete van tienduizend Guldens, en verzaaking der verwagtinge van de erfenisſe van Jakob, Heere van Gaasbeek, als mede de belofte om het Nederſticht te zullen ruimen, mids in geen vijandlijk land te mogen gaan woonen. Opdat het Huis Rijnauwen, digt bij Utrecht gelegen, den ballingen niet tot eene wijkplaatze zou dienen, wierdt het door den Biſchop verbrand, doch naderhand, aan de Weduwe van Heere FREDERIK en de kinderen, eene jaarlijkſche Lijfrente van duizend en vier ponden daar voor toegeleid. In vrijheid herſteld zijnde, koos Heer FREDERIK tot zijn verblijf het Slot *Hellenburg*, op het Zweeuwſche Eiland Zuidbeveland, en overleedt aldaar in September des Jaars 1452. Zijne Huisvrouw was *Elizabeth van Kruiningen*, dogter van Arend van Kruiningen en Dirkje van Kralingen, en hij bij haar Vader van

1. JAN VAN RENESSE, die volgt.

2. *Arend van Renesſe*, in den Jaare 1468 Burgemeester van Utrecht, doch in dat zelfde jaar na 't H. Land vertrokken. Bij zijne huisvrouwe, Joſina van Zuilen van Nijvelt, heeft hij geene kinderen verwekt.

3. *Jan van Renesſe*, Heer van Oudegein. Men verhaalt, dat zijne Moeder, zes, of volgens anderen, acht weeken, naa de geboorte van haaren voorgaanden Zoon *Arend*, haaren Kerkgang gedaan hebbende, en van daar zijnde thuis gekoomen, ſtraks, van nieuws, van de baarensweeën overvallen wierdt, en deezen Zoon ter waereld bragt. Hoe 't zij, Heer Jan omhelsde den Geestlijken ſtaat, wierdt Kanunnik van het Dom-Kapittel te Utrecht, vervolgens Scholaster van de zelfde Kerk, en overleedt in Maart 1564.

4. *N. N. van Renesſe*, getrouwd met N. van Eijl, Heere van Horst, in 't Land van Kleeve.

5. *N. N. van Renesſe*, Echtgenoote van Dirk van Zwieten, Heere van Leienburg en Loenreſloot.

JAN VAN RENESSE, Heer van Rijnauwen, als mede, naa het overlijden van zijnen broeder *Jan*, *Heer van Oudegein*, hadt in huwelijk *Kornelia*, dogter van Jan, Heere van Bokhoven, en overleedt in de maand Maij des Jaars 1512, zijnde Vader van,

Anna

Anna van Reneſſe van Rijnauwen, getrouwd met Godefried van Rifferſcheid, Heere van Herff, in het Hertogdom Gulik, die bij haar verwekte:

a. *Godefried van Herff.*

b. *Anna van Herff*, getrouwd met Willem van Rosſem, Heere van Dalem, Zoelen, enz. van wegen Hertog KAREL DEN VIII Maarſchalk van Gelderland, en Amptman van Bommel. *Anna van Herff* bekwam, naa haar Grootvaders overlijden, de Heerlijkheden van Rijnauwen en Lichtenberg. In den Jaare 1537 verkogt zij, aan de Vroedſchap van Utrecht, het Huis Lichtenberg, om hetzelve, nevens het Huis *Hazenberg*, tot een nieuw Stadshuis te vertimmeren.

c. *Adelheid van Herff*, gehuwd aan Dirk, Heere van Boetſelaar, Schulenburg, Snellenburg, enz. Erfſchenker van het Hertogdom Kleef. Uit de naalaatenſchap van haaren Grootvader *Jan van Reneſſe*, bekwam zij het goed van Oudegein.

d. *Elizabeth van Herff*, getrouwd met Jan van Baaxen, erfde van haaren Grootvader Jan van Reneſſe het goed Oud-Wulven, 't welk zij naderhand heeft afgeſtaan aan haaren broeder Godefried van Herff.

JAN VAN RENESSE, Heer van Wulven, boven, bl. 169 N. 2 vermeld, onder de kinderen van JAN VAN RENESSE, Heere van Rijnauwen, Hellenberg, enz. Uit de ballingſchap buiten Utrecht, waar mede deeze, nevens zijne Huisvrouw en kinderen, geſtraft wierdt, door Biſchop RUDOLF VAN DIEPHOLT, herriep hem diens opvolger GYSBERT VAN BREDERODE; welken hij, naderhand, door zijne welſpreekendheid, overhaalde om afſtand te doen van het Bisdom, eer Hertog PHILIPS *van Bourgondie*, met een magtig Leger in het Stichtgevallen, hem met geweld daar van kwam ontzetten. Naderhand ſloot hij, in 's Biſchops naam, een verdrag met den Hertog, waar bij bedongen wierdt, de Biſchoplijke Zetel voor DAVID van Bourgondie, bastaart van Hertog PHILIPS, en voor BREDERODE eene Domproostdij, welke hij voorheen hadt bezeeten, en in plaats van de Proostdije van Oud-Munſter, de rijke Proostdij van Donaas te Brugge in Vlaanderen, als mede zitting in des Hertogs Raad in Hol-

Holland, op eene wedde van vierduizend tweehonderd Rhinſche guldens. Tweemaalen is Heer JAN getrouwd geweest. Zijne eerſte Vrouw was *Ludgarda van Buren*, Vrouwe van Wulven, dogter van Balthaſar van Buren, Heere van Reigersfoort, en van Clementina van Wulven, Vrouwe van Wulven, geſprooten uit het Geſlagt van Lokhorst. Bij deeze verwekte hij drie kinderen:

1. *Jan van Renesſe*, naa zijn Moeders dood Heer van Wulven, en ongehuwd overleeden.

2. *Matelia van Renesſe van Wulven*, gehuwd, doch tegen het genbegen haarer Vrienden, en daarom van haaren broeder ontërfd.

3. *Maria van Renesſe van Wulven.*

Naa het overlijden der eerſte Echtgenoote, bewoog hem zijn Zoon, die, door zwakheid, zich tot het huwelijk onbekwaam oordeelde, tot het aangaan van eene tweede Echtverbintenisſe. Om zijnen Vader te kragtiger daar toe over te haalen, deedt hij, ten zijnen behoeve, afſtand van de goederen van Wulven, hem van zijne Moeder aanbeſtorven. Hij hertrouwde dan met *Margareta van Kuilenburg*, dogter van Gerrit van Kuilenburg, Heere van Renswoude, en van Margareta Taats van Amerongen, en was, bij zijn overlijden, voorgevallen in de maand Februarij des Jaars 1492, bij haar Vader van nog vier kinderen:

4 JAN VAN RENESSE, Heer van Wulven, die volgt.

5. FREDERIK VAN RENESSE VAN WULVEN, die insgelijks zal volgen.

6. JAN VAN RENESSE VAN KUILENBURG; van deezen zal ook nader verſlag gegeeven worden.

7. *Gerard van Renesſe van Wulven*, zonder kinderen overleeden.

JAN VAN RENESSE, Heer van Wulven, nam ter Vrouwe *Alida Treijs van Kuinre*, Vrouwe van Wilp, dogter van Adriaan Treijs van Kuinre, Heere van Wilp, Urk en Emmeloort, en van Hadewich van Yſſelſtein, en thans Weduwe van Nikolaas van Aſſendelft. Behalven de Heerlijkheid *Wilp*, betrouwde hij, met deezen echt, het regt op de Heerlijkheid de *Kuinre*, of *Kuinder*, door eenen der Utrechtſche Biſchoppen

pen, op eene ſlinkſche wijze, voor eene kleine ſomme gekogt; als mede het regt van aanſpraake op de Eilanden *Urk* en *Emmeloort*, in de Zuiderzee, doch waar over hij en zijne naakoomelingen een langwijlig regtsgeding gevoerd hebben met het Geſlagt van Zoudenbalch. Heer JAN overleedt in den Jaare 1535, en wierdt in de Kapelle van zijn Geſlagt, in de Minderbroederskerk te Utrecht, begraaven; hebbende verwekt:

1. *Jan van Reneſſe*, Heer van Wulven, in den Jaare 1540 kinderloos geſtorven, aan de gevolgen van een val van zijn paerd, naa alvoorens, aan zijnen broeder *Jan van Reneſſe van Wilp*, de Heerlijkheid Wulven te hebben overgedraagen.

2. ADRIAAN VAN RENESSE *van Wulven*, die volgt.

3 JAN VAN RENESSE *de Jonge*, Heer van Wilp, en, naa zijns oudſten broeders ontijdigen dood, ook van Wulven. Van deezen zal naderhand geſproken worden.

4. GERARD VAN RENESSE *van Wulven*; deeze zal insgelijks hier naa volgen.

5. *Hadewich van Reneſſe van Wulven*, eerst getrouwd met Jan van Drakenburg, Heere van Drakenburg en Oudaan; vervolgens met Jan van Duivenvoorde, Heere van Noordwijkerhout.

6. *Margareta van Reneſſe van Wulven*, die de echtgenoote wierdt van Ernst van Nijenrode, Burgemeester van Utrecht.

7. *Klara van Reneſſe van Wulven*, gehuwd aan Hendrik van Raaphorst.

8. *Maria van Reneſſe van Wulven*, bijgenaamd *de Schoone*, getrouwd met Jan van Holtswijler, Kolonel, en Drost van Hattem.

9. *Aleid van Reneſſe van Wulven*, Nonne van S. Servaas te Utrecht, overleeden in den Jaare 1545.

10. *Kornelia van Reneſſe van Wulven*, insgelijks Nonne aldaar, geſtorven in October 1569.

ADRIAAN VAN RENESSE VAN WULVEN, gebooren op den veertienden Augustus 1501, ontving zijnen naam van ADRIAAN FLORISZOON, meer bekend als Paus ADRIANUS DE VI, die over zijnen Doop hadt geſtaan. Deezen gaat de naam naa, van verſchei-

ſcheiden onechte kinderen verwekt te hebben. Te weeten, 'er wordt verhaald, dat zijne Moeder, van hem een onnatuurlijken afkeer hebbende, en ten voordeele van haaren jonger Zoon JAN VAN RENESSE *de Jonge* met ongemeene liefde zijnde vooringenomen, bij haaren Man wist te bewerken, dat ADRIAAN, al in zijne vroege jeugd, tot den Geestlijken ſtaat wierdt voorbeſchikt. Reeds op zijn tiende jaar wierdt hij Kanunnik der Kerke van S. Maria te Utrecht, op zijn twintigſte jaar Kanunnik der Domkerke, en, naa verloop van veertien jaaren, tot Scholaster verkooren. Intuſſchen hadt ADRIAAN, meerderjaarig geworden zijnde, dikmaals zijnen afkeer van den Geestlijken ſtaat, en zijne genegenheid tot het huwelijk te kennen gegeeven: gelijk hij dan ook, eerlang, van den Pauſe vrijheid wist te verwerven, om zijne gelofte te verzaaken, en in den echt te mogen treeden. Diensvolgens nam hij ter Huisvrouwe *Anna van Abkoude van Meerten*, geboóren in den Jaare 1512. Naa het ontijdig overlijden van zijnen ouder broeder Jan, vleide hij zich met de hoop der opvolginge in de goederen zijner Ouderen, als zijnde nu derzelver oudſte Zoon. Ook veinsde zijne Moeder, met hem verzoend te zijn. Nogthans wist zij bij haaren Man te wege te brengen, dat ADRIAAN afſtand deedt van de Heerlijkheid Wulven, ten voordeele van zijnen jonger broeder *Jan van Renesſe de Jonge*, onder voorwaarde dat hij, door zijnen Vader, of door zijne Moeder, met beter heerlijke goederen zou voorzien worden. Doch de bedriegelijkheid deezer handelinge bleek hem wel haast, toen hij vernam, dat zijne Moeder, reeds in Maart des Jaars 1527, ten overſtaan van den Biſchop van Utrecht, haare Heerlijkheid *Wilp*, bij Uiterſten Wille, hadt gemaakt aan haaren lieveling *Jan van Renesſe de Jonge*, mids deeze niet dan naa haaren dood in het bezit daar van zoude geſteld worden. Uit mismoedigheid over deeze ontdekking, riep hij zijne Vrienden bij een te Hattem, en aan dezelven zijnen nood geklaagd hebbende, verdeelde hij, onder zijne kinderen, bij zijne huisvrouw verwekt, alle zijne goederen, en ombelsde andermaal den Geestlijken ſtaat. Zints dien tijd, verhaalt men, leide hij een ingetogener leeven. Niet lang daar naa, in den Jaare 1549, wierdt ADRIAAN tot Domdeken verkooren, en ver-

vervolgens, zo door Keizer KAREL DEN V, als deszelfs Zoon en opvolger PHILIPS, tot eenen hunner Geheime Raaden aangeſteld. Zo hoog ſtondt hij bij den laatstgenoemden Vorst in gunst, dat hij, naa het overlijden van GEORGIUS VAN EGMOND, Aardsbisſchop van Utrecht, door voorſpraak van den Kardinaal VAN GRANVELLE, Prinſe WILLEM DEN I en den Graave VAN EGMOND, tot opvolger wierdt benoemd. Nogthans beklom hij den Zetel niet; eene heete koorts nam hem weg, tien dagen naa zijne benoeming, in December des Jaars 1559. Het Lijk wierdt begraaven in het Vooroudelijk Graf, en, naa het afbreeken der Minderbroederskerk, de beenderen, door zijnen Zoon, overgebragt in de S. Janskerk. Behalven eenige onechte kinderen, hadt Heer ADRIAAN, bij zijne echtgenoote, die hem tot in den Jaare 1597 overleefde, verwekt de volgende kinderen:

1. *Maria van Renesſe van Duurkant*, gebooren in den Jaare 1536, en, in den Jaare 1558, gehuwd aan Mr. Helmich Splijtloff, Burgemeester van Zwol.

2. *N. N.* in de kindsheid geſtorven.

3. *Maria van Renesſe*, door zommigen op de lijst der onechte kinderen gebragt, verwekt bij Mabelia of Izabella van Diemen, wierdt de echtgenoote van Pieter Ruisch, Raadsheer in 't Hof van Utrecht.

4. *Jan van Renesſe*, gebooren in Maij des Jaars 1540, wierdt, op zijn twaalfde jaar, Kanunnik der Kerke van S. Jan, te Utrecht, en, naa verſcheiden waardigheden bekleed te hebben, in de maand December 1599, tot Deken dier Kerke verkoozen. In den Jaare 1600 tradt hij in 't huwelijk met Maria van Hakfort, dogter van Jan van Hakfort, en van Machtelt van Twiklo, en overleedt in den Jaare 1619, nalaatende, behalven eenige onechte kinderen, eene dogter,

Anna van Renesſe, die ongehuwd overleedt.

5. *Anna van Renesſe*, eerst getrouwd met Gijsbert van Berk, Kapitein en naderhand Hoofdſchout van Rheenen; vervolgens met Adam van Weerdenburg, en in den Jaare 1626 overleeden.

6. *Hester van Renesſe*, gehuwd aan Simon Monier, Kapitein.

7. *Frederik van Renesſe*.

JAN

JAN VAN RENESSE, *de Jonge*, *Heer van Wilp*, en naa zijns broeders dood ook van *Wulven*, onder de kinderen van JAN VAN RENESSE, Heere van Wulven, en van Alida Treijs van Kuinre, bl. 173, N. 3 vermeld, trouwde, in den Jaare 1506, met *Alida*, oudſte dogter van Diderik, of, volgens andere, van Gijsbert van Bronkhorst, van Batenburg, Heere van Nieuwland en Runen. Naa zijn overlijden, voorgevallen in Auguſtus 1553, was zij genoodzaakt het Land te ruimen, omdat zij de Onroomſche Leeraars dikmaals geherbergd, en hunne Leerredenen hadt bijgewoond. Zij wierdt deswegen geſtraft met de Verbeurdverklaaring van haare goederen, in den Jaare 1568; doch, zedert de verandering der tijden, in dezelve wederom herſteld zijnde, heeft zij nog veele jaaren te Utrecht geleefd. De kinderen, uit haaren echt gebooren, waren:

1. JAN VAN RENESSE, Heer van Wulven en Wilp, die ſtraks zal volgen.

2. *Frederik van Renesſe van Wulven*, op het twintigſte jaar zijns ouderdoms, met zijne Moeder en ander gezelſchap, op eenen Wagen, door Utrecht rijdende, door het holken der paerden, deerlijk omgekoomen.

3. JAN BAPTISTA VAN RENESSE VAN WULVEN, van waar in 't vervolg zal geſproken worden.

JAN VAN RENESSE, Heer van Wulven en Wilp, gebooren omtrent het Jaar 1537, was een der zamenverbondene Nederlandſche Edelen, en een ondertekenaar van het vermaarde Smeekſchrift, 't welk, in den Jaare 1566, aan de Landvoogdesſe overhandigd wierdt. Ook wordt van hem verhaald, dat hij den Beeldſtormeren te Utrecht gunſtig zou geweest zijn, en hun den weg na de Buurkerk en de S. Geertruidskerk zou geweezen hebben. Zelf wil men, dat hij werktuigen om te breeken verſchafte. Hij deedt eenen keer na het Noorderkwartier van Holland, om aanhang te winnen, en droeg de wapens onder den Heere VAN BREDERODE. Naa de aankomst van den Hertog VAN ALVA, gevlugt, ingedaagd en niet verſcheenen zijnde, wierdt hij gebannen, met verbeurdverklaaring van zijne goederen. Naa zijne uitlandigheid bevondt hij zich binnen *Leiden*, geduurende het beleg door de Spanjaards. De Geuſche Bevrediging herſtelde hem in 't bezit van zijne goede-

ren

ten binnen *Utrecht*, alwaar hij van nieuws ging woonen in zijn fraai huis, aan het S. Jans Kerkhof, 't welk, in zijne afwezigheid, tot eene Vergaderplaatze der Raaden van 't Hof van Utrecht was bekwaam gemaakt. Even als vóór zijne vlugt, dus nam hij ook daar naa zitting onder de Ridderſchap van Utrecht. Van wegen de Edelen hadt hij de hand in het opſtellen van de Utrechtſche vereeniging, en heeft die naderhand ondertekend. Daarenboven bekleedde hij den post van Commisſaris Generaal over de Ammunitie, en wierdt, eindelijk, in den Jaare 1581, tot Buitengewoon Raad van 't Hof van Utrecht aangeſteld. Heer JAN was, in den Jaare 1559, in 't huwelijk getreeden met zijne Nigt *Margareta van Reneſſe van Elderen*, welker Voorouders hier naa volgen, en hadt bij haar verwekt:

1. *Jan van Reneſſe*, Heer van Wulven en Wilp, die ſtraks zal volgen.

2. *Frederik van Reneſſe van Wulven*, eerst Kanunnik ten Dom, en vervolgens Theſaurier van dat zelfde Kapittel. Zijne Echtgenoote was Anna van Lauwik, dogter van Herbert van Lauwik, Heere van Geldermalſem. Heer *Frederik* ſtorf, aan de pest, op het Huis te Geldermalſem, in den Jaare 1603, zonder kinderen.

3. *Dirk van Reneſſe van Wilp*, van wien naderhand zal geſproken worden.

4. *Willem van Reneſſe*, eerst Pagie bij Prinſe WILLEM DEN 1, naderhand Kanunnik van het Kapittel van Oud-Munſter te Utrecht, en eindelijk Deken van het zelfde Kapittel. Hij overleedt in den Jaare 1631.

5. *Chriſtoffel van Reneſſe*, geſtorven in den Jaare 1596.

6. *Jan van Reneſſe.*

7. *Jakob van Reneſſe.*

JAN VAN RENESSE, Heer van Wulven en van Wilp, geboo-ren in den Jaare 1560, wierdt, op den negenden September des Jaars 1586, wegens de Ridderhofſtad Wulven, beſchreeven in de Ridderſchap des Lands van Utrecht. Doch vermids hij, in gevolge der Nederlandſche Onlusten, zijns Vaders boedel met ſchulden zwaar belaaden vondt, die, voor 't grootſte gedeelte, op hem, als oudſten Zoon en Leenopvolger, neder-

daalden, was hij genoodzaakt, de Heerlijkheid Wulven te verkoopen, als mede zijn huis binnen de Stad, aan het S. Jans Kerkhof. Van de Heerlijkheid wierdt, in den Jaare 1592, kooper Wouter van Oudshoorn, Heer van Kraijeſtein. Heer JAN hadt in huwelijk Hester van Hattum, dogter van Dirk van Hattum. Bij zijn overlijden, 't welk voorviel in September 1620, liet hij naa:

1. *Adriaan van Renesſe*, Heer van Wilp, Ridder van de Duitſche Orde ter Balije van Utrecht, en wegens de Ridderorde Kommandeur van Leiden in den Jaare 1629. Hij ſtorf zonder kinderen in Augustus 1630.

2. *Maximiliaan van Renesſe*, Heer van Wilp, van wien nader zal geſproken worden.

3. *Kornelia van Renesſe van Wilp*, getrouwd met Ernst van Reede tot Amerongen; zij overleedt in den Jaare 1643.

4. *Margareta van Renesſe van Wilp*, eerst getrouwd met Beernt Juriaansz. van der Ham, en daar naa met Johan Strik.

5. *Anna van Renesſe van Wilp.*

MAXIMILIAAN VAN RENESSE, naa zijns broeders dood Heer van Wilp, hadt tot Huisvrouwe *Anna van Sallant*, dogter van Wijnant van Sallant, Heere van de Poll, en verwekte bij haar de volgende kinderen:

1. *Jan Pieter van Renesſe*, Heer van Wilp, die volgt.

2. *Wijnant van Renesſe*, Heer van den Ouden Pol, van wegen zijne Moeder, Gerburg van Lijnden, Vrouwe van den Ouden Poll; van hem zal in 't vervolg geſproken worden.

3. *Abraham Daniel van Renesſe van Wilp*, Kapitein, en Bevelhebber op Koromandel, in de Oostindiën, in den Jaare 1680 zonder kinderen overleeden.

4. *Kornelis van Renesſe van Wilp*, Vaandrig, zonder naakroost geſtorven.

5. *Theodora Anna van Renesſe van Wilp*, getrouwd met Frederik van Brederode, Zoone van Henrik van Brederode, Heere van Bolswaardt.

6. *Hester van Renesſe van Wilp*, getrouwd met N. van Himbijzen, Lieutenant Kolonel en Kommandant van Heusden; geſneuveld in het beleg van Maaſtricht.

7. *Kor-*

7. *Kornelia van Renesſe van Wilp*, getrouwd met Wijnant van Boeckop tot Millingen, Zoon van Jan van Boeckop tot Millingen, Drost van Wisch, en van Johanna Elizabeth van Sallant tot de Poll. Zij ſtierf zonder kinderen.

JAN PIETER VAN RENESSE, Heer van Wilp, Kapitein in dienst van den Staat, trouwde, in Augustus 1658, met zijne Nigt *Agnes van Renesſe van Wilp*, dogter van Reinier van Renesſe van Wilp, en verwekte de volgende kinderen:

1. *Maximiliaan van Renesſe van Wilp*, Kamerheer van den Keurvorst van den Paltz, Kolonel Kommandant van de Paltſiſche Guardes, en Kommandant van de Stad Manheim. Hij ſtorf zonder kinderen, in den Jaare 1723.

2. *Jan van Renesſe van Wilp*, Ritmeester. Den naam zijner Echtgenoote vinden wij niet vermeld, maar wel die van zijne drie Zoonen, allen Krijgslieden:

a. *Jan van Renesſe.*

b. *Pieter van Renesſe.*

c. *Maximiliaan van Renesſe.*

3. *Hans van Renesſe van Wilp*, Lieutenant, ongetrouwd overleeden.

4. *Dirk van Renesſe van Wilp*, Kapitein, ongehuwd overleeden.

5. *Willem van Renesſe van Wilp*, ongehuwd.

6. *Maria van Renesſe van Wilp*, insgelijks ongetrouwd.

7. *Anna van Renesſe van Wilp*, Kannnnikesſe in het Adelijk Sticht Nieuwklooster.

WYNANT VAN RENESSE VAN WILP, Heer van den Ouden-Poll, Wezenthorst en in Sinderen, onder de kinderen van MAXIMILIAAN VAN RENESSE, Heere van Wilp, bl. 179, N. 2 vermeld, beſchreeven in de Ridderſchap van Gelderland, trouwde, in den Jaare 1668, met Johanna van Baaxen van Harmelen, dogter van Jakob van Baaxen, Heere van Harmelen, en van Adriana van Aaswijn, Vrouwe van Wezenthorst, en wierdt Vader van de volgende kinderen:

1. *Maximiliaan Jakob van Renesſe van Wilp*, jong geſtorven.

2. MAXIMILIAAN JAKOB VAN RENESSE VAN WILP, die volgt.

3. *Anna Catharina van Renesſe van Wilp*, getrouwd met N. N. Nunnik, kinderloos.

4. *Dirk van Renesſe van Wilp*, Ridder van de Duitſche Orde ter Balije van Utrecht, en, als zodanig, Kommandeur van Leiden en Katwijk op den Rhijn, in den Jaare 1721. In den Jaare 1719 wierdt hij Burgemeester van Hattem, en zat vervolgens in den Raad ter Admiraliteit op de Maaze.

5. *Abraham Daniel van Renesſe van Wilp*, Kapitein.

6. JAN PIETER VAN RENESSE VAN WILP, Majoor geworden in den Jaare 1727, getrouwd met Judith van Wijnbergen tot de Glinthorst, dogter van Koenraad van Wijnbergen, Heere van de Glinthorst, en van Henrika Geſina van Dedem, en bij haar Vader van:

a. *Wijnant Maximiliaan Jakob van Renesſe van Wilp.*

b. *Henriette van Renesſe van Wilp.*

c. *Koenraad van Renesſe van Wilp.*

MAXIMILIAAN JAKOB VAN RENESSE VAN WILP, Heer van Wezenthorst, nam ter Vrouwe *Suſanna Geertruid van Bodek tot Marnits*, dogter van Pieter Nikolaas van Bodek tot Marnits, en van Joſina Sara van Brederode, en wierdt, van wegen zijne Huisvrouwe, in November 1705, beleend met de Ridderhofſtad ter Aa. Hunne kinderen waren:

1. *Johanna Adriana van Renesſe van Wilp*, getrouwd met Jan Frederik van Reede van Amerongen, Heere van de Perkeler, beſchreeven, in den Jaare 1717, in de Ridderſchap van Gelderland, in het Kwartier van Nieuwmegen.

2. *Wijnant Jan van Renesſe van Wilp*, Heer van Zuileveld, in den Jaare 1720 beſchreeven in de Gelderſche Ridderſchap, in het Kwartier van de Veluwe, en wegens dat Gewest, in den Jaare 1729, Afgevaardigde in de Vergadering der Oostindiſche Maatſchappije ter Kamer Amſterdam.

3. *Nikolaas van Renesſe van Wilp*, jong geſtorven.

4. *Reinout Abraham van Renesſe van Wilp*, in den Jaare 1721 Lieutenant geworden onder het Stichtſche Regiment Voetvolk van den Generaal VAN PALLAND.

DIRK VAN RENESSE VAN WILP, onder den kinderen van JAN VAN RENESSE, Heere van Wulven en Wilp, bl. 177, N. 3 vermeld, een geleerd man, en zonderling ervaren in de Romeinſche Oudheden en in de Vaderlandſche Geſchiedenisſen. Zijne Echtgenoote was *Gisberta Botter van Snellenberg*, dogter van Henrik Botter van Snellenberg en van Adriana van Nijenrode, Vrouwe van Boeleſtein en Maarzenbroek. Negen jaaren overleefde hij zijne huisvrouw, en liet naa, bij zijn overlijden, voorgevallen in den Jaare 1634,

1. *Jan van Renesſe van Wilp*, getrouwd met Elizabeth van Meerenburg, Weduwe van Rudolf Henrik van Mepſche, Heere van Loppersum, en dogter van Kornelis van Meerenburg en van Machtelt Borre van Amerongen. Zij baarde hem de volgende kinderen:

a. *Rudolf van Renesſe van Wilp*, eerst getrouwd met Margareta van der Heere, vervolgens met N. N. Baijaarts, doch zonder kinderen overleeden.

b. *Jan Baptist van Renesſe van Wilp*, Kapitein, zonder kinderen geſtorven.

c. *Dirk van Renesſe van Wilp*, in den Jaare 1664, in den ouderdom van achttien jaaren, ongehuwd overleeden.

2. *Adriaan van Renesſe van Wilp*, Priester.

3. REINIER VAN RENESSE VAN WILP, die volgt.

4. *Maria van Renesſe van Wilp*, getrouwd met Kaspar van der Burg, Heere van Veldhuizen, Bijleveld, Rosweide en in Reierskoop. Zij overleedt in Januarij 1652.

REINIER VAN RENESSE VAN WILP, getrouwd met Kornelia van Dashorst, dogter van Gerard van Dashorst en van Agneta van Baijler, en bij haar vader van deeze kinderen:

1. *Dirk Jan van Renesſe van Wilp*, gehuwd met Catharina van der Hooge, bij welke hij twee Zoonen heeft verwekt, doch welker naamen wij niet genoemd vinden.

2. *Gerard van Renesſe van Wilp*, overleeden in Maart 1645

3. *Gerard van Renesſe van Wilp*, geſtorven in December 1649.

4. *Agnes van Renesſe van Wilp*, gehuwd aan haaren Neeve *Jan Pieter van Renesſe van Wilp*, boven vermeld.

5. *Gisberta Maria van Reneſſe van Wilp*, eerst gehuwd aan Henrik Foeijt, Heere van Lutteke-Weede, Onderrhijn en Heikoop. Naa diens overlijden, hertrouwde zij met Jan Dirk Faſans, Kapitein, en nogmaals met Jan Dirk van Blokland, Heere van Gieſſen.

JAN BAPTISTA VAN RENESSE VAN WULVEN, onder de kinderen van JAN VAN RENESSE *de Jonge*, Heere van Wulven en Wilp, bl. 176, N. 3. vermeld, was Kapitein, en tradt, in October 1583, in huwelijk met *Adriana van Twickelo*, dogter van Jasper van Twickelo, Heere van Ruitenburg en Eerde. Aldus bekwam hij het Huis te Eerde, eene Havezaate in Overijsſel, onder 't Kwartier van Salland. Bij het overlijden van zijn Vrouws Vader, wierdt het Huis, bij Maageſcheid, hem toegedeeld, in Maart 1591. Uit den genoemden echt wierden gebooren:

1. JAN ADOLF VAN RENESSE, die volgt.
2. *Jakob Diderik van Reneſſe*, te Praag overleeden.
3. *Kasper Frederik van Reneſſe*, op het Huis te Ruitenburg, in Overijsſel, jong geſtorven.
4. *Kasper Frederik van Reneſſe*, getrouwd met Anna van Bolderich, dogter van den Pandheer tot Lohe, in het Land van Kleef. Hij overleedt, zonder kinderen, in den Jaare 1622, aan een wonde, hem door een anderen met een Jagtroer toegebragt.
5. *Alexander Emmanuel van Reneſſe*, die hier naa zal volgen.
6. *Anna Maria van Reneſſe.*
7. *Walburg van Reneſſe*, te Haſſelt jong geſtorven.
8. *Catharina Margareta van Reneſſe.*
9. *Adelheida Alexunda van Reneſſe.*

JAN ADOLF VAN RENESSE, vermeld onder de Ridderſchap van Overijsſel, in de Jaaren 1610, 1621 en 1635, was Kolonel onder een Stichtsch Regiment te voet, Gouverneur van Doesburg, en van de Veſting Koeverden. Door opdragt van de Ridderſchap des Lands van Utrecht, wierdt hij Kanunnik van het Kapittel van S. Maria in Julij 1606, Proost van het zelfde Kapittel in Februarij 1620. Van zijne Kanunnikplaats deedt hij

bij afſtand in den Jaare 1634, en twee jaaren daar naa van de Proostdije. Hij trouwde met Anna Judith van Bevervoorde, en verwekte bij haar de volgende kinderen:

1. *Jan Chriſtoffel van Renesſe.*
2. *Joost van Renesſe.*
3. JOOST KASPAR VAN RENESSE, die volgt.
4. *Diderik van Renesſe.*
5. *Gerrit van Renesſe.*
6. *Aleid Judith van Renesſe*, ongehuwd.

JOOST KASPAR VAN RENESSE, was Ridder van de Duitſche Orde ter Balije van Utrecht, en uit dien hoofde Kommandeur van Dieren. In den Jaare 1665 trouwde hij met *Maria de Cupere*, dogter van Chriſtiaan de Cupere, afkomſtig uit Vlaanderen, Heere der Stede Ammers, van 's Heerenarendsberge en Bergambacht. Hij ſtorf in Maart 1695, hebbende verwekt:

1. JAN ADOLF VAN RENESSE, *Heer van Lokhorſt*, die volgt.
2. *Anna Maria van Renesſe*, jong geſtorven.
3. *Aletta Judith van Renesſe*, vroeg overleeden.
4. *Chriſtiaan Diderik van Renesſe*, Kanunnik in den Dom te Utrecht in den Jaare 1690, Proost van Leiden in 1712, Ridder van de Duitſche Orde ter Balije van Utrecht, en uit dien hoofde Kommandeur van Rheenen in 1703. Hij ſtorf ongetrouwd, in Augustus 1719.

JAN ADOLF VAN RENESSE, beleend met de Ridderhofſtad Lokhorſt in den Jaare 1702, en, naa het overlijden van zijn Moeders broeder, volgens Uiterſten Wil, Heer der Stede Ammers, als mede van 's Heerenarendsberge en Bergambacht. Naa eene Kanunnikdij, welke hij in den Dom hadt bezeeten, te hebben afgeſtaan, wierdt hij, in November 1709, beſchreeven in de Ridderſchap des Lands van Utrecht. In November 1691 was hij in 't huwelijk getreeden met *Adriana van Kaſenbrood*, dogter van Johan van Kaſenbrood, Heere van Rijneſtein, en van Charlotta van Ledenburg, Vrouwe van Willigen, Langerak en ter Moer, en hadt bij haar verwekt:

1. *Maria Juſtina van Renesſe*, jong geſtorven.
2. *Johanna van Renesſe van Lokhorſt*, getrouwd met Jan Louis van Hardenbroek, Zoone van Gijsbert Jan van Har-

denbroek, Heere van Hinderſtein, en van Maria van Maclot. In den Jaare 1713 wierdt hij Extraordinaris, en vervolgens Gewoon Kapitein ter Zee, onder het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit te Amſterdam, en overleedt in Augustus 1723.

3. *Kornelis Adolf van Renesſe van Lokhorst*, gebooren in 1697, en in Maij 1730 ongehuwd overleeden.

4. *Jan Frederik van Renesſe*, elf jaaren oud geworden.

5. *Willem Henrik van Renesſe*, in zijne eerſte kindsheid geſtorven.

6. *Willem Jakob van Renesſe van Lokhorst*, Majoor in het Stichtſche Regiment Voetvolk van den Generaal van Palland, en Kanunnik ten Dom te Utrecht.

7. *Ernst Henrik van Renesſe van Lokhorst*, Kapitein in het Stichtſche Regiment te voet van den Brigadier Taats van Amerongen, ongehuwd overleeden in Januarij 1730.

8. *Karel van Renesſe*, jong geſtorven.

ALEXANDER EMANUEL VAN RENESSE, *Heer van Eerde*, onder de kinderen van JAN BAPISTA VAN RENESSE VAN WULVEN, bl. 182, N. 5. vermeld, was Ridder van de Duitſche Orde ter Balije van Utrecht, en uit dien hoofde Kommandeur van Dieren, en eindelijk Coadjutor van den Landkommandeur der Orde. In den Jaare 1640 wordt hij vermeld onder de Ridderſchap van Overijſſel. Zijne Huisvrouwe was *Johanna van Doornijk*, dogter van Helwich van Doornik, Heere van Vormeer, en van Geertruid van Heukelom. Hij wierdt te Zwolle begraaven, en hadt de volgende kinderen:

1. *Helwich van Renesſe*, Heer van Eerde, beſchreeven in de Ridderſchap van Overijſſel in den Jaare 1668, en in 1674 overleeden.

2. *Adriana van Renesſe*, naa haar broeders dood Vrouwe van Eerde, getrouwd met Reinier Schaap van Winshem, wiens moeder was Anna Elizabeth van der Hoeve. Hij was beſchreeven in de Ridderſchap van Overijſſel in den Jaare 1651, en leefde nog in 1680.

GERARD

GERARD VAN RENESSE VAN WULVEN, onder de kinderen van JAN VAN RENESSE, Heere van Wulven, en *Alida Freijs van Kulnre*, bl. 173, N. 4 vermeld, gebooren in den Jaare 1509, wierdt in November 1523 Kanunnik van het Dom Kapittel te Utrecht; doch in Januarij 1536 zijne Prebende wederom hebbende afgeſtaan, is hij Slotvoogd van Woerden geworden, vervolgens Raadsheer in het Hof van Holland, en eindelijk, in den Jaare 1560, Ordinaris Raad in het Hof van Utrecht. Zijne huisvrouwe was Geertruid van der Haar. Om 's Mans ijverige aankleeving van den Hervormden Godsdienst, wierdt hij, op bevel des Hertogs VAN ALVA, op den 25 Augustus 1568, te Utrecht, onthalsd. Zijne kinderen waren:

1. *Jan van Renesſe*, reeds op zijn negende jaar, in den Jaare 1547, Kanunnik in het Kapittel ten Dom te Utrecht geworden, en in den Jaare 1556 meerderjaarig verklaard. Negen jaaren daar naa deedt hij afſtand van zijne Kanunnikdije, ten behoeve van zijnen broeder George van Renesſe. Hij was een der Ondertekenaaren van het Smeekſchrift der Edelen, en, in het begin der Nederlandſche onlusten, Stadvoogd van Vianen. In eenen aanſlag op de Schans aan de Vaart, buiten Utrecht, door de Spanjaarden gevangen genomen zijnde, wierdt hij na ſtraks genoemde Stad gevoerd, en in Julij 1568 met het zwaard geſtraft.

2. *Beernt van Renesſe*, in den Jaare 1578, te Antwerpen, in dienst van Maximiliaan, Graave van Bosſu, overleeden.

3. *Frederik van Renesſe*, ongehuwd.

4. *George van Renesſe*, gebooren in 1545, Domheer geworden in zijns broeders plaats, en overleeden in April 1580.

5. *Agnes van Renesſe*, getrouwd met ADRIAAN VAN RENESSE, Heere van der Aa, van welken hier naa zal geſproken worden.

6. *Maria van Renesſe*, getrouwd met Everhard van Cotereau, Heere van Westmaal, alwaar zij beiden onder eene verhevene Zark begraaven leggen.

7. *Catharina van Renesſe*, getrouwd met Werner van Lennep, Zoon van Georgius van Lennep en van Anna van Galen, Regter van Nieuwmegen. Zij overleedt in Augustus 1616.

8. *Aleid van Renesſe*, geboren in April 1552, trouwde met Jan van Oostrum, Slotvoogd van Woerden. Beiden wierden begraaven in de Kerk te Wijk bij Duurſtede, alwaar hunne Wapenſchilden nog heden gezien worden.

FREDERIK VAN RENESSE VAN WULVEN, onder de kinderen van JAN VAN RENESSE, Heere van Wulven, bij deszelfs tweede Vrouwe, *Margareta van Kuilenburg*, bl. 172, N. 5. vermeld, geboren in den Jaare 1470, wordt hoog geroemd om zijne fraaie lichaamsgeſtalte, welſpreekendheid en ervarenheid in Krijgszaaken. In den Jaare 1505 ontving hij, van Philips den Schoonen, Koning van Kaſtilie, in pandſchap het hooge en middelbaare regtsgebied van Oostmaal. Hij was Raad des Keizers, en Drosſaart van Breda, ten tijde als HENRIK, Graaf van Nasſau, daar van Heer was. Hij trouwde met *Anna van Hamal*, dogter van Wouter van Hamal, Heere van Monceaux, en van Elizabeth van Berchem, erfgenaame van de Heerlijkheden van Elderen, Masnij, Roucourt en Warfuzé. Hij overleedt in Maij 1538, zijne Weduw in Junij 1550, en wierden beiden te Breda, in het Koor, agter het Hooge Altaar begraaven. Hunne kinderen waren:

1. JAN VAN RENESSE, Heer van Oostmaal, die volgt.
2. *Wouter van Renesſe*, jong geſtorven.
3. *Klara van Renesſe*, in den Jaare 1515 gehuwd aan Philips van Hoorn, Heere van Boxtel, Baucignies, Kesſel, Loqueren, en heeft kinderen gehad.

JAN VAN RENESSE, naa zijns Vaders overlijden, in December 1538, beleend met Oostmaal, gelijk insgelijks, naa zijn Moeders dood, de Heerlijkheden van Elderen, Masnij, Roucourt en Warfuzé op hem vervielen. Daarenboven volgde hij zijnen Vader op in het Drostampt van Breda, en wordt, daarenboven, gezegd Stadvoogd van Luik geweest te zijn. Tweemaalen is hij getrouwd geweest. Zijne eerſte Echtgenoote was *Elizabeth*, Natuurlijke doch naderhand gewettigde dogter van Henrik, Graave van Nasſau, Heere van Breda, en van Margareta van Schoondonk. Zijne tweede Echtgenoote was Catharina van Bronkhorst van Batenburg, dogter van Dirk van

van Bronkhorst van Batenburg, Heere van Nieuwland en Runen. Heer JAN overleedt in den Jaare 1549. Het laatſte huwelijk was onvrugtbaar, doch het eerſte gezegend geweest met elf kinderen:

1. *René* of *Reinier van Renesſe*, Baron van Elderen en Masnij, Heer van Roucourt, Wasnes, Hern, Schalkhoven, Brumorher. Zijnen Doopnaam RENÉ hadt hij, waarſchijnlijk, ontleend van RENÉ, Graave van Nasſau, Prinſe van Oranje, zijnen Oom, als zijnde zijne Moeder daar van eene Natuurlijke Zuster. Tweemaalen is hij getrouwd geweest: eerst met Walburg van Merode, dogter van Henrik van Merode, Heere van Petershem, en van Françoiſe van Brederode, Ambagtsvrouwe van Riederkerke, zwanger overleeden. Daar naa hertrouwde hij met Maria van Rubempre, Vrouwe van Resves, Bievene, enz. Burggraavin van Montenake. Hij overleedt, zonder kinderen, in den Jaare 1627, op zijn Huis te Elderen.

2. FREDERIK VAN RENESSE, die volgt.

3. *Jan van Renesſe van Elderen*, overleeden te Napels, aan eene heete koorts, naa dat hij den vermaarden bloedigen Zeeſlag, tuſschen Don JAN VAN OOSTENRYK en de Turken, bij Lepanto, hadt bijgewoond.

4. *Wouter van Renesſe van Elderen*, jong geſtorven.

5. *Willem van Renesſe van Elderen*, Heer van Pietshil, enz. die hier naa zal volgen.

6. *Anna van Renesſe*, getrouwd met Willem van Croij, Markgraave van Rentij, Heere van Chievres, Ridder van het Gulden Vlies, Zoone van Philips, Heere van Croij, eerſten Hertog van Aarſchot, Markgraave van Rentij, enz. en van Anna van Croij, Prinſesſe van Chimaij, enz.

7. *Elizabeth van Renesſe*, getrouwd met George Montmorencie, Baron van Croiſilles.

8. *Margareta van Renesſe*, getrouwd, in den Jaare 1559, met Jan van Renesſe, Heere van Wulven en Wilp, Zoone van Jan van Renesſe en van Alida van Bronkhorst van Batenburg, boven vermeld.

9. *Henrika van Renesſe*, getrouwd, eerst met Nikolaas van Gavre, Heere van Peer; daar naa met N. Vasſer, doch kinderloos geſtorven.

10. *Agnes*

10. *Agnes van Reneſſe*, in den ouderdom van dertig jaaren ongehuwd overleeden, en te Chievres, in Henegouwen, begraaven.

11. *Jan van Reneſſe*, ongehuwd geſtorven.

FREDERIK VAN RENESSE, Graaf van Warfuzé, Baron van Elderen en Masnij, Heer van Roucourt, Malle, Wasner, Hern, Schalkhoven, Vosmeer, Beerſe, Vosſelaar, enz. Het hoog en middelbaar regtsgebied van de Heerlijkheid *Oostmaal*, welke zijne Voorouders ſlegts in pandſchap bezeeten hadden, verkreeg hij in eigendom, door koop van Koning PHILIPS DEN II, en wierdt in den Jaare 1561, daar mede beleend. Hij nam tot Echtgenoote *Helena Tork*, dogter van Willem *Tork*, Heere van Heesbeen, en van Barta Piek tot Wolfsweert. Met deeze ging hij woonen in Gelderland, op het Slot te *Beest*, en overleedt aldaar in Maij 1610, hebbende verwekt:

1. *N. N.* een Zoon, jong geſtorven.

2. *N. N.* een Zoon, insgelijks vroeg overleeden.

3. RENÉ of REINIER VAN RENESSE, Baron van *Elderen*, die volgt.

4. *Willem van Reneſſe van Elderen*, Heer van Mal, Heesbeen, Hoppel, Vel, enz. getrouwd met *Margareta van Reneſſe van der Aa*, dogter van Gerard van Reneſſe, Heere van der Aa, van welken hier naa zal geſproken worden. Hij ſtorf in Februarij 1630 op Heesbeen, hebbende verwekt:

a. *Frederik van Reneſſe van Elderen*, Heer van Mal en Heesbeen. In October 1654 kogt hij de Ridderhofſtad Schalkwijk, en wierdt, uit kragt daar van, in April 1660 beſchreeven in de Ridderſchap des Lands van Utrecht. Hij overleedt te Antwerpen, in Maart 1666; waar naa de Heerlijkheid Oostmaal overging op zijnen Neef George Frederik van Reneſſe, Zoone van zijns Vaders broeder René van Reneſſe.

b. *Anna Helena van Reneſſe van Elderen*, getrouwd met Burchard Willem van Westerholt, Heere van Senerpenzeel.

c. *Sophia van Reneſſe van Elderen*, in de Jaare 1687 gehuwd aan Maurits Herman Ripperda tot *Vorden*, Hoofdſchout der Stad Zutphen.

d. *Mar-*

d. *Margareta van Renesſe van Elderen*, getrouwd, in Januarij 1664, met Johan Walraven van Gent, Heere van Diedem en Bijſterveld.

5. *Nikolaas van Renesſe van Elderen*, Heer van Vosmeer, getrouwd in Augustus 1619, met Agnes van Renesſe, Vrijvrouwe van Asſendelft, Baronnesſe van Haarlem, Vrouwe van der Aa, Beverwijk, Heemskerk, Caſtricum, enz. dogter van Gerard van Renesſe, Heere van der Aa, Streefkerk, Nieuwlekkerland, en van Anna van Asſendelft, Vrouwe van Asſendelft, Haarlem, enz. eene ouder Zuster van zijn ouder broeders Vrouwe. Te zamen hadden zij de volgende kinderen verwekt:

a. *Gerard Frederik van Renesſe*, Baron van Elderen, Masnij, Vrijheer van Asſeldelft, Baron van Haarlem, gebooren in 1624, en in den Jaare 1653 ongehuwd overleeden.

b. *Henrik van Renesſe*, Baron van Elderen, Masnij, enz. Vrijheer van Asſendelft, Baron van Haarlem, Heer van der Aa, gebooren in 1626, en in 1660 ongetrouwd geſtorven.

c. *Anna van Renesſe*, Baronnesſe van Elderen, Masnij, enz. Vrijvrouwe van Asſendelft, Baronnesſe van Haarlem, Vrouwe van der Aa, Caſtricum, enz. Zij was gebooren in September 1622, en overleedt, ongehuwd, in den Jaare 1667, de Baronnij van Haarlem en Asſendelft nalaatende aan haars Vaders oudſten broeders oudſten Zoone George Frederik van Renesſe.

6. *Jan George van Renesſe van Elderen*, Domheer te Aken, Straatsburg, enz.

7. *Maria van Renesſe*, Baronnesſe van Elderen en Masnij, in October 1631 ongehuwd overleeden.

René, of reinier van renesse, Baron van Elderen en Masnij, Heer van Roucourt, Wasnes, Brumorher, Hern, Schalkhoven, enz. trouwde, in den Jaare 1606, op het Huis te Nijenrode, met Catharina van Arkel van Amelroij, dogter van George van Arkel van Amelroij en van Anna van Lokhorst, Vrouwe van Hœmſtede en Lokhorst. Hij overleedt in Maij 1627, hebbende de volgende kinderen verwekt:

1. *Jan van Renesſe van Elderen*, te Parijs ongehuwd overleeden.

2. *George*

10. *Anna Agnes van Renesſe van Elderen*, eerst Kanunnikes te Maubeuge, vervolgens getrouwd, eerst met Rebbert d'Argenteau, Burggraavé van Looz, en daar naa met Gerard, Baron van Hoen van Cartiel.

11. *Anna Petronella Thereſia van Renesſe van Elderen*, eerst Kanunnikes te Nivelle, naderhand Religieuſe Penitente te Maſeik.

12. *Frans Hijacinth van Renesſe van Elderen*, Baron van Oostmal, getrouwd met de Graavinne van Hoensbroek d'Oort, en bij dezelve Vader van,

a. *Jan Michiel van Renesſe*, Stadvoogd van Stokkem, in het Land van Luik, in den Jaare 1729 ongehuwd overleeden.

b. Een Zoon *N. N.*

c. Eene dogter, Kanunnikes te Bergen in Henegouwen.

d. Eene dogter, insgelijks Kanunnikeſe aldaar.

13. *Lambertina Cecilia van Renesſe van Elderen*, Abdis en Prinſes van Munſterbilſem.

14. *Jan Willem van Renesſe*, jong geſtorven.

WILLEM VAN RENESSE VAN ELDEREN, Heer van Piershil, Bommede, Grimmeſtein, enz. onder de kinderen van JAN VAN RENESSE VAN ELDEREN, Heere van Oostmal, Elderen, enz. en deszelfs eerſte Echtgenoote *Elizabeth van Naſſau*, bl. 187, N. 5 vermeld, trouwde met Anna van Rubempre, Burggraavin van Montenaken, Vrouwe van Seneffe, eene jonger Zuster van Maria van Rubempre, huisvrouwe van *Willems* ouder broeder René, en erfgenaame van dezelve. WILLEMS kinderen waren.

1. *René* of *Renier van Renesſe*, die volgt.

2. *Maria van Renesſe*, getrouwd met Engelbert van Immerſeele, Heere van Loon, Baron van Bokhoven, Burggraave van Aalst, overleeden in 1622.

3. *Jan van Renesſe*, Jeſuit.

4. *Willem van Renesſe*, jong geſtorven.

5. *Anna van Renesſe*, in 1607 getrouwd met Thomas van Thiennes, Heere van Caſtres, en van Elizabet van Arkel, Vrou-

Vrouwe van Heukelom, Weerdenburg en Leienburg, van welke hij erfgenaam is geworden.

René, of REINIER VAN RENESSE, Graaf van Warfuzé, Burggraaf van Montenaken, Baron van Gaasbeek, Resves, Elderen, Heer van Heijbes, Montignij aan de Maas, Seneffe, Fejuij, Eſcausfines, Bievre, Heſe, Leinde, enz. In Januarij 1609 wierdt hij, door Keizer RUDOLF DEN II, tot Graaf van Warfuzé verheven, kogt, in den Jaare 1615, de Baronnij van Gaasbeek, en heeft zijn Wapen met Rubempre gevierendeeld. In den Jaare 1611 tradt hij in den echt met *Albertina van Egmond*, Vrouwe van Cartaing, dogter van Karel, Graave van Egmond, Prinſe van Gavre. Bij AITZEMA kan men een omſtandig verhaal vinden van zijn treurig einde, voorgevallen in April 1636. Hij hadt de volgende kinderen verwekt:

1. *Albert van Reneſſe*, Graaf van Warfuzé, Burggraaf van Montenaken, Baron van Cartaing.

2. *Alexander van Reneſſe*, Graaf van Warfuzé, Baron van Gaasbeek, in 1658, te Parijs, ongehuwd geſtorven.

3. *Maria van Reneſſe*, genaamd *Warfuzé*, naa haars broeders dood Baronnesſe van Gaasbeek en Cartaing, getrouwd met Pieter Jakob Procopius François van Lalain, Graave van Rennenberg.

4 *Louize Elizabeth van Reneſſe*, genaamd *van Gaasbeek*, getrouwd met N. N. Carafer, Kolonel van een Italiaansch Regiment te voet, in dienst van den Koning van Spanje, in de Nederlanden.

5. *Florentia Margareta van Reneſſe*, genaamd *van Montigni*, in 1641 getrouwd met Eugenius van Berges, Graave van Grimbergen.

6. *Anna van Reneſſe*, genaamd *van Montenacq*.

JAN VAN RENESSE VAN KUILENBURG, onder de kinderen van JAN VAN RENESSE, Heere van Wulven, en deszelfs tweede Echtgenoote *Margareta van Kuilenburg*, dogter van den Heere van Renswoude, N. 6 vermeld, en naar zijne moeder *van Kuilenburg* gebijnaamd, nam ter Vrouwe *Geertruid van Eemskerk*, en ſtorf in den Jaare 1540, nalaatende:

1. *Jan van Reneſſe van Kuilenburg*, getrouwd met Joſina Ruisch, dogter van Jan Ruisch en van Antonia van Pallaas tot Sandenburg, overleeden, zonder kinderen, in 1570.

2. *Frederik van Reneſſe van Kuilenburg*, Kanunnik te Breda.

3. *Gerard van Reneſſe van Kuilenburg*, ongehuwd.

4. *Geertruid van Reneſſe van Kuilenburg*, Geestlijke in het Adelijk Sticht Oudwijk, bij Utrecht.

5. *Margareta van Reneſſe van Kuilenburg*, Geestlijke in het Adelijk Sticht van S. Servaas, binnen Utrecht, overleeden in September 1572.

6. *Judith van Reneſſe van Kuilenburg*, getrouwd met Jakob van Zuilen van Nijvelt, Heere van Hoeſlaken en Gereſtein, overleeden in Julij 1545.

JAN VAN RENESSE VAN EVERINGEN, onder de kinderen van JAN VAN RENESSE, Heere van Rijnauwen, enz. en *Maria*, dogter van Jan van Arkel, Heere van Heukelom, N. 2 vermeld, nevens zijne twee broeders genoemd in eenen brief van Hertoge ALBREGT VAN BEYEREN, in den Jaare 1390, bezat ook het Huis te Zeist. Hij hadt ter Vrouwe *Elizabeth*, dogter van Jan, Heere van Baar en Lathem, en overleedt in den Jaare 1440, wordende in de Kapelle van zijn Geſlagt, in de Kerk der Minderbroederen, te Utrecht begraaven. Zijne kinderen waren:

1. FREDERIK VAN RENESSE VAN ZEIST, die volgt.

2. JAN VAN RENESSE VAN BAAR, die insgelijks zal volgen.

3. GERARD VAN RENESSE, Stamvader der RENESSEN VAN DER AA, waar van in 't vervolg zal geſproken worden.

4. JAN VAN RENESSE, Stamvader der RENESSEN VAN MOERMONT, welken wij insgelijks nader zullen doen kennen.

5. *Elizabeth van Reneſſe*, getrouwd met N. N. Heere van Oijen, bij Nieuwmegen, wiens moeder van 't Geſlagt van Schenk was.

6. Eene dogter, getrouwd met N. N. Heere van Doornik.

FREDERIK VAN RENESSE VAN ZEIST, trouwde met *Theodorika van Maalſtede*, Vrouwe van Ellewoutsdijk. Volgens zommigen

migen zou hij reeds voor het Jaar 1478 overleeden zijn, hoewel anderen dit laater ſtellen. Hij wierdt begraaven in Zeeland, op het Eiland Zuidbeveland, te Everingen, en hadt deeze kinderen:

1. *Jan van Renesſe van Everingen*, zonder kinderen geſtorven.

2. *Vincent van Renesſe*, Heer van Everingen en Ellewoutsdijk, getrouwd met Margareta van Renesſe van der Burgt, bij welke hij Vader wierdt van,

a. *Jan van Renesſe*, jong geſtorven.

b. *Olivier van Renesſe*, zonder kinderen overleeden.

c. *Elizabeth van Renesſe*, getrouwd met Frederik van Wulven.

3. Eene dogter, Geestlijke in het Adelijk Sticht van Oudwijk, bij Utrecht.

4. Eene dogter, Geestlijke in de Abtdij te Rhijnsburg, bij Leiden.

5. Eene dogter, insgelijks aldaar Geestlijke.

6. Eene dogter, Nonne in het Klooster te Renkom, bij Wageningen.

7. *Elizabeth van Renesſe*, getrouwd met Jan van Duivenvoorde, Heere van Noordwijkerhout, overleeden in 1536.

8. *Maria van Renesſe*, getrouwd met Dirk van Zuilen, Heere van Harmelen.

JAN VAN RENESSE, onder de kinderen van JAN VAN RENESSE VAN EVERINGEN, bl. 194. N. 2. vermeld, liet zich naar zijne Moeder, VAN BAAR bijnoemen. Hij trouwde met *Agnes van Rijn*, Vrouwe van Rijneſtein en Jutfaas, overleeden in 1515, en te Jutfaas begraaven, naalaatende:

1. JAN VAN RENESSE VAN BAAR, die volgt.

2. *Kornelia van Renesſe van Baar*, getrouwd met Jan van Zuilen, Heer van Blazenburg.

JAN VAN RENESSE VAN BAAR, Heer van Rijneſtein, trouwde met *Oda van Noerde*, en verwekte bij haar:

1. JAN VAN RENESSE VAN BAAR, die volgt.

2. *Anna van Renesſe van Baar*, gehuwd aan Frederik Uten Eng, Heere van den Eng.

3. *Agnes van Renesſe van Baar.*

JAN VAN RENESSE VAN BAAR, Heer van Rijneſtein, gehuwd, eerst met Adriana van Borſelen, en daar naa met Anna van Vianen. Hij ſtorf in den Jaare 1562, naalaatende geene andere kinderen, dan bij zijne eerſte vrouw eenen Zoon,

JAN VAN RENESSE VAN BAAR, Heer van Rijneſtein, gehuwd, in 1554, met *Wilhelmina Schimmelpennink*, dogter van Jakob Schimmelpennink en Johanna van Gaasbeek. Hij overleedt in 1598, hebbende de volgende kinderen verwekt:

1. JAKOB VAN RENESSE VAN BAAR, die volgt.

2. ADRIAAN VAN RENESSE VAN BAAR, die insgelijks zal volgen.

3. *Wilhelmina van Renesſe van Baar*, getrouwd met Floris van Eſchede.

4. *Johanna van Renesſe van Baar*, Geestlijke in het Adelijk Sticht Oudwijk, bij Utrecht.

5. *Agnes van Renesſe van Baar*, Geestlijke te Dekelingen, doch naderhand getrouwd met Antoni van Utenhoven, Kolonel, Gouverneur der Steden Doesburg en Emmerik, en overleeden in 1613.

6. *Anna van Renesſe van Baar*, in 1603 getrouwd met Frederik de Voogt van Rijnevelt, en geſtorven in April 1607.

JAKOB VAN RENESSE VAN BAAR, Heer van Rijneſtein, trouwde in October 1582, met *Anna van Griipskerke*, Vrouwe van Griipskerke en Poppendamme. Zitting hebbende in den Raad ter Admiraliteit in Zeeland, overleedt hij te Middelburg, in den Jaare 1605, naalaatende:

1. *Jan van Renesſe van Baar.*

2. *Willem van Renesſe van Baar*, Ridder van de Duitſche Orde ter Balije van Utrecht, getrouwd met Kornelia de Jonge van Baardwijk, bij welke hij verwekte eene dogter,

Anna Juliana van Renesſe van Baar, Vrouwe van Baardwijk, getrouwd, eerst met Kasper van Brakel, Heere van Blijkenburg, naderhand met Willem van Renesſe van Baar, haaren Neef, gelijk vervolgens zal blijken. Zij overleefde haare beide Mannen, en overleedt te Utrecht, in Julij 1679.

3. *Adriaan*

3. *Adriaan van Renesſe van Baar.*

4. *Jakob Frederik van Renesſe van Baar*, Heer van Grijpskerke en Poppendamme, getrouwd met Maria van Parijs van Zuidoort, die in den ouderdom van negentien jaaren in het Kraambedde, in December 1629, overleedt, nalaatende,

Gijsbert van Renesſe van Baar, Heer van Zuidoort, doch die nog voor zijnen Vader ſtorf, in November 1636.

5. *Maria van Renesſe van Baar*, eerst Geestlijke in het Adelijk Sticht Oudwijk, bij Utrecht, doch vervolgens, in 1616, getrouwd met Jan van der Haar, Heere van Petten en Nolmerban. Deeze overleedt in December 1625, doch de Weduw in Januarij 1668, en wierdt te Schalkwijk begraaven.

6. *Simona van Renesſe van Baar*, in 1630 getrouwd met Pieter Ruisch, Heere van Mereſtein, wiens moeder was Lucia van Egmont, Vrouwe van Mereſtein. Zij overleedt in Julij 1634.

ADRIAAN VAN RENENESSE VAN BAAR, onder de kinderen JAN VAN RENESSE VAN BAAR, bl. 196. N. 2 genoemd, nam ter Vrouwe Kornelia van Achtevelt, en overleedt in September 1635, nalaatende:

1. *Jan van Renesſe van Baar*, in 1628 kinderloos geſtorven.

2. LODEWYK VAN RENESSE VAN BAAR, die volgt.

3. *Willemina van Renesſe van Baar*, Geestlijke in het Adelijk Sticht van S. Servaas te Utrecht, overleeden in December 1650.

4. *Johanna van Renesſe van Baar*, gehuwd aan Arend Munnix van Vucht.

LODEWYK VAN RENESSE VAN BAAR, nam ter Vrouwe Machtelt van Gent, Vrouwe van Rijnenburg en Blijkenburg, dogter van Willem, Vrijheere tot Gent, Heere tot Erlicom, Appeltern en Altvorst, Erfkamerheere des Vorſtendoms Gelder, en van Anna van Abkoude van Meerten, Vrouwe van ter Meer en Esſeſtein. In dit huwelijk waren verwekt:

1. *Willem van Renesſe van Baar*, Heer van **Rijnenburg**, enz. getrouwd met zijne Nigt Anna Juliana van **Renesſe** van Baar, boven vermeld, en bij dezelve Vader van **eene Erf**dogter

Machtelt Adriana, Baronnesſe van Baar, **Vrouwe** van Baardwijk en Blijenburg, gehuwd aan Elbert Zweer **Reijdert** van Voorst, Vrijheere van Gent, Erlicom, enz. **Heere van** Schoonderbeek en Altvoort, Zoone van Elbert van **Voorst**, Heere van Schoonderbeek, en van Kunigunda van **Amſtel van** Mijnden tot Loenreſloot.

2. *Jan Adriaan van Renesſe van Baar*, Heer van **Zoelen** en Blijenburg, getrouwd met Johanna van Dueren, bij welke hij verwekte:

a. *Lodewijk van Renesſe van Baar*, Majoor, ongehuwd overleeden.

b. Eene dogter, gehuwd aan N. N. Eck. Naa het overlijden zijner eerſte Echtgenoote, nam hij eene tweede **Vrouw**, bij welke hij ook kinderen verwekte, doch wier naamen wij niet vermeld vinden.

3. *Jakob François van Renesſe van Baar*, Kapitein, zonder kinderen.

4. Eene dogter *N. N.*

5. *Kornelis van Renesſe van Baar*, ongehuwd.

6. *Maria Wilhelmina van Renesſe van Baar.*

GERARD VAN RENESSE, onder de kinderen van JAN VAN RENESSE VAN EVERINGEN, bl. 194. N. 3 vermeld, trouwde, reeds vóór het Jaar 1470, met *Agnes van der Aa*, Erfdogter van Gerard, Heere van der Aa, en van Woutera van Gent, en bekwam alzo de Heerlijkheid van der Aa, en andere goederen: weshalven zijne naakoomelingen den toenaam van DER AA agter die van RENESSE gevoegd hebben. Naastdenkelijk overleedt Heer GERARD omtrent het Jaar 1495, en de Weduw omtrent het Jaar 1536. Zij wierden te ter Aa begraanven. Van de dertien kinderen, door hem verwekt, overleefden hem de volgende:

1. *Jan*

1. *Jan van Reneſſe van der Aa*, zonder kinderen geſtorven in 1512.

2. *Frederik van Reneſſe van der Aa*, 1501 kinderloos overleeden.

3. GERARD VAN RENESSE VAN DER AA, die volgt.

4. Eene dogter *N. N.* gehuwd aan N. N. Ketel.

5. *Woltera van Reneſſe van der Aa*, in 1519 getrouwd met Seijne Mulant, in de Jaaren 1539 en 1543 Drost van Sallant.

6. *Elizabeth van Reneſſe van der Aa*, Geestlijke te Rhijnsburg, bij Leiden.

7. Eene dogter, N. N. Geestlijke in het Adelijk Stichf van Oudwijk, bij Utrecht.

GERARD VAN RENESSE VAN DER AA, trouwde, in 1512, met Sophia van Arnhem, dogter van Jan van Arnhem tot Kernhem. Hij overleedt in October 1535, hebbende verwekt, behalven drie jong geſtorvenen, de volgende kinderen:

1. *Gerard van Reneſſe van der Aa.*

2. *Jan van Reneſſe*, Heer van der Aa, in Februarij 1547, in Italie zonder kinderen overleeden.

3. *Frederik van Reneſſe van der Aa*, in 1540 kinderloos geſtorven.

4. ADRIAAN VAN RENESSE, *Heer van der Aa*, die volgt.

5. *Albert van Reneſſe van der Aa*, in November 1558 ongehuwd geſtorven.

6. *Jan van Reneſſe van der Aa*, in Januarij 1564 kinderloos overleeden.

7. *Jan van Reneſſe van der Aa*, in 1537 geſtorven.

8. *Nikolaas van Reneſſe van der Aa*, was doof.

9. *Elizabeth van Reneſſe van der Aa*, Geestlijke te Rhijnsburg, bij Leiden.

10. *Sophia van Reneſſe van der Aa*, Kloosterjuffer ten Daal, buiten Utrecht, in 1583 geſtorven.

11. *Klara van Reneſſe van der Aa*, getrouwd met Willem van Kuilenburg, Heere van Rijzenburg.

12. *Maria van Reneſſe van der Aa*, ongehuwd.

ADRIAAN VAN RENESSE, *Heer van der Aa*, nam ter Vrouwe Agnes van Renesſe van Wulven, dogter van Gerard van Re-

neſſe van Wulven en van Geertruid van der Haar, boven vermeld. Hij overleedt in Augustus 1586, nalaatende:

1. *Gerard van Renesſe*, Heer van der Aa, in September 1586, beſchreeven in de Ridderſchap des Lands van Utrecht, en eerſte Burgemeester der Stad in de Jaaren 1593, 1594, 1605, 1606, 1607. In September 1594 trouwde hij met Anna van Aſſendelft, Vrouwe van Streefkerken, Nieuwlekkerland, enz. en, naa haars broeders overlijden, ook van Haarlem, Aſſendelft, enz. Naa, in den Jaare 1609, van wegen de Algemeene Staaten, het Twaalfjaarig Beſtand met den Koning van Spanje te hebben helpen ſluiten, overleedt hij in 't volgende jaar, hebbende verwekt deeze kinderen:

a. *Agnes van Renesſe*, Vrijvrouwe van Aſſendelft, Baronneſſe van Haarlem, Vrouwe van der Aa, Beverwijk, Heemskerk, Kastricum, enz. gebooren in December 1597, en in 1619 getrouwd met Nikolaas van Renesſe van Elderen, Heere van Vosmeer, Zoone van Frederik van Renesſe, Graave van Warfuzé, en van Helena Tork, boven bl. vermeld.

b. *Margareta van Renesſe van der Aa*, gebooren in April 1599, en in Maij 1622 getrouwd met Willem van Renesſe van Elderen, Heere van Mal, broeder van haar Zusters Man, insgelijks bl. genoemd.

c. *Adriana van Renesſe van der Aa*, ongehuwd overleeden, in December 1619.

2. *Jan van Renesſe van der Aa*, Kanunnik ten Dom te Utrecht geworden in 1586, en in 1600 overleeden.

3. *Frederik van Renesſe van der Aa*, Kanunnik van S. Pieter te Utrecht, tot op den tijd van zijn huwelijk. Daar in tradt hij, voor de eerſte maal met Ida van Dorp, Vrouwe van Dorp, wier moeder was Maria van Bronkhorst. Naa haaren dood, voorgevallen in Februarij 1607, hertrouwde hij, in September 1608, met Johanna van Gent, dogter van Henrik, Heere van Gent en Erlicom, enz. Hij overleedt in 't volgende jaar, in 's Hage, aan de wonden, bekoomen door 't hollen van paerden. Hij liet geene kinderen naa.

4. JAN VAN RENESSE VAN DER AA *de Jonge*, die volgt.

5. *Bernd van Renesſe van der Aa*, ongehuwd.

6. *Albert van Renesſe van der Aa*, ongetrouwd.

7. *Agnes*

7. *Agnes van Renesſe van der Aa*, getrouwd met Jan van Zuilen, Heere van Sevender, Hoofdſchout van Utrecht. Zij overleedt in September 1605.

8. *Sophia van Renesſe van der Aa*, gehuwd aan Jakob van Zuilen van Nijvelt, Heere van Hoeſlaken, beſchreeven in de Ridderſchap des Lands van Utrecht. Zij overleedt in 1627.

JAN VAN RENESSE VAN DER AA *de Jonge*, in Januarij 1596 geworden Proost van S. Jan te Utrecht, naa het overlijden van zijnen ouder broeder *Frederik*, Heer van Dorp, in Junij 1610 in het eerſte Lid der Staaten 's Lands van Utrecht beſchreeven, en in Augustus 1611 door koop Heer van Zuilſtein. Doch over deezen koop geſchil gekreegen hebbende met Godard van Reede, Heere van Amerongen, droeg hij, in Augustus 1630, zijn regt op aan Prinſe FREDERIK HENRIK. In April 1631 wierdt hij Heer van Schonauwen, en deedt afſtand van zijne plaats in het eerſte Lid der Staaten, gelijk ook van zijne Proostdij van S. Jan, in April 1633. In den Jaare 1605 was hij gehuwd met Catharina van Arnhem, en overleedt in Maij 1634, hebbende verwekt:

1. *Adriaan van Renesſe van der Aa*, Maarſchalk van het Overkwartier van 't Sticht van Utrecht, en in September 1632 in 't Leger voor Maaſtricht geſneuveld. Hij was ongehuwd, en wierdt met XXXII Kwartieren in den Dom te Utrecht begraaven.

2. *Agnes van Renesſe van der Aa*, Vrouwe van Schonauwen, getrouwd, in 1633, met Jakob van Wasſenaar, Baron van Wasſenaar, Heere van Obdam, eerst Kolonel over een Regiment Ruiterij en Bevelhebber van Heusden; vervolgens Lieutenant-Admiraal van Holland, en in Junij 1665 met zijn eigen Schip, in de Oostzee, in de lucht geſprongen.

JAN VAN RENESSE, bijgenaamd MOERMONT, zo als ook zijne naakoomelingen zich deeden noemen, op de Lijst der kinderen van *Jan van Renesſe van Everingen* en van *Elizabeth van Baar*, bl. 194. N. 4 geplaatst. Zijne Huisvrouwe was N. N. van Brienen, uit het Graafſchap Zutfen, en hij, bij zijnen dood, voorgevallen in 1518, bij haar Vader van:

1. JAN VAN RENESSE VAN MOERMONT, die volgt.

2. Eene dogter, N. N. ongehuwd.

3. *Elizabeth van Renesſe van Moermont*, eerst getrouwd met Vincent van Wulven, naderhand met Mr. Jakob van der Does, Hoogheemraad van Rhijnland, en Raad van Prinſe WILLEM DEN I *van Oranje*. Hij was in het beleg van Leiden, en voerde, nevens den Heere van Noordwijk, het bevel binnen de Stad. Reeds in den Jaare 1541 was zij in het Kraambedde overleeden.

JAN VAN RENESSE VAN MOERMONT, getrouwd met *Oeda* of *Oeland Proeijs*, overleedt in den Jaare 1538, wierdt in de Kerk der Regulieren, bij zijne Ouders, begraaven, en liet naa:

1. JAN VAN RENESSE VAN MOERMONT, die volgt.

2. *Beernd van Renesſe van Moermont*, in 1562 ongetrouwd geſtorven.

3. *Elizabeth van Renesſe van Moermont*, getrouwd met Pieter van Kolenberg.

4. *Kornelia van Renesſe van Moermont*, gehuwd aan Willem de Waal van Vronſtein, welks moeder was Maria van Raaphorst. Zij overleedt in het Kraambedde.

5. Eene dogter N. N. ongehuwd.

JAN VAN RENESSE VAN MOERMONT is tweemaal getrouwd geweest: eerst met *Odilia Valkenaar*, zonder kinderen geſtorven; vervolgens met Petronella Pijnſen van der Aa, dogter van Mr. Willem Pijnſen van der Aa, Heere van Offem, Raadsheer in het Hof van Holland. Hij woonde eerst te Utrecht, daar naa te Amersfoort, alwaar hij in den Jaare 1580 of 1583, overleeden is, nalaatende:

1. JAN VAN RENESSE VAN MOERMONT, die volgt.

2. *Willem van Renesſe van Moermont*, in dienst des Konings van Spanje ongehuwd overleeden.

3. *Beernd van Renesſe van Moermont*, Kanunnik in het Kapittel ten Dom te Utrecht in 1604, en tot Deken verkooren in 1617, overleedt in Maij 1620.

4. *Geertruid van Renesſe van Moermont*, in 1601 getrouwd met Justus, Heere van Rijzenburg, beſchreven in de Ridderſchap des Lands van Utrecht in Junij 1597, Burgemees-

meester der Stad in 1603, 1604, 1608, 1609, 1613 en 1614. Om zijne aankleeving van den Advokaat van Holland JOAN VAN OLDENBARNEVELD, wierdt hij, door Prins MAURITS, in December 1618, uit de Ridderſchap gezet. Zijne Echtgenoote overleedt in September 1624; hij zelve, oud 91 jaaren, in Julij 1655, en wierdt te Odijk begraaven.

JAN VAN RENESSE VAN MOERMONT, was eenigen tijd in dienst van ERNST VAN BEYEREN, Keurvorst van Keulen en Prinſe-Bisſchop van Luik. Te Luik tradt hij in den echt met *Anna van Ophem*, en liet naa, bij zijn overlijden, in 1612 of 1613, een onmondigen Zoon,

JAN ERNST VAN RENESSE VAN MOERMONT, Heer van Baarland en Zuileveld, getrouwd, in 1629, met Gisberta van Baaxen, dogter van Frederik van Baaxen, Heere van Koninksvrij en Kersbergen, en van Kornelia van Zuilen van der Haar. Hij overleedt in Maart 1642, nalaatende:

1. JAN VAN RENESSE VAN MOERMONT, die volgt.

2. *Frederik van Reneſſe van Moermont*, Heer van ter Aa en Zuilevelt, beſchreeven in de Ridderſchap 's Lands van Utrecht in November 1667, getrouwd, in Februarij 1668, met Joſina Sara van Brederode, en, zonder kinderen, overleeden in October 1680.

3. *Anna van Reneſſe van Moermont*, gehuwd, in December 1659, aan Hieronijmus van Tuil van Serooskerke, Heere van Wulven, Serooskerke, enz. wiens moeder was Kornelia Elizabeth van Reede tot Amerongen. Hij wierdt beſchreeven in de Ridderſchap des Lands van Utrecht in Julij 1667, doch, door Prins WILLEM DEN III, van dien post verlaaten en uit den Eed ontſlagen in April 1674. Zij ſtorf in April 1673, en wierdt te Rotterdam ter aarde beſteld, hij zelve in October 1677, en te Houten begraaven.

4. *Ewalda van Reneſſe van Moermont*, gehuwd aan Dirk van Westrenen, Heere van Blokland.

5. *Dirk van Reneſſe van Moermont*, in Augustus 1658 ongetrouwd overleeden.

6. *Willem van Reneſſe van Moermont*, in Februarij 1636 ongehuwd geſtorven.

7. *Niko-*

7. *Nikolaas van Reneſſe van Moermont*, in Februarij 1635 insgelijks ongetrouwd overleeden.

JAN VAN RENESSE VAN MOERMONT, door zijn Moeders Oom, Jan van Zuilen van de Haar, Heere van de Haar, Drakenburg, Cokkengen, Spengen, enz. tot Erfgenaam zijnde aangeſteld, voerde zedert den naam van JAN VAN ZUILEN VAN DE HAAR, Heere van de Haar, Drakenburg, enz. In April 1660 wierdt hij beſchreeven in de Ridderſchap des Lands van Utrecht. In November 1654 was hij getrouwd met Antonetta van Lijnden, dogter van Jasper van Lijnden, Heere van Mijnden, Loosdrecht, enz. en van Theodora van de Vecht, Vrouwe van Hoeſlaken, Gereſtein, enz. Hij overleedt in Maij 1664, nalaatende eene onmondige Erfdogter,

Gisberta Antonia van Reneſſe van Zuilen van de Haar, Vrouwe van de Haar, die vervolgens de echtgenoote wierdt van Antoni van Stembor, Heere van Isſchot, wiens moeder was Kornelia van Alkemade, Vrouwe van Isſchot. Hij ſtorf in September 1694, en zijne Weduw in April 1730.

Zie VAN LEEUWEN; HALMA; SMALLEGANGE; AITZEMA en anderen.

RENGERS. Een aanzienlijk Geſlagt in Friesland, waar van verſcheiden Leden de aanzienlijkſte Staatsampten bekleed hebben. Reeds zedert geruimen tijd, wordt de Grietenij *Wijmbritzeradeel*, in het Kwartier van *Westergo*, door dat Geſlagt beſtuurd. Terwijl ik dit ſchrijve, bekleedt Jonkheer EGBERT SJUK GERROLT JUCKEMA VAN BURMANIA RENGERS dien aanzienlijken post; zijnde tevens een der Kuratooren van 's Lands Hoogeſchool te *Franeker*. Uit de Provincie Stad en Lande van *Groningen* is dit Geſlagt oorſpronklijk. Kwalijk berugt was, ten tijde van het beleg der Stad, in den Jaare 1672, Jonkheer OZEBRAND JAN RENGERS, *Heer van Slogteren*. Naa dat de vijand van daar was opgebroken, nam de Regeering der Stad hem, nevens eenen HENRIK PICARD, in hegtenisſe, op vermoeden, dat zij, geduurende de belegering, met den vijand heimelijk verſtand hadden gehouden. Hij derfde zijne vrijheid, tot

tot in den Jaare 1678, wanneer hij, bij een verdrag, tusſchen de Algemeene Staaten en de Regeering van de Stad *Groningen*, op vrije voeten en in zijne eere en goederen herſteld wierdt. Bijkans honderd jaaren vroeger ontmoeten wij den zelfden naam onder de aanzienlijken van *Utrecht*, zonder dat wij, egter, met zekerheid durven bepaalen, of de perſoon, welke dien voerde, tot het zelfde geſlagt behoorde. Ik heb het oog op JAN RENGERS, in den Jaare 1584 benoemd tot de opdragt van de Opperheerſchappije der Nederlanden aan den Koning van Frankrijk. Nevens AMELIS VAN AMSTEL VAN MYNDEN, verving hij de plaats van GODARD VAN REEDE, Heere van Amerongen, welke, gelijk wij boven hebben aangetekend, om lichaamsongeſteldheid, zich van het gewigtig Gezantſchap moest verontſchuldigen.

RENKOM, een Dorp in *Gelderland*, in het Regterampt van *Veluwenzoom*. Het legt aan den weg tusſchen de Steden *Arnhem* en *Wageningen*, doch naast aan de laatstgenoemde Stad. *Renkom* is in de lengte gebouwd. Door hetzelve loopt een ſteenen Straatweg, langs welken verſcheiden zeer goede huizen ſtaan, en die merkelijk afſteeken bij de Kerk, die klein en oud is. In het Kerkelijke, is *Renkom* vereenigd met *Heiſum*. Volgens zommigen zou het eertijds den naam van Graafſchap gevoerd hebben, van 't welk een der Zoonen der Gelderſche Graaven den tijtel ontleende. In de nabuurſchap van *Renkom* heeft men eenige Papiermolens, die door het water aan den gang gebragt en gehouden worden. Daarenboven ontmoet men, in den omtrek deezes Dorps, de adelijke gesligten *Grensvoort* en *Kortenburg*.

RENNENBERG (GEORGE OF JORIS VAN LALAING, *Graaf van*) was dus gebijnaamd naar eenen zijner Oomen, van welken hem de Graaflijke tijtel was aanbetorven. Zijn Vader was geweest Stadhouder van *Gelderland*; en gelijk het Krijgsmansampt toen veelal van den Vader op den Zoon afdaalde, begaf onze RENNENBERG zich insgelijks in den oorlog. Naa dat *Friesland* en *Groningen* nevens de *Ommelanden*, in den Jaare 1576, de Spaanſche zijde verlaaten, en die van WILLEM DEN I

of

of der Staaten hadden gekoozen, wierdt hij eerst Kapiteln over eene bende van Ordonnantie, en vervolgens Kolonel over tien Vaandelen Voetvolk, die, kort naa de verandering der gemelde Gewesten, derwaards wierden gezonden; hij zelf wierdt, bij voorraad, tot Overſte van *Friesland* en *Groningerland* aangeſteld. In 't laatst van December wierdt hij in de Stad *Groningen* ſtaatelijk ingehaald. 't Leedt ook niet lang of hij bragt te wege dat de Spaanſche Bezetting, in gevolge van het gemaakt verdrag, betaaling van de Stad en het Landſchap ontvangen hebbende, *Groningen* ruimde. Kort daar naa, in 't volgende Jaar 1577, ter gelegenheid dat de Heer VAN BILLY een aanſlag op *Groningen* en *Leeuwaarden* ondernam, wierdt RENNENBERG, door de Algemeene Staaten, aangeſteld tot vasten Stadhouder over *Friesland*, *Groningen*, *Drente*, *Twente* en *Lingen*. Dit gebeurde in zijne afweezigheid; doch zo ras hadt hij van deeze bevordering geene kundſchap ontvangen, of hij begaf zich na *Friesland*, en aanvaardde zijn bewind in zulker voege, dat men zich, ten dienſte der Landen, van hem veel goeds beloofde. Twee Vaandels Hoogduitſche Krijgsknegten van een vijandelijk Regiment, die in de Schansſen te *Oostmahorn*, in de *Lemmer*, te *Slooten*, te *Makkum* en te *Hindelopen*, in bezetting lagen, wist hij, behendiglijk, door het toezeggen van eenige betaalinge, te vreden te ſtellen, en tot het vertrekken uit de Provincie te beweegen. Vervolgens deedt hij de Schansſen, op de gemelde plaatzen, ſlegten, en ſtelde daar naa de boeren en opgezeetenen ten platten Lande van *Friesland* in 't geweer, onder éénen Hopman in elke Grietenij. In *Groningerland*, daar hij deeze zelfde ſchikking dagt in te voeren, ontmoette hij veel tegenſtands, en was genoodzaakt van zijn oogmerk af te zien. Nogthans bragt hij te wege dat de Burgten te *Leeuwarden* en *Groningen*, wat laater, insgelijks geſlegt wierden.

Tuſſchen *Groningen* en de *Ommelanden* was, in het zelfde jaar, als RENNENBERG tot Stadhouder van dat Gewest was aangeſteld, een hevige twist ontſtaan, die, gedeeltelijk door zijne bemiddeling, wierdt bijgelegd. De *Ommelanden* dreeven, vrijheid te hebben tot het doen van ſommige heeringen, waarin zij door die van *Groningen* belemmerd wierden. Deeze twist

barſtte

barstte welhaast in daadlijkheden uit. RENNENBERG hieldt, in 't eerst, de zijde der Stad, en bragt, door zijne tusschenspraak bij de Algemeene Staaten, te wege, dat door deezen vrijheid wierdt gegeeven tot het slegten van den Schans te *Delfzijl*, waar uit de Ommelanders zich anderzins zouden hebben kunnen verdeedigen. Naa lang over en weder handelens, wierdt de twist door des Stadhouders tusschenkomst, ten laatste, bijgelegd.

Merkelijke verandering maakte RENNENBERG, in den Jaare 1578, in de Provincie *Friesland*. Het Hof weigerde hier *Don* JAN VAN OOSTENRYK voor vijand te verklaaren; waarom de Stadhouder RENNENBERG den Presidént en eenige Leden in verzekering deedt neemen. Voorts verkoos hij eenige nieuwe Raadsheeren, verstelde de Regeering in verscheiden Steden, en bragt luiden in 't bewind, die hem scheenen den Vaderlande beter toegedaan te zijn. Ook deedt hij CUNERUS PETRI, Bisschop van *Leeuwarden*, om zijnen ijver voor de Spaansche Regeeringe, vatten, en, kort daar naa, in 't Klooster te *Bergum*, opsluiten; daar hem achthonderd guldens tot zijn onderhoud wierden toegelegd. Doch de Bisschop, dien dit leeven verveelde, ontvloodt eerlang, en bragt het overschot zijner dagen te *Keulen* door.

Door alle deeze bedrijven wierdt de Graaf van RENNENBERG hoe langer hoe aangenaamer bij 's Lands Staaten, en zijn betoonde vlijt, wat laater, vergolden met het Stadhouderschap van *Overijssel* en *Lingen*, dat hem, voormaals, door de Algemeene Staaten wel was opgedraagen; doch nu, door de Staatschgezinde Edelen en Drosten, met 'er daad verzorgd wierdt. Deezen dienst vergoldt hij hun, met het vernietigen van het Provinciaal Geregtshof, door den Koning te *Vollenhove* opgericht. Voorts poogde hij de Steden *Deventer* en *Kampen*, die nog Hoogduitsche Bezetting in hadden, te bemagtigen. De Stad *Kampen* wierdt met geringe moeite veroverd. Meer werks hadt het in, zich te verzekeren van *Deventer*, dat, naar de wijze dier eeuwe, beter dan *Kampen* was versterkt. SONOI, 's Prinsen Stedehouder in 't Noorderkwartier van *Holland*, liet, terstond naa het berennen der Stad, de loopgraaven delven, tegen over de Brinkpoort. De

Be-

Bezetting, de burgers mistrouwende, hadt hen, al vóór het beleg, ontwapend, en dwong hen nu dagelijks aan de Stads wallen te werken. Van buiten en binnen wierdt alles aangewend, wat ter bemagtiginge of verdeediginge der Stad kon ſtrekken. Doch 't beleg wierdt ſlaauwer voortgezet, naa dat SONOI, door de Staaten van Hollaud, was t'huis ontbooden. RENNENBERG liet hierop de gantſche Bezetting van *Kampen* voor *Deventer* koomen, en kreeg, eerlang, meer verſterking van Volk. *Don* JAN VAN OOSTENRYK was midlerwijl overleeden. Van den inhoud der brieven, aan deezen, naa zijnen dood, die toen nog niet rugtbaar was, door die van *Deventer* gezonden, waarin zij hem kennis gaven van den toeneemenden nood der Stad, kreeg RENNENBURG kennis uit *Keulen*, en wist 'er zich naar te ſchikken. De Graaf, geen kommer hebbende voor ontzet, deedt de Stad hevig beſchieten; op den veertienden November des Jaars 1578, ging zij, bij verdrag, over. Het Staaten volk, dat in *Kampen* en *Deventer* gelegd wierdt, maakte het zo grof, met knevelen en kwellen der Burgerije, dat RENNENBERG het, eerlang, van daar deedt vertrekken.

Door deeze en diergelijke bedrijven, gedroeg zich de Graaf van RENNENBERG als een vijand van Spanje, en een ijverig voorſtander van de zaak der Vrijheidgezinde Nederlanderen. Nog duidelijker blijk vertoonde hij van deeze gezindheid, toen hij, in den Jaare 1579, de Unie of het Verbond van Vereeninge tuſſchen de Gewesten, in dat zelfde jaar te *Utrecht* geſlooten, nevens veele anderen, ondertekende. In 't eerst maakte hij merkelijke zwaarigheid in dit Verbond, bewerende hij dat het ſtrekte om zich te ſcheiden van de Algemeene Staaten. Doch hij liet zich eerlang overhaalen, neemende de Unie, eerst met eenige uitzondering, doch daar naa eenvoudiglijk aan. Ondertuſſchen was deeze ondertekening louter geveinsdheid en bedrog, en hadt hij niets minder voor dan zich aan het Utrechtſche Verbond te houden. Hij ſprak 'er, voor en naa zijne ondertekening, altoos kwalijk van onder zijne vertrouwde vrienden. Zelfs was hij, al van het begin deezes jaars, in heimelijke onderhandeling geweest, om zich te verzoenen met den Koning van Spanje. Het blijkt niet, of deeze voorgenomen wisſeling van partij ontſtondt, uit zucht tot den Roomſchen Godsdienst,

Bezetting, de burgers mistrouwende, hadt hen, al vóór het beleg, ontwapend, en dwong hen nu dagelijks aan de Stads wallen te werken. Van buiten en binnen wierdt alles aangewend, wat ter bemagtiginge of verdeediginge der Stad kon ſtrekken. Doch 't beleg wierdt flaauwer voortgezet, naa dat SONOI, door de Staaten van Holland, was t'huis ontbooden. RENNENBERG liet hierop de gantſche Bezetting van *Kampen* voor *Deventer* koomen, en kreeg, eerlang, meer verſterking van Volk. *Don* JAN VAN OOSTENRYK was midlerwijl overleeden. Van den inhoud der brieven, aan deezen, naa zijnen dood, die toen nog niet rugtbaar was, door die van *Deventer* gezonden, waarin zij hem kennis gaven van den toeneemenden nood der Stad, kreeg RENNENBERG kennis uit *Keulen*, en wist 'er zich naar te ſchikken. De Graaf, geen kommer hebbende voor ontzet, deedt de Stad hevig beſchieten; op den veertienden November des Jaars 1578, ging zij, bij verdrag, over. Het Staaten volk, dat in *Kampen* en *Deventer* geleid wierdt, maakte het zo grof met knevelen en kwellen der Burgerije, dat RENNENBERG het, eerlang, van daar deedt vertrekken.

Door deeze en diergelijke bedrijven, gedroeg zich de Graaf van RENNENBERG als een vijand van Spanje, en een ijverig voorſtander van de zaak der Vrijheidgezinde Nederlanderen. Nog duidelijker blijk vertoonde hij van deeze gezindheid, toen hij, in den Jaare 1579, de Unie of het Verbond van Vereeninginge tusſchen de Gewesten, in dat zelfde jaar te *Utrecht* geſlooten, nevens veele anderen, ondertekende. In 't eerst maakte hij merkelijke zwaarigheid in dit Verbond, beweerende hij dat het ſtrekte om zich te ſcheiden van de Algemeene Staaten. Doch hij liet zich eerlang overhaalen, neemende de Unie, eerst met eenige uitzondering, doch daar naa eenvoudiglijk aan. Ondertusſchen was deeze ondertekeninge louter geveinsdheid en bedrog, en hadt hij niets minder voor dan zich aan het Utrechtſche Verbond te houden. Hij ſprak 'er, vóór en naa zijne ondertekening, altoos kwalijk van onder zijne vertrouwde vrienden. Zelf was hij, al van het begin deezes jaars, in heimelijke onderhandeling geweest, om zich te verzoenen met den Koning van Spanje. Het blijkt

niet, of deeze voorgenomen wisſeling van partij ontſtondt, uit zucht tot den Roomſchen Godsdienst, dien hij beleedt, of om zijne goederen te behouden, die grooten deels in Walschland lagen, of om dat hij der Staaten zaaken door tweedragt zag te rugge gaan, of om eenige andere reden, ons thans onbekend. Over zijne verzoening handelde hij 't eerst met den Hertog van *Terranova*; doch wijl men het over de voorwaarden niet konde eens worden, hadt dezelve thans geen voortgang. Hij gedroeg zich dan wederom, eenigen tijd, uitwendig Staatschgezind, tekende de Utrechtſche Vereeniging, en bragt, door zijne ondertekening, *Groningen* tot de zijde der Algemeene Staaten over. Ter gelegenheid van het herleeven der onlusten tusſchen de Stad *Groningen* en de *Ommelanden*, in den Jaare 1579, gedroeg hij zich als eenen Stadhouder betaamt, dien de rust en de eensgezindheid zijner Onderhoorigen ter harte gaat. Zelfs ſchreef hij, in Augustus des Jaars 1579, een geruimen tijd naa de ondertekening der Unie, aan die van *Groningen*, „ dat het geene „ goede Patriotten waren, die, onder eenig voorwendzel, de „ Vereeniging braken, en zich met de Spanjaards, of derzelver aanhang, verzoenden."

Doch 't leedt niet zeer lang, of de veinsaart ligtte het momaangezigt af. In Januarij des Jaars 1580, kwam hem zijne Zuster KORNELIA VAN LALAING, nevens haaren Echtgenoot, den Baron VAN MONCEAUX, te *Koeverden* bezoeken. Men merkte op, dat zij lang heimelijk ſpraken met zekeren GUISLAIN LE BAILLY, die voorheen, tusſchen den Graaf van RENNENBERG en den Hertog van *Terranova*, dikwijls over en weder hadt geloopen; en 't is waarſchijnlijk, dat men toen de voorwaarden heeft beraamd, op welke de Graaf zich met den Koning zou kunnen verzoenen. POPKE UFKENS, de eenigſte onder RENNENBERGS Raaden, die oprecht Staatschgezind was, wierdt gewaarſchuwd, dat hij op zijne hoede moest zijn. De Friezen kreegen ook agterdenken, en maakten, met behulp der Staatſche Krijgsknegten, zich meester van het Slot te *Leeuwarden*. Toen eischten zij het Slot te *Harlingen* op; doch de Bezetting, buiten last des Graaven van RENNENBERG, hier in zwaarigheid vindende, zou men zich genoodzaakt hebben ge-

gevonden tot geweld, hadt men, op den zelfden tijd, den bovengemelden BAILLY niet in handen gekreegen, bij wien men eenige Blanken vondt, met RENNENBERGS hand getekend. Men meent, dat de Stadhouder zich van eenige Groningers bediende, om, onder de hand, tekenaars tegen de Utrechtſche Unie te winnen. Dit wordt bekragtigd door twee Verbintenisſen, nog voor handen, tusſchen den Graaf en meer dan driehonderd Ingezeetenen van *Groningen*, waar bij men elkander beloofſt, de Utrechtſche Vereeniging te zullen tegenſtaan, ten dienſte des Konings van Spanje en de Algemeene Staaten. Om eene diergelijke Verbintenis in *Friesland* te bewerken, ſcheen BAILLY te *Harlingen* gekoomen, en van deeze Blanken voorzien te zijn. Nu bediende men zich van een derzelven, om 'er hem een bevel op te doen ſchrijven tot de overgaave van het Slot te *Harlingen*.

RENNENBERG, midlerwijl, om van het Staatsch Krijgsvolk ontſlagen te worden, hadt den Drentſche boeren heimelijk vrijheid gegeeven, om de Ruiters, die hun op den hals lagen, te verdrijven. Daar naa ſchreef hij hun, dat zij alle Troepen, die zonder zijne opene brieven bij hen kwamen, hadden te weeren, en zelfs de ſterkte te *Koeverden* in bewaaring te neemen. Doch deeze brief viel eenen Staatſchen Hopman in handen, die 'er een afſchrift van na *Utrecht* zondt.

Hier onthieldt zich thans Prins WILLEM DE I, toen men 'er zeker berigt van RENNENBERGS dubbelheid en ontrouwe ontving. De Graaf wierdt derwaarts ontbooden, onder voorwendzel, dat men hem over zaaken van gewigt hadt te raadpleegen. Doch hij ontweek zulks, en zondt POPKE UFKENS, dien hij gaarne wilde kwijt zijn, derwaarts. Deeze gaf nader berigt van 's Graaven wangedrag. De Prins begaf zich daarop na *Kampen*, en beproefde van daar, of hij RENNENBERG, die zich toen te *Groningen* onthieldt, door UFKENS konde beweegen om bij hem te koomen. Doch hij gaf een zo dubbel antwoord, dat UFKENS, zich niet langer veilig agtende, heimelijk de Stad verliet. Nogthans zondt de Graaf, 's anderen daags, zijnen tweeden Hofmeester aan den Prins, met breede aanbiedingen van dienstvaardigheid. Maar dit diende flegts om zijne Doorluchtigheid te blinddoeken, en niet dan

met den ſlag te waarſchuwen. Op den tweeden Maart des Jaars 1580, rigt RENNENBERG een gastmaal aan, dat tot laat in den nagt duurde. JAKOB HILDEBRANDS, Burgemeester van *Groningen*, op wien de Onroomſchen zich voornaamlijk verlieten, een der gasten zijnde, neemt de gelegendheid waar, om van de zweevende gerugten te ſpreeken, en zegt, zich tot den Graaf keerende, „ niet te hoopen, dat zijne Genade „ iet euvels voor hadde"; waar op RENNENBERG, 's Burgemeesters hand vriendelijk drukkende, antwoordde: „ Wel Va„ der, dien ik voor mijnen Vader houd, zoudt gij zulks van „ mij vermoeden? Laat die gedagten vaaren." Tevens noodigt hij het gezelſchap tot vrolijkheid. HILDEBRANDS, het gezelſchap verlaaten hebbende, gaf der Wethouderſchap en zommigen van de Onroomſche Burgerije kennis van 's Graaven hartlijkheid en goede meeninge; doch vermaande hen tevens, op hunne hoede te zijn. Terſtond naa des Burgemeesters vertrek, ſtelt RENNENBERG orde op eenige zaaken, die, bij zo een trouwloos opzet, niet dan op het laatst dienen verzorgd te worden. Hij wapent zijn gezin, waar bij zich voegden eenige Soldaaten, heimelijk ter Stede ingelaaten, en gehuisvest bij Spaanschgezinde burgers. De klok hadt naauwlijks vijf geſlagen, 't uur, waar op de Onroomſchen gewoonlijk de wagt verlieten, of een deel gewapend geboefte koomt na de Markt ſtreeven, en bemagtigt dezelve. Een Roomschgezind Hopman volgt hen, en bezet al roepende de toegangen na de Markt. Straks hierop verſchijnt de trouwlooze RENNENBERG zelf, te paerd, in volle wapenrusting, en met den Deegen in de vuist, ſchreeuwende: „ Staat bij, vroome „ burgers, ſtaat bij: nu eerst ben ik 's Konings wettige Stad„ houder, en bereid om met u te leeven en te ſterven. Elk „ behartige nu den dienst zijner Majeſteit, en zijne eigen be„ houdenis." Dit uitgeſchreeuwd hebbende, gebiedt hij twee Veldſtukjes te laaden, die bij het Raadhuis ſtonden, doet vier trompetten blaazen en veele trommels roeren, en zendt tien of twaalf paerden door de Stad, om alles met ſchrik te vervullen. Het Graauw, ten getale van vijf of zes honderd, rot te zamen op de Markt. De meeste Burgers van aanzien hielden zich ſtil in huis. De Burgemeester JAKOB HILDEBRANDS, gevolgd

VERRAAD VAN GRAAF RENNENBERG, OMTRENT BURGEMEESTER HILDEBRANDS.

volgd van zommige Onroomſchen, en zich verbeeldende meer gevolg te zullen hebben, beſtondt den vijand het hoofd te bieden. Doch een van RENNENBERGS dienaars joeg den Burgemeester, al in den eerſten aanval, een kogel door 't hoofd, dat hij ſtraks dood ter aarde viel. Hierop ontzonk den zijnen de moed, en ging elk aan 't vlugten; doch niemand meer verloor 'er 't leeven, dan een Burgers Zoon van *Bremen*. Het volk van RENNENBERG, de Markt en Straaten wel bezet laatende, ſtreefde door de Stad, ſmeet de deuren en glazen der Onroomſchen in, en nam den Burgemeester DIRK SCHAFFER, die gewond was, de Raadsluiden, en ruim tweehonderd Burgers gevangen. Sommigen wierpen zich over de Vesten, en zwommen door de Graften. De Predikanten, en zommige voornaame burgers, ontkwamen, weinige dagen daar naa, in onbekend gewaad. Op den zelfden dag wierdt de Wet verſteld, en de zoen met den Koning bezwooren en aangenomen. — In zeker geſchrift, bij BOR te vinden, 's daags voor het gebeurde te *Groningen*, door RENNENBERG getekend, bekent hij ontvangen te hebben zestienduizend ponden van veertig Grooten, op rekening van tienduizend Pistoletten, die hem waren toegezegd. En van elders blijkt het, dat hem de bevestiging in zijne Stadhouderſchappen beloofd was. Twee dagen laater tekende de Prins VAN PARMA den Brief, waar bij RENNENBERG voor een getrouwen dienaar des Konings aangenomen, en zijn voorgaand gedrag vergeeten verklaard wordt.

Naa dat de Graaf zich dus van de Onroomſchen hadt ontſlagen, vaardigde hij terſtond vriendlijke brieven af, om de *Ommelanden* op zijne zijde te lokken. Doch dit mislukte hem. Nog vóór den avond van den dag, op welken RENNENBERG zijne trouwloosheid openlijk hadt vertoond, wierdt het beleg, door de Staatſchen, rondom *Groningen* geſlagen; doch, kort daar naa, wederom opgebroken. Men wil, dat de Prins zulk een goed vertrouwen op RENNENBERGS eerlijkheid hadt, dat hij in 't eerst zijnen afval niet gelooven konde, en des verzekering hebbende ontvangen, zou voorgenomen hebben, zich voortaan nimmer te verlaaten op Roomschgezinden, hoe getrouw ze ook mogten ſchijnen. De Staaten van Holland ſloegen, uit wederwraake tegen den Graaf, zijn

Landgoed van den *Ouden Hoorn* openlijk aan, en verkogten het voor zestienduizend Guldens. Ook wierden de Friezen, der Staatſche zijde getrouw blijvende, van RENNENBERG afkeerig, en koozen, in zijne plaats, Prins WILLEM tot hunnen Overſte.

Midlerwijl wierdt het beleg van *Groningen*, door de Staatſchen, vooral de Friezen, ijverig voortgezet. Doch wijl zij, door de voordeelen, door den Overſte SCHENK in deezen oord behaald, het te bang kreegen, wierden zij genoodzaakt het beleg op te breeken. SCHENK deedt eene plegtige intrede in de Stad, en wierdt door RENNENBERG gunſtig ontvangen. Doch hij vertoefde niet lang te *Groningen*. Zij begeeven zich te zamen op weg, en ſlaan het beleg voor *Delfzijl*, het welk hun, eerlang, in handen valt. Terwijl dit beleg wierdt voortgezet, maakte RENNENBERG zich meester van den *Opſlag*, een Schans in deezen oord. Doch hij ſlaagde zo gelukkig niet in eene onderneeming op *Dokkum*, eene Stad in *Friesland*. De aanvallen der Rennenbergſche knegten wierden, door de belegerden, zo wakker te keer gegaan, dat de Graaf zich genoodzaakt vondt af te deinzen. *Delfzijl* ging kort daar naa aan hem over. Terwijl herzelve nog belegerd was, kreegen de Staatſchen eenen brief in handen, door RENNENBERG aan den Prins VAN PARMA geſchreeven, waar uit te over bleek, wat de Spaanschgezinde Groningers van hunnen gezwenkten Stadhouder hadden te wagten, zo deeze zijn oogmerk kon bereiken. In deezen Brief geeft hij het als zijn gevoelen op, de Inquiſitie ter Stede in te voeren, Spaanſche Bezetting in de Stad te brengen, een Blokhuis te bouwen, en etlijke verdagte perſoonen ſtrenglijk te ſtraffen. Verſcheiden affchriften van deezen brief, in de Stad verſpreid, om den Ingezeetenen de oogen te openen, hielpen luttel, alzo de Spaanschgezinden 'er verre de overhand hadden.

Naa het bemagtigen van *Delfzijl*, veroverde RENNENBERG den Schans te *Aduwarderzijl*, en raakte kort daar naa in een hevig gevegt met den Graave VAN HOHENLO, op de *Bourtangerheide*. Eene bloedige overwinning behaalden hier de Rennenbergſchen op de Staatſchen; bijkans duizend man der laat-

laatſten ſneuvelden op deezen noodlottigen dag, en hun gantſche leger wierdt op de vlugt gedreeven.

Door deeze overwinning hadt RENNENBERG het veld ruim gekreegen, en rukte ſtraks voort na *Koeverden*. Naauwlijks hadt hij een begin met het beleg gemaakt, of de plaats gaf zich, bij verdrag, aan hem over. Van hier begaf hij zich naar *Oldenzeel*. Fel deedt hij deeze Stad beſtormen, en verloor 'er driehonderd man. Toen waanende dat de Stad meer manſchap hadt ingekreegen, dan men hem berigt hadt, beſloot hij af te trekken; en was 'er nu mede bezig, als de burgers hem te rug riepen, en de Stad, in weerwil der Bezettinge, aan hem overleverden. Van *Oldenzeel* vertrok hij na *Zwol*. Doch zich te zwak bevindende tot het beleg deezer Stad, begaf hij zich na *Deutichen*. Doch hij ontmoette hier zo veel tegenſtands, en leedt zo merkelijke ſchade, dat hij, op den vijfden dag, het beleg opbrak; en *Grol* bezet hebbende, zondt hij zijne knegten na *Steenwijk*, voor welke Stad de voortogt zijns legers, op den achttienden October des Jaars 1580, aankwam. Zeer merkwaardig was dit beleg, en 't zal, vertrouwen wij, onzen Leezeren niet onaangenaam zijn, dat wij deszelfs beloop en uitſlag wat breeder vermelden.

De magt des Graaven van RENNENBERG voor *Steenwijk* beſtondt uit twaalfhonderd Ruiters, en achtentwintig Vaandelen, uitmaakende omtrent zesduizend knegten. In de Stad lagen omtrent zeshonderd man. De weerbaare Burgers beliepen omtrent de helft van dit getal. Doch 'er waren geen vijftig onder, die men vertrouwen durfde. Het bewind der verweeringe namen de Hopluiden op zich. Voorts was de Plaats ſlegt verſterkt, en weinig van voorraad voorzien. De vijand hadt, daags naa zijne aankomst, zich rondom de Stad verſpreid, om de toegangen te ſtoppen.

Op den vierentwintigſten verdreeven de Rennenbergſchen twee Staatſche Vaandels uit de *Kuinder*, plonderden het Dorp en verlieten het weder. 't Vaandel, welk men hier veroverde, wierdt aan een paerdenſtaart gefleept rondom de Veſten van *Steenwijk*. De belegerden, hier door getergd, vielen uit en verbrandden een Molen; waarop de vijand, zijnen ſlag waarneemende, uit weerwraak den brand ſtak in de hameije

der Geestpoorte. Kloek was het bedrijf, in het blusschen der brandende hameije, van zekeren AART VAN GRONINGEN, een Brouwers Zoon, en Soldaat van Hopman KORNPUT. Gedaald van de veste langs een ladder, en voorts gezwommen over de Gragt met eenen lederen Emmer tusschen de tanden, rukte hij den Teerton om verre, waar mede de hameije was in brand gestooken. Daar naa, in spijt van een hagelbui van Musketschooten, meermaalen af en aan gaande, om water te scheppen, bluschte hij gelukkiglijk den brand; keerde voorts weder door de Graft, beklom, tot elks verwondering, ongekwetst, den wal, daar hem zijn Hopman, tot loon van zo stout een stuk, met een greep Daalders vereerde. Dien zelfden avond wierdt een vijandlijke soldaat, die bij de Waltpoort, onder een schriklijk misbruiken van Gods naam, stondt te schelden op de Staaten en HOHENLO, door een kogel, op 't geluid afgeschooten, juist in den gaapenden mond getroffen; 't welk bleek aan het Lijk, dat terstond gesleept wierdt in de Stad, daar dit straffen van het Lid, dat gezondigd hadt, voor een slag der Hemelsche hand gehouden wierdt. RENNENBERG, daar naa zelf in 't leger gekoomen, eischte de Stad op. Het antwoord van binnen was, dat men ze voor den Koning, onder het bestier der Staaten en van den Prinse, bewaarde; waarop de vijand terstond gereedschap maakte om haar te beschieten.

Ten deezen tijde zondt RENNENBERG eenig volk af, om etlijke Staatsche Vaandels, tot keering van het stroopen der zijnen, in *Zevenwolden* gelegd, van daar te verdrijven; 't geen hem gelukte. Ook nam RENNENBERGS volk, wat laater, *Slooten* nevens de *Lemmer* in. Voorts wierpen zij zich in *Staveren*, daar zij het ten deele geslegte Slot opbouwden; en *Makkum* beschanst hebbende, kwelden zij de Landluiden tot voor *Harlingen*, *Franeker*, *Bolsward* en *Sneek*.

Midlerwijl deedt RENNENBERG *Steenwijk* beschieten met gloejende kogels: een vond, waar van men, eerst vijf jaaren te vooren, in 't beleg van *Dantzig*, zich hadt begonnen te bedienen. Straks daar naa zag men de vlam opgaan uit verscheiden huizen. Een stijve Oostewind blies 'er onder, zo dat wel zeventig huizen door den brand verteerden. De Stad wierdt

toen

toen andermaal opgeëischt, en zou overgegeeven geweest zijn, hadde Hopman KORNPUT het niet belet, die het morren der Burgerije, met weergalooze ſtoutmoedigheid, wist te weder-ſtaan. Ook wierdt, zedert, goede orde op het blusſchen van den brand geſteld. RENNENBERG, die zo wel als de belegerden, gebrek begon te lijden, ſtilde de zijnen met de hoop op de aanſtaande verovering. Ook zogt hij die van *Enkhuizen* te zijner hulpe te lokken, tekenende zijnen Brief *uwen goeden vriend, zo gij wilt.* Doch in 't Noorderkwartier was men thans bezig om die van *Steenwijk* hulpe toe te ſchikken, welke zij ook, door den vlijt van eenen JOAN NORRITS, bij nacht, gelukkiglijk bekwamen. Ook hadt deeze RENNENBERG van agteren beſtookt, en merkelijke ſchade toegebragt.

Uit Noordholland kwam, ondertusſchen, de Stadhouder SONOI, met ſchepen vol volk en voorraad, tot ontzet der Stad. Van de maare des naakenden ontzets zogt RENNENBERG zich te bedienen, om de belegerden te verſchalken. Hij neemt een dikken mist waar, en den Hollandſchen tromſlag naboot-zende, trekt hij recht aan op de Stad. De belegerden, van meening zijnde dat het ontzet aankwam, waren reeds uitge-vallen, en zoude de Stad verrast geweest zijn, hadt het ſchielijk opklaaren van de mist hun den vijand niet klaarlijk ontdekt; waarop zij te rug weeken. De Overſte NORRITS ſtelde, naa deeze te leur ſtelling, alles te werk, om der be-legerde Stad, die het dagelijks banger kreeg, hulpe toe te brengen. Allengs naderde hij de Stad, en zondt 'er eenige mondbehoeften en buskruid binnen; 't welk hem te gemaklij-ker viel, alzo hij nu zo na aan de Stad lag, dat men door middel van lood en kogels, daar brieven ingeſloten waren, en die men over en weder ſchoot, zamenſpraaken hieldt. RENNENBERG den toevoer zoekende te ſtremmen, vielen 'er dagelijks ſchermutzelingen voor, in welke hij veelal te kort ſchoot: zo dat hij, op den tweeëntwintigſten Februarij des Jaars 1581, genoodzaakt was te deinzen, en eindelijk, alle hoop opgeevende, beſloot het beleg op te breeken. Dit ge-ſchiedde in den nacht, in ſtilte en goede orde. Met den dag vernam men geen vijand meer voor de Stad, die terſtond rijklijk wierdt geſpijzigd. Naa dat *Makkum*, de *Kuinder*, de

Lemmer, *Sloten* en *Stavoren*, de laatſte Plaats aan den Zeekant, die het met RENNENBERG hieldt, hem waren afgenomen, was deeze oord van *Friesland* den Prinſe geheel toegedaan.

Naa deezen mislukten aanſlag op *Steenwijk*, zogt hij zijn geluk elders te beproeven. Dit gelukte hem in de *Ommelanden*, van welke hij, tot in *Friesland* digt onder de Stad *Dokkum*, meester wierdt. Doch deezer veroveringe bleef hij niet lang meester. De Staatſchen deeden hem de eene Plaats naa de andere ruimen, en noodzaakten zijn volk te wijken tot onder *Groningen*, met agterlaating van vier ſtukken geſchuts, verſcheiden Vaandels, zevenhonderd dooden en veele gekwetſten.

Bij deeze nederlaage was RENNENBERG zelf niet tegenwoordig, maar bevondt zich binnen *Groningen*, daar hij, zedert het mislukt beleg van *Steenwijk*, hebbende zitten kwijnen, en onlangs in eene zwaare ziekte geſtort, de laatſte Kerkgeregten ontving, op den eigen dag als den zijnen de nederlaage overkwam, en den drieëntwintigſten Julij des Jaars 1581, overleedt. „ Hij is geweest" (ſchrijft de Ridder HOOFT) „ een „ Heer, edelaartig, milddaadig, heusch en minlijk van zeden; „ verfoeier van wreedheid, geweldenaarij en dronkenſchap; „ betragter der krijgstucht, en lief den landzaaten, zonder „ nogthans de gunst der ſoldaaten te verliezen, mids de zorge, die hij voor hunne betaaling droeg; hier benevens verſierd met meer dan gemeene geleerdheid; welgeoeffend in „ de Griekſche, Latijnſche en andere taalen; zeer zoet op „ de wiskonſtige Weetenſchappen, ook op de Maatzang. Al „ dat 'er in te berispen ſcheen, was eene blaakzuchtige ruimborſtigheid in 't houden van Hof en Disch, boven zijne „ inkomst; een toegeeven aan zijne geneigdheid tot Vrouweeren; opſtijging van moed als 't geluk hem mede, ſtrijking „ als 't hem tegen liep; en 't ontzuiveren van zijne Eer en „ gewisſe met verandering van partij. Evenwel, om de kosten zijns Staatvoerens te vergelden, ſchrobde hij nooit de „ Gemeente, en ſtak maar eigen middelen af. Zijne boelaadjen beleidde hij zo heimelijk, dat ze ten minſten geene ergernis baarden. Zijn trouwbreuk ſtrekte eenen nagel aan

„ zijn

„ zijn doodkist, en wierdt geboet met een berouw, dat zijne „ ziel doorsneedt: 't en zij hem 't kwaalijk beslaagen meer „ dan 't misdrijf gezeurd heeft. Over *Groningen*, ten min„ sten, riep hij dikwijls in zijne ziekte, wenschende het nooit „ gezien te hebben. Ook verboodt hij, in de laatste dagen „ zijns leevens, zijne Zuster KORNELIA, als het dwaallicht dat „ hem verleid hadt, onder zijne oogen te komen. De ge„ melde deugden en fraaie hoedanigheden deeden hem, naa „ zijn overlijden, beklaagen, niet slegts van zijne Vrienden, „ maar van zijne meeste vijanden, dien 't jammer deedt, dat „ hij immer tot dien val gekomen was."

RENOI; zie BEEST.

RENSWOUDE, een Dorp in het Sticht van *Utrecht*, onder het Kwartier *Eemland*. Met regt verdient het eene plaats op de lijst van fraaie Landdorpen. Behalven het sieraad, welk het ontleent van den breeden Rijweg, tusschen de Steden *Amersfoort* en *Rheenen*, welke daar door loopt, en aan weerkanten met hoog opgaande boomen is beplant, hebben de Huizen een lustig aanzien, door de tuinen of bestraate voorpleintjes, hoedanig een men genoegzaam voor ieder Huis ontmoet, en die met Doornheggen van elkander zijn afgescheiden. De Kerk, die een weinig buiten het Dorp staat, is een sierlijk achtkantig gebouw, Koepelswijze gedekt. Aanzienlijke personaadjen bevorderden den opbouw, door milde geschenken. De Heer en de Vrouw hebben 'er ieder een afzonderlijk gestoelte, nevens eenen Grafkelder. De nabuurschap heeft een bekoorlijk aanzien, van wegen de vrugtbaare Koornlanden, die eene goede soort van Rogge en Boekweit opleveren. Het Huis *Renswoude* legt een weinig buiten het Dorp, ten Zuiden van de Kerk. Het is een zeer aanzienlijk gebouw, hebbende, aan den voorkant, een dikken opgaanden Toren, en ter wederzijde twee kleinere op de hoeken. Nevens het Voorplein, is het Gesligt, nevens de noodige daar toe behoorende mindere gebouwen, van eene diepe Graft omringd. De beplantingen zijn uitgebreid, als wordende op bijkans veertig Morgens

gronds

gronds begroot. Zij zijn zeer regelmaatig aangeleid, praalende met Starrebosschen, Vijvers, Watervallen en de bekoorlijkste gezigten. Reeds in den Jaare 1536, wierdt dit Huis, door 's Lands Staaten, voor eene Ridderhofstad erkend. Het Huis *Renswoude* is de aangenaame verblijfplaats der Heeren of Vrouwen van de hooge en vrije Heerlijkheid van dien naam; die, reeds zedert bijkans Vijfdehalve Eeuw bekend, in dat aanmerkelijk tijdverloop, dikmaals van eigenaars heeft verwisseld. Van den Jaare 1623 tot in den Jaare 1740 behoorde zij aan het geslagt van VAN REEDE. Door het overlijden van Jonkheer FREDERIK ADRIAAN, *Baron van Reede*, Presidént van de Edelen en de Ridderschap 's Lands van *Utrecht*, kwam thans de Heerlijkheid op deszelfs Weduwe, Vrouwe MARIA DUYST VAN VOORHOUT, *Vrouwe in Moerkerke en Middelharnas*, die, gelijk bekend is, haare naagedagtenis aan de Onsterflijkheid gewijd heeft, door de aanzienlijke Erfmaakingen aan het *Kinderhuis* der Stad *Utrecht*, en de Weeshuizen te *Delft* en in *'s Graavenhage*. Zints het overlijden deezer Vrouwe, is *Renswoude* gekoomen in het Geslagt van TAATS VAN AMERONGEN. Zeer aanzienlijke Voorregten zijn aan deeze Heerlijkheid verknogt. De Heer daar van bezit alle de regten eener hooge en vrije Heerlijkheid, waar toe zij, in den Jaare 1674, wierdt verheven, ten behoeve van JOHAN, *Baron van Reede*. In het beroepen van den Predikant van het Dorp heeft hij het regt van goeden afkeuringe; oeffent het regtsgebied over alle burgerlijke en lijfstraffelijke misdaaden, uitgezonderd die van gekwetste Majesteit, en bezit voorts het regt van de vrije Jagt. De Regtbank bestaat uit zeven Schepenen, nevens eenen Schout en Sekretaris. Eindelijk heeft men 'er eenen Drosaart, wiens post is, te waaken voor de regten van den Heere der Heerlijkheid.

REQUESENS, (*Don* LOUIS DE) en daarenboven DE ZUNIGE of DE CUNINGA, naar zijne Moeder, gebijnaamd; Man van groote vermaardheid, zo wel in de Spaansche als in de Nederlandsche Geschiedenissen. Zo door zijn staatkundig vernuft, als door zijne dapperheid, betoond in den befaamden Zeeslag tegen de Turken, bij *Lepanto*, hadt hij zich zo diep gewikkeld in de gunst van Koning PHILIPS DEN II, dat hij tot Groot-Kommandeur

deur van *Kastille* en Stedehouder van het Hertogdom *Milaan* was aangefteld. In den Jaare 1573 leide de berugte Hertog VAN ALVA de algemeene Landvoogdij over de Nederlanden neder. Koning PHILIPS, voorziende wat 'er gebeuren zoude, hadt, reeds te vooren, *Don* LOUIS DE REQUESENS tot diens Opvolger benoemd. HOPPERUS, die thans, in *Spanje*, lid van den Nederlandfchen Raad was, prees 's Mans goede hoedanigheden, in eenen Brief, welken hij herwaarts zondt; niet weinig holp dit tot de blijde verwelkoming, met welke de nieuwe Landvoogd ontvangen wierdt, bij zijne ftaatelijke intrede binnen *Brusfel*, op den zeventienden November des Jaars 1573. *Don* LOUIS was voorzien van Brieven van Koning PHILIPS aan de Staaten der bijzondere Gewesten, bij welke hij tot algemeen' Landvoogd wierdt aangefteld; als mede van nog andere Brieven, behelzende uitvoerige vermelding van de agtinge zijner Majeftеit voor 's Lands Staaten, en van haare zucht voor de bevorderinge van den algemeenen welvaart.

Intusfchen bleef de Hertog VAN ALVA niet in gebreke, om den Spaanfchen *Don* begrippen in te fcherpen, welke, indien hij ze gevolgd hadde, de Nederlanders naauwlijks zouden hebben doen gevoelen, dat ze van zigtbaaren Beftuurder veranderd waren. Reeds op de grenzen, werwaarts hij den nieuwen Landvoogd was te gemoete gereisd, maakte hij daar mede eenen aanvang. Naderhad deedt ALVA den nieuwen Landvoogd geftadig verzellen van zijnen Zoon *Don* FREDRIK, als mede van VARGAS, JERONIMO RODA en andere Leden van den gehaaten Bloedraad. Bij afwisfeling volgden deeze REQUESENS zo kort op de hielen, dat niemand der Landzaaten tot hem den toegang konde erlangen. Nu gaven zij haatlijke befchrijvingen van 's Konings Amptenaaren in de Nederlanden; dan maalden zij het volk, in 't algemeen, als kettersch en wederfpannig: 't welk, diensvolgens, met harde middelen in den teugel moest gehouden worden. Hier door bewoog ALVA zijnen Opvolger, dat de Raad der Beroerten in weezen gelaaten wierdt. Ondanks deeze gehegtheid aan ALVA, was een van 's Landvoogds eerfte bedrijven, het om verre haalen van deszelfs praalbeeld te *Antwerpen*, 't welk elk Nederlander, zo dikmaals hij 't aanfchouwde, van angst deedt zidderen.

Schrik-

Schrikwekkende was de toeſtand, in welken REQUESENS de Nederlanden vondt: het Krijgsvolk onbetaald, de Schatkist ledig, de Staaten ongezind om die aan te vullen, eenen Oorlog op den halze tegen *Holland* en *Zeeland*, welker meeste Steden in de magt der Nasſauſchen waren, vooral in de laatstgenoemde Provincie, alwaar de aanhangers van Prinſe WILLEM DEN I *Middelburg* belegerd hielden. Het ontzet van deeze Stad, was het eerſte werk, welk REQUESENS bij de hand nam. Terwijl ORANJE zich na *Vliſſingen* begaf, om de Vloot te doen verſterken, vertrok de Landvoogd na *Antwerpen*, ter bevorderinge van de uitrustinge van eene Vloot, reeds door zijnen Voorzaat begonnen. Eerlang kreeg hij honderd Schepen bij een; hij verdeelde dezelve in twee kleinere Vlooten, die gezamentlijk drie Regimenten oud geoeffend Spaansch volk binnen boord hadden. Dertig van deeze Schepen moesten, onder SANCHIE D'AVILA, langs de Honte, na *Walcheren* zeilen; ROMERO, of inderdaad, GLIMES, moest met de overige zeventig Schepen, van *Bergen op den Zoom*, de Schelde afzakken. LODEWYK VAN BOISOT, Admiraal van *Zeeland*, voerde het bevel over de Nasſauſche Vloot, ſterk zestig Schepen.

Nog vóór het einde van de maand Januarij des Jaars 1574, ontmoetten elkander de wederzijdſche Vlooten. Voor *Reimerswaale* kwamen ze aan elkander, in een zeer ongunſtigen ſtand voor de Spanjaarden, door de voorbaarigheid van ROMERO. Verſcheiden Spaanſche Schepen vloogen in de lucht, andere wierden verbrand, eenige genomen, en het volk daar van in Zee geſmeeten. Niet lang naa deezen ramp, hadt REQUESENS zich te verzetten tegen Graaf LODEWYK VAN NASSAU, die; omtrent *Maaſtricht*, een Leger verzameld hebbende, den Landvoogd noodzaakte, in allerijl eenige Troepen te werven. Van elders is bekend, dat de wederzijdſche verſterking ten gevolge hadt den Slag op de *Mookerheide*, die voor de Nasſauſchen zeer rampzalig uitviel. Voor REQUESENS evenwel wierdt de behaalde zege van een nieuwen ramp gevolgd. De Spaanſche Knegten, prat op de overwinning, gedenken nu aan de wanbetaaling, en ſlaan aan 't muiten. Straks trekken ze op *Antwerpen* aan, en pleegen 'er allerleien moedwil en ſchen-

nis.

nis. De tegenwoordigheid des Landvoogds, die zich derwaarts hadt begeeven, was niet in ſtaat, om den muitenden hoop in bedwang te houden. Dit gelukte hem eindelijk, door de betaaling der openſtaande agterſtallen, in geld en klederen. Op Pinxterdag verzegelde *Don* LOUIS, door het houden van eene ſtaatelijke Misſe in de Hoofdkerk, de vergiffenis aan de muitelingen; die, van hunnen kant, ter zijner eere, een pragtig feest toeſtelden.

In de maand Junij des gemelden Jaars 1574 deedt de Landvoogd eene *Amneſtie* of Vergiffenis afkondigen, veel ruimer in haare aanbiedingen, dan die ten tijde van ALVA was geſteld. „ Men hadt ſlegts zijne zonden te biegten, ontſlag daar „ van te verzoeken, en met oprecht berouw tot den ſchoot „ der Roomſche Kerke weder te keeren. Zelf zouden de aan„ hangers der wederſpannelingen deeze gunſt genieten, indien „ zij zich binnen twee maanden bezinden. Den zulken, die „ in regten veroordeeld bleeken, hadt men te laaten volgen „ de goederen, hun afgevonnist, zo ze niet reeds van 's Ko„ nings wegen waren aangeſlagen. Wijders zouden de aange„ taste goederen der oude eigenaaren wederom worden inge„ ruimd, zo zij konden bewijzen, geſtadig als Roomſche Chris„ tenen geleefd te hebben. Op deeze voorwaarden ſtondt de „ deur tot 's Konings genade open."

Met een listig oogmerk bleek, reeds 's anderen daags, deeze Vergiffenis, door Pauslijke goedkeuring bekragtigd, te zijn afgekondigd. De Algemeene Staaten waren thans te *Bruſſel* vergaderd. Niet twijfelende aan derzelver gedweeheid, deedt de Landvoogd hun den voorſlag „ hoe zij, in plaats van den „ Tienden en Twintigſten penning, twintig Tonnen Golds „ beloofd hadden, zes agtervolgende jaaren lang; waar van „ het vijfde liep, en de vier onbetaald waren; weshalven hij „ verzogt dat men 't geld verſchafte, en daarenboven ver„ bindſchriften van den tweeden honderdſten penning, mede „ ingewilligd te ligten, naa het verloop der zes jaaren." Tegen verwagting ontmoette de Landvoogd hier een kragtdaadigen tegenſtand bij de Staaten; die de penningen beloofden te zullen verſtrekken, mids zij gingen door de handen van inboorlingen: waar na de Landvoogd geene ooren hadt. Hierom ſloeg REQUESENS een

een anderen weg in, aan 't einde van den Zomer. Op eigen gezag zogt hij nu penningen te heffen, en gaf daar van kennis aan de Staaten, hun berigtende „ last te hebben gegeeven om, „ op den voet van ſchattinge, eenige Krijgsomſlagen, doch niet „ dan bij manier van Leeninge en op rekening der toekoomen- „ de bewilliginge, te innen." Doch ook hier tegen verzetteden zich de Staaten, den Landvoogd voorhoudende „ dat hier uit „ grooter onlust, dan uit den eisch van den tienden en den „ twintigſten penning, moest gebooren worden."

Naa deeze mislukking, beproefde de Landvoogd een ander middel, om aan penningen te geraaken. Aan den Heere van ST. ALDEGONDE, ſchoon deeze te *Utrecht* gevangen zat, liet hij, in den Jaare 1574, eenige opening doen, wegens eene bevrediging met *Holland* en *Zeeland*, met verzoek om daar over te ſchrijven aan den Prinſe VAN ORANJE. In eenen Dagvaart, die gehouden wierdt te *Rotterdam*, tradt men daar over in onderhandeling; doch de voorſlagen, raakende den Godsdienst en het vreemd Krijgsvolk, gedaan door de Staaten, vonden zo weinig ſmaaks bij REQUESENS, dat de handel wierdt afgebroken. Hij hervatte dien, nog vóór het einde des jaars, door het zenden van ALBERTUS LEONINUS, Hoogleeraar in de Regten te *Leuven*, en HUGO BONT, weleer Penſionaris van *Middelburg*, na *Delft*; vertoonende eene Volmagt, door den Koning bekragtigd, om de uitſtaande geſchillen te vereffenen. 't Gevolg hier van, was de Bredaſche Vredehandeling, in den Jaare 1575, doch die even vrugtloos afliep.

Dus ook hier wederom het hoofd geſtooten hebbende, zou de Landvoogd, volgens zommigen, vervolgens, eenen kans gewaagd hebben om *Middelburg* en 't Kaſteel *Rammekens*, door verraad, te bemagtigen. Doch anderen ſlaan hier aan geen geloof, als ſteunende op geen gezag. Dat, evenwel, REQUESENS het hart jeukte, om den voet in *Zeeland* te vestigen, blijkt uit den merkwaardigen overtogt, uit het Eiland *Tholen*, na *Schouwen*, door eenige zijner Bende, ondernomen en volvoerd, in de maand September des Jaars 1575. Deeze togt, de merkwaardigſte, welken de Spaanſche Oorlog oplevert, en onder 't oog van den Landvoogd zelven verrigt, droeg zich in deezer voege toe.

Te

Te weeten, eenige uitgeweekene Zeeuwen hadden REQUESENS onder 't oog gebragt, hoe hem de weg te water, door de Landzaaten, niet kon worden afgeſneeden. Uit het Land van *Tholen*, zeiden ze, kon men ligtelijk overſcheepen na *Philipsland*, 't welk, zedert het wegſpoelen der Dijken, in den Jaare 1522, dras lag. Van daar na *Duiveland* ſtrekte zich eene Plaat, die met laag water droog viel: zodat als dan het midden van dezelve, te ſchuite, met geen Roerſchoot te bereiken was. Veilig genoeg, meenden ze, konde men dus, langs dien weg, te voet, tot aan de *Zijpe*, eene enge Kil, en naa het doorwaaden van dezelve, op *Duiveland* geraaken. Tuſſchen dit en *Schouwen* lag ſlegts eene waadbaare Kreek. Anderen, dit plan verder uitbreidende, voegden 'er nevens, dat in gevalle de Zeeuwen, te ſcheepe, zich daar tegen verzetteden, zo men den Schans te *Viane* ſlegts meester konde worden, men den onderneemeren zou kunnen te hulpe koomen van den *Moggershil*, op den uiterſten hoek van *Tholen*.

REQUESENS, ooren hebbende naar deezen voorſlag, deedt ſtraks hier op, te *Antwerpen*, een goed getal, groote en kleine Vaartuigen, in ſtilte gereed maaken; voorts drieduizend Knegten, vierhonderd Ruiters en tweehonderd Delvers, in 't Land van *Tholen* verzamelen. Van *St. Anneland* ſtaken, bij dag, eenige Bevelhebbers en Soldaaten over na *Philipsland*, om het wed te peilen. Doch deeze, van 't wasſend water overvallen, en door de Zeeuwſche Vloot beſchooten, keerden ijlings te rug, wanhoopig aan den uitſlag. Twee ſtoute Knaapen, zich hierop, bij den Landvoogd, tot het neemen van eene nadere proeve, hebbende aangebooden, beweezen de mogelijkheid, door de daadelijke volvoering. Door alle zwaarigheden heen bijtende, welke verder wierden geopperd, beſloot *Don* LOUIS den kans te waagen. Nevens de tweehonderd Graavers, wierden daar toe vijftienhonderd man, *Spanjaards*, *Duitſchers* en *Waalen*, uitgekoozen. Elk hunner ontving een paar ſchoenen, en om den hals een zakje met twee ponden buskruid, nevens brood en kaas voor drie dagen. De manſchap, in den avond van den achtentwintigſten September, in tegenwoordigheid des Landvoogds, zich ontkleed hebbende, en naa vermaaning tot ſtandvastigheid voor den Godsdienſt

en den Koning, tradt te water, ter middernacht, bij het flikkeren van weerlicht. Dun waren de gelederen, om van't fchieten der Zeeuwen zo veel te minder nadeels te lijden, die zich, met Schuiten, ter wederzijde geplaatst, en eenige derzelven, om zo veel te nader te zijn, op de Plaat hadden vastgezet. Van hier dat de waadende manfchap niet flegts met fchietgeweer, maar zommigen derzelver met lange ftokken en kneppels, bij wijze van dorschvlegels toegefteld, getroffen wierden. Veelen fneuvelden 'er, en vooral van de agterften, door het opkoomen van den vloed, vooral de Graavers, van welke 'er flegts tien overbleeven. Intusfchen bereikten de voorften, tot aan den hals door 't water gewaad hebbende, met het aanbreeken van den dag, het ftrand van *Duiveland.* JOAN OSORIO D'ULLOA zette 't eerst den voet op het drooge, daar hij, met zijne manfchap, op de knieën viel, en voorts een kort gebed tot de H. Maagd en den Apostel ST. JAKOB hebbende uitgeftort, met gevelde fpieze, den dijk opftapte. Die hunnen dood in den vloed niet hadden gevonden, of tot den hertred genoodzaakt waren geworden, volgden van lieverlede. Gantsch *Schouwen* viel nu wel haast in de magt der Spanjaarden, uitgezonderd *Zierikzee*, 't welk een zwaar beleg moest doorftaan.

Hoewel dus gelukkig geflaagd in deeze gewaagde onderneeming, bevondt zich de Landvoogd, van een anderen kant, in geene kleine verlegenheid. Zijn Schatkist was ledig. Meer dan twaalfhonderd tonnen fchats hadt de Nederlandfche Oorlog gekost. Koning PHILIPS hadt geen geloof meer, zints hij bij den Paus ontflag hadt weeten te bewerken van gehoudenisfe tot betaalinge van wettige fchulden. Om aan geld te geraaken, verzogt hierom *Don* LOUIS, aan de Algemeene Staaten, te leen twaalfhonderdduizend Gulden; en toen deeze geweigerd wierden, beftondt hij, op eigen gezag, omflagen te doen, onder voorgeeven van den dringenden nood. Doch, vermids de behoefte van 't gemeene Land én der Landzaaten, bereikte hij ook in deezen traaglijk zijn oogmerk. Geen wonder, derhalven, dat, bij gebrek aan betaalinge, eenigen zijner Troepen aan 't muiten floegen; die zich, egter, door het ontvangen van eenig geld, eerlang, lieten gezeggen. Dit niettegenftaande, en

het

het beleg van *Zierikzee*, welk hij nog op den hals hadt, ſmeedde REQUESENS een ontwerp, om zich van *Embden* te verzekeren. Doch dit, nevens andere aanſlagen, welke hij in 't hoofd hadt, liep te leur, door eene heete koorts, van welke hij, op den eerſten Maart des Jaars 1576, overvallen wierdt, en die wel haast in eene Pestkoorts veranderende, naa verloop van vijf dagen, hem wegſleepte, in den ouderdom van ruim vijftig jaaren. In zedelijke hoedanigheden moest de Hertog van ALVA voor hem, doch in Krijgskunde hij voor den Hertog onderdoen. „ 't Waar" (ſchrijft HOOFT) „ een' fraaije „ temper van Landvooghdije geweest, zoo men, met uitſchot „ der oolijkheeden, de puure deughden van hun beide, had„ de kunnen te zaamen mengelen." Een gewigtigen dienst deedt REQUESENS, geduurende zijne Landvoogdije, in de maand Junij des Jaars 1575, door het afkondigen van een Bevel, volgens 't welk het jaar niet meer, zo als tot nog toe gebruikelijk was geweest, met Paaschdag, maar met den eerſten dag van Januarij, eenen aanvang zoude neemen. Door deeze vernietiging van den zo genoemden Stijl van den Hove, wierden veele duisterheden en verwarringen uit den weg geruimd.

RETRENCHEMENT, (*Het*) een Dorp in *Vlaanderen* onder 't *Vrije van Sluis*, waarſchijnlijk dus genaamd naar de Vesting of *Verſterking*, de betekenisſe diens woords, aldaar aangeleid. Het legt aan den oever van 't *Zwin*, en wierdt eertijds gedekt door twee Schanzen, *Oranje* en *Nasſau*, ter wederzijden opgeworpen. Doch men heeft deeze Werken laaten vervallen. Ten hunnen dienſte hebben de Hervormden, in *het Retrenchement*, eene Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend.

REVIUS, (JAKOBUS) geboóren te *Deventer*, in den Jaare 1586, bediende eerst het predikampt onder de Hervormden te *Zutfen*, en wierdt van daar beroepen na zijne geboorteſtad. Gaarne zouden die van *Rotterdam* hem tot eenen hunner Leeraaren gehad hebben, en booden hem, in den Jaare 1638, het beroep aan; doch hij bedankte voor hetzelve. Anders was REVIUS gezind, ten aanzien van de keuze der Bezorgeren

van het Leidſche Hoogeſchool, op hem gevallen ter vervulinge van de plaats van FESTUS HOMMIUS, als Regent in het Staaten-Kollegie. Hij vertrok na *Leiden*, in den Jaare 1641, en vertoefde 'er tot op zijnen dood, die voorviel in den Jaare 1658, het tweeënzeventigſte zijns ouderdoms. REVIUS ſtondt, ten zijnen tijde, bekend voor een der geoeffendſte Godgeleerden. Hij heeft veel geſchreeven, onder andere eene Geſchiedenis van den berugten DAVID JORIS; als mede *Daventria Illuſtrata*, en eenige Nederduitſche Gedichten. Naa den afloop van het Dordrechtſche Sijnode, was hij, op last der Staaten, een der Overzieners van de Vertaalinge des Nieuwen Verbonds.

Zie SOERMANS, *Acad. Register*; WITTE, *Diarium*.

REUVEN, (PIETER) Amſterdamsch Kunſtſchilder, gebooren in den Jaare 1650, was, in zijnen leeftijd, zeer vermaard om zijne vlugge behandeling van het penceel, en een der beroemdſte leerlingen van JAKOB JORDAANS. Zijne keuze viel voornaamlijk op het uitvoeren van groote Stukken, als Zolders, Zaalen, en diergelijken. De Praalboogen, in *'s Graavenhage* opgericht, ter gelegenheid der ſtaatelijke inhaalinge van WILLEM DEN III, naa deszelfs verheffing op den throon van *Groot-Britannie*, waren meest door hem beſchilderd. De kunst en ſchoonheid, welke in dezelve doorſtraalden, bragten hem in kennisſe bij zijne Koninklijke Majeſteit; die hem voorts te werk ſtelde aan het beſchilderen van het Vorstlijk Lusthuis *het Loo*. Zijne ongemeene vaardigheid, met eene goede behandeling gepaard, in het vervaardigen van de grootſte Stukken, trok de opmerking van alle Kunstkenners. REUVEN overleedt aan het einde des Jaars 1718.

Zie HOUBRAKEN.

REYD, (EVERARD VAN) gebooren te *Arnhem*, vermaard Regtsgeleerde en Hiſtoriekundige, bekleedde eerst den post van

van Raad bij JAN VAN NASSAU, Stadhouder van het Vorſtendom *Gelder* en het Graafſchap *Zutfen*. Vervolgens was hij, in de zelfde hoedanigheid, in dienst van Graave WILLEM LODEWYK, Stadhouder van *Friesland*. In 't laatst van zijn leeven bekleedde hij de Burgemeesterlijke waardigheid in zijne Geboorteſtad, en wierdt, van wegen dezelve, afgevaardigd ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten. Hij overleedt in den Jaare 1602. REYD is den beoeffenaaren der Vaderlandſche Geſchiedenisſen bekend, door zijne naauwkeurige beſchrijving der *Nederlandſche beroerten*, zints derzelver oorſprong in den Jaare 1566 tot op het jaar vóór 's Mans overlijden. Behalven de herhaalde uitgaven deezes Werks, kan, onder anderen, deszelfs waarde daar uit blijken, dat de vermaarde DIONYSIUS VOSSIUS hetzelve eener Latijnſche Overzettinge, uit het Nederduitsch, waardig oordeelde, en de moeite diens arbeids op zich nam.

RHEEDE, een Dorp, in *Gelderland*, in 't Rigterampt van *Veluwenzoom*, zeer vermaaklijk gelegen midden in vrugtbaare Koornlanden, niet verre van de rivier de *Yſel*, ruim een uur gaans van *Doesburg*. Het getal der Huizen is zeer gering. Nogthans was *Rheede*, al van ouds, van zo veel aanziens, dat, vóór meer dan vijfhonderd jaaren, een Geldersch Geſlagt daar van zijnen naam ontleende. Voorts is *Rheede* een Schoutsampt, onder 't welk behooren de drie Dorpen *Velp*, *Ellekom* en *Spankeren*. Het Geregt van dit Ampt houdt zijne zittingen binnen *Arnhem*.

Zie *Groot Geldersch Plakaatboek*.

RHEENEN, eene Stad in het Sticht van *Utrecht*, de derde in rang onder de ſtemhebbende Steden dier Provincie. Zij legt aan de regter zijde van den Rhijn, op een hoogen heuvel, aan de Gelderſche grenzen, ruim een uur gaans beneden *Wageningen*. Om haare verhevene ligging, heeft de Stad een verrukkelijk aanzien van buiten, voofal op eenigen afſtand, aan de overzijde van den ſtraks genoemden Stroom. Volgens 't gemeene gevoelen, heeft *Rheenen* zijnen naam ontleend van

den nabuurigen *Rhijn*. Naar 't getuigenis der Oudheidkundigen, zou men 't vroegst van *Rheenen* vinden gewag gemaakt in den Jaare 944. Vóór haare vereeniging met de Provincie, was de Stad eene afzonderlijke Heerlijkheid. Doch zij moet die hoedanigheid, reeds in 't midden der Veertiende Eeuwe, verlooren hebben, alzo men verhaald vindt, dat zij, in den Jaare 1354, nevens de *Geestlijkheid* de *Edelen* en de *Stad Utrecht*, in 't maaken van een Bisschoppelijken Brief, gekend wierdt. Honderd jaaren daar naa wierdt *Rheenen*, onder de overige *Stichtsche* Steden, op eenen Dagvaart beschreeven. Aan de onlusten, welke het Gewest, geduurende de Zestiende Eeuwe en naderhand, beroerden, hadt *Rheenen* mede zijn aandeel. Hoewel meer dan eens met vijandlijke aanvallen gedreigd, doch telkens met den schrik vrij gekoomen, wierdt de Stad, in den Jaare 1527, een prooi der Gelderschen, door een ongelukkig zeldzaam toeval, 't welk zich in deezervoege toedroeg. Zo wel onder de Stad als daar buiten was 't eene bekende zaak, dat de Gelderschen iet vijandelijks in den zin hadden. In de nabuurschap der Stad woonde een oud en vermogend Landman, JAKOB TUK genaamd; hij was zeer gezien bij de Ingezeetenen. Voorziende wat 'er gebeuren zoude, en waanende binnen de Stad zijne veiligheid te zullen vinden, hadt hij, met zijn Vee en tilbaare have, zich derwaarts begeeven. Naa eenige dagen toevens, en toen de Vijand nog niet ten voorschijn kwam, verzogt hij aan de Regeeringe van *Rheenen*, nog twee wagens met hooi en stroo daar binnen te mogen haalen. 't Geschiedde. Doch toen hij nu de Bergpoort wilde binnen rijden, waren de wagens zo hoog belast, dat zij bleeven steeken, en men dus de Poort, die, uit vreeze voor gevaar, altijd geslooten was, moest open laaten. Thans kwamen de Gelderschen, uit eene hinderlaage, ten voorschijn, en maakten zich meester van de Stad. Hertog KAREL *van Gelder* deedt 'er, 's anderendaags, eene blijde intrede. Doch zijn volk vertoefde 'er niet langer, dan tot in de maand Julij des volgenden Jaars 1528. Achtien jaaren laater wierdt Keizer KAREL DE V, zo wel hier als elders in 't Sticht, voor Waereldlijk Opperheer aangenomen. FREDERIK, Paltsgraaf aan den Rhijn, naa den slag bij *Praag* te hebben verlooren, en dus het Ko-

ning-

ninkrijk *Boheemen*, waar over hij tot Koning verkoozen was, moetende verlaaten, zogt, in den Jaare 1620, eene ſchuilplaats in de Nederlanden, als zijnde bij een Neef van Prinſe MAURITS, die een Halfbroeder was van 's Paltsgraaven Moeder. Naa bekoomene toezegging van een Jaargeld van 's Lands Staaten, verkoos de ongelukkige FREDERIK *Rheenen* tot zijne verblijfplaats; hij woonde aldaar tot op zijnen dood, die in den Jaare 1632 voorviel. In den Jaare 1672 moest *Rheenen* al mede onder het geweld der Franſche wapenen bukken. Niets merkwaardigs levert zedert de Geſchiedenis der Stad op, dan de beweeging, in den Jaare 1703, aldaar ontſtaan, ter gelegenheid van de begeerte der Burgerije na verandering in de Regeering. Men verkreeg eenige punten; die, egter, naderhand, door 's Lands Staaten, wederom wierden ingetrokken en vernietigd.

Rheenen, welk, in den Jaare 1346, door JAN VAN ARKEL, Biſchop van *Utrecht*, op eigen kosten, met een ſteenen muur omringd wierdt, heeft tegenwoordig drie Poorten: de *Bergpoort*, de *Weſtpoort* en de *Rhijnpoort*. De twee eerſtgenoemde poorten zijn van boven plat. De Schout der Stad plagt, van ouds, boven eene van dezelve zijne wooning te hebben; doch de Franſchen, bij hunnen uittogt, in den Jaare 1673, deeden dezelve, nevens des Poortiers wooning boven de anderen, in de lucht ſpringen. Door afkoop van eenige burgers, wierdt de Rhijnpoort voor dien ramp behoed.

Onder de Huizen der Stad, die op ruim tweehonderd begroot worden, vindt men weinige aanzienlijke gebouwen. Die eenige opmerking verdienen, zullen wij kortelijk melden. Het *Stadshuis* is een nieuw gebouw, van den Jaare 1732, vierkant, in den hedendaagſchen ſmaak, met een Koepeltorentje gedekt. Men treedt 'er binnen, langs een deftigen opgang. Digt daar bij bouwde men toen met een eene Stads Waag; men hadt 'er, tot nog toe, geene gehad. Het zo genaamde *Koningshuis*, door den genoemden verdreeven Boheemſchen Koning, op den grond, daar eertijds een Augustijner-Klooster ſtondt, geſigt, is een aanzienlijk gebouw. Het ſtaat een weinig binnenwaarts, zijnde door een Muur, die eene deftige Poort heeft, van den gemeenen weg afgeſcheiden. Het beſtaat negen Raamen in de

breedte. — De *Kerk* is eene der oudſten van het gantſche Sticht; indien niet vroeger, moet zij althans in den aanvang der Elfde Eeuwe gebouwd zijn. Zij was van ouds aan de H. KUNERA gewijd, en plagt veel bezoeks te ontvangen, in de dagen des bijgeloofs, van lieden met een zeeren keel gekweld: zij waanden, op hunne gebeden, aldaar uitgeſtort, van dat ongemak te zullen geneezen worden. Fraaler Toren, dan bij deeze Kerk ſtaat, ontmoet men zelden hier te Lande. Van eene zeer aanzienlijke hoogte, en allengskens dunner wordende, heeft hij drie Omgangen of Tranzen, en is van boven gedekt met een zeskantig Koepeltorentje, waar uit een Lantaarn rijst, die eenen Windwijzer voert. In den Toren heeft men een kunſtig Uurwerk, met ſlaande Klokken. Twee Leeraaren verrigten hier den predikdienst; als Leden van den Kerkeraad zijn hun toegevoegd vier Ouderlingen en even zo veele Diakenen. Men heeft te *Rheenen* nog eenige Geestlijke goederen, dienende tot onderhoud van eenige behoeftige burgers, welke hunne wooningen hebben ter wederzijde van het aloude Gasthuiskerkje, doch 't welk thans tot Godsdienstoefeninge niet meer gebruikt wordt.

Omtrent de Regeering van *Rheenen*, beſtaande uit Schout, twee Burgemeesteren, zeven Schepenen en acht Raaden, zullen wij alleenlijk aantekenen, dat de Schout, die, door den Stadhouder, voor zijn leeven wordt aangeſteld, hier meer gezags oeffent, dan de Schout van eenige Stad. Niet alleen heeft hij zitting en de eerſte ſtem in alle Vroedſchaps-Vergaderingen, die hij, met Burgemeesteren, doet beleggen, naar Burgemeesteren mogen, buiten zijne toeſtemming, zelf geene Vergaderingen beleggen. Dit voorregt, van Keizer KAREL DEN V afkomſtig, is naderhand door 's Lands Staaten bekragtigd.

Het planten van Tabak, waar toe het omliggende land zeer bekwaam is, nevens het bereiden en verzenden daar van, is eene der voornaamſte bronnen van het beſtaan der ingezeetenen. Daarenboven gaat 'er, in den naatijd, merkelijke handel in Boekweit om. De Vrijheid of het Regtsgebied der Stad is zeer uitgebreid, beſlaande ruim zestienhonderd tweeëndertig Morgens ſchotbaar Land. Op eene hoogte buiten de Stad,

ont-

ontmoet men den zo genaamden *Koningt tafel*, onder zes hooge boomen. De meer gemelde verdreeven Koning FREDERIK plagt'er, meermaalen, het middagmaal te houden, om het verrukkelijk gezigt, welk men van daar over de Stad, den Rhijn en de Betuwe heeft. Het Wapen van *Rheenen* is een roode Burgt onder een zwarten Sleutel, op een veld van Zilver.

Zie MATTHÆUS, *de Fundat. Eccleſ.* & *de Nobilitate*; BURMAN, *Utr. Jaarboeken*; ALTING, *Notit. Germ. Infer. Utrechtsch Plakaatboek*, enz.

RHEENENSCHE VEENEN, (*de*) of ook wel, bij verkorting, *Rheenſche Veenen*, dus genaamd naar de nu beſchreevene Stad, ten Noorden van dezelve gelegen, zijn een groote plek Veengronds, uit welken zeer veele Turf gegraaven, of liever gebaggerd wordt. Tot gemak der arbeiders, en anderen, bij het Turfmaaken belang hebbende, leide men, in den Jaare 1549, hier de grondſlagen van een Dorp, zedert *Veenendaal* genaamd; zie VEENENDAAL.

RHEENENSCHE VEENEN; zie VEENENDAAL.

RHOON *en* PENDRECHT, eene aanzienlijke Hooge Heerlijkheid, in het gedeelte van Zuidholland, het *Land van Putten* genaamd. Hoewel eene gemeene Heerlijkheid uitmaakende, ſtaan, egter, *Rhoon* en *Pendrecht* ieder afzonderlijk, in 's Lands Quohieren, aangetekend. Volgens dezelve bevat *Rhoon* ruim zeventienhonderd vierentwintig Gemeten Lands en honderdvijf Huizen; *Pendrecht* ſlegts iets meer dan tweehonderdtien Gemeten Lands en zes Huizen. Reeds omtrent het midden der Veertiende Eeuwe was het Geſlagt VAN RHOON bekend, en heeft tot aan het begin der naastverloopene Eeuwe ſtand gehouden. Sints ruim honderd jaaren is de Heerlijkheid de eigendom van dien tak des Geſlagts der Graaven VAN BENTINK, welke is voortgeſprooten van den bekenden gunſteling van Prinſe WILLEM DEN III, onder den naam van *Graave van*

Portland in 's Lands Geſchiedenisſen vermaard, en dien wij boven hebben leeren kennen. Het Dorp *Rhoon*, 't welk op zich zelve een goed aanzien heeft, en in de lengte gebouwd is, legt zeer vermaaklijk, in eene aangenaame landſtreeke. Het Huis of Slot van den Heere der Heerlijkheid, een aanzienlijk Gebouw, van het midden der Vijftiende Eeuwe, legt rondom in zijne Graften, en wordt omringd van luſtige plantaadjen.

Zie GOUDHOVEN.

RHYN, (*De*) eene zeer vermaarde Rivier, hoewel uit kleine beginzels oorſpronklijk, doorſtroomt, nogthans, een aanmerkelijk gedeelte van Europa. 't Geen daar van buiten de *Nederlanden* loopt, valt niet in ons beſtek. Wij bepaalen ons tot haaren doortogt van de Verééenigde Gewesten. Uit eene geringe bron, en eenige kleine onderaardſche wateren, op den top van den berg *Adula*, behoorende tot het Alpiſche gebergte, ontſtaan zijnde, vloeit de Rivier, allengskens breeder wordende, door *Zwitzerland* en *Duitschland*, en valt, eindelijk, nabij de Kleefſche grenzen, beneden *Schenkenſchans*, in *Gelderland*. Hier verdeelt zich *de Rhijn* in twee armen. De Zuidlijke arm, den naam van de *Waal* hebbende aangenomen, loopt langs *Nieuwmegen*, *Thiel* en *Bommel*, tot op de hoogte van *Woudrichem*. Hier zich met de *Maaze* vereenigd hebbende, loopt zij voort, onder dien naam, tot in de *Merwe*, in welke zij wederom haaren laatstgemelden naam verliest. De Noordlijke arm, den naam van *Rhijn* behoudende, loopt als zodanig voort, langs *Arnhem*, tot aan *Wijk bij Duurſtede*. Voor dat deeze arm zich tot hier toe heeft uitgeſtrekt, heeft hij zich, boven *Arnhem*, bij *Yſſeloord*, tegenover *Hausſen*, in twee andere armen verdeeld. Volgens zommigen zou men hier ontmoeten de aloude Graft van DRUSUS, die zich zou hebben uitgeſtrekt, uit den *Rhijn* bij *Yſſeloord*, tot aan *Doesburg*, alwaar de *oude Yſſel*, in het Westfaalsch gebergte ontſpringende, in deeze Graft of den *Nieuwen Yſſel* valt. Anderen evenwel meenen, dat de *Oude Yſſel*, reeds van ouds, met eenen bogt, bij *Yſſeloord*, in den

Rhijn

Rhijn viel, en dat DRUSUS, door middel van eene Graft, tusſchen *Doesburg* en *Zutfen*, denzelven met den tegenwoordigen *Yſel*, vereenigd heeft. Hoe 't zij, de tak, bij *Yſeloord* geſchooten, ſtrekt van daar Noordwaarts, en met den *Ouden* en *Nieuwen Yſel* langs *Doesburg*, *Zutfen* en *Deventer* zijnde voortgeloopen, valt hij, onder den naam van *Gelderſchen Yſel*, bij *Kampen*, in de Zuiderzee. — De Noordlijke arm, onder den ouden naam van *Rhijn*, zo als boven is gezegd, *Wijk bij Duurſtede* bereikt hebbende, verdeelt zich aldaar wederom in twee takken. De eene tak, den naam van *Rhijn* behoudende, ſchiet na *Utrecht*; de andere, die Westwaarts ſtrekt, verliest den ouden naam, en ontvangt dien van *de Lek*. Deeze tak, *de Lek*, zou, volgens zommigen, een gegraaven Vaart zijn, het Werk van den Veldheer CLAUDIUS CIVILIS, naa zijne nederlaage, ter beſcherminge van 't Land vervaardigd, tegen de invallen der Romeinen. Anderen zoeken den oorſprong in het doorſteeken van den Dijk, door den zelfden CLAUDIUS CIVILIS, voorheen door DRUSUS geleid, om den *Rhijn* binnen zijnen ouden kil te houden. Wat hier van zij, van *Wijk te Duurſtede* loopt deeze *Rhijntak*, de Lek, langs *Kuilenburg*, *Vianen* en *Schoonhoven*, en valt, tusſchen *Dordrecht* en *Rotterdam*, op de hoogte van *Krimpen*, in de *Merwe*. — Keeren wij nu weder na *Wijk bij Duurſtede*, om den anderen tak des *Rhijns*, die na *Utrecht* ſchiet, te volgen. Deeze tak, Noordwestwaarts ſchietende, loopt, langs een gedeelte van *Gelderland*, tot aan en door de Stad *Utrecht*, alwaar de *Rhijn* zich wederom in twee takken verdeelt. De eene, eerlang, den naam van *de Vegt* aanneemende, loopt door een gedeelte van 't Sticht, nadert wel haast den Hollandſchen bodem, ſtroomt door *Weesp* en *Muiden*, en valt, bij de laatstgenoemde Stad, in de Zuiderzee. De andere tak, den naam van *Rhijn* behoudende, ſchiet, van *Utrecht*, na *Woerden*, loopt voort na en door *Leiden*, vervolgens na *Katwijk*, en verliest zich aldaar in het Duin. Deeze zijn de voornaamſte hoofdverdeelingen van den vermaarden *Rhijn*, in de Verééngde Gewesten. Op kleinere verdeelingen, hoedanige ginds en elders plaats hebben, onder andere in de Stad *Leiden*, ſtil te ſtaan, laat ons beſtek niet toe. Veel is 'er geſchreeven en

ge-

getwist, over den alouden uitloop des *Rhijns* bij *Katwijk:* zommigen hebben denzelven hier, anderen elders geplaatst. 't Lust ons niet, met het ophaalen daar van den tijd te ſlijten; alleenlijk aanmerkende, dat de zulken de waarheid op hunne zijde ſchijnen te hebben, die meenen, dat de *Rhijn*, doch op een veel verderen afſtand Westwaarts, dan hij thans, bij het gemelde Dorp, tegen het Duin ſtoot, zich in de Noordzee ontlast hebbe. Veelvuldige oorzaaken, na welke wij thans alleenlijk op losſen gronden kunnen giſſen, mogen den mond allengskens verſtopt, en de uitwatering, eindelijk, geheel belet hebben. Van de poogingen, in laatere tijden aangewend, om de uitſtrooming wederom te openen, kan de Leezer, op 't Artikel MALLEGAT, een berigt vinden: als mede verſcheiden andere bedenkingen, den *Rhijn* betreffende, bij den Schrijver beneden aangehaald.

Zie J. LE FRANCQ VAN BERKHEY, *Natuurlijke Hiſtorie van Holland*, Deel I, bl. 98 enz.

RHYN, (REMBRAND VAN) een vermaard Konſtſchilder, wierdt, onzeker wanneer, geboren *aan den Rhijn*, buiten *Leiden*, waar van hij zijnen toenaam VAN RHYN ſchijnt gekreegen te hebben. Zijne Ouders waren eenvoudige en geringe, maar eerlijke lieden. Zijn Vader ſchijnt een Molenaar geweest te zijn. Gelijk hij een eenige Zoon was, hinderde deeze geringe ſtaat zijne Ouders niet, om het ontwerp te maaken van hem tot de geleerdheid op te voeden; zij lieten hem ten dien einde de Latijnſche taal leeren; maar zijne zonderlinge drift tot de Tekenkonst deedt hen van beſluit veranderen; en, zig wijzelijk naar die heerſchende begeerte en aangeboren talenten van hunnen zoon ſchikkende, beſtelden zij hem bij ISAAC JAKOBSZ VAN ZWAANENBURG, bij welken hij omtrent drie jaaren bleef. In welken tijd hij zodanige vorderingen hadt gemaakt, dat elk zijn werk reeds met verwondering beſchouwde, en de gunſtigſte vermoedens voor zijne aanſtaande bekwaamheden, uit deze vroege proefſtukken, op-

opvattede. Zijn Vader, om dit te bevorderen, bragt hem naderhand bij P. LASTMAN te *Amſterdam*, bij wien hij zes maanden bleef, en naa dien tijd nog eenige maanden bij JAKOB PINAS: waar naa hij beſloot zig zelven verder te volmaaken; het geen hem, van den beginne af, wonder wel gelukte.

Hij was inderdaad zijne grootſte bekwaamheid niet verſchuldigd dan aan zijnen eigen geest en opmerking. Ondertuſſchen heeft hij altoos eenig blijk behouden, dat hij geen voordeel genoeg gehad heeft van de onderrigtingen van groote meesters. Men moet in zijne ſtukken geene alleruiterſte naauwkeurigheid van tekening, noch het egte Antique zoeken. Hij zeide meermaalen „ dat gelijk een Schilder ſlegts de levendige Natuur „ hadt naa te bootzen, hij de Natuur alleen, zo als zij zig „ vertoonde, ſlegts met aandagt behoefde te beſchouwen." Men wil, dat hij oude wapenrustingen, oude werktuigen, oude kleedijen, oude-modiſche ſtoffen en huisgeraaden hadt, en zeide, dat dit alles zijne Antiquen waren. Desniettegenſtaande maakte hij veel werks van de fraaiſte Italiaanſche tekeningen, daar hij eene menigte van verzamelde, zo wel als van de beste printen, ſchoon hij daar zijn voordeel niet genoeg mede gedaan heeft. Zo waar is het, dat de eerſte opvoeding en gewoonte ons doorgaands maaken, wat wij in volgenden leeftijd zijn.

Hij heeft egter eene menigte portretten geſchilderd, waar in men niet wist of men zig meer over de kragt, de zagtheid, of de gelijkenis moest verwonderen. Zijne etzing met ſterk water heeft veel gelijkheid met zijne wijze van ſchilderen. Zij is kragtig en geestig, inzonderheid zijne portretten, welker trekken zo juist zijn dat zij het vleesch en leeven uitdrukken. Het getal der printen van zijne hand is omtrent tweehonderd en tagtig. Men ziet daar zijn portret dikwijs onder, en men kan uit het jaargetal, dat daar bij uitgedrukt is, opmaaken, dat hij met het begin der Zeventiende Eeuwe geboren wierdt, en onder alle de datums, welke men op zijne printen ziet, zijn 'er geene voor 1628, nog naa 1659; daar zijn vier of vijf, die toonen, dat hij in 1635 en 1636 te *Venetie* moet geweest zijn. Doch wij vervroegen ons berigt, en moeten eenige jaaren te rugge keeren.

Ter-

Terwijl onze REMBRAND, ten huize van zijne ouderen weêrgekeerd, de konst dagelijks ijverig voortzettede, kreeg hij nu en dan bezoek van konstlievenden, die hem aanwijzing deeden aan een Heer in *'s Graavenhage*, om zeker ſtukje, 't welk hij gemaakt hadt, aan denzelven te vertoonen, en, zo moogelijk, te verkoopen. REMBRAND trok daarop met hetzelve te voet na *'s Graavenhage*, en verkogt het voor honderd guldens. Hij, wonder wel in zijn ſchik, en niet gewoon zo veel geld in den zak te hebben, verlangde om met allen ſpoed naa huis te keeren; des ging hij op den wagen zitten, die na *Leiden* reedt. Wanneer zij nu onder weg zouden pleisteren, en elk van den wagen ging om zig te ververſchen, bleef REMBRAND alleen zitten bij zijn ſchat, vertrouwende denzelven niet alleen op den wagen, en misſchien ook onwillig zijnde, om eenige verteering in de Herberg te maaken.

Hoe het zij, dit oogmerk van zuinigheid wierdt door een onverwagt en gelukkig ongeluk zonderling begunſtigd. Toen de krib weggezet was, terwijl de voerman vast met het Volk komt aantreeden, zo raaken de Paerden op hol, rennen met hem voort tot binnen de poort van *Leiden*, en blijven voor hunne gewoone Herberg ſtil ſtaan. Toen men hem op deeze wijze zag aankoomen, ſtondt men zeer verwonderd; men liep van alle kanten toe, en vroeg hem na de oorzaak van dit zonderling verſchijnzel; maar hij, wel in zijn ſchik dat hij zonder ongeluk, zonder eenige onkosten, en veel ſpoediger dan anders te *Leiden* was aangekoomen, liep ſtraks na huis, om zijn ſchat aan zijne onderen te vertoonen.

Voorts kreeg hij zeer veel te doen; en, om dat hij, zo wegens het ſchilderen van portretten als andere ſtukken, dikwijls verpligt was te *Amſterdam* te koomen, zo vondt hij goed zig daar te gaan nederzetten, 't welk in 't Jaar 1630 geſchiedde. Daar zijnde vloeide hem het werk van alle kanten toe; ook kreeg hij eene menigte van leerlingen: zodat hij, om behoorlijke ruimte te hebben, een pakhuis huurde op de Bloemgraft, daar zijne Leerlingen voor zig een afzonderlijk vertrekje met zeildoek affchooten, om zonder elkander te ſtooren naar 't leeven te kunnen ſchilderen.

Gelijk

Gelijk zijne zaaken nu naar wensch gingen, konde hij een huisgezin voeden, en beſloot derhalven zig in het Huwelijk te begeeven. Hij heeft het portret zijner huisvrouw tevens met zijn eigen geſchilderd.

Hij was rijk van gedagten: waarom men hem dikwils verſchillende ſchetſen over een zelfde voorwerp ziet verbeelden. Ook vol veranderingen, zo ten opzigte van de weezens en wijzen van ſtaan, als in den toeſtel der kleedingen, waarin hij boven alle anderen te prijzen is. Bij voorbeeld, daar CHRISTUS zig, door de breeking des broods, aan zijne Discipelen, die met hem na *Emmaus* gingen, doet kennen, zijn 'er verſcheiden ſchetſen, behalven de twee die in druk zijn uitgegaan, bij de beminnaars van de tekenkonst bekend; en geen minder getal ſchetſen zijn 'er van de geſtalte der twee Discipelen, toen CHRISTUS uit hunne oogen verdweenen was, waar door zij ontzet en verbaasd ſtonden.

Maar dit is in hem te beklaagen, dat hij zo ſchielijk tot wat anders overging, en door zulk een leevendige of liever losſe drift in zijn werk gedreeven wierdt, dat hij veele dingen maar ten halven heeft opgemaakt, zo in zijne ſchilderijen als in zijne geëtſte printkunst; daar het geen opgemaakt is den aanſchouwer doet zien, hoe veel fraais hij zou hebben kunnen geeven, in gevalle hij ieder ding naar maate van den aanvang voltooid had: gelijk inzonderheid aan de zogenaamde honderdguldens print en anderen te zien is. En in zulk een bedrijf was hij niet te verzetten, neemende tot verantwoording, dat een ſtuk is afgedaan, wanneer de meester zijn voorneemen daar mede bereikt heeft. Dit dreef hij zo verre, dat men van hem zegt, dat hij, om eene paerel kragtig en treffend te vertoonen, eene ſchoone Cleopatra overtaand zou hebben. Daar zijn egter nog veele van zijne konſtſtukken, welke in 't geheel doorgeſchilderd en uitgevoerd zijn, in de voornaame kunſtkabinetten en op het Stadshuis te *Amſterdam* te zien, van welke veelen, zedert eenige jaaren, tot een hoogen prijs opgekogt, en na *Italie* en *Frankrijk* gevoerd zijn.

Hij heeft verſcheiden zijner printen tot vier en vijfmaal *geretoucheerd*, om het licht- en bruin te veranderen, en een

beter

beter effect te zoeken. Het wit papier ſchijnt niet altoos van zijne verkiezing geweest te zijn voor de afdrukzelen: want hij heeft verſcheiden printen op Chineesch papier laaten drukken, dat eenigzins rosagtig is, en waar van de afdrukzels bij de liefhebbers gezogt worden. Daar is in zijne etzing iets dat na zwarte konst gelijkt, ſchoon dezelve eerst naa hem is bekend geworden.

Niettegenſtaande hij veel geld won met het verkoopen zijner ſtukken, en van zijne Leerlingen jaarlijks meer dan 2500 guldens hadt, ſchijnt hij egter niet rijk te zijn geweest. En niettegenſtaande hij bij die groote winſten veel geest hadt, zette zijne neiging hem egter ſteeds aan om met lieden van eene laage geboorte te verkeeren. Eenige Vrienden, die belang namen in het geen zijne agting betrof, ſpraken hem daar over aan; maar hij liet zig niet gezeggen, en gaf ten antwoord: „ Wanneer ik mijn geest wil ontſpannen, is het niet „ de eer, die ik zoek, maar de vrijheid." En toen men hem op zekeren dag onder het oog bragt, dat hij zijne kleuren zomtijds zo zonderling gebruikte, en daar door zijne ſchilderijen veel van haare bevalligheid benam, antwoorde hij even fier en ſpijtig: „ Ik ben een ſchilder en geen verwer."

Hij is te *Amſterdam* in den Jaare 1674, anderen ſchrijven 1688 geſtorven; een dergelijk verſchil vind ik in het jaar zijner geboorte, het welk van zommigen in 1600, van anderen 1606, geplaatst wordt.

RHYNLAND, een puikgewest van het Zuidelijk gedeelte van de Provincie *Holland*, en daar van eene aanmerkelijke uitgebreidheid beſlaande, ontleent zijnen naam van de Rivier *de Rhijn*, welke al van ouds daar midden doorſtroomde, en, gelijk wij boven, op 't Art. DE RHYN, aanmerkten, bij *Katwijk* in Zee liep. Reeds aan 't einde der Dertiende Eeuwe was de Landſtreek onder dien naam bekend. De grenzen van *Rhijnland* zijn, ten Noorden aan *Kennemerland*, ten Oosten aan *Amſtelland*, de Provincie van *Utrecht* en het Waterſchap van *Woerden*, ten Zuiden aan *Delfland* en *Schieland*, en ten Westen aan de Noordzee. In 't Westlijke gedeelte is *Rhijnland* op zijn vrugtbaarts, als bevattende aldaar niet alleen uit-

mun-

muntende Weilanden, maar ook zommige zeer goede Koornlanden. Hooger op in 't Oosten ontmoet men zeer veel water, 't welk men ginds en elders hebbende uitgemaalen, plaats heeft doen maaken voor drooggemaakte Polders. Veenerijen vindt men 'er ook in menigte, die zeer goeden Turf uitleveren. Het vermaarde *Haarlemmer Meir* legt op den bodem van *Rhijnland*. Men zie daar van een berigt op een afzonderlijk Artikel.

De Regeering van *Rhijnland* kan men bekwaamelijk onderscheiden in het *Hoogbaljuwschap* en het *Hoogheemraadschap*. Het eerste mag geoordeeld worden zijn opzigt te hebben op het inwendig dagelijksch bestuur, de opgezeetenen betreffende; terwijl het ander meer bijzonder werkzaam is omtrent de beveiliging van het Land, door het opzigt op Dijken, Sluizen, Waterkeeringen en meer diergelijken. De Regeering van het *Hoogbaljuwschap van Rhijnland*, in onderscheiding van mindere Baljuwschappen, van welke onder bijzondere Artikelen wordt gesproken, bestaat uit *Hoog-Baljuw* en *Welgeboorene Mannen*; wordende het eerstgenoemde Ampt altijd door een aanzienlijk Lid van Regeeringe bekleed, en tot den post der anderen de meest gegoede Opgezeetenen genomen. De titel van *Welgeboorene* Mannen is van oude herkomste, te weeten, van de tijden, in welke de staat van Lijfeigendom, ook in deeze Gewesten, nog plaats vondt. Zij moesten Welgeboorene, dat is *vrije* lieden zijn, omdat hunne regtspraak zich tot beiderleien staat uitstrekte. Sints het Jaar 1564 vergadert deeze Regtbank in eene Kamer op 't Stadshuis te *Leiden*, en heeft, zedert honderd jaaren laater, het Gevangenhuis dier Stad ten zijnen dienst: gelijk ook de misdaadigen, door dien Vierschaar veroordeeld, op de Geregtsplaats van *Leiden*, hunnen straffe ontvangen. De post van Sekretaris bij deezen Vierschaar is vrij aanzienlijk. — Het Kollegie van het *Hoogheemraadschap van Rhijnland* bestaat uit Dijkgraaf en zeven Hoogheemraaden. De Hoog-Baljuw, boven vermeld, is insgelijks Dijkgraaf. Tot Hoogheemraaden worden altoos de aanzienlijkſten des Lands, en meestal, onder andere, ook eenigen uit de Ridderschap van Holland verkoozen. Zij hebben onder zich eenen Penningmeester, of Ontvanger, en

eenen Sekretaris. —— Daarenboven is 'er nog in *Rhijnland* een Kollegie van *Hoofd-Ingelanden*, beſtaande uit de vermogendſte Eigenërfden of Landeigenaars, en onder deeze altoos uit eenigen van 's Lands voornaamſte Edelen. Uit de onderſcheidene benaamingen deezer Kollegien, kunnen derzelver voornaamſte bezigheden en bedoelingen ligtelijk worden afgeleid. Onder *Rhijnland* behooren de volgende Dorpen en Heerlijkheden: *Leiderdorp*, *Alfen* en *Rietveld*, *Oudshoorn* en *Gnephoek*, *Aarlanderveen* en *Pulmot*, *Rhijnſaterwoude*, *Leimuiden* en *Vriezekoop*, *Kalſtagen*, *Kudelſtaart*, *Zevenhoven* en *Noorden*, *Nieuwveen* en *Uiterbuurt*, *Zoeterwoude*, *Strompwijk* met *Wilsveen* en *Tedingerbroek*, *Zoetermeer* en *Zegwaart*, *Benthorn*, *Voorburg*, Zuid- en Noord-*Waddinxveen*, *Middelburg*, *Sluipwijk*, *Sasſenheim*, *Nieuw-Teilingen*, *Vennip*, *Voorhout*, *Noordwijkerhout*, *Liſſe*, *Hillegom*, *Veshol*, *Zwadenburgerdam*, *Langer* en *Korter-Aar*, *Reewijk*, *Koudekerk*, *Hazarswoude*, *Benthuizen*, *Hoogeveen*, *Boskoop*, *Zuidwijk*, *Schoot*, *Nieukoop* met *Noorden* en *Agttienhoven*, de Vrije *Hoef*, *Esſelijkerwoude* en *Jakobswoude*, *Homade*, *Alkemade*, *Warmond*, *Oostgeest*, *Voorſchoten*, *Veur*, *Wasſenaar* en *Zuidwijk*, *Valkenburg*, *Katwijk-Binnen* en *Katwijk op Zee* en *'t Zand*, *Rhijnsburg*, *Noordwijk-Binnen* en *Noordwijk op Zee*, *Langeveld*, *Ofhem* en *de Lugt*. Alle deeze Dorpen, Hooge, Vrije en Ambagtsheerlijkheden, nevens de meeste adelijke of andere aloude geſtigten, onder dezelve gelegen of behoorende, kan de Leezer op derzelver onderſcheidene Artikelen beſchreeven vinden.

Rhynsaterwoude, een Dorp, in Hollands gedeelte, *Rhijnland* genaamd, aan het Braasſemer of Leidſche Meir. Van de twee Buurten, in welke, eertijds, dit Dorp plagt verdeeld te zijn, is nu alleen de eene in weezen, in welke de Kerk ſtaat. De rijweg, van *Amſterdam* na den *Rhijn*, loopt door deeze Buurt. Reeds omtrent het midden der naastvoorgaande Eeuwe, lag *Rhijnſaterwoude* bijkans rondom in 't water, in gevolge van het uitveenen der omliggende landen. Sedert heeft men eenen aanvang gemaakt met het droogmaaken der uitgebreide Waterplaſſen, en hier door eene Droogmaakerij be-

bekoomen, van bijkans twaalfhonderd Morgens gronds; zij draagt den naam van de *Wasfenaarfche Polder*. Sints dien tijd is het getal der Huizen en Opgezeetenen merkelijk vermenigvuldigd, en nader gekoomen aan het oude getal, 't geen men 'er, vóór de uitveening, plagt te tellen. Eenen langen reeks van jaaren heeft de Ambagtsheerlijkheid behoord aan den Huize van WASSENAAR. Men vindt 'er eene tamelijk fraaie Kerk, met een ſtompen Toren. In het Kerkelijke behooren de Opgezeetenen van *Roelof-Aartgers-Veen* en *Rijp-Wetering* onder *Rhijnſaterwoude*, en moeten de Kerk en het Schoolhuis mede onderhouden. Naa dat de gemelde Droogmaakerij tot volkomenheid gebragt is, heeft de Landbouw, vooral de Veefokkerij met den aankleeve van dien, voor de Opgezeetenen, een goed beſtaan uitgeleverd.

RHYNSBURG, een fraai en zeer vermaard Dorp, in *Rhijnland*, omtrent een uur gaans in 't Noordwesten van *Leiden*, en, in die ſtrekking, tuſſchen gemelde Stad en de Noordzee gelegen. Den naam leidt men af van den *Rhijn*, hoewel deeze tegenwoordig niet meer door de Plaats loopt, en eenen *Burgt*, weleer door de *Romeinen* hier geſtigt, en waar van men, vóór de Spaanſche Beroerten, nog eenige overblijfzels zag, in den hof van 't Klooster. Volgens overlevering zou het Dorp zijnen eerſten oorſprong ontleenen van eene Kerk, door Graaf DIRK DEN II, in den Jaare 975, geſtigt, op den grond, alwaar hij, op *St. Laurensdag*, eene heerlijke overwinning op de Friezen hadt behaald, en, uit dien hoofde, aan den gemelden Heilige toegewijd. Hoewel zommigen den gemelden Graaf insgelijks houden voor den ſtigter van het Klooster en de Abtdije, welke aldaar, zedert, vermaard is geworden, meenen anderen, met meer gronds, die eere te moeten toeſchrijven aan de doorluchtige Vrouwe PETRONELLA, Zuster van Keizer LOTHARIUS DEN II, en Weduwe van Graave FLORIS DEN DIKKEN. Haar Slot, welk te *Rhijnsburg* ſtondt, veranderde zij in eene Abtdij, of Sticht voor Adelijke Jonkvrouwen. In den Jaare 1133, bragt zij, uit een Klooster in Saſſenland, derwaarts de eerſte Nonnen over, en ſtelde dezelve onder den Regel van den H. BENEDIKTUS. Van wegen den

rang en het vermogen der ſtigteresſe, bekwam, wel haast, deeze Abtdij eene uitſteekende vermaardheid en meer dan gemeenen rijkdom. Nevens de bekragtiging der ſtigtinge, betoonden zelf de Roomſche Pausſen aan dezelve menigvuldige gunſten, door 't ſchenken van veelerhande Voorregten. Graaven en Graavinnen van Holland oeffenden haare milddaadigheid, door het openen van verſcheiden bronnen van rijke inkomſten; welke, eerlang, geſchat wierden op honderdduizend Guldens: eene zeer aanmerkelijke ſomme, de ſchaarsheid van geld, in dien tijd, in aanmerking genomen zijnde.

Aan het vermogen en den rijkdom der ſtigtinge, was de luister en het aanzien der Abtdisſe evenredig. Over de Dorpen, Landen en Opgezeetenen, aan haar regtsgebied onderworpen, voerde zij genoegzaam een onafhankelijk en oppermogend gezag, alzo zij het regt van kwijtſchelding oeffende over lijfſtraffelijke misdaaden. Haar tijtel was *Vrouw en Abtdis van Rhijnsburg*. In den dagelijkſchen omgang, zo wel als bij plegtige gelegenheden, noemde men haar *Mevrouw*: een tijtel, nu zeer dikmaals ſchandelijk misbruikt, verkeerd geplaatst, en, om de algemeenheid, kleine eere geevende, doch in den tijd, van welken wij thans ſpreeken, alleen eigen aan Vrouwen van den eerſten en aanzienlijkſten rang. Daarenboven, wanneer de Abtdis, in haare hoedanigheid, haaren Doopnaam tekende, voegde zij daar agter *Abtdis door Gods genade*. Zo groot was het ontzag en de eerbied, zelf van Vorſten en Koningen, voor de Rhijnsburgſche Abtdisſen, dat zij dezelve altoos met eene kniebuiging plagten te groeten. SCHRIVERIUS verhaalt daar van een ſpreekend voorbeeld, in den perſoon van Keizer KAREL DEN V. Hij berigt, naamelijk, dat deeze magtigſte Vorst van Europa, op zekeren tijd, van *Haarlem* na *Rhijnsburg* rijdende, en van de Abtdisſe ontmoet wordende, van den wagen tradt, zich met de eene knie ter aarde boog, en haar met den tijtel van *mijne gebiedende Vrouwe van Rhijnsburg* begroette; houdende zich voorts den Vorst in die geſtalte, tot dat hij door de Abtdisſe wierdt opgebeurd. Om zo verhevene tijtels met regt te kunnen voeren en den luister van het gewijde Geſtigt te handhaaven, verkoos men altoos, tot Abtdisſen. Dogters uit de Doorluchtigſte Nederland-

ſche

ſche Geſlagten, zomtijds Zusters of Dogters van 's Lands Graaven. Van hier ook dat geene andere, dan die van bekenden en alouden Adel waren, aan Vaders en Moeders zijde, tot Nonnen wierden aangenomen. Zij wierden niet *Zusters*, gelijk meestal elders gebruikelijk was, maar *Juffers* genoemd. Als eene bijzonderheid vindt men van deeze Kloosterjuffers aangetekend, dat haar Geestlijk beroep, dagelijks, met den middag eindigde, en zij vrijheid hadden, om in den naamiddag, met 's Lands Edelen, met danzen, rijden en andere foortgelijke vermaaklijkheden zich te verlustigen. Zij waren veertig in getal. Onder haare godvrugtige werkzaamheden wordt zeer hoog geroemd haare Gastvrijheid, jegens lieden van allerleien rang, en haare liefdaadigheid jegens de behoeftigen. Volgens GUICCIARDIN deelden ze aalmoezen uit onder meer dan tweeduizend menſchen van de omliggende landſtreeken. Om niet gedurig overloopen te worden, waren, elke week, drie dagen daar toe afgezonderd.

Van de gedaante des *Rhijnsburgſchen* Kloosters kan niets met eenige zekerheid gezegd worden. De uitwendige gedaante is geheel verdweenen, zedert de verwoestingen, volgens eenigen, door de Beeldſtormers, in den Jaare 1566, doch volgens anderen, in den Jaare 1572, door de Geuzen aangerigt. De laatſte Abtdis en Vrouwe van *Rhijnsburg* was STEFANA VAN ROSSUM. Naa de verwoesting der Abtdije woonde zij te *Leiden*, in de Hoogſtraat, en overleedt aldaar, in de maand December des Jaars 1603, in den ouderdom van bijkans honderd jaaren. Naa dat twee agtervolgende Vrouwen het beſtuur hadden geoefend over de goederen der Abtdije, onder den tijtel van *Vrouwen van Rhijnsburg*, zijn deeze goederen, zedert, gekoomen aan de Ridderſchap van Holland; van welke het oudſte Lid altoos den tijtel voert van *Raad en Algemeen Rentmeester der Heerlijkheden en Goederen van de Abtdij van Rhijnsburg*. Op het Artikel HOLLAND is breeder daar van gehandeld.

Rhijnsburg, op zich zelf aangemerkt, is een fraai Dorp, zo van wegen de lustigheid van den omliggenden oord, als om de zindelijke betimmering en het bekoorlijk lommer van boomen, veele van welke kennelijke blijken van hooge oudheid draagen. Men vindt 'er een vrij aanzienlijk Huis, waar in zommigen

onderhouden worden, anderen hunnen kost koopen. De Christenen, die men *Rhijnsburgers* of *Kollegianten* noemt, en waar van wij ſtraks nader zullen ſpreeken, hebben hier hunne Vergaderplaats, nevens een geſchikt Huis met een tuin, dienende tot een verblijf van leden der broederſchap, geduurende den tijd hunner godsdienstige verrigtingen. Ten beſluite merken wij nog aan, dat men in de Kerk van *Rhijnsburg*, van de aloude Abtdije, nog eenige Overblijfzels aantreft: te weeten, de Grafzerken, in den muur vastgemetzeld, van PETRONELLA, ſtigteresſe van het Klooster, als mede van Graave WILLEM DEN I, deszelfs Gemaalinne ALEID, en van hunne dogter ADA. Wijders leggen nog in den vloer der Kerke de Zarken van de zes laatſte Abtdiſſen.

Zie SCHRIVERIUS, *Oud Batavia* en *Toetsſteen*; GOUDHOEVEN; VELDENAAR; PARS, *Katwijkſche Oudheden*; VAN LEEUWEN, *Batav. Illuſtr.*

RHYNSBURGERS. Dus noemt men eene Gezinte van Christenen, eertijds vrij talrijk, doch thans zeer klabij aan de verdwijninge, nergens, wat de gemeenſchap met dezelve betreft, bekend dan alleen in *Holland*, *Friesland* en *Groningen*, en wel voornaamelijk in de eerstgenoemde Provincie. Mannen van geene geringe vermaardheid en kunde plagt men eertijds onder dezelven te ontmoeten. De vermaarde Hiſtorieſchrijver JAN WAGENAAR holp, 't eenigen tijde, hunne bijeenkomſten en oeffeningen opbouwen. Den naam van *Rhijnsburgers* ontleenen ze van het Dorp *Rhijnsburg*, als de plaats van algemeene zamenkomſte, tweemaalen in 't jaar, uit verſcheiden oorden, ter verrigtinge van Doop en Avondmaal. Daarenboven zijn deeze lieden bekend bij den naam van *Kollegianten*, naar de bijeenkomſten, die onder hen gehouden worden, en die zij *Kollegiën* noemen.

Aanleiding tot de opkomst dier Gezinte gaven de Kerkelijke geſchillen, in de Nederlanden, vooral in Holland, in den Jaare 1619 en vroeger. Men weet, dat, door het veroordeelen

len van de gevoelens der Remonſtranten en het uitbannen der Leeraaren, verſchelden Gemeenten of zonder Openbaaren Dienst zaten, of tot Leeraars bekwamen zodanige Mannen, die geenzins in den ſmaak der meeste Leden vielen. Op de eene of andere wijze moest dit gebrek vergoed worden. Te *Rhijnsburg* woonde thans zeker Landman, WILLEM JANSZOON VAN DER KODDE; hij hadt vier Zoonen: JAN, ADRIAAN, GYSBERT en WILLEM, in hunne geboorteplaats, of in de nabuurige Dorpen *Oegstgeest* en *Warmond* woonagtig. Behalven den lof van onbeſpraakten wandel, welke deeze mannen naaging, waren zij vermaard om hunne ongemeene zucht tot weetenſchappen en taalkunde. Allen verſtonden het Latijn; eenigen, daarenboven, de Engelſche, de Franſche of de Italiaanſche taale. WILLEM muntte uit boven zijne broeders. Zijne ongemeene vorderingen, gekoomen zijnde ter ooren der Bezorgeren van 's Lands Hoogeſchool te *Leiden*, deeden hem bekwaam gekeurd worden om den post van Hoogleeraar in de Oosterſche taalen te bekleeden. Hij was, zedert, bekend bij den verlatijnden naam van GUILLELMUS CODDÆUS, en heeft verſcheiden geleerde Schriften nagelaaten. Ondanks hunne geleerdheid, geneerden zich de drie eerstgemelde Jongelingen met den Landbouw. Men verhaalt van hun verſcheiden verraſſende ontmoetingen met vreemdelingen: onder andere dat Prins MAURITS, met den Franſchen Gezant DE MAURIER, 't eenigen tijde, langs *Rhijnsburg* rijdende, en de broeders VAN DER KODDE, terwijl ze hun boerenwerk verrigtten, in 't oog krijgende, den Gezant verhaalde, dat men, in deezen oord, Boeren vondt, die verſcheiden uitlandſche taalen ſpraken. Om hier van eene proeve te neemen, ſprak de Prins de broeders aan, nu in 't Latijn, dan in 't Fransch, en wierdt van hun beantwoord in de zelfde taalen: tot geene kleine verwondering van den Franſchen Afgezant.

Het gebrek aan gewenschte Leeraaren, gelijk wij boven aanmerkten, leide den eerſten grond van de Gezinte der *Rhijnsburgers*. De broeders VAN DER KODDE, naamelijk, verzeld van anderen, die, in godsdienſtige begrippen, zamenſtemden, om het voordeel der openbaare Godsdienstoeffeninge niet te derven, beſlooten tot het houden van onderlinge zamen-

komſten, om door het leezen en verklaaren der H. Schriftuure en door gebeden, elkander over en weder te ſligten. Allereerst gebeurde zulks te *Warmond*; doch wierdt, eerlang, de plaats van onderlinge bijeenkomſte na *Rhijnsburg* verleid. In den toeſtand, in welken veele Christenen zich toenmaals, hier te Lande, bevonden, hadt zulk een voorbeeld, wel haast, naavolgers. En gelijk alle nieuwigheden, bij de eerſte opkomst, ijverige voorſtanders en tegenſtreevers hebben, zulks gebeurde ook in dat geval. Tegen de zulken, welke deeze manier van Godsdienstoeffeninge afkeurden, begon men dezelve te verdeedigen, bij monde en in geſchrifte, ja zelf haaren lof breed uit te meeten boven het gewoone prediken. Een voornaam bewijs voor de ſchriftmaatigheid deezes bedrijfs meende men te kunnen ontleenen uit het Veertiende Hoofdſtuk des Eerſten Briefs aan de Korinters, als mede uit het voorbeeld en gebruik der eerſte Christenen.

Behalven eenige andere bijzonderheden, welke wij ſtraks zullen melden, onderſcheiden zich de *Rhijnsburgers*, van alle andere Gezinten, deels door eene zeer uitgebreide Verdraagzaamheid, deels door de volmaakte gelijkheid, welke zij ſtellen onder alle de belijders van den Christlijken Godsdienst. Allen, welke JEZUS erkennen voor een Gezant des Allerhoogſten, en deszelfs Leere als Godlijk aanneemen, mids zij, uit hoofde van hun gedrag, in Gods Woord niet uitdrukkelijk veroordeeld worden, erkennen zij voor broeders, en zijn genegen om met dezelve de Christlijke gemeenſchap te oeffenen, door het vieren van het H. Avondmaal. Hier uit volgt, dat zij geene Belijdenis van menſchelijk opſtel hebben; daar voor erkennen zij alleen de H. Schriftuure, van welke zij het regt en de vrijheid van uitlegginge en verklaaringe aan elk Christen toekennen. Eigenlijk genoemde Leeraars zijn onder hen niet bekend. Elk, die hunne zamenkomſten bijwoont, mag iets tot algemeene leeringe of ſtigtinge voordraagen, of op het verhandelde zijne bedenkingen in 't midden brengen. Nogthans zijn de Vrouwen van het regt en de vrijheid van ſpreeken, in de openbaare Vergaderingen, uitgeſlooten. Doch, hoewel dus de *Rhijnsburgers* geene uitſtaande Belijdenis hebben, en lieden van alle Godsdienstgezinten tot Christlijke gemeenſchap onder hen worden toe-

toegelaaten, hebben, nogthans, de meesten, welke tot deezen Aanhang kunnen gezegd worden meer bepaaldelijk te behooren, de naaste overeenkomst, in begrippen, met de *Remonſtranten*, of misſchien nog nader met de hedendaagſche gemaagtigde *Doopsgezinden*. Bij de laatstgemelden althans vervoegen zich, veelal, zodanige *Rhijnsburgers*, welke van eenige bijzondere Christlijke Gemeente Leden begeeren te worden. Ook erkennen zij, gemeenlijk, den doop der bejaarden alleen voor ſchriftmaatig, mids dezelve niet bij wijze van beſprenginge of overſtortinge, maar door eene volkomene onderdompeling van het geheele lichaam onder het water, volvoerd worde.

In de gewoone godsdienſtige zamenkomſten der *Rhijnsburgers* worden de zelfde verrigtingen in agt genomen, als in die van alle andere Protestantſche Christenen: zingen van Pſalmen of Lofzangen, het doen van gebeden en dankzeggingen, het leezen en verklaaren der H. Schriftuure, en het overbrengen en toepaſſen van het verhandelde tot verbeteringe of beſtuuringe des leevens. Dit onderſcheid heeft 'er plaats, dat terwijl, bij de overige Christenen, het openbaar ſpreeken, telkens, op één perſoon rust, onder de *Rhijnsburgers*, de onderſcheidene deelen der Godsdienstoeſſeninge, het bidden, het verklaaren van eenen Text der Schriftuure, en het toepaſſen, gemeenlijk, door bijzondere en even zo veele perſoonen, verrigt worden; met een zekeren ſtilſtand tuſſchen beiden, op dat elk, die op het geſprokene eenige bedenkingen heeft voor te draagen, daar toe den tijd en de gelegenheid moge hebben.

In hunne afzonderlijke Vergaderplaatzen vieren de *Rhijnsburgers* den Heiligen Waterdoop en het hoogwaardig Avondmaal. Allerſtatelijkst, egter, en met de meeste plegtigheid geſchiedt zulks te *Rhijnsburg*. Een beknopt verſlag van de gewoonten en omſtandigheden, daar bij gebruikelijk, zullen wij den Leezer mededeelen.

De tijden, tot het houden der algemeene zamenkomſten van deeze Broederſchap, zijn tweemaalen in 't jaar: in de Pinxterweek en in 't laatst van de maand Augustus. Tot het houden deezer zamenkomſten, ſtaat te *Rhijnsburg*, aan 't Oostcinde van het Dorp, een Huis, van weinig aanziens, doch

ruim genoeg om een aanmerkelijk getal van Toehoorders te kunnen bevatten. Niet verre van de godsdienſtige Vergaderplaatze, ziet men een ander Huis, veel grooter en met eenen Tuin voorzien. Het dient ter huisvestinge van zulke perſoonen, welke de Vergadering verkiezen bij te woonen, en die 'er tevens, eenige dagen, op kosten van etlijke *Rhijnsburgers*, van ſpijze en drank verzorgd worden. Niet telkens, bij het houden van deeze algemeene Vergaderingen, wordt de Doop bediend. Wanneer zich daar toe voorwerpen aanbieden, gaat de gewijde plegtigheid verzeld van de volgende omſtandigheden.

Op Saturdag voormiddag, tegen een bepaalden tijd, koomen de zamengevloeide perſoonen bij een, in een ruim vertrek van het laatstgemelde Huis. In deeze Vergadering verſchijnt de Doopeling, om vooraf belijdenis te doen van zijn Geloof, welke hij, uit een geſchreeven opſtel, openlijk voorleest. Gemeenlijk behelst dit opſtel eene optelling van de voornaamſte Waarheden van den Natuurlijken en den Christlijken Godsdienst, nevens eene ernſtige betuiging van berouw, en van een heilig voorneemen ter gehoorzaamheid aan de zedelijke voorſchriften van CHRISTUS. Aangaande de Leerſtellingen, welke tusſchen de Christenen in geſchil ſtaan, laat zich de Doopeling zelden uit, maardemaal hier omtrent van hem geene beſlisſende uitſpraak of bepaaling wordt gevorderd.

In den Tuin van het boven gemelde Huis, is een vierkant gegraaven Vont of Doopbad. Door middel van onderaardſche buizen kan men in hetzelve heet water brengen, om alzo de gewijde plegtigheid, zonder nadeel voor de gezondheid, te kunnen bedienen. Naa het voorleezen der Belijdenisſe, begeeven zich de Mans- of Vrouwsperſoonen ieder in een afzonderlijk Vertrek, om zich te verkleeden in een gepast gewaat. Dus uitgedoscht, koomt de Doopeling ten voorſchijn, en begeeft zich na het Doopbad. Derwaarts verzelt hem een lid der Broederſchap, gemeenlijk een Man van jaaren, en daalt met hem neder in het water. Naa vooraf verklaard te hebben, dat hij, om het gewijde bedrijf, 't geen hij zal verrigten, zich geene meerderheid of waarde toeſchrijft boven andere Christenen, legt hij de rechterhand op het hoofd des Doope-

Doopelings, en dompelt hem, eenmaal, met het hoofd geheel onder het water, onder het ſpreeken van de bekende woorden des Inſtellers: *Ik doop u*, enz.

Thans begeeft zich de perſoon, welke den Doop heeft ontvangen, andermaal na het afzonderlijk Vertrek, en van gewaat veranderd zijnde, verſchijnt hij, van nieuws, in de Vergadering. Gelijk hier eene ſtigtelijke Aanſpraak het plegtig bedrijf is voorafgegaan, dus wordt de ſlaatelijke verrigting beſlooten met dankzeggingen, gebeden en het zingen van Pſalmen of andere ſtigtende Liederen. Een groote toeloop van menſchen van allerlei rang en ſtand, uit de omliggende oorden, ſchoolt, veelal, zamen, om dit bedrijf te aanſchouwen. 't Is noodig hier aan te merken, dat de perſoonen, welke dus den Doop hebben ontvangen, daar door geene Leden worden der *Rhijnsburgſche* Vergaderinge, of eenige nadere betrekking bekoomen tot deeze Broederſchap, dan tot eenige andere Gezinte van Christenen. Het eigenlijk oogmerk deezer verrigtinge is geen ander, dan om te doen belijdenis van den Christlijken Godsdienst, en zich te verklaaren voor leden der Algemeene Kerke van CHRISTUS; kunnende de dus gedoopten zich vervolgens aandienen tot het Lidmaatſchap bij zodanig eene Gemeente, als genegen is om hen op den dus ontvangen Doop tot Leden aan te neemen. Van hier dat 'er verſcheiden voorbeelden voorhanden zijn, van perſoonen, te *Rhijnsburg*, bij onderdompeling, gedoopt, die vervolgens het Ledemaatſchap in de Doopsgezinde Gemeente bij het Lam en den Toren, te *Amſterdam*, verzogt en verkreegen hebben.

Op de bediening van den Doop, volgt die van het H. Avondmaal. Om daar toe behoorlijk te worden voorbereid, koomt de vergadering bij een, des Saterdags naa den middag. Naa het Gezang en het Gebed, geſchiedt het verzoek, dat iemand, uit de Vergaderde menigte, dezelve gelieve te ſtigten door eene Redevoering, naar aanleiding van eenig gedeelte der Schriftuure. Op dat men niet vrugtloos of met weinig nut te zamen koome, heeft, gemeenlijk, de eene of andere, vooraf, die taak op zich genomen. De Spreeker, zijn werk verrigt hebbende, verzoekt, indien iemand 't een of ander heb-

hebbe aan te merken, zijne bedenkingen in 't midden te brengen. In 't voorbijgaan moeten wij hier aanmerken, dat deeze vrijheid, tot het voordraagen van aanmerkingen op het geſprokene, in de gewoonlijke bijeenkomſten, voormaals, dikwijls aanleiding gaf tot woordenwiſſelingen, die wel de kundigheid der zamenſpreekers aan den dag leiden, doch met een de aanweezenden van de bedoelde ſtigtinge beroofden. De zamenkomst, ter voorbereidinge geſchikt, wordt met een Gebed en Gezang beſlooten.

's Anderendaags, Zondag voormiddag, koomt de Gemeente, van nieuws, bij een, tot het houden van het Avondmaal. Vóór de bediening gaat eene Redevoering, geſchikt ter opwekkinge van de gemoederen tot het waardig gebruiken der gewijde Inſtellinge. Daar naa wordt iemand der Vergadering verzogt, het Brood en den Wijn te willen omdeelen. Die zich daar toe aanbiedt, even gelijk hij, welke den Doop heeft bediend, verklaart, gemeenlijk, dat hij, om dit *bedrijf*, zich geenzins boven anderen verheven, of waardiger keurt dan alle de overige Dischgenooten. Voorts geſchiedt de bediening met de zelfde omſtandigheden, als bij alle andere Protestantſche Christenen. In den avond vergaderen wederom de aanweezenden, om, voor de genootene weldaad, zo in den Dood des Verlosſers als in de plegtige viering daar van, aan hun beweezen, elkander tot dankbaarheid en Godsvrugt op te wekken. Eindelijk wordt de ſtaatelijk zamenkomst beſlooten, den volgenden morgen, met eene Aanſpraak, dienende tot een plegtig afſcheid, en ter aanmoedigінge tot ſtandvastigheid en vermeerdering in de beoeffening van Godzaligheid en alle Christlijke deugden. De liefdegaven, welke bij deeze gelegenheid worden ingezameld, worden, ten behoeve der Dorpsarmen, aan de daar toe bevoegde perſoonen ter hand geſteld.

't Lustte ons, het bovenſtaande, wegens de Geſchiedenis, de Begrippen en den Eerdienst der *Rhijnsburgers* hier neder te ſtellen. Nog vóór weinige jaaren was dit minder noodzaaklijk, dewijl men toen nog, op verſcheiden plaatzen, vooral in de Provincie *Holland*, deeze Gezinte aantrof, en dus dezelve, bij onderwinding, konde gekend worden. Thans is de open-

openbaare inrigting na genoeg verdweenen. Te *Amſterdam* en *Rotterdam*, alwaar men de meeste en voornaamſte voorſtanders plagt te ontmoeten, worden, immers niet in de eerstgemelde Stad, geene zamenkomſten meer gehouden. De algemeene Vergadering te *Rhijnsburg* heeft, zedert den Jaare 1787, geene plaats gehad, en zal bezwaarlijk hervat worden. Hier en daar, vooral in *Noordholland*, worden nog zo genoemde *Kollegiën* gehouden; doch de ſpreekers zijn meestal Leden van Doopsgezinde Gemeenten; uit zucht tot Godgeleerde weetenſchap en om de kennis en het rechte verſtand der Schrifuure voort te planten, houden zij de hand aan deeze oeffeningen, hoewel zij van derzelver mindere noodzaaklijkheid overtuigd zijn, zedert de invoering van eene meer beſchaafde predikwijze onder hunne Gezinte.

Tot flot van dit Artikel zullen wij nog aanmerken, dat de *Rhijnsburgers* een zeer aanzienlijk Weeshuis hebben te *Amſterdam*, gemeenlijk de *Oranjeappel* genaamd, die, al van ouds, boven den Ingang ſtondt. Het ſtaat op de Keizersgraft, aan de Oostzijde, tegenover den geweezen Schouwburg. Het is in tweeën verdeeld; zijnde het eene deel geſchikt voor de Jongens, die hunnen ingang hebben op de Graft; het ander voor de Meisjes, ingaande in de Huideſtraat. In de eerstgemelde Afdeeling is eene ruime Kamer, alwaar de Godsdienſtige zamenkomſten plagten gehouden te worden. Uit zijne eigen middelen wordt dit Huis nog in deftigen ſtand gehouden, en dient ter opvoedinge van kinderen, welke elders niet gevoegelijk kunnen geplaatst worden. Meestal, egter, worden daar in opgenomen kinderen, uit andere Steden of Provincien, wier Ouders tot de *Rhijnsburgers* de naaste betrekking hadden, of tot de Doopsgezinden behoord hebben. Zo wel als die van andere Christlijke Gezinten, geniet ook dit Godshuis vrijdom van verſcheiden openbaare belastingen.

Zie *Hiſtorie der Kollegianten*; en *uit Medegedeelde Berigten.*

RICHARD,

RICHARD, (MARTINUS) gebooren te *Antwerpen*, in den Jaare 1591, een der vermaardſte Kunſtſchilders zijner Eeuwe, niettegenſtaande hij ſlegts ééne, en wel de ſlinkerhand hadde. Naa zich een tijd lang te hebben geoeffend onder den beroemden TOBIAS VERHAACHT, ondernam hij eene reize na *Italie*. Twee jaaren vertoefde hij in dat gewest, zijnen meesten tijd beſteedende met het aftekenen der voornaamſte Steden met roode aarde. Bij zijne wederkomst te *Antwerpen*, betuigde elk zijne verwondering over 's Mans ongemeene vorderingen. Veel werks maakende van het aftekenen van groote Gebouwen en Kaſteelen, kwam hij, daar door, op zekeren tijd, in merkelijk gevaar. Want, ter voldoeninge van zijne heerſchende zucht, genaderd zijnde tot aan den voet van het Kaſteel van *Namen*, wierdt hij ontdekt, voor een vijandlijken Verſpieder aangezien, en als zodanig in verzekering genomen. Doch toen men RICHARD vervolgens voor den Slotvoogd der Plaatze gebragt, en hij aan deezen de reden van zijn bedrijf ontvouwd hadt, verkreeg hij ſtraks zijne vrijheid. Door zijne ongemeene bekwaamheid en naarſtigheid verworf hij de agting van de vermaardſten zijner Kunstbroederen, met naame ook van VAN DYK; deeze heeft hem in portret gebragt, zo als hij zich vertoonde in zijne Kamer zittende om te ſchilderen. Onder 's Mans groote Stukken munt uit, de afbeelding der vlugt van JOSEF en MARIA met het Kindeken JEZUS na *Egijpte*. Midden in dit ſtuk, op het vlakke veld, vertoont zich een Kaſteel, zeer kunſtig uitgevoerd. RICHARD overleedt in den Jaare 1636, het vijfenveertigſte zijns ouderdoms. Zijn Vader, DAVID genoemd, hoewel geen Schilder, was, egter, een voornaam Kunstkenner. Verſcheiden voornaame liefhebbers van *Antwerpen* zonden hem na *Italie*, om 'er de beste ſtukken op te koopen en na *Brabant* over te brengen.

Zie VERMANDER.

RICHARDOT, (JOAN) Voorzitter van den Geheimen Raad en Lid van den Raad van Staate, onder de Aardshertogen, te *Bruſſel*, vermaard, in 's Lands Geſchiedenisſen, wegens zijn aan-

aandeel in de onderhandelingen tot Vrede of Beſtand tuſſchen *Spanje* en de Nederlanden. Naa dat hij, alvoorens, eenige voorafgaande punten hadt helpen beraamen, verſcheen hij, om het werk tot ſtand te brengen, in *'s Graavenhage*, in den Jaare 1608, nevens den Markgraave AMBROSIO SPINOLA, den Geheimſchrijver des Konings, *Don* JUAN DE MARCICIDOR en den vermaarden Vader NEYEN en VERREIKEN. In de zamenkomſten, welke tuſſchen de wederzijdſche Gemagtigden wierden gehouden, voerde RICHARDOT, veelal, het woord van de zijde der Spanjaarden. 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD, uit den mond der Staaten, op zekeren tijd verklaard hebbende, dat zijne meesters niet gezind waren om in handeling te treeden, zonder de voorafgaande erkentenisſe, aan de Spaanſche zijde, der Verééniġde Gewesten, toonde zich RICHARDOT zeer toeſchietende. „ Wat ons aangaat" (zegt men, zou hij thans verklaard hebben) „ indien 't u lusten mogt, zelf een Ko„ ninkrijk te zijn, gij moogt: wij willen 'er ons niet tegen„ kanten." Niet zo toegeeflijk gedroeg hij zich, toen de vrije vaart op de *Oostindiën* op het tapijt kwam. Het ſterk dringen der Staatſche Gemagtigden op deeze vrijheid deedt hem in toorn ontſteeken, en zijne gewoone bedaardheid tot zo verre vergeeten, dat hij zich eenige ſcherpe, zelf dreigende uitdrukkingen liet ontvallen. Op een anderen tijd, het geſprek vallende op de vrije vaart op *Antwerpen*, tegen welke de Hollanders en Zeeuwen zich ernſtig aankantten, nam RICHARDOT een zo ſchijnbaaren ernst aan, dat hij in traanen uitborst, en alzo den Staatſche Gemagtigden verklaarde, hoe zij, door te ſterk op hun ſtuk te ſtaan, gevaar liepen, van de gelegenheid, tot het treffen van vrede, te zullen laaten glippen. Hij voegde 'er nevens, vermids hij en de zijnen, alvoorens verder te gaan, verſlag moesten doen aan den Koning, dat hij de Staaten vermaande, de voorwaarden van den Vrede zodanig te ſtellen, dat dezelve aangenomen konden worden door eenen Koning, die noch overwonnen, noch gevanven, maar tot den Vrede volkomen was geneigd.

Tot nog toe hadden de wederzijdſche Gemagtigden gehandeld over het ſluiten van een beſtendigen Vrede. Dewijl de onderhandelingen, hier omtrent, wierden afgebroken, viel men,

men, eindelijk, op het ontwerp raakende een veeljaarig Beſtand of Stilſtand van Wapenen. 't Is bekend, hoe dit plan, hoewel naderhand voltooid, thans niet tot volkomenheid gebragt wierdt. Onverrigter zaake vertrokken de Spaanſche Gezanten uit *'s Hage*. In een gehoor van affcheid, welk zij, op den laatſten September des Jaars 1608, ter Vergaderinge der Algemeene Staaten hadden, voerde RICHARDOT het woord. Breed weidde hij uit in den lof der vredelievendheid, zagtmoedigheid en toegeeflijkheid der Aardshertogen, en beſchuldigde de Staaten van onverzettelijke ſtijfzinnigheid en onbetaamelijke behandelinge van de Gezanten. Hij beſloot zijne Rede met deeze dreigende woorden: „ Den geest van voor-„ zegginge bezitte ik niet; maar ik bedriege mij geweldig, „ indien ik den dag niet reeds voorzie, op welken gij vrugt-„ loos zult wenſchen, dat u andermaal mogt aangebooden „ worden, 't geen gij thans zo ſtijfzinnig verwerpt. Het „ bloed, welk in 't vervolg ſtaat vergooten te worden, zal „ u aan de misdaad van het verſmaaden van den Vrede ſchul-„ dig verklaaren." Kort daar naa vertrok RICHARDOT, nevens de overige Gezanten, uit *'s Hage*. 't Geviel dat een knegt in den herberg, in welken RICHARDOT zijnen intrek hadt gehad, de laade van eenen Tafel, ſtaande in deszelfs Kamer, openende, in dezelve eenige papieren vondt. Uit nieuwsgierigheid de papieren doorzienде, vondt hij 'er onder, het heimelijk Berigtſchrift des Aardshertogens, naar 't welk de Gezanten, in hunne onderhandeling met de Staaten, zich te gedraagen hadden. De knegt gaf het geſchrift aan Graave JAN VAN NASSAU, die in den zelfden herberg gehuisvest was; deeze wederom aan Graave FREDERIK HENDRIK, die het vervolgens zijnen Broeder Prinſe MAURITS ter hand ſtelde. Langs deezen weg kwam het papier ter Vergaderinge der Algemeene Staaten, alwaar 'er ieder Lid een affchrift van nam: waar door het, wel haast, door den druk wierdt gemeen gemaakt, en in ieders handen kwam. Zeer verſchillende wierdt over deeze gebeurtenis gedagt en gegist. Men vondt 'er, die in 't geheel geen geloof ſloegen aan de wijze der ontdekkinge door den genoemden Knegt, en beweerden, dat het Geſchrift den Gezant heimelijk ontſtolen was, met oogmerk om door het verſprei-

ſpreiden daar van, de Landzaaten op te zetten tegen de Spanjaards en het Beſtand, naardien in het Geſchrift eenige dingen voorkwamen, niet zeer gunſtig voor de vrijheid van den Godsdienst. Die de agterlaating voor weezenlijk hielden, verſchilden wederom van gedagten. De meesten geloofden, dat zulks geſchied was door agteloosheid, alzo RICHARDOT zich zelven naderhand deswegen beſchuldigde in verſcheiden Brieven, en te gelijk klaagde over het ſchenden van het regt der Volken, begaan in het verſpreiden van een Geſchrift, hem als Gezant aanbevolen. Anderen, evenwel, die verder meenden te zien, vonden hier in een loos beleid; en waren van oordeel, dat de Gezant het papier met voordagt hadt agtergelaaten, vermids in hetzelve eenige uitſlagen voorkwamen, wegens een Verbond van wederzijdſche beſcherminge, tusſchen de Spanjaards en de Staaten, van 't welk hij, langs deezen weg, de laatstgenoemden wilde op de gedagten brengen, terwijl hij meende, dat de tijd nog niet gebooren was om zulks bij monde te kunnen voorſlaan. Voor 't laatſte gevoelen meent men daar in eenig bewijs te kunnen vinden, dat de Aardshertog ALBERTUS, over dit voorval, nimmer eenig misnoegen heeft betoond tegen RICHARDOT, maar hem, zedert, zijne voorgaande bediening deedt hervatten, welke hij ook tot zijnen dood toe heeft waargenomen.

Zie *Negotiat.* DE JEANNIN; VAN METEREN; BOR, enz.

RIDDERSCHAP, (*Gelderſche*) in onderſcheiding van die der bijzondere Kwartieren, bezit en oeffent, te gader met de *Steden*, de opperſte magt en gezag, in zaaken, het gemeene Land en de Provincie over 't geheel betreffende. In het dagelijkſche leeven voeren de Gelderſche Ridders, veelal, den tijtel van *Baronnen:* zommigen ook dien van *Graaven.* Doch in hunne hoedanigheid van Leden van Regeeringe worden ze ſlegts *Jonkers*, *Riddermaatigen* of *Heeren* genaamd. Onder de vereischten, om als *Geldersch Ridder* erkend, en als zodanig als Lid van Staat te kunnen verſchreeven worden, zijn,

volgens 's Lands Plakaaten, deeze wel de voornaamſte. Hij moet van den Hervormden Godsdienst belijdenis doen, en van een Geſlagt zijn, welks Voorzaaten insgelijks ter Landſchaps vergaderingen verſchreeven geweest zijn. Hij moet een zeker getal van jaaren bereikt hebben, en genoegzaam gegoedigd zijn ten platten Lande. In vroegere tijden moest een Ridder zijne vaste wooning hebben op het Land; doch deeze vereischte heeft men, al zints lang, over 't hoofd gezien. Zij, die anderzins voor Riddermaatigen konden erkend worden, zijn, egter, uitgeſlooten van de Vergaderingen der Provincie, indien zij zich in den Krijgsdienst begeeven hebben. Ongehuwde Zoonen van Ridders hadden, bij ouds, geenen toegang op de Landdagen, 't en zij ze op zich zelve woonden; doch ook hier in is, door den tijd, verandering ontſtaan. Perſoonen uit andere Gewesten, die onder de Gelderſche Ridderſchap begeeren te worden toegelaaten, moeten de bewijzen inleveren voor hunne Riddermaatige hoedanigheid *in hun* eigen Gewest; als mede kunnen aantoonen, dat de Gelderſche Ridders 't hunnent worden toegelaaten. Hoewel het niet altoos het zelfde zij, wordt het getal der Gelderſche Ridders, in alle de drie Kwartieren te zamen genomen, op zestig, meer of min, begroot.

Zie *Groot Geldersch Plakaatboek*; de *Landdag-Recesſen* en J. SCHRASSERT, *Codex Gelro-Zutphanicus*.

RIDDERSCHAP; (*Hollandſche*) zie HOLLAND.

RIEBEEK, (ABRAHAM VAN) wierdt op den 18 October 1653 aan de Kaap de *Goede Hoop* gebooren, alwaar zijn Vader zich toen aan 't hoofd bevondt der nieuwe volkplantinge, door hem daar ter plaatze geſticht. In zijne jeugd wierdt hij na *Holland* gezonden, alwaar hij zich met grooten ijver op de Regtsgeleerdheid uitleide, en groote bekwaamheid verkreeg in deeze weetenſchap. In 't Jaar 1676 vertrok hij, ruim tweeëntwintig jaaren oud zijnde, voor de Kamer *Enkhuizen*, aan boord van 't Schip *Vrijheid*, met de waardigheid van Onderkoop-

koopman, en kwam in 't volgend jaar te *Batavia*, alwaar hij ras trouwde met de Juffer ELIZABETH VAN BOSTEN, en op den tweeden Augustus 1678 tot buitengewoon' Raad in 't Hof van Juſtitie wierdt bevorderd. In 't Jaar 1684 droeg de Gouverneur CAMPHUIS hem den post op van Sekretaris der Hooge Regeering, welken hij met veel loſs waarnam tot in 't Jaar 1690, toen men hem bevorderde tot Buitengewoonen, gelijk in 1693 tot Gewoonen Raad van *Indiën*. Op den zevenden Junij 1703 wierdt hij aangeſteld tot Directeur Generaal, doch bekwam deeze waardigheid eerst op den eenendertigſten Januarij 1704; wanneer de Heer VAN HOORN dezelve geheel afſtondt, om die van Gouverneur Generaal te aanvaarden; in welke hooge bediening de Heer VAN RIEBEEK op zijn beurt opvolgde in 't Jaar 1709.

Onder de Regeering des Heeren VAN RIEBEEK vielen weinig voornaame gebeurtenisſen voor, doch wel veelerhande verſchillen en wanorders; die men egter den Gouverneur niet kan wijten. De eerſte onlusten openbaarden zich op *Celebes*, alwaar de Koningen van *Boni* en *Goa* in oorlog raakten, en de Maatſchappij genoodzaakt wierdt den eerſten te ondersteunen: met dat gevolg, dat de laatſte, hoewel hij in 't begin eenige voordeelen behaalde, eindelijk de nederlaag kreeg.

Op de Molukſche Eilanden ontſtondt, op den zelfden tijd, verſchil tuſſchen TOLUCCO, Koning van *Ternate*, en HASSANODIN, Koning van *Tidor*, die altoos over hoop lagen; de laatſte kwelde den eerſten op veelerhande wijzen: waarop deeze een' engen weg bezette op 't Eiland *Gilolo*, 't geen de onderdaanen des Konings van *Tidor* verpligtte, zomwijlen een' omweg van twintig dagen te neemen.

Om de gevaarlijke gevolgen deezer verſchillen voor te koomen, wist de Heer PETERSON, Gouverneur van *Amboina*, geen beter middel, dan dien weg voor een ieder vrij te verklaaren; 't geen hij met het grootſte regt kon doen, om dat dezelve op 's Compagnies bodem gelegen was. Doch de Koning van *Ternate* hadt hier in geen behaagen; 't welk den Gouverneur verpligtte over deeze zaak ernſtig aan de hooge Regeering te ſchrijven, en eenen behoorlijken onderſtand te verzoeken, die hem, zo ras mogelijk, wierdt gezonden. Zo

dra de hulptroepen waren aangekoomen, begaven zich de Gouverneur en Opperkoopman na *Tolucco*, met deezen eisch: om den weg in verschil af te staan, of 'er zich toe te zien dwingen, en alle voordeelen, door de Maatschappij aan den Koning toegestaan, te verliezen. Ook nam men zijn' voornaamsten geheimen Raad, die de drijfveer der onlusten was, in hegtenis, en zondt hem na *Banda* in ballingschap; 't geen den Koning zulk eene vreeze aanjoeg, dat hij deeze engte aan de Maatschappij overgaf, die aldaar een Fort met twaalf stukken geschut deedt bouwen.

Op *Amboina* stierf in 't Jaar 1709 de beroemde HASSAN SOLIMAN, de rijkste, schranderste en gevaarlijkste Moor der Kust van *Hitou*, welke hij naar zijn welgevallen regeerde. Niettegenstaande zijne menigvuldige zamenspanningen met den Koning van *Ternate*, en andere gevaarlijke streeken tegen de Compagnie, had dezelve hem egter, uit verscheide Staatkundige inzigten, steeds met veel agting behandeld. De Heer VAN RIEBEEK vondt ondertusschen niet dienstig, een Neef des overleedenen in zijn' post te laaten opvolgen, maar gaf denzelven aan eenen ander.

Kort daar naa openbaarden zig op 't Eiland *Java* nieuwe onlusten, die tot eenen zwaaren oorlog aanleiding gaven. In 't Jaar 1712 ontving de Heer VAN RIEBEEK een Gezantschap van den Keizer, 't welk zijne betrekking hadt tot de twee volgende zaaken: 1. Om te weeten, of de Maatschappij goed zou keuren, dat zijn Zoon hem, thans zestig jaaren oud, ter zijner tijd in 't gebied zou opvolgen; 2. om te verstaan, hoe de Maatschappij zig zou gedraagen, indien de Prinsen van *Soerabaja* zig tegen deeze opvolging zouden aankanten, gelijk thans waarschijnelijk viel. In 't volgend jaar ontving de Regeering een tweede Gezantschap van veel aanbelang, 't geen met zeer groote geschenken voorzien was, en op den tweeden Maij 1713 plegtig wierdt ontvangen. De Gezanten ten gehoor toegelaaten zijnde, verzogt de Gouverneur hen, den Keizer in geheugen te brengen, in welke onlusten de Compagnie zig ten zijnen behoeve had gestooken; de moeite, die zij zig had verwekt, en de sommen tot zijn voordeel door haar verspild; de beloften door hem in gevolge van dien gedaan,

en

en de verpligting, die op hem lag om dezelve te volbrengen. Hier mede wierden de Gezanten te rugge gezonden, met het geſchenk van een' ſchoonen Kemel.

Die van *Sourabaja* bereidden zich ondertusſchen ten oorlog, en verzamelden van alle kanten eene menigte troepen, die hen zeer gedugt maakten voor den Keizer. Het duurde egter noch eenige jaaren, eer de zaaken tot eene openbaare vredebreuk kwamen; doch deeze heeft de Heer VAN RIEBEEK niet beleefd.

In 't Jaar 1707 waren twee magtige Vorsten geſtorven, te weeten de Keizer van *Kandy* en de Groote Mogol, de eerſte een vreedzaam en de ander een onſtuimig mensch. De Zoon en Opvolger des eerſten was WIRA SINGA, toen oud zeventien jaaren, een Vorst van een' zeer wreeden en trouwloozen aart, die den Hollanderen een' tweeden RAJA SINGA deed vreezen; doch hij voerde niets uit, 't geen hunne belangen hinderlijk was.

Shah ALEM BHADUR, Zoon en Opvolger van den beroemden AURENG ZEB, bezat niets van den onſtuimigen aart zijns Vaders. De Maatſchappij beſloot in 't Jaar 1710 hem een plegtig Gezantſchap te zenden; tot welken post benoemd wierdt de Heer C. BEZUYEN, Directeur van *Suratte*; maar deeze op reis komende te ſterven, wierdt in 't volgend jaar tot zijn Opvolger benoemd de Heer KETELAAR, die zeer wel ten Hove wierdt ontvangen, en op alle zijne verzoeken eene gunſtige toeſtemming verkreeg. Deeze goede uitkomst was men hoofdzaakelijk verſchuldigd aan eene Portugeeſche Dame, Donna JULIANA DIAS DA COSTA, Gouvernante van 't Serrail des Keizers: doch dezelfde dag, op welken den Ambasſadeur, wegens 't goed gevolg zijner handelingen, wierdt geluk gewenscht, verloor de Keizer het leeven, door de verraaderlijke pook van eenen zijner Generaalen, die aanſtonds door de Lijfwagten wierdt aan ſtukken gehouwen. De daarop volgende verſchillen, tusſchen de Zoonen van den overleedenen, verwekten den Ambasſadeur niet weinig moeite; doch eindelijk, toen de oudſte, genoemd MOCSODDIEN, op den troon was bevestigd, namen de zaaken der Compagnie een beteren keer; 't geen egter van korten deur was: want een nieuwe opſtand

deedt dien Vorst in 't volgend jaar zijn hoofd verliezen, en plaatste op den troon TIA ROCHSIEER, welke het Comptoir van *Bengalen*, tot groot nadeel der onzen, had uitgeplonderd, en daarenboven nog wel vierdehalf ton gouds ontving tot geschenken, hoewel zonder eenige vrucht.

In *Persien* verloor de Maatschappij in 't Jaar 1713 eenen schat van vijf tonnen gouds, door de onvoorzigtigheid van den Directeur PIETER MACARE, die zijn toevlugt genomen hebbende onder den *Sophi*, te vergeefs wierdt opgeëischt, tot in 't Jaar 1716, wanneer de Gouverneur hem in handen kreeg, door 't beleid van den Heer KETELAAR, toen ter tijd Gezant aan dat hof.

Alle deeze onheilen waren voorzeker op geenerhande wijze aan den Heer VAN RIEBEEK te wijten, maar moesten nogthans ten uitersten onaangenaam zijn voor de Heeren Bewindhebbers: hier bij voegde zich nog een opstand op de Westkust van *Sumatra*, werwaards men troepen moest zenden om de Bethamels te beteugelen. In 't Gouvernement van *Malacca* gebeurden ook groote wanorders, die ten gevolge hadden, dat de beide voornaamste Regenten dier plaatze door den Raad van Justitie aldaar wierden afgezet, en in zwaare geldboeten verweezen. Doch de Raad van *Indien* te *Batavia* scheen gunstiger over hen te denken: want door dezen wierden zij in hunne eer en ampten hersteld. Eindelijk zag men in dit jaar, 't geen 't laatste was van 't leeven des Heeren VAN RIEBEEK, een Reglement voor den dag koomen, aangaande de hoeveelheid der goederen, die een ieder, naar maate zijns aanziens, uit de *Indien* met zich zou mogen voeren.

Men ziet uit dit verhaal, dat de Heer VAN RIEBEEK weinig gelegenheid heeft gehad om zijn beleid ten nutte der Maatschappij te doen blijken. Ook hadt hij het ongeluk, van zeer dikwijls in geschil te zijn met eenige Raaden van *Indien*, en in 't bijzonder met den Directeur Generaal DOUGLAS, een man van een zwak gestel en geringe zielsvermogens, dien de Gouverneur dikwijls in den vollen Raad zodanig doorstreek, dat hij zomwijlen eenige weeken lang uit verdriet het bed hieldt. De Heeren VAN ZWOL en CHASTELEIN waren de eenigste onder de Raaden, die den Directeur durfden ondersteunen; en 't

was

was ook door hun beleid, dat deeze twee Hoofden der Indiſche Regeering, ten minſten in ſchijn, wederom verzoenden: hoewel, van den kant des Gouverneurs, onder deeze voorwaarde, dat al wat geſchreeven was, geſchreeven zou blijven, en naar Holland worden gezonden. 's Gouverneurs mond en pen waren beide van 't grootst vermogen, en bij een ieder ten hoogſten gevreesd. Voor 't overige was de Heer VAN RIEBEEK een zeer eerlijk man, niet minder geestig dan werkzaam en zedig; en hij had niets tegen zich, dan zijnen verdrietigen inborst, waar door hij zo voor anderen als voor zich zelven zeer lastig was. Zijn voorhoofd was altoos gefronsd, en niemand durfde zich beroemen, van hem ooit te hebben zien lachen. Zijne te groote geſtrengheid liet zich nooit verzachten door geſchenken. Hij was niet vatbaar voor omkooping, doch ſteeds belangeloos. Ook hieldt hij zich niet op met het verzamelen van groote ſchatten, maar vergenoegde zich met zijne inkoomens, zonder veel op te leggen. Hij hadt eene groote drift voor paerden, en reed zeer dikwijls naar zijn buitengoed, zeven of acht mijlen van *Batavia*, vergezeld door een ſtoet van ſlavinnen, rijdende op ezels.

Het voornaamſte, 't geen de Heer VAN RIEBEEK uitvoerde, waren eenige togten na de grenzen der Koninkrijken van *Jacatra* en *Bantam*, of na de Zee van den Zuidkant des Eilands; hij liet zelfs derwaards een weg aanleggen en aldaar een vlek ſtichten, om met zekerheid te weeten, wanneer, of welke ſchepen daar voorbij voeren. Zommige lieden verzekeren, dat deeze togten zeer nuttig voor de Maatſchappij zijn geweest; ten eerſten, om dat hier door eene groote daaling kwam in den prijs des Zwavels, en ten anderen, om dat men dus gelegenheid kreeg tot eene meer naauwkeurige kennis van de inwendige geſteldheid des Lands. Maar andere zijn van meening, dat deeze redenen niet genoegzaam waren voor een Gouverneur Generaal om zich zo verre van zijne Hoofdſtad te verwijderen, en 't beſtier aan anderen over te laaten; waar bij nog koomt, dat de Generaal door de onvermijdelijke moeielijkheden der reizen zijne gezondheid niet weinig benadeelde, terwijl veele Javaanen, die den ſnellen

trein der paerden te voet moesten volgen, onderweg dood bleeven.

Het gebeurde op een deezer togten, op welken men zeer veel te lijden had van de brandende hitte bij dag en van de doordringende koude bij nacht, dat de Gouverneur VAN RIEBEEK door eene zwaare krankte wierdt overvallen, die hem zo hevig aangreep, dat hij niet langer te paerd kon zitten, maar door eenige perſoonen na *Batavia* moest gedraagen worden, alwaar hij nog daarenboven niet, dan met het uiterſte gevaar, te rugge kwam; dewijl hij van 't overige gezelſchap der Ruiters afgedwaald zijnde, door de onvoorzichtigheid zijner gidſen, in eene zeer gevaarlijke woestijne was aan 't dwaalen geraakt. Maar hadt hij het geluk zijn leeven uit deeze oogenſchijnlijk verderffelijke gevaaren te redden, hij moest het egter, eenige weeken laater, in zijn Hoofdſtad verliezen, alwaar hij op den zeventienden November 1713 kwam te overlijden, en op den twintigſten dier maand met de gewoone plegtigheden wierdt bijgezet. Zijne Echtgenoote overleefde hem alleen vijf maanden, en zijne kinderen keerden in 't volgend jaar na *Holland* te rug. De Zoon des Gouverneurs verkreeg den titel van Heer van *Banſchooten*; zijne jongſte Dochter trouwde te *Batavia* met den Heer VAN OOSTEN; terwijl zijne oudſte Dochter, Mevrouwe BORS VAN WAVEREN, voor de derde keer Weduwe was.

Wij moeten hier nog bij voegen, dat, volgens onze berigten, de Heer VAN RIEBEEK reeds, zedert 't Jaar 1710, zijn ontſlag bij de Maatſchappij had zoeken te verkrijgen; ook dat hij, in 't vervolg, bij gelegenheid zijner geſchillen met den Raad van *Indien*, deeze verzoeken menigmaal had vernieuwd; maar dat dezelve altoos door de Bewindhebbers van de hand waren geweezen.

RIED, een Dorp in *Friesland*, onder 't Kwartier van *Weſtergo*, in de Grietenij *Franekeradeel*. Het ontleent zijnen naam van een Water, 't welk, ter Noordzijde van dit Dorp, na het nabuurig *Berlikum* loopt. 'Er ſtaan ſlegts eenige weinige huizen. De Predikant, welke hier zijne wooning heeft

heeft, verrigt ook den dienst in de twee naastgelegene Dorpjes *Bour* en *Dongjum*. Van de Staten, eertijds hier om en bij gelegen, is *Andla-State* alleen over gebleeven; doch heeft haare oude gedaante al voor lang verlooren. Het is thans eene aanzienlijke Boerderij met eene fraaie Heerenhuizing, zints geruimen tijd de eigendom van het deftig Burger-Geslagt FONTEIN, te *Harlingen*. De stigter deezer State, GODEFRIDUS ANDLA, was eerst Pastoor te *Ried*, daar naa Abt van het Klooster *Lidlum*, en hadt veel deels in de twisten tusschen de *Schieringers* en *Vetkopers*, van welke hij de laatstgenoemden was toegedaan. In 't einde van zijn leeven verliet hij de Abtdij, en wierdt Pastoor te *Berlikum*.

Zie WINSEMIUS en SCHOTANUS.

RIEDERKERK; zie RIEDERWAARD.

RIEDERWAARD, (*De*) eene Landstreek, in *Zuidholland*, in aloude tijden van veel grooter uitgestrektheid dan ten huidigen dage. Tegenwoordig bevat zij niets meer dan het Ambagt *Riederkerk*, en grenst, ten Zuiden, aan den *Zwijndregtschen Waard*. De reden der benaaminge moet, hoogstwaarschijnlijk, gezogt worden in den alouden eigendom deezer Landstreeke, als toebehoord hebbende aan het Geslagt van RIEDE, afstammende van een jonger Zoon van het aanzienlijk aloud Geslagt VAN DE MERWEDE. De *Riederwaard*, door dit Geslagt in dijk gebragt zijnde, zou, vervolgens, daar van den naam ontleend hebben. Dit althans is zeker, dat het Huis VAN RIEDE, eertijds, in deezen oord, zeer uitgebreide goederen en landeigendommen plagt te bezitten. Omtrent het midden der Elfde Eeuwe vindt men reeds daar van gewag gemaakt. De *Riederwaard*, ruim driehonderd jaaren laater, door een zwaaren vloed overstroomd zijnde, bleef onder de wateren bedolven, tot aan het begin der Vijftiende Eeuwe, wanneer hij, volgens Handvest van Hertog ALBREGT VAN BEYEREN, van nieuws, in dijk gebragt wierdt. Een Dijkgraaf en vijf Hoogdijkheemraaden oeffenen hier het Dijksgeregt,

met het geen daar aan verknogt is. — In de *Riederwaard* legt het Ambagt *Riederkerk*, van groote uitgeſtrektheid, als bevattende achttienhonderd Morgens Lands. Het getal der Huizen vinden wij onderſcheidenlijk opgegeeven. Het middengetal, in dit verſchil, is tweehonderdzestig. De Kerk is een zeer fraai gebouw, doch van welke de tijd der ſtigtinge onbekend is. Volgens zommigen zou de Kerk niet zo oud zijn als het Dorp. Zij wordt door haaren eigen Leeraar bediend.

Zie OUDENHOVEN, *Zuidholland*.

RIETVELD, eene ſtreek Lands onder het Rhijnlandſche Dorp *Alfen*, ſtrekkende van bij den hoogen Rhijndijk af tot aan het Dorp *Hazerswoude*. De uitgebreidheid wordt begroot op tweehonderdvierëndertig Morgens Lands. De grond daar van, verhaalt men, was, van ouds, zo week en moerasſig, dat men daar in eenen ſtok konde ſteeken, ter lengte van twaalf voeten, zonder dat men, op die diepte, nog vasten grond kondë peilen. Ligt is hier uit af te leiden, dat men, in dien ſtand van zaaken, aldaar weinige of geene vrugten inzamelde. Met groote moeite en kosten heeft men den grond opgehoogd, en zo veel vastheid bekoomen, dat men 'er, heden ten dage, zeer goede Weilanden vindt.

RIETVELD, een Ambagt, in *Zuidholland*, in het Land van *Arkel*, en met het Ambagt van deezen naam, zo in het Burgerlijke als in het Kerkelijke, vereënigd. Van de zevenhonderdachtentwintig Morgens Lands, welke de beide Ambagten bevatten, behooren de minſten, naamelijk tweehonderdvijftien, onder *Rietveld*. Zo ſtaat het ook met het getal der Huizen. Te gader tellen ze, volgens de laatſte Lijst der Verpondingen, eenenzestig, en *Rietveld*, van deezen, dertien Huizen. De Kerk ſtaat te *Arkel*.

RIETVELD, in het *Baljuwſchap van Woerden*, maakt, met *de Bree*, één Ambagtsheerlijkheid uit. Te zamen leggen ze aan de Noordzijde van den Rhijn, en bevatten achthonderd en drie Mor-

Morgens en vijftien Roeden Lands. Volgens de laatſte opneeming telt men 'er drieëndertig Huizen.

RIETWYK, te gader met *Rietewijkeroord* één Ambagtsheerlijkheid, in *Hollands* gedeelte, *Kennemerland*. Bij verkorting worden ze, in de gemeene landtaale, *Rijk* en *Rijkeroord* genaamd. Door de nabijheid aan het Haarlemmer Meir, is *Rietwijk* meest weggeſpoeld, en is / op de uitgeſtrektheid van het ander gedeelte, bezwaarlijk, eene vaste bepaaling te maaken. 't Geen van *Rietwijk* nog in weezen is, grenst aan het Dorp *Sloten*. *Rietwijkeroord* legt bij *Amſtelveen* en *Aalsmeer*. Aan den Heere van *Heemſtede* koomt de Ambagtsheerlijkheid toe in eigendom.

RINSMAGEEST, bij verkorting, door de Landzaaten, gemeenlijk, *de Geest* genoemd, een Dorp in *Friesland*, onder het Kwartier *Oostergo*, in de Grietenij *Dantumadeel*. Het is een fraai Dorp, beſtaande uit eene dubbele rije huizen. Tot gemak der Ingezeetenen, loopt van daar een Vaart na de zogenaamde Dokkummer Ee, of Trekvaart. Waarſchijnlijk heeft de laage broekige grond, van ouds *Geestgrond* genoemd, aanleiding tot den naam gegeeven. Nog heden ten dage is aan drie kanten de grond nog zeer laag, en alleen aan den Oostkant zeer goed Bouwland. Boven de meeste Frieſche Dorpen munt *Rinsmageest* uit, door de menigte aloude Staten of adelijke Geſtigten, welke, al voor lang, hier plagten te leggen; van welke de meesten in Boerderijen veranderd, doch eenigen, deels in haare aloude gedaante, deels onder die van hedendaagſche Buitenplaatzen, nog in weezen zijn. *Eyſinga-State* munt hier inzonderheid uit. Door het Geſlagt van SCHWARTZENBERG, met naame ook door den Heer Jr. WILKO HOLDINGA, *Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlandsberg*. Vrij- en Erfheer van *Ameland*, en Grietman van *Barradeel*, wierdt zij in haaren tegenwoordigen ſtaat gebragt. Bijkans alles ontmoet men hier, 't geen de Landhuizen in *Holland* tot ſieraad, gemak en vermaak verſtrekt. Van *Tjaarda-State*, leggende digt aan de Kerk van het Dorp, zijn de voorgaande eigenaars, reeds vóór honderden van jaaren, vermaard in

's Lands

's Lands Geſchiedenisſen. Het aloude Klooster *Klaarkamp*, in den Jaare 1165, gebouwd, en naar de ſtigteresſe, KLARA, eene zeer vermogende Weduwe, dus genaamd, plagt insgelijks te leggen in de nabuurſchap, ten Noorden van dit Dorp. Binnen zijne buitenſte Graft, wil men, zou het ruim zestien Morgens gronds beſlagen hebben. Het Gebouw is al lang verdweenen, en daar van geen ander overblijfzel in weezen dan een oude Buitenſingel, binnen welken drie Boerenwooningen beſlooten leggen. *Rinsmageest* is de geboorteplaats van den vermaarden VORPERUS THABORITA.

Zie WINSEMIUS.

RIPPERDA, (JOAN WILLEM VAN) gemeenlijk bekend bij den naam van *Hertog van Ripperda*, verkreeg dien tijtel, niet volgens geboorteregt, maar door de gunst des Konings van *Spanje*. Wegens zijne afkomst, opvoeding, en 't geen verder zijne verrigtingen, in zijne vroegſte jaaren betreft, kunnen wij, bij gebrek aan de noodige aantekeningen, weinig melden. De Leezer vergenoege zich dan met 't geen wij hebben kunnen opſpooren. Het land zijner geboorte was de Provincie van *Groningen en Ommelanden*, alwaar zijne Ouders, uit een oud en edel geſlagt afkomſtig, op hunne Landgoederen leefden; zij deeden belijdenis van den Roomsch-Catholijken Godsdienst, en, hoewel in ruime omſtandigheden leevende, was zulks oorzaak, dat zijn Vader nimmer tot eenig Staats-ampt bevorderd wierdt. Zijn geſlagt, evenwel, althans eenigen, welke den naam van RIPPERDA voerden, hebben, weleer, aan 't roer van Staat gezeeten. Onder de Leden, uitmaakende het Gezantſchap, om KAREL DEN II, met zijne herſtelling op den Engelſchen throon te begroeten, vinden wij eenen JOACHIM RIPPERDA, Heer van *Farmſum*; en ADOLF HENRIK RIPPERDA *tot Beurze*, Heer van *St. Jans Dam*, was, in den Jaare 1667, een der Gevolmagtigden der Staaten op de Vredehandeling te *Breda*. De Vader van onzen RIPPERDA, uit den aart een Vroom en Godvrugtig man, droeg alle noodige voorzorge, om aan zijnen Zoon eene opvoeding te geeven,

mer

met het aanzien zijner geboorte overeenkomſtig. Hij zondt hem na het Hooge School te *Leiden*, hoewel de vreeze, dat de Jongeling, door zijne verkeering met Protestantſche Leermeesters en Medeleerlingen, aan zijn geloove mogt ſchipbreuk lijden, in 't eerst hem hierin tegenhieldt. RIPPERDA was nog zeer jong toen hij hier ter Schoole wierdt beſteld; doch door den ijver, met welken hij zich kweet, wierdt dit vergoed. Maar deeze ijver verflaauwde eerlang; 't welk den Vader noodzaakte, eenen zijner Leermeesteren te verzoeken, hem hier over ernſtig te onderhouden. Hij, hier van verwittigd, vatte zulk een hevig misnoegen op tegen den ouden Heer, dat het geheugen daar van hem zo leevendig bij bleef, dat hij bij 's Vaders overlijden zelfs geene traanen ſtortte. Dit was het eerſte bewijs van dien wraakzuchtigen aart, van welken hij naderhand zo dikmaals blijken gaf.

Niet meer dan dit weinige hebben wij kunnen vinden raakende zijn gedrag tot op dien tijd, in welken hij tot gewigtige Staatsampten verheeven wierdt. De Heer VAN RIPPERDA was naamlijk van een ſtaatzuchtigen aart, en brandde van begeerte om tot meerder aanzien in de waereld bevorderd te worden. Hier toe wierdt de weg hem afgeſneeden, doordien hij van den Roomſchen Godsdienst belijdenis deedt. Nogthans werkte zijne eerzugt ſterker dan zijne aankleeving aan de voorouderlijke beginzels, en hij beſloot, eerlang, de Gemeenſchap der Roomschgezinden te verlaaten, en die der Hervormden te omhelzen. Thans was de weg tot bevorderinge geopend; binnen kort nam hij, als afgevaardigde wegens de Provincie *Stad en Lande*, zitting in de Vergadering der Algemeene Staaten. Dit gebeurde omtrent den Jaare 1713. Twee jaaren laater hadden de Staaten beſlooten, een buitengewoon' Gezant na *Spanje* te zenden. De Heer VAN RIPPERDA, als bij een ieder bekend voor zeer bekwaam tot zulk een post, wierdt derwaards afgevaardigd. In Julij kwam hij te *Madrid* aan, doch deedt eerst zijne openbaare intrede te *Madrid* in April des volgenden jaars. Op zijn eigen verzoek, verkreeg hij van de Algemeene Staaten den tijtel van Ambasſadeur, doch geen verhooging van wedde.

De

De perſoon, welke thans aan het Hof van *Madrid* 't meest vermogt, was de Cardinaal DEL GUIDICE; met deezen ging RIPPERDA eene naauwe vriendſchap aan. Door dit middel raakte hij meermaalen in geſprek met ſommige Jeſuiten, welke, volgens de gewoonte hunner orde, alle middelen in 't werk ſtelden, om den Ambasſadeur tot den ſchoot der Kerke te doen wederkeeren. De groote beloften van bevorderinge aan het Spaanſche Hof, welke zij hem deeden, maakten geene geringe indrukzels op zijn eerzuchtig gemoed; doch hij ſtelde het voorneemen, welk hij nu reeds opvatte, uit tot beter gelegenheid.

Ondertusſchen ſlaagde de Heer VAN RIPPERDA gelukkig in het oogmerk van zijn Gezantſchap; 't welk was, eenige Artikelen, den Vrede en Koophandel betreffende, te regelen. Wel haast won hij ook de gunst van zijne Majeſteit, en inzonderheid van de Koninginne; door zijne aangenaame verkeering, zijne ſchranderheid en welbeſpraaktheid raakte *hij in* agting bij de meeste Rijksgrooten en buitenlandſche Afgezanten. Doch terwijl dus zijn naam en agting groeide, wierdt hij, in November des Jaars 1716, van de Algemeene Staaten te rug ontbooden. Hij ontving dit bevel met blijdſchap, alzo 't hem gelegenheid verſchafte om 't voorneemen, welk hij heimelijk hadt opgevat, ten uitvoer te brengen, om naamelijk, naa zijne te rug komst uit *Holland*, den Protestantſchen Godsdienst af te zweeren, de belangen zijns Vaderlands te verlaaten, en zich aan die van zijne Katholijke Majeſteit gantschlijk over te geeven. Geheel *Madrid*, alle de buitenlandſche Staatsdienaars, in één woord, elk die eenige kennis en omgang met RIPPERDA gehouden hadt, zag hem met leedweezen vertrekken; zo diep hadt hij zich, door zijne vriendlijke verkeering, bij eenen ieder weeten bemind te maaken.

In den *Hage* aangekomen zijnde, deedt hij verſlag van zijn Gezantſchap; doch vermids hij zijne huisvrouw en kinderen te *Madrid* hadt agter gelaaten, openbaarde hij al vroeg zijn voorneemen om ſpoedig derwaards weder te keeren, en 'er voorts het overige zijner dagen in ſtilte door te brengen. Ondertusſchen was 'er, geduurende zijn verblijf hier te lande, op de eene of andere wijze, iets uitgelekt van zijne voorgenomen

men veranderinge van Godsdienst; doch van zijne gemeenzaame Vrienden hier over onderhouden, ontkende hij zo ernſtig, dusdanig een oogmerk te hebben, dat de meesten 'er voorts geen geloof aan ſloegen; hoewel ſommigen niet konden nalaaten, deswegen eenig vermoeden te koesteren. Om zijne voorgenomene te rug reize na *Spanje* zo dra mogelijk voort te zetten, vertrok hij na *Groningen*; aldaar de noodige orders op zijne zaaken geſteld hebbende, keerde hij weder in *'s Hage*, en zette eerlang zijne reize voor na het bij hem zo geliefde Spaanſche Rijk. Te *Madrid* wierdt hij met opene armen van zijne Vrienden ontvangen, en ontmoette insgelijks eene zeer gunſtige bejegening van hunne Majeſteiten, bij welke hij ſpoedig gehoor verwierf.

Thans geene redenen meer hebbende, om zijne verandering van Godsdienst geheim te houden, wierdt zijn voorneemen welhaast rugtbaar, en zijn huis dagelijks overloopen van allerleie ſoorten van Geestelijken, om hem met zijne wederkeering in den ſchoot der Kerke geluk te wenſchen, en voorts tot ſtandvastigheid te vermaanen. Om de geheele waereld van de opregtheid zijner Bekeeringe te overtuigen, wierdt raadzaam geoordeeld, dat hij den Hervormden Godsdienst openlijk behoorde af te zweeren; 't welk geſchiedde met de volgende plegtigheden.

Op den dag, tot deeze verrigting beſtemd, begaf de Heer RIPPERDA zich, des morgens ten elf uuren, na het Paleis van *St. Ildefonſe*, alwaar de Prins van *Asturie* en verſcheiden Grandes van *Spanje* hem verwagtten. De plegtigheid begon met eene vermaaning, die hem een Jeſuït deedt, welke met de zorge van hem te bekeeren, door den Cardinaal DEL GIUDICE, was belast geweest. Vervolgens wierdt hij na de Koninklijke Kapel geleid, alwaar de Koning, de Koningin en de Infanten in hunne geſtoelten zaten om de plegtigheid te aanſchouwen. *Don* ANTONIO ALVARO DE MENDOÇA deedt eene zeer nadruklijke Redevoering, waarin hij zich bevlijtigde om de dwaalingen der Hervormden aan te toonen. Vervolgens kwam hij tot een Lofrede van de Apoſtoliſche Katholijke Roomſche Kerke; hij deedt haare onafgebrokene opvolging zedert de tijden der Apoſtelen zien, en beſloot met den

nieuw-

nieuwbekeerden met lofredenen te overladen. Vervolgens hoorde RIPPERDA de Misse, welke insgelijks door MENDOÇA wierdt bediend en die hem ook den Eed afnam. De Plegtigheid geëindigd zijnde, bedankte hij den Prins van *Asturie* voor de eer, welke hij hem gedaan hadt, van bij zijne Afzweering tegenwoordig te zijn, en, hunne Majesteiten gegroet hebbende, vertrok hij van *St. Ildefonse*, om tegenwoordig te zijn op het pragtig middagmaal, welk de Jesuiten, ter dier gelegenheid, hadden doen bereiden. In het Klooster met den Abt *Don* ANTONIO ALVARO DE MENDOÇA aangekomen zijnde, wierdt hij aldaar over zijn Bekeering begroet door alle de Geestlijken en verscheiden Grooten van het Rijk, door den Generaal der Jesuiten aldaar genodigd; wordende 'er voorts niet meer van Godsdienstige onderwerpen gesproken, maar den dag met drinken en luidrugtig vermaak doorgebragt.

Een zo vreemde stap, gedaan door een persoon van weezenlijke verdienste in verscheiden opzigten, en die weleer den Algemeene Staaten in de hoedaanigheid van Gewoonen Afgezant gedient hadt, kon niet nalaaten, zo dra dezelve rugtbaar en door onlochenbaare bewijzen wierdt bevestigd, in de Nederlanden veel opspraaks bij sommigen, en goedkeuring bij anderen te verwekken. De Heer VAN RIPPERDA ontving deswegen verscheiden brieven van bestraffinge of gelukwenschinge, naar gelang de schrijvers van verschillende gevoelens gedreeven wierden. Ook tragtte hij zelf zijnen gedaanen stap bij sommigen der eerstgemelden, zo goed als hij konde, op zijne wijze te verdeedigen; terwijl hij ondertusschen in *Spanje* zeer gevleid en gestreeld wierdt van allerleie soort van Geestlijken, vooral de Jesuiten, met welken hij veelvuldigen omgang hadt, en die niet nalieten, hunne gestadige poogingen aan te wenden, om hem in de nieuwlings aangenomene Leere te bevestigen.

Ondertusschen waren het de Godgeleerde onderwerpen niet alleen, welke de aandagt van den Heer VAN RIPPERDA bezig hielden. Zijne verregaande Staatzugt deedt hem wel haast na gelegenheid zoeken om zijne heerschende neiging bot te vieren. Deeze gelegenheid vondt hij in den vrijen toegang en gemeenzaame verkeering, welke hij hieldt met den Kardinaal

naal ALBERONI, die van den armoedigſten toeſtand tot de waardigheid van Kardinaal en eerſten Staatsdienaar van het Spaanſche Hof was opgeklommen. Een perſoon als RIPPERDA was van ongemeenen dienst voor deezen doorſleepenen Staatsman, welke zich dikwijls, in zaaken van de uiterſte aangelegenheid, van hem bediende tot het ſmeeden en uitvoeren van ontwerpen, op den toenmaaligen toeſtand van Europa betrekkelijk; gelijk dan ook de Kardinaal deeze moeite niet onbeloond liet, tragtende, op 't zorgvuldigst, de bevordering van zijnen Vriend te bewerken. Door deezen, waarſchijnlijk, verkreeg hij het Ampt van Opziener der Fabrieken, in *Spanje*, omtrent deezen tijd opgeregt: een Ampt, 't welk, ſchoon zeer voordeelig, dewijl het met zijn heerſchende neiging niet overeenkwam, van hem met tegenzin wierdt waargenomen.

Niets wisſelvalliger en onzekerder dan de gunst der Vorſten, is eene aanmerking, door den ſpoedigen val van menig Staatsman bekragtigd. De Kardinaal ALBERONI ondervondt derzelver waarheid op 't nadrukkelijkst. Door het mislukken zijner uitgeſtrekte ontwerpen, verviel hij bij zijne Katholijke Majeſteit in ongenade, en was genoodzaakt het Hof te verlaaten. Hier door miste de Heer RIPPERDA zijnen voornaamen ſteun, en tevens de hoop op verdere bevordering. Dit deedt hem beſluiten, het voorbeeld zijns begunſtigers te volgen, en na *Segovia* te vertrekken, alwaar hij een vermaaklijk Landgoed bezat. Hij deedt wel, nu en dan, eenen keer na *Madrid* om hunne Majeſteiten te begroeten; doch alzo het aanzien, welk hij ten Hove gehad hadt, merkelijk was verminderd, beſloot hij het Hof voor altoos te verlaaten, en zich niet verder met Staatszaaken te bemoeien; een beſluit, zeer naar den zin zijner Echtgenoote; alzo hij, eenigen tijd, het hoofd vol hebbende gehad met Staatkundige ontwerpen, zich naauwlijks met de zaaken van zijn Huisgezin bemoeid hadt.

Door de geſtadige onlusten, in welke het Spaanſche Hof was ingewikkeld, waren de Handwerken in dat Rijk in merkelijk verval geraakt. Zijne Majeſteit, gezind om dezelve aan te moedigen en in beteren ſtaat te brengen, ontboodt RIPPERDA van zijn ſtil Landverblijf ten Hove, alwaar hij van

beide hunne Majesteiten, met vriendlijke verwijtingen over zijne afzondering, minzaam wierdt ontvangen. De Koning openbaarde hem zijn oogmerk, en gaf hem tevens bevel, zich na *Frankrijk* te begeeven om aldaar Werklieden op te zoeken, die in *Spanje* zich met der woon wilden nederzetten. RIPPERDA, inwendig verdrietig dat hij tot geene gewigtiger bezigheden wierdt gebruikt, aanvaarde dien last half tegen zijnen wil; doch hadt, egter, geen moeds genoeg om zulks te laaten blijken. Hij begaf zich dan op reize, doch hadt het ongeluk van in *Frankrijk* geene bekwaame voorwerpen te kunnen opdoen; waarom hij zich na *Holland* begaf, in hoope van aldaar beter in zijn oogmerk te zullen slaagen. Zijn wensch gelukte hem; hij hadt het genoegen van vijftig Werklieden in zijn aanzoek te doen bewilligen, en eerlang de reize na *Spanje* te scheep aanneemen.

De moeite, welke RIPPERDA hadt genomen, in de ontwerpen van zijnen Koning te bevorderen, wikkelde hem op nieuw in deszelfs gunste, en deedt hem meer en meer het vertrouwen van zijne Majesteit winnen. Dit bleek wel haast, doordien zijne Katholijke Majesteit, iemand benoodigd zijnde om met een gewigtigen last na 't Weener Hof te zenden, onder zijne Amptenaars niemand daar toe bekwaamer oordeelde dan onzen RIPPERDA. In gevolge hier van vertrok hij na *Weenen*, alwaar hij bij den Keizer, kort naa zijne aankomst, ter gehoor wierdt toegelaaten, en bewerkte dat het Vrede-Verbond tusschen de twee Mogendheden, op den 30 April des Jaars 1725, gerekend wierdt. Niet weinig roems behaalde de Heer RIPPERDA in deeze onderhandeling, alzo hij in dezelve meer verrigtte, dan zelfs zijn Koninklijke Meester verwagt hadt, en hij zwaarigheden uit den weg ruimde, welke voor de grootste Staatsmannen, welke dit Verbond in 't ruuwe ontworpen hadden, onoverkomelijk scheenen. Naa dus het oogmerk van zijn Gezantschap gelukkig bereikt te hebben, wierdt hij wederom na *Madrid* te rug ontbooden, en ontving tevens bevel, om zijnen Zoon, welke hem verzeld hadt, en nog niet hooger dan den onderdom van negentien jaaren bereikte, te *Weenen* te laaten, om de zaaken van *Spanje* waar te neemen. Bij zijn Affcheidsgehoor ontving hij van zijne Keizerlijke

lijke Majesteit een geschenk, welk op vijf duizend florijnen wierdt geschat. Ook liet de Koning van *Spanje* niet na om hem bij zijne te rug komst de duidelijkste blijken te geeven, hoe zeer hij voldaan was over 't geen RIPPERDA in zijn Gezantschap verrigt hadt. De bediening van Superintendent Generaal over den Koophandel, opengevallen door het overlijden van *Don* ANTONIO EMANUEL AZEVEDO IBANEZ, wierdt hem terstond opgedraagen, en hij hier door verheeven tot de Hertoglijke waardigheid en te gelijk van die van Eersten Staatsdienaar: eene waardigheid, welke hem door niet weinigen te *Madrid* benijd wierdt, die met leedweezen zagen, dat een vreemdeling hun wierdt voorgetrokken.

Het eenige, welk de Heer VAN RIPPERDA, wien wij vervolgens den tijtel van *Hertog* zullen geeven, niet volkomen hadt afgedaan, was het sluiten van een Tractaat van Koophandel tusschen den Keizer en den Koning van *Spanje*, 't welk inzonderheid ook betrekkelijk was tot het oprigten eener Oost-indische Maatschappije te *Oostende*. De Hertog, thans geheel verbonden aan de belangen zijner Majesteit, en altoos bedagt om zijne oude Meesters, de Algemeene Staaten der Verééniged Nederlanden, af breuk te doen, verzuimde niets, na zijne te rug komst in *Spanje*, om dit Verbond zijn volkomen beslag te doen erlangen, en wist over zulks wel haast te bewerken, dat zijnen Zoone, den jongen Hertog VAN RIPPERDA, thans Gevolmagtigden Afgezant te *Weenen*, de vereischte Geloofsbrieven wierden toegezonden om het gemelde Verbond te tekenen. Wat door verscheiden Mogendheden, inzonderheid door de Staaten der Verééniged Provincien, tegen dit Verbond wierdt ingebragt, laat ons bestek niet toe, hier met de vereischte naauwkeurigheid aan te tekenen.

't Geen dikmaals is opgemerkt, dat met de verandering van staat ook menigmaalen de zeden veranderen, wierdt ook in den Hertog VAN RIPPERDA bewaarheid bevonden. Tot eersten Staatsdienaar verheeven zijnde, veranderde hij bijkans geheel van aart. Te vergeefs zogt men nu in hem die minzaamheid, beschaafdheid en inneemende manieren, welke men te vooren zo zeer in hem bewonderd hadt; zijne magt maakte hem gedugt, zijne staatzugt verschrikkelijk. Zijne Vrienden zogen

met leedweezen, dat zij zich in hunne verwagting bedroogen vonden. Het getal zijner vijanden groeide hier door dagelijks aan; doch tevens vloeiden hem geſtadig nieuwe Eerampten en Waardigheden toe. Het beſtier van Oorlog aan den Marquis DE CASTELAR ontnomen zijnde, vereenigde zijne Majeſteit deeze bediening met de waardigheid van Geheimſchrijver van Staat, welke de Hertog reeds bekleedde; hier door wierdt RIPPERDA niet alleen eerſte, maar zelfs, in zekeren zin, de eenige Staatsdienaar. Om hem nog meer gunſt te betoonen en grooter gezag op te draagen, deedt zijne Majeſteit een Plakaat afkondigen door het gantſche Rijk, gebiedende, dat bijaldien eenig Regter een onbillijk vonnis velde, of eenigen anderen misſlag beging, de beleedigde zich aan den Hertog VAN RIPPERDA hadde te vervoegen; die, naa onderzoek van zaaken en met medeweeten zijner Majeſteit, regt zoude doen, en volgens de ſtrengheid der Wetten den ſchuldigen ſtraffen. Het Ampt van Geheimſchrijver der *Indiën* en van den Koophandel wierdt insgelijks aan hem opgedraagen, en hij vereenigde dus in zijn perſoon verſcheiden hooge en voordeelige bedieningen, welke voorheen door zo veele onderſcheidene perſoonen waren waargenomen; waarbij nog kwam, dat hij de magt verkreeg om voor te zitten in alle Raadsvergaderingen, in welke, zonder zijn goedvinden, niets van eenig belang konde beſlooten worden.

In deeze eer van den Hertog VAN RIPPERDA deelde zijne Gemaalin niet weinig; doch, even als de Hertog, veranderde zij zeer van geaartheid en houding. Voorheen was zij ſteeds gemelijk en verdrietig, dat haar Echtgenoot, welken zij anders teder beminde, zich meer met Staatszaaken dan met haar bemoeide; doch nu vergat zij de traanen, over zijn menigvuldig afweezen geſtort, te midden der eerbewijzen, welke haar van grooten en kleinen betoond wierden. Daarenboven vergat zij nu bijkans geheel en al een zeker Genootſchap van Geestlijke Dochters, met welke zij veelvuldigen omgang plagt te houden, en die haar, in haaren vernederden ſtaat, zo menigmaalen vertroost hadden. Haare Godvrugtige werken waren insgelijks niet meer zo ijverig noch regelmaatig; ook nam haare milddaadigheid, welke haar de agting van het algemeen

hadt

hadt doen winnen, af, naar maate het vermaak, dat zij in de vleierij ſtelde, toenam.

Terwijl de Hertog VAN RIPPERDA dus in *Spanje* tot eer en aanzien verheeven het hoogſte gezag oeffende, bleek welhaast zijn invloed in verſcheiden onderneemingen. Het belang des Konings van *Spanje* vorderde om in vriendſchap te leeven met den Keizer: en alzo deeze geſteld was op de voltooijing der oprigtinge eener Oostindiſche Maatſchappije te *Oostende*, deedt de Hertog alles wat in zijn vermogen was om dit oogmerk te helpen bevorderen. Ook bewerkte hij, door zijne uitgebreide kennis van den Koophandel, dat de Spaanſche Handwerken in beter ſtaat gebragt wierden, dan men dezelve zedert eenigen tijd gezien hadt. Onder alle deeze onderneemingen, hoe nuttig ook voor *Spanje*, ſchuilde, egter, een kwaad oogmerk; 't welk was, om den Staaten der Verééníigde Gewesten, wien hij al lang geen goed hart hadt toegedraagen, alle mogelijke afbreuk te doen, en den welvaart deezer landen te krenken.

Nogthans ſlaagde RIPPERDA niet altoos even gelukkig in zijne onderneemingen; daarenboven wierdt hij dikmaals door hevige Jigtpijnen aangetast. Het een en ander was oorzaak, dat hij ſomwijlen tot groote uitſpoorigheden verviel, en perſoonen van den hoogſten rang onbetaamelijk bejegende. Op den minſten argwaan deedt hij de aanzienlijkſte perſoonen van het Rijk voor den Regtbank verſchijnen, om hen wel ſtrengelijk te berispen in tegenwoordigheid van hunne Majeſteiten; welke, door dit bedriegelijk bewijs van verknogtheid misleid, den Staatsdienaar ſteeds hooger agting toedroegen en daadelijk betoonden. De Koning gaf hier van een treffend bewijs. In eene Promotie van verſcheiden perſoonen van aanzien, wierdt RIPPERDA verheeven tot Hertog van den derden rang; zijnde dit de hoogſte waardigheid in 't gantſche Koninkrijk.

Dit nieuw bewijs van de gunſte zijns Meesters ſcheen zijn geluk nog meer te bevestigen, en hem kragtiger te verzekeren in de hooge waardigheid, in welke hij geſteld was. Nogthans was hij niet volkomen gelukkig; hij ondervondt ſteeds, te midden van zijne grootheid, eene droefgeestigheid en ongerustheid, welke gevoegd bij zijne ongemaklijke geſteltenis hem

niet minder onaangenaam maakte bij zijne Vrienden, dan hij voorheen een aangenaam medegezel voor hun geweest was: ook groeide het getal zijner vijanden dag aan dag aan. Doch dit belette hem, egter, niet, zijne zwaarwigtige bedieningen met den gewoonen ijver waar te neemen; en door zijne geregeldheid en naauwkeurigheid keerde hij de slagen af, welke zijne benijders hem zogten toe te brengen.

Behalven dat de Hertog VAN RIPPERDA dus gestadige blijken gaf van zijne grondige ervarenheid in de Staatkunde, was hij daarenboven een Man van Letteren, en beminde zeer de fraaie Weetenschappen. Om zich somwijlen van zijne veelvuldige bezigheden te verpoozen, en tevens zijnen smaak voor de Letterkunde te verbeteren en aan te kweeken, hieldt hij, zo veel mogelijk was, eene gemeenzaame verkeering met den Heer STANHOPE, Gezant van het Hof van *Groot-Britannie* te *Madrid*. Deeze Edelman, een groot Staatsman en tevens een kenner en begunstiger van waare en gegronde Geleerdheid, hadt steeds rondom zich alles wat te *Madrid* fijn van verstand en doorlugtig in verdiensten was, zonder onderscheid van Natie of Godsdienst; zo dat zijn huis van sommigen de *Wolken van fraaie Vernuften* genaamd wierdt. In de gezelschappen, welke ten huize van deezen Gezant gehouden wierden, handelde men over de Godgeleerdheid, Zede- en Letterkunde, doch nimmer over Staatkundige onderwerpen. RIPPERDA was het voornaamste sieraad deezer leerzaame Zamenkomsten, zo dikmaals zijne bezigheden hem den tijd gunden om in dezelve te verschijnen. Alle onderwerpen, welke aldaar verhandeld wierden, ontvingen van hem een nieuwen luister, en hij wist zelfs de allergemeenste gesprekken met zulke geestige gedagten te doormengen, dat alles een voorkomen van aangelegenheid verkreeg. Het smartte hem zeer, dat hij dus het gezelschap van den Heer STANHOPE niet meer kon genieten; doch hij was genoodzaakt zich dikwijls van hem af te houden, om door eene te groote gemeenzaamheid zijnen vijanden geene reden tot kwaad vermoeden te verschaffen. Om evenwel den tijd, die hem van zijne Ampts-bezigheden overschoot, en welken hij niet in gezelschappen konde doorbrengen, niet nutloos te slijten, arbeidde hij, bij

tus-

tusschenpoozen, in zijn Kabinet aan een ontwerp van Algemeenen Vrede; niet met oogmerk om het ten uitvoer te brengen: want hij beminde den Vrede niet; maar om zijnen werkzaamen Geest, die nimmer konde rusten, eenige bezigheid te geeven.

RIPPERDA, in deeze gesteldheid van zaaken, genietende een volmaakt geluk, in zo verre zulk een geluk aan Vorsten Hoven kan gemaakt worden, scheen als schootvrij voor de aanvallen zijner vijanden, en niets onwaarschijnlijker, dan dat een Man, met zulke edele verstandlijke vermogens bedeeld, en eenigermaate boven alle menschlijk gezag verheeven, immer van die hoogte konde nederstorten. Dan, de wreede Nijd, welke zijne verheffing met leedweezen aanschouwde, was steeds op middelen bedagt om hem den voet dwars te zetten, en, indien mogelijk, te ligten; en hij rustte niet, voor hij, in deezen, zijn oogmerk hadt bereikt. De Marquis DE GRIMALDO, die den Heer VAN RIPPERDA haatte, dewijl hij zich van het roer van Staat verbannen, en den Hertog in zijne plaats zag, hadt een aanmerkelijken aanhang onder de Grooten van het Hof, en liet niet naa, alle de daaden van RIPPERDA te bespieden, om in dezelve iets te vinden, waardoor hij hem bij 't wuft Gemeen konde zwart maaken. De Grooten, aan hunne zijde, nijdig op den Hertog, waren bereidwillig om den Marquis te dienen, en met alle hunne magt den Hertog bij den Koning in ongunst te brengen. De Marquis DE CASTELLAR, wien de bediening van Geheimschrijver in het Departement van oorlog was benomen, wagtte met ongeduld na gelegenheid om zich tegen den Hertog te verklaaren. De Heer DE ARIASA hadt insgelijks zijne bediening van Opperbestuurder der Geldmiddelen verlooren; de Heer PATINHO het ampt van Geheimschrijver wegens de Zeezaaken in de *Indiën*, de Heer DE LARBAZO dat van Super-Intendent over de Tabak; de Heer DE MERTINES dat van *Contador* der algemeene Renten, en de Heer DE VENERAS van *Contador* der Zoutpannen. Een getal van zulke magtige vijanden maakte een vreezelijken aanhang tegen den Hertog; en niemand buiten hem zoude zo lang den roof hebben behouden van zo veele vermogende hoofden, die allen loerden op zijnen on-

dergang. Doch de diepe gunst, in welke hij bij den Koning ſtondt, en een Bevelſchrift, ten voordeele van den Hertog, op last van zijne Majeſteit, door 't gantſche Rijk afgekondigd, wederhieldt en deedt hen nog eenigen tijd veinzen.

't Leedt, egter, niet lang, of 's Hertogs vijanden vonden een voorwendzel om hem bij den Koning verdagt te maaken. Zij bedienden zich van een Jeſuit, een groot vriend van den Opper-Inquiſiteur, en die ten Hove in gunst was, om hunne Majeſteiten in 't oor te blaazen, dat de Hertog VAN RIPPERDA de Natie misleidde, en de penningen, welke hem, geduurende zijn Gezantſchap, te *Weenen* waren toegezonden, na andere landen hadt over gemaakt. Deeze inboezemening wist de looze Geeſtelijke derwijze te beleggen, dat hunne Majeſteiten aan dezelve het oor begonnen te leenen. Straks was het algemeen gerugt te *Madrid*, dat RIPPERDA zijn gezag misbruikte. Zijne vijanden durfden nu ook het hoofd opſteeken. Zij rieden zijne Majeſteit, dat 'er geen ander middel was, om de woede des volks, 't welk overal zijn misnoegen vertoonde, te ſtillen, dan den Hertog van alle zijne Ampten te verlaaten, en den Marquis DE GRIMALDO in zijne voorgaande waardigheid te herſtellen; en dat hem eene geſtrenge rekenſchap moest afgevorderd worden van de voorgemelde penningen, bedraagende een ſomme van vier Millioenen ſtukken van Achter. Voorts beſchuldigden zij hem openlijk, dat hij verſcheiden der gewigtigſte Staatsgeheimen aan vreemden, vooral aan zijnen Vriend den Heer STANHOPE, Britſchen Afgezant, geopenbaard hadt.

Zo veele hoofden van beſchuldiginge noodzaakten zijne Majeſteit om aan dezelve gehoor te geeven, en den Hertoge deswege rekenſchap af te eiſchen. De Koning ontboodt hem dan ten Hove, openbaarde hem de gerugten, welke omtrent hem verſpreid wierden, en betuigde zijn leedweezen, dat hij zich in de noodzaaklijkheid bevondt om hem te bedanken. Dusdaanig eene aanſpraak, uit den mond des Konings zelven, moest den Heer RIPPERDA, welke van de beſchuldiginge zijner vijanden nog niets vernomen hadt, als een donderſlag in de ooren klinken. Nogthans onttrok hem de Koning niet geheel en al zijne gunst; hij benam hem ſlegts de waardigheid van Eerſten Staats-

dienaar,

dienaar, laatende hem in 't bezit van zijne overige bedieningen. Doch de Hertog, nu al zedert eenigen tijd gewoon, aan niemand dan alleen den Koning ondergeſchikt te zijn, en onmagtig zulke eene vernedering te verdraagen, verzogt zijne Majeſteit, dat, vermids hem de zorge over de gewigtigſte zaaken ontnoomen wierdt, hij ook van alle de andere mogt ontſlagen zijn; en tevens dat het hem mogt vergund worden, zich zo lang in een Klooster te begeeven, tot dat zijn gedrag onderzogt wierdt.

De voorſlag, welken hij hier aan den Koning deedt, om, geduurende eenigen tijd, een Klooster tot zijn verblijf te neemen, wierdt hem ernſtig ontraaden door eenen zijner vrienden. Maar hoe groot was zijne verſlagenheid, wanneer hij, 's anderen daags, eenen brief van den Marquis DE LA PAZ ontving, hem kennis geevende, dat zijne Majeſteit den aangebooden afſtand van alle zijne bedieningen aannam; en tevens, dat de Koning hem begiftigde met een jaargeld van drie duizend Pistoolen, ten tijde toe, dat dezelve hem wederom in zijnen dienst zoude gebruiken, op een wijze, die hem best voegelijk zoude voorkomen.

Nu was de Hertog op niets anders bedagt, dan, zo veel zijne droefgeestigheid toeliet, order op zijne zaaken te ſtellen, en een veilige wijkplaats op te zoeken. Ten dien einde vervoegde hij zich bij den Heer VAN DER MEER, Gezant der Algemeene Staaten, met verzoek om hem in zijne koets te geleiden aan het huis van den Heer STANHOPE, om dus bevrijd te zijn van den overlast van het Graauw, welk zijne huisgenooten aangetast en hem zelven gedreigd hadt. De Britſche Afgezant, alles naauwkeurig overwoogen hebbende, verleende de verzogte wijkplaats; doch gaf hier van tevens kennis aan den Koning; die, op dat de Hertog niet heimelijk mogt ontvlugten, en vermids hij nog eenige papieren van aangelegenheid onder zich hadt, het huis van zijn verblijf door eenige Manſchap van zijn Lijfwagt naauwkeurig deedt gadeſlaan.

Niet lang genoot, egter, de Hertog zijne ſchuilplaats. De Koning deedt den Heer STANHOPE, eens en andermaal, ſchriftelijk verzoeken om den afgezetten Staatsdienaar zijn verblijf

op te zeggen; doch alzo deeze, zijnen ongelukkigen Vriend met redenen niet kunnende overhaalen om zijn huis te verlaaten, geen geweld wilde gebruiken, wierdt in den Raad van *Castilie*, op bevel van zijne Majeſteit vergaderd, goedgevonden kragtdaadiger middelen in het werk te ſtellen. Men beſloot, het Hotel van den Groot-Britanniſchen Ambasſadeur, op een vroegen morgen, met Krijgsvolk te bezetten, en den Hertog van daar gevankelijk te vervoeren na het Kasteel te *Segovia*. Deeze last wierdt toevertrouwd aan *Don* LOUIS DE CUEILLAR, Alcide van het Hof, die denzelven met zulk een uitſlag volvoerde, dat 's Hertogs vijanden nu overvloedige reden hadden om hunne vreugdebetooningen deswegen bot te vieren.

Ondertusſchen was dit bedrijf van zulk een aart, dat de Heer STANHOPE over 't zelve met reden zeer te onvreden was. Hij beklaagde zich des, door een brief, bij den Marquis DE LA PAZ, Geheimſchrijver van zijne Katholijke Majeſteit, als eene handelwijze, ſtrijdig met het Regt der Volken, en de onſchendbaarheid en vrijheid van het huis eenes Afgezants. Insgelijks gaf hij hier van kennis aan den Koning van *Engeland*, zijnen Meester, met verzoek van berigt hoedanig zich in deeze zaak te gedraagen, en onthieldt zich zo lang van het Hof, tot dat hij deswegen narigt hadt ontvangen. Het Hof van *Madrid* bleef mede niet in gebreke om aan zijnen Gezant te *Londen* een uitvoerig verhaal van het voorgevallene over te zenden, en hem dus in ſtaat te ſtellen om te kunnen antwoorden op de vraagen, welke hem mogten gedaan worden. Het gevolg was, dat het Engelſche Hof vergoeding eischte voor den hoon, zijnen Gezant aangedaan; veel wierdt deswegen, door de Staatsdienaars van beide Hoven, over en weder geſchreeven. De Spaanſchen bleeven bij aanhoudenheid agterlijk in de geëischte vergoeding te geeven; en 't is te denken, dat de Engelſchen zich, met 't geen kort daar naa omtrent *Gibraltar* voorviel, van den geleeden hoon zullen gewroken hebben.

Het ongeluk van den Hertog VAN RIPPERDA bleef midlerwijl niet alleen bij zijn perſoon bepaald; zijn Gezin gevoelde insgelijks de ſlagen, welke hem drukten. Niet lang naa 's Vaders ongenade, kreeg de Zoon bevel, om de bedieningen van het Ge-

Gezantſchap, welk hij nog te *Weenen* bekleedde, te ſlaaken, en na *Madrid* te rug te keeren. Dus zag deeze jonge Staatsman niet alleen zijne hoop op verdere bevordering verijdeld, maar zijn voorgenomen huwelijk met de Gravinne van BLAGGAY, eene aanzienlijke Juffer aan het Weener Hof, wierdt hier door insgelijks verijdeld.

De ongelukkige Hertog bleef ondertuſſchen naauw opgeſloten in het Kasteel van *Segovia*, zijnen tijd, gelijk ligt te denken is, geenzins aangenaam doorbrengende. Dan, 'er gebeurde eerlang iets, 't welk hem gelegenheid gaf, tot het ſmaaken van eenige genoegelijke oogenblikken. 'Er woonde in de Stad *Segovia* eene Juffer van zonderlinge ſchoonheid, welke in vertrouwde vriendſchap leefde met de huisvrouw van den Slotbewaarder, bij welke zij dikwijls den namiddag doorbragt. Langs deezen weg kreeg de Hertog gelegenheid om kennis met haar te maaken, die welhaast tot gemeenzaamheid aangroeide: in zo verre dat hij 't waagde, om in een bezoek, welk hij van haar in zijn eigen vertrek ontving, openlijk zijne liefde te verklaaren, en om haare gunst te ſmeeken. Het vermaak, welk hij in de verkeering met deeze jonge ſchoonheid ſmaakte, wierdt nog vergroot, door de berigten, welke hem, van tijd tot tijd, wierden toegezonden, raakende 't geen hem betreffende in 's Konings Raad voorviel. Men raadpleegde aldaar dikwijls over de maatregels met den gevangenen Hertog te neemen; doch het beſluit was telkens, dat hij niet met reden kon beſchuldigd worden van de misdaaden, welke hem wierden ten laste geleid: waarom zommigen het zelfs als hun gevoelen opperden, dat hij op vrije voeten behoorde geſteld te worden.

De hoop tot dit ontſlag wierdt in den Heer VAN RIPPERDA nog meer verleevendigd, door dien het Groot-Britanniſche Hof, omtrent deezen tijd, door zijnen Gewoonen Afgezant, voorſlagen liet doen, vergoeding eiſchende van den hoon, het huis van den Heere STANHOPE, en langs dien weg, der Engelſche Kroone zelve aangedaan, door de geweldige ontvoering van den Hertog VAN RIPPERDA; welke vergoeding, volgens den gedaanen eisch, beſtaan moest in de ſlaaking des geweezen Staatsdienaars. Doch het Spaanſche Hof toonde zich,

zich, bij aanhoudenheid, weigeragtig om aan zulk een voorflag het oor te leenen; en of fchoon des Hertogs vrienden hunne poogingen te werk ftelden om zijne vrijheid te bekoomen, 't fcheen, egter, gefchapen, dat hij tot aan het einde zijns leevens in de gevangenis zou blijven kwijnen.

Dus moesten 'er, derhalven, andere middelen bedagt worden, om eenmaal wederom de vrije lucht te kunnen ademen. Op zekeren dag gaf hij aan de Spaanfche Juffer, van welke wij gemeld hebben, in tegenwoordigheid van zijnen Kamerdienaar, welke tevens zijn vertrouweling was, deezen zijnen wensch te kennen, en te gelijk, dat zij zijne vrijheid zouden kunnen uitwerken, zo ze hem getrouw wilden blijven. Beiden toonden zij zich daar toe genegen, deeden belofte van getrouwheid en beraamden eenen dag om dit ftuk nader te overweegen. Na behoorlijk overleg wierdt deeze hachelijke onderneeming op de volgende wijze gelukkig uitgevoerd.

De Spaanfche Juffer, om haare Vriendin; de *Slotvoogdes*, te blinddoeken, veinsde minder genegenheid te hebben voor den Hertog dan te vooren. De Kamerdienaar, welke, gemeenlijk, tweemaal 's weeks na *Madrid* ging, droeg zorge om paerden in gereedheid te hebben, om de naaste Stad te kunnen bereiken, alwaar zij, niet bekend zijnde, het noodige konden bekoomen, om voorts de naaste zeehaven te bereiken. Dit alles dus befchikt zijnde, wierdt de nacht tot de onderneeming vastgeftelt.

Het was voor den Hertog onmogelijk, door de groote deur uit te gaan, vermids hij eerst zijnen weg moest neemen door verfcheiden bewoonde vertrekken. Hierom hadt de Spaanfche Juffer zorge gedraagen om een fleutel te bekoomen van een deur, welke op een Bloemperk uitkwam. Den weg dus gebaand hebbende, wierdt al het kostbaarfte uit des Hertogs kamer gehaald, en hij zelf voorts, door middel van eene ladder, over een hoogen muur geholpen; hebbende hij vooraf, op naam van zijnen Kamerdienaar, zijn geld per Wisfel aan zijne kennisfen in *Holland* en *Engeland* overgemaakt. De Juffer, in Mans gewaad verkleed, volgde hem, nevens zijnen getrouwen Kamerdienaar, na *St. Andero*, alwaar zij een Hollandsch fchip afhuurden, 't welk hen behouden in *Holland* bragt.

Het

Het gerugt zijner ontvlugtinge, 't wel ſchielijk alomme verſpreid wierdt, kwam bijkans gelijktijdig met hem in *Holland*, alwaar hij van verſcheiden perſoonen, met welke hij te vooren verkeering hadt gehouden, minzaam wierdt ontvangen. Geduurende zijn verblijf in *'s Hage*, daar hij zich 't meest ophieldt, maakte hij kennis met den Heer PEREZ, door den Keizer van *Marokko* als Gezant aan de Algemeene Staaten afgevaardigd, om eenige geſchillen bij te leggen. De Hertog was verrukt, in deezen een Man te vinden, welken hij eenige ontwerpen konde mededeelen, welke hij hadt uitgedagt, om zich van *Spanje* te wreeken, zo ras hij 'er gelegenheid toe vondt. Doch ſchoon PEREZ aan zijne voorſlagen een gunſtig oor leende, konde hij hem, egter, niets belooven, voor dat hij zijne Marokkaanſche Majeſteit mondeling daar over onderhouden hadt. Deeze twijfelagtige toeſtand, als mede het geduurig aanhouden der Spaanſche Juffer bij den Heer RIPPERDA, om *Holland* te verlaaten, deedt hem ten laatſten beſluiten om na *Engeland* te vertrekken. Zo ras was hij niet te *Londen* aangekomen, of verſcheiden Heeren van rang bevlijtigden zich als om ſtrijd, om hem hun genoegen over zijne komſte te betoonen. Het huis, alwaar hij zijnen intrek hadt genomen, wierdt dagelijks als overloopen, uit begeerte om een man te zien, wiens naam zo veel gerugts door gantſch Europa, en inzonderheid ook in *Engeland*, gemaakt hadt. Veele Edellieden booden hem hun huis aan; doch hij ſloeg ze allen af, uitgezonderd eenen bloedverwant van zijnen waarden Vriend, den Engelſchen Afgezant te *Madrid*, STANHOPE. Gelijk zijn geest geduurig zwanger ging van ontwerpen om zijnen moed te koelen tegen het Spaanſche Hof, wierden zijn geſprekken greetig aangehoord van de Engelſchen, uit den aart begeerig na iet nieuws en na veranderinq. Naa een verblijf van eenige dagen verwierf hij gehoor bij den Koning, GEORGE DEN I, waarin hij zich zeer beklaagde over de behandeling, welke hij in *Spanje* hadt ontvangen, en vervolgens om 's Vorſten gunst ſmeekte. Doch het antwoord, welk hij in dit, en een volgend gehoor kreeg, waarin hij zijne Majeſteit eenige ontwerpen tegen *Spanje* mededeelde, deedt hem ras bemerken, dat hij ook hier niet naar zijnen wensch zou ſlaagen. Over

deeze

deeze te leur ſtelling van ſpijt woedende, vatte hij van toen af het wraakzugtig beſluit op, om *Engeland* in den zelfden rang met *Spanje* te ſtellen, en bij voorkomende gelegenheid zich over beide Koninkrijken te wreeken.

Nogthans beſloot de Hertog VAN RIPPERDA, om 't vermaak, welk hem van verſcheiden Grooten des Rijks wierdt aangedaan, nog eenigen tijd in *Engeland* te vertoeven. Het ongeregeld leeven, egter, welk hij hier leidde, was oorzaak, dat hij zich den haat van alle braaven en verſtandigen der Natie op den hals haalde; tot zo verre zelfs, dat zijn naam in de Nieuwspapieren openlijk wierdt ten toon geſteld. Hierom wierdt hij van veelen, welke hem in den beginne groote vriendſchap beweezen hadden, geſchuwd en uit hun gezelſchap verdreeven. Dit noodzaakte hem te veinzen, en zich tot een gereguleerder leevenswijze te ſchikken; 't welk een gevolge hadt, dat hij zijne verloorene agting herwon, en in beſchaafde gezelſchappen wederom wierdt toegelaaten. Evenwel konde hij niet beſluiten, om op den raad van ſommigen, op nieuw, van Godsdienst te veranderen, en den Proteſtantſchen aan te neemen. Eene zo geſtadige verwisſeling, dagt hij met reden, zou zijne opregtheid hebben verdagt gemaakt. Doch ſchoon RIPPERDA dus eenigzins beſtendiger van gedrag was, en zich, hier door, bij ſommigen, op nieuw, in gunst wist in te wikkelen, 'er deedt zich, egter, geene de minſte hoop op om in *Engeland* immer naar wensch te zullen ſlaagen, of, door het verkrijgen van eenig aanzienlijk ampt, zijn oogmerk te bereiken. Ook waren zijne middelen, door zijne kostbaare leevenswijze, zedert eenigen tijd, merkelijk verminderd. Hierom kwam het ontwerp, waar aan hij in *Holland* reeds gedagt hadt, om in *Barbarije* zijne bevordering te zoeken, bij hem wederom boven; en naa 't zelve wel overdagt te hebben, nam hij het beſluit om nogmaals in zijn Vaderland te rug te keeren. Zijn voorgenomen togt na *Barbarije* wierdt wel haast rugbaar te *Londen*, doch 'er tevens met zo veel verontwaardiging vernomen, dat men zich niet ontzag, hem deswegen openlijk te beſchimpen. De Hertog, op zekeren dag, in het James Park wandelende, wierdt hem een gedrukt briefje in de hand geſtopt, 't welk hij ongeleezen in zijnen zak ſtak. Doch

t'huis

t'huis koomende, en hetzelve leezende, bevondt hij, dat het een allerhaatlijks Schimpſchrift was, opgevuld met de ſchandelijkſte ſcheldnaamen, 't welk zijn bedrijf met allerlelijkſte kleuren ſchilderde.

Zo veele onaangenaamheden, welke hem dagelijks bejegenden, deeden hem zich haasten om *Engeland* te verlaaten. Des vertrok hij, verzeld van de Spaanſche Juffer en zijnen getrouwen Kamerdienaar, na *Holland*, alwaar hij, aangeland zijnde, allen mogelijken ſpoed maakte om den Heer PEREZ te begroeten. Deeze ontving hem met alle tekenen van genegenheid, ſtijfde hem in zijn voorneemen om na *Barbarije* te vertrekken, en verzekerde hem, dat hij, op de Brieven van voorſchrijvinge, welke hij hem zoude medegeeven, in alle gerustheid de reize na *Mequinez* konde aanneemen; 'er bijvoegende, dat, zo ras hij zou te rug ontbooden worden, hij niet zou nalaaten, zijne voorſlagen bij zijne Marokkaanſche Majeſteit te ondersteunen. RIPPERDA, deeze toezegging ontvangen hebbende, onthieldt zich niet lang hier te lande, maar vertrok ſpoedig na *Mequinez*, met een ſchip, 't welk te *Amſterdam* derwaarts zeilree lag. De Spaanſche Juffer en de Kamerdienaar, welke hem ook op deezen togt volgden, waren over deeze reize niet kwalijk te vreden; de eerſte, om dat zij hoop hadt, zich in een Klooster, 't welk daar te lande was, te zullen kunnen begeeven, en aldus van den Hertog, wiens tegenwoordigheid zij al lang moede was, en welken zij alleen uit noodzaaklijkheid volgde, ontſlagen te worden; de andere, om de verbeelding, met welke hij zich ſtreelde, om, door voorſpraak van zijnen Meester, in *Barbarije* tot eenige aanzienlijke waardigheid bevorderd te worden.

Naa eenen ſcheepstogt van verſcheiden weeken, op welken hij een zwaaren ſtorm uitſtondt, zette hij te *Tanger* behouden voet aan land; alwaar hij zich etlijke dagen uitgerust hebbende, zijne reize vervolgens te lande na *Mequinez* voortzette. Hier nam hij zijnen intrek, eerst in het Klooster der Trinitariſen, en vervolgens in het huis van een Franſch' Koopman. Niet lang hadt hij zich hier opgehouden, of hij verwierf gehoor bij den Keizer, MULEI ABDALAH. Doch 't antwoord, welk hij op zijne aanſpraak ontving, was niet zeer in zijnen ſmaak.

ſmaak. De Keizer gaf in hetzelve niet duister te kennen, dat RIPPERDA, alleen in gevalle van verzaakinge van het Christendom en aanneeminge der Leere van MAHOMETH, op zijne gunst mogt hoopen. Dit deedt hem berouw hebben, dat hij *Engeland* of *Holland* immer hadt verlaaten, en hij ſtondt zelfs in beraad om na Europa weder te keeren.

Onze RIPPERDA begreep ras, dat hij, om zijne oogmerken te bereiken, iemand noodig hadt, welke daar te lande bekend, en tevens ten Hove wel gezien was. Zulk een perſoon vondt hij in ALY-DEM, weleer een Monnik van de Orde der Celeſtijnen, doch die, om zijne ſchelmſtukken en eerlooze leevenswijze, uit Europa, na *Barbarije* gevlugt, aldaar het Chriſtlijk Geloof verzaakt hadt, en nu bij den Marokkaanſchen Keizer in zonderlinge gunst ſtondt. Deeze onderrigtte hem in de zeden en gewoonten des Lands, en deedt hem tevens belofte, dat hij den Keizer ten zijnen voordeele zoude ſpreeken. Hij hieldt zijn woord. In een volgend gehoor, welk den Hertoge vergund wierdt, wierdt hij met alle tekenen van eere en agtinge ontvangen, en bekwam tevens de toezegging van in 's Keizers dienst te zullen gebruikt worden.

Een zo goed begin kon niet nalaaten, den ſtaatzugtigen RIPPERDA, en den afgevallen Monnik zeer naauw te verbinden. Ook wist hij zich, dag aan dag, aangenaamer te maaken bij den Keizer; en de lang verwagte te rug komst van den Gezant PEREZ uit *Holland* maakte zijn genoegen volkomen. Hij verſcheen nu dagelijks in den Raad, en kreeg, van tijd tot tijd, door zijne voorſlagen, welke hij zeer behaagelijk wist voor te ſtellen, en in een aangenaam licht te plaatzen, meer invloeds op denzelven. Zijne eerzugt hadt thans geen minder doel dan de waardigheid van Bacha, welke hij hoopte nu eerlang te zullen bekomen. Doch eene Rijkswet ſtondt hem hier in den weg; volgens dezelve kon niemand tot eenig aanzienlijk eerampt bevorderd worden, 't en zij hij, door het teken der Beſnijdenisſe te ontvangen, openlijke belijdenis deedt van de Leere van MAHOMETH. RIPPERDA gedroeg zich wel als een Muſulman, was bij den openbaaren eerdienst tegenwoordig, vaſtte ten tijde der Nieuwe Maane, en nam dus de geheele Wet in agt; en dit, hoopte hij, zoude genoeg zijn

tot

ter bereikinge van zijn oogmerk: maar van de beſnijdenisſe was hij ten uiterſten afkeerig. Geenzins om dat hij in zijn gemoed eenige zwaarigheid hadt, door het verzaaken van 't Christendom, zich aan de zijde van deszelfs grootſten vijand en tegenſtreever te voegen: want eigenlijk geſprooken hadt hij in 't geheel geenen Godsdienst; maar om dat hij van deeze bewerking, welke in zijnen ouderdom zeer hachelijk is, eenig gevaar voor zijn leeven vreesde, of om dat hij bedugt was, zo hij ook hier in ongenade viel, gelijk gemaklijk kon gebeuren, nergens eene vrijplaats te kunnen vinden.

Midlerwijl hadt RIPPERDA het huis van ALY-DEM verlaaten, en eene eigen wooning betrokken; waar toe hij wierdt in ſtaat geſteld door een Jaargeld, hem door zijnen vriend, den Admiraal FEREZ, aangebooden. De Spaanſche Juffer, welke hier, gelijk ook in *Holland*, voor zijne wettige Vrouwe ging, baarde hem omtrent deezen tijd eenen Zoon; PEREZ en eenige anderen raadden hem ten ernſtigſte aan, om dit kind te laaten beſnijden; doch 't vermogen, welk de Moeder op den Hertog hadt, gevoegd bij haare traanen en ſmeekingen, bragt te wege, dat hij hem na het Klooster der Trinitarisſen zondt, om aldaar gedoopt te worden.

Men hieldt, ondertusſchen, te *Mequinez* niet af om den Hertog tot het ondergaan der Beſnijdenisſe aan te ſpooren. Een zeker *Iman*, of Geestlijke, kreeg last om met hem in geſprek te treeden, en zijne poogingen aan te wenden, om hem van de valschheid der Christlijke en de waarheid der Mahomethaanſche Leere te overtuigen. Want het gebrek aan deeze overtuiging, en niet de afkeer van de beſnijdenisſe, verbeeldde men zich, dat RIPPERDA inzonderheid te rugge hieldt. Nogthans was hij niet te beweegen; doch zijn getrouwe Kamerdienaar gedroeg zich kloekmoediger; naa dat deeze, door den *Iman*, in den Godsdienst van 't Land behoorlijk onderweezen was, onderging hij met veel geduld deeze ſmartlijke bewerking. Zijn eer- en wraakgierige Meester, wiens ſtaatzugt te langen laatſte over zijnen afkeer van ſmarte zegepraalde, volgde welhaast zijn voorbeeld; wordende de Plegtigheid aan hem verrigt, door den Mufti, in tegenwoordigheid des Keizers en veeler Rijksgrooten, en zijne geleedene

ſmarten beloond met de waardigheid van Bacha, welke hem door zijne Marokkaanſche Majeſteit wierdt opgedraagen.

RIPPERDA, welke met zijne verandering van Godsdienst niets anders beoogd hadt, dan om door het verkrijgen eener aanzienlijke waardigheid zijne wraakzugtige oogmerken tegen *Spanje* uit te voeren, zag zich zo dra niet met de waardigheid van Bacha bekleed, of hij deelde zijne ontwerpen den Keizer mede, en ſtelde hem voor, het beleg te ſlaan rondom *Ceuta*, eene Spaanſche Vesting aan de Moorſche Kust, en welke de Barbaaren veertien jaaren lang vrugtloos getragt hadden te veroveren. Dit voorſtel wist hij zo ſmaaklijk te maaken, dat zijn gevoelen welhaast de overhand verkreeg, en het Opperbevel over de onderneeming aan hem wierdt opgedraagen. Hij zelf begaf zich aan het hoofd van tien duizend Mooren op weg; verſchanste zich nabij *Ceuta*, en ſloeg vervolgens op weg na *Oram*, eene Moorſche Vesting, om dezelve van al het noodige te verzorgen, en de vereiſchte maatregels te neemen om den Spanjaarden eene landing te beletten.

De Koning van *Spanje*, van deeze beweegingen zijner vijanden verwittigd, deedt te *Alikante* eene magtige Vloot uitrusten, en vervolgens na de Kust van *Africa* overſteeken. De Troepen zetten gelukkig voet aan land, en naa verſcheide ſchutgevaarten met de Mooren, welke veelal ten voordeele der Spaanſchen uitvielen, veroverden zij de Stad *Oram*, genoegzaam in 't gezigt van den Bacha RIPPERDA, welke, door hevige Jigtpijnen, genoodzaakt was het bed te houden. Een zo ongelukkige uitſlag deezer onderneeminge veroorzaakte veel droefheid en hartzeer aan den Bacha, welke zich deswegen bij den Keizer, door een brief, beklaagde en verontſchuldigde. Tot zijne groote verwondering wierdt zijne verdeediging zeer gunſtig ontvangen ten Hove, en hij tot de waardigheid van Eerſten Staatsdienaar bevorderd; oordeelende den Keizer, dat hij van een perſoon van zijne bekwaamheden meer voordeels zoude trekken in den Raad dan in het Leger. Dus won RIPPERDA hier, 't geen hij, omtrent deezen tijd, in *Spanje* verloor; zijne Katholijke Majeſteit, van het gedrag zijns geweezenen Staatsdienaars onderrigt, deedt hem, door een beſluit van den Raad van *Castilie*, zijne waardigheid van Hertog en Grande van *Spanje* afneemen.

On-

Ondertusſchen drong de Bach zich diep in de genegenheid der Sultane Moeder van MULEI ABDALAH, welke veel vermogt op den geest van haaren Zoon. Deeze Vrouw, ſchoon reeds merkelijk in jaaren gevorderd, bezat, egter, alle de driften der jeugd; zij vatte eene ſterke genegenheid op voor den Bacha, en openbaarde hem dezelve op eene wijze, welke hem aangaande haare oogmerken geenen twijfel overliet. Zij leefden zedert in eene zo naauwe verbintenisſe, dat hij, bij verſcheidene gelegenheden, de behoudenis van zijn leeven daaraan verſchuldigd was.

Veel gelukkiger, dan in den togt tegen de Spaanſchen, ſlaagde de Bacha RIPPERDA in zijnen veldtogt tegen MULEI HAMET; welke den thans regeerenden Keizer de Kroon betwistte, en zijnen eisch door een talrijk Leger ſtaafde. Tegen deezen trok de Bacha, aan het hoofd van eenige welgeoefende Benden, te velde, en hadt het geluk eene luisterrijke overwinning op den zelven te behaalen. Hier door herſtelde hij zijne te vooren eenigzins verloorene agting, en drong zich te dieper in 's Keizers gunst; tot zo verre, dat deeze een Bevelſchrift liet afkondigen door het gantſche Rijk, waar bij hij verklaarde, dat alle zijne Onderdaanen, welke den Hollandſchen Bacha niet zouden aanzien, als den eerſten perſoon des Rijks naast den Keizer, en zo iemand de ſtoutheid hadde, hem gehoorzaamheid te weigeren, deeze voor een Oproermaaker gehouden, en met den dood zoude geſtraft worden, als een ſchender der onderdaanigheid aan den Keizer verſchuldigd.

De Bacha RIPPERDA, dus de geheele magt van 't Keizerrijk in handen hebbende, en ſteeds op wraake bedagt tegen zijne Katholijke Majeſteit, gaf de noodige bevelen om de Spaanſchen in hunne veroveringen te ontrusten, en zondt verſcheiden ſchepen na de Straat van *Gibraltar*, om hun dus de gemeenſchap, welke zij met hun land hadden, en de geduurige overvoeringen, af te ſnijden. Ondertusſchen kwam de getrouwe Kamerdienaar, van welken wij meermaalen geſproken hebben, omtrent deezen tijd, ongelukkig aan zijn einde. Door zijnen Meester, als Verſpieder, op kondſchap uitgezonden, viel hij den Spanjaarden in handen, welke hem den Bevelheb-

ber van *Ceuta* overleverden; die hem voorts na *Spanje* zondt, om hem naar verdienſte te doen ſtraffen. Door dit toeval wierden de Spaanſchen tevens onderrigt van het voorneemen van den Bacha, alzo men bij den gevangenen verſpieder twee Brieven vondt aan een Spaanſch' Koopman, in welke hij hem zekere van zijne ontwerpen mededeelde. Hier door ſtortte hij in diepe zwaarmoedigheid; doch tevens hoop ſcheppende om nu zijne maatregels beter en gewisſer te zullen neemen, begaf hij zich na 't Leger, voorneemens om het uiterſte zijner kragten tegen de Spaanſchen te beproeven. Hij wendde zijne wapens tegen *Ceuta*, en beſloot die plaats met het gantſche Leger aan te tasten; doch de belegerden deeden hem welhaast van daar opbreeken, en noodzaakten hem de vlugt te neemen, met agterlaating van een gedeelte zijner Krijgsbehoeften. Den Bacha zelven wierdt een paerd onder 't lichaam gedood, en hij, onmagtig door jigt om zich op te heffen, door een zijner Soldaaten op een paerd na *Tetuan* gevoerd.

Thans ſtondt het met den Bacha RIPPERDA geſchapen, dat hij bij den Keizer in ongenade zou vervallen; doch de voorſpraak der Sultane Moeder deedt hem ook dit maal ſtaande blijven: zo dat hij welhaast, op nieuw, wierdt in ſtaat geſteld om zich te Velde te begeeven. Bij deeze gelegenheid bedienende hij zich van eenen Krijgslist, welke meermaalen oorzaak was eener bevogten zege, en ook thans een gewenschte uitwerking deedt. Hij hieldt een Redevoering tot zijne verzamelde Legerbende, waarin hij haar een kloekmoedige veragting van gevaaren inboezemde, en tot onverzaagdheid en heldenmoed aanſpoorde. De Barbaaren, hier op vuur vattende, drongen moedig op de Spanjaards in; de Bacha was overal in perſoon tegenwoordig, door zijne bevelen de wankelende benden een hart onder den riem ſteekende, en die zich kloekmoedig droegen verder aanſpoorende. Het gevolg was, dat de Spaanſchen genoodzaakt wierden te wijken. Het gevegt, kort daar naa hervat, viel even gelukkig uit voor den Bacha RIPPERDA. Door deeze overwinning maakte hij zich niet alleen meer gezien bij den Keizer, maar zij was ook de reden, dat een getal aanzienlijke perſoonen van den Aanhang van MULEI HAMET, 's Keizers mededinger, tot hem overkwamen.

Maar

Maar de roem, hier door behaald, wierdt kort daar na merkelijk bezoedeld, dewijl hij, door de Spaanſchen in zijn legerplaats overvallen, geheel verſlagen, en hij zelf genoodzaakt wierdt de vlugt te neemen. Men begon nu op nieuw tegen hem te morren, en hem de ſchuld der nederlaage te wijten. Nogthans hieldt de Sultane Moeder hem de hand boven 't hoofd bij den Keizer; zonder deeze veelvermogende voorſpraake, zoude het, veelligt, dit maal met den Bacha ten ergſte hebben afgeloopen. Doch ſchoon deeze nederlaage voor hem geene ongelukkige gevolgen hadt, beſloot hij, egter, waarſchijnlijk uit vreeze, dat de Keizer, in gevalle van eenig nieuw ongeluk, zijn willekeurig gezag over hem mogt oeffenen, het bevel over 't Leger neder te leggen. Hij droeg evenwel wél zorge om deeze reden voor den Keizer te verbergen, maar beriep zich op zijnen ouderdom en kwaalen, welke hem niet toelieten, het bevel over 't Leger te voeren: weshalven hij zijne Majeſteit ſmeekte, die waardigheid op te draagen aan eenen ander, die jonger, vlugger en tegen de vermoeienisſen beter gehard was. De Keizer bewilligde in zijn verzoek, en ſtondt hem toe, een Krijgsbevelhebber te benoemen, welke hem konde opvolgen. Hij benoemde daar toe den Renegaat ALY-DEM, aan welken hij zijne verheffing, ten grooten deele, verſchuldigd was.

Nogthans begon de gunst des Keizers, zedert den dood zijner Moeder, eenigzins te verflaauwen; en 't was alleen om den eed, welken hij, op haar aanhouden, bij den grooten Propheet hadt gezwooren, om den Bacha niet te verflooten, dat hij niet geheel in ongenade viel. Hij herſtelde, egter, zijne bijkans verlooren agting ten Hove eenigzins, door den Keizer een praktijk te leeren, van welke ook andere Vorſten zich meermaalen bediend hebben, het vervalſchen naamlijk der geldmunte, waar door de onderdaanen genoodzaakt wierden, zekere kleine ſtukjes geld den Vorst in handen te ſtellen, en tegen dezelve andere van gelijken ſtempel, doch veel minder innerlijke waarde, in de plaatze te ontvangen.

Ondertusſchen pleegden de Barbaaren, aangehitst en geleid door MULEI ALI, mededinger van MULEI ABDALAH, groote verwoestingen door het gantſche Rijk, en verklaarden open-

lijk, den laatstgenoemden te willen verjaagen, en hunnen aanvoerder op den throon te plaatzen, als zijnde hunnen wettigen Vorst; dat zij het hoofd van den Verraader RIPPERDA wilden hebben, indien MULEI ABDALAH het zijne wilde behouden. Hier uit begreep hij, dat het tijd was, op zijne veiligheid bedagt te zijn, en besloot hierom de vlugt te neemen; ten dien einde zondt hij zijne gereede penningen en kostbaarheden aan den Bacha van *Tetuan*, zijnen getrouwen vriend, als mede zijne kinderen en de Spaansche Juffer, welke voor zijne Gemaalinne door ging: hij zelf volgde eerlang op het zelfde spoor. De krijgsbedrijven van MULEI ALI hadden, middelerwijl, ten gevolge, dat hij den regeerenden Keizer uit zijn Rijk verdreef, in de hoofdstad *Mequinez* in zegepraal zijne intreede deedt, en als wettig Oppervorst wierdt uitgeroepen. De Bacha RIPPERDA onthieldt zich, onder dit alles, bij zijnen Vriend den Bacha van *Tetuan*, met welken hij den tijd zeer vermaaklijk doorbragt. De meeste Bacha's verzoenden zich met den nieuwen Keizer, doch de laatste van allen was de evengemelde Bacha van *Tetuan*, bedingende onder anderen, dat de Bacha Hertog VAN RIPPERDA 's Keizers gunst en bescherming zou genieten. Deeze het onweder, welk hem dreigde, dus gelukkig hebbende afgekeerd, liet de gedagten vaaren om zich verder beroemd te maaken; door de jaaren en geleedene ongemakken begon hij zigtbaar in kragten af te neemen. Hij begaf zich met zijnen Vriend weder na *Tetuan*, voorneemens om 'er het overige zijner dagen, onder zijne huisgenooten, in stilte door te brengen.

Niet lang, egter, hadt hij hier het genot van een stil verblijf; wel haast wierdt hij aangetast van eene ziekte, welke omtrent zijne herstelling geene hoop overliet. Zijn Geweeten ontwaakte in deeze oogenblikken, en deedt hem, althans voor 't uitwendige, groote tekens van berouw betoonen wegens zijne veelvuldige verandering van Godsdienstige gezintheid. Aan eenen Geestlijke verklaarde hij, dat hij den Mahomethaanschen Godsdienst van harte verzaakte, en in den schoot der Roomsch-Katholijke Kerke wederkeerde. Naa deeze en meer diergelijke blijken van berouw en boetvaardigheid betoond te hebben, over welker oprechtheid 'in de jongste oogenblikken

te

te oordeelen niet de zaak der menſchen is, overleedt hij, op den zevenden October des Jaars 1737. Vermids zijne afzweering der Leere van MAHOMETH niet openlijk bekend was, wierdt zijn Lijk, met groote ſtaatſie, door de Mooren ter aarde beſteld, en zijne naagedagtenis, door den *Iman*, met eene plegtige Lijkrede gevierd.

RITTHEM, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp in *Zeeland*, op het Eiland *Walcheren*, aan den Zuidwestlijken kant, tuſſchen de Stad *Vliſſingen* en het Kaſteel *Rammekens*. De uitgebreidheid der Ambagtsheerlijkheid vinden wij niet begroot. Het Dorp heeft geen ongevallig aanzien. Het heeft eene eigen Kerk, bij welke een tamelijk hooge Toren ſtaat. Aan het Altaar, aan de H. Maagd gewijd, welk men, bij ouds, in deeze Kerk vondt, plagt eene Kapellanij verknogt te zijn, die ter begeevinge van den Abt van *Middelburg* ſtondt.

Zie *Hiſt. van 't Bisdom van Zeeland.*

RIVIERE, (*Huis te*) gelegen in den Polder *Oud-Matenes*, ten Oosten van de Stad *Schiedam*, was, volgens de verhaalen onzer aloude Landſchrijvers, in overoude tijden, een zeer vermaard Kaſteel. Het behoorde, als een vrij en eigen goed, aan 's Lands Graaven. Reeds in den Jaare 1339 zou Graaf WILLEM VAN HENEGOUWEN het Slot, ten geſchenke, hebben opgedraagen aan het doorluchtig Geſlagt van MATENES. De Overblijfzels leggen thans meer dan duizend ſchreden landwaarts; terwijl het Huis, oorſpronklijk, aan den Oever der Maaze zou geſtaan hebben. Tegenwoordig zijn 'er ſlegts eenige puinhoopen van voorhanden. Naar het ſtraks genoemde aloud Hollandsch adelijk Geſlagt, draagen zij, gemeenlijk, den naam van *'t Huis te Matenes.*

Zie JUNIUS, *Batavia.*

RIXTEL, een Dorp, onder 't Kwartier van *Peelland*, in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, omtrent een half uur gaans ten

Noordwesten van het Steedtje *Helmond*. Met de twee nabuurige Dorpen *Aarle* en *Beek*, maakt het eenen Dingbaak uit, beſtaande uit zeven Schepenen. Indien men uit de grootte der Kerke moge beſluiten tot de vroegere gefteldheid van het Dorp, moet dit, in voorgaande dagen, veel grooter uitgebreidheid beſlagen hebben. Tegenwoordig is 'er geene voegzaame evenredigheid tusſchen beiden. Te Toren, een ſpits gebouw, reikt insgelijks tot eene aanmerkelijke hoogte. De Predikant van *Helmond* verrigt hier insgelijks den Predikdienst, ten behoeve der Hervormden. — Niet verre van *Rixtel* ziet men, nog heden, de Overblijfzels van een oud Slot, thans het *Huis* of *Kaſteel van Rixtel* genaamd. Van ouds was het de eigendom en een verblijf der befaamde *Ridders Tempeliers*. Naa de uitrooijing dier kwalijk berugte Orde, wierdt het Huis genaast, en vervolgens bezeeten, door de niet minder waereldberoemde Malteeſer Ridderorde. Uit de handen van deeze ging het geſtigt over in die van bijzondere eigenaaren. Nevens *Aarle*, draagt *Rixtel* in de Verpondingen tweeënntwintighonderd tweeënvijftig Guldens, in de Beden, vijfhonderdeen Guldens en zeven Stuivers, in de Gemeene Middelen, duizendentwintig Guldens.

ROBERT DE FRIES, was de Zoon van BOUDEWYN DEN V, Graave van *Vlaanderen*, en van ALIX, dogter van ROBERT, Koning van *Frankrijk*, van welken hij zijnen naam ontleende. Den bijnaam DE FRIES ontleende hij van zijn huwelijk met eene Vrouwe uit *Holland*, en het bewind, welk hij aldaar voerde. Onder de algemeene benaaming van *Friesland*, wierdt, ten dien tijde, zomtijds, ook het tegenwoordig *Holland* begreepen. ROBERT hadt eenen ouder broeder, even als zijn Vader, BOUDEWYN geheeten. Volgens het regt van Opvolginge, daalde op deezen het Graaflijk bewind van *Vlaanderen* neder, en was, diensvolgens, ROBERT van allen bewind, binnenslands, uitgeſlooten. Intusſchen openbaarde zich, wel haast, in den Jongeling, een Krijgshaftige aart, en zucht tot groote onderneemingen. 't Was thans de heerſchende ſmaak geworden, de Ongeloovigen te beſtrijden. Men verrigtte dus, meende men, een godsdienſtig werk, en vondt te gelijk gele-

gen-

genheid om de Krijgs- en Staatzucht te voeden. De oude BOUDEWYN, kennende de woelzieke geestgesteldheid van zijnen Zoon, en, misschien, een heimelijk vermoeden hebbende, dat deeze, binnenslands, iet kwaads mogt brouwen, 't en zij dezelve, elders, aan wederwerk wierdt geholpen, zogt, bij tijds, hier tegen te voorzien. Diensvolgens stelde BOUDEWYN, onder het opperbevel van den moedigen Jongeling, eene aanzienlijke Vloot. Het oogmerk was, om daar mede na *Gallicie* te stevenen, alwaar de *Sarasynen* of *Mooren* nog het bewind voerden. Deeze moest hij van daar, of althans uit een gedeelte diens Gewests, verdrijven. Indien hij in deeze grootsche onderneeming gelukkig slaagde, hieldt het ontwerp verder in, om in dat gedeelte van *Spanje*, aan den Zeekant, een nieuw Koninkrijk te stigten. Doch deeze togt, ondanks de magtige en kostbaare toebereidzelen, liep ongelukkig af. De Mooren waren op hunne hoede, en ontvingen hem met zulk eene kloekmoedigheid, dat hij genoodzaakt wierdt, met groot verlies, aan manschap en schepen, den aftogt te neemen. Nogthans was den onderneemzieken Held, door deeze te leurstelling, de moed niet ontzonken. Met toestemming en medewerking van zijnen Vader, rustte hij, andermaal, eene Vloot uit, en stak daar mede, van nieuws, in Zee, vol van hoope om thans zijn gewenscht doelwit te zullen bereiken. Doch ook deeze togt liep ongelukkig af. Van een zwaaren storm beloopen, verloor ROBERT zijne meeste en beste schepen. Nog al, evenwel, gaf hij den moed niet verlooren, om over Zee zijn fortuin te zullen maaken. In Griekenland hadt hij een talrijken aanhang, en van denzelven groote beloften van hulpe ontvangen, indien hij zich, met eene genoegzaame magt, vertoonde. De glans, die thans zijn oog bestraalde, bezat geenen minder luister, dan die van 't hoofd- en halssieraad van het Griekssche Keizerrijk. Ten derdemaal verzamelde hij dan eene Vloot Schepen, en stevende daar mede na de Middellandsche Zee. Doch tot zijn ongeluk hadt de Griekssche Keizer de lucht gekreegen van des Vlamings toeleg, en deedt dien te leur loopen.

Zo veele mislukte onderneemingen schrikten den ouden BOUDEWYN af van verdere begunstiginge van zijns Zoons wijd-

ſtrekkende ontwerpen over Zee. Ook wil men, dat hier uit, tuſſchen hen beiden, eenig misnoegen zoude gereezen zijn. Hoe 't zij, ROBERT, tot nog toe ongelukkig te ſcheep, beſloot elders eenen kans te waagen. Ten dien einde liet hij het oog op *Holland* vallen, en begaf zich derwaarts, volgens zommigen nog bij het leeven van Graave FLORIS DEN I, of, gelijk anderen verhaalen, naa deszelfs afſlijvigheid, en derwaarts gelokt door de zwakheid der Vrouwelijke Regeeringe; hebbende Graaf FLORIS naagelaaten een minderjaarigen Zoon, naderhand, onder de Hollandſche Graaven, bekend bij den naam van DIRK DEN V, onder Voogdijſchap van zijne Moeder GEERTRUID VAN SAXEN. In *Vlaanderen* eenig Krijgsvolk bij een gerukt hebbende, deedt ROBERT eenen inval in *Holland*, en gaf niet onduidelijk zijn voorneemen te kennen, om zich van het bewind te verzekeren. Met zo veel kloekmoedigheids verzetteden zich de Hollanders tegen dit gewelddaadig en overheerſchend ontwerp, dat ROBERT, eens en andermaal, in een hevig gevegt, de nederlaag bekwam, en telkens het Gewest moest ruimen. Doch vermids hij vast hadt beſloo-ten, te overwinnen of te ſterven, en, bovendien, door zijnen Vader, onder de hand, ondersteund wierdt, herſtelde hij telkens zijne kragten. In geene kleine verlegenheid kwamen hier door Vrouw-GEERTRUID en haare Raadslieden; terwijl ROBERT, ondanks zijnen moed, niet onduidelijk inzag de bezwaarlijkheid, om door geweld van Wapenen zijn doelwit te bereiken. Hierom deedt hij, onder de hand, voorſlagen van een huwelijk met Vrouwe GEERTRUID; die, om boven gemelde redenen, van de andere zijde geen ongunſtig gehoor ontmoetten. Naa lang over en weder handelens, wierdt men 't, eindelijk, te *Oudenaarden*, eens omtrent de voorwaarden, in den Jaare 1063. Eenigen willen, dat ROBERT, bij 't Huwelijksverdrag, den tijtel van *Graave* van *Holland* en *Friesland* bekwam. Doch anderen houden ſtaande, dat hem geen hooger rang wierdt opgedraagen, dan dien van *Voogd* over *Holland* en over de minderjaarige kinderen van den eerſten Echtgenoot zijner Gemaalinne, Graave FLORIS DEN I. Behalven eenen deezer beide tijtels, en de magt, daar mede verknogt, bekwam ROBERT, bij het aangaan zijner Echtverbinte-

nisſe,

nisse, het Graafschap *Aalst*, de vier Ambagten, en de vijf Zeeuwsche Eilanden Bewester-Schelde. Sints dit huwelijk, en de magt, daar mede verkreegen, moet de bijnaam van ROBERT DE FRIES gedagtekend worden.

Vier jaaren naa ROBERTS huwelijk overleedt zijn Vader. Hij wierdt opgevolgd, door zijnen oudsten Zoon, onder den naam van BOUDEWYN DEN VI. Eene bron van broedertwist was dit sterfgeval, die, eindelijk, op het ontijdig sterven des nieuwen Graaven van *Vlaanderen* uitliep. Deeze, naamelijk, waanende dat de Zeeuwsche Eilanden, aan ROBERT, bij het aangaan van zijn huwelijk, door hunnen Vader tegen regt en billijkheid waren afgestaan, maakte, eerlang, toebereidzels, om dezelve, door het geweld der Wapenen, wederom aan zijn gebied te hegten. Met eene bende Krijgsvolk deedt hij, ten dien oogmerke, eenen inval in *Holland*, alwaar ROBERT zich thans onthieldt. Deeze, van zijns broeders aantogt verwittigd, trok hem, aan 't hoofd van eenige manschap, te gemoete; zonder, egter, tot nog toe, eenig vijandelijk ontwerp te voeden. Integendeel liet hij, herhaalde reizen, bij den Graave van *Vlaanderen*, aanzoek doen, om de uitstaande geschillen, door een bestendigen Vrede, bij te leggen. ROBERT, intusschen, hadt het hart niet, om zijne herhaalde aanzoeken koelzinnig te zien afwijzen. Op den zestienden Julij des Jaars 1070 kwamen de Benden aan elkander, tot eene volkomene nederlaage van het Vlaamsche Leger, 't welk, daarenboven, wierdt op de vlugt gedreeven. Het hoofd en de aanvoerder vah hetzelve, Graaf BOUDEWYN, zich te veel hebbende bloot gegeeven, schoot hier het leeven in, nevens verscheiden der voornaamste Bevelhebbers.

Naa het ontijdig omkoomen van zijnen broeder, matigde zich ROBERT het regt van *Vlaanderen* toe; doch kwam niet in het daadelijk bezit daar van, zonder alvoorens te doen gehad te hebben met eenen magtigen tegenstreever. Bij zijne Gemaalinne RICHILDE, hadt BOUDEWYN eenen Zoon, ARNOUD genaamd, naagelaaten. ROBERTS aanmaatiging vernomen hebbende, nam de Weduwe de toevlugt tot PHILIPS DEN I, Koning van *Frankrijk*, met ootmoedige bede, om het regt haars minderjaarigen Zoons door de Wapenen te ondersteunen. Niet

on-

onverhoord bleef deeze bede: met een Leger ſloeg de Koning ſpoedig op weg. Van zijnen kant zat ROBERT insgelijks niet ledig. Met eene talrijke bende den Vorst zijnde tegen getrokken, ontmoette hij dien bij *Kasſel*, leverde hem den ſlag, en vogt, nevens de zijnen, met zo veel vuurs en dapperheids, dat PHILIPS zich genoodzaakt vondt, kamp te geeven. Met een iiet bij RICHILDE met haaren onmondigen Zoon aan haar noodlot over, en erkende ROBERT voor Graaf van *Vlaanderen*. 't Bleef hier niet bij. Om den geſlooten Vrede zo veel te meer te bekragtigen, begaf zich Koning PHILIPS, kort daar naa, in 't huwelijk met BERTA, Voordogter van ROBERTS Gemaalinne GEERTRUID, bij Graaf FLORIS DEN I.

Intuſſchen hadt RICHILDE niet allen moed verlooren, omtrent de herſtelling van haaren Zoon in deszelfs Vaderlijk erfgoed. In de hulp van den Franſchen Koning geene baat gevonden hebbende, nam zij thans Keizer HENRIK DEN IV in den arm. Op haare ernſtige en aanhoudende bede, beſchreef deeze eene Vergadering der Rijksvorſten te *Lutk*, en bewoog dezelve tot eene belofte om ROBERT aan twee kanten tevens te beſtooken, te weeten, aan de zijde van *Holland*, en aan den kant van *Vlaanderen*. De toeleg op het laatstgemelde Gewest liep ongelukkig af. ROBERT was aldaar in eigen perſoon tegenwoordig, en bevondt zich aan het hoofd eener zegepraalende Krijgsbende. Des vijands aantogt vernomen hebbende, trok hij denzelven te gemoete, vondt hem gelegerd bij *Bergen in Henegouwen*, en bragt hem eene volkomene nederlage toe. Beter, naar den zin der Bondgenooten, ſlaagde de togt na *Holland*. Te gader met WILLEM, *Biſchop van Utrecht*, voerde het hoofdbewind daar over, Hertog GODEFRIED VAN LOTHARINGEN, om zijne mismaakte lichaamsgeſtalte, *de Bultenaar* gebijnaamd, doch voor 't overige, om zijne Krijgsdapperheid, goed verſtand, beleid en welſpreekendheid, zeer beroemd. Met zo veel geheimhoudinge hadt deeze zijne Krijgstoerustingen beſtuurd, dat hij den Hollanderen onverhoeds op het lijf viel, en zo algemeenen ſchrik en vervaardheid verſpreide, dat de Landzaaten, uit verſcheiden oorden, zich aan hem kwamen onderwerpen. Van zijnen kant ontving ROBERT zo haat de tijding van deezen inval, dat de vijand reeds in 't hart

hart van 't Land, tot digt bij *Leiden*, was doorgedrongen, eer hij ter hulpe konde toeſchieten. Niet verre van deeze Stad kwamen de beide Legers aan elkander, met een rampzalig gevolg voor Graave ROBERT. Niet ſlegts bekwam hij eene volkomene nederlaag, maar vondt zich, boven dien, genoodzaakt, nevens zijne Gemaalin en Kinderen, die hem op dien togt verzelden, het land te ruimen, en in *Vlaanderen* zijne ſchuilplaats te zoeken. Hertog GODEFRIED behaalde, zedert, verſcheiden voordeelen in *Holland*, en klom, eindelijk, op tot de waardigheid, althans het aangematigd gezag van Graave over *Holland*. Niet lang, nogthans, hadt hij daar van het genot. In het begin des Jaars 1076, terwijl hij zich te *Delft* onthieldt, eene Stad, door hem gebouwd, op zekeren tijd zijn heimelijk gevoeg willende doen, wierdt hij, van onderen, met eenen Doik, dermaate doorſtoken, dat hij 't, niet lang daar naa, beſtorf. Zommigen noemen den moordenaar eenen Kok of Knegt van Graave ROBERT; terwijl anderen hem voor eenen bediende van diens Stiefzoone DIRK houden. Dit wordt algemeen toegeſtemd, dat de moord van Hertog GODEFRIED buiten ROBERTS medeweeten niet was toegegaan.

Naa den dood van Hertog GODEFRIED, vondt de Graavin zich van een voornaamen ſteun beroofd, en onbekwaam om aan ROBERT het hoofd te bieden. Opene ooren leende zij, diensvolgens, aan de voorſlagen van Vrede, die haar gedaan wierden. Waarſchijnlijk hadt ROBERT deezen ſtap gedaan, niet zo zeer uit liefde tot den Vrede, als om dat hij dien beſchouwde als een dienſtig middel, ter herſtellinge van zijnen Stiefzoon DIRK in het Graaflijk bewind van *Holland*.

De bewooners van dit Gewest, over 't geheel genomen, den jongen DIRK niet ongenegen, zuchtten thans onder de overheerſchende magt des Utrechtſchen Biſchops. Naa den dood van Hertoge GODEFRIED hadt hij aldaar zich weeten te handhaaven, en hieldt thans de Landzaaten in bedwang, door middel van het Kaſteel te *Tſelmonde*. Van de bemagtiginge van deeze Sterkte, oordeelde men in *Vlaanderen*, hing de verovering van het geheele Graafſchap af. Om deeze te bewerken, beſloot men eene talrijke Vloot, met eene aanzienlijke manſchap, derwaarts te zenden, voorts de troepen aan land

land te zetten, en, onder dekking der Vloote, op het Slot af te zenden. Om zijnen slag te zekerder te neemen, verzogt ROBERT om eenige schepen aan WILLEM, Hertog van *Normandije*, bijgenaamd *de Veroveraar*, die thans op den throon van *Engeland* zat. Hij hadt in huwelijk eene dogter van Graave BOUDEWYN DEN V, en was alzo een zwager van ROBERT DE FRIES. In zijn aanzoek gelukkig geslaagd zijnde, zeilde DIRK, met de vereenigde Vloot, na den mond der Maaze, daar hij handgemeen wierdt met de Utrechtsche schepen, doch op dezelve eene volkomene overwinning behaalde. Thans vervolgde hij zijnen togt na 't Slot te *Tiselmonde*, 't welk hij, eerlang, doch niet dan naa een zwaar en streng beleg, meester wierdt. Door de wakkerheid van zijnen Stiefvader, en met Engelsche hulp gesterkt, kwam alzo Graaf DIRK DE V aan het Vooroud erlijk bewind.

Graaf ROBERT DE FRIES hadt reeds een aanmerkelijken ouderdom bereikt, toen hij eenen togt na 't Heilige Land ondernam, agtervolgens den smaak zijner Eeuwe, in welke *veele* Krijgslieden reeds eenen aanvang maakten om zich derwaarts te begeeven, om de Christenen van de onderdrukkinge der Ongeloovigen te verlossen. Gelukkig volvoerde ROBERT den verdienstelijken togt. Naa zijne wederkomst verzelde hij den Fransche Koning LODEWYK, bijgenaamd *den Vetten*, in den Veldslag tegen THIBALD, Graaf van *Champagne*. Hier trof hem het ongeluk dat hij van 't paerd ter aarde storte, en jammerlijk vertrapt wierdt. Dit viel voor in den Jaare *1093*. Zijn Lijk, zedert gevonden, wierdt naderhand, te *Utrecht*, in de Kerk van ST. VAST, begraaven.

Zie LAMB. SCHAFNABURGENSIS, en anderen.

ROBERT OGUIER, een voornaam burger te *Rijssel*, in *Vlaanderen*, en, om zijne verkleefdheid aan de gezuiverde begrippen van den Godsdienst, nevens zijn Gezin, een slagtoffer van de Keizerlijke Bloed-Plakaaten. In de gemelde Stad was eene kleine Vergadering van Hervormden, die, in stilte, ongestoord haare bijeenkomsten hieldt, tot dat de Wethouderschap, door

door de Geestlijkheid, tegen dezelve wierdt opgeſtookt. De vervolging nam eenen aanvang met het gewelddaadig doorzoeken, op zekeren avond, in den Jaare 1556, van het Huis van gemelden ROBERT OGUIER, als het voornaamſte Lid der Vergaderinge. Van zijnen perſoon, als mede van dien van zijne huisvrouwe en van hunnen jongſten Zoone, maakte men zich ſtraks meester. Voorts doorzogt men het Huis, en vondt 'er eenige verboodene Boeken. De oudſte Zoon, BOUDEWYN genaamd, van dit alles onkundig, en thans afweezig, kwam, midlerwijl, thuis, en viel dus mede in de handen der bezoekeren.

Zo ras men de gevangenen voor de Wethouderſchap geleid hadt, wierdt tegen ROBERT de beſchuldiging ingebragt, dat hij niet ter Misſe ging, en anderen daar van wederhieldt; houdende, daarenboven, ten zijnen huize heimelijke zamenkomſten, in weerwil der Koninklijke Plakaaten. Doch geenzins verzet of bedremmeld van deeze aantijginge, hoewel hij daar van de gevolgen doorzag, verdeedigde hij zijn gedrag met eene edele bedaardheid: „ Ik gaa niet ter Misſe, dus ſprak „ hij, om dat aldaar de dood en het dierbaar bloed van Gods „ Zoone en zijne offerande wordt vernietigd en vertreeden: „ *want* CHRISTUS *heeft, met eene offerande, in eeuwigheid* „ *volmaakt de geenen, die geheiligd worden.* De Apostel „ zegt, *met éene offerande.* Men leest in de Heilige Schrif„ tuure van geene Misſe, wel van 't Avondmaal. De Misſe „ is een verdichtzel van menſchen, en CHRISTUS zegt: *Te ver„ geefs eeren ze mij, leerende leeringen, die geboden van* „ *menſchen zijn.* Hadden wij dan ter Misſe gegaan, wij zou„ den CHRISTUS vergeefs gedient hebben. —— Ik heb ook „ (dus vervolgde hij) Vergaderingen gehouden, van vroome „ en godvreezende lieden; doch dat was niemand ſchadelijk, „ maar diende veel meer tot vermeerdering der heerlijkheid „ van JEZUS CHRISTUS. Ik wist wel, (voegde hij 'er nevens) „ dat de Keizer dit hadt verbooden; maar ik wist ook dat „ CHRISTUS het gebooden hadt: en dus konde ik den eenen „ niet gehoorzaamen, zonder den anderen ongehoorzaam te „ zijn. Ik heb dan Gode in deezen liever willen gehoorzaam „ zijn dan den menſchen." Een der Regteren hem hier op in

in de rede vallende, en gevraagd hebbende, *wat zij in hunne Vergaderingen verrigtten*, vatte de Oudſte Zoon van ROBERT het woord op. *Ik zal 't u, mijne Heeren*, dus ſprak hij, *belieft het u, in 't breede verhaalen.* Verlof daar toe bekoomen hebbende, liet hij zich in deeze zin hooren: „ Wanneer wij „ daar vergaderd zijn in den naam des Heeren, om zijn heilig „ woord te hooren, dan vallen wij allen gelijkelijk op onze „ knieën ter aarde, en belijden in deemoedigheid onzes harten „ onze zonden voor de hooge majeſteit Gods. Daar naa bid- „ den wij al te zamen, dat Gods Woord tog regt verkondigd, „ en zuiver gepredikt worde. Wij bidden ook voor onzen „ Heere den Keizer, en voor zijnen geheelen Raad, op dat „ het gemeene best in vrede en ter eere Gods geregeerd worde. „ En gij, mijne Heeren, wordt 'er ook niet vergeeten, als „ onze Overheden, den goeden God voor u biddende en voor „ de gantſche Stad, ten einde hij u in 't goede handhaave. „ Dunkt het u dat wij met dus te vergaderen zulk eene groote „ misdaad begingen? Bovendien ben ik bereid, belieſt het u „ deeze gebeden zelf te hooren, die voor u op te zeggen." Met tekenen of gebaaren gaven zommigen hier op hunne toeſtemming. Daarop zich eerbiedig ter aarde geboogen hebbende, deedt hij zijn gebed met zulk eene gemoedelijke godsvrugt en vuurigen ijver, dat eenigen der Regteren de traanen langs de wangen biggelden. *Deeze dingen zijn het*, ſprak BOUDEWYN, van den grond opſtaande, *welke in onze Vergaderingen omgaan.*

Ondanks deeze goedkeuringe der Regteren van den inhoud en het oogmerk des gebeds, bragten zij de gevangenen ter Pijnbank, om hen te noodzaaken ter aanwijzinge van hunne medepligtigen in hunne heimelijke Godsdienſtoeffeninge. Doch zij noemden niemand, behalven eenige weinigen, die of reeds bekend, of ontvlugt waren. Binnen weinige dagen wierden ROBERT OGUIER en zijn Zoon BOUDEWYN ten vuure verweezen. Gereed ſtaande om te gaan na de plaats des jongſten Gerigts, vermaande zekere Monnik den Vader, om ten minſten een Krucifix in de hand te neemen, 'er nevens voegende: *Heb uw hart tot God opgeheven.* Doch vermids hij zich daar omtrent onwillig toonde, bonden zij 't hem in de handen. Dit zag zijn

Zoon

Zoon BOUDEWYN, die hem voorts het Kruisbeeld uit de handen rukte, onder het luid ſpreeken van de woorden: *Mijn Vader! wat doet gij? zult gij een Afgodendienaar worden in uwe laatſte uuren. Dat het Volk*, voegde hij 'er nevens, met een het Christusbeeld van zich werpende; *zich aan ons niet ergere, om dat wij geenen houten* CHRISTUS *begeeren: want wij draagen* JEZUS CHRISTUS, *den Zoon des leevenden Gods, in onze harten, en wij gevoelen zijn heilig Woord, geſchreeven in het diepſte van onze gemoederen, met gulden letteren.*

Toen nu de verweezenen op het Schavot gekoomen waren, verzogt BOUDEWYN, zijne Geloofsbelijdenis te mogen doen, ten aanhooren der geheele Vergaderinge. Doch dit wierdt hem geweigerd, en hij daar op na eenen Biegtvader geweezen, met de woorden, dat indien hij iets hadde te belijden, hij het aan deezen doen mogt. Met een trok men hem na den Staak. Hier begon hij ſtraks den Zestienden Pſalm aan te heffen; doch zijn gezang wierdt wel haast geſtoord door eenen Monnik, zeggende: „ Hoort de ſnoode dwaalingen, die ze „ zingen, om het Volk te bedriegen." *Zegt gij*, viel hem BOUDEWYN daar op in, *dat de Pſalmen van den Profeet* DAVID *dwaalingen zijn? Maar 't is uwe oude gewoonte, den Heiligen Geest dus te lasteren.* Met een zich tot zijnen Vader wendende, riep hij hem toe: *Zijt goeds moeds, mijn Vader: 't zal haast gedaan zijn.* De Scherpregter, vervolgens, om den Ouden Man zijne voeten nader aan den paal te doen brengen, met eenen hamer op dezelve geſlagen hebbende, ſprak deeze met veel zagtmoedigheids: *Mijn Vriend, gij kwetst mij: waarom handelt gij mij dus hard?* Deeze billijke beſtraffing gaf eenen Monnik, die dit hoorde, aanleiding tot het bitsch verwijt: „ O die booswigten! Zij willen den naam van „ Martelaaren draagen, en wanneer men ze een weinig on„ zagt aanraakt, dan krijten ze, als of ze vermoord wier„ den." Niet onopgemerkt liet BOUDEWYN OGUIER deeze ſchamperheid voorbij gaan. *Meent gij*, voerde hij den Monnik te gemoete, *dat wij de pijn of den dood vreezen? Gantsch niet! Hadden wij die gevreesd, wij zoude onzen lichaamen tot deezen ſmaadelijken dood nooit hebben overgegeeven.* Toen men nu het vuur reeds aan de lichaamen hadt gebragt,

hoorde men den jongeling, onder de folteringen, verfcheiden maalen, deeze woorden herhaalen: *o God, eeuwige Vader, laat toch de offerande onzer lichaamen u aangenaam zijn in den naame van uwen welbeminden Zoon.* Een Monnik, die daar bij ftondt, en deeze woorden hoorde, borst daar op uit in bittere woede: „ Booswigt, gij liegt: God is uw Vader „ niet; gij hebt den Duivel tot eenen Vader." Doch de blijmoedig vertrouwende Jongeling, zich niet ftoorende aan dit verwijt, hief midden in de vlammen zijne oogen hemelwaarts, en fprak, vervolgens, aldus zijnen Vader aan: *Zie, mijn Vader, ik zie de hemelen geopend, en tienhonderd duizendmaalduizend Engelen hier rondom mij, zich verblijdende over de belijdenisfe der waarheid, die wij voor de waereld gedaan hebben. Laaten wij ons dan zelfs verheugen, mijn Vader: want Gods heerlijkheid ftaat voor ons open.* Een ander Monnik, op dat het Volk, door dit blijk van vertrouwen, niet aan 't wankelen zou gebragt worden, fchreeuwde daar tegen aan: „ Ik zie de Helle geopend, en hier zo veele duizend „ Duivelen tegenwoordig, om u ter Helle te voeren." Dit, nogthans, belette niet, dat iemand uit de omftaande menigte, met luider ftemme, hem toeriep: *Houd moed*, BOUDEWYN! *houd u vroomelijk: uwe zaak is goed. Ik ben van de uwen.* Dit gezegd hebbende, uit vreeze, misfchien, voor de Stadswagten en Geregtsdienaars, maakte hij zich weg. Uit het midden der vlammen, en toen nu reeds de benedenfte deelen des lichaams der rampzaligen bijkans verteerd waren, hoorde men hen te zamen fpreeken, en den eenen den anderen tot lijdzaamheid en vertrouwen aanfpooren.

'Er is nog een Brief voorhanden, door BOUDEWYN OGUIER gefchreeven, aan zijne Geloofsgenooten te *Rijsfel.* Hij bevat verfcheiden godvrugtige aanmerkingen, onder andere zeer ernftige aanfpooringen tot volhardinge in het onderhouden van hunne godsdienftige zamenkomften. „ Indien gij, dus fchreef „ hij, de Christlijke Vergaderingen verlaat, dan zal 'er, weest „ des verzekerd, eene wonderlijke verwarring van taalen on„ der u ontftaan, veel gevaarlijker dan omtrent het bouwen „ van den Toren van Babel. Kon de Satan wel een beter „ middel vinden, om Sekten en Ketterijen onder u te ver-

„ wek-

„ wekken, dan dit? Neen zeker. Hij weet het wel dat „ men in de Vergaderingen eene zelve taal, en eene zelve „ zaak, leert ſpreeken; de liefde neemt 'er toe. Om kort „ te zijn, veelerlei goed koomt 'er uit voort, gelijk als het „ tot nog toe onder u blijkt. Houdt u dan aan de les des „ Apostels: *Verlaat uwe eigen vergadering niet.* —— Wagt „ u omzigtiglijk voor alle kwaade leere, voor bedriegers, die „ nu door de waereld loopen. —— Vliedt ook die ontvein„ zers, die zo met eere God leeren verlochenen."

Terwijl de Vader OGUIER en zijn oudſte Zoon dus de Martelkroon ontvingen, zaten zijne Echtgenoote en jongſte Zoon, MARTEN genaamd, nog in hegtenisſe: Door vreeze hadt, in den beginne, de Moeder zich laaten beweegen ter herroepinge van haare gevoelens, en zogt insgelijks haaren Zoon om te zetten: Doch deeze bleef ſtandvastig, en deedt, daarenboven, de Oude Vrouw van gedagten veranderen. *Ach Moeder*, ſprak hij, in haare tegenwoordigheid zijnde toegelaaten, *wat hebt gij gedaan? Hebt gij den Zoon Gods, die u vrijgekogt heeft, verlochend? Helaas! wat heeft hij u gedaan, dat gij hem zo hebt onteerd en verongelijkt? Nu treft mij 't ongeluk, dat ik meest vreesde. o Mijn God, waarom hebt gij mij dit laaten beleeven, dat mijn hart doorſnijdt?* Zo diep troffen deeze woorden de Moeder, dat zij haaren val betreurde, God om vergiffenis ſmeekte, en om ſtandvastigheid en kragt in het uiterſte lijden: Tot de Monniken, die haar, andermaal, van beſluit wilden doen veranderen, riep zij: *Weg Satans, gaat van hier, want aan mij hebt gij nu niet meer. Ik wil mijne eerſte belijdenis ondertekenen, is 't niet met Inkt, 't zij dan met mijn eigen bloed.* Acht dagen naa haaren Man en oudſten Zoon, wierdt de godvrugtige JOHANNA, nevens haaren jongſten Zoon, ten vuure verweezen. Terwijl zij aan den Brandpaal wierdt gebonden, riep zij tot de omſtanders: *Wij zijn Chriſtenen; dat wij lijden, geſchiedt niet om moord of dieffſtal, maar om* dat *wij niet anders willen gelooven dan het Woord van God.*

Zie *Hiſtorie des Martyrs.*

ROBINSON, (HENRIK) geduurende de Nederlandſche Kerkgeſchillen, Leeraar onder de Hervormden te *Leiden*; een ijverig voorſtander dier Gezinte, en te gelijk een der doldriftigſte wederſtreevers der Remonſtranten. Door verloop van tijd kwam hij tot andere gedagten. Met gemaatigdheid en onpartijdigheid zette hij zich neder tot een naauwkeurig onderzoek der Leerſtellingen, welke tusſchen GOMARUS en ARMINIUS in geſchil hingen. Het gevolg was, dat hij over die des eenen min gunſtig, over de andere beſcheidener begon te denken. Bij beiden meende hij te vinden een mengzel van waarheid en dwaalingen. Hij vormde dan een zamenſtelzel van Godgeleerdheid van zijn eigen maakzel, waarin hij den middelweg tusſchen de twee uiterſten zogt te houden. Hij hadt eenige naavolgers, welke, naar hem, *Robinſoniaanen* genaamd wierden.

Zie HOFMAN, *Lexicon Univerſale*.

ROBLES, (GASPAR DE) *Heer van Billy*, Spaansch Veldheer, geduurende het hevigst woeden van het vuur der Nederlandſche Beroerten. In den overlast, welke bovenal ook de Steden drukte, zondt hem de Hertog VAN ALVA, in den Jaare 1569, aan 't hoofd van zes Vaandelen Waalen na *Groningen*. Om het roepen zijner Soldaaten om betaaling te ſtillen, wrong hij, ſtraks naa zijne aankomst, der Stad twaalfhonderd guldens ter week af, en verdeelde ze onder zijn Volk. Van dien last wierdt de Stad, eerlang, wel ontheven, en dezelve op de *Ommelanden*, met verzwaarde kragt, geleid; doch 't was ten koste van haare Voorregten. Op bevel des Hertogs deedt hij zich, door de Magiſtraat, de zwarte en witte Boonen geeven, die in de verkiezing der Wethouderſchap plagten gebruikt te worden. Zeven jaaren lang bleef de Stad *Groningen* buiten verandering van Regeeringe.

Meer op bevel, nogthans, dan uit eigen beweeging, volgde ROBLES dus ſtrenge maatregelen. Uit den aart was hij zagtmoedig en menschlievend. Eene duidelijke proef daar van gaf hij, ter gelegenheid van den gedugten Allerheiligen-Watervloed, in den Jaare 1570. Van elders bekend zijn de rampen, welke,

welke, door het beſchreienswaardig voorval, inzonderheid *Friesland* en deszelfs inwooners troffen. ROBLES bevondt zich, op dat pas, binnen *Groningen*. Van het deerlijk lot van veele Landzaaten hadt hij de maare niet ontvangen, of hij zondt, overal, daar zich ongelukkigen bevonden, de Bevelhebbers van zijne Regimenten, en alle de Schuitevoerders, die bij de hand waren, om de noodlijdenden te redden. Die zich onwillig toonden, noodzaakte hij door geweld. Hij zelve was geen ledig aanſchouwer, maar ſloeg mede hand aan 't werk. Hij deedt nog meer. Te *Brusſel* bragt hij te wege, dat de ſoldij zijner Krijgsknegten van daar wierdt overgemaakt, en verworf een rond jaar ontheffing van ſchatting voor *Friesland* en *Groningen*, als die werks genoeg hadden, om uit het hunne de ſchaden aan Dijken, Dammen en Sluizen te herſtellen. Door dit alles herwon hij de gunst en genegenheid der Landzaaten, die een zwaaren knak hadt gekreegen door zijn bedrijf van den voorgaanden jaare binnen *Groningen*.

Terwijl de Heer VAN BILLY in de Provincie *Stad en Lande* met de Landvoogdijſchap was bekleed, en de belangen des Spaanſchen Konings ijverig zogt te handhaaven, ontving hij, in den Jaare 1572, berigt, hoe in het Zuidlijk gedeelte van *Friesland*, bij *Stavoren*, zesduizend man, Nasſauſche of Prins Willemgezinde Troepen, zwak verſchanſt lagen. In allerijl trok hij derwaarts, en verſcheen, wel haast, in de nabuurſchap der Plaatze. Door een getrouwen Verſpieder hunne Leuze vernomen hebbende, deedt hij, naa den ondergang der Zonne, zijn Regiment aanrukken. Voornaamelijk beſtondt dit uit *Waalen*; doch de Veldheer hadt daar onder gemengd eenige Friezen, en deeze in 't voorſte gelit geplaatst. Tot aan de Buitenposten der Stad genaderd, en na 't Woord gevraagd zijnde, noemden zij 't beſcheidenlijk; en gaven, voorts, op de vraag, *waar heenen*, *Spitsbroeders*? tot beſcheid, *na ons Leger toe*. Met de vreugdegroet, *in Gods naam*, *welkoom moet gij weezen*, kwamen ze aldus onverhinderd binnen. Te ligter viel deeze misleiding, om dat Graaf JOOST VAN SCHOUWENBURG, Stadhouder van *Friesland*, aan de zijnen hulp van Volk hadt toegezeid. Niet zo dra waren de Friezen, uit de manſchap van ROBLES, binnen *Stavoren* geraakt, of zij wis-

ſelden van livreij. Straks ging het aan 't raazen en tieren, moorden en vangen. Meer dan tweeduizend lieten 'er het leeven; achthonderd wierden gevangen genomen: de overige Stede- of Bezettelingen bergden zich met de vlugt. De omzetting van geheel *Friesland* volgde op deeze nederlaag. Uit vreeze voor zijne komst, hadt de naast laatſte Stadhouder SCHOUWENBURG het Gewest verlaaten. Den roem, in den Jaare 1570 behaald, bezwalkte nu niet weinig de Heer VAN BILLY, door zijne ſtrenge vervolging der Onroomſchen. Hij verboodt dezelven te huisvesten, te verſchuilen of niet aan te brengen, op verbeurte van goederen, verbranding der wooningen, en gevangenis of doodſtraffe der overtreederen. De muuren der voorheen afvallige Steden deedt hij ſlegten, die van *Sneek* niet uitgezonderd, hoewel deeze het met *Spanje* al vroeger hadt gehouden.

In 't volgende jaar ondernam ROBLES eenen aanſlag op *Enkhuizen*. Het plan hier van hieldt in, het Ruim van een Turfſchip met Krijgsvolk te belaaden, een Bovenlast van Turven daar op te planten, en alzo de Stad te verraſen. Tot geluk der Stad, wierdt den Stadhouder SONOI het ontwerp geopenbaard, door iemand, welke ter ſluik, bij nacht, uit *Sneek* over de Vesten klom. De langzaame voortgang van het Schip, aan de eene zijde, en aan den anderen kant de voorbaarige ijver der Enkhuizenaaren, was oorzaak, dat geen van beiden eenig nadeel leedt. Desgelijks ſtootte ROBLES ook het hoofd voor *Medenblik*, welks Slotvoogd, KORNELIS VAN RYSWYK, door belofte van ſtraffeloosheid en toezegging van groote belooningen, hij tot leveringe van 't Kaſteel hadt zoeken over te haalen. Deeze vertoonde den Brief daar 't behoorde, en gaf dien zelf aan den Stadhouder van *Noordholland*, DIDERIK VAN SONOI, te leezen. Gelukkiger ſlaagde hij in eene onderneeming te water. Want, naa een vrugtloozen kans op het Eiland *Texel* gewaagd te hebben, ſtevende hij na het *Vlie*, met drie Galeien, een Boot en zeven Krabſchuiten; zijn oogmerk was, te paſſen op eene Vloot Staatſche Koopvaardijſchepen, die uit de Oostzee verwagt wierden. Niettegenſtaande DUKO MARTENA dat Zeegat bewaarde, gelukte het, nogthans, den Heere DE BILLY, zeven Schepen te bemagtigen, met driehonderd Lasten Rogge belaaden. Het Oorlogſchip, welk tot geleide diende, ontkwam ter maauwernood zijne handen.

Naa

Naa het fluiten der Gendſche Bevrediginge, en toen de zaaken der Staatſchen een weinig gunſtiger ſtonden, overkwam den Heere DE BILLY een onvoorziene ramp. In den Jaare 1576, terwijl ROBLES zich te *Groningen* onthieldt, zonden de Staaten derwaarts, en na *Friesland*, zekeren FRANÇOIS MARTINI STELLA, met heimelijken last om te beproeven, of het Volk van Oorlog tot eensgezindheid met hun, en tot het aanneemen van den Gendſchen Vrede, zou te beweegen zijn. ROBLES, die thans een geweldigen haat tegen den Stads-Raad voedde, en voor vermindering van gezag en aanzien bedugt was, hadt de komst van STELLA binnen *Groningen* niet vernomen, of hij deedt hem in verzekering neemen, en voorts ter pijnbank brengen. Niets anders, egter, konde hij hem afperzen, dan eene bekentenis, dat hij gekoomen was om de Wethouderſchap ten Hove te nodigen, tot het bijwoonen van eene raadpleeginge over de algemeene belangen des Lands. STELLA, vervolgens, bewaard wordende door eenige Soldaaten, wist zich zo diep in derzelver gunst en vriendſchap te dringen, dat hij, verſtaande hoe veel zij ten agteren waren, eindelijk waagde, hun de beloſte te doen van volle betaalinge, indien ze de zijde der Staaten en van Prinſe WILLEM wilden kiezen. Zestig of zeventig, en door deeze wederom anderen, wierden dus overgehaald.

Voor ROBLES kon dit alles niet verborgen blijven. Op den tweeëntwintigſten November des Jaars 1576 verzamelde hij het Krijgsvolk in de Kerk, en hieldt hetzelve voor, hoe hij, van de Algemeene Staaten tot hunne zijde zijnde aangezogt, zulks niet vermogt te doen, buiten verlóf des Konings. Weshalven hij van hun verzogt, vernieuwing van Eed, om te mogen weeten, wat hij aan hun hadde; beloovende met één afſcheid aan de zulken, die zich genegen toonden om den Staaten te dienen. Het vergen van den nieuwen Eed baarde groot misnoegen; de meesten toonden zich weigeragtig. Onvoorzigtig floeg BILLY over tot dreigementen. Thans wordt men te raade, hem in verzekeringe te neemen. 't Geſchiedt. Nevens zijnen Stedehouder, daarenboven zijnen Schoonzoon, als met zijne dogter getrouwd, den Heer VAN RUISBROEK, wordt de Heer VAN BILLY op het Raadhuis in bewaaring geſteld. Nu

veranderde hij van toon, en beloofde, met zoete woorden, voldoening aan de Soldaaten. Doch deeze, den grond zijner gedweeheid peilende, ſchelden hem voor Schelm en Verraader, en roepen, luidkeels, *Lange leeve de Prins! Leeven moeten de Staaten!* Voorts haalen ze STELLA uit de gevangenisſe, en laaten zich, in den naam der Staaten, door hem in den Eed neemen. Om ROBLES ſmaadheid aan te doen, ſpijkerden eenigen zijne afbeelding aan de Kaak, nevens die des Hertogs VAN ALVA en den Spaanſchen Wagtmeester ANTONIO SARDIE. De opſchudding nam, naa verloop van etlijke dagen, een einde, en wierdt JORIS VAN LALAING, *Baron van Ville*, bij voorraad, tot Overſte over *Friesland* en *Groningen* aangeſteld. ROBLES bekwam, eerlang, ontſlag uit zijne hegtenisſe.

Vast zat hem, nog lang, in den krop, de hoon en mishandeling, hem te *Groningen* aangedaan. Leed deedt hem, daarenboven, het verlies der Landvoogdije, met het daar mede verknogte gezag, aanzien en voordeel. Geen wonder, derhalven, dat hij, 't eenigen tijde, ter herwinninge van het verloorene, eenen kans waagde. Dit, hoewel met een ongelukkigen uitſlag, gebeurde, in den Jaare 1577. Te weeten, in 't begin van de maand Augustus diens jaars, wierdt, te *Groningen*, op kwaad vermoeden, in verzekering genomen zeeker FRANÇOIS MAJART, geweest zijnde, eertijds, Provoost onder den Heere DE BILLY. Op grond van eenige bedenkelijke Brieven, die men bij hem vondt, bragt men hem ter ſcherpe ondervraaginge, bij welke MAJART beleedt, dat ROBLES, eerstdaags, met vijftien Vaandels Knegten en driehonderd Ruiters, de Friezen dagt te overvallen, en zich vervolgens, met behulp zijner aanhangeren, van nieuws, in het Stadhouderſchap te dringen. 't Leedt ook niet lang, of WYBE VAN GOUTUM, een aanhangeling van den Heere DE BILLY, verſcheen, met honderdendertig man, op *het Vliet*, eene Voorſtad van *Leeuwaarden*, en wist den Drosſaart van 't Slot, JOAN VAN MATHENES VAN WYBESMA, zulks te beleezen, dat hij op het Slot gelaaten wierdt. Dit alles, egter, geſchiedde in weerwil der Burgeren; die, zich niet ſterk genoeg agtende, om door geweld de Benden van daar te verdrijven, voor eene ſomme van drieëndertighonderd Guldens den aftogt kogten. De geheele toeleg van den Heere DE BILLY liep hier mede te niete.

Zints

Zints deezen tijd ſchijnt ROBLES deeze Landen te hebben verlaaten. Niet vroeger, en ook voor de laatſte maal, ontmoeten wij hem, in den Jaare 1585, in het beleg van *Antwerpen*, door den Hertog VAN PARMA. Nevens verſcheiden andere Spaanſche Bevelhebbers, vondt hij hier een rampzalig einde, bij het ſpringen van den vermaarden Schipbrug, door den Hertog over de rivier *de Schelde* geſlagen.

Om den draad des verhaals niet af te breeken, hebben wij tot hier toe uitgeſteld, een verſlag wegens den zeer gewigtigen dienst, door den Heer DE BILLY, aan *Friesland* beweezen: waarom deszelfs naam, bij de Landzaaten, altoos in dankbaare gedagtenis zal blijven. Tot vóór ruim tweehonderd jaaren hadt de Provincie *Friesland*, gelijk elders, dus ook ter plaatze, alwaar zij 't minſte Voorſtrand tegen de Zee heeft, zeer zwakke en doorgaans laage Zeedijken. Bij de minſte buitengewoone opzetting van het Buitenwater liepen hierom de naaste Landen onder. Door de gedugte Watervloeden van de Jaare 1570 en 1572 hadt de zwakke Borstweering zeer veel geleeden, en was, op verſcheiden plaatzen, geheel weggeſpoeld. 't Stondt dus geſchapen, dat, zonder aangewende hulpmiddelen, het geheele Gewest, eerlang, bij een nieuwen zwaaren ſtorm, een prooi der Zee konde worden. Dit doorzag ROBLES, en oordeelde zich, amptshalven, verpligt, daar tegen voorziening te gebruiken. Doch toen hij nu zijn ontwerp werkſtellig wilde maaken, ontmoette hij merkelijken tegenſtand. De aan te leggene Dijk moest loopen van het Vlek *Makkum*, lang de Stad *Harlingen*, tot aan den zo genaamden *Dijkshoek*; eene uitgeſtrektheid van ongeveer vijf uuren gaans. Veelen toonden zich onwillig om tot het werk de hand te leenen. Om deeze te dwingen, liet ROBLES, hier en daar, Galgen planten, en de kwalijkgezinden aan dezelve opknoopen. Andere beriepen zich op oude Brieven, uit kragt van welke zij van alle Dijkslasten ontheven waren. Ook met deeze wist hij raad. Zich de Brieven hebbende doen vertoonen, wierp hij dezelve in de Dijkbreuken, in gebroken Nederduitsch 'er nevens voegende: *Daar drif den Brief; kan ze dijk, goed: anders moetje boer dijk.* Door zulke en ſoortgelijke middelen noodzaakte hij de onwilligen in den Lande

tot den arbeid; in den Jaare 1576 was de volwigtige en kostbaare onderneeming tot volkomenheid gebragt, en zulks binnen den zeer korten tijd van weinig meer dan drie maanden.

Om 's Mans naagedagtenis te vereeuwigen, en daar door het gewigt en de grootheid van den dienst te erkennen, beſloot men, niet lang naa de uitvoering, ter zijner eere, eenen ſteenen Gedenkzuil op te rigten. Men verkoos tot den grond daar van eene plaats op den Zeedijk, ſlegts weinige honderden ſchreden ten Zuiden van de Stad *Harlingen*. Daarenboven moest de Gedenkzuil dienen tot eene ſcheiding tusſchen de twee deelen, in welke de Zeedijk, in de genoemde uitgeſtrektheid, onderſcheiden is, bekend bij de naamen van Vijfdeels-Binnen en Buitendijken; ſtrekkende de eerſte afdeeling, Noordwaarts, buitenom *Harlingen* tot aan *het Bildt*, of den zo genaamden *Dijkshoek*; de andere afdeeling, Zuidwaarts, tot aan het Vlek *Makkum*. Van hier dat men, met groote letteren, op den Zuil, las het woord TERMINUS, Grens- of Scheidpaal. De Eerzuil, ſtrekkende ter hoogte van vier- of vijfentwintig voeten, eindigde van boven in een borstbeeld, met twee hoofden, even gelijk dat van den Romeinſchen God JANUS. Het eene hoofd was na het Noorden, het ander na het Zuiden gekeerd. Beneden het tweehoofdig Beeld zag men het Wapen van den Stadhouder, als mede van het Huis van Bourgondie en het Ridderteken der Orde van het Gulden Vlies. Daarenboven las men, aan de vier zijden van het Vierkant Voetſtuk, de volgende Opſchriften, het eerſte in het Latijn, de drie overige in het Nederduitsch.

Aan de Westzijde.

Caspari à Robles Equite, Domino de Billi etc. Friſiæ Groningæ ejusque Territorii ac dicentium (*lees* adjacentium) Gubernatori, quod hanc Provinciam præter arma Conſiliis ac Munimentis juverit, ac inter cætera aggere ipſis Kl. No. MDLXX funditus everſo, Amplisſ. D. Viglii Zuighemi Patris Patriæ auxiliaribus operis et adhibitis Igramo ab Achelen, Pr. Adriano Vastaert, Petro Frittema et Joanne Carolo Senatoribus, Conſiliorum Sociis, novum maris propugnaculum ſummo labore, vigilia et celebritate, decretis quoque et de ſuo perſolutis diligentiæ

tiæ præmiis, tribus plus minus menſibus, a fundamentis erexerit, et ad ſummam manum perduxerit, atque hunc lapidem ſublatis litibus controverſiarum terminum eſſe voluit, gratus Provinciarum Ordo ob rem prudenter, bene et feliciter geſtam, de ſe ac de Repub. optime merito p.

Aan de Zuidzijde.

In den Jaare MDLXXV. is den Dijk in twee deelen geſcheiden, blijven het Zuiderdeel der Buitendijkſteren, van den welken als doen Gedeputeerden zijn geweest, Thomas Hiddesz, ende Sicke Claesz, Hopluiden, Hette van Dekama, Hero van Ockinga, Ulbe Hiddema, Wijtſe van Camminga, Doijtje Bonga, Gerrit Abbes ende Lolle van Ockinga.

Aan de Oostzijde.

Op den 19 Julij Anno 1576, hebben Meester Adriaan Vastaert Raet ende D. Johan Charles Procureur Generael den eerſten ſteen gelecht ter preſentie Johan Wilhelmii Secretaris der Dijckagien,

Aan de Noordzijde.

In den Jaare 1574 is deeze Dijk onderlecht, weſende Dijkgraef Rijvert van Roorda ende Gedeputeerde binnendijck Frederich van Offenhuiſen, met Sijerck Sijercksz. Hopluijden, tot opmaken van den Dijck ten Noorden, Tieto van Camminga Subſtituit des Heeren Stadtholders, Heſſel van Hanija, Edo van Gerbranda, ende Hans van Roorda.

Ruim honderdvijftig jaaren lang ſtondt dit Gedenkteken, doch met merkelijk verval, tot kleine eere der Opzienderen over het Dijkweezen. Eindelijk raakten de Opſchriften en verdere ſtukken verſtrooid. Veelen mishaagde zulks; doch niemand kwam tot het beſluit ter wederoprigtinge. Deeze eere was geſpaard voor den Hoogedelgeboorenen Heere KAREL GEORG, Graave van Wasſenaar Twickel, voorheen Grietman over *Franekeradeel*, meermaalen Dijkgraave der vijfdeels Bingen

en

en Buitendijken, thans beſchreeven in de Orde der Ridderſchap en Edelen van *Holland*, en onlangs Gezant van Hun Hoog Mogenden aan wijlen zijne Keizerlijke Majeſteit JOZEFUS DEN II. Op eigen kosten deedt zijn Hoogedele, op de oude plaats, eene Gedenkzuil vervaardigen, aan den voorgaande in alles gelijk, volgens uitwijzing van het Opſchrift, welk men, niet verre van boven, aan de Westzijde leest:

DIRUTO ANTIQUO

HOC DE SUO INSTAURAVIT

MONUMENTUM

COMES à WASSENAER TWICKEL.

M D C C L X X I V.

Van het Gedenkteken, voor welks onderhoud het Dijksgeregt, zedert, heeft beſlooten te zullen zorgen, vindt men eene afbeelding op zommige Kaarten van *Friesland*, en ook bij WINSEMIUS, in zijn Kronijk.

Zie BOR; HOOFT; SCHOTANUS en WINSEMIUS.

RODENRYS, te gader met *Berkel*, ééne Heerlijkheid, in *Delfland*. In de oudſte Brieven droeg dezelve den naam van *Roderiſe*. Voormaals ſchijnt *Rodenrijs* het gewigtigſte en grootſte gedeelte der Heerlijkheid te hebben uitgemaakt. Althans ſchijnt men dit te mogen afleiden, uit een Handvest van Hertog PHILIPS VAN BOURGONDIE, van den zesden October des Jaars 1466, gewag maakende van *Rodenrijs, waar onder Berkel gelegen is*. Hoewel zij inderdaad meer uitgeſtrektheids be-

bezitten, worden de Landerijen, volgens de Verpondingslijsten, begroot op eenëntwintighonderd en drie Morgens en honderdzesenzestig Roeden. Bij de opneeming van den Jaare 1732 bleek het, dat het getal der Huizen, geduurende het tijdverloop eener Eeuwe, van honderdvierenveertig tot tweehonderd vijfenvijftig Huizen en een Koornmoolen was aangegroeid. Van het Dorp *Berkel* is op een afzonderlijk Artikel, in het Zesde Deel, geſproken. Hier voegen wij bij het aldaar gezegde, dat de Kerk der *Remonſtranten* eene der aanzienlijkſte Vergaderplaatzen dier Gezinte, ten platten Lande, is. Zij heeft haaren ingang door eene kleine hardſteenen Poort of deur, boven welke men een Opſchrift leest, aanwijzende, dat de Aanhangers dier Gezinte, althans de ſtigters deezer Vergaderplaatze, zich zelven aanmerken als niet geheel afgeſcheiden van de Hervormde Kerk deezer Landen. Men leest 'er: DE GEREFORMEERDE REMONSTRANTSCHE KERK. Onder het gemelde Artikel is reeds aangemerkt, dat 's Lands Advokaat Mr. JOAN VAN OLDENBARNEVELD Heer en eigenaar geweest is van deeze Heerlijkheid.

Zie S. VAN LEEUWEN, *Batavia Illuſtrata.*

ROËLL, (HERMANUS ALEXANDER) Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, eerst te *Franeker*, in *Vrieſland*, en vervolgens te *Utrecht*, veroorzaakte eenige geſchillen en oneenigheden in de Hervormde Kerk, door zijne bijzondere begrippen, welke geoordeeld wierden tegen de vastgeſtelde en aangenomene Leere aan te loopen; zodat men zich genoodzaakt oordeelde, tegen de verſpreiding daar van, in het toekoomende, te waaken. Het eerſte geſchil, waar in, egter, ook andere Godgeleerden de hand hadden, doch 't welk door ROËLL, als een der voornaame hoofden van 't twistgeding, gevoerd wierdt, betrof het gezag der Reden in den Geopenbaarden Godsdienst. Twee Vraagſtukken wierden, hier omtrent, bijzonderlijk geopperd: Vooreerst, „ Of de godlijke oorſprong en het gezag „ der Heilige Schriftuure door de Reden alleen kan bewee„ zen worden; dan of 'er een inwendig getuigenis van den „ Hei-

„ Heiligen Geest, in de harten der Christenen, noodig zij, „ tot het vaste Geloof van deeze waarheid." Het ander geschilstuk was: „ Of de Heilige Schriften aan ons eenige zaak „ voorstellen, als een voorwerp des Geloofs, die strijdig is „ met de gezonde Reden?" Het eerste Vraagstuk wierdt, door ROËLL en andere, in eenen bevestigenden, het ander in een ontkennenden zin beantwoord. In *Friesland* ontstonden, hier uit, menigvuldige en vertregaande oneenigheden; die, veelligt, nog hooger zouden geloopen hebben, indien niet de Staaten van het Gewest, voorzigtiglijk, tusschen beiden waren getreeden, door den twistvoerenden het stilzwijgen te gebieden.

Nog meer gerugtmaakende, en van langer duur, waren de geschillen, die kort naa het bedaaren der bovenstaande, uitborsten, en die bijzonderlijk op ROËLLS rekeninge moeten geschreven worden. Zij betroffen de natuur van het *Zoonschap* of de Generatie van onzen Zaligmaaker; als mede, de straffe der Zonde. ROËLL, naamelijk, beweerde de twee volgende stellingen: *Vooreerst*, „ Dat de Zoon Gods, volgens den persoon „ van zijne Godheid, niet dan in eenen oneigenlijken zin kon„ de gezegd worden, *gegenereerd* te zijn." *Ten anderen*, „ Dat de tijdelijke Dood, zelf die der geloovigen, uit de „ Zonde, en de eenige straffe der Zonde is." ROËLL hadt thans tot Amptgenoot den vermaarden CAMPEGIUS VITRINGA *den Vader*. Zonder, tot nog toe, in een regelrecht twistgeding te treeden, schreef deeze eene Verhandeling, waar in hij de algemeen aangenomene Leere, deeze twee stukken betreffende, voordroeg, en, door de vergelijking van dezelve met de gevoelens zijns Amptgenoots, het dwaalende daar van zogt aan te toonen. De andere zweeg daar op niet stil. In openbaaren druk ontvouwde en verklaarde hij zijne meening nader, met bijvoeging van nieuwe of meer uitgewerkte bewijzen. Van eene verdeediging zijns voorgaanden Geschrifts, door den Heer VITRINGA, wierdt dit Stuk kort op de hielen gevolgd.

Een twistgeding, tusschen twee zo beroemde Hoogleeraars, over onderwerpen, die gemeenlijk van de uiterste aangelegenheid beschouwd worden, moest, natuurlijk, binnen kort, meer uit-

uitgebreidheids ontvangen, en zich over de geheele Kerk verſpreiden. Het leedt niet lang, of de Kerkelijke Vergaderingen, op Klaſſen en Sinoden, trokken de zaak voor haaren regtbank. Zelf wierdt de Hoogleeraar ROËLL bij de Hooge Overheid van het Gewest aangeklaagd, als een verlochenaar van de Godheid van CHRISTUS, en als iemand, die de gronden van den Hervormden Godsdienst ondermijnde. Dus hevig aangevallen, ſtelde zich de Heer ROËLL te weer, om zich van den aangewreeven blaam te zuiveren. Ten dien einde ſchreef hij een *Kort en Eenvoudig Berigt*, waar in hij het geſchil over de Geboorte des Zoons van God, en over den tijdelijken dood der Geloovigen, opzettelijk behandelde. Omtrent het eerſte onderwerp, zeide hij dat de ſtaat des geſchils, hoofdzaakelijk, hier in beſtaat, „ Of de tweede perſoon in de Godheid, die „ onder den naam van *Zoon* voorkoomt, het godlijk weezen „ en beſtaan van den eerſten, die onder den naam van *Vader* „ voorkoomt, door eene Eeuwige Geboorte ontvangen hebbe, en of de Woorden *Vader*, Zoon, *gegenereerd hebben*, of *genenereerd zijn*, als zij van de godlijke perſoonen „ gebruikt worden, dat te kennen geeven en alzo in een „ eigenlijken zin moeten verſtaan worden." Hier omtrent was hij van gedagten „ Dat zulks in Gods Woord niet gegrond „ was, en derhalven niet mogt gedagt of gezegd worden, indien men de Godheid van CHRISTUS niet regelrecht of van „ ter zijden wilde verlochenen. Dat men, integendeel, zodanige woorden, op eene menſchelijke wijze van de Godlijke „ perſoonen geſproken, op eene Gode betaamelijke wijze en „ in een oneigenlijken zin moest verſtaan? en wel in zulker „ voege, dat daar mede te kennen gegeeven worde, dat de „ tweede perſoon Eensweezens met den eerſten van Eeuwigheid geweest is, en in der tijd, als zodanig, tot uitvoering „ van zijn Middelaars-ampt, in zijne wonderbaare Menschwording, prediking, werken, opſtanding, hemelvaart, uitſtorting van den Heiligen Geest en gantſche Regeering, geopenbaard en beweezen is." — Met opzigt tot het tweede onderwerp van geſchil, „ Dat naamelijk de tijdelijke dood, „ op zich zelven aangemerkt, zelf in de Geloovigen, een „ gevolg en ſtraffe der Zonde is," wierdt tegen hem ingebragt, als

als een gevolg, daar uit voortvloeiende, dat CHRISTUS *alsdan voor de menſchen niet voldaan, en hen van alle ſtraffen der zonde bevrijd hebbe.* Op deeze tegenwerping gaf de Heer ROËLL tot antwoord „ Dat het in den vrijen wil des Vaders, „ als Regter, en in dien des Zoons, als Borg, geſtaan hadt, „ hoe verre de mensch van de ſtraffe der Zonde zoude be„ vrijd worden." Hij voegde 'er nevens „ Dat men over den „ Wille Gods, in die zaak, niet anders konde oordeelen dan „ volgens Gods Woord en volgens de Ondervinding, welke „ leerden, dat de Geloovigen niet aanſtonds van alle gevolgen „ en ſtraffe der Zonde verlost wierden." Op deeze verklaaring hebben verſtandige Godgeleerden aangemerkt, dat ROËLL, wat den grond der zaake betrof, niet verſchilde van de algemeen aangenomen Leere aangaande de Drieëenheid; maar dat 's Mans oogmerk alleenlijk was, de Christenen te wederhouden van de betrekking tusſchen Vader en Zoon menschlijker wijze op te vatten.

Ook in deeze geſchillen traden de Staaten van *Friesland* met hun hoog gezag tusſchen beiden. Bij een Plakaat, tot de uitſtaande geſchillen betrekkelijk afgekondigd, leiden zij het ſtilzwijgen op, verbiedende den Hoogleeraaren en Predikanten, in hunne Provincie, het leeren en verſpreiden van ROËLLS bijzondere gevoelens. Hij zelve, egter, bleef zijn Ampt behouden, bekleedde het nog eenige jaaren te *Franeker*, en wierdt, eindelijk, op zeer verdeelige voorwaarden, te *Utrecht* beroepen, alwaar hij zijne dagen in vrede eindigde. Sints het bedaaren der Kerktwisten in *Friesland*, namen de Hollandſche Sijnoden een beſluit, van allen, die in hun Gewest tot den predikdienst wenschten bevorderd te worden, bij het gewoone Onderzoek, te eiſchen eene ſtellige verzaaking van ROËLLS veroordeelde wanbegrippen.

Zie *Bibliotheca Bremenſis Theologico-Philologica*, Tom. II. c. BURMANNUS, *Trajectum Eruditum.*

ROELOFSAARTGENSVEEN, of, volgens de gewoone uitſpraak der Landzaaten, *Roelwaartjesveen*, en *Rijpwetering*, zijn twee

twee zeer aanzienlijke Buurten en van eene ongemeen vermaaklijke gelegenheid, in *Rhijnland*. De eerstgenoemde Buurt legt aan een Inham van het Braasfem-Meir, *het Paddegat* genaamd; de andere, een weinig Westlijker, in de Heerlijkheid *Alkemade*. Van den welvaart der bewooneren ontmoet men een bewijs in de zindelijke Boerderijen en fraai aangeleide Hovingen en Tuinen. Want, behalven de Zuivelneering, is eene voornaame bron van het beſtaan der Opgezeetenen, het aankweeken van allerlei Boom- Peul- en Aardvrugten; waar toe een ſtreek van meer dan driehonderd Morgens Lands, in de nabuurſchap van *Roelofaartgensveen*, eene zeer bekwaame aanleiding geeft. De vrugten worden, met Schuiten, over het Haarlemmer-Meir, na *Amſterdam* te markt gebragt. In het Kerkelijke zijn die van *Roelofaartgensveen* en *Rijpwetering* aan *Rhijnzaterwoude* onderhoorig.

ROELOFSZOON. (EGBERT) Tegen de bemoeijingen en poogingen, tot hervorminge en verbeteringe van Godsdienſtige begrippen en gebruiklijkheden, heeft men, meermaalen, ingebragt, dat lieden uit de heffe des Volks daar toe voornaamelijk de hand leenden, en het werk dus meer uit drift, dan uit verſtandig overleg zijnen oorſprong nam. *Amſterdam*, onder andere, kan, van de valschheid dier aantijginge, menigvuldige voorbeelden uitleveren. Mannen van het hoogſte aanzien in den Burgerſtaat, deftige Kooplieden, ſtelden zich tot hoofden van den Aanhang, die, een weinig na het midden der Zestiende Eeuwe, de Kerkhervorming voorſtondt. EGBERT ROELOFSZOON, behalven andere, op deeze of geene Artikelen reeds genoemd, was een van deezen. Ten tijde als men de openbaare Preek, in of bij gemelde Stad, zogt in te voeren, hieldt hij gemeenſchap met LAURENS JAKOBSZOON REAAL, REINIER KANT, KORNELES WILLEMSZOON HOOFT en anderen, en hadt heimelijk verſtand met eenigen uit de Vroedſchap, uit welke hij vernam, wat, ten hunnen opzigte, ten Stadhuize voorviel. Dat ROELOFSZOON niet kwalijk gezien was bij de Regeering, bleek ten tijde van het uitbreeken der beſaamde Beeldeſtorminge. Het volk, met groote troepen, na de Oude

en de Nieuwe Kerk ſtreevende, bragt dit de Burgemeesters in geene kleine verlegenheid. Diensvolgens op het Stadhuis vergaderd zijnde, ontbooden ze aldaar, nevens ADRIAAN PAUW en AREND BOUWER, onzen EGBERT ROELOFSZOON, als de voornaamſten der Gereformeerden, om van deeze eenige middelen en voorſlagen te hooren, dienſtig om het volk tot bedaaren te brengen. Terwijl men bezig was met raadpleegen, kwam een der Burgemeesteren, die buiten het Vertrek gegaan was, ijlings binnen ſtuiven, met groote verbaasdheid roepende, dat *in de Oude Kerk reeds alle Heiligen in ſtukken geſlagen waren*. ROELOFSZOON gaf hierop, met koelzinnige bedaardheid, tot antwoord, dat *het ſlegts Beelden, geenzins Heiligen waren*. Zedert wierdt hij, eens en andermaal, voor de Heeren ontbooden, onder andere ter gelegenheid der plonderinge van het Minderbroeders-Klooster, met verzoek om mede te werken, tot het doen bedaaren van de zamengevloeide menigte. Onder de negen perſoonen, naderhand, door Burgemeesteren, benoemd, om te dienen tot middelaars tusſchen de Regeering en de Gemeente, als mede ter handaavinge van de openbaare rust, leest men ook den naam van EGBERT ROELOFSZOON.

In weerwil van alle deeze dienſten, ten algemeenen beste, moest hij de Stad en 't Land verlaaten, om tegen de vervolgingen, en tegen de dreigementen der Bloedplakaaten, in vreemde landen eene ſchuilplaats te zoeken. Nevens veele anderen vondt hij dezelve te *Hamburg*. Hier vertoefde hij, tot dat de verandering van zaaken, binnen *Amſterdam*, in den Jaare 1578, hem na zijne Vaderſtad te rug riep. Bij het vertrek uit de ſtraks genoemde Stad, ontving ROELOFSZOON, onder andere, van den Hamburgſche Raadsman JOHAN HUIGEN, den verſtandigen raad, welken wij, op het Artikel PAUW (ADRIAAN), vermeld hebben. Nog in het zelfde jaar wierdt hij tot Raad en tot Kommisſaris van Huwelijkszaaken aangeſteld. In de laatstgemelde hoedanigheid gaf hij een bewijs van zijnen ijver, om het gezag der Regeeringe te doen gelden, en den Predikanten, daar 't pas gaf, tegenſtand te bieden. Het geval, bij 't welk hij deeze gezindheid betoonde, wordt aldus verhaald.

Bij

Bij ouds plagt, te *Amſterdam*, het trouwen in de Kerk bij avond te geſchieden. Kort naa de verandering der Regeeringe nam de Kerkenraad een beſluit, dat zulks over dag moest verrigt worden. Niet lang daar naa gebeurde het, dat zeker aanzienlijk burger, zich in den echt zullende begeeven, en gekoomen voor Kommisſarisſen van Huwelijks zaaken, om de huwelijksafkondiging te laaten aantekenen, zijne begeerte te kennen gaf om op het Stadhuis te trouwen: voor reden geevende, dat zijne Bruid, eene jonge Maagd, 'er tegen op zag, door beſchroomdheid, om openlijk bij dag in de Kerk getrouwd te worpen. *'t Moet niet geſchieden*, voegde hem hier op ROELOFSZOON te gemoete: *Gij zijt een oud Patriot, die mede langen tijd buiten 's Lands hebt gezworven; 't zou niet wel paſſen, dat gij niet in de Kerk getrouwd wierdt. Wij zullen bezorgen, dat het trouwen naa het Avondgebed geſchieden zal.* Op deeze toezegging zich verlaatende, begaf zich de Bruidegom met zijne Bruid, tegen den vereischten tijd, na de Kerk. Doch men weigerde hem te trouwen. Misnoegd over dusdanig eene onverwagte ontmoeting, vervoegde hij zich, nevens eenigen van de zijnen, in den Kerkenraad; doch bekwam 'er, naa veel over en weder ſpreekens, dit afwijzend antwoord, „ dat zij het onlangs genomen „ beſluit, om zijnentwille, niet wilden veranderen"; 'er nevens voegende, dat *de Heeren, die hem zulke beloften hadden gedaan, hun daar in niet te gebieden hadden.* Met dit beſcheid ging de Bruidegom na 't huis van EGBERT ROELOFSZOON, die ſtraks daar op zich na den Kerkenraad begaf, en, hoewel niet zonder groote moeite, bewerkte, dat de belofte der Heeren wierdt naagekoomen. Zo onverzettelijk, egter, toonden zich de Stads Predikanten, dat niemand van hun beiden de huwelijksinzegening wilde verrigten, maar daar toe een Predikant van buiten moest gebruikt worden. Het eerſte jaar naa de verandering der Regeeringe te *Amſterdam*, bekloot EGBERT ROELOFSZOON het Burgemeesterlijk geſtoelte. Vijfmaalen bekleedde hij, zedert, die waardigheid, te weeten, in de Jaaren 1580, 1582, 1583, 1585 en 1587. Waarſchijnlijk zal hij kort naa het laatstgenoemde jaar overleeden zijn. Op de lijst der Raaden, van den Jaare 1590, ontmoeten wij ROELOF-

EGBERT ROELOFSZ; denkelijk zal deeze zijn Zoon, immers van zijne maagſchap geweest zijn.

Zie WAGENAAR, en BRANDT's *Hiſt. der Reformatie.*

ROELS, (Mr. CHRISTOFFEL) was de laatſte, die, in *Zeeland*, den titel van *Penſionaris van Prelaat en Edelen* voerde, welken men, naderhand, in dien van *Raadpenſionaris van Zeeland* veranderde, die insgelijks aan den Heere ROELS gegeeven wierdt, als welke, naa de verandering der Regeeringe, zijn Ampt behoudende, alleen met verandering van naam, op den tweeëntwintigſten Meij des Jaars 1578, tot Raadpenſionaris van *Zeeland* wierdt aangeſteld. Hij bekleedde dien aanzienlijken post tot zijnen dood toe, welke voorviel op den achttienden Mai des Jaars 1597.

Zie ANTH. DE JONGE, *Geſchreevene Aantekeningen.*

ROERLO, of ook wel *Ruerlo* genaamd, is een Dorp van tamelijke uitgebreidheid, in *Gelderland*, in het Landdrostampt van *Zutfen*. Het legt ongeveer een uur gaans Zuidwaarts van *Borkelo*, in een zeer vermaaklijken oord, rondom in vrugtbaare Koornlanden. Verſcheiden Huizen ontmoet men in dit Dorp, die met pannen gedekt zijn; een ongewoon verſchijnzel in deezen oord, alwaar men meestal rieten daken aantreft. De Kerk der Hervormden is een net gebouw, voorzien van een ſpits Torentje. De Gemeente wordt door een eigen afzonderlijken Leeraar bediend. Niet verre van dit Dorp ontmoet men een pragtig Slot of Heerenhuis, het *Huis Roerlo* geheeten.

ROESTRATEN, een bekwaam Nederlandsch Kunſtſchilder, gebooren te *Haarlem*, in den Jaare 1627. Een leerling zijnde van den vermaarden FRANS HALS, raakte hij in kennis en ge-

gemeenzaame verkeering met deszelfs dogter, welke, vervolgens, zijne echtgenoote wierdt. Hij was een goed Schilder van Portretten en ſtille leevens, doch muntte inzonderheid uit in het ſchilderen van Zilverkleur, van ſchotels, vaazen, ſchaalen en ſoortgelijke huisgeraaden. Zo kunſtig wist hij dit alles naa te bootzen, dat het, bij 't eerſte aanzien, het voorkoomen van echt en weezenlijk zilver hadt. Een aanmerkelijk gedeelte van zijnen leeftijd ſleet ROESTRATEN in *Engeland*, alwaar zijne kunst inzonderheid zeer hoog geagt wierdt. Voor één Stuk betaalde men hem, meermaalen, veertig of vijftig Ponden Sterlings. Hij bevondt zich te *Londen*, ten tijde van den berugten Grooten Brand, in den Jaare 1666, en bekwam, bij die gelegenheid, eene kwetzuure aan zijne heup, aan welke hij, vervolgens, altijd kreupel ging. Onze Kunstſchilder overleedt in den Jaare 1698.

Zie HOUBRAKEN.

ROETERS. (HENDRIK) Zeer bekend, hoewel heden ten dage bijkans uitgeſtorven, was eertijds de naam van ROETERS binnen *Amſterdam*. Lieden van vermogen droegen dien, deels onder de Hervormden, deels onder den Aanhang der Doopsgezinden. Van de laatſten zijn nog de naakoomelingen, hoewel in de Vrouwelijke linie, in weezen. HENDRIK ROETERS, ſtraks genoemd, behoorde tot de Gereformeerden. Hij was Schepen der Stad, in de Jaaren 1662, 1665 en 1671. In den Jaare 1673 wierdt hij tot Hoofdſchout aangeſteld, en bekleedde dien post tot in den Jaare 1680. Zijnen naam heeft de Heer ROETERS aan de zegenende naagedagtenisſe der naakoomelingſchap gewijd, door eene liefdaadige ſtigting, naar 's Mans naam het *Roeters-hofje* genaamd; het ſtaat aan de Zuidzijde van de Lindengraft, op welke het zijne ingang heeft door een langen Gang. In 't geheel telt men 'er twaalf Wooningen, beſtaande uit zes Huisjes en even zo veele Kamers. Sints het vertrek van des Stigters erfgenaamen na *Utrecht*, is de ſtigting, wat het voordeelige daar van voor de bewooners aangaat, eenigzins ten kwaade veranderd.

ROGMAN, (ROELAND) gebooren te *Amſterdam*, in den Jaare 1597, was een der vermaardſte Landſchapſchilders van zijnen tijd. Hem gaat de roem naa, dat hij eene goede houding, in zijne Stukken wist te brengen, maar eenigzins ruw en te veel gebraaden ſchilderde: een gebrek, meent men, daar uit ontſtaan, om dat hij maar één oog hadt. Veel ſchilderde hij naar 't leeven. Hier aan heeft de nakoomelingſchap te danken, dat zij de oude gedaante kan kennen van voornaame Geſtigten, welke nu niet meer in weezen zijn. Hij tekende, naamelijk, naar 't leeven, de meeste adelijke Sloten of Kaſteelen in *Holland*; welke tekeningen naderhand in 't koper gebragt, en nu nog voorhanden zijn, in LUDOLF SMIDS *Schatkamer der Nederlanaſche Oudheden*. De liefde tot de kunst bleef hem bij tot zijnen hoogen ouderdom; in welken hij zich meermaalen beklaagde over gebreken in zijne Werken, welke hij leerde kennen, toen hij 't vermogen niet meer bezat om ze te kunnen verbeteren. Hij plagt te zeggen: *Als men de dingen koomt te weeten, dan is men verſteeten.* Intuſſchen ſchijnt ROGMAN, even als de meesten zijner Kunstbroederen, van zijn werk niets meer dan een toereikend beſtaan gehad te hebben, en niet te kunnen opleggen tegen den ouden dag. Want hij ſleet het laatſte gedeelte zijns leevens, te *Amſterdam*, in het Oude-Mannenhuis, alwaar hij nog in den Jaare 1686 woonde, het negenentachtigſte jaar zijns ouderdoms, en vervolgens zijne dagen eindigde. Hij was nooit getrouwd geweest.

Zie HOUBRAKEN.

ROKANJE, een Polder, nevens een Dorpje, in het Zuidlijke gedeelte van *Holland*, in het *Land van Voorn*. De uitgebreidheid des Polders vinden wij niet afzonderlijk vermeld, maar met de twee nabuurige Polders, *Strijpe* en *Lodderland*, op zeventienhonderd zesenzestig Gemeten en honderdnegenentachtig en eene halve Roede begroot. Het Dorpje, dat klein is, en uit ſlegts weinige Huizen beſtaat, legt tegen het Duin. Nogthans ſtaat 'er een net Kerkje, nevens eene fraaie wooning voor den Leeraar.

Digt

Digt bij *Rokanje* legt een Meirtje, *de Waal* genaamd, welks Water eene zonderlinge verſteenende hoedanigheid bezit. In den *Tegenwoordigen ſtaat van Holland* vindt men daar van een kort berigt. Uitvoeriger is het verſchijnzel beſchreeven door J. LE FRANCQ VAN BERKHEY, in het Achtſte Deel der Verhandelingen van de *Hollandſche Maatſchappij der Weetenſchappen*. In zijne *Natuurlijke Hiſtorie van Holland* deelt hij, daar omtrent, eenige nadere waarneemingen mede. Niet mishaagende zal 't den Leezer zijn, dat wij dezelve hier plaats gunnen.

„ Agter het Dorp *Rokanje*, of *Rackangie* (dus luidt 's Mans berigt) gelegen op het Eiland *Voorne*, Zuidweſtelijk agter den *Briel*, bevind zig een Meertje, 't welk Noordoostelijk ſmal, en ten Zuidweſten breeder uitgeſtrekt is. Het ſluit in de laatstgenoemde ſtreek, als in eene ronde kom, aan de Duinen van de Weſtplaat van het gemelde Eiland; en heeft zijne uitloozing ten Noordoosten, in eene ſmalle Sprugtel van de Maaze, die door het Brielſche Diep in het Eiland *Voorne* vloeit. Dit Meertje is geen oude verſtopte mond der Maaze, zoo als de Heer PALLAS wil, dat men hier te lande zegt: want hier van is geen het minſte ſpoor te vinden; noch in de oudſte Land-Kaarten, noch in de Beſchrijvingen, noch in den natuurlijke Staat van het geheele Land zelve. Het is integendeel buiten twijffel ontſtaan, uit de nedervlietende en opwellende Duinwateren, geholpen door een overloop der Zee; en heeft vervolgens, door eene gegraaven Vaart, gemeenſchap verkreegen met de Maaze, even als de meeste andere Vaarten van het Eiland. Hier benevens draagt ook de Bodem van dit Meertje, niet het ſpoor van een toegeſtopten mond der Maaze, maar wel van een geweezen overloop der Zee, aan dien geheelen kant van het Eiland: dewijl men ten Noordweſten van dit Meertje eene menigte Zee-ſchelpen vind, die tot onder de Duinen leggen; en men voorts aan de Stranden eene ophooping en aangroeijing van Zandbanken gewaar word; welke van tijd tot tijd nog toeneemt, van de Rokanjeſche Heveringen af, tot beneden aan de Gorſingen van *Obdam* ingeſtooten; die bekend is bij den naam van *Weſtplaat*, of *aan-*

was der Westplaat. Deeze Zandbanken en Plaaten, allengskens wijder uitgeſtrekt, hebben dit Meertje al voorlang van den overloop der Zee bevrijd, en in de Zee-ſchelpen ſlegts de nagedagtenis van derzelver overſtroomingen agter gelaaten; 't geen men hier, even zo als in *Nooordholland* en elders, daar men Zee-ſchelpen vind, uit deeze overblijfzelen bondig mag afleiden.

„Het Meertje is het allerbreedſte omtrent *Rokanje*, en het ſmalſte na den kant van de *Strijpe*, daar het eindigt. De diepte verſchilt merkelijk, naar geraade dat het Winter- en Zomerwater hoog of laag zij. Op het Zomerpeil heb ik, agter *Rokanje*, aan den Duinkant, nog geen halven vadem waters bevonden, doch meer benedenwaards was 't een vadem diep: en hoe meer men zig na den kant van de *Strijpe* keert, des te dieper vind men het water in 't midden van zijne Bedding. Het is dus agter *Rokanje*, in den grooten boezem, daar 't, des Zomers, geen drie voeten waters heeft, het ondiepſte, en 't wordt 'er van tijd tot tijd nog ondieper, door den aanvoer van Klaiſlib, Modder en Zand, welke Stoffen, daar ter plaatſe, bij gebrek van doortogt, geſtadig ophoopen. Wat den bodem betreft, hier mede is 't in deezer voegen gelegen. Aan het Duin is dezelve vast en Zandig, en 'er groeijen weinig biezen, in opzigt des laagen oevers; dan rugwaards afloopende, is de oever, aan de zijde der vlakke Landen, ter wederzijden, vol Mattebiezen, en met allerleie Waterplanten bezet; tusſchen welke Gewasſen de bodem Moorig en Veenig wordt; 't geen natuurlijk eigen is aan die Planten. Ter plaatſe daar de Steenagtige aanzetting geſchied, welke hier tusſchen ligt, is de grond insgelijks hard, zandig en vol Tufſteenen; doch met eenig zwart Slib vermengd. Even voorbij deezen grond, ontmoet men, in den omtrek van wel tien Roeden, eene ontellijke menigte Schelpen, die allen meest blaauw zijn, en voornaamlijk tot die ſoort behooren, welke men hier te Landen doorgaans Kroon-ſchelpen, (*Tellinæ Pectiniformes*) noemt; waar onder zig ook veele gladde gemeene Schelpen en Alikruiken bevinden; doch ze zijn allen dermaate met blaauwagtige Stoffen bezet, dat het Zand en de Modder, waar tusſchen zij leggen, ook zwart blaauw

geverwd zij, en de modder, in 't opvisschen, stinkt. Deeze Schelpbedding strekt zig ten Noordwesten van het Meertje, na den Duinkant, uit; terwijl de bodem ten Zuidoosten aan het Weiland, daar de vlakke Landen van *Rokanje* leggen, geheel moerig en vol zwart Klaislib is. Vervolgens vind men den grond, benedenwaards, hoe langer hoe Klaijiger; als wordende vervuld met het Klaislib der Klailanden, langs welken het water loopt, dat met de Polderslooten gemeenschap heeft. Dit Klaislib is eenigzins zwartagtig, doch het word zuiverder, naar maate de uitloop van het Meertje gemeenschap met het Maaswater krijge. Dus bevind zig thans het grootste gedeelte van dit Meertje; en wat het Water zelve aangaat, het is veeltijds zoet, schoon het nu en dan, gelijk de Heer PALLAS, naar waarheid, meld, eenige zoutigheid bezitte; die egter maar flaauw is, en veroorzaakt wordt door het nabijstroomende Maaswater, 't welk zig, voor en om het Eiland *Voorne*, met 't Zeewater vermengt: buiten dit heb ik 'er meer een vunzen, en een weinig prikkelenden, dan wel een regten zouten smaak in ontdekt, die wij niet vreemd zijn van de gemelde Schelp-beddingen af te leiden. Het water is somwijlen stilstaande; doch, en dit heb ik elders meer aangemerkt, bij de opene Sluizen is het ebbe en vloed onderhevig. Voorts heeft het des Zomers zulk eene aanmerkelijke groene kleur, dat ik niet weete, dezelve in eenig Meir of Water, hier te Lande, ooit zo sterk ontdekt te hebben. Ik ondervroeg deswegens de Ingezetenen van het Dorp, die mij zeiden, dat dit groen aldaar 's jaarlijks in den Zomer ontstond; doch dat het, bij toevloed van frisch water, met zwaaren regen, of bijzonder op het naderen van den Winter, wel verdween. 't Komt mij voor, dat dit groen niets anders is, dan het eigenste groene wolkagtige mengsel, dat men des Zomers bij zwaaren dauw, of zogenaamden Honingdauw, in onze Rivieren ziet; doch zich hier bij uitneemendheid vertoont. Belangende de Dieren en Visschen in dit Meirtje; dezelven zijn, zo als de Heer PALLAS zegt, Voorn, Karper, Baars, Pos, Snoek, Zeelt en Aal, doch hij heeft de Rivier-garnaal, de Spiering en de Winde, en somwijl Maasbot, die 'er ook huisvest, en door de Maaze in komt, niet opgenoemd. Wat

voorts nog wel bijzonder den Water-pisfebed, (*Cancellum pulicem*) of Watervloo, gelijk de Heer BODDAART dit Diertje, in zijne Vertaaling, noemt, betreft, deeze is 'er bij menigte; doch daar omtrent ſtaat aan te merken, dat dit gedierte zig overal aan de oevers der Maaze, en in meest alle Slooten der Maaslanden onthoud, gelijk ook in de Lek, den Rhijn, de Vecht, en andere Rivieren onzes Lands. Zo dat deeze Diertjes, ſchoon men ze overvloedig in de Zeeboezemen vinde, mede in onze Rivieren huisvesten: ook brengen ze niets toe tot de vorming der Tuf-ſteenen; alleen maaken ze eenige uitwendige holligheden in de korst der groote Steenen; en ze zijn in dit Meirtje geene grooter bijzonderheid, dan in andere Wateren.

„ Dan laat ons, terwijl hier geen beſchrijving der Dieren en Planten, of Plantdieren vereischt word, nader ter zaake treeden. Aan den West-Noordwest kant van dit Meirtje, drie roeden of daar omtrent van den oever, ontdekt zig boven 't water een te zaamgeraapte hoop Steenen, die door de Jongens, of ook wel door een zekeren daar bij belang hebbenden Schuitevoerder, geſtadig van den Bodem van het Meir opgevischt, en bijéén geſtapeld zijn. Voorts is de Bodem daar ter plaatſe, wel vierentwintig voeten en meer, van het midden van de hoop gerekend, dat is in den omtrek, en om zo te ſpreeken, van agtenveertig voeten, middellijns, meer of min als bezaaid met allerleie Tuf-ſteenen, van verſchillende gedaante; welken zig juist op die plaats en iets verder, alleen ſchijnen ſaam te zetten; welke aanzetting voornaamlijk op deeze wijze geſchied. 'Er groeit, uit een klaigtigen, en te gelijk zandigen moerigen grond, eene ſoort van driekantige ſcherphoekige Biezen, die, bij VAN ROYEN, de vijde ſoort is; welke bij MICHELIUS, om derzelver driehoekigen ſteel, met dit uitſteekende kenteken voorkomt, *caule exquiſite triangulari*, met een juist driekanten ſteel; en verder volſtrekt overeen ſtemt, met de, door den Geleerden VAN ROYEN, aangehaalde afbeelding van DODONEUS. Des deeze ſoort van Biezen, welke hier groeit, door den Heer PALLAS verkeerdlijk genoemd word, de *Carex acuta*; nadien de *Carex acuta* van LINNÆUS, de tweede ſoort van VAN ROYEN is. Wijders, zo

de

de Heer PALLAS het zamenſtel van LINNÆUS naauwkeurig in 't oog wilde houden, had hij, bevoorens een anderen te berispen, de *Synonyma Authorum*, van LINNÆUS, bij zijne zesentwintigſte ſoort, de *Pſeudo Cyperus*, behooren na te zien; als dan zou hij bevonden hebben, dat 'er nooit duidelijker beſchrijving, dan die van SCHEUCHZER, noch keuriger afbeelding, dan die van DODONEUS en MORISON, met deeze driekante Biezen van *Rokanje* overeen kon komen. In 't voorbijgaan heb ik hier ook te melden, dat die Heer nog een misſlag heeft; met te zeggen, dat de *Lemna*, of het Kroos, niet dan in de Slooten gevonden word: want het tegendeel is waar; de *Lemna* groeit ook in 't Meirtje zelve overvloedig; doch ze word door den ſtroom, gelijk in alle breede wateren, naar de kanten gedreeven; maar kan, bij ſtilte en een aanvoerenden wind, het Meirtje, nu en dan, op de eene of andere plaats geheel bedekken; bijzonder in dien tijd, als het kroos het ſterkſte voorteelt; en ik heb het water, omſtreeks de plaats der Steenwordinge, zelf met Kroos bedekt gezien; doch al genoeg hier van.

„ Deeze gemelde driehoekige *Basterd Cyperus*, dien wij, om 't gemak onzer taale, *driehoekig Water-Biesgras* noemen zullen, groeit wel inzonderheid op den bodem, ter dier plaatſe, daar de Steenwording voornaamlijk geſchied, en ſchaars aan den kant. Aan deeze Biezen zet zig, gelijk aan alle Waterbiezen, in allerleie Stroomen, een groen lijmerig Slib, van wel een handbreed boven den Bodem, en ruim twee beneden de vlakte van het water, juist op die plaats, daar, volgens de wetten der Waterkundige Stroomkennisſe, de Stroom het evenredigſte loopt. Rondſomme dit Slib, dat een uitwerkzel der Plantaartige uitwaasſeminge, of van een aanzettend groen Slib der Wateren is, zo als men 't zelve aan de ſteelen der Waterkruiden en alle Waterplanten overvloedig ziet, zet zig de Tufſtof, of het Steenmaakende Zand en Klaiſlib aan; en vormt, in den tijd van een jaar, om de Bies eene Steenagtige Korst, die volkomen de gedaante der rulligheid van het groene Slib behoud, en, zo als de Heer PALLAS het zeer natuurlijk vergelijkt, omtrent de dikte van gemeen grof papier heeft. Deeze Steenmaakende Tufſtof ontſtaat, volgens ons

ge-

gevoelen; uit de ontſloopte Kalkaartige deelen van het Schelpbedde, dat net even aan en voor de plaats der Steenwordinge legt: deeze deelen, vermengd met het aangevoerde fijne Maas klaiſlib, en de ſubtielſte Zandſtoffen, hegten zig aan het lijmerige groene Slib der Biezen, en vormen dus de eerſte korst. Als deeze eerſte korst op die wijze ſtand gegreepen heeft, dan zet zig het volgende jaar om dezelve, alſchoon de Bies niet meer groen zij, op nieuw het lijmerige Slib, dat zig rondſom derzelver ſteel onder water hegt, en daar op zet zig weder de door het water bewoogen Steenvormende Stof van Slib aan. Vermits nu deeze aanzetting dus van jaar tot jaar voortgaat, zo moet de Verſteening allengskens meer en meer toeneemen, tot dat de Steenagtige aanzetting, door de zwaarte, te gelijk met de omkorſte Bies afbreekt, en op den Bodem neder valt. Wanneer nu de Steen indiervoege op den Bodem legt, dan neemt het onderſte gedeelte, dat in den grond inwelt, geen aanzetſel meer aan; maar men beſpeurt die voornaamlijk in de oppervlakte, bijzonder in de groote Steenen. Betreffende de kleine Steenen aanzetſels, die, buiten het bereik der Stroomſtrekkinge, op den grond leggen, deezen ſchijnen ſlaauwer, door nieuwe omkorſting, aan te groeijen, vermits men ze glad en afgeſleeten vind; 't welk ontſtaat uit hunne ſchuuring op den bodem. Ook geſchied de aanzetting op de groote Steenen, ſlegts door eene ſoort van bezinking; 't welk ten duidelijkſte blijkt, als men nagaat, dat men het eerſte ſpoor der aanzettinge om de Bies of eenig ander lichaam, (want men vind de omkorſting ook om andere lichaamen,) 'er in verliest; en de Steen, van boven binnen het bereik der Tufſtof leggende, en daar mede bezinkende, onregelmaatig word. Hier toe brengen ook de Water-pisſebedden, die 'er bij duizenden op rusten en omzwerven, het hunne toe; dewijl ze te wegen brengen, dat de Tufſtof zig niet glad en effen, maar met holligheden aanzet; op de eigenſte wijze als men aan Kalkaartige Rotſen de indrukzels van Krabben, Kreeften, mitsgaders van allerleie Zeedieren, en bijzonder Hoornſlekken, beſpeurt. De Heër PALLAS heeft de menigte deezer Diertjes insgelijks waargenomen, en zegt, dat ze 'er veelvuldig rondsom zwemmen, en alle de holligheden der Rot-

Rotſen vervullen: doch hij beſchouwt die holligheden, welker tusſchenruimten knobbelig worden, als gevolgen der groeiende knoppen van den Steen. Doch dit zo zijnde, waarom groeien dan de kleine Steenen, daar geene deezer Dieren op of bij komen, niet aldus? En waarom behouden de inwendige omkorſtingen of laagen, welken nog versch om de Biezen gezet zijn, die gedaante inwendig niet? Deezen tog zijn allen glad, vast, mitsgaders zeer zigtbaar om elkander aangezet; en die gladde aanzettingen worden dan eerst uitpuilend knobbelig, als de Steen met de Bies nedergevallen is, en dus door de Inſecten op den grond gevonden word. Als dan is 't, dat de Waterpisſebedden, daar op aazende, de knobbeltjes aanhoudend formeeren; die, naar maate dat de Steen al grooter en grooter aanzette, insgelijks toeneemen, en holle ſchuilplaatſen dier Diertjes worden; waar door 'er, als 't ware, aanzetſels op aanzetſels voortkomen. Wijders vind men hier in dit Meirtje veelvuldige kleine Steentjes, die, 't zij door uitvreeting der gemelde Inſecten, 't zij ter oorzaake van afbreeking, 't zij uit hoofde der tegen één botzinge van den Stroom, of het ſtooten van haaken of roeiriemen, waar door een of ander brokje van de groote Steenen afbreekt, ontſtaan zijn: deeze kleine Steentjes nu, die 'er bij menigte verſpreid gevonden worden, zijn veelal rond en glad afgeſleeten, en blijven dus, zonder eenige verdere, of ten minſten aanmerkelijke knobbelige aangroei, op den Bodem leggen, daar ze over elkander heen ſchuuren. Voeg hier nog bij, dat zelfs de groote Steenen, zo als zij onder op den grond voorkomen, op die zijde, waar mede zij in het Zand inwellen, geene knobbelige uitpuilingen verkrijgen, maar eene gladagtige korst behouden. Daar zijn 'er, 't is waar, eenige weinigen, die in de rondte knobbelig zijn; doch dat zijn zulken, die niet vlak op den grond gelegen, maar, op andere Steenen, bijzonder op de Steenhoop, geſtapeld, een vrijen toegang voor de Waterpisſebedden, tusſchen de kieren der Steenen, gelaaten hebben: op eene dergelijke wijze als allerlei klein gedierte tusſchen een opgeſtapelde hoop onregelmatige Steenen indringt. Daar deeze aanzetting dan op die wijze geſchied, en 'er zulk eene invreeting plaats heeft, begrijpt men ligtlijk, dat die omkorſting niet alleen,

alleen, maar ook de knobbeligheid, van jaar tot jaar geweldig moet toeneemen, bijzonder in de oppervlakten dier Steenen, die het hoogſte leggen.

„ Benevens dit alles, dat, zo wij vertrouwen, ons gevoelen duidelijk opheldert en kragtig ſtaaft, hebben wij nog eene opmerking voor te draagen, welke dienen kan, om te toonen, waar uit het ontſtaat, dat die zelfde ſoort van Steenen ook onder eene andere gedaante voorkomt. Men bevind hier naamlijk dikwils, dat 'er een of ander reeds omkorst ſtukje van de Biezen, of derzelver bladeren, of ook afgebrooken ſtukken van grooter Steenen, of eenige andere omkorſte Zelfſtandigheden op den grond geraaken: als mede dat 'er in dit Meirwater eene ſoort van kleine witte Steenmosſeltjes huisvest. Deeze Steenmosſeltjes nu, die het bloote oog ontſlippen, dringen in deeze Steenen in; 't geen men door 't Microscoop duidelijk ontdekt, dewijl men ze 'er menigvuldig in gewaar word. Deeze Schelpdiertjes hoolen den Steen uit, en teelen 'er in voort, gelijk de Houtwormen in het Hout: al geſtadig verder boorende, maaken zij den Steen als uitgevreeten; en 'er in voortteelende, vormen zij tegen die holle wanden, uit het Steenige Tufſlib, hunne Nestjes, even als de *Eschara* of het Hoornwier om de Koraalen. Het inwendige van dat ſlag van Steenen vind men dan bezet, met eene ſoort van aaneengeſchakeerde ſaamgegroeide Buisjes. Nadien nu deeze Buisjes ſteeds vermeerderd worden, alzo die Mosſeltjes in dit water overvloedige Kalk- en Klaiaartige Stoffe vinden, ter bouwinge van hunne Nesten; en de Waterpisſebedden ondertusſchen op dit gedierte aazen; zo vormt hier de een de inwendige uitgevreeten, en de ander de uitwendige knobbelagtige gedaante der groote en eenige Rolſteenen. Dan de *Eschara*, welke de Heer PALLAS hier bedoelt, en vergelijkt met die van den Heer BASTER, verſchilt hemelsbreedte van het bovengemelde. Wij hebben het geluk gehad om, buiten eenige gunſtige aanmerkingen, wegens dit onderwerp, van den laatstgenoemden Heer, die in de kennisſe van onze Inlandſche Plantdieren voor niemand behoeft te wijken, een fraai ſtuk van de door den Heer PALLAS aangeroerde *Eschara* te ontvangen: wij hebben het zelve vergeleeken met de Steenen van *Rokanje*; doch het verſchil

ſchil is oneindig groot. Die van den Heer BASTER beſtaan uit ſnippelige, fijne, bladagtige, als kant doorlugtige bladertjes, ſaamgegroeid; daar de *Eschara*, die men tuſſchen de Steenen van *Rokanje* vind, uit lange buisjes, welke waaieragtig te ſamen loopen, en boven netswijze naast één leggen, is ſaamgeſteld. Wanneer men dit alles gadeſlaat, ſchijnen 'er zig twee verſchillende wijzen deezer Steenwordinge op te doen; naamlijk, eene ter oorzaake der aanzettinge van de door het water bewoogen Tufſtof; en eene andere uit hoofde der bearbeidinge van die Stof, door Dieren; terwijl egter in beide die gevallen, overeenkomſtig met het geen wij beweerd hebben, deeze Tufſtof altoos haaren oorſprong in het Meirtje heeft. Dus doende vervalt de ſtelling van den Heer PALLAS van zelve. Want, is het een Steen, die door een grondbeginzel, dat in denzelven huisvest, groeit; dan kan geen Dier iets tot deszelfs gedaante, groei en vorming toebrengen. Ook kan een en dezelfde Steenaart in het eene ſtuk geen duidelijke aanzetting van allerfijnſte laagen vertoonen, aan welker vorming, nog een plantaartig, nog een dierlijk weezen deel heeft, wel te verſtaan in de oorſpronkelijke Stof zelve; en tevens in een ander ſtuk blijken geeven, dat die Steenſtof volſtrekt, door de bearbeiding van Dieren, bewerkt word. Deeze bedenkingen, onder herhaalde waarneemingen, gemaakt hebbende, bepaalen wij ons vrijmoedig en gerust, tot ons voorheen gemaakte denkbeeld van deeze Tufſtof. 'Er is niet aan te twijfelen, of 'er ontſtaat in het Meirtje van *Rokanje*, uit het bij de Verſteenplaats leggende Schelpbedde, vermengd met Klaiſlib, en mogelijk eenige ſoort van Welzand, en ons nog onbekende zoute of andere, uit de Duinen afvloeiende, Steeenſtoffen, eene Tufſteenige Stof; die zig, op zekere tijden, om de Planten of andere lichaamen, door omkorſting, aanzet, en welke, reeds gevormd zijnde, door Diertjes doorboord of verzameld word, die dezelve tot hun verblijf gebruiken. En 't is voorts zeker, dat de omkorſting geſchied door aanzetting, aan het Slib der Planten, en door de beweeging der Steenagtige deeltjes door het water; als mede dat de omkorſte Steenen, op den bodem nedervallende, of zelfs nog om het Riet groeiende, van Diertjes doorknaagd worden; en dat deeze Steen,

zo

zo wel uit dien hoofde, als ter oorzaake eener verdere aanzettinge van Tufftof, tot eene aanmerkelijke grootte toeneemt; zo dat men 'er wel ter grootte van twee voeten middellijns vinden."

Zie J. LE FRANCQ VAN BERKHEY, *Natuurlijke Hiſtorie van Holland*; Deel II. St. III.

ROLDE, een Dorp in het Landſchap *Drenthe*, zijnde het Hoofddorp van het Geregt of *Dingſpil*, zo als men 't hier noemt, van dien naam, omtrent even verre gelegen van *Groningen* en *Koeverden*. Volgens PIKART zou de Plaats haaren naam ontleenen van den Normanſchen Overſte ROLLO of ROLDE, die, in deeze oorden, zeer veele verwoestingen heeft aangerigt. Hoe 't zij, van de hooge Oudheid des Dorps kunnen getuigenis draagen de overblijfzels, welke, hoewel niet zo menigvuldig als weleer, nogthans hier nog voorhanden zijn.

Zie J. PIKART, *Oudheden*.

ROMEIN DE HOOG, een zeer vermaard Etzer en Kunſtſchilder, van de voorgaande Eeuwe. Minder lofs, intuſſchen, behaalde hij met de behandeling van het Penſeel, dan met zijne geestige vindingen en rijke Ordonnantien. Onder de vrugten van 's Mans Penſeel, in Olieverf, wordt inzonderheid geroemd, het ſchilderwerk van Burgemeesterskamer te *Enkhuizen*. Van hem wordt getuigd, dat hij een Man was van uitgebreid vernuft en zeer rijk van vindingen, die naauwlijks zijnen weergaê hadt in vaardigheid van ordonneeren, en in rijkheid van veranderingen. Men beroept zich, ten bewijze, op de aanzienlijke menigte van Titels van Boeken en andere Prenten, door hem vervaardigd. Jammer is het, dat hij zo veele edele begaafdheden door eene losbandige leevenswijze bezwalkte.

ROMERO,

ROMERO, (JULIAAN) was een der Spaanſche Krijgsbevelhebberen, al vroeg vermaard in de Geſchiedenis der Nederlandſche onlusten. Indien niet vroeger, immers in den aanvang der Regeeringe van Koning PHILIPS DEN II, bevondt hij zich in deeze Landen. Bij meer dan ééne gelegenheid gaf de Koning blijk van het vertrouwen, welk hij in zijne getrouwheid en bekwaamheden ſtelde. Toen PHILIPS, in den Jaare 1559, noodig vondt, tegen zijne belofte, eenig Spaansch Krijgsvolk in de Nederlanden te doen blijven, tot bedwang der Ketteren, wierdt, nevens JOAN DE MENDOZA, ROMERO benoemd, om onder den Prins VAN ORANJE en den Graaf VAN EGMOND, daar over het bewind te voeren. Men weet, dat de Prins en de Graaf dit bewind van de hand weezen. Met den aanvang des Jaars 1561 vertrok ROMERO na *Spanje*, met het overſchot der Spaanſche Krijgsknegten. Doch toen de Koning, van nieuws, geraaden vondt, Krijgsmagt na de Nederlanden te zenden, keerde hij mede derwaarts te rug. Zeer kwalijk betrugt is 's Mans naagedagtenis, zo wel elders als inzonderheid in *Gootland*. *Don* FREDERIK DE TOLEDO, Zoon des Hertogs VAN ALVA, in den Jaare 1572, de Stad *Naarden* bezet hebbende, hieldt zijne Legerplaats te *Laagbuſſem*. Derwaarts begaven zich etlijke Gemagtigden der Stad, om met den Veldheer in onderhandeling te treeden. Onder weg ontmoette hun JULIAAN ROMERO, doende den Afgevaardigden verzekering, dat *Don* FREDERIK de zaak van *Naarden* in zijne hand geſteld hadt. Zonder des bewijs te vraagen, vallen hem de Stedelingen te voet, en bieden hem de Sleutels van hunne Stad aan; die hij, egter, met eene Spaanſche groothartigheid van de hand wees, betuigende dezelve bij de Poorten der Stad te zullen ontvangen, alwaar zij tevens verſtaan zouden, welke genade zij te wagten hadden. Men bewilligde daar toe, naa dat alvoorens, op het aanhoudend ſmeeken der Naardenaaren, ROMERO, bij handtaſting, hadt beloofd, dat burgers en bezettelingen, aan lijf of goederen, geene ſchade zou geſchieden. ROMERO tradt hier op na binnen, met ruim vierhonderd Spanjaarden, en nam zijnen weg na het huis van den Schepen GERRIT PIETER AARTSZOON, om 'er het middagmaal te houden. Dit was naauwlijks geſchied, of ROMERO deedt, bij openbaa-

ren trommelſlag, alle de burgers en bezettelingen, ongewapend, in de Gasthuiskerk verzamelen. Op het Art. NAARDEN hebben wij verhaald, den deerlijken moord, welke hier gepleegd wierdt. ROMERO's trouwloosheid was dus oorzaak, dat 'er honderden jammerlijk gekeeld, gegriefd en geſlagt wierden. Nog in dat zelfde jaar was hij tegenwoordig in het beleg van *Haarlem*. *Sparendam* was eene gewigtige plaats, om den toevoer derwaarts open te houden. Hier van overtuigd, was ROMERO op de bemagtiging bedagt. Eenige Roomschgezinde boeren tot wegwijzers genomen hebbende, begeeft hij zich derwaarts, over 't ijs, ('t was op den achtſten December) overvalt de Verſchanzing aan den Westkant, daar zij 't minst verſterkt was, en verſloeg driehonderd man van de Bezettinge; de overigen wierden op de vlugt gedreeven. Ten tijde der Bredaſche Vredehandelinge, tuſschen *Spanje* en de Staaten, vinden wij ROMERO's naam vermeld, onder die der andere Gijzelaars, door den Landvoogd *Don* LOUIS DE REQUESENS, na *Dordrecht* gezonden, om borgen te zijn voor de veiligheid der Staatſche Gemagtigden, alzo de Stad *Breda* thans in de magt der Spaanſchen was. In 't volgende jaar holp ROMERO *Antwerpen* bemagtigen, en was tegenwoordig bij de gruweldaaden, welke aldaar gepleegd wierden. Nogthans wordt van hem verhaald, dat hij, nevens eenige anderen, toen de *Spaanſche Furie* (zo noemde men het ſchrikwekkend bedrijf,) op 't hevigst woedde, zijne Soldaaten tot zagtheid zou vermaand hebben. Wat 'er zints dien tijd, van ROMERO, geworden zij, vinden wij niet aangetekend.

Zie BOR en VAN METEREN.

ROOBOL, (KORNELIS GEERLOFSZOON) was een der beſtaamde dus genaamde *Watergeuzen*, welke, op hunne wijze, deelden in de eere, van de eerſte gronden der Nederlandſche Vrijheid te helpen hebben leggen; waar van het vroegſte tijdſtip mag gedagtekend worden, van de bemagtiging van de Stad *den Briellе*. Prins WILLEM DE I, op raad van den Franſchen Admiraal DE COLIGNI, beſlooten hebbende, het geluk der

der wapenen, welk hem te Lande tegen liep, ter Zee te beproeven, nam eenige gevlugte Edellieden, Kooplieden en anderen in den arm, om met ſchepen ter vrijbuit te vaaren; KORNELIS GEERLOFSZOON ROOBOL was een van deeze. Hij diende als Lieutenant onder WILLEM BLOIS VAN TRESLONG. Deezen verzelde hij geduurig, in alle zijne onderneemingen, ook in de verovering van *den Brielle*. Om in geene herhaaling te vervallen, zal het Artikel TRESLONG eene voegzaame plaats zijn, om met een ROOBOLS bedrijven te verhaalen. Voor het tegenwoordige wijzen wij, derhalven, derwaarts onze Leezers.

ROODENBURG. (FLORIS) Niet even kloekmoedig en onverzaagd betoonden zich de vroegſte voorſtanders der Hervorminge en van 's Lands Vrijheid, in het handhaaven van hunne deugdelijke zaak. Dus gedwee en ſchroomvallig van aart was FLORIS ROODENBURG, een aanzienlijk Koopman te *Amſterdam*. De Heer VAN BREDERODE, naa het vermaarde Smeekſchrift der Edelen aan de Hertoginne Landvoogdesſe te hebben overhandigd, zogt wijd en zijd Ondertekenaars tot het Verbond te winnen. Onder andere begaf hij zich, ten dien einde, na *Amſterdam*. Veelen voldeeden 'er aan zijn verzoek; doch ROODENBURG, ondanks zijnen ijver voor de goede zaak, hadt het hart niet, om zijne naamtekening op het papier te ſtellen. Meerder hartlijkheid, als kunnende zulks met minder in 't oogloopend gevaar geſchieden, betoonde ROODENBURG, in de verlegenheid om geld, in welke de Heer VAN BREDERODE zich dikmaals bevondt. Dus ſtelde hij hem ter hand, deels uit eigen kas, deels uit die zijner vrienden, eene ſomme van vijfduizend negenhonderd guldens, en ontving, voor den ontvangst daar van, een ſchrifteiijk bewijs. In merkelijke bekommering bragt ROODENBURG dit geſchrift, in den Jaare 1568. Hij was thans bezet van Spaanſche Soldaaten, terwijl hij den Schuldbrief bij zich hadt. Eene geweldige vreeze bekroop hem, dat de ontdekking hem voor eenen aanhanger van BREDERODE ſchuldig verklaaren, en vervolgens den hals zoude kosten. Om het dreigende gevaar te ontwijken, verzon hij een zonderling redmiddel. Hij ſtak het papier in zijnen mond,

vermaalde het met zijne tanden, en ſloeg het aldus ten lijve. Met het toebrengen van onderhandſche hulpe, doch met ſchroomvallig overleg, volhardde aldus FLORIS ROODENBURG in zijne Vrijheidminnende denkwijze, tot aan het einde zijns leevens.

ROODENBURG, (HERMAN) een ander Amſterdamsch ijveraar, in den opgang der Nederlandſche Vrijheid, doch meer openlijk en met minder omzigtigheids dan de ſtraks genoemde, zijn Naamgenoot. In den twist tuſſchen de Regeering van *Amſterdam* en de Gemeente, ter gelegenheid van den beſaamden Beeldeſtorm, vondt de eerstgemelde geraaden, uit de Schutterij zes perſoonen te kiezen, die als middelaars dienen, en aan Burgemeesteren de begeerte des Volks zouden voordraagen. Uit de Voetboogs Schutterij viel, benevens KLAAS REYERSZOON, de keuze op HERMAN ROODENBURG. Naderhand wierdt hij benoemd onder de negen perſoonen, welke, volgens beſluit van Burgemeesteren, uit de drie Schutterijen, moesten gekoozen worden, *met welke zij, als 't noodig of oirbaar zijn mogt, over zaaken, de bewaaring der Stede betreffende, mogten ſpreeken.* Nog in 't zelfde jaar ('t was 1567) redde hij de Wethouderſchap uit geene kleine verlegenheid. Heer HENRIK VAN BREDERODE bevondt zich thans binnen haare Stad; doch men wilde hem gaarne loozen. Van zijnen kant was Heer HENRIK niet ongenegen om te vertrekken; doch hadt alvoorens eenig geld noodig: indien men hem dit konde bezorgen, toonde hij zich bereidvaardig. Uit vreeze voor ondank ten Hove, aarzelden hier omtrent Burgemeesteren. In deezen toeſtand ontbooden ze, nevens ADRIAAN PAUW, HERMAN ROODENBURG in hunne Kamer, gaven hem opening van zaaken, en deeden vervolgens den voorſlag, of hij kans zoude zien, om, onder andere, op zijnen naame, doch inderdaad voor rekening der Stad, aan den Heere VAN BREDERODE achtduizend guldens te bezorgen. Hij zich daar toe genegen en bekwaam verklaard hebbende, wierden eenige penningen, op het Stads Excijnshuis voorhanden, ten zijnen huize gebragt, en de nog ontbreekende, met behulp zijner vrienden, door hem aangevuld. Naa de verandering der Regeeringe, in den Jaare 1578, ver-

verkreeg ROODENBURG, als Hopman, het bevel over een Vaandel Stads Knegten, en wierdt vervolgens tot Raad in de Vroedſchap verkoozen.

ROODSEUS, (JAN ALBERTSZOON) een vermaard Nederlandsch Kunſtſchilder, gebooren omtrent het jaar 1615. Zijne voornaame kragt beſtondt in het ſchilderen van leevensgroote Portretten. Tot Leermeester hadt hij gehad PIETER LASTMAN, en maakte zo groote vorderingen in zijne kunst, dat zijne Penſeelgewrogten in éénen rang geplaatst wierden met die van den vermaarden BARTHOLOMEUS VAN HEST. Om zijne zonderlinge begaafdheid, wierdt 's Mans Penſeel, meermaalen, te werk geſteld tot het vervaardigen van Schutters- en andere groote Stukken. Men roemt, onder dezelve, bijzonderlijk, eenige Gezelſchappen van Schutters, door ROODSEUS geſchilderd, welke, in de Oude en Nieuwe Doelen, te *Hoorn*, nog heden ten dage bewaard worden. Zij zijn van den Jaare 1655. Zijne bijzondere naarſtigheid, in de Kunstoeffeninge, ging gepaard met een bij uitſteekendheid zedig en ingetogen gedrag. Zijn Sterfjaar vinden wij niet aangetekend. Onze Kunstſchilder liet eenen Zoon naa, JACOBUS genaamd, insgelijks een oeffenaar der kunst. Hij hadt tot Leermeester den Ouden DE HEEM, wiens manier hij wonder wel wist naa te bootzen: zodat hij belde geld en agting won. Ongelukkig was hij van eene zeer zwaarmoedige geaartheid. Men vindt 'er, die meenen, dat deeze Geest zo geweldig op hem de overhand verkreeg, dat hij de handen aan zich zelven ſloeg, in den Jaare 1681, het vijſtigſte van zijnen leeftijd.

Zie HOUBRAKEN.

ROOMBURG, in overoude tijden een ſterk Kaſteel, niet verre van de Stad *Leiden*, tegenover *Leiderdorp*. Volgens zommigen, zoude het, weleer, eene Romeinſche Wapenplaats of Burgt geweest zijn, en de naam, zo veel als Roomſche of Romeinſche Burgt, daar van zijnen oorſprong ontleend hebben: eene afleiding, althans, welke meer ſchijns heeft dan die van BOXHORN, beweerende dat men *Roodenburg* zou moeten

ſchrijven, om dat het Kaſteel of de Burgt, bij ouds, met roode pannen was gedekt geweest. Veelen maaken 'er het *Prætorium Agrippinæ* van, of *het Hof van Agrippina*, 't welk in de Reiskaart van PEUTINGER bekend is. De geleerde ALTING is van dit gevoelen, en beweert, diensvolgens, dat het geſtigt, gebouwd door JULIA AGRIPPINA, eerst tot een Lusthuis heeft gediend, en naderhand in eene Romeinſche Wapenplaats of Burgt is veranderd. In de laatſte tijden zijns aanweezens, heeft het Gebouw tot een Nonnen-Klooster verſtrekt. Tegenwoordig zijn 'er geene overblijfzels meer van voorhanden. Bij het opgraaven van den grond, heeft men 'er ſteenen met Opſchriften, Zilveren en Koperen munten, Beelden en andere Gedenkſtukken der Romeinſche Oudheid gevonden.

Zie SMIDS, *Schatkamer der Nederlandſche Oudheden.*

ROOMPOT, zou, volgens zommige Oudheidkundigen, weleer geweest zijn eene Romeinſche Sterkte of Burgt, in *Zeeland*, aan de rivier *de Schelde*, doch, zints onheugelijke tijden, weggeſpoeld en onder de golven begraaven.

Zie SMALLEGANGE, *Kronijk van Zeeland*; S. VAN LEEUWEN, *Batavia Illuſtrata.*

ROOMSCHGEZINDEN. Hoewel wij ons niet zullen inlaaten tot eene ontvouwing van de bijzondere en algemeene Leerſtellingen deezer Gezinte, kunnen wij, egter, niet nalaaten, eenig verſlag te doen van derzelver toeſtand hier te Lande. Eene voegzaame plaats vindt zulk een verſlag in een *Vaderlandsch Woordenboek*.

Hoewel onder merkelijke bepaalingen, genieten, egter, de *Roomschgezinden*, in gevolge der beginzelen van Verdraagzaamheid van 's Lands Overheden, vrijheid van Openbaare Godsdienstoeffeninge, Allerwege, zo wel ten platten Lande als in de Steden, hebben ze hunne bijzondere Vergaderplaatzen;

zen; die, evenwel, meer het aanzien hebben van bijzondere Huizen, dan van eigenlijk gezegde Kerken. Met Torens of ſlaande Klokken mogen dezelve niet pronken. De wooningen der Priesteren of Pastooren ſtaan daar nevens. In deeze Vergaderplaatzen mogen ze alle de deelen der openbaare dienstbetooninge, volgens hunne begrippen, waarneemen, door het aanheffen van Geestlijke Liederen, het ſpeelen op Orgels of andere Speel- of Snaartuigen, en het doen van Ommegangen. Nogthans mogen de *Roomschgezinden* geene Kerken ſtigten, zonder voorafgaand verzoek daar toe aan de Hooge Overheid. In den Jaare 1720 ondernam een Priester, te *Zevenbergen*, op de grenzen van *Staats-Brabant*, op eigen gezag, eene ſteenen Kerk te bouwen, in de plaats van een houten Schuur of Loots, in welke men, tot op dien tijd, den dienst verrigt hadt. Men was reeds een goed ſtuk met het werk gevorderd, wanneer de Overheid, daar van narigt bekoomen hebbende, den Priester noodzaakte, het werk te ſtaaken, het gebouwde af te breeken, en eene houten Loots, gelijk aan de voorgaande, op eigen kosten, in de plaats te ſtellen. Wijders mogen de *Roomschgezinden* geene openbaare plegtige Ommegangen houden, noch de gewijde Hostie, vóór en naa het toedienen van dezelve aan de kranken, openlijk ten toon draagen. Zelf is den Priesteren wel uitdrukkelijk verbooden, in hunne Ordes- of andere Plegtgewaaten, op de Straaten of elders in het openbaar te verſchijnen. In de Generaliteits-Landen, alwaar veelen van deeze Gezinte woonen, en men, meermaalen, zich ſoortgelijke vrijheden veroorloofde, zijn hier over, zomtijds, zwaare onenigheden ontſtaan. In een Plakaat, in den Jaare 1730, door Hun Edele Groot Mogende, de Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, afgekondigd, ontmoeten wij eenige bijzonderheden, uit welke wij, aangaande de onderwerping der Geestlijken van die Gezinte aan de Hooge Overheid, in dat Gewest, een denkbeeld kunnen vormen. Het nam zijnen oorſprong uit de meer en meer aanwaſſende hoogvliegende begrippen, wegens 's Pausſen onbepaalde magt, ook in Burgerlijke zaaken, zelf onder eene Protestantſche Overheid, welke, bij zommige Geestlijken, begonnen veld te winnen. Van de verſcheiden Artikelen, uit welke de Afkondiging

beſtaat, zijn deeze de voornaamſte „ Geen Roomsch Priester „ mag dienst doen, 't en zij het hem door de Burgemeesteren in de Steden en door de Baljuwen ten platten Lande, „ worde toegelaaten. 'Er mogen geene andere Priesters „ zijn, dan gebooren Onderdaanen van den Staat. Geordende „ Priesters, Monniken en Jeſuiten, mogen geenen dienst doen. „ De Priesters moeten, in handen der Regeeringe, op hun „ Priesterlijk woord, verklaaren, en door hunne handtekening „ bevestigen, dat zij eenen afkeer hebben van de Stelling, „ dat de Paus de Onderdaanen van de gehoorzaamheid aan „ de Overheid kan ontſlaan. Zij moeten zich verpligten om „ het tegendeel den Leden hunner Gemeente in te ſcherpen, „ en belooven, dat zij zich niet zullen laaten gebruiken, om „ geld of gelds waarde, uit dit Land, na eenige buitenlandſche Kloosters, Kweekſchoolen of Kerken over te maaken. „ De Geestlijkheid mag geene Pauslijke Bullen, of eenige andere Kerkelijke Bevelen gemeen maaken, of afkondigen, „ voor dat zij dezelve oorſpronklijk aan de Gekommitteerde „ Raaden vertoond hebben." Voormaals mogten geene Legaaten of Erfmaakingen aan de Roomſche Kerken, of aan de Bezorgers der Armen, in deeze hoedanigheid, onmiddelijk beſproken worden. Men benoemde daar toe bijzondere perſoonen, met eene onderhandſche afſpraake, wegens de beſtemming der beſprokene ſommen. Hier uit ontſtonden, zomtijds, groote misbruiken. Tegenwoordig ſtaan de Roomſche Gemeenten, althans in de meeste plaatzen van ons Gemeenebest, op éénen voet met alle de Protestantſche Kerkgenootſchappen. Van alle openbaare Burgerlijke Ampten en Bedieningen zijn de *Roomschgezinden* uitgeſlooten. Tot Krijgsampten, egter, ſtaat hun de toegang open, zelf van den hoogſten rang; de waardigheid van Veldmaarſchalk alleen uitgezonderd. De aanhangers van de Orde der *Jeſuiten* worden hier te Lande niet gedoogd. Tot voor ruim twintig jaaren vondt men, ginds en elders, onder andere in *Friesland*, eenige Priesters van dien Aanhang. Op hoog bevel moesten ze hunne Gemeenten verlaaten, ook de zulken, die om hunne hooge jaaren, zwaarlijkheid maakende in de verhuizing, beloofden, zich van alle Kerkelijke bedieningen te onthouden, en een ſtil bijzonder leeven

leeven te zullen leiden. Eéne Kerk, te *Amſterdam*, moet hier van worden uitgezonderd, ſtaande op den Singel, ten Noorden van het Koningsplein, tegenover de Lutherſche Oude Kerk. Eenen reeks van jaaren was dezelve geſlooten geweest, doch kwamen, evenwel, eenige Jeſuitsgezinden, aldaar heimelijk bijeen, tot het verrigten van hunnen Godsdienst. Om bijzondere redenen, zedert de Omwenteling van den Jaare 1787, is deeze Kerk wederom geopend, en mogen de Leden deezer Gezinte, door eenen Priester van hunnen Aanhang, aldaar bediend worden.

Alle de voorheen gemelde bijzonderheden betreffen de *Roomschgezinden* in 't algemeen. Intusſchen heerscht, tusſchen dezelve, hier te Lande, niet die volkomene eenpaarigheid in begrippen, dat ze als ééne onverdeelde Kerkgemeenſchap kunnen beſchouwd worden. Sints de opkomst der gevoelens van den vermaarden Yperſchen Bisſchop KORNELIUS JANSENIUS, en naa dat dezelve, ook in deeze Gewesten, bekend en verſpreid zijn geworden, mogen ze beſchouwd worden als in twee Aanhangen verdeeld; de eene van welke, nogthans, boven den anderen, van den kant der Overheid, geene bijzondere Voorregten geniet. Tot de kennis van den tegenwoordigen ſtaat der *Roomschgezinden*, hier te Lande, behoort een berigt wegens deeze onderſcheiding.

Men kan de *Roomschgezinden*, hier te Lande, gevoegelijk onderſcheiden in *Aanneemers* en *Verwerpers* van zekere Pauslijke Bulle, *Unigenitus* genaamd, naar het eerſte woord diens Geſchrifts. Over en weder noemen ze elkander *Jeſuits-gezinden* en *Janſenisten*. De laatstgemelden ontleenen hunne benaaming en oorſprong van KORNELIUS JANSENIUS, Bisſchop van *Yperen*, van welken wij, in een afzonderlijk Artikel, geſproken hebben. Geene mindere verdeeldheid en verwijdering van gemoederen heerscht 'er tusſchen deeze, dan tusſchen verſcheiden Protestantſche Aanhangen. Het hoofdgeſchil loopt, voornaamelijk, over de natuur en uitgebreidheid van 't Pauslijk gezag. De *Janſenisten* erkennen den Paus voor het zigtbaar en bedienend Hoofd der Kerke en den voornaamſten Herder der Geloovigen; doch ſchrijven hem geene volſtrekte Onfeilbaarheid toe, en agten zich ongehouden tot het betoo-

nen van blinde en ingewikkelde Gehoorzaamheid. Integendeel beweeren zij, dat 's Pausſen uitſpraaken of beſlisſingen aan de Heilige Schriftuur en aan de Regels der Kerke moeten getoetst worden. De anderen, daarentegen, houden ſtaande, dat de uitſpraaken van den Heiligen Vader, de Leere betreffende, als ontegenzeggelijk en onfeilbaar moeten worden aangenomen. Zo groote verwijdering is, uit deeze verſcheidenheid van begrippen, ontſtaan, dat ze, over en weder, elkander voor Scheurmaakers verklaaren, en geene Kerkelijke gemeenſchap houden. Voor de gemaatigdſten, in dit geſchilvoeren, worden, evenwel, de *Janſenisten* aangezien. Zij wierden hier te Lande inzonderheid bekend, met den aanvang der tegenwoordige Eeuwe.

Vóór de verandering der Regeeringe, in de Nederlanden, wierden de *Roomschgezinden*, ten Pauslijken Hove, als eene *Kerk* beſchouwd, die haaren eigen Aardsbisſchop hadt, onder welken vijf Bisdommen ſtonden. De Kerk te *Utrecht* was de Aardsbisſchoplijke; de Bisdommen waren die van *Haarlem*, in *Holland*, van *Middelburg*, in *Zeeland*, van *Leeuwaarden*, in *Friesland*, van *Groningen*, in de Provincie van *Stad en Land*, en van *Deventer*, in *Overijſſel*. Sedert de Regeeringsverandering heeft de benaaming van Kerk opgehouden. Als eene *Miſſie*, Zending, of Volkplanting van Geloovigen onder de Onregtzinnigen, worden thans de Roomschgezinden in deeze Gewesten aangemerkt. Sedert wierdt, om het bewind te voeren over het zenden en inwijen der Priesteren, te *Utrecht* aangeſteld een Apostolisſche Vikaris of Stedehouder, met den tijtel van Aardsbisſchop *in partibus Infidelium*, zo veel zeggende, als over een of ander Gewest onder de Ongeloovigen. Zijne benoeming ontving hij van den Paus, en wierdt, van de hooge Regeeringe, met oogluiking toegelaaten. Hij was aan het hooſd der Kapittelen, in deeze Landen, en hadt verſcheiden Onder-Vikarisſen, die, van zijnentwege, over de zendingen der Priesteren, het bewind voerden. De eerſte, welke den gemelden post bekleedde, was PETRUS KODDE. Doch, vermids hij in de gevoelens der *Janſenisten* ſtondt, wierdt hij na *Rome* ontbooden, en van zijn Ampt verlaaten. Zedert ontſtonden 'er veelvuldige geſchillen over de aanſtelling

van

van eenen Apostolischen Vikaris. De Aanneemers en Verwerpers der Bulle *Unigenitus* ijverden tegen elkander om de meerderheid. Geduurende een geruimen tijd hadden de eerstgenoemden de overhand, en bewerkten dat de Statien of Gemeenten van Priesters van hunnen Aanhang voorzien wierden. Met leede oogen zag dit het Utrechtsch Kapittel, 't welk, voor 't meerendeel, uit Jansenisten bestondt. Om hunne partij te keer te gaan, wisten ze te bewerken; dat, onder oogluiking der Regeeringe, tot Aardsbisschop van *Utrecht* wierdt aangesteld zekere KORNELIUS STEENHOVEN, om voortaan de zendingen te kunnen doen. Vrugtloos, egter, verzogten ze, met veel onderwerping, te *Rome*, de Pauslijke goedkeuring. Merkelijk opzien, intusschen, baarde deeze stap der Utrechtsche Geestlijkheid aan *Roomschgezinde* Hoven. De Venetiaanen, in 't bijzonder, vervoegden zich, door hunnen Gezant, bij de Algemeene Staaten, om door hun gezag de gemelde Geestlijkheid te doen wederkeeren tot onderwerpinge aan het algemeen Hoofd der Kerke, den Roomschen Paus. Merkwaardig is het antwoord, welk Hun Hoogmogende den Gezant deeden toekoomen. Het behelst de gronden van Verdraagzaamheid, welke, ten allen tijde, tot eenen leiddraad dienden, voor 's Lands hooge Magten, in het toelaaten van Christenen van onderscheidene begrippen, betreffende de Godgeleerde geschillen. „ In „ Godsdienstige zaaken" (dus luidde het antwoord van Hun Hoogmogenden) „ en die de Kerktucht betreffen, moet de „ overtuiging alleen plaats hebben, zonder den minsten dwang. „ 't Staat elk vrij, in zaaken van Godsdienst, te gelooven, „ 't geen hij oordeelt bekwaam te zijn, om de Zaligheid te „ verwerven. Wij oordeelen (dus vervolgen ze) dat onze „ Godsdienst beste is, en wij wenschten, dat alle onze Onderdaanen 'er zich aan onderwierpen; maar willen niemand „ daar toe dwingen. Elk belijde zodanigen Godsdienst, als „ hij den besten oordeelt; mids dat hij zich maar als een „ goed en getrouw Onderdaan gedraage. Op deezen voet gedoogen wij de Roomsch-Katholijken, zonder ons met hunne bijzondere geschillen te bemoeien. Wij kunnen ons gezag, volgens de onverbreekelijke Grondwetten van ons „ Gemeenebest, niet gebruiken, om die geschillen te beslissen.

„ Veel

„ Veel min kunnen wij gedoogen, dat men een vreemd gezag „ zoude aanwenden, om iemand te verpligten tot het verlaa„ ten van zijne gevoelens, of tot eene blinde onderwerping „ aan hem, dien men den naam van Opperſten Herder geeft. „ Wij zijn verpligt, de eene partij, zo wel als de andere, „ tegen de vervolging te beſchermen; en nooit kunnen wij „ toeſtaan, dat het Roomſche Hof, in onze Staaten, eene „ onbepaalde magt oeffene." Veelvuldige wederzijdſche woelingen ontſtonden 'er, vervolgens, tusſchen de *Janſenisten* en *Jeſuitsgezinden*. De laatſten, om hunnen Aanhang, door bevoegde Priesters, te ſtijven, doch zulks niet vermogende buiten eenen Apoſtoliſche Vikaris, om niet genoodzaakt te zijn, de zending van den Utrechtſchen Aardsbisſchop te erkennen, vervoegden zich, met een Verzoekſchrift, bij de Staaten van *Holland*, dat hun een Vikaris mogt worden toegeſtaan. Niet ongenegen toonden zich daar toe Hun Edel Groot Mogenden. Doch het gerugt daar van was naauwlijks uitgegaan, of men hoorde, ginds en elders, in de Kerken der Hervormden, de Predikſtoelen daveren, van 't geweldig uitvaaren der Kerkleeraaren tegen de raadpleegingen der Hooge Overheid, en over de uitbreiding van het Pausdom. Van hooger hand wierdt de zulken het zwijgen opgeleid, door een Beſluit van 's Lands Staaten, volgens 't welk den Predikanten wierdt aangezegd, „ Dat de Hooge Overheid alleen bekwaam is, om te oordee„ len, wat naar omſtandigheden van tijden en zaaken kan en „ behoort te werk geſteld te worden, tegen den aanwas van „ 't Pausdom." Niet om de wederſpraake der Gereformeerde Geestlijkheid, maar om andere redenen, heeft de aanſtelling van eenen Jeſuitsgezinden Vikaris geenen voortgang gehad.

Over 't geheel wordt het getal der Roomſche Kerken, in alle de zeven Provincien, op ongeveer driehonderdvijftig, en dat der Priesteren op omtrent vierhonderd begroot. Onder deeze telt men eenenvijftig Kerken, en vierenvijftig Priesters, tot de Janſenisten behoorende. De meeste Priesters zijn Waereldlijke Heeren; dat zijn de zodanigen, die, op Hoogeſchoolen, geſtudeerd hebben, doch tot geene bijzondere Orde behooren. Nogthans vindt men 'er eenige Geordenden, als *Auguſtijnen*, *Norbertijnen*, *Franſche Karmeliten*, *Kruisbroeders*,

ders, *Benediktijnen*, *Fraciskaanen* en *Dominikaanen*. of *Minderbroeders* en *Predikheeren*. De laatstgenoemden hebben, onder deeze, verre de meerderheid. Van de Jesuitsgezinde Priesters voeren vijftien den tijtel van *Aardspriesters*. Zij zijn aldus verdeeld: één over *Gelderland*; één over *Zuidholland*; één over *Deifland* en een gedeelte van *Rhijnland*; één over de *Veenen* van *Rhijnland*, één over *Schieland*; één over *Amſtelland*; twee over *Noordholland*; één over *Zeeland*; één over het *Sticht van Utrecht*; één over *Friesland*; één over *Twente*; één over *Salland*; één over *Groningerland*; één over *Kleefsland* en *'s Heerenberg*. De *Janſenisten* hebben éénen Aardsdiaken van het zo genaamde Aardsbisdom van *Utrecht*, en vijf Aardspriesters: te weeten, één over 't *Sticht van Utrecht*; één over *Schieland*; één over *Deifland*, één over *Rhijnland*; en één te *Leeuwaarden*. Uit dit getal van Kerken en Priesteren kan genoegzaam worden afgeleid, dat de *Roomschgezinden*, in de Verééngde Gewesten, vrij talrijk moeten weezen. Gemeenlijk worden zij op het derde gedeelte der Inwooneren begroot.

Wegens de aanſtelling van Priesteren hebben wij nog het volgende aan te merken. De *Jeſuitsgezinden*, of die de Bulle *Unigenitus* hebben aangenomen, ontvangen hunne aanſtelling van 's Pausſen Nuncius te *Bruſſel*, en hunne goedkeuring van het zo genaamde Haarlemſche Kapittel; welk Kapittel, hoewel, zedert de verandering der Regeeringe hier te Lande, van Inkomſten beroofd, nogthans, zijne oude gedaante eenigzins heeft behouden, als hebbende nog eenen Proost, Deken en Kanunniken. Die van den Nuncius van *Bruſſel* gezonden worden, moeten, alvoorens zij, bij het Kapittel, worden goedgekeurd, een Formulier ondertekenen, bij 't welk zij zich aan de Bullen *Vineam Domini Sebaoth* en *Unigenitus Dei Filius* onderwerpen. Zij belooven daar nevens, met de zulken, die deeze Bullen niet aanneemen, geene gemeenſchap te zullen houden. Daarenboven verfoeijen zij, bij deeze Ondertekening, het neemen van toevlugt tot de Waereldlijke Overheid in geeſtlijke zaaken, en het protesteeren, op eenigerhande wijze, tegen het gezag van den Roomſchen Zetel. Aan 't hoofd der *Janſenisten* is de zo genaamde Aardsbiſſchop

ſchop van *Utrecht*. Het Utrechtſche Kapittel beſtaat uit negen Kanunniken, den Aardsbisſchop en den Deken daar onder begreepen. Door dit Kapittel worden de Statien met Prieſters van de Janſenistiſche denkwijze voorzien.

ROORDA. Een aanzienlijk Geſlagt, in den Burgerſtaat, in de Provincie *Friesland*, voert nog heden ten dage deezen naam. Al vroeg vindt men dien, in 's Lands Geſchiedenisſen, vermeld. In den Jaare 1579 leefde zekere JOAN ROORDA, waarſchijnlijk uit *Friesland* of *Groningen* afkomſtig, doch toen bekleed met de waardigheid van Raadsheer in 't Kamergerigt te *Spiers*. In 't gemelde jaar zondt hem de Prins VAN PARMA na *Groningen*, om de Wethouderſchap dier Stad te beweegen tot het aanneemen der voorwaarden, op welke, volgens een Ontwerp, door den Keizer beraamd, de Vrede, tuſschen den Koning van *Spanje* en de Algemeene Staaten, naar 't begrip zijner Keizerlijke Majeſteit, zoude kunnen getroffen worden. Doch zijn voorſlag wierdt zo kwalijk opgenomen, dat de Regeering hem in hegtenis nam, en aan den Stadhouder Graave VAN RENNENBERG overleverde; deeze voerde hem na *Stavoren*, alwaar hij ruim een jaar opgeſlooten zat. Naderhand hadt hij, nog etlijke maanden, zijn verblijf, van tijd tot tijd, op de Kaſteelen van *Loeveſtein*, *Woerden* en *Rammekens*. In vrijheid geſteld zijnde, verliet hij deeze Landen. —— Beter gezind, jegens 's Lands vrijheid, was KAREL ROORDA, welke omtrent dien zelfden tijd leefde. Nevens POPKE UFKENS en DUKO MARTENA, was hij, in 1579, het voornaame werktuig, in de hand van Prinſe WILLEM DEN I, om in *Friesland* te arbeiden aan het doorzetten en aanmoedigen van het Verbond van nadere Vereeniginge, 't welk, in dat zelfde jaar, te *Utrecht* wierdt geſlooten. Nogthans wierdt hij, in 't vervolg van tijd, een ijverig tegenſtreever van het Huis van *Naſſau*. Tegen de oogmerken niet alleen van Prinſe MAURITS, maar ook van Graave WILLEM LODEWYK, Stadhouder van *Friesland*, vatte hij arge vermoedens op. Hij meende duidelijk te doorzien, dat zij, zo niet na de hoogſte magt in het Land, immers na meerder gezag ſtonden, dan met de Vrijheid beſtaanbaar was. Zo bij monde als in geſchrift liet

hij

hij zich hier over uit, in zeer ſterke bewoordingen. Hij bepaalde zijne bekommering niet binnen zijn Gewest, maar deelde dezelve ook elders mede; ſchrijvende, onder andere, in den Jaare 1597, aan die van *Enkhuizen*, bij manier van waarſchuwinge, *zij hadden op hunne hoede te zijn tegen de oogmerken van het Huis van Naſſau.* Hoogloopende twisten ontſtonden hier uit tuſſchen den Stadhouder en den Heer ROORDA; die, evenwel, te vast op zijnen Stoel zat, om van denzelven te kunnen geſtooten worden; waar na men ernſtig verlangde. Zelf trokken zich de Staaten van *Holland* ROORDA's ſchrijven aan; vervoegende zich deswegen bij de Staaten van *Friesland*, met ernſtig beklag, en nadruklijke Vertoogen, om de eere en den goeden naam, zo van den Prinſe als van den Graave, te handhaaven. De uitſlag van deezen twist is ons niet gebleeken. —— De zelfde geest bezielde ABRAHAM ROORDA, broeders Zoon van den laatstgemelden. Merkelijk misnoegen heerschte 'er, in *Friesland*, in den Jaare 1635, en vroeger, tegen de Stadhouderlijke Regeering, zo als dezelve, ten dien tijde, was ingerigt. Naa lang zoeken, wist men, eindelijk, te bewerken, dat de Stadhoudersgezinde Aanhang, ten Landsdage, het onderſpit delfde, en de zodanigen tot denzelven gemagtigd wierden, welke men, tot nog toe, buiten bewind hadt weeten te houden. ABRAHAM ROORDA was een van deezen. Op de Landſchapsvergadering van gemelden jaar, wierdt hij benoemd, om, van wegen het Kwartier van *Oostergo*, zitting te neemen in het Kollegie van Gedeputeerde Staaten. Thans ſtondt hem de kans ſchoon, om, naar zijn inzien, 's Lands oirbaar te bevorderen. Hevige klagten hoorde men, ten dien tijde, over het flegt beſtuur van 's Lands Geldmiddelen, met naame ook over den Algemeenen Ontvanger JOAN VAN BOOTSMA. Deezen, die onder zeer kwaade vermoedens lag, begeerden veelen tot rekenſchap te vorderen. Doch hij hadt op zijne zijde, behalven het Kwartier van *Zevenwouden*, de Wethouderſchappen der meeste Steden, die wederom van de hand des Stadhouders vloogen. Hierom zogt men te bewerken, dat de Steden geſteld wierden in het regt van beſtellinge over haare eigen Regeering, die thans aan den Stadhouder van het Gewest ſtondt. Wel haast kwamen, ter taſel

der

der Landſchapsvergaderinge, Verzoekſchriften van de Burgerijen der Steden, ten dien einde; die ſtraks wierden ingewilligd. ABRAHAM ROORDA was de Man, welken men oordeelde, met behulp van anderen, het ſtuk voornaamelijk te hebben doorgedreeven. Van korten duur was, intuſſchen, zijn aanzien en vermogen. Door tuſſchenkomst der Algemeene Staaten, hoewel, meent men, ten koste van 's Lands Voorregten, wierden de afgezette Regenten, in de Steden, eerlang, herſteld. 't Gevolg daar van was, verandering in het Kollegie van Gedeputeerde Staaten, bij welke ROORDA, onder andere, zijnen post verloor. ——— Eensgezind, in Staatkundige begrippen, met de voorgaanden, gedroeg zich, in den Jaare 1668, een ander KAREL VAN ROORDA. Men weet, hoe ijverig thans, in *Holland*, wierdt gewerkt aan het Ontwerp, om het Stadhouderſchap en het Kapitein- en Admiraalſchap-Generaal van een geſcheiden te houden. In *Friesland* waren de gemoederen, daar omtrent, zeer verdeeld. De meerderheid, welke men *Prinsgezinden* noemde, waren tegen de vaneenſcheiding. Eenige weinigen ſtemden met *Holland*, waarom men hen *Hollandsgezinden* noemde. Onder de voornaamſten van deeze vinden wij, nevens ERNST SIKKO VAN AYLVA, Grietman van *Westdongeradeel*, LIVIUS VAN SCHELTINGA en Jonkheer IDZAARD VAN GROVESTINS, ook onzen KAREL VAN ROORDA genoemd. Het geſchil viel voor in den Jaare 1668.

Zie, voornaamelijk, BOR, AITZEMA en VAN DEN SANDE.

ROORDAHUIZUM, een taamelijk groot Dorp, in *Friesland*, onder het Kwartier van *Oostergoo*, in de Grietenij van *Idaarderadeel*.

ROOZENBURG, weleer een oudadelijk Geſtigt of Kaſteel, in *Rhinland*, onder het Dorp *Voorſchoten*. De ſtigter daar van was, in den Jaare 1200, Heer JAKOB VAN WASSENAAR, Heer van *Waſſenaar* en Burggraaf van *Leiden*. Zo ongemeen ſterk en zwaar was dit Huis gebouwd, dat het, geduurende den on-

onnatuurlijken Oorlog van Hertoge WILLEM VAN BEYEREN tegen zijne Moeder MARGARETA, eene belegering van verſcheiden weeken doorſtondt, niettegenſtaande men, om de Muuren te beuken, gebruik maakte van zeker zwaar ſtormtuig, eene Blijde genaamd. Onverrigter zaake, was daarom de Hertog genoodzaakt af te trekken, en zijne Moeder meestereſſe van het Huis te laaten. Bij meeting wierden de Muuren, naderhand, zes Rhijnlandſche voeten dik bevonden. Sedert verviel het oude Kaſteel, tot op den Toren na. Op de oude grondſlagen bouwde men naderhand een ander Huis, welk tot in den aanvang deezer Eeuwe geſtaan, en omtrent het Jaar 1720, plaats gemaakt heeft voor een pragtig Lusthuis, met fraaie hovingen en uitgebreide plantaadjen, in den hedendaagſchen ſmaak. Doch 't een en ander was naauwlijks voltooid, of men rooide de beplantingen uit, brak het Huis af, en verkogt de ſteenen. De grond van het oude *Roozenburg* is thans vlak en effen land.

ROOZENBURG, een Eiland, in 't midden van de rivier de *Maaze*, tuſſchen het *Land van Voorn* en *Delfland*. De gemelde rivier, welke, voorheen, ſlegts éénen mond hadt, heeft hier door twee uitwateringen bekoomen. Het Eiland is zijnen oorſprong verſchuldigd aan opgeworpene Slikken, die, allengskens, tot eene Plaat aangroeiden. Al in den Jaare 1586 hadt dezelve zo veel uitgebreidheids en vastigheids bekoomen, dat de Heeren Staaten van *Holland* de toeſtemming gaven om de Plaat in dijk te mogen brengen. Sints dien tijd heeft men nog verdere en andere opſlibberingen of aangroeijingen ingedijkt. Volgens aantekeningen, daar van voorhanden, is zulks, voor de laatſte maal, geſchied in den Jaare 1713. Want, eenige Zomerkaden, hier en daar opgeworpen, kunnen niet voor eigenlijk genaamde Indijkingen worden aangezien. Gelijk elders, dus hebben ook 's Lands Staaten, op *Roozenburg*, de uitgebreidheid der Landen, van welke Verponding wordt betaald, minder geſteld, dan de weezenlijke uitgeſtrektheid bedraagt. Op de Verpondingslijſten vindt men aangetekend eenentwintighonderd vijfenzeventig Gemeten en eenenvijftig Roeden: terwijl uit de opgave, wegens ieder diſtrikt, uit welke

het Eiland beſtaat, zou blijken, dat het bijkans vierhonderd Gemeten Lands daar boven bevat. In den Jaare 1732 telde men, op geheel *Roozenburg*, vijfenzestig Huizen en één Koornmolen. Bezwaarlijk kunnen deeze Huizen te zamen genomen den naam van Dorp draagen, dewijl ze, ginds en elders, wijd en zijd verſpreid ſtaan. Nogthans heeft men 'er eene Kerk, met een ſpits Torentje; zij ſtaat in den Polder van *Blankenburg*, en behoort onder de Klasſis van *Voorn en Putten*. Ten aanzien van het Hooge Regtsgebied, behoort *Roozenburg* onder het Baljuwſchap van *Voorn*. In den Jaare 1727 verkogten het de Staaten van *Holland* en *Weſtfriesland*, als eene Ambagtsheerlijkheid, aan den Heere ADRIAAN HOOGWERF, Zetter te *Maaslandſluis*, tot een onverſterflijk Erfleen. Nevens de Vrije Jagt, heeft aldaar de Heer het regt van aanſtellinge van Schout, Sekretaris en Bode, als ook van vijf Schepenen. Daarenboven geniet de Ambagtsheer het regt van Goed- of Afkeuringe van den Predikant, nevens verſcheiden andere Voorregten, het Kerk- en Armbeſtuur betreffende. —— Ten Noorden van *Roozenburg*, legt nog een klein Eiland, *de Krabbe* genaamd. Tusſchen deeze Eilanden plagt weleer een Water te loopen, het *Staaldiep* geheeten; men voer over hetzelve, regelrecht, van den *Briel* na *Maaslandſluis*. Door den aanwas van het Eiland is deeze Overtogt veranderd in een doortogt te lande, zints men *de Krabbe*, door middel van een zwaaren Dijk, aan *Roozenburg* gehegt heeft. De Weg, die eigenlijk van Klei is, kan, door het zwaare Zand, waar mede men dien bedekt heeft, het gantſche jaar door, bereeden worden. Van *Maaslandſluis* heeft men, ten allen tijde, uitgezonderd 's Winters, bij Ysgang, een onbelemmerden en veiligen Overtogt op *Roozenburg*, en van daar na *den Briel*. De gemeenſchap, tusſchen die twee Plaatzen, ſtaat dus genoegzaam altoos open.

Uit medegedeelde berigten.

ROOZENDAAL, eene Vrije Heerlijkheid, met hoog en laag Regtsgebied, in *Gelderland*, in het Kwartier van de *Veluwe*, nog

hog geen uur gaans ten Noordoosten van de Stad *Arnhem*. Reeds in den aanvang der Veertiende Eeuwe was *Roozendaal* als een Vorſtelijk Slot bekend, behoorende aan de Hertogen van *Gelder*. Merkelijken aanwas van luister ontving het Gebouw, naa dien tijd, door beſtelling van Hertoginne ELEONORA, die het vergrootte en verbeterde, en met Torens verſterkte. In de vernielende landtwisten, tuſſchen de Gelderſche Geſlagten van BRONKHORST en HEKEREN, diende het Slot, bij wijlen, tot eene wijkplaatze: waarom het wierdt afgebrand. Hertog REINOUD VAN GULIK deedt het, van nieuws, opbouwen; doch moest naderhand den ſpijt verduuren, dat het hem, door beſtelling van zijnen broeder EDUARD, eenigen tijd, ter Gevangenisſe diende. Naa dat *Roozendaal*, eenen reeks van jaaren, den Gelderſche Vorſten tot eene Lustplaats of Zomerverblijf verſtrekt hadt, ſchonk of verkogt Hertog KAREL VAN GELDER hetzelve, in den Jaare 1536, aan WILLEM VAN SCHERPENZEEL, Drost van *Veluwe*, en aan deszelfs Erfgenaamen. Uit dit Geſlagt ging het over in den Huize VAN ARNHEM, waar van het, bij erfenisſe, kwam aan den Baron TORCK, in welks Geſlagt het tot heden toe gebleeven is. Naa dat *Roozendaal*, in de voorgaande Eeuwe, voor eene hooge Heerlijkheid verklaard was, bij het Hof van *Gelderland*, heeft de Landſchap, in de maand April des Jaars 1722, van alle regt en aanſpraak op *Roozendaal*, eens voor altoos, afſtand gedaan. —— Van 't oude Gebouw zijn weinige Overblijfzels voorhanden, behalven een ronden zwaaren Toren. Alle de overige getimmerten zijn nieuw en zeer aanzienlijk. De uitgebreide Tuinen, Hovingen en Plantaadjen zijn, bij uitſteekendheid, bekoorlijk, van wegen de menigte Fontein- en Grotwerk, Watervallen, Vijvers en andere ſieraaden, welke aan zulk een Geſtigt luister kunnen bijzetten. Op de lijst der bekoorlijkſte Lustplaatzen, mag *Roozendaal* bovenaan geplaatst worden. Langs het Huis, 't welk in het hangen van eenen Berg ſtaat, loopt een Water, door 't welk eenige Papiermolens aan den gang gebragt en gehouden worden. Het Bosch, tot de Heerlijkheid behoorende, ſtrekt zich tot diep in de *Veluwe* uit. De Gereformeerde Opgezeetenen, tot deeze Heerlijkheid behoorende, plagten, voormaals, te *Velp* hunne openbaare Godtdienstoeffening te

vertrigten. De Heer heeft hun die moeite beſpaard, door het bouwen van eene kleine doch zeer nette Kerk. Tot beſluit merken wij nog aan, dat wijlen de Amſterdamſche Leeraar JOHANNES D'OUTREIN, terwijl hij nog Leeraar te *Arnhem* was, de *Vermaakelijkheden van Roozendaal* heeft bezongen, reeds in den Jaare 1699.

Zie PONTANUS en SLIGTENHORST; *Groot-Gelderſch Plakaatboek* en J. SCHRASSERT, *Codex Gelro-Zutphanicus*, Tit. ROSENDAAL.

ROPTA, (WORP) een Friesch Edelman, van merkelijk vermogen; hij leefde geduurende een groot gedeelte der Dertiende, en in 't begin der Veertiende Eeuwe. Door een geſchil, met een anderen Edelman, JUCKE HELBADA, is zijn naam, onder andere, bekend geworden in 's Lands Geſchiedenisſen. WORP ROPTA, naamelijk, hadt eenen Zoon, DOUWE genaamd. Deeze, met gemelden Edelman, in een geſchil zijnde ingewikkeld, kwamen ze, van woorden, tot daadelijkheden, die, voor DOUWE, een doodlijken uitſlag hadden. De Vader, hier over in wraaklust ontſtoken, zogt na gelegenheid om dien te koelen. Niet lang leedt het, of hij vondt 't geen hij zogt. Op zekeren tijd, van twee Dienaaren verzeld, rijdende, in het Noordlijk gedeelte van *Friesland*, tuſſchen de Dorpen *Ferwerd* en *Marrum*, ontmoette hij zijnen vijand, die zeven mannen bij zich hadt. Ondanks deeze overmagt, drong ROPTA in op den moordenaar van zijnen Zoon, met zulk eene woede, dat hij hem van het paerd ligtte, en, waarſchijnlijk, het leeven zoude benomen hebben, zo niet de bedienden van HELBADA, ter zijner hulpe, waren toegeſchooten. ROPTA ontving eene zwaare kwetzuure; een zijner Dienaaren liet 'er het leeven Het gevegt nam hier mede een einde, en elk vervolgde zijnen weg. De gemoederen, egter, waren hier mede niet bevredigd. Elk zogt zijnen aanhang te ſtijven, en won, allengskens, vrienden en bondgenooten. Eerlang ſtondt het geſchapen, dat men het vuur van eenen Burger- of liever Adel-

Adelkrijg, ten dake zou zien uitſlaan. Een voorſpel van zulk een Treurtooneel zag men, eerlang, vertoonen. HELBADA bevondt zich, met eenigen van de zijnen, in het Dorp *Hoogebeintum*. ROPTA, hier van de lucht gekreegen hebbende vervoegde zich bij zijnen vriend en bondgenoot TIETE KAMMINGA, met verzoek, om, geſterkt van de hunnen, op de bij een verzamelden, eenen kans te waagen. 't Geſchiedt. Gezamentlijk opgetrokken na het gemelde Dorp, deeden ze een zo geweldigen aanval, dat HELBADA met eenigen van de zijnen ſneuvelde, en de overigen hun behoud in de vlugt zogten. HELBADA liet eenen Zoon naa, ſlegts zeventien jaaren oud, doch dapper boven zijnen ouderdom. Den dood zijns Vaders hadt hij niet vernomen, of hij nam het vast beſluit om dien te wreeken. De gelegenheid, ter volvoeringe van zijn voorneemen, wierdt, naa weinig tijdverloops, gebooren. Met eenigen van zijn gevolg op weg zijnde, niet verre van *Dokkum*, ontmoet hij aldaar KAMMINGA. Met ſnelle vlugt ſtroomt men ſtraks het jeugdig wraakzuchtig bloed door de aderen. Met blaakende woede valt hij aan op den doodſlager van zijnen Vader, doch wordt zo moedig ontvangen, dat hij, nevens de zijnen, tot lijfsbehoud, de vlugt moest neemen. WORP ROPTA overleedt, niet lang daar naa, in den Jaare 1302, op zijne Stins of Adelijk Huis, te *Metſelwier*, een Dorp in de Grietenij *Oostdongeradeel*. Het Huis plagt te ſtaan in het Noordlijk gedeelte van het Dorp. Het was vermaard om zijne zonderlinge en meer dan gemeene ſterkte. Het heeft geſtaan tot in de tegenwoordige Eeuwe; zijnde omtrent het Jaar 1720 afgebroken.

Zie WINSEMIUS, *Kronijk van Friesland*; OCKO SCARLENSIS.

ROPTAZYL, eene uitwatering in *Friesland*, in de Grietenij *Barradeel*, een half uur gaans ten Noorden van *Harlingen*, in den Zeedijk. Zij ontleent, waarſchijnlijk, dien naam van het bovengemelde Geſlagt van ROPTA, door 't welk de *Zijl* (dus noemt men, in *Friesland*, eene Sluis of Waterloozing,

aan den Zeekant) wierdt aangeleid. In den aanvang diende zij mede tot eenen uitvaart van Schepen na de Zuiderzee. Door het verzanden van den Binnenlandſchen Vaart, derwaarts loopende, gepaard met het verhoogen van het Buitenſtrand, is de *Zijl* daar toe onbekwaam worden. Tegenwoordig wordt de uittogt alleen open gehouden, ten behoeve der landſtreeke tusſchen de Stad *Franeker* en de zo genaamde *Bieruwen*, welke, langs dien weg, haar overtollig Binnenwater loost. Van de gemelde Stad loopt derwaarts een Vaart, de *Ried* genaamd. Door koop is de Stad *Harlingen* eigenaares geworden van de *Roptazijl*. Het belang dier Stad vordert, dat de Sluis onbevaarbaar blijve: dewijl anderzins de doortogt van Schepen merkelijk zou verminderen.

Rosæus, (henricus) Predikant onder de Hervormden, eerst te *Vriemersſum*, in 't Graafſchap *Meurs*, naderhand in *'s Graavenhage*, alwaar hij, in den aanvang der voorgaande Eeuwe, zijnen dienst aanvaardde. Zo als het zich in den beginne van zijnen Dienst liet aanzien, voorſpelde zijn gedrag een gemaatigden Godgeleerde, van welken men een ijverigen tegenſtander van Kerkelijken dwang en menſchelijke bepaalingen in het Godsdienſtige mogt verwagt hebben, en als zodanig eenen Voorſtander van de zaak der Remonſtranten. Geduurende zijn verblijf op zijne eerſte ſtandplaatze, maakte hij zwaarigheid omtrent eene onbepaalde Onderteekening van den Katechismus. Met uitenbogaart hieldt hij, geduurende de eerſte jaaren zijns verblijfs in *'s Hage*, eene gemeenzaame verkeering en vertrouwelijke vriendſchap. Zelf raadpleegde hem deeze over de eerſte Remonſtrantie of Vertoog, 't welk, van de zijde der *Remonſtranten*, wierdt ingeleverd. Over de uitſtaande geſchillen met dezelven, verklaarde hij niet te willen twisten, maar dat men, over en weder, elkander in liefde behoorde te verdraagen. Al vroeger, in den Jaare 1607, hadt hij aan conradus vorstius, toen nog Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Steinfort*, geſchreeven, over het houden van eene Algemeene Kerkvergadering of Sijnode van alle Hervormde Kerken, om in dezelve de gronden der Leere te bepaalen, en eens voor al vast te ſtellen, wat voor Hervormde

Regt-

Regtzinnigheid moest gehouden worden. Uitdrukkelijk verklaarde hij zich, in dien Brief, voor eenen vriend van toegeeflijkheid en gematigdheid. „ 't En zij men (dus ſchreef „ hij, onder andere) eenige vrijheid om de waarheid te on„ derzoeken, en met eene om van anderen, in zommige din„ gen, die het fondament niet raaken, te mogen verſchillen, „ toelaate, wat is 'er dan anders dan ſcheuring te verwagten? „ Hier uit blijkt dan (dus gaat hij voort) hoe noodzaaklijk „ het zij, dat men eenmaal, met gemeene toeſtemming, be„ paale, welke de dingen zijn, die het fondament of den „ grondſlag van den Chriſtijken Godsdienst eigenlijk raaken." Wel haast zal het blijken, hoe zeer hij van deeze beginzelen verbasterde, in den volgenden loop zijns leevens. Eerst moeten wij verhaalen, hoe hij, door eene onvoorzigtige uitdrukking, in *'s Hage*, bijkans aanleiding hadde gegeeven tot eene zeer verderflijke opſchudding.

In den jaare 1612, liep, zo wel in *'s Hage* als elders, een gerugt, alsof de Roomschgezinden tegen de Omroomſchen iet vijandigs in den zin hadden. Eenigen beſchouwden dit als beuzeltaal, doch bij anderen vondt het geloof. Rosæus ſchijnt tot de laatſten behoord te hebben. Althans, op den Biddag, welke op den achttienden April des gemelden jaars wierdt gehouden, in den maamiddag, in de Groote Kerk, predikende, liet hij zich ontvallen, *Dat 'er vreeze was dat de Paapisten wel eens meester mogten worden.* Terwijl de Leeraar hier over uitweidde, gebeurde het dat zekere Jongen, op een houten Monniksbank, tegen het Koor in ſlaap gevallen zijnde, met het hoofd voor over viel, en, in 't vallen, met de hielen tegen den hollen Bank ſtootende, eenig gerugt maakte, en nog half ſlaapende bleef leggen. Eenige jongens en manspersoonen, omziende, meenden dat 'er iemand in zwijm lag, en begaven zich derwaarts. De Vrouwen, in 't Ruim der Kerke, dat ziende, hebbende den ſchrik van het gemelde gerugt nog op den hals, ſprongen ſchielijk op, en met een verbaasd geroep over hoop. Zij vloogen, Stoelen en Stooven omſtootende, Huiken, Moffen en Kerkboeken van zich werpende, na de Kerkdeuren om zich te bergen, elkanderen diets maakende, dat men, aan de andere zijde der Kerke, begon dood te ſlaan.

Intusschen wierden de Deuren, van buiten, met geweld gesloo-ten gehouden, uit vreeze dat de menigte elkander in de Por-taalen zou vertreeden. Dit deedt het misbaar toeneemen, de-wijl men den inval kreeg, dat de Roomschgezinden de Kerk omsingeld hadden. Eenige Vrouwspersoonen, buiten geraakt, riepen langs de Straaten, dat in de Kerk alles wierdt vermoord. Dit baarde nieuwe ontsteltenis. Onder dit alles riep ROSÆUS met luider stemme, dat *het geen nood hadt; dat men zich ter neder zou zetten, en met hem God aanroepen.* Na het ein-digen der Godsdienstoeffeninge ontving de Leeraar eene ernsti-ge bestraffing, en besloot de Kerkenraad, in de volgende open-baare zamenkomst der Gemeente aan te kondigen, dat *'er geene reden was geweest tot vreeze. Men hadt op God en de Over-heden te vertrouwen.*

De gemaatigdheid van ROSÆUS, van welke wij boven gewag maakten, duurde tot in den Jaare 1612. Het voorspel van 's Mans aanstaande gedraagingen, was eene verkoeling van Vriendschap met zijnen Amptgenoot JOANNES UITENBOGAART; eerst brak hij de verkeering met hem af; vervolgens hoorde hij hem niet meer prediken. Glad van tong en bevallig van taale, begon hij, met eenen vloed van woorden, op den Predik-stoel, zeer hevig uit te vaaren, naar gelange de toorn, (men noemt het godsdienstigen ijver) aan welken hij zeer onderhevig was, bij hem hooger rees. Eerst vierde hij zijnen oploopendheid bot, tegen CONRADUS VORSTIUS, weleer zijner Leermeester, naadat hij denzelven, kort geleeden, in *'s Hage* hoog gepreezen, en aldaar, buiten weeten des Kerkenraads, aan het Heilig Avondmaal gebragt, als mede ten zijnen huize vriendelijk onthaald hadt. Vervolgens liet hij zich ook hooren tegen de *Remonstranten*, in algemeene woorden de Nieuwig-heden en Nieuwigheiddrijvers ernstig doorstrijkende, zonder personen te noemen, of wat hij met de nieuwigheden be-doelde. Doch de Contraremonstranten verstonden 's Mans taal, en bleeven vast, de een voor en de andere naa, uit UITEN-BOGAARTS gehoor, en eindelijk ook van 't H. Avondmaal. Het getal van deeze groeide, naar gelange ROSÆUS duidelijker taal begon te spreeken, en eindelijk tegen zijnen Amptgenoot open-lijk uitborst. Dit viel voor in den Jaare 1615. Eer de zaak

nog

nog die hoogte hadt bereikt, hadt men hem, in gezelſchappen, hooren zeggen, dat ARMINIUS *en* UITENBOGAART *hem aan hunne koorde hadden gezogt te trekken, en dat de vriendſchap met hen bij hun was uit geweest, toen ze zagen, dat hij naar hem niet wilde luisteren.* Aan iemand, welke hem zijne voorgaande vriendſchap met UITENBOGAART herinnerde, en na de reden deezer verwijdering vraagde, zou hij geantwoord hebben: *Ik heb mij met hem gemeenzaam gemaakt, om zijnen grond te peilen, en dien vernomen hebbende, hem laaten vaaren.*

Onder dit alles, niettegenſtaande ROSÆUS zich, nu en dan, ſcherpe uitdrukkingen liet ontvallen, op UITENBOGAART gemunt, behieldt, egter, deeze, in 't openbaar, een diep ſtilzwijgen. Geene vrijheid, evenwel, meende hij daar toe te hebben, zints men ROSÆUS telkens hoorde ſpreeken en uitvaaren tegen *valſche Leeraars, Verleiders, Wolven en Vosſen, die onder hen waren, die geenen God hadden, welke men moest vlieden, met welke men geen gemeenſchap mogt houden, die men niet in huis mogt ontvangen, noch groeten, om geen deel te hebben aan hun kwaad.* Op Zondag, den zesden September des gemelden Jaars 1615, hieldt UITENBOGAART eene opzettelijke Leerre. Hij ontvouwde in dezelve de hoofdartikelen van den Godsdienst, in algemeene bewoordingen, bijzonder de befaamde vijf Artikelen, die tuſſchen de Remonſtranten en de Contraremonſtranten in geſchil ſtonden. Omtrent de laatſte wees hij aan, hoe de oude Kerkleeraars daar omtrent niet eenerlei meening gevoed, en het leeren van de beide gevoelens, aangaande de Volſtrekte en de Voorwaardelijke Voorbeſchikking hadden toegelaaten, zonder elkander te verdoemen, of eene ſcheuring in de Kerk te verwekken. CALVINUS en MELANCTHON, zeide hij, hoewel, aangaande de Leere der Voorbeſchikkinge, wijd verſchillende, hadden, evenwel, Vrede en Vriendſchap met elkander gehouden. In 't ſlot verklaarde hij zijnen afkeer van ſcheuring, over welke Apostel PAULUS het oordeel hadt verkondigd; vermaande de toehoorders tot liefde, eendragt en vrede, en betuigde, liever te willen afſtand doen van zijnen dienst, dan op eenigerhande wijze oorzaak zijn van ſcheuringe in de Gemeente. Veelen von-

vonden genoegen in deeze prediking. Rosæus met de zijnen dagt 'er anders over, hoewel hij dezelve niet gehoord hadt. Zich bedienende van eenige brokken, welke hij ginds en elders hadt opgezameld, verſcheen hij, eene maand daar naa, twee dagen vóór de viering van het H. Avondmaal, in den Kerkenraad. Hier deedt hij zijn beklag over UITENBOGAART en deszelfs Leerrede, welke hij zeide te ſtrekken tot ſcheuringe, en om de haatlijkheid daar van hem aan te wrijven; begeerende, derhalven, dat de Kerkenraad zich het oordeel over die Leerrede zoude aantrekken. Gevraagd zijnde, of hij voorneemens waren om ten Avondmaal te gaan, hernam hij, *zulks nog niet te kunnen zeggen, maar dat hij zich zou bedenken.* Veel werks deeden de Heeren APOLLONIUS SCHOTTE en SWERIUS, Raadsheeren, en beiden Ouderlingen, om hem onder 't oog te brengen, de ergernis, welke zijn wegblijven bij de Gemeente zoude geeven. Toen borst ROSÆUS uit in hevige woorden: „ De ſcheuring, zeide hij, is 'er alreeds, „ en ik heb ze niet gemaakt. Men weet wel (voer hij voort) „ wat UITENBOGAART heeft uitgerecht. Hij ſpreekt veel van „ liefde en vrede, omdat hij geene magt heeft. Maar men „ ziet wel, hoe 't elders gaat, daar hij en de zijnen magt „ hebben; daar men de Vroome Kerkendienaars ter poorten „ uitleidt. Dat zelfde zou men in den *Hage* ook wel heb„ ben gezien, en mij niet lang hebben geleeden, hadt UITEN„ BOGAART magt gehad. ——— De Kerkenraad (vervolgde „ hij) hadt op UITENBOGAARTS Leere en handelingen al voor „ lang behooren te letten; dat is niet geſchied: daarom moest „ ik het doen. Doch 't is mijn ſtuk alleen niet, maar van „ meer anderen, van welker wegen ik dit doe. De Kerken„ raad (beſloot hij) heeft zich dan hier in te kwijten. 't „ Geen ik doe, geſchiedt uit enkele Conſcientie voor God „ (dit zeggende, ſloeg hij de oogen ten hemel) waar van ik „ ten jongſten dage goede rekening zal geeven voor den „ Zoone Gods." De Heer SCHOTTE merkte, zedert, hier op aan, *dat hij bemerkte dat eenige lieden thans te werk gingen even als de Jeſuiten, poogende hunne partijen met leugenen te overvallen*: begeerende voorts op UITENBOGAART, hij wilde, om deezes handels wille, zich aan zijnen gewoonlijken dienst

dienst niet onttrekken, noch van 's Heeren Tafel blijven. Ten aanzien van ROSÆUS viel het uit, zo als veelen verwagt hadden; nevens veelen zijner aanhangeren kwam hij niet ten Avondmaal. In eene volgende bijeenkomst van den Kerkenraad wierdt ROSÆUS daar over onderhouden, doch inzonderheid gevraagd, of hij eenige punten van beschuldiginge tegen UITENBOGAART hadde op het papier gesteld. Hij gaf hierop een ontkennend antwoord, zeggende daar toe geenen last ontvangen te hebben.

Intusschen groeide de verwijdering tusschen ROSÆUS en UITENBOGAART: weshalven men, ter voorkominge van den schadelijken invloed daar van op de Gemeente, op middelen ter Verzoeninge ernstig bedagt wierdt. Ten dien einde verzogt men den Raadsheer FRANÇOIS FRANKEN, Ouderling der Gemeente, eene *Akte van Accommodatie* of Vergelijk te willen opstellen, om aan beide ter aanneminge te worden voorgeleid. De hoofdzaaklijke inhoud daar van behelsde, dat, ter bevorderinge van de gemeene rust der Kerke, „ voortaan, „ in alle Predikatien, niet anders zoude geleerd worden, dan „ 't geen tot opbouwinge van Gods Kerke en tot stigtinge „ van zijne Gemeente is dienende, zonder dat men aldaar de „ vijf Punten, die tegenwoordig tusschen etlijke Leeraars in „ geschil staan, zoude mogen verhandelen, dan zeer zoberlijk en met groote gemaatigdheid, zonder twisten; en dat „ de geenen, welke in deezen deele van verschillende gevoelens zijn, elkander ter zaake van dien niet zullen moeilijk „ vallen, noch de Christlijke liefde daarom verkorten. —— „ Dat voorts UITENBOGAART en ROSÆUS, op verzoek van den „ Kerkenraad, ten dienste van de Kerk, en ter liefde van de „ gemeene rust, alle oneenigheden en geschillen, tusschen hen „ tot op dien tijd toe gevallen, elkander zouden vergeeven; „ beloovende den eenen den anderen, voortaan, als goede „ Mededienaars, getrouwelijk te zullen behulpzaam zijn in de „ vordering van de eere Gods en goede onderwijzing van de „ Gemeente."

UITENBOGAART omhelsde de voorwaarden, in dit Geschrift nedergesteld. Doch, welke moeite men daar toe ook aanwendde, ROSÆUS was niet te beweegen. Men hieldt Kerken-

raad

raad op Kerkenraad, en gunde hem telkens uitſtel van beraad. Alles vrugteloos. Integendeel voer hij, in de maand December des zelfden jaars, zo hevig uit van den Predikſtoel, dat de Staaten van *Holland*, van welker Vergaderinge eenige Leden onder 's Mans gehoor geweest waren, te raade wierden, zich met de zaak te bemoeien. De Kerkleeraars LA FAILLE en LAMOTIUS, Amptgenooten van ROSÆUS, voor Hun Edele Groot Mogende ontbooden, ontvongen bevel, Kerkenraad te beleggen, en in denzelven aan ROSÆUS zijne uiterlijke meening af te vraagen, om vervolgens, 's anderendaags, zijne meening in te brengen. De Kerkenraad verzogt uitſtel. 's Lands Staaten, midlerwijl, de bovengemelde Akte ingezien en goedgekeurd hebbende, vorderden ROSÆUS in hunne Vergadering. Naa, alvoorens, hem te hebben onderhouden over het misnoegen, door zijn prediken ontſtaan, wierdt hem afgevraagd „ Of hij zich, voortaan, ingevolge van het Beſluit van Hun „ Ed. Gr. Mogende, in vrede en eenigheid met zijne Mede„ dienaaren wilde gedraagen; aangezien Hun Ed. Gr. Mogen„ de verſtonden, dat 'er nergens minder dan in *'s Hage*, „ ſcheuring of oneenigheid onder de Kerkendienaaren mogt „ worden geleeden." ROSÆUS antwoordde hierop „ niet te „ weeten, in zijne Leerrede anders dan naar Gods Woord, „ en bij uitlegging van zijnen Text gedaan, te hebben; dat „ hij zich van 't Avondmaal hadt onthouden, vermids hij in „ zijn gemoed was ontſteld over UITENBOGAARTS Leerrede „ tot verklaaringe of belijdenisſe zijns geloofs." Hij voegde 'er nevens „ met UITENBOGAART eenigheid noch Christlijke „ liefde te kunne houden, zo lang hij met de gemeene Ker„ ken niet was vereenigd." Door de Vergadering wierdt hem hier op aangezegd „ Dat Hun Ed. Gr. Mogende, naa de „ Conferentie over de vijf Punten, om gewigtige redenen, „ niet goedgevonden hadden, eenige beſlisſende uitſpraak over „ de verſchillende gevoelens te doen, maar beſlooten hadden, „ dat, ter oorzaake van die verſchillende gevoelens, de Christ„ lijke en broederlijke Eenigheid niet zoude worden naage„ laaten."

Ondanks dit alles volhardde ROSÆUS bij zijne meening. Andermaal wierdt thans de Haagſche Kerkenraad gelast, hem te ver-

vermaanen tot het aanneemen van de meer gemelde Akte van Vergelijk, als mede tot het gebruik van het Avondmaal met zijne Amptgenooten: met bijvoeging, dat in gevalle hij, binnen de eerstvolgende veertien dagen, daar toe niet te beweegen ware, zulks aan Gekommitteerde Raaden moest worden aangediend. Op eene vraag, ROSÆUS naderhand gedaan, *of hij, over 't geen hem was voorgehouden, zich nader hadt bedagt*; gaf hij tot antwoord, *zich tot nog toe niet anders te kunnen verklaaren.* Thans kwamen de Gekommitteerde Raaden, bij afweezigheid der Vergaderinge van Hun Ed. Gr. Mogende, tot het beſluit „ Dat in gevalle ROSÆUS, binnen de geſtelde „ veertien dagen, zich niet wilde laaten overhaalen tot den „ meergemelden voorſlag, betreffende de Christlijke Eenig- „ heid, zo in zijne Leerredenen als in het gebruik van het „ Avondmaal, Heeren Gekommitteerde Raaden, van wegen „ en uit naam van Hun Edele Groot Mogenden, hem in zij- „ nen dienst zouden ſchorzen, tot op de volgende Vergade- „ ringe, om alsdan de zaak in nadere overweeging te nee- „ men." Hoewel diens Beſluits bewust, bleef, nogthans, ROSÆUS, op den tienden Januarij des volgenden Jaars 1616, van het Avondmaal, nevens een merkelijk getal zijner aanhangeren. Naa verloop der geſtelde veertien dagen, verzogt en verkreeg hij telkens uitſtel, midlerwijl niet aflaatende van ſterk en bitter uitvaaren van den Predikſtoel.

Een zonderlingen voorſlag liet ROSÆUS, in dien tusſchentijd, doen, door de Heeren SCHOTTE en VERIUS, aan zijnen Amptgenoot UITENBOGAART. Hij wilde dat deeze een Nationaal Sijnode zoude helpen bevorderen, op de volgende voorwaarden: „ Het Sijnode zou, vooreerst, beſtaan uit perſoonen, „ bij de Kerken of Provinciaale Sijnoden te benoemen. Al- „ wie eenige bedenking opperde omtrent de Confesſie of „ den Katechismus, zou in het Sijnode zijne ſtem verliezen. „ Het geen, in het Sijnode, bij meerderheid van ſtemmen „ wierdt beſlooten, zoude als een beſlisſende uitſpraak of „ gevoelen worden aangemerkt." Doch UITENBOGAART gaf hier op tot antwoord, dat *het beleggen van een Sijnode was buiten hem*, *buiten* ROSÆUS, *en buiten de Kerk en Kerkenraad van 's Hage, en dat hij zich zoude voegen naar het Ont-*

Ontwerp van Sijnode, volgens het goedvinden der Hooge Overheid.

Aldus ſtonden de zaaken, wanneer men nog eenige poogingen deedt, om ROSÆUS tot gehoorzaamheid te brengen. In de Vergadering van Gekommitteerde Raaden ontbooden, en gevraagd zijnde, *of hij aan het Beſluit van Hun Ed. Gr. Mogende tot vrede wilde gehoorzaamen, of niet?* gaf hij een weigerend antwoord, met beſchuldiging van UITENBOGAART over eenige uitdrukkingen in zijne Schriften, die hem te ſcherp voorkwamen. Naderhand onderhielden hem afzonderlijk twee Leden van Gekommitteerde Raaden, als mede, op eenen anderen tijd, 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD. Doch de Kerkleeraar bleef onbeweegelijk. Toen volgde, eindelijk, op den twaalfden Februarij, het Beſluit van Hun Edele Groot Mogende, bij 't welk aan ROSÆUS, tot nader order, het prediken wierdt verbooden. TRIGLAND verhaalt, dat ROSÆUS, gedurende den tijd zijns beraads, met verſcheiden Predikanten, bij monde en in geſchrift, hadt geraadpleegd, wat hem te doen ſtondt, en dat zommigen hem hadden aangeſpoord tot het houden van Kerkelijke gemeenſchap met UITENBOGAART, doch dat anderen hem vermaand hadden, te blijven ſtaan daar hij ſtondt, zonder te wijken of iets toe te geeven.

ROSÆUS, nu van den predikdienst ontzet, begon, vervolgens, alle gemeenſchap met de Haagſche Gemeente af te breeken. Men zag hem niet meer in de Godsdienſtige Zamenkomſten verſchijnen, maar telkens, nevens zijn gezin, en veele naavolgers, na *Rijswijk*, buiten *'s Hage*, ter preeke loopen. Zo ſterk, ondanks 's Mans ſtilſtand, was zijn aanhang, dat, volgens 't verhaal van TRIGLAND, meer dan tweehonderd perſoonen, bij ondertekening, zich verbonden, ten zijnen behoeve, bij 's Lands Staaten, Smeekſchriften te zullen inleveren; als mede, dat men zeer veel werks deedt, om tekenaars te winnen. Het Verzoekſchrift, welk men, eerlang, zag in 't licht koomen, behelsde, hoofdzaakelijk, een beklag over het verbod, om te prediken, aan ROSÆUS gedaan. „ Hier door, „ zeiden de Ondertekenaars, moesten ze het gehoor van „ Gods Woord derven. Want (dus gingen ze voort) wat „ de andere Predikanten in *'s Hage* aanging, eenigen derzelven

„ leer-

„ leerden den Christlijken Godsdienst niet zuiver; anderen
„ wederſpraken die Onzuiverheid niet, en moesten, diensvol-
„ gens, gehouden worden, het gevoelen van de eerſten meer
„ toe te ſtaan, dan aan getrouwe Dienaars van Gods Woord
„ geoorlofd was te doen. Hierom konden zij derzelver Leer-
„ redenen niet hooren, zonder bezwaaring huns Gemoeds.
„ Door 't bevel, aan ROSÆUS gedaan, wierdt hun de vrijheid
„ benomen, die zo wel de Contraremonſtranten als de Re-
„ monſtranten elders genooten. Over 't verſchil tuſſchen dee-
„ ze was nog geene uitſpraak gedaan; dit hadt hun doen
„ hoopen op het voortduurend genot van de oude vrije oeffe-
„ ninge van de Christlijke Gereformeerde Religie, en dat hun
„ geene mindere vrijheid zou worden gelaaten, dan aan die
„ van de Augsburgſche Confesſie, zo in '*s Hage* als elders.
„ Eenpaarigheid van zorge voor alle de leden en Onderdaa-
„ nen van een Gemeenebest hadt altijd liefde, rust, eendragt
„ en magt gemaakt, het tegendeel twist en onlust veroor-
„ zaakt. Als leden van den Staat verzogten ze hierom, dat
„ Hun Ed. Gr. Mogende hun geliefden te vergunnen, de oef-
„ fening van de Gereformeerde Religie, zo als die van ouds
„ in de Gereformeerde Kerken was geleerd, naar 't gevoelen
„ der Contraremonſtranten; en dat, ten dien einde, ROSÆUS
„ in zijn predikampt mogt herſteld worden." Ten zelfden
tijde leverde ROSÆUS een afzonderlijk Smeekſchrift in; hij
verzogt in hetzelve „ dat de Heeren Staaten hem over 't
„ ſtuk der Opſchortinge in zijnen predikdienst geliefden te hoo-
„ ren, en zodanig eene uitſpraak en beſtelling te doen in zij-
„ ne zaak, als, tot Gods eere en tot welſtand der Kerke,
„ bevonden zou worden te behooren."

Op het eerstgemelde Verzoekſchrift kwam het volgende antwoord: „ De Staaten van *Holland* en *Westfriesland* ver-
„ ſtaan, dat de Supplianten hen zullen draagen als goede ge-
„ hoorzaame Onderzaaten en oprechte Godvreezende Christe-
„ lijke Gereformeerde Religionsverwanten; en zal bij haar
„ Hooge Overheid, gelijk ook bij de Ordinaris Overheid
„ van den *Hage*, voorts wel goede zorge gedraagen worden,
„ dat Gods heilig Woord in alle zuiverheid en ſtigtelijk zal
„ worden geleerd, gelijk haar Ed. Mogende goede meeninge

„ altijd

„ altijd geweest is, en als nog is." Op het Geschrift van ROSÆUS volgde dit Besluit: „ De Staaten van *Holland* en *West-* „ *vriesland* verstaan, dat de Suppliant zal hebben te betoonen „ leedweezen, en doen behoorlijke reparatie van zijne proce- „ duuren, daar uit veroorzaakt is de scheuring van de Ge- „ meente alhier in den *Hage*, tot Haar Ed. Mogend conten- „ tement, ofte haare Gecommitteerde Raaden, de ordinaris „ Overheid en Kerkendienaars in den *Haag*, zijne mede- „ broeders, om 't zelve gedaan op zijne zaak eindelijk gedis- „ poneert te worden; waar toe hem voor het uiterste tijd „ vergund wordt tot de naaste Vergaderinge van haar Ed. „ Mogende. En wordt den Suppliant belast, midlertijd hem „ te onthouden van allen Kerkendienst en besoigne."

ROSÆUS, zulk een antwoord bekoomen hebbende, zat daarom niet stil; hij zogt meer aanhangers te winnen, en slaagde daar in niet ongelukkig. Bij veelen vondt hij te meer ingangs, door mededogen, en omdat ze hem aanzagen voor eenen Martelaar, die om de goede zaak en de zuiverheid der Leere leedt. Geene de minste schade leedt hij, daarenboven, maar won veeleer bij zijnen stilstand. Zijne Jaarwedde behoudende, en vrij zijnde van prediken, hadt hij te beter gelegenheid, om winst te doen met het oeffenen der Geneeskunde, waar van hij reeds voorheen werk gemaakt hadt, en door deezen toegang tot veelerhande lieden, door bijzondere toespraak, zijnen aanhang te vermeerderen. Zelf hadt hij onder de Grooten veele begunstigers; 't welk eenen van deezen, aan iemand der vrienden van ROSÆUS, die zijne vreeze te kennen gaf, dat hem, van de zijde der Staaten, eenige zwaarigheid mogt overkoomen, deedt zeggen, *dat* ROSÆUS *wist, wat fleunzel hij hadde.* Met dit alles vondt 's Mans gedrag, ook bij de Contraremonstranten, geenzins eene algemeene goedkeuring. Onder andere hadt de vermaarde BALTHASAR LYDIUS, Predikant te *Dordrecht* en ijverig voorvegter der Contraremonstranten, hem tot vrede en bijlegging vermaand.

Door de afwijzende antwoorden van 's Lands Staaten waren ROSÆUS en zijne vrienden niet afgeschrikt, om van nieuws hunne Vertoogen in te leveren. Nog in het zelfde jaar, bestonden de laatstgenoemden, die zich de *dolerende* of klaagende Ge-

Gereformeerde Kerk noemden, en zeiden, boven de twaalfhonderd Leden ſterk te zijn, ter Vergadering van *Holland*, die in de maand September wierdt gehouden, te verzoeken, dat aan hun de vrije oeffening der Gereformeerde Religie en de dienst van den Predikant ROSÆUS, in eene openbaare Kerk in *'s Hage*, mogt vergund worden. In een afzonderlijk Verzoekſchrift, 't welk, ten zelfden tijde, door ROSÆUS alleen, wierdt ingeleverd, gaf hij te kennen, „ dat hij de voorgaan„ de Apostille van Hun Ed. Mogenden, om zijne ſchuld te „ belijden en te beteren, niet konde gehoorzaamen, als zich „ te eenemaal onſchuldig kennende, met verzoek dat Hun „ Ed. Mogende hem van hun vonnis geliefden te verligten, „ en in zijnen dienst te herſtellen, zonder hem met de ge„ meenſchap aan de tafel des Heeren met UITENBOGAART; zo „ lang de zaak tuſſchen de verſchillende partijen op den zelf„ den voet ſtondt, te bezwaaren, of tot aanneeming van „ Hunner Ed. Mogende Beſluit te dwingen." Doch, zo wel dit als het eerstgemelde Smeekſchrift, bleef onbeantwoord.

Aldus bleef ROSÆUS van zijnen dienst verlaaten, tot in de maand November des Jaars 1618, wanneer hij, op zijn ſchriftelijk verzoek, herſteld wierdt in den ſtaat, in welken hij zich hadt bevonden vóór zijne ſchorzing; met vrijheid om voortaan, nevens en even gelijk de andere Haagſche Predikanten, alle de deelen van het Leeraarampt te mogen waarneemen. Men weet, dat 's Mans voornaamſte vijand, UITENBOGAART, omtrent dien tijd, zich genoodzaakt vondt, *'s Graavenhage*, te verlaaten.

Zie UITENBOGAARTS *Leeven*; TRIGLAND; BRANDT, *Hiſt. der Reformatie.*

ROSEE, (N. N.) geboorten te *Leiden*, in den Jaare 1632, was eene niet onbevallige Schilderesſe, doch inzonderheid vermaard om eene kunst, welke niemand haar wist na te doen, noch ook, door welke middelen zij dezelve te werk ſtelde. Zij wist, naamelijk, allerlei kleuren van los gerafelde of uitgeplukte Zijde zodanig op het Paneel te plaatzen, dat dezelve vertoonden, landſchappen, bloemen, gedierten, menſchen en

veele andere voorwerpen, zo natuurlijk en fraai, dat dezelve, op eenigen afſtand, zich lieten aanzien, alsof ze door een ſiks penſeel geſchilderd waren. Aldus vervaardigde zij, op deeze wijze, een Kunſtſtuk, verbeeldende, onder anderen, den ſtam van eenen ouden boom, eene Spin in haar web, nevens een landſchap. Op den ſtam zag men den Schors, Kwasten en Mosch; de Spin was in haar web omwonden. Zij verkogt dit Stuk voor vijfhonderd Guldens. Een ander Kunſtſtuk wierdt, voor eene aanzienlijke ſomme, de eigendom van den Groothertog van Toskanen. Mejuffrouw ROSEE overleedt, ongehuwd, in den Jaare 1682, het vijftigſte haars ouderdoms.

Zie HOUBRAKEN.

ROSSEM, een Dorp en Heerlijkheid, in *Gelderſland*, in den *Bommelerwaard*. De vermaarde MAARTEN VAN ROSSEM, van welken wij ſtraks zullen ſpreeken, was 'er Heer van. Nog heden ten dage ziet men 's Mans Graftombe in de Kerk van het Dorp; in dezelve wordt door een eigen Leeraar de Predikdienſt verrigt. Eertijds ſtondt, bij deeze Plaats, een deftig Slot, van 't welk nog heden eenige Overblijfzels voorhanden zijn.

Zie PONTANUS en SLICHTENHORST.

ROSSEM, (MAARTEN VAN) Heer van *Roſſem* en *Poederoijen*, gebooren te *Bommel*, was een der meest berugte Krijgsoverſten der Zestiende Eeuwe, rigtende allerwege, daar hij kwam of doortrok, groote verwoestingen aan: weshalven hij als de *Gelderſche* ACHILLE of een ander HANNIBAL gevreesd wierdt. Eerst tradt hij in dienst van KAREL VAN EGMONT, Hertog van *Gelder*; deeze zondt hem, in den Jaare 1518, na *Friesland*, om 'er de Landvoogdij te bekleeden. Doch hij deedt, eerlang, afſtand van dat Stadhouderſchap, uit hoofde van de kneevelaarijen der Gelderſchen in dat Gewest, welke hij met geene goede oogen konde aanzien. Zedert ſtelde hem de Hertog aan tot Stadhouder van *Utrecht*. Terwijl hij aldaar zijn verblijf hieldt,

Heldt, wierdt, ter Vergaderinge van *Holland*, het beſluit genomen, den gemelden Hertog vijandelijk aan te tasten. Dit bleef voor den Geldersman niet verborgen. Om derhalven in de voorbaat te zijn, wierdt hij te raade, de Hollanders te overvallen, eer zij het hem deeden. Ten dien einde verzamelde hij een Leger van tweeduizend Ruiters en Knegten, en gaf het bevel over dezelve aan MAARTEN VAN ROSSEM, wiens moed en geſchiktheid tot dusdanige onderneemingen de Hertog, reeds meer dan eens, ondervonden hadt. Verzeld van eenige Utrechtſche burgers, trekt hij op, in het begin van de maand Mai des Jaars 1528. Het oog hebbende op *'s Graavenhage*, nam hij zijnen weg voorbij *Montfoort* en *Woerden*. Om te minder agterdogts te geeven, voerde hij Oostenrijkſche banieren. De Bezetting van *Leiden*, hier door misleid, en het voorbijtrekkende volk voor vrienden aanziende, liet ze, onverhinderd, hunnen weg vervolgen, na het Dorp *Voorſchoten*, alwaar VAN ROSSEM een huis of twee deedt in brand ſteeken. Doch toen nu de Veldheer tot *Rijswijk* en voor 't *Haagſche Bosch* was genaderd, deedt hij de Gelderſche Vaandels ontwinden, en, onder een woest geſchreeuw van *Gelder! Gelder!* de benden op de Hofplaats aanvallen. Aan drie oorden tevens deedt hij het Vlek aantasten. Zo groot een ſchrik en vervaardheid beving ſtraks alle de inwooners, dat ze naauwlijks tijd hadden om iets te bergen. De Raaden van *Holland* verlieten het Hof, 't welk van de Gelderſchen ſtraks ingenomen, doch niet geplonderd wierdt. Niet zo toegeeflijk handelde de woeste hoop omtrent veele aanzienlijke wooningen, zo van Burgers als Edellieden; deeze wierden van alles beroofd en geheel leedig geplonderd. Men opende de Gevangenpoort, en liet eenigen los, die voorts de hand leenden tot het plonderen. Naadat men nu, van het plonderen, zijnen zat hadt bekoomen, wierdt de verdere verwoesting afgekogt voor eene ſomme van twintigduizend Guldens. Met buit beladen, keerden nu de Gelderſchen te rug na *Utreeht*, langs den zelfden weg, welken zij gekoomen waren. In het doortrekken persten zij verſcheiden Dorpen zwaare Brandſchattingen af.

Wat VAN ROSSEM, zints de plondering van *'s Graavenhage* tot in den Jaare 1542, verrigt hebbe, vinden wij niet aange-

tekend. In dit jaar ontſtondt 'er geſchil tuſſchen de Gelderſchen en Brabanders. Men hadt VAN ROSSEM, omtrent dien tijd, te *Antwerpen* op de Paerdemarkt gezien, en men ſtelde vast, zints het uitbreeken van den twist, dat hij aldaar was gekoomen om de Stad te beſpieden, en eenen toeleg tegen dezelve in den zin hadt. Ook hadt hij reeds eenig volk op de been, 't welk, door *Luikerland*, derwaarts in aantogt, en reeds over de Maaze was getrokken. Doch, door eenige Boeren en gewapende manſchap, liet het zich over die rivier te rug jagen. Zedert verzamelde VAN ROSSEM eenig volk, zo 't heette, om tegen de Turken te dienen. Doch hij trok daar mede, andermaal, over de Maaze, en viel in *Kempeland*. Hier bleek het, welk en hoedanig zijn weezenlijk oogmerk ware. VAN ROSSEM liep de Melerij plat, en beroofde de weerclooze en niets kwaads vermoedende opgezeetenen van alles wat zij hadden. De Dorpen *St. Odenrode*, *Oorſchot*, *Hilvarenbeek*, *Baarle* en *Boxtel* wierden in koolen geleid of met brandſchattinge bezwaard. Van daar namen de plonderaars hunnen weg na *Breda*; doch de ingezeetenen, veele van welke de vlugt hadde genomen, kwamen vrij met den ſchrik, dewijl de Gelderſchen de Stad voorbij, en na *Hoogſtraten* trokken, welks Kaſteel zij, bij Verdrag, bemagtigden.

Van dit bedrijf van MAARTEN VAN ROSSEM hadt de Prins VAN ORANJE de tijding bekoomen te *Utrecht*. Met vijfhonderd Paerden en acht Vaandels Knegten ſloeg hij van daar op weg, om de Gelderſchen te keeren. Doch deeze lokten hem, tuſſchen *Breda* en *Hoogſtraten*, in eene hinderlaage; zodat hij zich genoodzaakt vondt, met agterlaating van het grootſte gedeelte van zijn Volk, na *Antwerpen* de wijk te neemen. Derwaarts volgden hem VAN ROSSEM, en elſchte terſtond de Stad op, in naame der Koningen van *Frankrijk* en *Deenemarke*. Doch de Trompetter, die de opeiſching deedt, wierdt met ſcherp beſcheid afgeweezen. Hoewel onvoorzien van zwaar geſchut, geliet zich thans, evenwel, VAN ROSSEM, alſof hij de Stad met geweld wilde aantasten. Maar, in ſtede van dit Ontwerp voort te zetten, trok hij, eerlang, af, ter middernacht: tot affcheid bekwam hij eenen aantal van driehonderd ſchooten uit zwaar geſchut der Stad; waar door eenigen van de zijnen ſneuvelden.

Sedert

Sedert vertoefde VAN ROSSEM nog eenigen tijd in *Brabant*, tot voor de poorten van *Mechelen* deerlijk huishoudende, en het platte Land, alomme, zwaare brandſchattingen afperzende. Zelf deedt hij eenen aanſlag op *Leuven*; die evenwel mislukte. Thans vereenigde hij zich met het Franſche Leger in *Luxemburg*.

In het volgende Jaare 1543, op de Veluwe vijfentwintig Vaandels Knegten en twaalfhonderd Ruiters hebbende bij een verzameld, deedt hij daar mede eenen inval in het Stigt van *Utrecht*. Naa de Dorpen *Leusden*, *Zoest* en andere, niettegenſtaande dezelve onder verding ſtonden, te hebben uitgeplonderd, vertoonde hij zich voor *Amersfoort*. Op den zesden Junij des gemelden jaars wierdt hij meester van de Plaatze, welker Ingezeetenen voorts de plondering voor tachtigduizend Guldens afkogten. Onmiddelijk daar naa deedt hij zijne Benden optrekken na de Meierij van *'s Hertogenbosch*, alwaar ze, even als te vooren, onmenſchlijk huishielden. Zij ſtaken den brand in het fraaie Dorp *Vugt*, 't welk, op één huis na, een prooi der vlammen wierdt. De Stede *Eindhoven* was het voorwerp eener geheele uitplonderinge. Kloosters noch Kerken wierden geſpaard; zelf de weerelooze Nonnen moesten aan de geilheid der Soldaaten ten dienſte ſtaan. In dat zelfde Jaar 1543 hegtte Keizer KAREL DE V het Hertogdom *Gelder* aan zijne uitgebreide bezittingen en heerſchappijen. MAARTEN VAN ROSSEM was een der Lands Grooten, welke over de onderhandeling geſtaan, en het Verdrag hadden helpen ſluiten. Ook ging hij, zedert, over in Keizerlijken dienst, in welken hij met den post van Gouverneur van 't Hertogdom *Luxemburg* wierdt vereerd. Even als voorheen, gedroeg hij zich in den dienst van zijne Keizerlijke Majeſteit. *Champagne* en *Lotharingen*, onder andere, hadden hier van de deerlijke ondervinding, ter gelegenheid van eenen inval, in den Jaare 1552; het platte Land wierdt alomme afgeloopen en verwoest, en de Opgezeetenen jammerlijk uitgeplonderd. Eene peſtziekte, welke, in den Jaare 1555, in het Keizerlijk Leger woedde, tastte ook onzen woesten Geldersman aan, en maakte een einde van zijn leeven. Geduurende zijne krankte, hadt VAN ROSSEM zich na *Antwerpen* laat voeren, en blies aldaar

den jongſten adem uit. Het Lijk wierdt na zijne Heerlijkheid *Rosſem* gevoerd, en in de Kerk daar van, in eene prægtige Graſſtede, begraaven. Toen de Admirant VAN ARRAGON, in den Jaare 1599, tot in de *Bommelerwaard* was doorgedrongen, beving eenen zijner Soldaaten de lust, om het Graf te openen, en het Lijk uit de Kist te haalen. Hij vondt ter wederzijden van hetzelve eenen Buskogel, even alsof hij nog naa zijnen dood vuur en vlam wilde blaazen. Op vermaaning van eenen anderen Soldaat, wierdt het Lijk wederom in de Kist geleid. Nog heden ſtaat te *Arnhem* het Huis, weleer door onzen Held getimmerd en bewoond. De gehoornde Nikkers en Duivels, de gewapende Krijgsknegten en andere ſoortgelijke, zo genaamde, ſieraaden, met welke het Gebouw van buiten is opgeſchikt, vertoonen duidelijk genoeg den geest, die, weleer, den eigenaar en bewooner bezielde. Zijne gewoone zinſpreuk was: *Branden is het Magnificat van den Oorlog.* VAN ROSSEM liet eene dogter naa, ANNA genaamd. Van deeze wordt verhaald, dat zij, ſtom gebooren zijnde, op zekeren tijd, bij een onverwagt voorval, eene ſterke pooging met haare tong doende, dezelve losrukte, en van toen af aan het vermogen der ſpraake bekwam.

Zie PONTANUS en SLICHTENHORST, *Gelderſche Geſchiedenisſen.*

ROTGANS, (LUKAS) vermaard Nederlandsch Digter, wierdt geboren te *Amſterdam*, in de maand Oktober des Jaars 1645. Zo wel van Vaders als Moeders zijde, was hij van aanzienlijke afkomſte, en ruim bemiddeld. Zijn Vader, JAKOB ROTGANS genaamd, was vermaagſchapt aan de aanzienlijkſte huizen van zijne Geboorteſtad, zelf aan Burgemeesterlijke Geſlagten, en bekleedde de waardigheid van Kommisſaris der Mouſteringe van *Holland.* Van adelijke afkomſte, aan den kant van beide Ouderen, was zijne Moeder, MAGDALENA TIMMERMAN genaamd. Vroeg ontvielen hem deeze beiden. Toen aanvaardde zijne Grootmoeder de taak zijner Opvoedinge, welke zij inrigtte, overeenkomſtig met 's Jongelings geaart-

aartheid en omſtandigheden. Hij wijdde zich aan de oeffeninge der fraaie letteren, en maakte daar in zeer groote vorderingen. Vooral leide hij zich toe op het leezen van de Latijnſche Dichters, en verpoosde, bij wijlen, zijnen Geest, door het opſtellen van kleine Nederduitſche Dichtſtukken. Zijne Grootmoeder hadt eene Hofſtede, aan de Vegt, tusſchen de Dorpen *Breukelen* en *Maarſen*, KROMWYK genaamd. Hier ſleet de jonge ROTGANS zijnen meesten leeftijd, en hadt, met een opmerkzaamen geest begaafd zijnde, gelegenheid om het Karakter en de Zeden der Landlieden van nabij te leeren kennen. De vrugt daar van was het bekende boertig ſtukje, *Boeren-Kermis* getiteld.

Terwijl de Heer ROTGANS dus aangenaam en lieflijk zijne dagen ſleet, in het ſtille landverblijf, wierdt zijne rust geſtoord door het rampzalig Jaar 1672. Terwijl elk, die 't Vaderland lief hadt, nu ter reddinge toeſchoot, vondt hij geene vrijheid om te mogen ledig zitten. Hij verzogt en verkreeg een Vaandel, om hetzelve in den dienst van den Staat te draagen. Geduurende den tijd van twee jaaren, gedroeg hij zich als een eerlijk Krijgsman. In 't einde wierdt hij den Dienst moede, dewijl veelen zijner Spitsbroederen hem telkens wierden voorgetrokken, en hij, op bevorderinge, geen uitzigt hadt. Thans keerde ROTGANS weder na het bekoorlijk *Kromwijk*, 't welk, door de Franſchen, geduurende hun verblijf in het Stigt, verwoest, doch, zedert, veel luisterrijker was herbouwd, dan het zich ooit vertoond hadt. Van nieuws gaf hij zich hier over aan de involginge van zijnen lust tot den dienst der Zanggodinnen.

Naa het ſluiten van den Vrede, tusſchen *Frankrijk* en de Verééngde Gewesten, bekroop ROTGANS de nieuwsgierigheid, om het gemelde Koninkrijk, en vooral de Hoofdſtad *Parijs* te zien. Van daar te rug gekeerd, op *Kromwijk*, begaf hij zich in 't huwelijk met ANNA ADRIANA DE SALINGRE, Zuster van zijnen Schoonbroeder. Van geen langen duur was deeze echtverbintenis. Reeds in den Jaare 1689 ontviel hem zijne huisvrouwe, laatende hem Vader en eenigen Opziener van twee Dogtertjes. Om zijn leed en hartzeer te verzetten, gaf hij zich nu geheel en al aan de Dichtoeffeninge over: wel

haast

haast verkreeg hij hier door eenen naam onder de beste Nederlandsche Dichters. Met dankzegging ontvingen deeze zijnen *Willem den derden*, Koning van *Groot-Brittannien*, een treffelijk Heldendicht. Welhaast wierdt dit gevolgd van zijne *Zedelessen uit de Oude Verdigtselen*. Van tijd tot tijd zag men, daarenboven, kleinen Dichtstukken ten voorschijn koome, op deeze of geene voorvallen of gelegenheden slaande; *Mengeldichten*, *Zegezangen*, *Landgedigten*, *Eerdichten*, *Huwelijks-* en *Lijkzangen*, en meer anderen. 's Mans bekende Tooneelstukken *Eneas en Turnus* en *Scilla*, zijn, dikmaals, op den ouden Amsterdamschen Schouwburg, met toejuiching, ten tooneele gevoerd. Verscheiden deezer Stukken draagen de kenmerken eener jeugdige penne. Hij zelve konde nimmer worden overgehaald, om aan dezelve de beschaavende hand te slaan. In laatere tijden nam een zijner vrienden deeze moeite op zich, doch volvoerde het met zo veel oordeels en omzigtigheids, dat de vreemde hand bezwaarlijk kan ontdekt worden.

In den naatijd des Jaars 1710 wierdt de Heer ROTGANS van de Kinderziekte overvallen; hij overleedt aan dezelve, op den derden November des gemelden Jaars, op zijne Hofstede *Kromwijk*, in den ouderdom van ruim vijfenzestig jaaren. De stoffelijke overblijfzels wierden, in de Voorouderlijke Kapelle, in de Kerk van het Dorp *Breukelen*, staatelijk bijgezet.

Zie de *Voorrede voor zijne Werken*; *Journal Litteraire*; *Memoires pour servir à l'Hist. des Hommes Illustres*, Tom. II.

* *
*